T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES,

CUM NOTIS INTEGRIS

LAUR. VALLAE, M. ANT. SABELLICI, BEATI RHENANI, SIGISM. GELENII, HENR. LORITI GLAREANI, CAR. SIGONII, FULVII URSINI, FRANC. SANCTII, J. FR. GRONOVII, TAN. FABRI, HENR. VALESII, JAC. PERIZONII, JAC. GRONOVII;

EXCERPTIS

PETR. NANNII, JUSTI LIPSII, FR. MODII, JANI GRUTERI;

NEC NON INEDITIS

JANI GEBHARDI, CAR. AND. DUKERI,

ET ALIORUM:

CURANTE

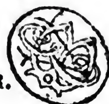
ARN. DRAKENBORCH,

QUI ET SUAS ADNOTATIONES ADJECIT.

ACCEDUNT

SUPPLEMENTA DEPERDITORUM T. LIVII LIBRORUM

A JO. FREINSHEMIO CONCINNATA.

EDITIO NOVA AUCTIOR ET EMENDATIOR.

TOMUS QUINTUS. PARS PRIOR.

STUTGARDIAE,

EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS WUERTEMBERGICAE.

LIPSIAE IN COMMISSIS APUD C. H. F. HARTMANNUM.

MDCCCXXII.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

AB URBE CONDITA

LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES.

TOMUS QUINTUS.

PARS PRIOR.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

AB URBE CONDITA.

LIBRI.

EPITOME LIBRI NONI.

T. Veturius et Sp. Postumius apud Caudinas Furcas, deducto in locum artum exercitu, quum nulla spes evadendi esset, foedere cum Samnitibus facto, et sexcen-

T. Veturius et Sp. Postumius] In Ms. *consules* additur. DELRIUS. Copula *et* inter duorum consulum nomina omittitur in Voss. Berg. et Boenderm. quam Livius etiam non agnoscit infra hoc lib. c. 1, 1. V. ad 2, 17, 1. Deinde *Postumius cons.* Boenderm. et Exc. Pithoei. *Postumius consul* Berg. Mox *apud furcas*, neglecta voce media, Boend. *apud furcas Caudinas*, trajectis dictionibus, Berg.

Deducto in locum iniquum exercitu] Barber. *in locum arctum.* Recte, nam propter hoc ipsum iniquus erat. Justinus 1, [8.] *Cyrum ad angustias usque perduxit. Ibi, compositis in montibus insidiis, ducenta millia Persarum cum ipso rege trucidavit.* Idem 11, [8.] de Alexandro. *Itaque timens angustias magna celeritate Taurum transcendit.* Noster hoc lib. [c. 23, 9.] *Locis angustis, milites, deprehensi, nisi quam victoria patefecerimus, viam nullam habemus.* J. FR. GRON. Fortassis etiam plures Msti habent *artum.* Sed non video, cur vir summus, tantum unius auctoritate nixus, vulgatam scripturam mutandam putaverit. Neque enim dubium est, quin *loca arta* etiam *iniqua* dici possint. Et non tam ipse locus, in quem exercitum deduxerant consules, artus erat, ut quem satis patentem campum, in quo etiam castra posita fuerint, habuisse dicat Livius c. 2. quam aditus et exitus illius. DUK. Juvandae lectioni, quam Gronovius ex cod. Barber. in contextum recepit, inservire potest, quod Livius c. 2, 7. furculas Caudinas vocet *saltus duos altos a n g u s t o s*, mox *a n g u s t i a s*, deinde *saltum a r t i o r e m.* Verum scripturam illam in uno tan-

tis equitibus Romanis obsidibus datis, ita exercitum abduxerunt, ut omnes sub jugum mitterentur. iidemque, auctore Sp. Poſtumio consule, (qui in senatu suaserat, ut eorum deditione, quorum culpa tam deforme foedus ictum erat, publica fides liberaretur) cum duobus tribunis plebis et omnibus, qui foedus spoponderant, dediti Samnitibus, non sunt recepti. nec multo poſt, fusis a Papirio Cursore Samnitibus et sub jugum miſſis, rece-

tum meorum Leid. reperi; at *in locum tacitum* in Voſſ. Berg. Exc. Pithoei, et Norvic. *in locum iniquum* Boend. ac reliqui. Gellius 17, 21. *Consules T. Veturius et Sp. Poſtumius in locis iniquis apud Caudium a Samnitibus circumvallati ac sub jugum miſſi.* Et ita in loco a Gronov. laudato Livius 9, 23, 9. quum dictator se *locis anguſtis* deprehensum dixiſſet, addit: *si homines juvare velint, iniqua loca sunt.* In verbis sequentibus alio ordine *spes nulla eſſet evadendi* legunt Leid. Voſſ. Berg. et Boend.

Ita exercitum abduxerunt, ut omnes sub jugum mitterentur] *obduxerunt* Voſſ. et Boend. Tum voculam *ut* ignorat Leid. Tandem *sub juga* Boend. Praeterea mox *idemque*, pro *iidemque*, Berg. Boend. et antt. edd. V. ad 40, 22, 14. *itemque* Voſſ. V. ad Epit. Liv. 69.

Quorum culpa tam deforme foedus ictum erat, publica fides liberaretur] Vocula *tam* exsulat a Boend. et Hearnii Norvic. Insuper *publica fide* Berg. *publice fide* Boend.

Qui per foedus spoponderant] Vet. lib. *qui foedus spoponderant.* SIG. *qui per fidem spoponderant* Boend. *qui fidem spoponderant* Voſſ. et Berg. Sed *foedus* et *fides* in Mſtis etiam alibi commutantur. Exemplum supra habuimus 4, 7, 4. et infra obcurret hoc lib. c. 40, 18. Sigonii vet. lib. consentit Leid.

Nec etiam multo poſt] Vet. lib. *nec multo poſt.* SIG. Sigonio τὸ *etiam* delenti favent omnes mei: ex quibus Voſſ. et Boend. cum edd. vett. praeferunt insuper *poſtea.*

Pudor prioris flagitii abolitus] *pudor flagitii prioris* Berg. et Boend. Tum *oblitus* Voſſ. *ablatus* Berg. Deinde addunt omnes scripti mei, et Hearnii Norvic. cum edd. ante Moguntinam verbum *eſt*, quod recepi.

Ufentina et Falerina] Ex Feſto et lapidibus *Oufentina* scribendum. DELR. *Offentina* Voſſ. Leid. et Hearnii Norvic. *Offenima* Boend. *Ofentina* Berg. Exc. Pithoei, et edd. antt. Deinde *Falernia* Boend. *Falerna* Voſſ. *Faleria* Leid. Berg. Hearnii Norvic. et edd. vett. V. infra ad hujus lib. c. 20, 6. In verbis praecedentibus *sunt adjectae* Berg.

Sueſſa et Pontia coloniae deductae sunt] *Pontias* Voſſ. Leid. Berg. et Hearnii Norvic. *Pontiae* ejusdem Oxon. B. et edd. Ascens. anni 1513. 1516. aliaeque omnes usque ad Gruter. qui in ed. poſtuma voces *Ufentina et Falerina. Sueſſa et Pontiae coloniae deductae sunt* perperam omisit errore typographorum, quibus inposuit repetitio verbi *sunt.* Eas reſtituit

ptisque sexcentis equitibus Romanis, qui obsides dati erant, pudor prioris flagitii abolitus est. Tribus duae adjectae sunt, Ufentina et Falerina. Suessa et Pontiae coloniae deductae sunt. Ap. Claudius censor aquam perduxit: viam stravit, quae Appia vocata est: libertinorum filios in senatum legit. Ideoque, quoniam is ordo videbatur inquinatus indignis, sequentis anni consules in senatu legendo observaverunt, quemadmodum ante per

Gronov. anno 1665. cujus loco postea Jac. Gronov. eumque secuti Hearne, J. Clericus et nuper Londinenses dederunt *Pontia*. Sed numero plurali *Pontiae* etiam vocantur Livio infra hoc lib. c. 28, 7. *Suessa et Pontiae eodem anno coloniae deductae. Suessa Auruncorum fuerat. Volsci Pontias insulam sitam in conspectu litoris sui incoluerant.* ubi v. quae notantur. Posset quidem videri, codices velle *Suessam et Pontias*; potius tamen *Suessa et Pontiae*, ut olim edebatur, revocavi.

Aquam Claudiam perduxit] Hearnius adnotat, in Livio c. 29, 6. esse *aquam in urbem duxit*. Si hoc rectius dici putavit, non adsentior illi. Frontino in libro de Aquaeductibus frequens est utrumque. Suet. in Aug. 42. *Perductis pluribus aquis.* Sic idem in Claud. 20. et Inscript. Grut. p. 176. n. 1. p. 177. n. 1. DUK. Media vox non adparet in Voss. Leid. Berg. Boend. et Exc. Pithoei: neque in edd. etiam antiquis conspicitur ante Ascensium. Eorum itaque fide induxi, quum etiam Livius omiserit hoc lib. c. 29, 6. *Viam munivit, et aquam in urbem duxit; eaque unus perfecit.* Sane aqua, quam Ap. Claudius censor in urbem duxit, *Appia* vocatur, et distinguitur ab aqua Claudia, quam Cajus Caesar, qui Tiberio successit, inchoavit, et Claudius imperator magnificentissime consummavit, apud Frontin. 1. de Aquaed. Eam tamen, quam Appius perduxit, *aquam Claudiam* vocarunt etiam Pomponius Jctus l. 2. §. 36. ff. de Orig. jur. et Eutrop. 2, 9.

Libertinorum filios in senatu legit] Vet. lib. *in senatum*. SIG. Eamdem lectionem servant non tantum omnes codd. mei, verum etiam typis descripti Aldo antiquiores. Praeterea *elegit* Voss. et Boend. sollemni errore, de quo v. ad 2, 1, 10.

Ideoque, quoniam is ordo videbatur inquinatus indignis] *Ideo, quoniam is ordo* Leid. *Ideoque is ordo* Berg. Sed in priori *que* a proxime sequenti *quoniam*, in posteriori *quoniam* a praecedenti *que* intercipiuntur. Deinde *indignis inquinatus videbatur* Leid. et Berg.

Sequentis anni consules in senatu legendo observaverunt] *sequentis anni censores* perperam antt. excusi. Tum vox *legendo* exsulat a Voss. Leid. Boend. Hearnii Norvic. et Exc. Pithoei. tres vero *in senatu legendo* a Berg. qui etiam praefert *observarunt*.

Quemadmodum ante per proximos censores observatum fuerat] *quemadmodum ante proximos censores fuerat* Voss. Boend. et Hearnii Norvic. *quemadmodum per proxi-*

proximos censores observatum fuerat. Res praeterea contra Apulos, Etruscos, Umbros, Marsos, Pelignos, Aequos et Samnites, quibus foedus erat restitutum, prospere gestas continet. Flavius scriba, libertino patre natus, aedilis curulis fuit per forensem factionem creatus: quae quum comitia et campum turbaret, et in iis propter nimias vires dominaretur, a Q. Fabio censore in

mos censores fuerat Berg. in quo tamen etiam *per* non nisi a m. 2. exstat. *quemadmodum ante per censores institutum fuerat* Leid.

Contra Apulos, Etruscos, Umbros, Marsos, Pelignos, Aequos et Samnites] Ex vet. lib. *Appulos.* DELR. Melius tamen per unicum *p* scribi, docuit Dausquej. in Orthogr. part. sec. ea voce. Ceterum *contra Apulos, et Etruscos, et Umbros, et Marsos, et Pelignos, et Aequos et Samnites* legunt Berg. et Leid. V. ad Epit. l. 13. Praeterea *Umbrios* est in Boend. qui etiam non agnoscit vocem *Marsos.* In verbis sequentibus *foedus restitutum*, omissa media voce, Voss. *foedus restitutum est* Leid. Berg. et Boend.

Flavius scriba, libertino patre natus] *C. Flavius scriba* Exc. Pithoei. *Fabius scriba* corrupte Voss. et Boend. Pari modo etiam aliis locis scribae aberrarunt. V. ad 8, 22, 2.

A Q. Fabio censore in quatuor tribus redacta est. Eaque res] MS. auctius *Q. Fabio censore in quatuor tribus redacta est, quas urbanas appellavit.* J. FR. GRON. Trigam hanc vocum, quas Gronovius in contextum recepit, agnovisse etiam videntur Voss. et Leid. quamvis enim comparati fuerint cum ed. quae illas exhibebat, nihil tamen ex iis notatum in excerptis video. Contra vero omittunt Berg. et Boend. Praeterea *Q. Fabio*, omissa praepositione, Voss.

Eaque res Fabio Maximo nomen dedit] Vet. lib. *Maximi.* id est, ex ea re Maximus appellatus est. Sic Livius [c. 46, 15.] Porro autem adde haec verba ex manuscriptis. „ † Badius haec habet in exem„ plari suo. „ † *In hoc libro mentionem habet Alexandri, qui temporibus his fuit, et, aestimatis populi Romani viribus, quae tunc erant, colligit; si Alexander in Italiam trajecisset, non tam facilem ei victoriam de populo Romano fore, quam de gentibus, quas ad Orientem imperio suo subjecerat.* SIG. *Ea res* Berg. Codices autem mei vel per compendium *Fabio Max.* vel a Sigonii vet. lib. dissentientes *Fabio Maximo* praeferunt; quod eodem sensu, quo illud Sigonii, accipiendum erit. Fabio dedit nomen Maximo, simili constructione, ac supra ex Mstis restitui in Epit. l. 2. *Servo indici, cui Vindicio nomen fuit, libertatem dedit.* Quae autem Sigonius ex Mstis addi jussit, non modo exstant in scriptis omnibus, quibus usus sum, sed etiam in edd. vett. usque ad Aldum, qui primus omiserat.

In hoc libro mentio Alexandri magni] Gruterus, qui in postrema ed. ultima haec verba, quae Aldus resciderat, iterum recepit, ita edidit; cui vix convenire pot-

quatuor tribus redacta est, quas urbanas adpellavit. Eaque res Fabio Maximo nomen dedit. In hoc libro mentio Alexandri Magni, qui temporibus his fuit; et, aestimatis populi Romani viribus, quae tunc erant, colligitur, si Alexander in Italiam trajecisset, non tam facilem ei victoriam de populo Romano fore, quam de iis gentibus, quas ad Orientem imperio suo subjecerat.

est, quod sequitur, *colligit*. Omnes scripti, etiam Hearnii Norvic. et edd. ante Aldum cum Sigonio legunt *In hoc libro mentionem habet Alexandri*, ultima voce *Magni* omissa: nimirum *mentionem habet* Livius. Id autem recipiendum videtur, nisi forte mox cum Boend. et edd. vett. pro *colligit* legendum sit *colligitur*, quod recepi.

Non tam facilem ei victoriam de populo Romano, quam de iis gentibus] *non tantam ei victoriam de po. Ro. fore, quantam de his gentibus* Boend. *non tantam ei victoriam* Voss. *non tam ei victoriam* Berg. *non tam facilem victoriam* Leid. qui cum praecedenti Berg. mox legunt sine pronomine *quam de gentibus*.

T. LIVII PATAVINI
LIBER NONUS.

1 I. Sequitur hunc annum nobilis clade Romana Caudina pax, T. Veturio Calvino, Sp. Postumio
2 consulibus. Samnites eo anno imperatorem C. Pontium, Herennii filium, habuerunt, patre longe prudentissimo natum, primum ipsum bellatorem du-

§. 1. *T. Veturio Calvino, Sp. Postumio consulibus*] Adjiciendum utrisque *iterum*, ut Cicero 3. Officiorum [30.] habet: quanquam apud eundem in Catone majore [12.] omissus est numerus, errore, ut puto, librariorum. Fuere autem hi consules antea anno CDXXI. ab urbe condita. GLAR. Licet verum sit, hos consules etiam duodecim annis ante in eodem honore collegas fuisse; Glareano tamen ad h. loc. et, qui vestigiis ejus insistit, Pighio in Annal. ad ann. CDXXXII. p. 348. non adsentior, utrique eam ob caussam *iterum* adjiciendum esse. Iterati enim honoris notam saepissime apud Livium omitti, supra vidimus ad 2, 16, 7. Ceterum priori consuli perperam *Lucii* praenomen tribuitur apud Cic. 3. de Offic. 30. in ed. Graev. utraque; sed, ut videtur, operarum errore: quamvis similiter etiam exstet in Oxoniensi anni 1695. *Tiberius* vocatur in multis edd. Gellii 17, 21. quomodo Pighius etiam apud Zonar. 7. Ann. 26. reperiri testatur, idque erroris arguit. Rectius itaque *Titus* dicitur in Gellii ed. Aldina. Deinde inter utriusque consulis nomina voculam *et* interjicit Lovel. 2. de quo v. ad 2, 17, 1. Insuper posteriori consuli *Marci* praenomen tribuunt Harlej. (intelligo posteriorem, in priori enim liber 9. et 10. desunt: quare deinceps nullo addito numero laudabo) et Hearnii Oxon. L. 1. Praenomen ejus unica litera S. exprimitur in Fragm. Hav. more antiquo. Eam enim interdum praenomini *Spurius* indicando olim adhibitam fuisse, docet Aegyptius ad Senatuscons. de Bacchan. p. 144. Ita et infra 10, 40, 8. Ceterum praecedentia verba hujus cap. perperam desunt in Voss. 1. et Lovel. 1.

§. 2. *Samnites eo anno imperatorem C. Pontium, Herennii filium, habuerunt*] Prima vox non adparet in Leid. 2. Sed eamdem transponens Harlej. praefert *Eo anno Samnites*, in quo iterum vox quarta *imperatorem* omissa est. Tum *habuere* Gaertn. Praeterea Sam-

cemque. Is, ubi legati, qui ad dedendas res mis- 3
si erant, pace infecta redierunt, *Ne nihil actum,* inquit, *hac legatione censeatis, expiatum est, quidquid ex foedere rupto irarum in nos coelestium fuit. Satis* 4
scio, quibuscumque Diis cordi fuit, subigi nos ad necessita-

nitium imperatorem *Pontium Herennii filium* etiam infra bis Livius vocavit hoc lib. c. 15. At Cic. ejus patrem vocat itidem *C. Pontium* de Senect. 12. *Haec cum C. Pontio Samnite, patre ejus, a quo Caudino proelio Sp. Postumius, T. Veturius consules superati sunt, locutum Archytam Nearchus dicebat.* Hinc efficiendum videtur, patrem, aeque ac filium Imperatorem, dictum fuisse *C. Pontium*; at patrem cognomen *Herennii* habuisse, filium *Thelesini*, id enim ei tribuitur apud Aurel. Vict. de Vir. Inlustr. 30. *C. Veturius et Sp. Postumius consules bellum adversus Samnites gerentes, a Pontio Thelesino duce hostium in insidias deducti sunt.* Et mox, *Pontius adcitum patrem Herennium rogavit, quid fieri placeret.* Livius vero, *C. Pontium Herennii filium* memorans, eo genere loquendi usus est, quod supra ei restituit Sigonius 4, 45, 5. *C. Servilium, Prisci filium.* ubi plura dicta sunt. Quum itaque infra dicit c. 3, 4. *Herennium Pontium, patrem imperatoris*, cognomen nomini gentilitio praeposuisse censendus est; quod Romanis, et in primis Livio, frequens est. Infra 30, 1, 9. *Jurisdictionem urbanam Paetus Aelius est sortitus.* ubi plura vide. Eodem modo accipiendus videtur locus Livii infra 39, 13, 9. *Viros eam primam suos filios initiasse Minium et Herennium Cerrinios.* (* At *Herennius* ejus praenomen esse putat Sigon. ad Liv. 22, 34, 3.) Mox *natum* errore librarii exsulat a Leid. 1. Deinde *bellatoremque ducemque* legit Lovel. 4. *bellatorem ducem* Portug.

§. 3. *Qui ad dedendas res missi erant*] Addunt Pall. duo, pr. ac tert. *missi erant Romam.* Sic enim fine libri anteced. *Praeda omnis Romana captivique ut Romam mitterentur; quaeque res per fetiales ex foedere repetitae essent.* GEBH. Duo MSti addunt *Romam.* J. FR. GRON. Similiter unus meorum Lovel. 3. Horum tamen trium testimonium reliquorum omnium, vocem illam non agnoscentium, auctoritate levius esse videtur. Male etiam *quo ad dedendas* Florent.

Ne nihil actum, inquit, hac legatione censeatis] *inquit* exsulat a Portug. Id vocabulum aliudve simile saepe quidem subintelligi solet, ut videbimus infra ad 23, 45, 6. reliquorum tamen id defendentium consensus potius unius hic librarium errasse ostendit. *ne nihil actum censeatis*, ut infra 22, 18, 9. *Ne nihil actum censeret, exacta prope aestate per ludificationem hostis.* 9, 16, 16. *Ne nihil remissum dicatis, remitto, ne utique dorsum demulceatis.* 3, 10, 11. *Sic, ne quid aliud actum putent, victam legem esse.* [hac omittit Veith.] Mox *irarum in vos*, pro *in nos*, Fragm. Hav. V. ad 34, 2, 2.

§. 4. *Satis scio, quibuscumque Diis cordi fuit*] Thucydidem imitatur l. 7. in oratione Niciae [c. 77.] Ἱκανὰ γὰρ τοῖς τε πολεμίοις ἐυτύχηται· καί, ἔι τῳ θεῶν ἐπίφθονοι ἐστρατεύσαμεν, ἀπο-

tem dedendi res, quae a nobis ex foedere repetitae fue-
rant, iis non fuisse cordi tam superbe ab Romanis foede-
5 *ris expiationem spretam. Quid enim ultra fieri ad pla-*
candos Deos mitigandosque homines potuit, quam quod
nos fecimus? Res hostium in praeda captas, quae belli
6 *jure nostrae videbantur, remisimus: auctores belli, quia*
vivos non potuimus, perfunctos jam fato dedidimus: bo-
na eorum, ne quid ex contagione noxae remaneret pe-

χρώντως ἤδη τετιμωρήμεθα. etc. J. FR. GRON. *quibuscumque Dis* Voss. 1. V. ad 5, 14, 4. Tum *fuerit* Leid. 2. V. ad 40, 14, 11. [*fuit, et subigi* Veith.] Omnia autem haec verba deficiunt in Haverk. Mox *subigere nos*, pro *subigi nos*, Gaertn. et inferius *a Romanis* Voss. 1. Lovel. 3. et Gaertn. etiam *spretam esse*, addita ultima voce, Lovel. 2.

§. 5. *Ad placandos Deos mitigandosque homines potuit, quam quod nos fecimus*] *ad placandos Deos magnosque homines* Leid. 2. *Placare Deos, mitigare homines* etiam supra habes 8, 33, 7. *Preces, quae saepe hostem mitigavere, quae Deorum iras placant. ad placandos Deos mitigandoque homines* Haverk. quod variandae orationis caussa eodem modo dictum videri posset, quo multa similia, passim in Livio obvia; de quibus v. ad 38, 39, 10. Unum tamen testem, praesertim autem hunc, non audiendum censeo. Praeterea *quam quod nunc fecimus* Hearnii Oxon. N. *quam quod nos facimus* Leid. 2. Mox *quaeque belli jure nostrae videbantur*, pro *quae belli jure*, Portug. Sed illud *que* ex praecedenti pronomine a librariis repetitum est. V. supra ad 5, 40, 7.

§. 6. *Auctores belli, quia vivos non potuimus*] Brutulum Papium intelligit, cujus exanime corpus deditum erat. SIG. *qui vivos non potuimus* Hearnii Oxon. L. 1. V. ad 36, 33, 5. *quia vivi non potuimus* Gaertn.

Perfunctos fato dedidimus] Omnes libri habent *dedimus*. GEBH. *dedimus* etiam Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. L. 1. B. N. C. et edd. vett. Verum id inertiae librariorum adscribendum, qui syllabam mediam *di* geminare neglexerunt. V. ad 39, 50, 9. *dedidimus* enim superest in Leid. 1. Lovel. 4. Klock. et Fragm. Hav. Recte itaque restituerunt Sigonius, Modius, et recentiores. Eodem etiam ducit lectio in optimo Florent. obvia *edidimus*.

§. 7. *Quid ultra tibi, Romane, quid foederi, quid Diis arbitris foederis debeo*] *Quid ultra tibi, Romane, fieri potest? quid Diis* etc. Klock. Nihil muto. Vulgata lectio est elegantissima, et genium Livii adprime refert. V. supra ad 1, 59, 4. (* Burm. ad Lucani 5, 482.)

Quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judicem feram? Neminem] Mutata distinctione scribendum: *quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judicem feram, neminem neque populum, neque privatum fugio.* Nam interrogatio, quae vulgo habetur, hanc vim habet, ut ostendat, vix inveniri quemquam,

nes nos, Romam portavimus. Quid ultra tibi, Roma- 7
ne, quid foederi, quid Diis arbitris foederis debeo? quem
tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judi-
cem feram, neminem, neque populum, neque privatum,
fugio. Quod si nihil cum potentiore juris humani relin- 8
quitur inopi, at ego ad Deos vindices intolerandae su-
perbiae confugiam; et precabor, ut iras suas vertant in 9
eos, quibus non suae redditae res, non alienae adcumu-

quem judicem cupere possit. At contrarium vult mens dicentis, nimirum tam liquidam esse Samnitium caussam, ut quovis judice vincere facile possint. J. FR. GRON. *irarum tuarum* Gaertn. Tum *nostrorum suppliciorum* Lovel. 4. Denique *indicem feram* Haverk. sollemni scribarum lapsu. V. ad 5, 26, 6. De locutione *ferre judicem* v. viros doctos supra ad 3, 24, 5. et ad c. 56, 4.

Neminem neque populum neque privatum fugio] Agnoscit sola Andreae editio hanc lectionem. Nam Pall. tres et Camp. ed. *neminem neque publicum, neque privatum fugio.* Quod non probo. GEBH. Similiter etiam apud me Voss. 2. Lovel. 1. in marg. Lovel. 3. 4. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. apud Latinium Neapol. et apud Hearnium Oxon. N. et B. Ex editis etiam eamdem lectionem agnoscunt Parm. Tarvis. utraque, et quaedam Venetae. Sed recte eam Gebhard. rejecit. Insuper *neminemque* Lovel. 1. qui idem etiam cum Voss. 1. *neque primatum fugio* perperam exhibet.

§. 8. *Relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices intolerandae superbiae confugiam*] Particulam *at* omittunt Pall. duo. Campanus pro illa substituit *jam ego ad Deos.* GEBH. Cum Campano facit solus Neapol. Latinii. Sed lectio illa ex interpretis glossa nata esse videtur. *relinquitur inopiata ego ad Deos* Florent. *relinquitur inopia ego ad Deos* Leid. 1. et Lovel. 4. in contextu. *relinquitur inopi. ac ego ad Deos* Haverk. V. ad 3, 61, 4. *relinquitur inopi, ego ad Deos* Gaertn. et Lovel. 2. 3. atque in margine Lovel. 4. Sed particula *at* post praecedens *si* hic elegans est, et pro *tum* Livio saepe ponitur, praesertim sequente pronomine *ego*, *tu*, vel simili. V. supra ad 1, 18, 9. Vox *Deos* exsulat ab Harlej. *ad Deos indices intolerandae superbiae* legunt Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Saepe voces *iudex* et *uidex*, sive *vindex*, in Mstis confunduntur. V. supra ad 2, 27, 11. 8, 32, 9. Cel. Burm. ad Ovid. Epist. 9. Her. 13. et quae notavi ad Silii Ital. 2, 456. Similiter etiam commutantur *iudicare* et *uidicare*, sive *vindicare.* V. infra ad 39, 47, 2. Fons erroris est similitudo ductuum, quibus literae *iu* et *ui* in scriptura Longobardica exarari solent. Hinc etiam permiscentur *iuris* et *uiris* 2, 44, 5. *ius* et *uis* 3, 38, 13. *iuribus* et *uiribus* 7, 30, 10. *iunxi* et *uinxi* 5, 7, 2. *adiutam* et *ad uitam* c. 35, 3. *ciuē*, sive *civem*, et *cui ē*, sive *cui est*, 6, 14, 4. *jussus* et *uisus* 9, 24, 4. et ejus generis alia passim.

§. 9. *Iras suas vertant in eos*] *iram suam* Leid. 2. Sed signanter

latae satis sint; quorum saevitiam non mors noxiorum, non deditio exanimatorum corporum, non bona sequentia domini deditionem exsatient. Placari nequeunt, nisi hauriendum sanguinem laniandaque viscera nostra prae-
10 *buerimus. Justum est bellum, Samnites, quibus necessarium; et pia arma, quibus nulla nisi in armis relinqui-*

iras plurali numero dici, quum sermo est de Diis, observat Cerda ad Maron. 1. Aen. 11. laudatis etiam his Livii exemplis ex 3, 7, 8. *Veniam irarum coelestium finemque pesti exposcunt.* et ex 8, 33, 7. *Preces, quae Deorum iras placant.* Adde supra hoc cap. *Quidquid ex foedere rupto irarum in nos coelestium fuit.*

Non bona sequentia domini deditionem exsatient] Quidam *exatient* in *exatiant* temere mutarunt, cum haec tria verba *sint, exatient, nequeant* velut uno tenore de Romanis in conjunctivo dicantur modo. GLAR. Ita et Portug. Harlej. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. et C. At, hoc certe loco *exsatient* praestare, praecedens *sint* satis evincit. Praeterea *bona sequentia dominum deditionem* Voss. 2. et Lovel. 3. An voluerunt librarii *bona sequentia dominum deditione exsatient?* Sed vulgatum, quod optimi tuentur, praefero. *bona sequentia domini dacionem* Gaertn. Paullo ante *non additio exanimatorum corporum* Voss. 2. et Lovel. 3. *non deditio animatorum corporum* Portug.

Placari nequeant, nisi] Pal. sec. exhibet *placarique nequeant.* tamquam male cohaereat oratio. Non item mihi videtur. GEBH. Videtur indecore hiare oratio, et aut praeponendum a fronte *qui*, aut finienda periodos in verbo *exsatient.* Deinde, *Placari nequeunt, nisi hauriendum sanguinem, laceranda viscera nostra praebuerimus.* Nam et sic per ἀσύνδετον primae editiones. J. FR. GRON. Utraque Gronovii conjectura habet praesidium in Mstis. Non modo enim Pal. sec. apud Gebhard. sed et ex meis Harlej. Gaertner. et Haverk. praeferunt *placarique nequeunt;* Portug. *placari quae nequeunt.* Unde conjici posset, omissum esse praenomen *qui*, non tamen praeponendum, sed addendum post primam vocem, hoc modo *placari qui nequeant.* Id autem interdum Livio factum esse, infra videbimus ad 28, 12, 13. Altera autem ejus conjectura periodum in voce *exsatient* finiendam, et deinde legendum esse *Placari nequeunt* plane auctoritate cod. Klock. firmatur, quam ejus fide etiam in contextum recepi. Errat autem Doujatius, existimans Gronovium hanc emendationem primarum edd. fide tueri; quod is de sola tantum particula *que*, quam post *lanianda* delet, adfirmavit. Eam enim ignorant vett. edd. et demum in Ald. mihi obvia fuit; sed in omnibus scriptis constanter restat. Quamvis itaque Livius saepius ἀσυνδέτως locutus sit, hic tamen Mstorum consensum rejicere non audeo. Quod vero emendatio Gronovii *laceranda*, pro *lanianda*, exhibeat, potius calami aberrantis vitium censeo, quam quod ita legendum existimarit.

§. 10. *Pia arma, quibus nulla, nisi in armis, relinquitur spes*] Turbant veram lectionem Pall.

tur spes. Proinde, quum rerum humanarum maximum 11
momentum sit, quam propitiis rem, quam adversis agant Diis, pro certo habete, priora bella adversus Deos magis, quam homines, gessisse; hoc, quod instat, ducibus ipsis Diis gesturos.

II. Haec, non laeta magis, quam vera, vaticina- 1

quorum prim. *quibus nulla fines armis relinquitur spes.* Tertius, *quibus nulla sine armis relinquitur spes.* GEBH. *nulla sine armis relinquitur spes* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. *nisi in armis nulla relinquitur spes* Lovel. 4. *nulla nisi in armis spes relinquitur* Harlej. Paullo ante *quibus necessitas*, pro *necessarium*, Lovel. 2. *quibus est necessitas* Hearnii Oxon. L. 1. et C. [Veith.]

§. 11. *Momentum sit, quam propitiis rem, quam adversis agant Diis*] Pall. tres *momentum sit, si quam propitiis rem.* GEBH. Possunt intelligi ipsi homines: sed mallem aliquis vetus liber haberet: *quam propitiis, quam adversis agantur Diis.* Id ipsum, quod conjeci, non e lib. vet. sed e LL. VV. notat Muretus. J. FR. GRON. Vulgata lectio satis defendi potest. Livius 5, 49, 7. *Inter jocos militares, quos inconditos jaciunt.* 8, 8, 14. *Alterum tantum ex Latino delectu adjiciebatur, qui ea tempestate hostes erant Romanis, eodemque ordine instruxerant aciem.* 26, 22, 8. *Vixdum requiesse aures a strepitu et tumultu hostili, quo paucos ante menses adsederint prope moenia Romana.* 34, 3, 1. *Recensete omnia muliebria jura, quibus licentiam earum adligaverint majores nostri.* Adde Gronovium ad 34, 56, 11. Durius est, quod paullo post omittitur pronomen *nos;* ubi unus liber Hearnii *nos gesturos.* DUK. *momentum propitiis* Flor. *momentum, sed quam propitiis* Leid. 1. *momentum sit, si quam propitiis* Voss. 2. Harlej. et Haverk. *momentum sit, si tam propitiis* Portug. [Veith.] *momentum sit, tam propitiis* Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *propitiis, quam adversis agant Diis* Harlej. et Portug. quod proxime ad conjecturam Gronovii accedit; eamque plane firmaret, modo pro *agant* legamus *agant̄*, id est *agantur.* Saepe autem librarii terminationis passivae signum literae *t* superadditum omiserunt. V. ad 10, 10, 1. Neque temere spernenda est lectio, quae est in Lovel 2. *quam propitiis rem, quam adversis agamus Diis.* Non enim ideo rejicienda est, quoniam eadem periodo *rerum* et *res*, itidem ut in vulgata scriptura, repetantur. Id enim etiam alibi apud Livium fieri, supra vidimus ad 2, 18, 2. [*agamus* etiam Veith.] Sed nec vulgatum, optimorum codd. testimonio probatum, damno. Nam et alibi saepe verbum plurale sine substantivo obcurrit. V. quae infra notantur ad 34, 56, 11.

Pro certo habete, priora bella adversus Deos magis, quam homines, gessisse] J. Clericus legendum pronunciat *adversos Deos*, alioquin enim addendum esse *vos.* Verum neque conjecturam ejus, neque rationem additam probare possum. Si enim conjecturam ejus recipimus, peribit elegantia, quam orationi quaesivit Livius obponendo *bella adversus Deos gesta* et *bella ducibus ipsis Diis geren-*

tus, exercitu educto, circa Caudium castra, quam
2 potest occultissime, locat: inde ad Calatiam, ubi jam consules Romanos castraque esse audiebat, milites decem

da. Neque obfendit hic magis defectus pronominis *vos*, ut Clericus existimat, sive, quod etiam subintelligi potest, *nos*, quam in verbis sequentibus *hoc*, *quod instat*, *ducibus ipsis Diis gesturos*, ubi id interponit Neap. Latinii, praeferens *ducibus ipsis Diis nos gesturos.* Nam et alibi pronomina omitti solent. *se* ante infinitivum deesse, supra vidimus 1, 23, 6. pariter *ipsum*, pro me ipsum, se ipsum poni, exemplis adlatis docui ad praefat. §. 3. Eodem modo *Achaei sustinebimus*, pro nos Achaei sustinebimus, 32, 21, 16. ubi plura ejusdem generis notantur. Ceterum *propiora bella* Haverk. scribarum errore. V. ad 5, 15, 4. Insuper *gessistis*, pro *gessisse*, Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. 2. a m. 1. [Veith.]

§. 1. *Circa Caudium castra, quam potest occultissime, ducit. Inde ad Galatiam*] Quis unquam legit *castra ducit?* legendum *castra locat.* GELEN. Cicero item 3. Offic. [30.] *Caudium* vocat. Meminit et Horatius Sat. 5. libri 1. Sermonum. *Caudinos* Plinius 3, 11. numerat. *Galatiam* autem, sive, ut alii, *Calatiam*, nescio, quis alius commemoret. Suspicor *Calorem* fluvium (cujus Livius de secundo bello Punico bis meminit [24, 14, 2. et 25, 17, 1.] ubi de Sempronio) legendum esse, qui est prope Beneventum. *Galatiae* rursus meminit l. 3. de secundo bello Punico [c. 14, 13.] Sed et haec topographia clarior esse poterat. GLAREAN. *circa Caudinum* male Hearnii Oxon. C. Deinde *ducit* legunt Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 1. Neapol. Latinii, Hearnii Oxon. L. 2. C. et in margine N. Utramque lectionem *occultissime locat ducit* praefert Voss. 1. sed *ducit* subjectis notis delendum esse indicatur. Recte etiam hanc lectionem expulit Gelen. Non modo enim, ut observat, nemo *ducere castra* dixit, sed etiam *exercitu educto* modo praecessit. Accedit optimos Mstos *locat* firmare. Perperam autem Glarean. *ad Calorem*, pro *ad Calatiam*, legendum existimavit. Non modo enim *Calatiae*, a Romanis expugnatae, et a Samnitibus receptae, meminit Livius hoc eodem libro cap. 28, 6. et 43, 1. verum etiam ejusdem oppidi ac civium Calatinorum partim Livius aliis locis, Cicero, Plinius et Silius Ital. Latini, partim Graeci Strabo, Diodorus, et Appianus mentionem fecerunt, quorum testimonia conlegit Cluver. 4. Ital. Ant. 5. p. 1180.

§. 2. *Milites decem pastorum habitu mittit*] Hoc strategema, de decem militibus in pastorum habitu missis, mihi suspectum. Quis enim tam manifestum periculum adeat sine certo praemio aut spe majore, quam hic ostenditur? GLAR. Idem tamen strategema memorat etiam Aurel. Vict. in Vir. Inlustr. 30. *A Pontio Thelesino duce hostium in insidias inducti sunt: nam ille simulatos transfugas misit, qui Romanos docerent, Luceriam Apulam a Samnitibus obsideri.* Neque incertum erat praemium, aut spes exigua, ob quam manifestum periculum adierunt consules Romani. Sperabant enim, se Lucerinos, bonos ac fideles socios, ex obsidione erepturos, et simul prohi-

decem paſtorum habitu mittit: pecoraque diverſos, alium alibi, haud procul Romanis paſcere jubet praeſidiis: ubi inciderint in praedatores, ut idem 3
omnibus ſermo conſtet, *legiones Samnitium in Apu-*

bituros, ne omnis Apulia ad Samnites deficeret. Ceterum *milites decem milia* Voſſ. 2. et Lovel. 3. in quorum priore librarius additis notis *milia* delendum eſſe indicavit. Praeterea *miſit* Flor. Paullo ante *caſtraque jam eſſe*, addita media voce, Gaertn. Sed ea ex praecedentibus inrepsit. Mox in verbis ſequentibus *alium* non adparet in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 3. *Ubi inciderint in praedatores, ut idem omnibus ſermo conſtet*] *ubi inciderint imperatores* Lovel. 4. Deinde *ut inde omnibus* Harlej. qui error in ſcriptis frequens eſt. V. ad 1, 19, 7.

Legiones Samnitium in Apulia eſſe, Luceriam omnibus copiis circumſedere] Mirum eſt, ne uno quidem verbo hujus oppidi antea meminiſſe Livium, cum hic Romanas legiones, ut illi auxilio adesſent, in periculum veniſſe commemoret. Si ea eſt urbs, quae *Appulorum Luceria* dicitur, haud dubie in Romanorum amicitiam cum aliis Appulis anno ab urbe cond. CDXXVIII. venit, quibus quarto poſt anno Romani auxilium contra Samnites tulerunt, ut Livius quosdam tradidiſſe aït, [8, 37, 4.] quanquam ipſi tum non ita viſum. Sed haec illorum opinionem egregie confirmant, immerito a Livio rejectam. GLAR. Apuli quadriennio ante ſocietate juncta in fidem populi Romani venerant. Ea de cauſa Romani hoc tempore Luceriae, quam a Samnitibus circumſederi nunciabatur, opem ferunt. Aït enim: *Haud erat dubium, quin Lucerinis opem Romanus ferret, bonis ac fidelibus ſociis.* Iidem tamen poſt cladem Caudinam ad Samnites defeciſſe videntur. Itaque Luceria poſt a Romanis recipitur, iterumque cum defeciſſet, capta, colonia deducitur. Neque enim probare videtur Livius eorum auctoritatem, qui Q. Fabium prioris anni consulem de Apulis et Lucerinis triumphaſſe ſcripſerunt. SIG. Livius ſupra l. 8, 37. narrat, Romanis eo anno bellum fuiſſe cum Samnitibus atque Apulis, et rejicit ſententiam aliorum hiſtoricorum, qui exiſtimant, Romanos potius ſocios ſuos Apuliae populos a Samnitium vi atque injuriis defendiſſe, quia fortuna Samnitium, vix a ſe ipſis eo tempore propulſantium bellum, efficit, ne ſententia eorum veriſimilis videatur. Quid tamen, ſi dicamus, Apulos quidem eo tempore a Romanis defeciſſe, non tamen omnes; ſed in fide Romanorum manſiſſe Lucerinos et quosdam alios Apuliae populos, quibus propterea Apuli, qui deſciverant, ſimul cum Samnitibus arma intulerunt, Romani contra auxilium miſerunt? Ita ratio adparebit, cur, licet Apuli nuper arma cum Samnitibus junxiſſent, et nondum pace facta in gratiam cum Romanis rediiſſent, Lucerini tamen *boni ac fideles ſocii* adpellentur, consules timuiſſe dicantur, ne, ſi Lucerinis opem ferre cunctarentur, *Apulia omnis ad praeſentem terrorem deficeret*, id eſt, illa etiam, quae adhuc fida Romanis manſerat. Ceterum *in Apulliam eſſe* Flor. An voluit ſcriba *in Apuliam eſſe*? ut *in poteſtatem eſſe*, et ſimilia paſſim. Deinde *circumſidere* Voſſ. 1. Leid. 2.

lua esse, Luceriam omnibus copiis circumsedere: nec pro-
4 *cul abesse, quin vi capiant.* Jam is etiam rumor ante, de industria vulgatus, venerat ad Romanos; sed fidem auxere captivi, eo maxime, quod sermo inter
5 omnes congruebat. Haud erat dubium, quin Lucerinis opem Romanus ferret, bonis ac fidelibus so-

Lovel. 1. 2. 4. a m. 2. Harlej. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Sunt quaedam composita verbi *sedere*, quae potius literam *e* servant; quaedam, quae eam mutant in *i*. Inter priora sunt *circumsedere* et *supersedere*; inter posteriora, *considere*, *obsidere* et *insidere*. Id tamen discrimen in Mstis non observatur. *Circumsidere* enim, ut hoc loco, etiam infra occurrit 10, 35, 14. 21, 10, 5. 25, 11, 17. (* 41, 19, 10.) *Supersidere* 38, 51, 8. Contra *Considere* 6, 3, 5. *Insedere* in Epit. Liv. 7. et in ipso Liv. 7, 38, 7. 9, 24, 5. c. 25, 7. *Obsedere* supra 3, 27, 7. c. 37, 6. c. 68, 3. 6, 33, 9. 21, 32, 10.

Nec procul abesse, quin vi capiant] *nec procul adesse* Flor. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 23, 8, 11. *nec procul esse* Port. et Haverk. *neque procul abesse* Gaertn. Deinde *quin ut capiant* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 4, 51, 6. *quin capiant* Lovel. 4.

§. 4. *Jam et is etiam rumor ante de industria vulgatus venerat ad Romanos*] Exstat haec lectio in sola Andreae ed. Nam Pall. tres *Jam is rumor ante de industria vulgatus*. sec. amplius *Jam is rumor ante vulgatus de industria*. At Campanus *Jam iste rumor ante de industria vulgatus*. GEBH. Particulam *et* ignorant Thuan. Voss. cum tribus Pall. Helm. Rott. *Jam et is rumor*. J. FR. GRON. *Jam is et rumor ante* Flor. *Tam is rumor ante* Voss. 2. V. infra ad 21, 11, 12. *Jam is rumor ante* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] *Is jam rumor ante* Gaertner. *Jam is timor ante* Hearnii Oxon. L. 1. Deinde *volgatus* Flor. V. ad 39, 53, 2. Ea vox non adparet apud Hearnium in B. Sed transponitur in Portug. et Haverk. qui *vulgatus de industria* praeferunt.

Eo maxime, quod sermo inter omnes congruebat] Prima vox deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. quorum posterior insuper habet *maximeque sermo*. Quomodo saepe librarii in Mstis lapsi sunt. V. supra ad 2, 41, 8.

§. 5. *Quin Lucerinis opem Romanus ferret*] *Luceriis* Lovel. 1. *Lucretiis* Leid. 2. Tum *Romanus opem ferret* Lovel. 4. et Harlej. Mox deficit vox *simul* in Portug. quae tamen necessaria est. Ea enim distinguitur posterior ratio, cur Romani Lucerinis opem laturi erant, a priori; ac locum obtinet conjunctionis *et*. (* v. ad 39, 33, 6.) Ita apud Sallust. in Jug. 4. *Cujus de virtute, quia multi dixere, praetereundum puto; simul, ne per insolentiam quis existumet, memet, studium laudando, extollere.* Ubi v. Cortium.

Ea modo, qua irent, consultatio fuit] *qui irent* Voss. 1. Leid. 1. et Klock. quod si placet, *qui* erit quomodo, ut saepe alibi. Sed praefero vulgatum. *qua*, id est,

ciis; simul ne Apulia omnis ad praesentem terrorem deficeret. ea modo, qua irent, consultatio fuit.
6 Duae ad Luceriam ferebant viae; altera praeter oram superi maris patens apertaque, sed, quanto tutior, tanto fere longior; altera per Furculas Caudinas brevior. Sed ita natus locus est. saltus duo 7

qua via. V. ad 1, 23, 5. Deinde *consolatio* est in Florent.

§. 6. *Altera propter oram superi maris*] *praeter oram* lege. GELEN. Gelenio favent omnes codd. Solent autem hae voces commutari a scribis. V. supra ad 4, 61, 10. Ita *praeterquam* et *propterquam* confunduntur hoc ipso cap. §. 14. Ceterum secundum Doujatium Calatia vel Caudio Luceriam eunti primo superandus est Apenninus. Eo superato Luceria xv. circiter millia passuum propior obcurrit, quam mare superum, sive Hadriaticum; ideoque non videbat, quomodo Calatia vel Caudio Luceriam euntibus iter habendum sit per oram superi maris, nisi inmenso circuitu. Hinc locum corruptum existimat, et legendum esse vel *praeter oram Sabati amnis*, vel potius *praeter oram Serrati amnis*, vel forsan *praeter oram Taburni montis*. Quum tamen has vias angustas esse fateatur, et Livius dicat, eam *patentem apertamque* fuisse, quo loco conjecturae ejus, quae inmensum etiam a vulgata scriptura recedunt, habendae sint, quisque videt. Codices nihil mutant, nisi quod *fracii maris* sit in Leid. 2. *fratri maris* in Lovel. 1. Quod autem Calatia vel Caudio praeter oram superi maris Luceriam iter non sit, nisi inmenso circuitu, Livio obesse non videtur, qui viam hanc, quanto tutiorem, tanto longiorem fuisse tradit: adeoque circuitum hunc ipse agnovit. Videtur autem Livius per *oram superi maris* non ipsum littus ejus maris intellexisse, sed omnem illum tractum, qui est inter Apenninum et mare. Sed judicent locorum periti.

Altera per Furculas Caudinas brevior] Quaedam edd. praesertim Tarvis. ac nonnullae Venet. et Mediol. *Furcas Caudinas*. Sed omnes codd. ac pr. edd. ὑποκοριστικῶς *Furculas* agnoscunt, et passim Livius multique alii similiter adpellant. V. Cel. Duker. ad Flori 1, 16, 9. et Gronov. ad Livii 22, 14, 12. Eodem nomine medio aevo indicatur apud Erchemp. in Hist. Longob. c. 17. *Convenere utraeque acies in Forculas Gaudinas, ibique commissum est belli certamen.* Paullo ante *et quanto tutior*, pro *sed quanto*, Leid. 1. Alibi saepe ita variant codd. V. ad 21, 26, 6. Hic vero *sed* praeferendum est: obponitur enim, quod via quidem patens apertaque, sed simul longior fuerit. Praeterea *tanto longior fere* Harlej.

§. 7. *Sed ita natus locus est*] *Sed ita natura loci est* edd. principes; pro quo Aldus demum id, quod nunc vulgo exstat, reposuit: cum eo autem faciunt omnes codd. nisi quod *sed ita locus natus est* praeferat Harlej. et *sed ita natus insidiis locus is est* Klock. Veterum edd. lectio ex illius, quae in Mstis est, expositione profluxisse videtur.

Saltus duo alti, silvosique sunt] Lege addendo *alti*, *angusti*, *silvo-*

alti angusti silvosique sunt, montibus circa perpetuis inter se juncti. jacet inter eos satis patens clausus in medio campus, herbidus aquosusque,

sique. GELEN. Vocem *angusti*, quam Gelenius addidit, servant omnes codd. praeter Leid. 2. et Lovel. 1. qui itidem ac vett. edd. ignorant. Contra sequens *silvosique* exsulat a Gaertn.

Montibus circa se perpetuis inter se juncti] Vet. lib. *montibus perpetuis inter se juncti*. SIG. Vetus liber Sigonii *montibus perpetuis inter se juncti*. Pal. pr. *montibus montis cura perpetua inter se juncti*. tert. *montibus montes cura perpetua inter se juncti*. Campan. *montibus circa perpetuis inter se juncti*. Vulgata tuetur se consensu Pal. sec. et ed. Andreanae. GEBHARD. Lectiones Pall. retulit Gebhardus 1. antiq. Lect. 22. et de illis pronunciat, non liquere. Caeterum ex illis facile animadvertere est, nihil aliud velle, quam prius *se* deleri: quod etiam non conspicitur in Thuaneo, Voss. Busl. Chisl. Helm. Rott. nec sententiam juvat. Soletque Livius eam particulam sine casu ponere locis similibus, vel hoc libro infra [c. 15, 1.] *An altero exercitu et duce Appuli circa, gens dubiae ad id voluntatis tentaretur*. Si Caesaris Augusti scriptum hoc esset, τὸ *se* non expungerem. Is enim, teste Suetonio c. 86. quo mentem apertius exprimeret, *neque praepositiones verbis addere, neque conjunctiones saepe iterare dubitavit, quae detractae adferunt aliquid obscuritatis, etsi gratiam augent*. Cujus consuetudinis exemplum est in verbis ipsius c. 71. *Si vellent inter se inter coenam vel talis vel par impar ludere*. Quod non meminerat Torrentius, cum τὸ *inter se*, tamquam supervacanea rejiceret. Crederem vero eandem facilitatem in aliis quoque particulis sequutum Caesarem. Sed Livii non est haec religio. Sigonianum, *montibus perpetuis inter se juncti*, speciem ingenii habet. genuinum tamen non putaverim. J. FR. GRON. Vett. edd. lectio in nullo apud me cod. superest, nisi forte in Florent. unde nihil diversitatis in excerptis adnotatum invenio: illi vero, quam ex vet. lib. laudat Sigonius, unus consentit Leid. 2. *monti montes circa perpetuis inter se juncti* Leid. 1. a m. 1. *montibus montes circa perpetuis inter se juncti* Leid. 1. a m. 2. Lovel. 2. 4. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. C. [*montibus montes circa se* Veith.] *montibus montes cura perpetua inter se juncti* Voss. 2. et Lovel. 3. *montibus circa perpetuis inter se juncti* Voss. 1. Lovel. 1. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. Klock. et Hearnii Oxonienses reliqui. Unde patet, in nullo codice, nisi forte in uno, illud *se* superesse; plerosque vero scripturam, quam Gronov. h. l. et in priori ed. not. ad l. 26, 49. revocavit, probare. Solet autem Livius innumeris locis illo *circa* sine casu uti. supra 1, 17, 4. *Ne civitatem sine imperio, multarum circa civitatum irritatis animis, vis aliqua externa adoriretur*. c. 59, 9. *Romanos homines, victores omnium circa populorum, opifices ac lapicidas pro bellatoribus factos*. 2, 47, 7. *Fusique circa omnes*. 5, 30, 5. *Aedem Vestae, cetera circa templa Deorum ostentantes*. 9, 15, 1. *Apuli circa, gens dubiae ad id voluntatis*. c. 23, 13. *Damna vestra, milites, omnium circa, qui defecerunt, populorum praeda sarcientur*. 21, 7, 5. *In planiorem patentioremque, quam cetera circa, vallem vergens*. ubi male variant pauci codices.

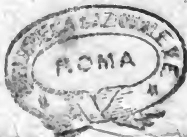
per quem medium iter est. Sed ante, quam venias 8
ad eum, intrandae primae angustiae sunt: et aut eadem, qua te insinuaveris, retro via repetenda;

22, 20, 5. *Omnem agrum circa depopulati.* 28, 3, 3. *Ea arx fuit Hasdrubali ad excursiones circa in mediterraneos populos faciendas.* ubi etiam quidam codd. turbant. c. 24, 8. *Praedatum in agrum circa pacatum ierant.* c. 33, 2. *Campus ante montibus circa septus erat.* ubi v. Gronov. 31, 23, 4. *Turrim proximam murumque circa scalis cepit.* 36, 17, 6. *Exercitatus finitimis Thracum atque Illyriorum et circa omnium adcolarum bellis.* 37, 17, 3. *Agrum circa Romani hostiliter depopulati sunt.* 40, 50, 1. *Nobilis et potens civitas, aliorum circa populorum cladibus territa.* 42, 56, 8. *Frumento undique circa ex agris convecto.* c. 64, 2. *Romanos circa ex agris demessum frumentum convehere.* Et mox. *Demessis circa segetibus, castra movent.* Alia exempla ex Livio contulit Cel. Dukerus ad Flori 1, 18, 12. et ad Livii 1, 4, 6. Supersunt tamen etiam plurima loca, ubi Livius τῷ *circa* casum addidit: quare non omnia in eamdem loquendi formulam redigenda sunt, sed codd. integerrimos duces sequi debemus. V. ad 36, 14, 12.

Satis patens clausus in medio campus herbidus aquosusque] Tot adjectiva uni substantivo jungi multis librariis displicuit. Ut itaque, quod displicebat, quantum possent, minuerent, alii *patens* omiserunt; ita est in Hearnii Oxon. L. 1. alii *patens claususque* scripserunt; inter quos sunt librarii Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. et apud Hearnium N. et B. Recte tamen alii codd. vulgatum servant. V. supra ad 1, 14, 7. Mox *per medium iter est* Oxon. C. teste Hearnio. *per quem medius iter est* Voss. 2. *per quem medius interest* Lovel. 1. a m. 1.

§. 8. *Intrandae primae angustiae sunt*] *intrandae primo angustiae sunt* Harlej. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. B. Neque aliter se in vet. lib. invenisse Sigonius in prima Scholiorum editione testatus est. Sed nihil mutandum est. Modo dixerat Livius, hic locorum fuisse *saltus duos altos, angustos, silvososque.* Eorum alterum nunc vocat *primas angustias.* Mox autem memorabit *alium saltum artiorem inpeditioremque.*

Qua te insinuaveris] Valde suspectum τὸ *te.* Gellius 3, 7. *Milites Romani, uti res nata est, in locum insinuant fraudi et perniciei obnoxium.* Et sic Plautus, Cicero, Virgilius. J. FR. GRON. Si numquam aliter loquerentur Latini scriptores, justa esset suspicio. Sed addunt pro arbitrio ac demunt pronomen huic verbo. DUK. Alios ita, ut Gronovius voluit, locutos esse, docent Cel. Graevius et Jac. Gronov. ad Cic. 3. in Verr. 68. idemque Gronov. ad Cic. 2. de Orat. 35. ubi non modo cod. Oxon. quo is usus est, praefert, *ut penitus insinuet in caussam;* verum etiam reliqui codd. quos Cl. Cockman. adhibuit, iisque insuper accedit cod. Trajectin. Eodem modo etiam Livium locutum fuisse invenio 40, 37, 4. *Fraudis quoque humanae insinuaverat suspicio animis.* Quum tamen hoc loco in receptam lectionem conspirent omnes libri, et scripti et editi, non satis idoneam vulgatum mutandi caussam ὁ πάνυ habuit; praesertim quum Livius saepissime alibi, ut hoc loco circumfertur, locutus sit. Ita 3, 15, 2. *Quanto juniores Patrum plebi se magis insinuabant.* 7, 10,

aut, si ire porro pergas, per alium saltum artiorem
9 inpeditioremque evadendum. In eum campum via alia per cavam rupem, Romani, demiſſo agmine,

10. *Quum insinuaſſet se inter corpus armaque.* 32, 13, 1. *Consul per ipsas anguſtias, qua se inter valles flumen insinuat, hoſtem sequitur.* 40, 21, 11. *Dat ei mandata, ut per omne obsequium insinuaret se in quam maxime familiarem usum.* 44, 41, 8. *Romani, quacumque data intervalla eſſent, insinuabant ordines suos.* Immo ipse quoque Cic. eadem locutione aliquoties uti non refugit. Ita Orat. 2. Agrar. 5. *Quum familiariter me in eorum sermonem insinuarem.* de Amic. 26. *Callidus ille et occultus ne se insinuet, ſtudiose cavendum eſt.* 5. Tuscul. 11. *Zeno Cittieus insinuaſſe se in antiquam philosophiam videtur.* Auctor ad Herenn. 1, 6. *Si fidem factam putabimus, his nos rebus insinuabimus ad cauſsam.* Repetendum itaque, quod modo ad §. praec. dixi, scriptores semper ad easdem loquendi formulas non adſtringendos, sed codicum fide ſtandum eſſe.

Retro via repetenda eſt] Lego *repedanda.* KLOCK. De verbo *repedare* v. Cel. Burm. ad Gratii Cyneg. 243. et Rob. Titium ad v. 244. Hic tamen omnes codd. uno consensu, qui non temere spernendus eſt, *repetenda* tuentur. Accedit *repedare* non modo apud Livium alibi obvium non eſſe, sed ne ullum quidem ex aequaevo scriptore exemplum laudari, unde conſtet, Livii tempore in usu fuiſſe. Quod enim Titius dicto loco Salluſtio et Horatio ex conjectura reſtituerit, haud facile viri docti probabunt. Vulgatum itaque servo. Ita mox hoc cap. *Retro, qua venerant, pergunt repetere viam.* infra 44, 6, 11. *Ipsi montes, per quos descenderant, repetendi erant.*

Saltum arctiorem inpeditioremque] Vet. lib. *altiorem impeditioremque.* Recte. Nam paulo ante dixit: *Saltus duo alti, anguſti.* SIG. Pall. tres *saltum altiorem.* Sed vulgata defenditur ab antiquiſſimis editionibus. GEBH. *altiorem* etiam quidam libri Hearnii. Haec facile permutari, saepe oſtenderunt alii: e quo etiam intelligi poteſt, veteres *artus* scripsiſſe, non *arctus.* Hic non video, cur melius sit *altiorem*, quam *artiorem*, id eſt anguſtiorem, ut paullo ante Livius. Sigonius videtur putaſſe, si legas *artiorem*, bis idem dici, quia additur *impeditiorem.* Sed non omnia loca *impedita* etiam *arta* sunt. DUK. *altiorem* etiam Voſſ. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et, teſte Hearnio, Oxon. N. B. ac C. [Veith.] Verum omnium inſtar mihi hoc loco eſt Florent. qui solus meorum *artiorem* praefert, ut conſtanter editi exhibent, Sigonianis exceptis. Modo dixerat *intrandae primae anguſtiae sunt.* Nunc vero indicat, alterum saltum, qui transeundus reſtabat, *artiorem*, id eſt, anguſtiorem priori eſſe. Supra vero saltus duos *altos* quidem, sed simul etiam *anguſtos* vocarat. Solent autem *altus* et *artus* in Mſtis confundi. V. infra hoc lib. ad c. 13, 11.

§. 9. *Romani demiſſo agmine, quum ad alias anguſtias protinus pergerent*] Pall. tres et Andr. *remiſſo.* Campan. *remiſſi.* GEBH. *remiſſo agmine* etiam scripti mei, et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. [Veith.] cum edd. vett. usque ad Froben. qui anno 1531. *demiſſo* ei subſtituit: quod probandum eſſe,

quum ad alias angustias protinus pergerent, septas dejectu arborum, saxorumque ingentium objacentem molem invenere. quum fraus hostilis adparuis-

ratio Latine loquendi docet. Est enim *demittere* ex loco alto in inferiorem deducere. Supra 7, 34, 3. *Quoad totum in vallem infimam demitterent agmen. Demittere* et *Remittere* etiam supra confundi vidimus ad 4, 44, 10. et 8, 3, 1. Insuper *Romano remisso agmine* ceteris pejus Harlej. Erroris caussam v. ad 6, 3, 8. Praeterea *dum ad alias* Lovel. 2. Male. V. ad 1, 40, 7. At vox *quum* deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Fragm. Hav. a m. 1. Verum ex his Voss. 2. et Lovel. 3. id supra addiderunt *quum via alia*. Lovel. 4. ad inferiora *quum protinus pergerent* rejecit, ubi a m. 1. *ut protinus pergerent* scriptum fuerat.

Septas dejectu arborum, saxorumque ingentium objacentem molem invenere] Malim *objacente mole*. ut sit, *septas dejectu arborum et saxorum objacente mole*. SIG. Sigonius ariolatur *objacente mole*, ut pendeat a τῷ *septas*. Neque aliter Andreae editio. Pall. tres MSS. *septam dejectu arborum saxorumque ingentium objacentem molem invenere*. GEBH. A conjectura Sigonii est. Sane pars sepimenti istius lapidum moles erat, nec eo tamen prohibendus Livius, ne proprietate oratio ejus enitescat. Ea vero magis exprimitur in scriptura omnium veterum, *objacentem molem*. Sepes agrestes quia fiunt ex palis truncisque et virgultis implexis, ideo *dejectus arborum* dicit *sepire*: non etiam *saxa*, quae quoniam in aggeribus et obicibus aquarum praecipue cum alia materia adhibentur, *moles* et *objacere* dixit. Ovid. 3. Met. [570.] de torrente:

— *quacumque trabes obstructaque saxa tenebant,*
Spumeus, et fervens, et ab objice saevior ibat.

Statius 4. Theb. [144.]

— *magnumque objectus detinet amnem.*

Tacitus 14. Ann. [8.] *Hi molium objectus, hi proximas scaphas scandere conantur.* Ut non offenderet igitur, *angustias sepire dejectu arborum, et objacere illis saxorum molem*: ita nec offendere debuit, *septas dejectu arborum saxorumque ingentium objacentem molem invenere.* Tacitus 4. Hist. [71.] *Quem locum Valentinus insederat, montibus et Mosella amne septum. et addiderat fossas obicesque saxorum.* J. FR. GRON. *objacente mole*, quemadmodum Sigonius conjecit, praeferunt omnes edd. vett. usque ad Froben. qui anno 1535. reposuit *objacentem molem*. Quum autem hanc posteriorem lectionem constanter servent non modo, quoscumque adhibui, codices; sed etiam Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. eamdem a Sigonio depulsam in contextum reduxi. Neque de verbis prioribus consentiunt scripti. Nam *sectam dejectu arborum* habet Fragm. Hav. de quo errore supra v. ad 3, 44, 4. *septa dejectus arborum* Leid. 1. *septa dejectu arborum* Voss. 1. et Lovel. 1. *septam dejectu arborum* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. Portug. et Haverk. *septam delectu arborum* Gaertn. *septam derectarum arborum* Harlej. quomodo interdum lapsos fuisse scribas monui ad Silii 9, 583. *septa dejectarum arborum* Lovel. 2. *septam dejectarum arborum* Lovel. 4. [Veith.] *sepes dejectarum arborum* Klock. Unus tantum Florent. vulgatum servat, sed alia orthographia scribit *sae-*

set, praesidium etiam in summo saltu conspicitur.
10 Citati inde retro, qua venerant, pergunt repetere viam. eam quoque clausam sua obice armisque inveniunt. ſiſtunt inde gradum sine ullius imperio: ſtuporque omnium animos, ac velut torpor quidam
11 insolitus membra tenet: intuentesque alii alios (quum alterum quisque compotem magis mentis ac
12 consilii ducerent) diu inmobiles silent. Deinde ubi praetoria consulum erigi videre, et expedire quos-

ptas dejectu arborum. Eam vero probat Pierius ad Virgil. Ecl. 1, 54. V. etiam Dausquej. Orthogr. part. 2. v. *saepes.* Diſſentit Voſſ. in Etym. Ling. Lat. v. *saeptum.* Mox *fenis hoſtis*, pro *fraus hoſtitis*, sine sensu Lovel. 3. Deinde *respicit*, pro *conspicitur*, Gaertn.

§. 10. *Qua venerant, pergunt repetere viam. eam quoque clausam sua obice*] *quam venerant*, et contra *ea quoque* Leid. 1. [*pergunt repente viam* Veith.] Deinde *clausam jam obice* Klock. Mox *invenerunt*, pro *inveniunt*, Harlej. [Veith.]

Stuporque omnium animos, ac velut torpor quidam insolitus membra tenet] *ſtupor omnium animos* Portug. Haverk. et pleraeque vett. edd. *ſtuporque omnium animas* Gaertn. Sed *animos* deficit in Lovel. 4. Tum *aut velut torpor quidam insolitus* Portug. *ac veluti torpor insolitus* Lovel. 4. Tandem *membrum tenet* Leid. 2. et Lovel. 1. *membra temptet* Voſſ. 2. *membra tentet* Lovel. 3.

§. 11. *Quum alterum quisque magis mentis compotem ac consilii ducerent*] *compotem mentis magis* Lovel. 3. *compotem magis mentem* Haverk. *compotem magis mentis* Florent. Voſſ. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Harlej. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. quorum auctoritate verba Liviana in hunc ordinem congeſſi. Deinde *quisque duceret* Lovel. 4. Gaertn. et, auctore Hearnio, Oxon. N. et C. [Veith.] Male. V. supra ad 2, 22, 7.

§. 12. *Ubi praetoria consulum erigi videre*] *consulis* Lovel. 2. [Veith.] *consules* Leid. 2. Harlej. Portug. et Gaertn. Varietas nata eſt ex ſtupore librariorum, qui nesciverunt, qua ratione compendium scribendi *cons.* vel *cos.* hoc loco exponendum foret.

Quamquam ludibrio fore munientes, perditis rebus ac spe omni ademta, cernebant] *perditis prope rebus* Haverk. At vere, non prope, perditae erant res; quod librarius nimis inhoneſtum futurum videtur credidiſſe, ideoque addita hac voce minuere voluisse. V. supra ad 3, 67, 3. *perditis verbis* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *perditis opibus* Lovel. 2. Supra 5, 39, 3. *Quaenam hoſtibus in perdita re consilia essent.* (* 25, 37, 1.) Florus 4, 12, 35. *Varus perditas res eodem, quo Cannensem diem Paullus, et fato eſt et animo secutus.* Deinde *ac spe ademta* Leid. 2. et Lovel. 1. *ac spe omnia ademta* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *ac spe omnia adepta*

dam utilia operi, quamquam ludibrio fore munien-
tes, perditis rebus ac spe omni ademta, cernebant;
tamen, ne culpam malis adderent, pro se quisque, 13
nec hortante ullo nec imperante, ad muniendum
versi, castra propter aquam vallo circumdant; sua 14
ipsi opera laboremque irritum (praeterquam quod
hostes superbe increpabant) cum miserabili confes-
sione eludentes. Ad consules moestos, ne advo- 15
cantes quidem in consilium, (quando nec consilio

Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 8, 1, 8. litera autem *a* in vocis *omnia* fine repetita est ex initio vocis sequentis. V. ad 40, 7, 8. *ac spe omni demta* Harlej. V. ad 5, 13, 8. Tandem *quamquam cernerent* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. sed v. ad 2, 4, 7.

§. 13. *Tamen, ne culpam malis adderent*] *tum, ne culpam* Harlej. V. ad 22, 17, 5. *tamen, ne culpa* Haverk. quasi voluisset *culpa malis adderetur.* V. ad 38, 40, 1. Potius tamen est, ut ultimam literam vocis *culpam* ab initiali sequentis elisam putemus. V. ad 23, 8, 9. Tum *adderent malis* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox sine adspiratione *ortante* est in quibusdam codd. unde *orante* datum in Lovel. 2. Insuper *nec sperante*, pro *imperante*, Gaertn.

Castra prope aquam vallo circumdant] Hic potius *propter aquam* legi debet, attestantibus archetypis. GELEN. *prope aquam* ex meis tantum praeferunt Voss. 1. Lovel. 2. Harlej. et Haverk. quod omnino ex *τοῦ propter*, reliquorum omnium consensu comprobati, expositione natum videtur. V. ad Epit. Liv. 49.

§. 14. *Cum miserabili confessione eludentes*] *commiserabili confessione* Lovel. 2. Harlej. et Fragm. Hav. De hoc lapsu scribarum v. supra ad 4, 24, 7. Tum *illudentes* Leid. 2. a m. 1. quod ex interpretis glossa natum videtur. *eludere* enim hic ponitur pro *inludere.* V. infra ad 9, 6, 2. Paullo ante *propterquam*, pro *praeterquam*, Lovel. 3. Ita *propter* et *praeter* in scriptis confundi, hoc ipso cap. vidimus ad §. 6. *propter aquam* Lovel. 4.

§. 15. *Ad consules moestos, ne advocantes quidem*] *ad quos moestos* Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac B. Error hic natus est ex compendio scribendi *cos:* quod quum non intelligerent librarii, primam ejus literam *c* mutarunt in *qu.* quae multis locis in Mstis confunduntur. V. supra ad 4, 15, 7. 5, 48, 3. 8, 18, 6. c. 32, 1. hoc lib. c. 31, 12. c. 35, 7. c. 40, 14. 21, 40, 9. 28, 29, 8. et 35, 43, 3. (* 22, 39, 6. c. 51, 1. 31, 24, 13.) Adde Victor. ad Cic. 1. ad Att. Ep. 1. Salmas. ad Solin. pag. 174. N. Heins. ad Silii 9, 354. ad Val. Flacc. 5, 17. et Cel. Burm. de Vectig. Pop. Rom. c. 9. p. 142. Tum *qui*, pro *quidem*, Leid. 2. et Lovel. 1.

Quando nec consilio nec auxilio locus esset] Perperam in voces

nec auxilio locus esset) sua sponte legati ac tribuni conveniunt: militesque ad praetorium versi, opem, quam vix Dii inmortales ferre poterant, ab ducibus exposcunt.

1 III. Querentes magis, quam consultantes, nox

suas contributis literis, olim perpetua serie scribi solitis, *quā donec* Leid. 1. Deinde *nec auxilio opus esset* Gaertn. *Locus* hic est occasio, facultas. Ter. in Andr. 1, 1, 127.

Quis igitur relictus est objurgandi locus?

et 2, 1, 20.

Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam.

Mox *inveniunt*, pro *conveniunt*, Lovel. 3. *conveniant* Portug.

Militesque in praetorium versi opem, quam vix Dii inmortales ferre poterant, ab ducibus exposcunt] Aliter et paullo concisius Pall. pr. ac tert. *militesque ad praetorium versi opem, quam vix Dii immortales poterant, ab ducibus exposcunt.* GEBH. Duo Pall. cum Thuan. uterque Voss. Helm. *militesque ad praetorium versi.* J. FR. GRON. *ad praetorium versi* etiam Florent. Leid. duo, Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Tot itaque codicum fide nixam lectionem in contextum recipere non dubitavi. Ita infra 28, 46, 4. *Agri Campani regionem a fossa Graeca ad mare versam vendere quaestores jussi.* 29, 35, 14. *Litus ad septentrionem versum subductae naves navalesque socii tenebant.* 36, 15, 9. *Ab Leucate et mari ad occidentem verso per Aetoliam ad alterum mare tendens.* 32, 23. 4. *Romani ad Cenchreas versam partem urbis obpugnabant.* 34, 9, 8. *Porta ad Hispanorum oppidum versa numquam, nisi frequentes, egrediebantur.* 38, 51, 3. *Hoc Graeciae Asiaeque et omnibus ad Orientem versis regibus gentibusque adpareret.* 45, 29, 6. *Accessurum huic parti trans Nessum ad orientem versum, qua Perseus tenuisset vicos.* Ubi non recte quidam eam lectionem convellere conantur. c. 30, 4. *Alii ad insulam Euboeam, alii ad Hellespontum opportune versi.* Eodem tamen sensu *versus* cum praepositione *in* Livium construxisse, infra videbimus ad 36, 15, 7. Praeterea codd. duorum Pall. *τὸ ferre* omittentium lectionem Gebhardus, ut hoc loco, ita etiam probavit 1. Antiq. Lect. 14. Consentit etiam Lovel. 3. Verum, ea omissa, non video, quemadmodum sensus constare possit. Transpositis vocabulis *poterant ferre* habent Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *a ducibus* Lovel. 4. et Gaertn. Ceterum voculam *que* non agnoscunt Portug. et Haverk. *milites quia* habet Lovel. 2. V. hujus erroris plura exempla supra ad 5, 29, 3.

§. 1. *Querentes magis, quam consulentes*] Lege *consultantes.* GELEN. Ita non tantum legunt omnes codd. mei, sed et ex priscis edd. Rom. anni 1472. Parm. Tarvis. utraque, et aliae. Perperam autem soliti sunt librarii has voces commutare. V. infra ad 21, 16, 2. Insuper *Querentes inde magis, quam consultantes* Haverk. *Querentes magis consultantes* Leid. 2. et Lovel. 1. *Querentes consultantes*, mediis omissis, Klock.

obpressit. quum pro ingenio quisque fremerent: alius, *per obices viarum;* alius, *per adversa montium, per silvas, qua ferri arma poterunt, eamus.* *Modo ad* 2
hostem pervenire liceat, quem per annos jam prope triginta vincimus; omnia aequa et plana erunt Romano, in

Quum pro ingenio quisque fremerent] Neque hic per librarios licuit, ut suum loquendi genus Livio salvum maneret. Perperam enim dederunt *fremeret* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Harlej. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. B. ac C. Male. V. supra ad 2, 22, 7.

Alius, per obices viarum; alius, per diversa montium] Vet. lib. *per adversa montium.* SIG. Alterum *alius* e suis delet Muretus, ut sit: *alius, per obices viarum, per adversa montium, per silvas.* Quibus facile subscribo. J. FR. GRONOV. Neque ergo adversarer, si fide digniorum codd. testimonio confirmaretur. Nunc, quum solus meorum Port. unusque Hearnii Oxon. B. omittant, reliqui omnes tueantur, his potius, quam illis, fidem habendam esse duxi. Ceterum quatuor priores voces *alius, per obices viarum* omittit Voss. 2. quo et ipso vulgatum verius esse constat; siquidem vocis *alius* repetitio librarium in errorem induxerit. V. infra hoc lib. c. 11, 11. Si autem semel tantum eam in Msto invenisset, non tam facile labi potuisset. Praeterea *per adversa* etiam omnes codd. mei. Solent *adversus* et *diversus* in Mstis commutari. V. ad 22, 7, 2.

Per silvas, qua ferri arma poterant, eamus] MS. Fuld. *per silvas ferri arma poterunt; eamus.* Quod minus tamen placet. MOD. Haud dubie *poterunt.* nam ex militis, non sua persona, hoc Livius. J. FR. GRON. Recte Gronovius *poterunt* in contextum admisit. Ita enim est in Klock. Flor. Leid. 1. et, nisi excerpta fallant, Harlej. Alio ordine *arma ferri* habent Port. Gaertn. et Haverk.

§. 2. *Quem per annos jam prope triginta vicimus*] Rectius erit *vincimus.* GELEN. Samniticum bellum coepit anno CDXII. et nunc agitur annus CDXXXIII. Ergo recte Livius *per XX. annos* dixit, quod nuper corruptum est in *XXX. annos* ab nescio quo minus attendente. GLAR. De Samnite loquitur, qui vinci coeptus est anno urb. cond. CDXII. Quoniam autem ab eo ad hunc annum non nisi XXIII. anni numerantur, Glareanus hunc numerum reprehendit, et *XX.* non *XXX.* legendum censet. Ego contra. Nam si *XX.* dixisset, particulam *prope* non addidisset, quae solet addi, cum numerus revera minor est, quam dicitur. † „Badii codex habet *XX.* et propius „id est vero, quidquid hic argu„tetur Sigonius." † SIG. Sola Andreae ed. *per annos jam prope XX. vicimus.* Sed alteram esse veriorem, demonstravit Sigonii calculus. GEBH. Aldus est, qui primus hoc loco *per annos jam prope triginta* substituit. Priores omnes, non solus Badii codex, quem laudat Glareanus, Ascensii editionem intelligens, *prope viginti,* praeferunt. At contra Aldo consentiunt omnes scripti. Et ante Aldum etiam Campanum ita edidisse, innuit Gebhardus. Nisi studio partium obcoecatus fuis-

3 *perfidum Samnitem pugnanti.* alius, *Quo, aut qua eamus? Num montes moliri sede sua paramus? Dum haec inminebunt juga, qua tu ad hostem venies? Armati, inermes, fortes, ignavi, pariter omnes capti atque victi sumus. Ne ferrum quidem ad bene moriendum oblaturus*
4 *est hostis: sedens bellum conficiet.* His in vicem ser-

set Glareanus, veriora docenti Sigonio non oblocutus fuisset hoc loco. Cogitare insuper debuisset, Romanos tempus, ex quo Samnites vincere coeperint, potius justo longius, quam brevius fecisse. Exsultasset sine dubio, si in Harlej. incidens vidisset, eum particulam *prope*, quam urguet Sigonius, expungere. Sed uni huic testi adversus aliorum consensum fides haberi nequit. Transpositis vocibus *prope jam* est in Fragm. Hav. Praeterea *vincimus* ex emendatione Gelenii Frobenius anno 1535. recepit, eumque secuti servarunt usque ad Cl. Jac. Gronov. qui *vicimus* revocavit. Ei vero favent omnes mei praeter unum Florent. satis gravem, licet unicum, testem, qui *vincimus* habet, nisi ejus excerpta fallant. Deinde *q̄m per annos*, id est *quoniam*, Leid. 2.

Omnia aequa ac plana erunt] Pall. duo *aequata*, *plana*. sec. a manu correctoris *aequata et plana*. GEBHARD. *aequata*, *plana* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *aequata et plana* a m. 2. *aequata ac plana* Lovel. 4. *aequa et plana* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *aequa* et *aequata* etiam alibi commutantur. V. ad 29, 2, 10. Vox *omnia* deficit in Gaertn.

§. 3. *Alius, Quo, aut qua eamus*] *quo aut queamus* Flor. et Leid. 1. Seneca de vita beata 1. *Decernatur itaque et quo tendamus, et qua.*

Num montes moliri sede sua paramus] Indicavi in Antiq. Lect. libellis 1, 22. legendum ex Pall. duobus et Camp. edit. *montes demoliri*. Sed nunc mihi magis placet vulgata lectio. Infra 23, 18. *Moliri portas et seras claustraque effringere parat.* 25, 36. *Neque transilire, neque moliri onera objecta, nec caedere stipatas clitellas, ipsisque obrutas sarcinis facile erat.* Nam *moliri* ibidem esse amoliri, ipse Livius explicat, *Quum amoliti objecta onera armatis dedissent viam.* Ibidem, *Fores nulla moliri potuerunt vi.* GEBH. Gebhardus 1. Ant. Lect. 22. melius pronunciat *demoliri*, quod est in duobus Pall. Non credo. Est idem ac *cujus molimenti adminiculis montes sede sua movebimus*, ut loquitur 5, 22, 6. *Molientes obices portarum* 6, 33, 11. *Fores moliri* 25, 36, 13. *Molientibus ab terra naves* 28, 7, 7. Curtius 7, 5, 33. *Fundamenta murorum ab imo moliuntur.* Adde Gronov. ad Livii 24, 46, 5. Nec magis paullo post probo *plaustro in claustra dicitur advectus*, quod iidem libri habent, et verosimilius putat Gebhardus. DUK. *demoliri* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Sed recte Gebhardus mutata sententia vulgatum nunc tuetur. V. ad 25, 36, 10. Praeterea *n̄ montes* Lovel. 1. *non montes* Leid. 2. V. ad 36, 3, 8. *nunc montes* Lovel. 2. V. ad 7, 6, 11. Tum *pergimus* Harlej. Sed tota illa vox exsulat a Voss. 2.

Dum haec inminebunt juga, qua tu ad hostem venies] *hic imminebunt*

monibus, qua cibi, qua quietis inmemor, nox traducta est. Ne Samnitibus quidem consilium in tam laetis subpetebat rebus. itaque universi Herennium Pontium, patrem imperatoris, per literas consulendum censent. Jam is gravis annis non militaribus solum, sed civilibus quoque, abscesserat muneribus:

Gaertn. *haec imminebant* Lovel. 3. Voss. 2. et Fragm. Hav. Deinde *qua tum ad hostem venies* Leid. 2. *qua tu ad hostem venias* Gaertn.

Ne ferrum quidem ad bene moriendum oblaturus est hostis] *Nec ferrum quidem ad* Lovel. 4. [Veith.] V. ad 8, 7, 19. *Ne ferrum ad* Gaertner. Tum *ad bene movendum* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox verbis sequentibus *sedentes bellum conficiet* Lovel. 4. Voces *hostis: sedens bellum conficiet* perperam omittuntur in Leid. 2.

§. 4. *His invicem sermonibus tamquam quietis inmemores nos traducta est*] Haec locutio soloecismo non caret. Secuti nostra exemplaria restituimus ad hunc modum: *His invicem sermonibus qua cibi, qua quietis immemor nox traducta est.* GELEN. *tam cibi, quam quietis immemor* Voss. 1. Leid. 2. Portug. et Haverk. [Veith.] *tam cibi, quam quietis I merore* Lovel. 2. *tam qua cibi, quam quietis inmemor* Lovel. 1. *qua cibi, qua quietis in merore* Lovel. 3. 4. et Harlej. *tam cibi, quam quietis immemores* Hearnii Oxon. L. 1. *qua cibi, qua quietis immemore* Leid. 1. *qua cibi, qua quietis immemores* Florent. *qua cibi, qua quietis immemor*, ut Gelenius restituit, Voss. 2. Gaertn. Klock. et Fragm. Haverk. quod etiam de reliquis suis Hearnius testatur. Et jam ante Gelenium Aldus inter errata monuit, ita legendum esse, quem nemo audire dignatus est. Praeterea *nox traducta*, sine τῷ *est*, Lovel. 4. *nox est traducta* Leid. 1. *nox tradita est* Klock. Livius 24, 38, 2. *Utinam reliquum tempus nec patiendo infanda, nec faciendo, traduci possit.*

Itaque universi Herennium Pontium, patrem imperatoris, per literas consulendum censent] Omittunt Pall. duo *per literas*. GEBHARD. Eadem vocabula omittit Lovel. 3. insuper vero omnia haec decem desunt in Lovel. 2. At *universi ad Herennium Pontium patrem* praefert Voss. 2. *universi Hererouum Pontium patrem* Lovel. 4. *universi Herronium Pontium patrem* Gaertn. *universi Herennium patrem* Leid. 2. Deinde *consulendum censuerunt* edd. vett. usque ad Froben. qui anno 1535. consentientibus omnibus scriptis *consulendum censent* substituit.

§. 5. *Jam is gravior annis*] Vet. lib. *gravis annis*. SIG. Pall. tres *gravis annis*. Camp. *At is gravis annis*. Andreae editio adstipulatur vulgatae lectioni. GEBH. *gravius annis* Leid. 1. et Florent. a m. 1. *gravi annis* Fragm. Hav. a m. 1. *gravior* a m. 2. Reliqui meorum *gravis* probant. Supra 5, 12, 11. *Vetus tantum senator, et aetate jam gravis.* 7, 39, 1. *Alios graves jam aetate, aut viribus parum validos.* Infra 10, 34, 12. *Paucos graves aetate aut invalidos inveniunt.* 3, 33, 6. *Graves quoque aetate electos novissimis suffragiis ferunt.* Horat. 1. sat. 1, 4.

in corpore tamen adfecto vigebat vis animi consi-
6 liique. Is, ubi accepit, ad Furculas Caudinas inter duos saltus clausos esse exercitus Romanos, consultus ab nuncio filii, censuit, omnes inde quam pri-
7 mum inviolatos dimittendos. quae ubi spreta sententia est, iterumque, eodem remeante nuncio, consulebatur, censuit, ad unum omnes interficiendos.

O fortunati mercatores, gravis annis
Miles aït.

Ovid. Epist. 8. Her. 31.

Me tibi Tyndareos, vita gravis auctor et annis,
Tradidit.

Supra tamen est 2, 19, 6. *Quamquam jam aetate et viribus erat gravior.* (* et 41, 3, 6.) Praeterea *Nam is gravis* Gaertn. V. infra hoc lib. ad c. 17, 5. Mox *sed ab civilibus quoque,* addita praepositione, Harlej.

In corpore tamen adfecto vigebat vis animi consiliique] *in corpore tam adfecto* Lovel. 4. Portug. et Haverk. V. ad 22, 59, 13. *tum*, pro *tamen*, habet Lovel. 2. V. ad 22, 17, 5. et mox hoc cap. §. 8. Tum *afecto* Lovel. 2. *efeto* Voss. 1. in margine. *effeto* Klock. et Fragm. Hav. a m. 2. Male. Optimi enim et numero plures codd. stant pro vulgato. V. ad 5, 18, 4. et mox hoc cap. ad §. 7.

§. 6. *Ad Furculas Caudinas inter duos saltus clausos esse exercitus Romanos*] Pall. duo, et Camp. ed. *ut clausus esset exercitus Romanus.* Pal. sec. *clausum esse exercitum Romanum.* GEBH. *clausum esse exercitum Romanum* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxonienses. [Veith.] *clausus est exercitus Romanus* Fragm. Hav. a m. 1. *clausus esset exercitus Romanus* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. *ut clausus esset exercitus Romanus* Voss. 2. et Gaertn. *quod ad Furculas Caudinas inter duos saltus clausus esset exercitus Romanus* Lovel. 4. Verum cum Flor. et Klock. nihil mutandum est. Intelligendum enim est, utrique consuli suum fuisse exercitum, licet junctis viribus rem gesserint: unde mox hoc cap. inquit Liv. *amissis duobus exercitibus.* Consentiunt etiam editi, nisi quod ignorent verbum *esse*, quod primus addidit Cl. Jac. Gronov. Id autem recte factum esse, indicant omnes codd. nisi quod etiam desit in Florent. et Klock. Paullo ante *acceperat* Voss. 1. a m. 1. Mox autem in verbis sequentibus *a nuncio filii* Voss. 2. Gaertn. et Lovel. 3.

Omnes inde quam primum inviolatos dimittendos] Pal. sec. *incolumes dimittendos.* GEBH. Ita etiam Portug. et Haverk. Sed est omnino ex interpretis expositione natum.

§. 7. *Iterumque eodem remeante nuncio consulebatur*] Particula *que* non adparet in Leid. 2. Lovel. 1. 4. et Portug. *iterumque ab eodem* legit Harlej.

§. 8. *Veluti ex ancipiti oraculo responsa*] *velut ancipiti oraculo* Gaertner. *velut ex ancipiti mole* Hearnii Oxoniensis L. 1.

Tamen consensu omnium victus

Quae ubi tam discordia inter se, velut ex ancipiti 8
oraculo, responsa data sunt; quamquam filius ipse
in primis jam animum quoque patris consenuiſſe in
adfecto corpore rebatur; tamen consensu omnium
victus eſt, ut ipsum in consilium adciret. Nec gra- 9
vatus senex plauſtro in caſtra dicitur advectus, vo-
catusque in consilium ita ferme locutus eſſe, ut ni-

eſt, ut ipsum in concilium adciret] *tum consensu* Gaertn. V. modo hoc cap. §. 5. *cum consensu* Voſſ. 1. in contextu. Facile in Mſtis commutari potuerunt *cū*, sive *cum*, et *tñ*, sive *tamen*. V. ad 3, 16, 1. hoc lib. ad c. 20, 8. 10, 17, 9. *tamen aſſensu* Portug. [Veith.] *tamen sensu* Haverk. Deinde *in consilium* Florent. Voſſ. 1. Leid. 1. Lovel. 2. Portug. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. Neque aliter praeferunt edd. omnes ante Modium. Iidem omnes, non tantum excusi, verum etiam manu exarati, et insuper Leid. 2. ac Lov. 1. similiter praeferunt mox §. seq. *vocatusque in consilium.* Utra lectio verior sit, dubium videtur. Ego tamen *consilium* praeferendum exiſtimo. Verisimile enim eſt, licet etiam supra §. 5. *universi*, et his ipsis verbis *omnium* de quibuscumque, etiam militibus gregariis, intelligantur, tamen Herennium Pontium non in concionem, sed in conseſſum ducum, adductum eſſe; quia mox tantum *filius aliique principes* memorantur. Conseſſus autem ille ducum non *concilium*, sed *consilium*, erat vocandus, ut Gronov. docuit ad 44, 2, 5. Eam itaque lectionem utrobique reſtitui. Praeterea si quicumque in caſtris degentes innuerentur, Livius potius *in concionem*, quam *in concilium*, dicturus fuiſſe videtur. Tum *accirent* Hearnii Oxon. B. *acciperet* edd. vett. pro quo primus Aldus recte reſtituit *acciret.* V. ad 10, 19, 1. Insuper in verbis praecedentibus *effoeto corpore*, pro *adfecto*, Voſſ. 2. et Lovel. 4. V. supra hoc cap. §. 5.

§. 9. *Plauſtro in caſtra dicitur advectus*] Verisimilis Pall. duorum codd. lectio: *plauſtro in clauſtra.* Nam, ut supra [c. 2, 7.] descripserat: *Ita natus locus eſt; saltus duo alti, anguſti, silvosique sunt, montibus circa se perpetuis inter se juncti: jacet inter eos satis patens, clausus in medio, campus, herbidus aquosusque, per quem medium iter eſt. Sed ante, quam venias ad eum, intrandae primae anguſtiae sunt, et aut eadem, qua te insinuaveris, retro via repetenda: aut, si ire porro pergas, per alium saltum arctiorem impeditioremque evadendum.* GEBH. 1. Ant. Lect. 22. Utatur, fruatur Gebhardus inſiceto hoc *plauſtro in clauſtra*, modo neminem invitum cogat sibi consentire. Neque animadvertit, huic lectioni in laudato loco nihil praesidii eſſe, non enim caſtra Samnitium, in quae senex advectus dicitur, sed Romanorum erant *in satis patente, clauso in medio, campo.* Lectionem itaque, quam probavit, sed in nullo meorum reperi, errori librariorum adscribendam eſſe, nullus dubito. Eosdem etiam alibi has voces commutaſſe, docet Doct. Oudendorp. ad Lucani

hil sententiae suae mutaret; caussas tantum adjiceret: 10 *Priore se consilio, quod optimum duceret, cum potentissimo populo per ingens beneficium perpetuam firmare pacem amicitiamque: altero consilio in multas aetates, quibus, amissis duobus exercitibus, haud facile re-*

ceptura

6, 118. V. etiam, quae olim notavi ad Silii Ital. 10, 643. Ceterum *ducitur advectus* Lovel. 1. a m. 1. et edd. antt. ante Aldum, qui omnes mox legunt *locutus est*. Ita vero *ducitur advectus* eadem fere forma dictum foret, qua *replete obstructas portas*, *tulit portatas carinas*, hujusque generis alia, de quibus egi ad Silii 11, 198. et supra ad Livii 5, 21, 16. Quum tamen hoc loco reliqui codd. praeferant *dicitur*, et mox legendum sit *locutus esse*, quo recepto *ducitur* admitti nequeat, id potius iterum labentibus scribis tribuo, qui passim *dicere* et *ducere* inter se commutarunt. V. ad 38, 43, 1.

Ita ferme locutus est] Lege *locutus esse*, ut referas ad verbum praecedens *dicitur*. GELEN. Praeter edd. Gelenio priores *locutus est* etiam inveni in Leid. 2. Lov. 1. 2. Portug. et Haverk. ut et Hearne in Oxoniensibus suis. [Veith.] Sed optimi aliique omnes codices Gelenio favent. Mox *caussas tantum condicere* Portug. *caussas tantum addiceret* Leid. 2. Adparet, librarium ex eo erraffe, quod scriptum fuerit *adiceret*, ut praeferunt etiam nunc Flor. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. et Gaertn. V. ad 1, 30, 3. *et tantum caussas adjiceret* Haverk.

§. 10. *In multas aetates, quibus amissis duobus exercitibus, haud facile receptura vires Romana res esset*] *in mutatas aetates* Lovel. 1. a m. 1. *in multa aetate* Gaertn. Tum *quibus duobus exercitibus amissis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *quidem duobus exercitibus amissis* Voss. 2. *quibus amissis exercitibus duobus* Leid. 1. Harlej. Gaertn. et Fragm. Hav. *quoque amissis exercitibus duobus* Lovel. 2. *quidem amissis exercitibus duobus* Lov. 3. Voces autem duae *res esset* desunt in Portug. Sed sola vox *esset* in Florent. Voss. duobus, Leid. duobus, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. [Veith.] et editt. Aldo prioribus. Mox *tertium consilium nullum esse* Portug. *tertium nullum consilium est* Leid. 2.

§. 11. *Quum filius aliique principes percunctando exquirerent*] Pall. duo *percunctando persequerentur*. GEBH. Sic Tacitus 3. Ann. [16.] *Crebrisque interrogationibus exquirit*. Sed Thuan. a m. 1. *exequirent*: unde conjeci statim, quod post in duobus fuisse melioribus Pall. Voss. altero, [posteriore,] et Chifflet. deprehendi, *percunctando exsequerentur*. Est enim ea propria Livii phrasis. 3, [20, 2.] *Quum tribuni plebis velut eludentes vana dicta persequi quaerendo, quonam modo exercitum educturi consules essent?* 6, [14, 13.] *Itaque exsequebantur quaerendo, ubi tantae rei furtum occultaretur?* Hoc l. 9, [16, 4.] *Itaque subinde exsequentes a consule legati, quonam se pacto paucos et infirmos praesidio tam valido et armato vim allaturos*. 22, [3, 2.] *Et caetera, quae cognosse in rem erat, summa*

ceptura vires Romana res esset, bellum differre: tertium nullum consilium esse. Quum filius aliique principes 11
percunctando exsequerentur, *Quid si media via consilii caperetur; ut et dimitterentur incolumes, et leges iis jure belli victis inponerentur? ista quidem sententia,* 12
inquit, *ea est, quae neque amicos parat, neque inimi-*

omnia cum cura inquirendo exsequebatur. 25, 29, 10. *Exsequentibus sciscitando, quae acta cum Romanis essent, dilucere id, quod erat, coepit,* etc. Sic optimi codices. Ludibrium Lipsiani *acquirentibus*: unde frustra divinat ille *anquirentibus.* 35, [14, 10.] In Scipionis et Hannibalis colloquio: *Exsequenti, quem tertium, haud dubie semet ipsum dixisse.* Eodemque de Philopoemene [c. 28, 4.] *Quem locum capturus ipse esset, cogitando aut quaerendo exsequebatur.* 41, [7, 7.] *Exsequebantur deinde quaerentes, quid non ita potius A. Manlius Romam venisset?* Toties idem loquendi genus repetivit, ut lectoribus illud suis familiare redderet, caveretque, ne usquam novum videretur: quod non mirum ab librariis, mirum vero ab longe doctissimo viro, cui alioqui tantum debet, non impetrare quivisse. J. FR. GRON. *Tum filius aliique* Gaertn. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. *Quum filiis aliique* Florent. sed, ultima litera *s* deleta, postea factum est *filii.* Deinde *exquirentur* idem Florent. at *exsequerentur* Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Livius 5, 15, 12. *Exsequebatur inde, quae sollemnis derivatio esset.* Auctor Epit. Liv. 35. *Exsequenti, quem tertium diceret, semet ipsum dixit.* V. etiam Sigonium ad 22, 49, 12. [*exquirerent* Veith.]

Quid si media via consilium caperetur] Pall. tres *quid si media via consilii caperetur.* Campan. omittit omnino *τὸ consilium.* GEBH. Tres Pall. Thuan. uterque Voss. Helm. Fulv. Cujacianusque *consilii.* J. FR. GRON. *quid si media via consilia caperentur* Klock. *quid si media via consilia caperetur* Flor. a m. 1. Sed ultima litera *τοῦ consilia* postea deleta est. *quid si media via consilii caperetur* reliqui non tantum mei, sed etiam omnes Hearnii Oxonienses. Mox sequens *ut* deficit in Haverk. ei proximum *et* in Portug. [Veith.] Sed alterum ab altero perperam interceptum est.

§. 12. *Ista quidem sententia, inquit, ea est*] *Ita quidem sententia* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. (* v. ad 34, 47, 4.) *Ista sententia* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. Deinde *ea est, inquit* Lovel. 2. *inquit, eaque est* Voss. 1.

Quae neque amicos parat, neque inimicos tollit] *nec inimicos tollit* Voss. duo, Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. et Haverk. quod mutatum a librariis esse videtur, quia *neque* praecesserat. V. infra hoc lib. ad c. 9, 14. *ne inimicos tollit* Leid. 2. Praecedens autem *neque* deest in Portug. at tres voces *neque amicos parat* in Haverk. omissae a librario propter repetitionem vocis *neque.* V. hoc lib. ad c. 11, 11.

Servate modo, quos ignominia irritaveritis] Alii *Servare,* alii *Servate* legunt, neutro satis claro sensu.

cos tollit. Servate modo, quos ignominia irritaveritis.
13 *ea est Romana gens, quae victa quiescere nesciat. Vivet semper in pectoribus illorum, quidquid istuc praesens*

Vult autem priorem sententiam ipsis persuasam, ut verba statim sequentia indicant. Aut si Romanos servare volent, ut contumelia non irritent: cujus caussam mox subjungit. GLAR. *Servate* omnes non modo codd. sed et, paucis exceptis, omnes excusi. Alterum enim non nisi in Ascens. anni 1513. 1516. et 1530. inveni, quorum duo priores *Servate*, adhuc in margine exhibent; at contra ed. Paris. anni 1529. *Servate* habet in contextu, *Servare* in marginem relegat. Sensus autem est apertus et planus. Dehortatur Herennius filium ac principes Samnitium, ne Romanos, si eos servare velint, injuria adficiant. Id non intellexit vir doctus, qui ad marginem ed. Curion. conjecit legendum *Servat modo*, nempe sententia, quam senex inprobat.

Quae victa quiescere nesciat] *quiescere nequit* Hearnii Oxon. C. *quiescere nequeat* Lovel. 2. *quiescere nequeat nesciat* Voss. 2. Sed mediae voci subjecta sunt signa, quibus librarii aliquid perperam scriptum, ac delendum esse indicare solent. *nequeat* ex glossa natum est. *nesciat quiescere* est nequeat, non possit quiescere. Horat. 3. od. 13, 9.

Te flagrantis atrox hora caniculae
Nescit tangere.

Horat. Art. poët. 389.

— — delere licebit,
Quod non edideris; nescit vox missa reverti.

Ovid. 1. ex Ponto Ep. 3, 23.

Tollere nodosam nescit medicina podagram.

Propert. 1. Eleg. 5, 26.

Nescit amor priscis cedere imaginibus.

ubi videndus est Passerat. Eo sensu *scire* pro *posse* infra est cap. seq. *Quoniam ne victi quidem ac capti fortunam fateri scirent.* ubi vide. *victa cognoscere nesciat* perperam est in Klock. Paullo ante *ea, ea Romana gens* Lovel. 2. quasi in repetitione pronominis emphasin quaesisset Livius, de qua infra v. hoc lib. c. 9, 1. At reliqui constanter vulgatum servant.

§. 13. *Vivet semper in pectoribus illorum*] Pall. duo *At vivat.* GEBH. *At vivat semper* Voss. 2. et Lovel. 3. *Vivat semper* Leid. 1. Deinde *in pectoribus eorum* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 4. Portug. Gaertner. Haverk. et Fragm. Hav.

Quidquid istud praesens necessitas injunxerit] *inusserit* habent vetusti codices, magno inter se consensu. GELEN. Vet. lib. *istinc.* Malim ergo *istic.* SIG. Lego *isthaec praesens necessitas.* KLOCK. Ex quatuor Palat. nullus huic lectioni patrocinatur, invectae a Gelenio, quam et Sigonius amplexus fuerat, ut divinaret tamen legendum *quicquid istic praesens necessitas inusserit.* Mihi placet, quod reperi in tribus Palat. *quicquid istuc praesens necessitas immiserit.* tamquam loquatur de face aliqua contumeliae, tum revera Romanis immissae. Sic Latinissimi dicunt, *immittere ignem tectis*: sic ferme Sallustius Jug. 102. GEBH. 1. Antiq. Lect. 22. Primus, nisi fallor, architectus hujus lectionis est Gelenius. Pall. pr. tert. et Camp. ed. *immiserit.* sec. et Andr. recensio *injunxerit.* sec. amplius *istic praesens necessitas injunxerit.* Indicavi hanc lectionem, quantum memini, in Antiquis. Duriorem omnino hic

necessitas inusserit; neque eos ante multiplices poenas expetitas a vobis quiescere sinet.

IV. Neutra sententia accepta. Herennius do- 1

esse metaphoram, et non congruam existimo; et, quandoquidem fastidiunt omnes libri, suspicor legendum: *quicquid istuc praesens necessitas incusserit*. GEBHARD. Est a Gelenio, magno inter se consensu vetustos codices sic habere testato. Et nobis in Thuaneo Vossianoque obvium fuit. Nec aliter Helm. et Chiflet. Alludit Vossianus alter, qui *jusserit*. Durabit imposita a necessitate nota, nec desinet admonere vindictae. Cicero 2. Catil. [9.] *Tantus illorum temporum dolor inustus est civitati, ut jam ista non modo homines, sed ne pecudes quidem mihi passurae esse videantur.* Pro domo [34.] *Tantum homines impios ex vetere illa conjuratione inustum nefariis mentibus bonorum odium retinebat.* Ad Attic. 1. Ep 16. *Doloris, quem improbissimo cuique inusserat severitas consulatus mei.* Orosius 1, 18. *Quantos populos implicuerit, odio excidioque adflixerit, ludi literarii disciplina nostrae quoque memoriae inustum est.* ubi supposuerunt *insitum est*. Nicetas de Alexio Comneno 3, [8.] Ὁ δὲ λαθόμενος ὡς ἐγκαίονται τοῖς πλείσοις αἱ συμφοραί, καὶ εἰσὶν ἀναπόνιπτοι. Tamen hic duo Pall. et Campanus *immiserit:* tertius et Andreas aliique olim editi *injunxerit*. Quibus adducor, ut retineam quoque 3, 58, 2. *Ne Claudiae genti eam inustam maculam vellent.* et 8, 32, 15. *Neu Fabiae genti eam inurerent ignominiam.* et jubeam plorare librarios cum suis *ingesta* et *injungerent*. Cic. 1. Catil. [6.] *Quae nota domesticae turpitudinis non inusta vitae tuae est?* J. FR. GRON. *quidquid istinc* Harlej. Portug. Gaertn. et Haverk. *quidquid ista* Fragm. Hav. *quidquid his tunc* Klock. *quidquid istud* Lovel. 2. Deinde *immiserit*, quod Gebhard. in Ant. Lect. probavit, habent Lovel. 2. et 3. *invexerit* Klock. *junxerit* Leid. 2. et Portug. *injunxerit*, ut vulgo editum fuit, Lovel. 1. Harlej. Gaertner. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. B. quod Gronovius in prima ed. notarum simplicissimum rebatur, modo *istis* refingeretur, et intelligeretur *Romanis*, non *pectoribus*, aut certe *istud*. Posterius autem *quidquid istud* inlustrabat hoc Quinctil. 1. Inst. Orat. 3. *Et audacia provecti, quidquid illud possunt, statim ostendunt.* et 12, 6. *Neque praepropere distringatur inmatura frons, et quidquid est illud acerbum, proferatur.* Addidit tamen, se nec Gelenii lectionem rejicere. In iteratis autem curis, ubi jam totus a parte Gelenii stat, illa priora omisit. Et recte. Gelenii enim lectionem firmant Florent. Leid. 1. Lov. 4. et quatuor Hearnii Oxonienses, nisi quod in uno vel altero corrupte, sed ad veram lectionem proxime accedente errore, scriptum sit *iusserit*, quomodo etiam a m. 1. fuit in Fragm. Hav. [Veith.] id autem ex *inusserit* et *iusserit* facillimo errore commutari potuit; cujus generis lapsus librariorum innumeri ex Mstis proferri possent, si necesse foret. *inusserit*, ut apud Cic. 1. in Verr. 44. *Cur hunc dolorem cineri ejus atque ossibus inussisti?* *incusserit*, quod deinde Gebhardo in mentem venit, defendi posse videtur illo Justini 38, 7. *Adeo illis odium Romanorum incussit rapacitas proconsulum.* Nihilominus tantum abest, me conjecturam illam probare, ut potius una litera apud Justin. deleta legendum cum Gronovio existimem

mum e castris est avectus. Et in castris Romanis quum frustra multi conatus ad erumpendum capti
2 essent, et jam omnium rerum inopia esset; victi necessitate legatos mittunt, qui primum pacem aequam peterent: si pacem non inpetrarent, uti pro-
3 vocarent ad pugnam. Tum Pontius, *debellatum esse,*

iussit. Mox in verbis sequentibus *poenas expetitas a nobis*, pro *a vobis*, Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Tum *sineret*, pro *sinet*, Gaertn. V. ad 2, 56, 7.

§. 1. *Herennius domum advectus*] Vetusti codices *Herennius domum e castris est avectus.* GELEN. Vet. lib. *revectus.* Egregie. Inde enim in castra vectus fuerat. SIG. *domum e castris est advectus* Lovel. 3. Portug. et Haverk. *domum e castris advectus* Harlej. *domum e castris est revectus* Fragm. Hav. [*revectus est* Veith.] Quam lectionem cur egregiam vocet, et illi, quam Gelenius probavit, praetulerit Sigonius, caussam nullam video. Ut enim *revehere domum*, ita etiam *avehere.* Infra 45,33,4. *Non in usum modo praesentem, sed etiam quod domos avehérent.* Ita *avehere in fines Caeritum* 7, 19, 8. *Karthaginem avehere* 38, 42, 7. Ejusdem generis est *avolare Romam*, de quo v. ad 1, 57, 8. et contra *advectus ab domo*, de quo v. ad 8, 22, 6. Praeterea *avectus e castris*, ut *abstrahere e portu*, de quo dicam ad 37, 27, 6. Lectionem autem illam Gelenii probant reliqui omnes codd. nisi quod *domum castris est avectus* habeat Gaertn. et *e castris domum est avectus* Lovel. 4. *avehere* autem et *advehere* etiam alibi in Mstis commutantur. V. quae notavi ad Silii 10, 318. Adde supra ad 5, 51, 9. et infra hoc lib. c. 27, 11.

Quum frustra multi conatus ad erumpendum capti essent] *quum multi frustra conatus* Lovel. 2. *quum frustra multi conantur* Lovel. 1. a m. 1. Deinde *coepti essent* Lovel. 4. [Veith.] *capti sunt* Leid. 1.

Et jam omnium rerum inopia esset, victi necessitate] Prave distinguunt Pall. duo *et jam omnium rerum inopia essent victi.* GEBH. Ita etiam Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. et Gaertn. Sed recte, hanc interpunctionem sibi displicere, Gebhardus testatus est. Jungendum enim *victi necessitate*, ut vulgo editur. Justin. 8, 5. *Victi igitur necessitate, pacta salute se dediderunt.* Ita *victus ira* supra 2, 5, 1. *Victi ira vetuere reddi, vetuere in publicum redigi.* ubi vide. Praeterea *etiam omnium rerum inopia* Lov. 1. et Gaertn. V. ad 39, 10, 6. *et omnium rerum inopia* Fragm. Hav. V. ad 22, 47, 9.

§. 2. *Si pacem non impetrarent, provocarent ad pugnam*] Lege addendo *uti provocarent.* GELEN. *Si non pacem inpetrarent* Gaertn. Deinde voculam *uti*, quam Gelenius addidit, servant omnes codd. nisi quod simul cum sequenti dictione *provocarent* exsulet a Florent. *uti provocarentur* habent Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Ipse tamen Hearnius *ut provocarent* edidit, quod nupera Londinensis ed. servavit. Paullo ante *legatos mittit* Gaertn. qui, ut dictum est, *τὸ victi* ad praecedentem periodum referebat. Verum ne sic quidem ea lectio ferri potest. Duo enim consules pari imperio

respondit: *et, quoniam ne victi quidem ac capti fortunam fateri scirent, inermes cum singulis vestimentis sub jugum missurum: alias conditiones pacis aequas victis ac victoribus fore; si agro Samnitium decederetur,* 4
coloniae abducerentur, suis deinde legibus Romanum ac Samnitem aequo foedere victurum. His conditionibus pa- 5

erant in castris Romanis, adeoque requiritur omnino *mittunt.* Deinde mutato ordine vocabulorum *aequam pacem peterent* Fragm. Hav. *aequam peterent pacem* edd. antiquae usque ad Frobenianam anni 1535.

§. 3. *Debellatum esse respondit: et, quoniam ne victi quidem ac capti fortunam fateri scirent*] *debellatum est, respondit* Lovel. 2. sed peccatum librarii est, qui *ē*, sive *est*, perperam scripsit pro *ēe* sive *esse.* Non enim hoc Pontii responsum directa, sed obliqua oratione Livium proposuisse, sequentia docent. Tum *et qui ne victi quidem* Gaertn. *et quoniam ut victi quidem* Voss. 2. et Lovel. 3. *et quoniam ne quidem victi* Fragm. Hav. V. mox hoc cap. §. 16. et infra ad 38, 25, 15. *fortunam scirent,* media voce exsulante, Leid. 2. Male. *scirent fateri* est possent fateri. Infra 38, 52, 2. *Major animus et natura erat, quam ut reus esse sciret.* Eodem modo *nescire* pro non posse supra habuimus cap. praec. §. 12. Et hoc sensu sumitur ea vox in elliptica locutione *fidibus scire* similibusque, pro *scire canere fidibus.* Mox in verbis sequentibus *τὰ sub jugum* desunt in Leid. 1. quemadmodum postea *aequas* in Leid. 2.

§. 4. *Si agro Samnitium decederetur*] Pall. duo *decederent.* GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. V. ad 38, 40, 1. *recederetur* Gaertn. V. ad 35, 10, 2. *deciderentur* Florent. Leid. 1. et Lovel. 4. Restitui deinde particulam *si,* quam servant omnes et mei, et Oxonienses Hearnii; omnes insuper editiones antt. usque ad postremam Gruteri, quae omisit prima, ejusque exemplo recentiores reliquae.

Coloniae abducerentur] Pal. pr. *adducerentur.* tert. *adducerent.* at Camp. *coloniae educerentur.* GEBH. *adducerentur* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *aducerentur* Florent. Sed prima ejus vocis litera postea erasa est. *abducere* et *adducere* saepe in Mstis confunduntur. V. ad 27, 29, 1.

Suis deinde legibus] Vet. lib. *suis inde legibus.* SIG. Pal. sec. Andr. Campanique edd. *suis inde legibus.* GEBH. Ita et Portug. Haverk. Hearnii Oxon. N. B. et edd. priores. Aldus primus *deinde* substituit, quod in reliquis scriptis, quorum et major numerus, et gravior auctoritas est, exstat.

§. 5. *Paratum se esse foedus cum consulibus ferire*] Usitatissimam loquendi formam intervertunt Pal. sec. et Camp. ed. *foedus cum consulibus ferre.* GEBH. Similiter Voss. 2. Harlej. et Fragm. Hav. a m. 1. Praeterea *esse se* Lovel. 2.

Si quid eorum displiceat, legatos jam redire ad se vetuit] Si esset *jam tum,* facilius ferres: sed delendum est *τὸ jam* jussu Flor. Thuan. Rott. Helm. utriusque Vossiani, et Mureti codicum. J. FR.

ratum se esse foedus cum consulibus ferire: si quid eo-
6 *rum displiceat, legatos redire ad se vetuit.* Haec quum
legatio renunciaretur, tantus gemitus omnium sub-
ito exortus est, tantaque moestitia incessit, ut non
gravius accepturi viderentur, si nunciaretur, omni-
7 bus eo loco mortem obpetendam esse. Quum diu
silentium fuisset, nec consules aut pro foedere tam
turpi, aut contra foedus tam necessarium hiscere
possent; tum L. Lentulus, qui tum princeps lega-
8 torum virtute atque honoribus erat, *Patrem meum,*
inquit, *consules, saepe audivi memorantem, se in Capi-*

GRON. Illud *jam*, quod ex codd. suis delendum jussit Gronovius, exsulat etiam ab omnibus et meis et Oxoniensibus Hearnii Mstis. Praeterea *displiceret* Lovel. 2. et Harlej. [Veith.] Tum *venire* Portug. et Voss. 1. in cujus margine tamen altera lectio adnotatur. contra *redire* in contextu, *venire* in margine habet Hearnii Oxon. N. Solent haec verba a librariis confundi. V. infra ad 37, 50, 6. Denique *legatos ad se redire vetuit*, alio vocum ordine, est in Voss. 2.

§. 6. *Haec quum legatio renunciaretur, tantus gemitus omnium subito exortus est*] *Haec quum legatio nunciaret* Portug. *Haec quum legatio nunciaretur* Haverk. Proprium in hac re verbum est *renunciare*; quod cod. unius auctoritate restituendum videtur auctori Epit. Liv. 47. *Legati, ad disceptandum inter Masinissam et Karthaginienses missi, renunciaverunt, vim navalis materiae se Karthagine deprehendisse.* ubi vulgo editur *nunciaverunt*. Plura v. ad eum locum. Praeterea τὸ *tantus* deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. et Fragm. Hav. [Veith.] ejus loco *tanti* habet Florent. sine sensu. Mox *subito est exortus* Gaertn. Sed τὸ *est* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

Si nunciaretur, omnibus eo loco mortem obpetendam esse] Pal. sec. habet *annunciaretur*. GEBH. Eadem etiam lectio superest in Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Praeterea *mortem appetendam* Voss. uterque, Leid. uterque, Lov. 1. 2. 3. 4. Harlej. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. sed *mortem oppetere* etiam infra est 26, 25, 14. *Pro patria pugnantes mortem oppetierunt.* ubi tamen optimi *occubuerunt.*

§. 7. *Contra foedus tam necessarium hiscere possent*] *circa foedus* Leid. 2. V. ad 37, 15, 7. Tum *possent hiscere* Portug. a m. 1.

Tum L. Lentulus, qui tum princeps legatorum virtute atque honoribus erat] Primam vocem in Oxon. C. deesse, Hearne monuit; sed illud *tum* posteriori loco omittitur in Gaertn. [Veith.] Ubi etiam, si alterutro loco delendum est, abesse mallem. Quid enim ibi operetur, aut orationi conciliet, non video. Deinde *virtute ac honoribus* Voss. 2. Gaertn. Harlej. Portug. et Haverk.

tolio unum non fuisse auctorem senatui redimendae auro a Gallis civitatis, quando nec fossa valloque ab ignavissimo ad opera ac muniendum hoste clausi essent; et erumpere si non sine periculo magno, tamen sine certa pernicie possent. Quod si, ut illis decurrere ex Capito- 9
lio armatis in hostem licuit, (quo saepe modo obsessi in obsidentes eruperunt) ita nobis aequo aut iniquo loco dimicandi tantummodo cum hoste copia esset, non mihi paterni animi indoles in consilio dando deesset. Equi- 10
dem mortem pro patria praeclaram esse fateor: et me vel devovere pro populo Romano legionibusque, vel in

§. 8. *Se in Capitolio unum non fuisse auctorem senatui redimendae auro a Gallis civitatis*] *se unum in Capitolio* Lovel. 2. *se in Capitolium unum* Haverk. Tum vox *non* deficit in Voss. 2. cujus loco *nec* a m. 2. est in Fragm. Hav. altera lectione penitus erasa. Hinc *senatui* omiserunt librarii Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *ab Gallis* Portug. et Haverk. Mox *nec fossa nec vallo* Leid. 1.

Si non sine periculo magno, tamen sine certa pernicie possent] Pall. pr. ac tert. *et tamen sine certa pernicie*. GEBH. Voces *si non* desunt in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. at vox sequens in Harlej. et Portug. Adparet, ob literarum similitudinem alteram ab alteris interceptam esse. Tum *magno periculo* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Deinde *et tamen sine certa pernicie* etiam Voss. 2. *tum sine certa pernicie* Gaertn. V. ad 22, 17, 5.

§. 9. *Quod si, ut illis decurrere ex Capitolio*] *Quod illis ut decurrere* Fragm. Hav. *Quod si vel ut decurrere* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Quod si illis decurrere* Hearnii Oxon. B. *Quod si illis ut decurrere* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Florent. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. et edd. vett. Primus Aldus edidit, ut nunc vulgo exstat; quod verius est, et tamen vix in Lovel. 2. Harlej. et Portug. superfuit.

Quo saepe modo obsessi in obsidentes eruperunt] Pal. sec. *quod saepe numero obsessi in obsidentes eruperunt*. GEBH. Eadem lectio mihi quoque obvia fuit in Port. et Haverk. sed *quo saepe numero* in Harlej. *quod saepe modo* in Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *ita vobis*, pro *ita nobis*, Hearnii Oxon. L. 2. et B. Deinde *consilii indoles*, pro *animi indoles*, Leid. 2. et Lovel. 1. Sed *consilio* mox sequitur.

§. 10. *Vel devovere pro populo Romano legionibusque*] MS. *pro patria legionibusque*. Lego *pro patria legionibusque Romanis*. KLOCK. Codices mei nihil mutant, nisi quod alio ordine sit in Gaertn. *vel pro populo Romano devovere legionibusque*. Supra 8, 6, 13. *Se consul devoveret pro populo Romano Quiritibusque*. c. 9, 8. *Pro republica Quiritium, exercitu, legioni-*

11 *medios me inmittere hostes paratus sum. Sed hic patri-*
am video, hic quidquid Romanarum legionum est. quae,
nisi pro se ipsis ad mortem ruere volunt, quid habent,
12 *quod morte sua servent? Tecta urbis, dicat aliquis, et*
moenia, et eam turbam, a qua urbs incolitur. immo,

bus, auxiliis populi Romani Quiritium legiones auxiliaque hostium mecum devoveo. Ubi multi codd. praeferunt *pro populo Romano Quiritium:* Gronovius autem scribendum conjicit *pro republica populi Romani Quiritium.* 10, 28, 14. *Se legionesque hostium pro exercitu populi Romani Quiritium devoveret.* Hic igitur nihil mutandum puto. Illud *pro patria* ex praecedenti periodo huc inrepsit, quod ibi deest in Leid. 2. et Lovel. 1.

Vel in medios me mittere hostes paratus sum] Vet. lib. *immittere.* SIG. Pal. sec. et Camp. ed. *in medios me immittere hostes.* alludunt reliqui duo Pall. *in medio sine immittere.* GEBH. Aliquid superest, aliquid deest. Nam *τὸ me* satis est semel conspici: deinde volunt MSS. ut Sigonianus, *immittere.* Cicero primo Parad. [3.] *Quae patrem Decium, quae filium devovit, atque immisit in armatas hostium copias.* Tuscul. 1, [48.] *Codrum, qui se in medios immisit hostes famulari veste.* Noster 8, [9, 9.] *Armatus equum insiluit, ac se in medios hostes immisit.* Curtius de Hypside 7, [7.] *Itaque subditis calcaribus equo, in medios hostes se immisit.* Scribe, *Et me vel devovere pro populo Romano legionibusque, vel in medios immittere hostes paratus sum.* J. FR. GRON. *vel in medios me mittere hostes*, ut ante Sigonium edebatur, et, quamvis meliora monuerit, postea tamen a recentioribus editoribus usque ad Gronovium servatum est, apud me tantum superest in Leid. 2. et Portug. proxime autem accedit Harlej. qui tantum ordine verborum mutato *vel me in medios mittere hostes* praefert. *vel in medio sine immittere hostes* Lovel. 3. *vel me vi in medios immittere hostes* Voss. 2. et Fragm. Hav. Reliqui omnes, tum mei, tum Hearnii Oxonienses, *vel in medios me immittere hostes.* Cic. pro Fontejo cap. ult. *Qui se armatus saepe in hostium manum multitudinemque inmiserit.* Infra Livius 40, 48, 2. *Eos quum per aliquot dies armaturam levem inmittendo in stationes lacessisset parvis proeliis.* ubi etiam alii *mittendo.* V. quae ibi notantur. Passim ita *mittere* et *inmittere* commutantur. V. ad 2, 31, 2. et 8, 9, 9. Ceterum non contentus Cl. Ant. Perizonius, cum Gronovio *me* ex contextu Liviano ejicere, insuper ad marginem Livii conjecit, legendum esse *et in medios inmittere hostes paratus sum;* atque ita *vel* in verbis praecedentibus accipiebat pro *etiam.* mutatum autem *τὸ et* in *vel* fuisse a sciolo, qui vim praecedentis *vel* non intelligebat. Addebat autem, ita pariter Cic. loco ex Parad. a Gronovio laudato dixisse *devovit atque inmisit.* Invitis tamen omnibus scriptis ejus sententiam probare temerarium est.

§. 11. *Quae si pro se ipsis ad mortem ruere volunt*] Antiqua scriptura, *quae nisi pro se ipsis.* GELEN. Ita non tantum omnes scripti mei, sed et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Verum, quum ita ex sententia Gelenii receptum fuisset, postea vir doctus ad marginem ed. Curion. legendum con-

hercule, produntur ea omnia, deleto hoc exercitu, non servantur. Quis enim ea tuebitur? Inbellis videlicet 13
atque inermis multitudo? tam, hercule, quam a Gallorum inpetu defendit. An a Vejis exercitum Camillumque ducem inplorabunt? Hic omnes spes opesque sunt, 14

jecit *quae si pro se ipsis.* Malc. Sensus enim est, nisi legiones pro se ipsis mortem oppetere, atque ita inhonestas conditiones a Samnitium imperatore propositas evitare velint, nullam aliam ad mortem ruendi caussam habere, quia nihil erat, quod morte sua servarent.

§. 12. *Immo, hercule, produntur magis omnia*] Vet. lib. *ea omnia.* SIG. Pall. tres et Camp. ed. *produntur ea omnia.* Andreas vero *produntur ea magis omnia.* GEBH. Tres Pall. duo Voss. Helm. ut Sigonius, *produntur ea omnia.* J. FR. GRON. Insuper *produntur ea omnia* Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. a m. 2. (*produntur et omnia* a m. 1. habuerat) Hearnii Oxon. L. 1. 2. et Neap. Latinii. Proxime accedit ejusdem Hearnii C. qui *perduntur ea omnia* praefert. Sed *produntur* verius est. Mox hoc cap. *Quas servando patriam servamus: dedendo ad necem patriam deserimus ac prodimus.* V. ad 26, 36, 9. In Florent. omnia haec verba, *produntur ea omnia deleto hoc exercitu, non servantur. Quis enim ea tuebitur? Inbellis videlicet, atque inermis multitudo? tam, hercule* omissa erant culpa librarii ob repetitam vocem *hercule.* V. ad 9, 11, 11. Ceterum primae edd. legunt *produntur ea magis omnia* usque ad Froben. qui anno 1535. subposuit *produntur magis omnia.* Ejus loco ex cod. suo Sigonius in contextum recepit *produntur magis ea omnia*, non, ut Gronov. existimavit, *produntur ea omnia.* Gronovio enim fraudi fuit nimia scholii Sigoniani brevitas, quam tamen contextus a Sigonio emendatus inlustrat. Insuper *una, hercule, produntur* Neap. Latinii. *hercle* contracte hic et §. seq. Portug. et Gaertn. V. supra ad 7, 11, 1. Paullo ante *et tm̃ turbam, in qua urbs incolitur,* pro *et eam turbam, a qua,* Klock. *et aliam turbam, a qua urbs incolitur* Haverk.

§. 13. *Quis enim ea tuebitur?*] Pal. tert. *Quis tibi ea tuebitur?* GEBH. Codd. mei nihil mutant, nisi quod *τὸ ea* omittatur in Harlej. [Veith.] Mox *ab Gallorum inpetu* est in Portug. et Haverk. Sed praepositio exsulat ab Harlej.

An a Vejis exercitum Camillumque ducem inplorabunt?] *An alium exercitum* Lovel. 2. *Ab Vejis an alium exercitum* Harlej. *Ab Vejis exercitum*, prima vocula omissa, Portug. et Haverk. *An his exercitum* Leid. 1. *his exercitum*, lacuna aliquot literarum ante has voces relicta, Lovel. 4. Deinde *Camillumve* Portug. et Haverk. errore sollemni scribarum. V. ad 24, 10, 2. Romani enim, urbe a Gallis capta, in Capitolio obsessi, et exercitum, et Camillum arcessiverunt: non autem alterutrum eorum. Tum *implorabant* Leid. 1. *implorabunt* sive *implorabuntur*, Gaertn. Ceterum Camillus non Vejis, sed Ardeae exsulavit. V. ad 22, 5, 10. [5, 43, 6.]

§. 14. *Hic omnis spes opesque sunt*] Scribo *Hic omnes spes opesque*

quas servando patriam servamus: dedendo ad necem pa-
15 *triam deserimus ac prodimus. At foeda atque ignomi-*
niosa deditio est. Sed ea caritas patriae est, ut tam ignominia eam, quam morte nostra, si opus sit, serve-
16 *mus. Subeatur ergo ista, quantacumque est, indignitas; et pareatur necessitati, quam ne Dii quidem superant. Ite, consules, redimite armis civitatem, quam auro majores vestri redemerunt.*

sunt.] GELEN. Uno Gaertn. excepto, omnes mei Gelenio adsentiuntur. Mox *patriam deperimus*, pro *deserimus*, pro varia lectione in margine est Lovel. 1. Sequentia autem *ac prodimus* exsulant a Flor.

§. 15. *At foeda atque ignominiosa deditio est. Sed ea caritas patriae est*] *At foeda ac ignominiosa deditione. sed caritas patria est* Voss. 2. et Lovel. 3. Vox *ea* etiam deficit in Lovel. 2. sed *ea caritas patriae esse* praeferunt Leid. 1. et Gaertn. qui etiam alio ordine legit *ignominiosa est deditio.* Mox *ignominuam quam morte* Flor. a m. 1. unde postea factum *ignominia quam morte.* quod etiam praefert Harlej. *ignominie eam quam morte* Voss. 1. Leid. duo, et Lovel. 1. *ignominiam eam, quam morte* Voss. 2. *ignominia ea, quam morte* Gaertner.

§. 16. *Subeatur ergo ista, quantacumque est, indignitas, et pareatur necessitati*] Vox *indignitas* abest a Voss. 2. quasi ex praecedenti huc repetendum sit *ignominia.* Tum *quantacumque est, indignatio* Portug. *quantacumque indignatio est* Haverk. Sed alibi saepe hae voces a librariis confunduntur. V. infra ad Epit. Liv. 58. Tum *indignitas, appareatur* Voss. 2.

Quam ne Dii quidem superant] *nec Dii quidem* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Gaertn. V. ad 8, 7, 19. *ne quidem Dii* Harlej. V. supra hoc cap. §. 3. *ne Dii quidam* Voss. 1. Tum *superant*, sive *supererant*, Lovel. 2. V. ad 6, 4, 2.

Quam auro majores vestri redemerunt] *majores nostri* Voss. duo, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Portug. Klock. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. et edd. Frobeniana anni 1535. priores. Utraque lectione juncta *majoresve nostri* habet Leid. 1. Vulgatum, quod est in Flor. Leid. 2. Lov. 4. et Gaertner. praeferendum arbitror, quia convenire non videtur Lentulo, ut dicat *majores nostri*, quum supra narraverit, patrem suum in Capitolio unum non fuisse auctorem senatui redimendae auro a Gallis civitatis.

§. 2. *Ut vulgo credunt, Claudiusque etiam scribit*] Pal. sec. *Claudius quoque etiam scribit.* GEBH. Ita et Portug. Gaertn. et Haverk. *Claudius etiam scribit* Harlej. [*Claudius quoque scribit* Veith.] Ceterum *Foedus* etiam vocavit non modo Cicero, verum etiam adolescentem memorat, qui in feriendo foedere porcam tenuit, 2. de Invent. 30. *In eo foedere, quod factum est quondam cum Samnitibus, quidam adolescens nobilis porcam sustinuit jussu imperatoris. Foedere autem ab senatu inprobato, et imperatore Samnitibus dedito, qui-*

V. Consules profecti ad Pontium in conloquium, 1
quum de foedere victor agitaret, negarunt, injuſſu
populi foedus fieri poſſe: nec sine fecialibus cere-
moniaque alia sollemni. Itaque non, ut vulgo cre- 2
dunt, Claudiusque etiam scribit, foedere pax Cau-
dina, sed per sponsionem, facta eſt. Quid enim 3
aut sponsoribus in foedere opus eſſet aut obsidi-
bus, ubi precatione res transigitur? *per quem popu-*

dam in senatu eum quoque dicit, qui porcam tenuerit, dedi oportere. Locum hunc ad oram Livii sui adscripserat Cel. Jac. Perizon.

Non foedere pax Caudina, sed per sponsionem facta eſt] Aliud eſt *foedus*, aliud *sponsio*. Sed, *sponsionem* quoque saepe vocari *foedus*, oſtendit Sigonius 1. de Ant. jur. Ital. 1. De pace Caudina Gellius 17, 21. *Turpi foedere facto discesserunt.* et Florus 1, 16. *Turpitudinem foederis voluntaria deditione diriment.* Mancini cum Numantinis *sponsionem* Cicero 3. de Offic. 30. Vellejus 2, 1. et Valer. Max. 2, 7, 1. *foedus* vocant. et Albini cum Jugurtha Salluſt. Jug. 38. 39. Habet quaedam eo pertinentia Grotius 2. de Jur. B. et P. 15. Ceterum hanc hiſtoriam in Annalibus aliter relatam fuiſſe, conſtat e Cicerone. Nam is 2. de Invent. 30. in hoc *foedere* porcam percuſſam scribit. et 3. de Offic. 30. a consulibus apud Caudium male pugnatum, et de Senect. c. 12. consules Caudino proelio superatos fuiſſe. Zonaras quoque l. 7. in fine de Samnitibus *ὡς ἀπεγνωσμένοι μαχόμενοι.* Pulchram fabulam de hoc proelio texuit Ariſtides Milesius apud Plutarch. Parallel. in princ. Claudii Quadrigarii verba in Gellii 17, 2. *Quum tantus arrabo penes Samnites populi Romani eſſet*, huc spectant. DUKER.

§. 3. *Aut obsidibus, ubi precatione res transigitur*] *aut obsidione res transigitur* Leid. 2. *ubi trepidatione res transigitur* in contextu Voſſ. 1. et Portug. qui *precatione* in margine praeferunt. *nisi precatione res transigitur* Harlej. Sed librarius compendia scribendi *u'*, sive *ubi*, et *n'*, sive *nisi*, commutavit. Exempla habuimus supra 5, 33, 3. et 7, 30. 12. V. etiam infra hoc lib. c. 34, 25. c. 45, 2. et 21, 38, 3. (38, 31, 2.) *ubi imprecatione res transigitur* Klock. Sed quum *Iprecatione* scriptum fuiſſet, prima illa syllaba *I* nata fuiſſe videtur ex vocis praecedentis litera finali, quia reliqui codd. conſtanter *precatione* defendunt. V. infra hoc cap. §. 6. Et ita *precari* pro *inprecari* infra eſt hoc lib. c. 14, 8. *Eam precari mentem hoſtibus, ut ne vallum quidem defendant.* et *precatio* 21, 45, 8. *Agnum laeva manu, dextera silicem retinens, si falleret, Jovem ceterosque precatus Deos, ita se mactarent, quemadmodum ipse agnum mactaſſet, secundum precationem caput pecudis saxo elisit.* Vox *res* non adparet in Leid. 1.

Per quem populum fiat, quo minus legibus dictis ſtetur, ut eum ita Jupiter feriat] *fiat populum* Gaertner. Tum *legibus ſtetur dictis* Portug. et Haverk. qui ambo simul cum Harlej. mox omittunt pronomen *eum*. Deinde voces *feriat*,

lum fiat, quo minus legibus dictis stetur, ut eum ita
Jupiter feriat, quemadmodum a fecialibus porcus feria-
4 *tur.* Spoponderunt consules, legati, quaestores,
tribuni militum; nominaque omnium, qui spopon-
derunt, exstant: ubi, si ex foedere acta res esset,
5 praeterquam duorum fecialium, non exstarent; et
propter necessariam foederis dilationem obsides et-

quemadmodum a fecialibus porcus exsulant ab Haverk. cujus librarium in errorem perduxit repetitio vocum *feriat* et *feriatur.*

§. 4. *Spoponderunt consules, praefecti, legati, quaestores, tribuni militum*] *praefecti* non habentur in archetypis. Et legimus quidem *praefectos* non Romanorum, sed sociorum auxiliorumve: sed illos in ordine Livius non anteposuisset legatis, quae summa secundum consules imperatoresve in castris Romanis dignitas erat. GELEN. Vocem *praefecti* etiam nulli meorum agnoscunt; eamque nec Oxonienses agnovisse videntur apud Hearnium, qui, docens vocabulum illud superesse in edit. Romana Aleriensi, codicum tamen non meminit. Ceterum *Sposponderunt* hic et mox legit Gaertn. V. ad c. 9, 6. *Spoponderant* hoc loco Portug. Mox *nomina omnia* male Klock.

Ubi si ex foedere acta res esset, praeterquam duorum fecialium, non exstarent] Voculam *si* omittunt Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Harlej. [Veith.] Tum *res acta esset* Portug. et Haverk. Deinde vox *fecialium* exsulat a Lovel. 2. at voce addita *fecialium militum* legunt Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 5. *Propter necessariam foederis dilationem obsides etiam sexcenti equites imperati*] *foederis dilectionem* Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. a m. 1. *foederis delectionem* Voss. 2. Hinc *obsides etiam equites* Hearnii Ox. C. et N. quorum posterior in margine obfert *obsides etiam ac equites.* Et ita apud me legunt Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 3. 4. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *obsides etiam atque equites* Harlej. *obsides ac etiam equites* Lovel. 2. Error ex eo natus videtur, quod numerus non liteteris, sed per notas hoc modo scriptus fuerit *obsides etiam IϽC equites*, quod non adsecuti librarii ex *IϽC* fecerunt *ac.* vel plane omiserunt. V. ad 38, 37, 6. *sexcenti equites obsides* memorantur infra c. 14, 14. *Ni respectus equitum sexcentorum, qui Luceriae obsides tenerentur, praepedisset animos.* Vox *imperati* non adparet in Harlej.

Qui capite luerent, si pacto non flaretur] *Tà qui capite* exsulant a Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Deinde *pacto monstraretur* Lovel. 4. Infra [c. 11, 6.] *Numquamne caussa defiet, cur victi pacto non stetis?* Supra hoc cap. *Per quem populum fiat, quo minus legibus dictis stetur.*

§. 6. *Tempus inde statutum tradendis obsidibus exercituque inermi mittendo*] Pro *exercitui.* Ita quidam ex regula dicendum putabant. V. Vossium 2. de Anal. 18. Adde Servium in Virgil. 1. Aen.

iam sexcenti equites imperati, qui capite luerent,
si pacto non ſtaretur. Tempus inde ſtatutum tra- 6
dendis obsidibus exercituque inermi mittendo. Red-
integravit luctum in caſtris consulum adventus, ut
vix ab iis abſtinerent manus, quorum temeritate in
eum locum deducti eſſent; quorum ignavia foedius 7
inde, quam veniſſent, abituri. illis non ducem lo-

156. et 12, 511. Erythraeum in Indice Virg. v. *Concubitu*, *Venatu*, *Victu*. Victorium ad Cic. 10. ad fam. Ep. 24. et Rivium ad Salluſt. Jug. 6. Scaevola l. 60. §. 1. D. Mandat. *Quo magis conciliem animum tuum domu meae.* Gajus l. 35. §. 1. D. de Contrah. emt. *Quae nullo modo adjectione alterius materiae usu nobis eſſe poſſunt.* Ita eſt Florentiae, quae alii mutanda putaverunt. Voſſius etiam eo refert ex Terent. Adelph. 1, 1, 38. *Veſtitu nimio indulges.* Sed hoc anceps eſt. nam facile suppleri poteſt pronomen tertii casus. DUK. *Tempus est inde statutum* Harlej. [Veith.] *Tempus inde statum* Klock. V. ad 23, 35, 12. Tum *exercituque inermes mittendo* idem Klock. *exercituque inermi imittendo* Portug. et Haverk. Sed litera *i*, sive syllaba *in*, ex vocis praecedentis litera finali perperam repetita eſt. V. supra hoc cap. §. 3. et ad 5, 37, 7. *exercituique inermi mittendo* ed. Mediol. anni 1505. Sed omnes codd. et reliquae edd. vulgatum tuentur, quod etiam invitis omnibus libris mutari nihil adtinet. V. infra ad 24, 19, 6. Mox *Sed integravit*, pro *Redintegravit*, Klock.

Vix ab iis abſtinerent manus] *vix abſtineret ab his*, vel *ab hiis*, *manus* Voſſ. duo, Leid. 2. Lovel. 1. Fragm. Hav. et Portug. a m. 2. *vix abſtineretur ab his*, vel *ab iis*, *manus* Portug. a m. 1. Lovel. 3. et Haverk. V. ad 39, 22, 8. Infra 29, 18, 16. *Noctu audita ex delubro vox eſt*, *abſtinerent manus*. Mox voces *quorum temeritate in eum locum deducti essent* non agnoscunt Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. L. 1. quemadmodum nec solam vocem *quorum* Gaertn. At intercidiſſe videntur vocis *quorum* repetitione, quae scribis errandi occasionem praebuit. Id quodammodo colligi etiam poteſt ex lectione Florent. in quo jam librarius dederat hoc loco *quorum ignavia*, quod mox sequitur, haec media omiſſurus; quum, animadverso errore, adjecit *in eum locum deducti essent.*

§. 7. *Foedius inde*, *quam venissent*, *abituri*] *qui venissent* Haverk. Tum *essent abituri* Lovel. 2. 4. *abituri erant* Neap. Latinii. Sed utrumque librarii eſt additamentum; sufficit enim, illud *essent* jam modo praeceſſiſſe, unde commode hic repeti poterat. *habituri* Voſſ. 2. Lovel. 1. 3. Harlej. Portug. a m. 2. et Haverk. V. ad 22, 59, 19.

Belluarum modo caecos in foveam miſſos] Imo *caecam in foveam*. Virgilius, alii. T. FABER. Statius 2. silv. 5, 10. de leone,

— — *caeco foveae deceptus hiatu.*

Nec tamen quidquam obſtat, quo minus *caecos* hic sit inprovidos,

corum, non exploratorem fuiſſe: belluarum modo
8 caecos in foveam miſſos. Alii alios intueri, con-
templari arma mox tradenda, et inermes futuras
dextras, obnoxiaque corpora hoſti. proponere sibi-
met ipsi ante oculos jugum hoſtile, et ludibria vi-
ctoris, et vultus superbos, et per armatos inermi-
9 um iter. Inde foedi agminis miserabilem viam,

incautos, ut saepe. Phaedr. 3. Fab. 2.

Panthera inprudens olim in foveam decidit.

Contra Horat. 1. Ep. 16, 50.

Cautus enim metuit foveam leo.

DUK. *Caeca fovea* vocatur, quae poſtquam effoſſa erat, ſtipula aut alia materia fragili integitur, ut eam ingreſſae belluae membrorum mole frangant, atque ita in foveam decidant. Metaphorice igitur *caeca fovea* erunt insidiae, quae ponuntur, ut hoſtes decipiantur artibus ac dolis. Jam vero nullas artes adhibuerunt Samnites, ut Romanis persuaderent, non eam eſſe furcularum Caudinarum naturam, ut facile ibi undique concludi poſſent. Nihil itaque mutandum eſſe consentio Doujatio, qui receptam lectionem contra Fabrum tuetur. Translate enim *caecus* eſt incautus, inprudens, inprovidus, qui non utitur quasi oculis mentis ac lumine rationis. Supra 4, 35, 8. *Ut quidem aliquis tribunus plebis ruat caecus in certamina periculo ingenti.* 7, 34, 4. *Arx illa eſt spei salutisque noſtrae, si eam, quam caeci reliquere Samnites, inpigre capimus.* Silius 2, 299.

Haud nunc ille, novi caecus caligine regni,
Externas arces quatit.

Praeterea *in foveam lapsos* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. [Veith.] et Hearnii Ox. B. C. atque N. cujus tamen poſterioris margo *lapsos* servat. utramque etiam lectionem *in foveam miſſos lapsos* obſert Klock. Sed *lapsos* alterius gloſſema eſt, et *miſſos* hic elegantem vim habet; indicat enim non sua sponte milites in insidias praecipitasse, sed in eas a ducibus inductos fuiſſe.

§. 8. *Proponere sibimet ipsi ante oculos jugum hoſtile*] *sibimet ipsis* Lovel. 2. [Veith.] Male. V. ad 2, 19, 5. Deinde *jugum ante oculos hoſtile* Lovel. 4. Paullo ante *dexteras* Voſſ. 2. Gaertn. et Haverk. In sequentibus *et ludibria victoriae*, pro *victoris*, Harlej. *et victoris ludibria* Gaertn. Tum *et* secundo loco in Lovel. 4. voces autem *et per armatos* in Gaertner. deficiunt.

§. 9. *Reditum in patriam ac parentes*] Haud dubie *in patriam ad parentes.* Ut eſt 2, [13, 6.] de Cloelia. *Sospitesque omnes Romam ad propinquos reſtituit.* Eodem lib. [c. 49, 7.] *Sospites brevi in patriam ad parentes reſtituunt.* 22, [60, 13.] *Reduces in patriam ad parentes, ad conjuges et liberos facit.* Plautus Captivorum prologo:

Reducemque faciet liberum in patriam ad patrem.

per sociorum urbes reditum in patriam ac parentes,
quo saepe ipsi majoresque eorum triumphantes ve-
nissent. Se solos sine vulnere, sine ferro, sine 10
acie victos: sibi non stringere licuisse gladios, non
manum cum hoste conferre: sibi nequidquam arma,
nequidquam vires, nequidquam animos datos.
Haec frementibus hora fatalis ignominiae advenit, 11

Et sic Helmstadienis. J. FR. GRON. Meorum nullus Gronovianae conjecturae favet, sed omnes stant pro vulgato. Unus Hearnii Oxon. C. praefert *ac penates.* Verum ita etiam *ad penates* legendum foret, ut supra 3, 68, 6. *Triumphantes domum ad penates redibatis.* et 35, 35, 17. *Sciat sibi reditum ad penates non esse.* Solent autem voculae *ad* et *ac* commutari. V. ad 21, 32, 2. Ut hic *in patriam ad parentes*, ita Gronov. supra emendabat 6, 28, 3. *Concursumque in muros adque portas est.* ubi vulgo nunc legitur *atque portas.* Si quid igitur mutandum, Gronovio consentiendum censeo. Vocula *ac* deerat in Fragm. Hav. a m. 1.

Quo saepe ipsi majoresque eorum triumphantes venissent] *quos saepe ipsi* Lovel. 1. V. ad 4, 33, 10. Deinde *minoresque eorum* Leid. 2. quomodo et alibi librarios lapsos esse videbimus ad 45, 25, 7. *majores eorum* Portug. et Haverk.

§. 10. *Non stringere licuisse gladios, non manum cum hoste conferre*] Quasi haec lectio genuina non sit, injicit aliam Pal. sec. *non manum cum hoste conserere.* l. 10, 43. *Quocumque in loco fuisset obvius, obsisteret ac moraretur; manumque, si forte ita res posceret, conferret.* GEBH. *conserere* etiam Portug. et Haverk. quod ex alterius expositione natum puto. Ambae locutiones, *conferre* et *conserere manum* vel *manus*, saepissime obcurrunt. Utriusque exempla supra v. ad 6, 42, 5. *ferre*, pro *conferre*, habet Leid. 2. Praeterea trajectis vocibus *non stringere licuisse gladios* Lovel. 2. Paullo ante *sine ferro acie victos*, contra Livii mentem ac rei veritatem, Voss. 2. Ter repetita praepositio *sine* inmerito librariis displicuit. Supra 7, 13, 6. *Exercitum tuum sine animis, sine armis, sine manibus judicas esse.* (* 27, 44, 4.) Bis alibi saepius repeti solet. V. ad 7, 2, 4.

Sibi nequidquam animos datos] Lege addendo, *sibi nequicquam arma, nequicquam vires, nequicquam animos datos.* Hoc scribae oscitanti imputandum. GELEN. *nequicquam arma, nequicquam vires* absunt ab omnibus Pall. atque edd. vetustis. GEBH. Eadem haec absunt etiam non modo ab omnibus meis, verum etiam Hearne monuit, abesse ab Oxon. N. L. 2. B. et C. Credo tamen Gelenio, qui haec in Mstis invenisse videtur. Vocis *nequidquam* repetitio librariis fraudi fuit. V. ad 9, 11, 11. Insuper *sibe* exstat in Florent. Quinctil. 1. Inst. Orat. 7. *Sibe et quase scriptum in multorum libris est: sed an hoc voluerint auctores nescio. T. Livium ita his usum, ex Pediano comperi, qui*

omnia tristiora experiundo factura, quam quae
12 praeceperant animis. Jam primum cum singulis
vestimentis inermes extra vallum exire jussi, et pri-
mi traditi obsides, atque in custodiam abducti.
13 Tum a consulibus abire lictores jussi, paludamenta-
que detracta; tantam inter ipsos, qui, paullo ante
eos

et ipse eum sequebatur. haec nos i litera finimus. Tum *nequiquam* Leid. 1. V. ad 40, 47, 9. Denique *armatos*, pro *animos*, perperam Voss. 2.

§. 11. *Omnia tristiora experiundo factura, quam quae praeceperant animis*] *experiendo* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 2. 3. 4. Haverk. et Fragm. Hav. *expediendo* Portug. *exponendo* Gaertn. *experimento* Hearnii Oxon. L. 1. Tum *fatura* Lovel. 1. *futura* Leid. 2. Portug. et Haverk. sollemni scribarum aberratione. V. infra ad 31, 45, 2. Deinde *quamquam praeceperant* Lovel. 1. a m. 1. *quam percerant* Lovel. 2. Sed *quae* interceptum est a praecedenti *quam*. *praecipere* autem, quod hic verius est, et *percipere*, quod est quoque in Harlej. etiam alibi in Mstis confundi solent. V. infra ad 38, 20, 1. *praeciperint* Haverk. *praeceperint* Portug. Paullo ante *Hoc frementibus* est in eodem Portug.

§. 12. *Et primi traditi obsides, atque in custodiam abducti*] Pall. pr. sec. et Andreae recensio *adducti*. Tert. vero *et primi traditi obsides, atque in custodia obducti*. GEBH. *et primum traditi* Portug. et Haverk. Sed, vulgatum verius esse, nullus negabit. Tum *adducti* etiam Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Port. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. B. et edd. vett. Rom. anni 1472. ac Parm. errore scribarum. V. ad 27, 29. 1. *obsidetque in custodiam abducti* erat in Florent. a m. 1. unde postea factum est *obsidesque*. Ceterum omnia haec verba cum sequentibus *Tum a consulibus abire lictores jussi* desunt in Gaertn. cui errori caussa fuit vocis *jussi* repetitio. V. modo hoc cap. ad §. 9. Paullo ante *extra vallum inermes exire* alio ordine Harlej.

§. 13. *Paludamentaque detracta*] *paludamenta detracta* sine copula Portug. *paludamentoque detracto* Harlej. et Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] quasi haec cum sequentibus conjungenda, et interpunctio mutanda foret, aut legendum esset *paludamento quoque detracto*, scilicet cuique consuli suo paludamento. Sed recte in vulgatum conspirant reliqui omnes codices. Paullo ante *Tum* deest in Lovel. 2. et *a consulibus* habent Portug. et Haverk. [*Tum L. consul abire lictores jussit.* Veith.]

Tantam inter eos, qui paullo ante] Lege *inter ipsos, qui.* GELEN. Eamdem lectionem confirmant codd. mei. [*tanta* Veith.]

Qui paullo ante eos exsecrantes dedendos lacerandosque censuerant] Pall. pr. et tert. *qui paullo ante eos exsecrandos lacerandosque censuerant.* sec. *paullo ante qui eos exsecrando dedendos lacerandosque*

eos exsecrantes, dedendos lacerandosque censue-
rant, miserationem fecit, ut, suae quisque condi- 14
tionis oblitus, ab illa deformatione tantae majesta-
tis, velut ab nefando spectaculo, averteret oculos.

VI. Primi consules prope seminudi sub jugum 1
missi: tum, ut quisque gradu proximus erat, ita
ignominiae objectus: tum deinceps singulae legio-

censuerant. Pro *censuerant* expressit Andreas *consuerant.* GEBH. *paullo ante qui eos* etiam Portug. et Haverk. Tum *exsecrandos lacerandosque* Lovel. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. *exsecrandosque* Voss. 2. *exsecrando dedendos lacerandosque* Lovel. 2. et Haverk. *exsecrandos, dedendos, lacerandosque* Portug. Denique *consueverant* Fragm. Hav. *consuerant* ed. Rom. anni 1472. *conservarant* Parm. Sed omnes has varietates ingenio potius librariorum aberranti, quam ullam earum Livio adscribendam puto.

Miserationem fecit] Quis aut quae res miserationem fecit? Non utique alia, quam denudatio consulum. Scribe et concipe uno spiritu: *Tum a consulibus abire lictores jussi paludamentaque detracta tantam inter ipsos, qui paullo ante eos exsecrantes dedendos lacerandosque censuerant, miserationem fecerunt, ut suae.* J. FR. GRON. Ita facile librarios errare, et ex *fecerunt* facere potuisse *fecit*, patebit, si credamus, olim per compendium scriptum fuisse *fec'ũt.* Vide tamen, an potius vocula exciderit, et legendum sit *tantam id inter ipsos.*

§. 14. *Ab illa deformatione tantae majestatis, velut ab nefando spectaculo, averteret oculos*] *ab illa tanta deformatione tantae majestatis* Portug. et Haverk. Tum *velut a nefando spectaculo* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. cum edd. Frobeniana anni 1535. prioribus. *velut nefando spectaculo* Voss. 2. et Lovel. 3. Denique *averterent* Haverk. et Harlej. idque etiam probare voluisse videtur librarius Portug. qui tamen per errorem dedit *averterunt.* Ita Livium loqui solere, supra vidimus ad 2, 22, 7. Hic tamen non tantum numero plures, sed et integriores codices uno ore receptam lectionem tuentur.

§. 1. *Prope seminudi sub jugum missi*] Vox *prope* a m. 1. aberat a Voss. 1. Reliqui omnes eam agnoscunt. *Nudi* sub jugum missi memorantur infra 10, 36, 14. supra 3, 28, 11. *γυμνοὶ* apud Zonar. 7. Ann. 17. *discincti* apud Festum in v. *Jugum.* Hoc loco *seminudi*, vel *prope seminudi*, quam veriorem lectionem esse puto. Inter conditiones enim, quas Pontius Romanis obfert, erat etiam supra c. 4, 3. *Inermes cum singulis vestimentis sub jugum missurum.* Inferius autem c. 15, 6. Papirius, qui testatur, se inlatam ignominiam ulcisci, non novam inferre, has leges victis Samnitibus ferebat, *Arma, sarcinas, jumenta, multitudinem omnem inbellem intra moenia relinquerent: militem se cum singulis vestimentis sub jugum missurum.* Si igitur *cum singulis vestimentis*, non tam *seminudi*, ut unus, quam *prope seminudi*, ut

2 nes. circumstabant armati hostes, exprobrantes eludentesque: gladii etiam plerisque intentati: et vulnerati quidam necatique, si vultus eorum indignitate
3 rerum acrior victorem obfendisset. ita traducti sub jugum, et, quod pene gravius erat, per hostium oculos. quum e saltu evasissent, etsi, velut ab infe-

reliqui omnes Msti constanter exhibent.

Tum ut quisque gradu proximus erat, ita ignominiae objectus] Pal. sec. *gradu primus erat.* GEBH. Ita et apud me Portug. Solent passim voces *pximus*, sive *proximus* et *primus* in Mstis commutari. V. ad 5, 47, 5. Ceterum omnia haec verba exsulabant ab Haverk. *Tunc ut quisque* legit Fragm. Hav. V. ad 2, 12, 15.

§. 2. *Circumstabant armati hostes, exprobrantes eludentesque*] Campan. *exprobrantes illudentesque.* GEBH. *circumstabant armis hostes* Florent. quod Cl. Salvinio non displicebat. *circumstant armati*, voce sequenti omissa, editi ante Aldum. Sed τὸ *hostes*, quod primus is addidit, servant omnes scripti. Campani autem *illudentes* in nullo libro, vel scripto, vel edito, inveni. Vulgatum verius est, ex cujus interpretatione alterum natum videtur. *eludere* enim saepe pro inludere poni solet. Supra hoc lib. c. 2, 14. *Sua ipsi opera laboremque irritum cum miserabili confessione eludentes.* ubi unus etiam *illudentes.* 2, 45, 6. *Adeo superbe insolenterque hostis eludebat.* ubi plura vide. *ducentesque* multo pejus erat in Gaertn.

Gladii etiam plerisque intentati, et vulnerati quidam necatique] Pal. tert. *notatiqué.* GEBH. *gladiis etiam plerisque intentati* Harlej. *gladiis etiam plerique intentati* Haverk. *gladii etiam plerique intentati* Lovel. 4. et Portug. *gladii etiam plerisque intenti* Fragm. Hav. a m. 1. *Intentatus* et *Intentus* alibi etiam commutantur. Exemplum supra habuimus 6, 39, 7. Hujusmodi autem errorum alia plura specimina infra v. ad 10, 37, 2. De locutione *intentare gladios* infra dicam ad 38, 6, 4. Sequens vocula *et* deficit in Lovel. 3. et edd. antiquis. Frobenius demum anno 1535. addidit, quam servant ceteri Msti. Tum *vulnerati quidem quidam*, media voce addita, Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 1. Duplicem lectionem *quidem* et, quod verius est, *quidam* in scriptis invenisse videntur librarii, et hoc modo conjunxisse. V. ad 3, 44, 4. Hinc *vocatique* Gaertn.

Si vultus eorum indignitate rerum acrior victorem obfendisset] Pal. sec. *indignitate rei.* GEBH. Ita et Harlej. Portug. et Haverk. [Veith.] Utrumque Livio in usu est. Supra 3, 38, 11. *Indignitate rerum cesserant in agros.* ubi alia vide. Infra hoc lib. c. 9, 7. *Non indignitas rerum sponsionis vinculum levat.* Nihil itaque mutandum puto. Praeterea *vulnus eorum* perperam Voss. 2.

§. 3. *Quum ex saltu evasissent*] Pal. sec. *e saltu.* GEBH. Ita etiam Florent. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quod eorum fide fretus in contextum recepi.

ris extracti, tum primum lucem adspicere visi sunt,
tamen ipsa lux ita deforme intuentibus agmen om-
ni morte tristior fuit. Itaque, quum ante noctem 4
Capuam pervenire possent, incerti de fide sociorum,
et quod pudor praepediebat, circa viam haud pro-
cul Capua omnium egeni corpora humi prostrave-

Etsi velut ab inferis extracti tum primum lucem adspicere visi sunt] *et velut ab inferis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. et Portug. [Veith.] *et ut velut ab inferis* Haverk. *ac si velut ab inferis* vett. edd. cujus loco *etsi velut* primum obcurrit in Mediol. anni 1505. hinc in Ald. et tum in plerisque reliquis. Praeterea *tum lucem adspicere* Florent. Non placet. V. supra ad 5, 13, 6. et Epit. Liv. 7.

Tamen ipsa lux ita deforme intuentibus agmen omni morte tristior fuit] Pal. sec. *tam deforme*. GEBH. Similiter etiam Portug. et Haverk. Praeterea *tum ipsa lux* Haverk. V. ad 22, 17, 5. Hinc *intuentibus agmen cum morte* Portug. Deinde *tristicior* Gaertn. V. supra ad 4, 52, 5.

§. 4. *Quod; pudor praepediebat*] *quod pudor presidebat* Harlej. *quod pudor impediebat* Lovel. 2. Male. V. infra ad 28, 1, 6.

Omnium egena corpora humi prostravisse] Vet. lib. *egeni*. SIG. Pall. tres *omnium egeni*. GEBH. *omnium egena*, id est, nulla iis cura adhibita, omnibus, quibus corpora curantur, et veteres diligentius, quam nos, curare solebant, destituta et fraudata, voluntaria quadam dedignatione propriorum membrorum, quae affligere in rebus tristibus sollemne antiquis. Sic videtur eruditior haec lectio nobis in Thuan. Vossianoque inventa, quam *egeni*, quod in Sigoniano est tribusque Pall. Virgilius [1. Aen. 599.]

— — *exhaustos jam casibus, omnium egenos.*

Tacit. 5. Hist. [3.] de Judaeis: *Jamque haud procul exitio totis campis procubuerant.* Sed hi tantum necessitate et fortuna; illi quodammodo consilio et dolore, cum et puderet, et dedignarentur quaerere aut sumere, quae usui essent. J. FR. GRON. *egena* in olim editis esse, ex vetustis lexicis intelligo, quae addunt ex Silii 6, 304. *decorisque et frontis egenum Corpus.* et ex Virgilii 8. Aen. 367.

— — *rebusque veni non asper egenis.*

quod et alibi in eodem est. DUK. Utra lectio praeferenda sit, codd. in diversa abeunt. *omnium egena corpora* est in Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 4. Haverk. [Veith.] et forte etiam Klock. ac Florent. ex quo utroque nihil notatum video. Reliqui mei et Hearnii Oxonienses *egeni*. Saepius vidimus, passim librarios indoctos id egisse, ut adjectivum substantivo proxime praecedenti vel sequenti conveniret. V. ad 6, 3, 8. Id nisi etiam hoc loco evenisse vererer, eaque caussa *egena corpora* datum esse, Gronovio consentiens lectionem illam, a Sigonio demum mutatam, contextui reddidissem. Nunc ἐπέχω, et rem arbitrio eruditi lectoris committo. Ceterum quamvis excerpta habeam codd. Vos-

5 runt. Quod ubi eſt Capuam nunciatum, evicit miseratio juſta sociorum superbiam ingenitam Cam-
6 panis. confeſtim insignia sua consulibus, fasces, lictores, arma, equos, veſtimenta, commeatus mi-
7 litibus benigne mittunt: et venientibus Capuam cunctus senatus populusque, obviam egreſſi, juſtis

sianorum cum editione *egeni* praeferente conlatorum, ex neutro tamen aliquid notatur.

§. 5. *Quod ubi eſt Capuam nunciatum, evicit miseratio juſta*] *Capua nunciatum* in Oxon. L. 2. eſſe, Hearne notavit. Sed finalis litera *m* a vocis sequentis initiali *n* intercepta eſt; vel potius librarius notam, qua litera *m* vulgo indicatur, perperam omisit. Vox *juſta* non adparet in contextu Lovel. 4. *evincit* etiam legit Florent.

§. 6. *Confeſtim insignia sua consulibus*] *et confeſtim insignia* unus meorum Leid. 2.

§. 7. *Cunctus senatus populusque obviam egressus* etc. *fungitur officiis*] Pall. duo, primus ac tertius, *obviam egressi*. et mox iidem *publicis funguntur officiis*. GEBH. MSS. ex melioribus *egressi funguntur*, ut dictum ad 7, 19, 2. J. FR. GRON. *egressi funguntur* apud me soli tantum Voſſ. 2. et Lovel 3. et apud Hearnium non nisi unus L. 1. *egressi fungitur* Leid. 1. Lovel. 2. et 4. a m. 1. Harlej. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. *egressus fungitur* Florent. Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. a m. 2. Portug. Klock. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et N. [Veith.] Praeterea *venientibus Capuam cunctis* Lovel. 3. Vox *Capuam* deficit in Voſſ. 2. Hinc *senatus populus*, omiſſa vocula *que*, Haverk.

Juſtis omnibus hospitalibus privatisque et publicis fungitur officiis] *juſtis omnibus* deeſt in MS. Lego *obviam egressus omnibus hospitalibus, privatisque juxta et publicis fungitur officiis*. KLOCK. Codices mei nihil mutant, nisi quod *juſtis omnibus hospitalitatibus* sit in Haverk. *jussis omnibus hospitalibus* in Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. et Haverk. Librario prioris codicis displicuiſſe videntur tot adjectiva *juſtis omnibus hospitalibus privatis publicis* uni nomini *officiis* juncta. Sed haec vel in duo dispescenda sunt *juſtis omnibus hospitalibus*, et deinde *privatisque et publicis officiis*, ut poſterius sit ulterior explicatio prioris, eo nempe indicari officia privata et publica. Eo ducit diſtinctio minor, qua in ed. Cl. Gronovii, Hearnii aliorumque *publicisque et privatis officiis* a prioribus dirimuntur. Et tum *juſta omnia hospitalia* eodem modo dictum erit, quo *juſta militaria*, *juſta funebria*, ac similia, de quibus agit Gronov. 4. Observ. 6. Vel *privatisque et publicis*, minori diſtinctione non tantum a praecedentibus, sed etiam a sequentibus, dividenda sunt, ut fit in quibusdam edd. ut ita indicetur, per *juſta omnia hospitalia officia* intelligi partim publica, partim privata officia. Hoc si placet *publicisque et privatis* ita dictum erit, ut multa alia, de quibus infra ago ad 10, 30, 2. Poſteriorum autem codicum scribae sollemni lapsu *jussa* et *juſta* confuderunt. De eo v. viros doctos ad Seren. Sammon.

omnibus hospitalibus, privatisque et publicis fungun-
tur officiis: neque illis sociorum comitas, vultusque 8
benigni, et adloquia non modo sermonem elicere,
sed ne, ut oculos quidem adtollerent, aut conso-
lantes amicos contra intuerentur, efficere poterant.
Adeo super moerorem pudor quidam fugere conlo- 9

v. 1015. et quae olim notavi ad Silii 13, 379. Certe ex his patet, audaci Klockii emendatione ac verborum trajectione opus non eſſe. Quod autem ad codicem, quo usus eſt, adtinet, adparet, ejus quoque scribae tot adjectiva cumulata displicuisse, ideoque duo priora eorum omisisse.

§. 8. *Adloquia non modo sermonem elicere, sed ne, ut oculos quidem adtollerent*] *colloquia* Voſſ. 2. *eloquia* Lovel. 2. et Gaertn. Male. Vox *adloquium* etiam supra apud Livium obcurrit 1, 34, 11. *Et ipse fortunam benigno adloquio, comitate invitandi, beneficiisque, quos poterat, sibi conciliando, adjuvabat.* Verum hoc loco speciali magis significatione *adloquium* pro consolatione ponitur, ut ex sequentibus colligitur. De ea significatione v. viros doctos ad Valer. Max. 2, 7, 6. et quos ibi laudarunt. Praeterea *ne* deeſt in Lovel. 2. sequens *ut* in Lovel. 3.

Consolantes amicos contra intuerentur] *amicos circa intuerentur* Leid. 2. Alibi ita variaſſe librarios, infra videbimus ad 37, 15, 7. *amicos intuerentur* media voce omiſſa Lovel. 2. Male. Supra 1, 16, 6. *Petens precibus, ut contra intueri fas esset.* ubi quaedam vide, et ad 3, 60, 9. Eodem sensu Silius dixit 6, 368. *fert lumina contra Pacatus frontem.* At *aios contra intuerentur*, id eſt *animos*, Gaertn. Exemplum, librarios variaſſe haec vocabula, supra habuimus 8, 19, 11.

§. 9. *Adeo super moerorem pudor quoque effugere conloquia et coetus hominum cogebant*] *pudor quidam* habent manuscripta volumina. GELEN. Vet. lib. *cogebat.* SIG. Pall. pr. ac tert. *super morem pudor quidam fugere colloquia.* Andreas *pudor quoque effugere.* Campanus, cui consonat Pal. sec. *adeo eos super moerorem pudor quidam fugere.* GEBH. Scripti omnes *fugere colloquia.* Nam illud eventus, hoc voluntatis, de qua voluit exponere. J. FR. GRON. Pro *adeo*, eſt *at eos* in Lovel. 4. *ad eos* in Leid. 1. *adeo eos* Harlej. et Hearnii Oxon. L. 2. Verum illud *eos*, quod commode abeſſe poterat, et abeſt etiam ab optimis codd. vel ex eo natum est, quod duplicem lectionem *adeo* et *ad eos*, ut in aliis exſtat, simul exprimere librarii voluerint, vel repetitum eſt ex ultimis literis vocis praecedentis, et prima sequentis. V. ad 5, 50, 5. Deinde *super morem* Voſſ. 2. et Lov. 3. Patet, per compendium *m'orem* olim scriptum fuiſſe; librarios vero, ut saepiſſime alibi, notam compendiariae scripturae neglexiſſe. Hinc *pudor quidem* Voſſ. 2. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. B. *pudor quidam* Florent. Voſſ. 1. Lovel. 3. Haverk. Portug. Klock. Fragm. Hav. a m. 2. et Haverk. quod recte Gelenius reſtituit. Solent autem saepe *quidem* et *quidam* commutari. V. ad 39, 17, 5. Insuper *cet'i hominum*, pro *coetus*, Haverk. quod ex compendio *cet'*, pro *coetus*, profluxiſſe

10 quia et coetus hominum cogebat. Poſtero die quum juvenes nobiles, miſſi a Capua, ut proficiscentes ad
11 finem Campanum prosequerentur, revertiſſent; vocatique in curiam percunctantibus majoribus natu, *mul-*

videtur. *coetus omnium* Florent. a m. 1. V. ad 3, 54, 6. Tandem *cogebant* primum adparuit in Froben. anni 1535. et ita praeferunt Florent. ac Leid. 1. Videri posset, *super moerorem pudor cogebant* eodem modo dictum eſſe, quo *dux cum principibus capiuntur;* de quo infra v. ad 21, 60, 7. Praefero tamen vulgatum.

§. 10. *Ut proficiscentes ad finem Campanum prosequerentur*] Vet. lib. *ad finem usque Campani agri.* Dixit tamen alibi [34, 56, 2.] *finem Pisanum.* SIG. Pal. sec. *ad finem usque Campani agri prosequerentur.* GEBH. Ita et Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. quod perperam Sigonius in contextum recepit, quamvis ipse vulgatum apud Livium obcurrere observasset. Recte itaque sequentium nemo ei obediens fuit. Non modo enim optimi codices alterum tuentur, verum etiam saepissime Livius ita locutus eſt. 2, 49, 9. *Sua tuta omnia, infeſta hoſtium, vagantes per utrumque finem, fecere.* 4, 58, 1. *Per legatos fecialesque res repeti coeptae: quibus venientibus ad finem legatio Vejentium obvia fuit.* 39, 27, 10. *Q. Fabium Labeonem, quum in regione ea fuiſſet, direxiſſe finem Philippo veterem viam regiam.* Ita Colum. 9, 10. *Fugae deſtitutus praesidio finem regni non audet excedere.* Eo sensu defendi poſſet apud Salluſt. in Jug. 19. *Philenon arae, quem Aegyptum versus finem habuere Karthaginienses.* modo certiores codd. eam lectionem praeferrent. Plura v. apud Gronov. ad Livii 35, 27, 9. et ad 38, 15, 10. *ad finem Capuanum* habet Lovel. 1. Male. V. ad 7, 30, 21. *Tò ut* deerat in Lovel. 3. Paullo ante *Poſtera die,* pro *Poſtero,* eſt in Lovel. 4. Sed neque hoc probandum. V. supra ad 1, 12, 1.

§. 11. *Percunctantibus majoribus natu*] Pall. duo *procunctantibus.* GEBH. Ea Pall. codd. lectio errori scribarum tribuenda eſt. V. infra hoc libro c. 10, 7. *percunctantibusque majoribus natu* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *majoribus percunctantibus natu* Gaertn. *percunctantibus* deeſt in Lovel. 4.

Multo sibi moeſtiores et abjectiores animi visos] Vet. lib. *moeſtioris et abjectioris animi.* SIG. Pall. duo *moeſtiores et objectioris animi.* Campan. *moeſtiores et abjectioris animi.* Andr. *moeſtiores et abjectiores animi.* Vulgatam lectionem *moeſtioris et abjectioris animi* suſtinet Pal. sec. GEBH. Corruptum vidit Sigonius: sed nimis mutat, *moeſtioris et abjectioris animi.* Fuerat enim, ut eſt in plerisque noſtris, *moeſtiores et abjectioris animi visos.* Prima forma *moeſtum et abjecti animi hominem* diceret: sit igitur secunda collatione *moeſtiorem et abjectioris animi.* J. FR. GRON. Libri admodum variant. Sigonio consentiunt Harlej. Portug. a m. 1. (in quo *animos* emendatum eſt a m. 2.) Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. Gronovio favent Voſſ. duo, Lovel. 2. 3. et Haverk. nisi quod ultimus hic legat *objectioris.* Sed lectionem, quae ante Sigonium obtinuit, tuentur Florent. Leid. duo, Lovel. 1. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. Si integerrimorum codd. fide et auctoritate

to sibi moestiores et abjectioris animi visos, referrent; *adeo silens, ac prope mutum agmen incessisse: tacere indo-* 12 *lem illam Romanam, ablatosque cum armis animos. non reddere salutem, non salutantibus dare responsum, non*

standum erit, praeferenda est ultima haec lectio: sed si Livii, orationem omni modo variare captantis, morem sequi velimus, recipienda erit scriptura Gronovii. V. ad Livii 38, 39, 10. illa vero Sigonii reliquis inferior aestimari debet. Eligat lector, quidquid placeat. Ego ab eo, quod Gronovius recepit, non recedo. Praeterea *multos sibi* Harlej. et Haverk. Sed voci *multo* adcreverat litera initialis vocis sequentis, quod ex codd. Leid. 2. et Lovel. 1. *multos ibi* legentibus colligi potest. Alia ejus erroris exempla v. ad 28, 25, 2. De *multo* comparativis addito v. supra ad 1, 48, 3. Adde Cel. Burm. ad Ovid. Ep. 13. Her. 83.

§. 12. *Tacere indolem illam Romanam, ablatosque cum armis animos*] Vix mihi dubium est, quin scripserit Livius *jacere.* GRUT. Usurpant interdum illo sensu, quo ignorari, non apparere, non nosci. Seneca ad Marciam 1. *At illorum carnificum cito scelera quoque, quibus solis memoriam meruerunt, tacebunt.* Ita MSS. ubi Erasmus *jacebunt*, Pincianus et Muretus *tacebuntur.* Cicero 2. de Offic. [1.] *Quum autem respublica nulla esset omnino, illae scilicet literae conticuerunt forenses et senatoriae.* id est, celebratae et frequentatae non sunt. Noster hoc libro inferius [c. 19, 15.] *Absit invidia verbo, et civilia bella sileant.* Sic *mutum* et *surdum* nomen dicunt poëtae pro ignobili et obscuro. Sic potest defendi omnium librorum lectio: caeterum non incommode Gruterus *jacere*; ut *erectam indolem* alioqui dicimus, et *alta indoles* Hasdrubalis apud nostrum 21, [2, 4.] 10, [35, 6.] *Se quidem omnia expertos*, [l. *facturos*,] *sed militum jacere animos.* Quintilianus Instit. 6, 4. *Nam est res animi jacentis, et mollis supra modum frontis, fallitque plerumque, quod probitas vocatur, quae est imbecillitas.* Placet tamen *tacere*, propter vicinitatem τοῦ *abjectioris.* J. FR. GRON. Codices nihil mutant, nisi quod unus Leid. 1. unica litera omissa, obferat *acere indolem*, pro quo cum Grutero et, qui conjecturam ejus laudat, N. Heinsio ad Vellej. Paterc. 2, 112, 3. malo *jacere*, quam, ut vulgo editur, et reliqui codd. servant, *tacere.* Juvenes enim nobiles Campani majoribus natu non tantum referebant, indolem Romanam *tacere*, id est, non nosci, ignorari, non adparere, sed eam *jacere*, id est, plane victam ac prostratam esse. Cic. in Pison. 36. *Diffidens ac desperans rebus tuis, in sordibus, lamentis, luctuque jacuisti.* 10. ad Att. Ep. 9. *Jacet in moerore meus frater.* Orat. de Arusp. resp. 24. *Videtis igitur hominem per se ipsum jam pridem adflictum ac jacentem perniciosis optimatium discordiis excitari.* de Amic. 16. *Saepe enim in quibusdam aut animus abjectior est, aut spes amplificandae fortunae fractior. Non est igitur amici, talem esse in eum, qualis ille in se est: sed potius eniti et efficere, ut amici jacentem animum excitet.* Quem locum paullo plenius laudavi, ut adpareat, caussam non habuisse Gronov. praeferendi *tacere* ob vicinitatem τοῦ *abjectioris*; quum Cic. ibi etiam *jacentem animum* τῷ *animus ab-*

hiscere quemquam prae metu potuisse, tamquam ferentibus adhuc cervicibus jugum, sub quo emissi essent.
13 *Habere Samnites victoriam, non praeclaram solum, sed etiam perpetuam. cepisse enim eos non Romam, sicut ante Gallos, sed, quod multo bellicosius fuerit, Romanam virtutem ferociamque.*

jectior subjiciat: praeterquam quod non videam, quemadmodum *abjectior* et *jacere* vel propius juncta displicere possint. Solent autem verba *jacere* et *tacere* saepissime commutari. V. N. Heinsium ad Nason. 15. Met. 189. Broekh. ad Prop. 2. El. 21, 36. Bentlej. ad Horat. 1. od. 37, 25. Davis. ad Cic. 1. Tuscul. 3. Burmann. ad Valer. Flacci 3, 732. et Markl. ad Statii 1. silv. 3, 40. Et ita variant codices etiam infra 37, 47, 7. Ceterum voces *Romanam*, *ablatosque cum armis animos* non adparent in Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Harlej. sola tantum vox *Romanam* in Gaertn.

Non hiscere quemquam prae metu potuisse] *hiscere quicquam* Harlej. Tum *pro metu*, exsulante voce *potuisse*, Gaertn.

Sub quod emissi essent] Pall. duo *sub quo demissi essent.* In sec. vero a m. 2. *sub quod demissi.* Camp. autem *sub quod missi essent.* GEBHARD. Potius *sub quo.* 3, [28, 11.] *Sub quo jugo dictator Aequos emisit.* J. FR. GRON. *sub quod emissi* Florent. Lovel. 1. Portug. Haverk. Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. *sub quo demissi* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 2. *sub quo dimissi* Lovel. 4. Harlej. et Gaertn. [Veith.] *sub quo emissi* Voss. 1. et Leid. 2. V. supra ad 3, 28, 11.

§. 13. *Cepisse enim non Romam*] Pall. tres *cepisse enim eos non Romam.* GEBH. Rott. Flor. Voss. uterque, et editi *cepisse enim eos non Romam.* J. FR. GRON. Pronomen *eos* exstat etiam non tantum in Hearnii Oxoniensibus, sed praeterea in omnibus meis, nisi quod ejus loco *nos* perperam sit in Haverk. Mutato autem ordine *cepisse eos enim non Romam* legit Gaertn. Pronomen primum omissum vidi in Paris. anni 1573. Paullo ante *Samnites habere victoriam*, aliter digestis vocabulis, Lovel. 2. Voces *sicut ante Gallos, sed, quod multo bellicosius fuerit, Romanam* deficiunt in Gaertn. quem errorem ut librarius committeret, caussa fuit repetitio vocum *Romam* et *Romanam.* V. ad 9, 11, 11. Ceterum *Romanas virtutem et ferociam* habet Haverk.

§. 1. *In concilio sociorum fidelium*] Ita primus edidit Modius, et plerique servant codd. Antea typis descripti legerunt *in consilio*, quae scriptura etiam superfuit in Lovel. 2. et Gaertn. Quum autem Gronov. infra 44, 2, 5. docuerit, senatum esse publicum *consilium*, non *concilium*, atque ex praecedentibus et sequentibus pateat, respici ad id, quod fecerint senatores Campani, quum retulissent in curiam vocati juvenes nobiles, quae viderant; eo inclinat animus, ut *in consilio* veriorem lectionem esse credam. Optimis tamen libris invitis in contextum admittere ausus non fui. Deinde *fidelium sociorum* Leid. 2. et Lovel. 1. Paullo ante *τὸ haec*

VII. Quum haec dicerentur audirenturque, et 1
deploratum pene Romanum nomen in concilio so-
ciorum fidelium eſſet; dicitur Ofilius Calavius, O- 2
vii filius, clarus genere factisque, tum etiam aetate
verendus, longe aliter se habere rem dixiſſe: *Silen-* 3
tium illud obſtinatum, fixosque in terram oculos, et

deficit in Leid. 2. *audirentur* in Florent. a m. 1. Insuper *nomen Romanum* habet Gaertn.

§. 2. *Dicitur Offilius Acalavius Ovi filius*] Sunt, qui contendant, aut *Offi*, pro *Ovi*, legendum eſſe, aut *Ovilius*, et non *Offilius*. Id ego lectoris judicio relinquo. Caeterum *Calavius*, non *Acalavius*, legendum. GLAR. Vet. lib. *Ovi*. SIG. Pall. pr. ac tert. *Calvius Ovi*. sec. *Calavius Ovi*. Andreas edidit *Offillius Acalavius Ovi*. Camp. *Orphitius Calvius Ovi filius*. GEBH. Prius nomen scribitur *Offilius* in Hearnii Oxon. L. 2. et C. *Ofillius* in Florent. pro quo literis transpositis *Filolius* eſt in Klock. *Osilius* in Leid. 2. et Haverk. Sed editi *Offillius* vel *Offilius* usque ad Gruter. cujus poſtrema ἔκδοσις *Ofilius* ſubſtituit, ut habent plerique scripti. Secundum eſt *Accilavius* in Klock. *Aalanius* in Voſſ. 1. pro quo in margine legitur *Calvius*. Et hoc poſtremum servant Lovel. 1. 2. 3. et Fragm. Hav. *Alanius* Harlej. et Oxon. L. 2. apud Hearnium, qui *Alavius* in C. *Calinus* in L. 1. scribi, at in N. deeſſe notat. *Calanius* habent Portug. et Haverk. Deinde *Ofilius filius* Leid. 1. *cui filius* Gaertn. *Ovi filius* Voſſ. duo, Leid. 2. Lovel. 2. 3. Port. Klock. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. qui duas has voces in L. 1. deeſſe auctor eſt. At *Calavius Ovi filius* omittit Florent. pro quibus *Calaunuſſoni filius* legit Lovel. 4. Quamvis ratio nominum apud alios, quam Romanos, Italiae populos obscurior sit, et praenominum vicem apud eos saepe obtinuiſſe inveniantur, quae alibi nomina gentium sunt; verisimile tamen eſt, patrem *Ovium Calavium*, filium *Ofilium Calavium*, dictos eſſe, adeoque vulgatam lectionem servandam eſſe. Certe *Ovius* Campanorum nonnumquam praenomen, *Calavius* nomen gentile eſſe, inde probabile redditur, quod *Calavios Ovium Noviumque* Campanos Livius infra memoret hoc lib. c. 26, 7. *Pacuvium Calavium*, summum Capuae magiſtratum, quo anno, tempore belli Punici secundi, res male geſta ad Trasimenum eſt, 23, 2, 2. *Campanos Calavios* 26, 27, 7. *Ovius* etiam Samnitium praenomen fuiſſe, indicat eorum sacerdos *Ovius Pactius*, cujus infra mentio fit 10, 38, 6. Si autem *Ovius* in patre Calavio praenominis loco fuit, consequens eſt, *Ofilius* in filio eodem loco habendum eſſe.

Clarus genere factisque, tum etiam aetate verendus] *genere clarus factisque* Harlej. *claro genere factisque* Lovel. 2. *clarus genere*, *clarus factis*, *etiam aetate* Leid. 2. et Lovel. 1. Praeterea *aetate gerendus* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Mox alio ordine *rem se habere* Lov. 2.

§. 3. *Ingentem molem irarum ex alto animi cientis indicia eſſe*] Habent manuscripta volumina *ex alto animo*, etsi parum intereſt. GELEN. Pall. tres *molem mina-*

surdas ad omnia solatia aures, et pudorem intuendae lucis, ingentem molem irarum ex alto animo cientis indi-
4 *cia esse: aut Romana se ignorare ingenia, aut silentium illud Samnitibus flebiles brevi clamores gemitusque excitaturum; Caudinaeqne pacis aliquanto Samnitibus,*

rum. Andreas autem edidit ***ex alto animi cientis.*** GEBH. Tres Pall. et margo Voss. [pr.] ***minarum.*** Sed quid ***alto animo?*** quid autem ***cientis?*** an cujusvis hominis? Sic videtur cogitasse Gelenius: cujus tamen hic acumen desidero. Verum omnino est, quod habent superiores editiones, ***animi***: nec nisi a positu verborum ulla obscuritas. Vult enim Calavius, illum habitum, quem male interpretantur Campani juvenes, in Romanis indicium esse animi cientis ac velut spirantis ex alto ac quasi profundo sui (alte namque in pectora descenderat illata contumelia) ingentem molem sive irarum sive minarum. Seneca de Ira 3, 4. ***Anhelitus crebros, tractosque altius gemitus.*** J. FR. GRON. Ovidius 2. Am. El. 4, 16.

> ***Velle, sed ex alto dissimulare puto.***

Seneca 1. de Ira 16. *Si intelligit, non ex alto venire nequitiam, sed summo, quod ajunt, animo inhaerere.* DUK. ***minarum*** Leid. 1. et Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. ac C. utraque lectione juncta ***molem minarum irarum*** Leid. 2. et Lovel. 1. Sed neutra vox, neque ***irarum***, neque ***minarum***, est in Voss. 2. Eadem in scriptura varietas etiam supra occurrit 3, 14, 3. Hic autem tanto facilius ***irarum*** in ***minarum*** abire potuit, quod prima litera ***m*** repetita sit ex fine vocis praecedentis. Et hanc fuisse originem lectionis illius ***minarum*** ex Leid. 1. deprehendi potest, qui ***ingentem mole minarum*** praefert. Servo itaque ***irarum***, quod est in Florent. Gaertn. et Klock. V. ad 29, 22, 8. Praeterea ***ex alto animo*** Florent. Voss. 2. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Klock. Gaertn. Hav. et Fragm. Hav. quod eodem modo dictum est, quemadmodum ***alta mens*** apud Virgil. 1. Aen. 96.

> — — ***manet alta mente repostum.***

Similiter ***altum cor*** in multis codd. invenit Pierius apud Virgil. 1. Aen. 209.

> ***Spem vultu simulat, premit alto corde dolorem.***

licet tamen ibi ***altum dolorem***, ut vulgo editur, praestare existimem. ***altum pectus*** apud Ovid. 1. Met. 656.

> — — ***alto tantum suspiria prodis Pectore.***

imum pectus Virgil. et Martial. eodem modo dixisse, ex illis, quae ad eum locum Cel. Burmann. notavit, constat. Neque intelligo, cur lectio codicum testimonio firmata rejici, et Gelenius eam recipiens culpari debuerit. ***animi*** in uno tantum est Voss. 1. Quod si nihilominus praeferendum sit, potius jungam ***ex alto animi***, quam ***animi cientis.*** Praeterea *iudicia esse* Haverk. sollemni lapsu scribarum. V. ad 7, 39, 5. Paullo ante ***fixosque in terram oculos***, ***surdas***, sine ***et***, Harlej. [Veith.]

quam Romanis, triſtiorem memoriam fore. Quippe 5
suos quemque eorum animos habiturum, ubicumque con-
greſſuri sint: saltus Caudinos non ubique Samnitibus fo-
re. Jam Romae etiam sua infamis clades erat. 6
Obseſſos primum audierunt: triſtior deinde ignomi-

§. 4. *Aut se Romana ignorare ingenia*] Ita demum Frobenius anno 1535. et forte ex mente Gelenii, cujus emendationes ea editione expreſſit, vulgari curavit; sed ita aut in nullo, aut certe quam pauciſſimis Mſtis mihi obvium fuit. *aut Romana ignorare se ingenia* habent Voſſ. 1. et Leid. 2. *aut Romana ignorare ingenia* Lovel. 1. *aut Romana se ignorare ingenia* Florent. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Haverk. [? Harl.] Portug. Klock. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et editi ante Froben. quorum consensui cedendum putavi.

Aliquanto Samnitibus, quam Romanis triſtiorem memoriam fore] *aliquando* Lovel. 4. a m. altera. V. supra ad 5, 29, 5. Tum *fore memoriam* Harlej. Sed *fore* exsulabat a Lovel. 2.

§. 5. *Suos quemque coram animos habiturum*] Ita primus Dan. Heinsius apud Elzevir. edidit, sine dubio operarum aberratione. Et tamen error hic per reliquas, quas vidi, editiones recentiores conſtanter propagatus eſt. Non modo autem editiones priores, sed et codd. scripti, optime legunt *suos quemque eorum animos habiturum:* quod revocavi. Mox *congreſſi*, pro *congreſſuri*, eſt in Fragm. Hav. a m. 2. Deinde *nc ubique*, id eſt *nunc*, pro *non*, Gaertn. Error profluxit ex similitudine utriusque compendii *nc* et *nō*. Alibi saepe ita peccatum eſt in Mſtis. V. supra ad 3, 61, 8. 5, 9, 5. c. 54, 5. 6, 12, 4. 7, 40, 8. 9, 35, 4. 10, 19, 11. (*22, 57, 3.) *non ubicumque* Leid. 2. Eodem errore, quo etiam *quandoque* et *quandocumque* commutari supra vidimus ad 1, 31, 4.

§. 6. *Jam et Romae sua infamis clades erat*] Ita primus edidit Froben. anno 1531. Quidquid vidi vett. editionum, *Jam Romae et sua* exhibet. Et ita eſt in Voſſ. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Klock. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] *Jam Romae etiam sua* Florent. quod secutus sum. *et* enim, ut ceteri habent, atque *etiam* saepe commutantur. V. ad 22, 47, 9.

Obsessos primum audierunt] Pal. sec. *obsessum primo exercitum audierant.* GEBH. Eadem lectio eſt etiam in Portug. et Haverk.

Triſtior deinde ignominiosae pacis magis, quam periculi, nuncius fuit] Vox *magis* deficit in vett. edd. quam primus Frobenius anno 1535. reliquis addidit. Et recte. Supereſt enim in omnibus scriptis, et solet saepe vocula *magis* comparativis per pleonasmum addi. Colum. 2, 1. *Plura campo magis quam colle, plura pingui solo quam macro laetantur.* Juſtin. 3, 2. *Non inventione earum magis, quam exemplo, clarior.* ubi videndi sunt Berneccer. et Vorſt. Adde Scalig. aliosque ad Virgil. Culic. 78. Scipion. Gentil. 1. Parerg. 37. viros doctos ad Valer. Max. 3, 7, 1. Klockium ad Livii 4, 19, 1. et Gebhard. ad 5, 16, 2. et ad 21, 59, 7.

niosae pacis magis, quam periculi, nuncius fuit.
7 Ad famam obsidionis delectus haberi coeptus erat: dimissus deinde auxiliorum adparatus, postquam deditionem tam foede factam acceperunt: extemploque sine ulla publica auctoritate consensum in om-
8 nem formam luctus est. Tabernae circa forum clausae, justitiumque in foro sua sponte coeptum prius, quam indictum: lati clavi, annuli aurei posi-

§. 7. *Ad famam obsidionis delectus haberi coeptus erat*] *Ob famam obsidionis* Portug. sollemni scribarum errore. V. ad 37, 27, 5. Deinde *dilectus* Florent. Leid. 1. et Fragm. Hav. V. ad 37, 51, 7. Sequentia ita interpungit ac legit Klockian. *coeptus erat dimissus; deinde auxilia, tum apparatus.* Pro *deinde* est *inde* in Haverk.

Extemploque sine ulla publica auctoritate concessum in omnem formam luctus est] Vet. lib. *sine ulla publica auctoritate consensuve in omnem formam luctus populus versus est.* Ego tamen nihil muto. SIG. Sigonius aït, habere vet. codices *sine ulla publica auctoritate consensuve in omnem formam luctus populus versus est.* Quae scriptura diversius longe abit ab aliis libris antiquis, quam ut recipienda videatur. Nostrae Fuldenses membranae referunt simpliciter: *sine ulla publica auctoritate consensum in omnem formam luctus est.* MOD. Sigonii cod. ut et Pal. sec. *extemplo sine ulla publica auctoritate consensuve in omnem formam luctus populus versus est.* Quae sunt interpretamenta alicujus scioli. Campanus quoque temeritatis se obstrinxit, dum venustum dicendi genus interpolavit, edens *consensum in omnem formam luctus est.* GEBH. Thuan. duo Pall. Voss. [pr.] Helm. et Campanus *consensum.* Adde ad l. 4, 34. Sed ustione ac sectione dignus ob incredibilem audaciam Sigoniani codicis corrector, qui exhibuit: *auctoritate consensuve in omnem formam luctus populus versus est.* Cogites licet, quid adeat periculi, qui ex hujusmodi libris emendare tentat editos. J. FR. GRON. Si in melioribus libris non esset *consensum*, facile ex ipso Livio defendi posset *concessum.* 2, 33, 1. *Agi deinde de concordia coeptum, concessumque in conditiones.* 32, 23, 12. *In Attali sententiam concessit.* c. 36, 8. *In hanc sententiam et ceteri sociorum principes concesserunt.* Justinus 24, 2. *In matrimonium fratris concedit.* DUK. Vet. lib. Sigonii consentiunt Harlej. Gaertner. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. [Veith. nisi quod omittat *formam*] et Hearnii Oxon. B. qui in codice N. pejus adhuc *auctoritate consensuve in omnem formam luctus populus Romanus factus est* invenit. Sed lectionem, quam Modius ex membranis Fuld. protulit, ac plurium testimonio Gronov. firmavit, tuentur etiam Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 4. Klock. et Hearnii Ox. L. 1. 2. et C. Neque inde in diversa abeunt Voss. 2. et Lov. 3. quam quod *consulum*, pro *consensum*, praeferant; aut Portug. et Fragm. Hav. nisi quod *consensuve* exhibeant. Unus tantum Florent. si excerptis meis fides habenda sit, servat *concessum.* Sed solent *con-*

ti; pene moestior exercitu ipso civitas esse: nec du- 9
cibus solum atque auctoribus sponsoribusque pacis
irasci, sed innoxios etiam milites odisse, et negare
urbe tectisve accipiendos. Quam concitationem a- 10
nimorum fregit adventus exercitus, etiam iratis
miserabilis. non enim tamquam in patriam reverten-
tes ex insperato incolumes, sed captorum habitu
vultuque ingressi sero in urbem, ita se in suis quis- 11

cessus et *consensus* in Mstis commutari. V. supra ad 3, 26, 6. 4, 6, 3. c. 47, 4. 6, 42, 11. 9, 46, 9. (* 34, 59, 7.) et viros doctos ad Suet. Aug. 57. Similiter *dissensisse* et *discessisse*. V. infra ad 22, 3, 14. Praeterea *extemplo*, omissa particula copulante *que*, Lovel. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.]

§. 8. *Lati clavi, annuli aurei positi*] Plinius 33, 1. Romae longo tempore inter privatos nullos fuisse annulos scribit aureos. publice quidem legatis datos: triumphantes autem ferreis usos, atque ita triumphatum a C. Mario, nec ab eo sumptum aureum annulum ante tertium consulatum. GLAR. Hunc Plinii locum Glareanus laudasse videtur, ut fidem Livii, usum aureorum annulorum hoc tempore notum fuisse innuentis, convellat. Verum, circa haec tempora senatores annulos aureos gestasse, ex aedilitate C. Flavii, qui hunc honorem sedecim admodum annis postea adeptus est, constat. Refert enim Livius hoc lib. cap. ult. §. 12. tantum Flavii comitia indignitatis habuisse, *ut plerique nobilium annulos aureos et phaleras deponerent*. Se quoque idem in annalibus antiquissimis reperisse, refert etiam Plinius 33. H. N. 1. *Additum Flavio, ut simul et tribunus plebis esset. Quo facto tanta senatus indignatione exarsit, ut annulos ab eo abjectos fuisse, in antiquissimis reperiatur annalibus.* annulos autem aureos ibi intelligi, praecedentia docent. Hinc patet, non opus esse, ut cum Doujatio statuamus, annulos aureos priscis his temporibus matronarum ornatui servatos esse, a quibus nunc positi sunt. Ceterum *jam clavi* Lovel. 4. *laticlavium* Harlej. Deinde *aurei annuli* Portug. et Haverk. Vox *annuli* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante *institutumque*, pro *justitiumque*, Gaertn. *justitium*, sine particula *que*, Haverk. Mox verbis sequentibus *moestior exercitu ipsa civitas*, pro *ipso*, Fragm. Hav.

§. 9. *Nec ducibus solum atque auctoribus sponsoribusque pacis irasci*] Pal. sec. *nec ducibus solum auctoribus*. GEBH. Ita et Portug. atque Haverk. Sed *atque auctoribus sponsoribus pacis* Voss. 2. et Lovel. 3.

Milites odisse, et negare urbe tectisve accipiendos] Pal. sec. *urbe tectisve recipiendos*. GEBH. Consentiunt etiam hic Portug et Haverk. Male. V. ad 5, 21, 3. *urbe tectisque accipiendos* Voss. 2. et Lovel. 3. Praeterea *milites odire* Klock.

§. 10. *Etiam iratis miserabilis*] *et iratis* Voss. 2. V. ad 22, 47, 9. *etiam iratus miserabilis* Leid. 2. et Haverk. V. ad 6, 3, 8. Tum *colu-*

que tectis abdiderunt, ut poſtero atque insequenti-
bus diebus nemo eorum forum aut publicum adspi-
12 cere vellet. Consules, in privato abditi, nihil pro
magiſtratu agere, nisi quod expreſſum senatuscon-
sulto eſt, ut dictatorem dicerent comitiorum cauſſa.
13 Q. Fabium Ambuſtum dixerunt, et P. Aelium Pae-

mes, pro *incolumes*, Portug. *foro*, pro *sero*, Leid. 1. a m. 1.

§. 11. *Ita se in suis quisque tectis abdiderunt, ut poſtero atque insequentibus diebus*] *Itaque se in suis quisque tectis* Leid. 2. V. ad 21, 53, 7. *Ita suis se quisque tectis* Lov. 4. Hinc *addiderunt* Leid. 1. V. ad 2, 45, 7. Deinde *ut poſtremo atque insequentibus diebus* Leid. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. quae vocum earum commutatio in Mſtis frequens eſt. V. supra 3, 55, 4. ubi quaedam notavi. 4, 51, 8. 7, 39, 11. 8, 8, 8. et 10, 25, 9. (* 22, 51, 5. 32, 10, 9. 34, 25, 4. 35, 30, 5.) *ut poſtero die atque insequentibus diebus* edd. vett. quod eadem forma dictum eſſe videri posset, atque illa, de quibus agit Cel. Jac. Gronov. ad Liv. 6, 1, 1. Verum Aldus vocem *die* omisit, ejusque exemplo plerique recentiores editores. Neque in ullo apud me codice supereſt.

§. 12. *Consules in privato abditi*] Pal. pr. et tert. *in privato abducti.* GEBH. Iisdem consentiunt Voſſ. 2. et Lovel. 3. Sed vocem *abditi* non agnoscit Florent. Mox *pro magiſtratibus* Hearnii Oxon. L. 1.

Nisi quod expreſſum senatusconsulto eſt] *expreſſum senatusconsultu eſt* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Sed v. ad 3, 62, 2. Hinc factum videtur, ut praeferant *expressum senatusconsultum eſt* Voſſ. duo, Lovel. 3. et Gaertn. nisi error ex eo natus sit, quod breviſſime scriptum fuerit *expressum S. C. eſt*, et librarii nescíverint, quo casu vox proferenda foret; ad quem lapidem plurimis locis offenderunt. V. ad 38, 60, 1. *expreſſum populi jussu tum eſt* Harlej. et Haverk. *expressum tum eſt* Leid. 1. Lovel. 2. et Portug. *expressum tum eſt senatusconsulto* Hearnii Oxon. B. et L. 2. *expressum factum eſt* Leid. 2. et Lovel. 1. *expressum sanctum tum eſt* Lovel. 4. quomodo aberravit librarius, quod scriptum invenisset *expressum Sen Ctum eſt.* Certe *expressum SENC eſt* etiamnum exhibet Florent. Praesertim in hac voce ac variis, quibus scribi solet, compendiis reddendis peccaſſe librarios, infra videbimus ad 22, 10, 1.

§. 13. *Q. Fabium Ambuſtum dixerunt, et P. Aelium Paetum magiſtrum equitum*] Hoc tempore duo M. Fabii, Ambuſtus et Dorsuo fuere. Duo item Q. Fabii, Ambuſtus et Rutilianus, ut priore libro [c. 29, 9. et c. 33, 4.] admonuimus. Utri autem utrorum filii fuerint, mihi non liquet. certe nemo *Maximi* adhuc habuit cognomen. Rutilianum video a Livio *Maximum* vocatum κατὰ τὴν πρόληψιν, ut antea [ad 8, 18, 4.] diximus, ut, quae hic mox de interregibus, probant. GLAR. Pal. sec. *Ambuſtum dixerunt. Is P. Aemilium Paetum magiſtrum equitum dixit.* Pall. duo *dixerunt, P. Emilium Paetum.* Editiones vetuſtissimae quoque nominant *P. Emi-*

tum magiſtrum equitum. quibus vitio creatis, ſubfe- 14
cti M. Aemilius Papus dictator, L. Valerius Flaccus magiſter equitum. Nec per eos comitia habita: et, quia taedebat populum omnium magiſtratuum ejus anni, res ad interregnum rediit. Interreges Q. 15
Fabius Maximus, M. Valerius Corvus. is consules

lium Petum. GEBH. *dixerunt, P. Aemilium* Voſſ. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. *dixerunt, et P. Aemilium* Florent. Klock. et Hearnii Oxon. B. et L. 2. in cujus L. 1. *dixerunt, et A. Aemilium* supereſt. *dixerunt, et P. Aemilium magiſtrum equitum dixit* in Harlej. *dixerunt. Is P. Aemilium Paetum magiſtrum equitum dixit* in Haverk. *Aelius* et *Aemilius* etiam alibi commutantur. V. ad 10, 23, 13. Praeterea *Pactum*, pro *Paetum*, eſt in Voſſ. 2. et Lovel. 3. *Papum* in Lovel. 2. cognomen hoc omittitur in Hearnii Oxon. L. 1. Ceterum Fabiorum ſtemma, quantum indagari potuit, contexuit Sigonius ad Liv. 4, 58, 6.

§. 14. *Quibus vitio creatis ſuffecti M. Aemilius Pappus*] Scribe *M. Aemilius Papus*, auctoribus Capitolinis lapidibus et libris vet. SIG. *Papius* Lovel. 4. Harlej. et Portug. a m. 2. *Papirius* Gaertner. Reliqui *Papus* praeferunt, quemadmodum recte Sigonius reſtituit: quem etiam v. ad 27, 6, 16. 28, 38, 11. et viros doctos ad Suet. Aug. 2. Tum *quibus vitio creati ſubfecti* Gaertn. Ceterum tota periodus *quibus vitio* etc. *magiſter equitum* non eſt in Hearnii Oxon. L. 1. Mox *taedebat populum ejus anni magiſtratuum omnium* Portug. Neque aliter Haverk. niſi quod *tradebat* praeferat, pro *taedebat*, et ignoret vocem *omnium*.

§. 15. *Interreges Q. Fabius Maximus, M. Valerius Corvus*] *Interregesque Fabius Maximus* Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. Gaertn. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. infra ad 22, 31, 7. Deinde *L. Valerius Corvus* Harlej. et Hearnii Oxon. L. 2. in cujus C. deficit praenomen, quemadmodum cognomen in Leid. 2. et Lovel. 1. Perperam *Corvinus* vocatur in edd. Sigonio prioribus. Reliqui Mſti hic recte *Corvus* exhibent. V. ad 7, 26, 12.

Is consules creavit Q. Publium Philonem et L. Papirium Cursorem] *Publilium* legendum, non *Publium*, ut saepius, quam oportuit, nunc admonuimus; ac addendum *tertium*. Fuit enim iterum anno ab urbe condita CDXXVII. ut ipse Livius fatetur [8, 22, 8.] Idem Papyrio Cursori hic addit *iterum*, quum anno CDXXVIII. [8, 23, 17.] *Mugillanum* posuerit, de *Cursore* dubitaverit, quemadmodum et poſtea dubitat de Papyriorum cognominibus anno CDXXXV. [hoc lib. c. 15, 11.] GLAR. Quemadmodum alibi, ita hic iterum peccant codd. scripti. Nam *Q. Publium Philonem* eſt in Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. *P.* vel *Publium Philonem* Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. B. et C. *Publilium Philonem* Leid. 1. Recte vero *Q. Publilium Philonem* Florent. et Klock. V. ad 8, 12, 4. Eidem vero numerum *tertium* adjungendum eſſe, exiſtimat etiam Pighius in Annal. ad Ann. CDXXXII. p. 349.

creavit Q. Publilium Philonem et L. Papirium Curſorem iterum, haud dubio conſenſu civitatis, quod nulli ea tempeſtate duces clariores eſſent.

1 VIII. Quo creati sunt die, eo (sic enim placuerat Patribus) magiſtratum inierunt, ſollemnibusque

senatus-

Sed v. quae notantur ad 2, 16, 7. Praeterea particula *et* deficit in Harlej. uno. V. ad 2, 17, 1. Ceterum quemadmodum Livius, qui ſupra 8, 23, 17. ejus anni conſulem *L. Papirium Mugillanum* adpellarat, addens ſe in aliis annalibus *Curſorem* inveniſſe, hic tamen *iterum* conſulem dicat, ad eum ipſum locum videndum eſt. Mox *duces* deficit in Leid. 1.

§. 1. *Quo creati ſunt die, eo* etc.] Ante ſolennem ineundi conſulatus diem iniiſſe ſignificat, qui per bellum Punicum ſecundum et reliqua inſequentia fuit Idus Mart. His autem x. primis libris res haec tota inconſtantiſſima eſt. Nam modo K. Sept. modo K. Sext. modo Idibus Majis, modo Idibus Decembribus, modo K. Octob. modo K. Quintilis iniiſſe conſules a Dionyſio Livioque traduntur. SIG. Sententia haec Sigonii difficultate non caret. Si enim novi conſules ante ſollemnem ineundi magiſtratus diem honorem auſpicati ſunt, quomodo creati eſſe potuerunt per interreges? qui tum demum prodi ſolebant, ſi nulli ordinarii magiſtratus eſſent. Exemplum habemus ſupra l. 5, 9. ubi Patres cenſuere, non exſpectandum eſſe juſtum tempus comitiorum, ſed tribunos militum ante ſollemnem ineundis magiſtratibus diem honore abituros eſſe: antequam tamen abirent, comitia tribunorum militum habuerunt. Ut itaque, quod Sigonius ſtatuit, obtinere poſſit, ſtatuendum erit, ſenatum, conſulibus poſt pacem Caudinam domum reverſis, decreviſſe, ut, quum dictatorem dixiſſent, honorem ſibi abrogarent, novique conſules, quo die renunciati forent, honorem acciperent. Verum huic etiam ſententiae obſtare video, ſi jam tum honore abierunt, non exſtitiſſe magiſtratum, qui priori dictatori Fabio vitio creato novum M. Aemilium ſubficeret. Cui difficultati ut ſatisfiat, dicendum erit, prioris anni conſulibus tum demum honorem abrogatum fuiſſe, quum, M. Aemilio jam ſuffecto, populum omnium hujus anni magiſtratuum taedere inciperet. Aliter rem conficere conatur Dodwell. in notis ad Chronol. Graeco-Rom. poſt Dion. Halic. editam p. 102. qui exiſtimat, conſules illos infelices magiſtratum ante idus Septembres, quod tum auſpicandis honoribus legitimum tempus erat, non depoſuiſſe. Primum autem interregem obtinuiſſe ad Septembris veteris diem XVIII. a ſecundo autem interrege creatos eſſe novos conſules, qui proinde inter diem illius Septembris XVIII. et XXIII. inierunt. Et quidem verba *Quo creati ſunt die* etc. quibus Sigonius opinionem ſuam firmabat, ejus ſententiae non obſtant; exiſtimat enim conſules ordinario magiſtratum non occepiſſe niſi alicujus menſis vel Kalendis vel Idibus. Jam autem, quum hujus anni conſules inter diem XVIII. et XXIII. Septembris

senatusconsultis perfectis, de pace Caudina retule-
runt. et Publilius, penes quem fasces erant, *Dic* 2
Sp. Postumi, inquit. Qui ubi surrexit, eodem illo
vultu, quo sub jugum missus erat, *Haud sum igna-* 3
rus, inquit, *consules, ignominiae, non honoris caussa
me primum excitatum jussumque dicere, non tamquam*

creati sint, noluisse senatum, ut usque ad Kalendas Octobres proximas exspectarent, sed singulari privilegio iis concessisse per senatusconsultum, ut, quo creati essent die, magistratum inirent. Quid huic sententiae objici possit, non video. Certe ex illis, quae Sigonius ad hunc locum notat, non alio tempore, quam Kalendis vel Idibus, consules honorem auspicatos esse patet: si autem paucis locis alius dies datus inveniatur, id pariter, atque hoc loco, extraordinarium fuisse dicendum erit. Ceterum *Quo creati sunt, eo die* est in Harlej. Deinde *sic enim placuit Patribus* in Gaertn. *sic enim placuerat magistris*, *inerunt* Leid. 1. *inerunt* etiam habet Lovel. 1. a m. 1.

Sollemnibusque senatusconsultis perfectis de pace Caudina retulerunt] Vet. lib. *solennibusque sacris*. Probo tamen magis *senatusconsultis*. Erant enim quaedam *solennia senatusconsulta*, quae ad religionem et caerimonias pertinebant. Nam, quemadmodum scriptum est apud Gellium [14, 7.] ante de rebus divinis, quam de humanis, referebatur. Itaque Cicero aït ad Quirites post reditum [5.] *P. Lentulus consul, simul atque de solenni religione retulit, nihil humanarum rerum sibi prius, quam de me, agendum existimavit.* SIG. Pall. pr. ac sec. *solemnibusque sacris*. Tert. vero Andreaeque editio *solemnibusque sanctis*. Campanus *solemnibusque sacris profectis* GEBH. *sollemnibusque factis perfectis* Gaertn. *sollemnibusque sacris perfectis* Haverk. *sollemnibusque sanctis perfectis* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. 4. Hearnii Oxon. B. et edd. ante Frobenianam anni 1535. Non dubito ex eo errorem hunc natum esse, quod compendium *SCtis*, quo nomen hoc scribi solet, et hoc loco scriptum exstat in Voss. 1. vel *S̄Cis*, quomodo praeferunt Florent. et Leid. 1. non intellexerint librarii. V. ad 22, 10, 1.

§. 2. *Publilius, penes quem fasces erant*] Perperam *Publius* omnes codd. scripti et editi ante Sigonium. idemque de Oxon. B. C. et L. 2. Hearne fatetur. V. ad cap. praec. §. 15. Vox *penes* male aberat a Gaertn. Mox *eodem ille vultu* Voss. 2. *eo illo vultu* Lovel. 2. V. ad 10, 10, 6. *eodem ipso vultu* Lovel. 4. V. quae quondam notavi ad Silii Ital. 6, 309. Deinde *quod sub jugum missus erat*, pro *quo*, Voss. 1. Leid. ambo, et Lovel. 1. V. ad Livii 36, 33, 3.

§. 3. *Haud sum ignarus, inquit, consules*] *Sum non ignarus* Voss. 2. et Lovel. 3. *Haud ignarus sum* Haverk. Tum vox *inquit* deficit in Haverk. at *consules* in Voss. 2. cujus loco *consul* obferunt Lov. 3. Gaertn. et Hearnii Oxon. N. Totus hic §. 3. *Haud sum ignarus* etc. *ignominiosae pacis* deficit in Leid. 1.

Non honoris caussa me primum excitatum] *non oneris tam me* Lo-

senatorem, sed tamquam reum qua infelicis belli, qua ignominiosae pacis. 4 *Ego tamen, quando neque de noxa nostra neque de poena retulistis, omissa defensione, quae non difficillima esset apud haud ignaros fortunarum humanarum necessitatumque, sententiam de eo, de quo retulistis, paucis peragam. quae sententia testis erit, mihine, an legionibus vestris pepercerim, quum me seu tur-*

vel. 3. sollemni scribarum errore. Ita infra hoc lib. c. 31, 9. Similiter *honorare* et *onerare* inter se commutantur 36, 40, 9. ubi plura vide. etiam *cā*, sive *caussa*, et *tā*, sive *tam*. V. ad 8, 14, 1. Hinc *primum* omittitur a m. 1. in Fragm. Hav. Tum *excitum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Haec quoque vocabula saepius in Mstis confunduntur. V. infra ad 28, 24, 4. Hic nihil mutandum puto. Mox *et jussum dicere*, pro *jussumque*, Gaertn.

Tamquam reum tam infelicis belli, quam ignominiosae pacis] Quid offendebat castigatorem in hac lectione, *qua infelicis belli, qua ignominiosae pacis?* An sic Latini scriptores, aut ipse Livius, numquam loquuntur? GELEN. *non tam infelicis belli, quam* Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. N. L. 1. B. ac C. [Veith.] *tam infelicis belli, quam* Lovel. 4. *quam infelicis belli, quam* Voss. 2. Lovel. 1. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed recte Gelenius *qua infelicis belli, qua ignominiosae pacis* substituit. Et ita erat in Florent. Voss. 1. et Leid. 2. V. infra ad 10, 38, 1. Praeterea *rerum* Gaertn. V. ad 5, 47, 10.

§. 4. *Quando neque de noxa nostra, neque de poena retulistis*] Pal. sec. *de nostra noxia.* GEBH. *de nostra noxia* Portug. et Haverk. V. supra ad 2, 54, 10. Omnium aliorum codd. *noxa* tuentium consensus eam etiam lectionem veriorem esse docet. *de noxa*, omisso τῷ *nostra*, Leid. 2. Praeterea *quia nec de noxa nostra, nec de poena* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed illud *quia* ex glossa τοῦ *quando* inrepsit. Nam pro quia, quoniam Livio frequens est. V. ad 40, 9, 1. (* 38, 12, 9.) *quoniam neque de noxa* Harlej. V. mox ad §. seq.

Apud haud ignaros fortunarum humanarum necessitatumque] *apud gnaros fortunarum* Lov. 2. *ignavos* Gaertn. V. ad 21, 44, 8. Deinde *necessitatium* Florent. a m. 1. V. quae supra notavi ad 7, 38, 5.

Sententiam de eo, de quo retulistis, paucis peragam] *de eo die, de quo retulistis* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *de eo, quod retulistis* Harlej. [Veith.] Tum *paucis pergam* Leid. 2. V. ad 10, 33, 5. Quid autem sit *peragere sententiam*, infra v. ad 34, 31, 19.

Quum me seu turpi seu necessaria sponsione obstrinxi] Deliravit exscriptor Pal. sec. *cum me seu cura pia, seu necessaria sponsione constrinxi.* GEBH. *quum me seu cura pia seu necessaria sponsione obstrinxi* Portug. et Hearnii Oxon. N. et B. [Veith.] *quum me seu cura pii Appii seu necessaria sponsione obstrinxi* magis delirantes praeferunt librarii Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *substrinxi* est in Haverk.

pi seu necessaria sponsione obstrinxi. Qua tamen, quan- 5
do injussu populi facta est, non tenetur populus Roma-
nus; nec quidquam ex ea, praeterquam corpora nostra
debentur Samnitibus. Dedamur per feciales nudi vincti- 6
que: exsolvamus religione populum, si qua obligavimus;
ne quid divini humanive obstet, quo minus justum pium-
que de integro ineatur bellum. Interea consules exerci- 7

qui idem cum Portug. et Harlej. paullo ante praeferunt *legionibus nostris*, pro *vestris*. V. ad 34, 2, 2.

§. 5. *Qua tamen, quando injussu populi facta est, non tenetur populus Romanus*] *quae tamen quando* Voss. 2. et Lovel. 3. [Veith.] Utraque lectio ferri potest: et quidem haec, si intelligatur *non tenetur ea*; vulgata, si suppleatur *Qua tamen, quando ea injussu* etc. V. supra ad 4, 3, 15. Verum plurium codd. vulgatum tuentium consensum praeferendum judico. Deinde *quoniam injussu populi* Lovel. 2. Harlej. et Hearnii Oxon. N. in margine. Alibi ita variant saepius codd. V. ad 4, 36, 4. 5, 13, 5. c. 44, 2. 7, 33, 8. c. 36, 3. 24, 22, 15. 29, 1, 7. et Epit. Liv. 57. ubi alia exempla vide. *quia injussu populi* Lovel. 4. Quomodo etiam variasse scribas in codd. exaratis, modo vidimus ad §. praec. ubi *quando* pro quia, quoniam Livium saepius adhibuisse dictum est; unde patet, utramque hanc lectionem verisimiliter ex glossa marginali contextum invasisse. Nisi forte priorem lectionem inde profluxisse aliquis contendere vellet, quod librarii non recte distinxerint compendia *qn*, id est *quando*, et *qm*, id est *quoniam*. Praeterea *non tenetur senatus populusque Romanus* Lovel. 2. Harlej. et Oxon. L. 2. apud Hearnium; qui in C. se invenisse testatur *non tenetur senatui populus Romanus*, in B. *non tenere populum Romanum*.

Nec quidquam ex ea, praeterquam corpora nostra debentur Samnitibus] Pall. pr. et tert. *debentur. Samnitibus dedamur per feci les*. Et ita distinguit Pall. sec. Campanus edidit *debetur*. GEBH. *praeter corpora nostra, debetur Samnitibus* Lovel. 4. Saepius *praeter* et *praeterquam* in Mstis commutari, vidimus ad 5, 52, 13. *debetur* etiam Lovel. 2. *debentur. Samnitibus dedamur*, mutata distinctione, similiter Portug. Haverk. et Fragm. Hav.

§. 6. *Ne quid divini aut humani obstet, quo minus justum piumque de integro ineatur bellum*] Malim veterem scripturam *ne quid divini humanive obstet*. GELEN. Omnes mei et Oxonienses Hearnii Gelenio *humanive* emendanti favent, nisi quod *humanique* sit in Lovel. 2. et Gaertn. sollemni scribarum lapsu, qui voculas *ve* et *que* passim confuderunt. Etiam in ipsis his verbis *piumve* idem Gaertn. exhibet. V. ad 24, 10, 2. Tum *quo minus piumque de integro* Lovel. 2. *quo minus justum quandoque de integro* Lovel. 4. Malc. *justum piumque bellum*, ut infra 42, 23, 6. *Adversus injusta arma pio justoque se tutarentur bello*. Eodem modo *jus et fas* jungi solent. V. infra ad 40, 15, 5. Paullo ante *religione* aberat primo a Fragm.

tum scribere, armare, educere placet; nec prius ingredi hostium fines, quam omnia justa in deditionem nostram
8 *perfecta erunt. Vos, Dii inmortales, precor quaesoque, si vobis non fuit cordi, Sp. Postumium, T. Veturium*
9 *consules cum Samnitibus prospere bellum gerere; at vos satis habeatis, vidisse nos sub jugum missos, vidisse spon-*

Hav. sed recte mox eadem manus adscripsit. De locutione *solvere* vel *exsolvere religione* v. ad Livii 7, 3, 9.

§. 7. *Exercitum scribere, armare, educere placet*] Pal. sec. *exercitum scribere, armatos educere placet.* GEBH. Ita et Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *exercitum scribere, arma reducere placet* Lovel. 2. et 4. ubi primo litera initialis τοῦ *educere* ab ultima praecedentis elisa est. V. ad 2, 44, 6. *educere* tamen in hac re proprium est. V. hoc lib. ad c. 12, 11. Deinde pessime distinctae fuerunt literae, et syllaba *re*, voci *ducere* adcrevit. *exercitus scribere* habet Harlej. ut intelligatur suus cuique consuli. Verum, quamvis postea quidem provincias inter se partiti dicantur consules c. 12, 9. priusquam tamen id fieret, unius tantum exercitus meminit Liv. c. 10, 6. *Rescriptae ex eodem milite novae legiones, ductusque ad Caudium exercitus.* Nihil itaque a vulgato recedere necesse est. Ceterum vir doctus ad marginem ed. Curion. scribendum conjicit *placeat*; forte ut conveniret praecedenti *dedamur*. Verum illud *placet*, quod omnes codd. firmant, hic considerari debet tamquam sit senatoris sententiam dicentis.

Quam omnia justa in deditionem nostram perfecta erunt] Pal. sec. et Camp. editio, *quam omnia justa in deditione nostra perfecta erunt.* Pal. tert. pro *justa*, repraesentat *vasta*. GEBH. Illud *vasta* est ex librarii aberratione ortum: alibi enim similiter peccatur. Ita *vasta gloria*, pro *justa*, N. Heinsius in tribus Mstis invenit apud Lucan. 4, 595. V. etiam viros doctos ad eum locum. *quam omnia contrarium*, pro *justa*, hic praefert Voss. 1. cujus margini tamen *justa* adscriptum est. *quam omnia vasta contrarium*, utraque lectione simul exhibita, est in Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *in deditione nostra* Leid. 1. Lovel. 4. et ed. Mediol. anni 1505. Sed vulgatum verius est. Denique *perfecterunt* Florent.

§. 8. *Vos, Dii inmortales, precor quaesoque*] Voculam connectentem *que* nesciunt Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Mox *cum Samnitibus* exsulat a Portug. et, trajectis dictionibus, *bellum prospere gerere* legunt idem Portug. cum Haverk.

§. 9. *At vos satis habeatis, vidisse nos sub jugum missos, vidisse*] *ac vos satis habeatis* Voss. 2. Lov. 3. et Haverk. *ad vos satis habeatis* Florent. ac Leid. 1. V. ad 6, 24, 8. Tum verba *vidisse nos sub jugum missos* deficiunt in Voss. 2. et Lovel. 3. Sed alio ordine *missos sub jugum* obferunt Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *sponsioni infami obligatos* Portug. Ita placuit inepto librario, ut ita duae illae voces termino finali non differrent, unde in eodem etiam mox

sione infami obligatos, videre nudos vinctosque hostibus
deditos, omnem iram hostium nostris capitibus excipien-
tes. Novos consules legionesque Romanas ita cum Sam- 10
nite gerere bellum velitis, ut omnia ante nos consules
bella gesta sunt. Quae ubi dixit, tanta simul admi- 11
ratio miseratioque viri incessit omnes, ut modo vix

datum est *nostris capitis*, pro *capitibus*.

Videre nudos vinctosque hostibus deditos] *victosque* Harlej. et Gaertner. V. ad 30, 12, 7. Sed hic servandum vulgatum. Pacis enim sponsores hostibus nudi ac vincti dedebantur. Paullo ante hoc cap. *Dedamur per feciales nudi vinctique.* Infra c. 10, 7. *Vestem detrahi pacis sponsoribus jubent, manus post tergum vinciri.* Deinde perperam etiam *traditos* Harlej. Mox *omnem iram vestram*, pro *iram hostium*, Neap. Latinii.

§. 10. *Novos consules legionesque Romanas ita cum Samnite gerere bellum velitis, ut omnia ante nos consules bella gesta sunt*] Pall. duo *ita cum Samnite geri bellum velitis, ut omnia ante nos consules bella gesserunt.* Paullo alio ordine sec. *ita gerere bellum cum Samnite velitis.* GEBH. *Ne vos consulesque Romanos ita gerere bellum cum Samnite velitis* Leid. 2. et Lov. 1. *gerere bellum cum Samnite* etiam Voss. 1. Portug. et Haverk. *cum Samnite geri bellum* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Tum *omnia* deficit in Leid 1. a m. 1. Deinde *ante nos per consules bella gesta sint* Harlej. *ante nos per consules bella gesta sunt* Voss. 1. in marg. Leid. 2. et Lovel. 1. *ante nos consules bella gestarunt* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 4. eodem errore, atque hujus generis multa similia, de quibus v. ad 23, 29, 16. pro eo postea magis corruptum, et *ante nos consules bella gesserunt* datum est in Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Insuper *ut omnes ante nos consules bella gesserunt* Hearnii Oxon. B.

§. 11. *Quae ubi dixit, tanta simul admiratio miseratioque viri incessit homines*] Scribo, *incessit omnes.* Cujus rei causa intelligi magis potest, quam explicari. Non erat ibi, nisi unum genus hominum vel civium, qui nempe senatui interesse poterant. Similis corruptio 5, 38, 5. *Tanta hominum oblivio, ut multo major pars Vejos, etc. quam Romam, fugerent.* Lege, *omnium*: nempe, rerum. 23, 23, 7. *Ita centum septuaginta septem cum ingenti approbatione omnium in senatum lectis.* Put. Petav. melior, Men. tres Pall. *hominum.* cujusvis quippe generis aut ordinis. Sed haec erudita auris, ut dixi, magis sibi potest probare, quam non eruditae approbare. J. FR. GRON. *Quod ubi dixit* Voss. 1. et Leid. 2. *Quae ubi dixerunt* Gaertn. Tum *tanta simul admiratioque viri* Leid. 2. Sed vocem *miseratio* intercepit praecedens ob similitudinem. Deinde *incessit omnes*, ut Gronov. scribendum conjicit, exhibent ex meis Lovel. 4. Fragm. Hav. a m. 2. et Neap. Latinii. Innumeris locis librarios eas voces commiscuisse, supra dictum est ad 3, 54, 6. [*homines* Veith.] Mox *actor tam foedae pacis*, pro *auctor*, Voss. 1. Leid. 2. et Gaertn. Harum etiam vocum confusionem in Mstis frequentissimam esse, supra vidimus ad 1, 26, 5.

credererent, illum eumdem esse Sp. Postumium, qui
12 auctor tam foedae pacis fuisset: modo miserarentur, quod vir talis etiam praecipuum apud hostes supplicium passurus esset ob iram diremtae pacis.

§. 12. *Ob iram diremptae pacis*] *ob iram directae pacis* Leid. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Ita etiam supra peccabatur in uno cod. 7, 14, 5. (* 32, 10, 8.) *ob iram direptae pacis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Harlej. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. Varietas lectionis inde nata est, quod non animadverterint librarii, scriptum fuisse per compendium *di-rēptae.* Alia exempla infra v. ad 37, 32, 7. *ob iram dejectae pacis* Lovel. 4. qui forte voluit *disjectae.* Ita Silius 2, 294.

Oppida quassantur, longeque in moenia nostra
Aeneadum adrectae mentes, disjectaque pax est.

Vel etiam *rejectae pacis.* nam *D.* et *R.* saepe commutantur. V. infra hoc lib. c. 10, 6. Caussa tamen non est, cur vulgatum, aliorum codicum testimonio probatum, displiceat. *diremta pax* est irrita reddita. V. Cl. Corte ad Sallust. Catil. 18, 8. Paullo ante *et praecipuum*, pro *etiam praecipuum*, Voss. 2. et Haverk. V. infra ad 22, 47, 9.

§. 13. *Laudibus modo prosequentes virum*] Dele istud *modo.* Huc enim translatum ex superiori periodo, in qua bis, uti debuit, positum fuit. Utcumque sit, tolli hinc debet. T. FABER. Illud *modo* in omnibus scriptis et editis constanter superest, praeterquam in minimae auctoritatis codd. Portug. et Haverk. qui ignorant. Sed omnino non tollendum est. Indicat enim illa vocula, senatores, dicere jussos sententiam, ab ipso Postumio propositam tacitos adprobasse, nisi quod tantum quaedam ejus laudandi caussa dixerint. *Modo* hic est tantum, tantummodo. Supra 7, 2, 3. *Circi modo spectaculum fuerat.* 3, 53, 5. *De decemvirorum modo supplicio atrox postulatum fuit.* ubi plura vide. Recte etiam Doujatius conjecturam Fabri sibi displicere testatus est.

Tentata paullisper intercessio est] Pall. pr. et sec. *tentata paullisper intercessione ab L. Livio.* GEBH. Ita etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Origo erroris est, quod librarii confuderint compendia *intercessio ē*, sive *intercessio est*, et *intercessioē*, sive *intercessione;* qui facilius committi potuit, quo tempore omnia continua serie, nullo inter voces interstitio relicto, scribebantur. Pari modo codd. variant supra 8, 13, 13. et infra hoc lib. c. 41, 20. V. etiam ad 10, 37, 13. (* 28, 30, 4.) Ejusdem generis est, quod *jussis* et *jussi s̄*, sive *jussi sunt*, aliaque similia passim commutentur. V. ad 45, 17, 5. *Tò est* omittitur in Lovel. 2. V. ad 2, 53, 5. *intercessio est* exsulat ab Haverk.

Ab L. Livio et Q. Melio, tribunis plebis] Cicero 3. Offic. [30.] hos tribunos aliter nominat *T. Numicium ac Q. Aemilium*, si codices non fallunt, ut saepe solent. GLAR. *Maelio* scribe. Mendose autem sunt apud Ciceronem haec nomina *Numicio* et *Aemilio* in Catone [immo 3. de Off. 30.] Ceterum tribunatum plebis ceperunt, postquam sub jugum ad Caudium

Quum omnes, laudibus modo prosequentes virum, 13
in sententiam ejus pedibus irent; tentata paullisper
interceffio eft ab L. Livio et Q. Maelio, tribunis ple-
bis: qui, *neque exsolvi religione populum*, ajebant, 14

miffi fuerant. Neque enim, tribunos plebis in caftris fuiffe, consentaneum eft; et, si fuissent, et spopondiffent, eorum supra meminiffet Livius [c. 5, 4.] cum dixit, *Spoponderunt consules, legati, quaestores, tribuni militum.* SIGON. Pighius ad ann. Urb. ccccxxxiii. designatos fuiffe suspicatur, antequam ad bellum proficiscerentur. Praefero sententiam Sigonii. Poft reditum Veturii et Poftumii non solum consules, sed etiam omnes alios magiftratus, novos creatos fuiffe indicat Livius c. 7, 14. *Quia taedebat populum omnium magistratuum ejus anni, res ad interregnum rediit.* Hoc etiam ad magiftratus designatos pertinere poteft; quos non solitos ab urbe discedere ex eo colligo, quod Sueton. in Tib. 31. scribit, Tiberium negaffe, *destinatos magistratus abesse oportere, ut praesentes honori adquiescerent.* quo loco quid sit *adquiescerent*, fateor me non intelligere, et malim *adsuescerent.* DUK. Recte Sigonius *Q. Maelio.* V. ad 4, 13, 1. *ab Livio et Q. Melio tribunis plebis* Haverk. Sed praenomen *Lucius* sive ejus compendium *L.* interceptum eft a vocis sequentis litera initiali. V. ad 5, 29, 2. *ab L. Livio atque Melio tribunis plebis* Leid. 1. *ab L. Junio et Q. Aemilio tribunis plebis* Lovel. 2. *Aemilio* etiam eft in Lovel. 4. et Oxon. C. apud Hearnium, qui in L. 1. *Q. Fabio Melio* invenit. *ab L. Livio tr. pl.* reliquis omiffis, Harlej. In loco autem Cic. a viris doctis laudato, ubi tribuni illi *T. Numicius, Q. Aemilius* adpellantur, pofterior *Aemilius*, ex gente patricia ortus, ferri nequit, licet omnes codd. ita praeferant; quia aditus ad tribunatum plebis patriciis non patuit, et gentis Aemiliae familiam aliquam plebejam fuiffe non conftat. Non male itaque viri docti pro eo *Q. Maelius* fubftituerunt. Nomen autem prioris in Mftis varie scribitur. Modo enim vocatur *T. Minucius*, modo *T. Minurius*, modo *T. Mutius*, modo *Ti. Minucius.* Hinc Langius, Minucios etiam patricios fuiffe, eorumque nonnullos quidem aliquando ad plebem transiiffe, id tamen hac tempeftate tam vulgo non factum effe exiftimans, legendum censet *Ti. Numicius*, et Livium in hac hiftoria alios auctores, quam Ciceronem, secutum effe credit. Certe, paffim *Numicius* et *Minucius* commutari, supra vidimus ad 2, 63, 1. Langio adsensus eft Fabricius, ita tamen ut *Minucius* retineat, quum, quosdam hujus gentis plebejos fuiffe, ex Minuciis Thermis pateat. Pighius denique in Annal. ad ann. cdxxxiii. p. 351. ftatuere videtur, tres illos L. Livium, T. Numicium, et Q. Maelium simul eo anno tribunatum plebis geffiffe, ex quibus Cicero primum, Livius secundum silentio transmisit. Praeterea Cel. Perizon. in Animadv. Hift. c. 4. p. 164. secutus Pighium loco laudato docet, tribunos illos, jam antea, et forsitan cum adhuc in caftris ad Calatiam degerent, tribunos plebis designatos effe: sed demum, quum poft infelicem pacem Caudinam domum reversi forent, solito more mense Decembri honorem iniiffe.

§. 14. *Qui, neque exsolvi religione populum, ajebant, deditione*

deditione sua, nisi omnia Samnitibus, qualia apud Caudium fuissent,
15 *dium fuissent, restituerentur; neque se pro eo, quod, spondendo pacem, servassent exercitum populi Romani, poenam ullam meritos esse; neque ad extremum, quum sacrosancti essent, dedi hostibus violarive posse.*

1 IX. Tum Postumius, *Interea dedite*, inquit, *pro-*

sua, nisi omnia] *qui nec exsolvi* Portug. et Haverk. Saepe quidem *nec* et *neque* in vicem sibi subjungi solere, mox ad cap. seq. §. 14. videbimus; hic tamen τὸ *neque* vindicant consentientes reliqui. Tum *exsolvi populum religione ajebant* Lovel. 2. *exsolvi religione populum agebant* Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. V. supra ad 8, 33, 23. Deinde *deditione, ubi omnia* Gaertn.

§. 15. *Servassent exercitum populi Romani, poenam ullam meritos esse*] Vox *Romani* exsulat a Leid. 2. *populi Romani* a Lovel. 4. qui idem *pacem ullam* praefert. Sed vocabulum illud ex praecedentibus librario adhuc obversatum est. Mox *esse meritos* Gaertn.

Dedi hostibus violarive posse] Pal. sec. *immolarive posse*. GEBH. *immolarive possent* Haverk. *possent* etiam Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Port. Gaertn. et Fragm. Hav.

§. 1. *Tum Postumius, Interea dedite, inquit, profanos nos*] Mirifice placet, quod in Rottendorff. legitur, *Dedite interea, dedite, inquit;* repetitione ista constantiam Postumii in adhortanda deditione impense exprimente. Nec videtur aliena a Livio. 2, 40, 5. mater Coriolano, *Sine, sine, priusquam complexum accipio, sciam, inquit.* ut video illic ex secundo MS. Pal. adnotatum. 30, 14, 6. *Non est, non, mihi crede, tantum ab hostibus armatis aetati nostrae periculum.* 5, 4, 8. *Invitus in hac parte orationis, invitus, Quirites, moror.* ut ex quibusdam libris illic admonuit pater. JAC. GRON. Mihi quoque cod. illius lectio admodum placet, quam etiam praefert Klock. Hoc modo unus cod. supra legebat 7, 40, 16. *Cujus auspicia pro vobis experti nolite, nolite adversus vos velle experiri.* unus item 8, 4, 10. *Unde, unde haec illis tanta modestia, nisi a conscientia virium et nostrarum et suarum.* Unus denique 9, 3, 12. *Ea, ea Romana gens, quae victa quiescere nesciat.* Suet. in Calig. 49. *Veniam, inquit, veniam, et hic mecum.* Avienus in ora marit. v. 24.

Multa ergo, multa compulere me, Probe,
Efflagitatam rem tibi ut persolverem.

V. quae supra notantur ad 2, 40, 5. et 5, 4, 8. Adde Cortium ad Sall. Catil. 20, 14. et ad Plin. 1. ep. 12, 12. Tum *nos profanos* trajectis dictionibus Haverk. Praeterea *Tum agebant. Postumius* Florent. cujus librarius scribere voluisse videtur *ajebant*, et verba *Tum ajebant.* referenda existimasse ad cap. praec. Verum ibi *ajebant*, jam praecesserat; neque hic etiam ferri potest, licet *Tum ajebat* mutes, quia mox *inquit* sequitur. *Tum Postumianus* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1.

sanos nos, quos salva religione potestis: dedetis deinde et istos sacrosanctos, quum primum magistratu abierint; sed, si me audiatis, prius, quam dedantur, hic in co- 2
mitio virgis caesos, hanc jam ut intercalatae poenae usuram habeant. Nam quod deditione nostra negant exsol- 3
vi religione populum, id istos magis, ne dedantur, quam

Dedetis deinde et istos sacrosanctos] Pall. pr. ac tert. *dedistis*. sec. *dederitis*. GEBH. *dedistis* Lovel. 3. *dederitis* Haverk. *deditis* Portug.

Quum primum magistratu abierint] Pall. duo *obierint*. Forte *magistratui obire* erit, quasi per mortem subtrahi magistratui, quod hic quodam respectu diceretur. GEBH. *magistratu obierint* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. quod venia Gebhardi errori librariorum tribuo, qui saepius haec verba commutarunt. V. exempla supra ad 2, 46, 4. 7, 35, 9. et infra hoc lib. c. 17, 12. Passim autem omnia verba cum *ab* et *ob* composita eorum inertia confundi, supra dictum est ad 2, 37, 9. *abirent* habent Haverk. Deinde *quum primo* edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 2. *Si me audiatis*] *si me audietis* Harlej. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. [Veith.] Mox *virgis caesi*, pro *caesos*, Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *interea latae* Leid. 2. *intercelatae* Lovel. 3. *intercolatae* Gaertn.

§. 3. *Id istos magis, ne dedantur, quam quia ita se res habeat*] *at istos magis* Voss. 2. et Lovel. 3. *ad istos magis* Lovel. 4. a m. 1. Deinde *ne dedamur* Lovel. 3. Praeterea *quia ita res se habeat* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *quia ita res habeat*, omisso pronomine, reliqui editi ante Aldum. Utroque modo locutio efferri solet. V. supra ad 5, 5, 9. et infra ad 22, 39, 9. Vulgatum igitur, quod tuentur omnes scripti, praeferendum est. Paullo ante *Nam quid deditione* Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *exsolvi religionem* Florent. et Leid. 1. Forte voluerunt *exsolvi religionem populi*. Sed nihil muto. V. ad 7, 3, 9.

Quis adeo juris fecialium expers est, qui nesciat] Per *jus fecialium* intelligitur *jus, quod feciales habent*, ut circumscribitur 1, 32, 5. vel *jus, quod feciales gentibus dicunt*, hoc lib. c. 11, 9. *jus fecialium* itaque, ut *jus augurum, pontificum* apud Cic. de Senect. 11. *Jus augurum, pontificum, civile tracto.* Ejus loco *jus pontificium, augurium* dixit Gellius in praefat. *Quaeque erunt item paucula remotiora super augurio jure et pontificio, non oportet ea defugere.* ubi v. J. Fr. Gronovium. Eadem forma *jus feciale* dixit Cic. 1. de Offic. 11. *Belli quidem aequitas sanctissime feciali populi Romani jure perscripta est.* et 3, 29. *Adversus quem totum jus feciale, et multa sunt jura communia.* Servius ad Virg. 7. Aen. 695. *Populus Romanus, missis decemviris, ab ipsis jura fecialia et nonnulla supplementa duodecim tabularum accepit.* et ad 10. Aen. 14. *Misit ad gentem Aequiculanam, et accepit jura fecialia.* Aur. Vict. de Vir. Inlustr. 5. *Jus feciale, quo legati ad res repetendas uterentur, ab Aequiculis transtulit.* Val. Max. Epit. 1. 10.

quia ita se res habeat, dicere, quis adeo juris fecialium
4 *expers est, qui ignoret? Neque ego inficias eo, Patres conscripti, tam sponsiones quam foedera sancta esse apud eos homines, apud quos juxta divinas religiones fides humana colitur: sed injussu populi nego quidquam sanciri*
5 *posse, quod populum teneat. An, si eadem superbia, qua sponsionem istam expresserunt nobis Samnites, coëgissent nos verba legitima dedentium urbes nuncupare,*

Sertorem Resium, qui primus jus feciale instituit. Ceterum *juris fecialium est expers* Gaertn.

§. 4. *Neque ego inficias eo, Patres conscripti*] Prodigiose hic corrupti sunt Pall. quorum pr. ac tert. *Neque ego inficiassem, o Patres conscripti.* sec. *Neque ego inficiasse possum.* Superscriptum tamen *inficias eam.* Ceterum in hac oratione, quotiescumque repetitur *Patres conscripti*, interponunt MSS. codd. *o.* GEBH. *Neque ego inficiasse, Patres conscripti* Florent. Et ita Lovel. 4. nisi quod desint voces *Patres conscripti*, quorum tamen loco relicta est lacuna, ut aliquid deesse pateret. *Neque ego inficiasse, o Patres conscripti* Lov. 1. et Leid. 2. *Neque* $\overset{o}{g}$ *inficiasse, o Patres conscripti* Leid. 1. $\overset{o}{g}$, sive *ergo*, et *ego* saepe in Mstis commutantur. V. ad 37, 53, 11. *Neque ego inficiassem, o Patres conscripti* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. *Neque ego inciasse possum, Patres conscripti* Harlej. Portug. et Haverk. neque aliter Lovel. 2. nisi quod in eo deficiunt voces *Patres conscripti.* In Gaertn. tantum legebatur *inficias eo*, prioribus omissis. In verbo hoc *inficias eo* passim peccarunt librarii. V. infra ad 31, 31, 9.

Tam sponsiones, quam foedera, sancta esse apud eos homines] Qua scripti, qua editi praeferunt *sponsores.* GEBH. *tam sponsores, quam foedera sancta esse* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 3. Portug. Hearnii Oxon. L. 1. B. Klock. et editt. ante Moguntinam. *tam sponsores, quam foedera sanctos esse* Voss. 2. Lovel. 4. et Fragm. Hav. *tam sponsores foederum, quam foedera sancta esse* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. Sed omnes hae varietates lectionum natae esse videntur ex eo, quod non meminerint librarii differentiae inter voces *sponsiones* et *foedera*, quam Livius supra tradidit c. 5. *Tò esse* non adparet in Gaertn. *eos* etiam deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

Apud quos juxta divinas religiones fides humana colitur] Pal. sec. *apud quos divina religione fides humana colitur.* GEBH. Ita et Portug. ac Gaertn. *juxta divine religiones* Florent. a m. 1. in quo postea emendatum est *divinas. justa* est in Harlej. V. ad 6, 6, 18. *juxta divinas religiones* est proxime divinas religiones. Tacit. 6. Ann. 13. *Gravitate annonae juxta seditionem ventum.* qui ita saepius locutus est. (* v. Crevier. ad 37, 54, 16.] Mox *sancire*, pro *sanciri*, Florent. a m. 1. *sanctiri* Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. *sancciri* Lovel. 2. *sanari* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 5. *Qua sponsionem istam expresserunt nobis*] *quam sponsionem* Leid. 2. Tum *expresserant* Voss. 2.

deditum populum Romanum vos tribuni diceretis, et hanc urbem, templa, delubra, fines, aquas, Samnitium esse? Omitto deditionem, quoniam de sponsione agitur. 6
quid tandem, si spopondissemus, urbem hanc relicturum populum Romanum? si incensurum? si magistratus, si senatum, si leges non habiturum? si sub regibus futurum? Dii meliora, inquis! atqui non indignitas rerum sponsionis vinculum levat. Si quid est, in quo 7

et Lovel. 3. Paullo ante *Mansi*, pro *An si*, Florent.

Deditum populum Romanum vos, tribuni, diceretis] *populum Romanum, o tribuni, diceretis* Pall. pr. et tert. GEBH. Ita et Voss. 2. et Lovel. 3. *nos tribuni* Harlej. *deditum senatum populumque Romanum vobis tribuni diceretis* Lovel. 4. sed, pro *vobis*, emendatum *vos* in margine. *deditum populi Romani* Gaertn. *deditum PSR.* id est, *populus Romanus*, Leid. 1. Per notas scriptae voces quo casu efferri deberent, adsequi non potuit librarius. V. supra ad 8, 38, 10. et infra ad 39, 47, 10. Paullo ante *ac demum*, pro *dedentium*, Lovel. 2. Tum *urbem* Lovel. 2. Portug. et Gaertn. Deinde vox *nuncupare* exsulat ab Harlej. ejus loco est *nuncupari* in Florent. a m. 2.

§. 6. *Si spopondissemus, urbem hanc relicturum populum Romanum*] *spondissemus* Florent. Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. contra *spospondissemus* Gaertn. V. supra hoc lib. ad c. 5, 4. et mox §. seq. ac §. 13. et 14. Hinc *urbem hanc relicturam populum Romanum* Leid. 1. Vox *Romanum* exsulat a Leid. 2. In verbis praecedentibus *quē de sponsione agitur*, pro *quoniam*, Lovel. 2. *qui de sponsione* Gaertn. cujus librarius forte dare voluit *quia de sponsione agitur.* Sed nihil mutandum.

Si incensurum, si magistratus, si senatum, si leges non habiturum? si sub regibus futurum?] *si incessurum* Leid. 1. et Lovel. 3. V. ad 8, 20, 5. *si incensuram* Voss. 1. *si censuram* Leid. 2. Lovel. 1. Fragm. Hav. et ed. Mediol. anni 1505. *si censurum* Gaertn. *si censum* Lovel. 2. *si incensi. . .* Harlej. Tum *si senatum, si magistratum* Portug. et Haverk. *si magistratum, si senatum* Gaertn. Deinde *si legem non habiturum* Lovel. 3. Denique *si sub legibus futurum* Gaertner. et Haverk. V. ad Epit. Liv. 89. Vox *futurum*, a contextu Fragm. Hav. exsulans, eadem manu adscripta erat margini.

Dii meliora, inquis] Pall. pr. et tert. *Si meliora mihi quis*. GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. *Si meliora inquis* Leid. 1. et Lovel. 2. *Dii si meliora inquis*, juncta utraque lectione, Gaertn. *Dii meliora iniquis* Leid. 2. Tò *inquis* ac sequens *atqui* desunt in Lovel. 4. relicta tamen lacuna. *DI meliora, inquis* Florent. V. ad 5, 14, 4. *Dii meliora, inquit* Oxon. C. apud Hearnium, qui similiter etiam a viro docto ad marginem ed. Rom. principis, qua usus est, emendatum fuisse monet. Id factum videtur, quia, quum praecesserit *vos, tribuni, diceretis*, tò *inquis* minus convenire posse credebatur. *inquit* autem adhiberi, licet de pluribus sermo sit, Gro-

obligari populus possit, in omnia potest. et ne illud qui-
dem, quod quosdam forsitan moveat, refert, consul,
8 *an dictator, an praetor spoponderit. Et hoc ipsi etiam*
Samnites judicaverunt, quibus non fuit satis consules
spondere, sed legatos, quaestores, tribunos militum spon-
9 *dere coëgerunt. Nec a me nunc quisquam quaesiverit,*

nov. infra docuit ad Liv. 34, 3, 9. quamvis tamen exempla, quae laudat, non per omnia huic loco conveniant.

Atqui non indignitas rerum sponsioni vinculum levat] In archetypis legitur hoc modo: *atqui non indignitas rerum sponsionis vinculum levat*. GELEN. *sponsionis* non modo est in Mstis omnibus, quos adhibui, sed etiam in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Praeterea *atque* Florent. solito lapsu scribarum. V. ad 3, 52, 8. *non dignitas rerum* Harlej. *non indignitas rursum* Klock. Male. *indignitas rerum*, quod reliqui tuentur, Livio familiare est. Supra hoc lib. c. 6, 2. *Si vultus eorum, indignitate rerum acrior, victorem offendisset.* ubi alia vide. Tum *vinculum luat* Haverk. quae aberratio librariorum etiam alibi in Mstis obcurrit. V. viros doctos ad Val. Flacci 2, 570. et Cel. Burm. ad 5, 547. *levat* hic est laxat. Serv. ad Virg. 1. Aen. 145. *Levat, laxat. ut* [2. Aen. 146.] *atque arta levari Vincla jubet Priamus.* ad quem posteriorem locum videndus est Emmen.

Si quid est, in quo obligari populus possit, in omnibus potest] In Archetypis legitur hoc modo: *Si quid est, in quo obligari populus possit, in omnia potest.* GELEN. Omnes libri *in quo obligari*. GEBH. *in quod* ediderat Vascos. eumque secuti recentiores, concinentibus meis Voss. 1. Leid. duobus, et Lovel. 4. Hinc nata est occasio Gebhardo notandi, omnes libros, quibus usus est, praeferre *in quo*; quemadmodum similiter legunt Florent. Voss. 2. Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Portug. Klock. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. N. et B. Cic. pro Caecina 3. *Si quis, quod spopondit, qua in re verbo se uno obligavit, id non facit.* Praeterea *populus obligari possit*, aliter digestis vocabulis, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Denique *in omnia potest* non tantum omnes codd. sed et edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Ne illud quidem, quod quosdam forsitan moveat, refert] Τὸ *quidem* non adparet in Haverk. neque sequens *quod* in Lovel. 4. Sed excidisse videntur ob similitudinem sequentium vel praecedentium. Deinde *forsitan movet* Voss. 2. et Lovel. 3. Verum, praeterquam quod potentialis modus hic magis conveniat, solet insuper *forsitan* cum subjunctivo saepissime construi. V. supra ad 5, 52, 5. Hinc *referet* Harlej. Mox iterum *sposponderit* Gaertn. V. ad §. praec.

§. 8. *Et hoc ipsi etiam Samnites judicaverunt*] *Et hoc etiam ipsi etiam Samnites* Leid. 2. *Et hoc ipsi et Samnites* Gaertn. et Haverk. *Et hoc ipsi Samnites* Lovel. 2. Tum *indicaverunt* Portug. Lovel. 2. et Haverk. V. ad Epit. Liv. 63. *judicarunt* Harlej. *judicavere* Gaertn. Mox *consulem spondere*, pro *consules*, Hearnii Oxon. N. Male. Su-

quid ita spoponderim? quum id nec consulis jus esset;
nec illis spondere pacem, quae mei non erat arbitrii,
nec pro vobis, qui nihil mandaveratis, possem. Nihil ad 10
Caudium, Patres conscripti, humanis consiliis gestum
est. Dii immortales et vestris et hostium imperatoribus
mentem ademerunt. nec nos in bello satis cavimus; et 11

pra c. 5, 4. *Spoponderunt consules, legati, quaestores, tribuni militum.* Caussam erroris v. ad 10, 10, 2.

§. 9. *Nec a me nunc quisquam quaesiverit*] Pal. pr. *Nec tamen haec quisquam propter quaesiverit.* sec. *Nec tamen huc quisquam quaesiverit.* tert. *Nec tamen haec quisquam quaesiverint.* GEBH. *Ne a me nunc quisquam* Lovel. 1. *Nec tamen a me nunc quisquam* Voss. 1. et Leid. 2. *Nec tamen hoc quisquam* Lovel. 2. Portug. et Fragm. Hav. a m. 1. *Nec tamen huc quisquam* Gaertn. et Haverk. *nec tamen hunc quisquam* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 2. *Nec tamen nunc quisquam* Lovel. 4. *Hunc* et *Nunc* alibi saepe in Mstis commutantur. V. supra ad 4, 16, 3. 7, 32, 14. 10, 19, 7. et alibi. Adde Cel. Burm. ad Sueton. Ner. 28. Deinde *quaesivit* Portug. et Harlej. V. ad 40, 14, 11. *quaesieverit* Lovel. 3. *quaesierit* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 27, 11, 15. Hic tamen optimi sine contractione *quaesiverit* servant, quos sequor.

Quid ita spoponderim? quum id nec consulis jus esset] *quid ita spospondérim* Gaertn. V. ad §. praec. *quid ita sponderim* Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *quid ita spoponderunt* Voss. 2. et Lovel. 3. *quid ita responderint* Harlej. Tum *quum id nec consul jussisset* Lovel. 3. *consul*, pro *consuli*. V. ad 10, 10, 2. *jussisset*, pro *jus esset*. V. ad 23, 29, 16. Septem priora vocabula desunt in Haverk.

Qui nihil mandaveratis] *mandaveritis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. Paullo ante *qui mei non erant arbitrii* Gaertn. *erant* etiam est in Portug. et Haverk.

§. 10. *Nihil ad Caudium, Patres conscripti, humanis consiliis gestum est*] *ad Caudinum* Leid. 2. et Hearnii Oxon. C. Tum *o Patres conscripti* Voss. 2. et Lov. 3. *Patres consultus* Haverk. *Patres consulti* apud Hearnium Oxon. L. 1. V. ad 6, 26, 4. Deinde *humani consilii* ejusdem Hearnii C.

Dii inmortales et vestris et hostium imperatoribus mentem ademerunt] *dii immortales* Harlej. Tum *nostris et hostium imperatoribus* Voss. 2. Lovel. 3. Harlej. Gaertner. et Fragm. Hav. a m. 1. *vestris et hoste imperatoribus* Portug. Hinc *et mentem ademerunt* Voss. 2. et Lov. 3. *mentem ademerant* Fragm. Hav. a m. 1.

§. 11. *Nec nos in bello satis cavimus*] Pal. sec. *satis tunc cavimus.* GEBH. *nec nos bello satis tunc cavimus* Gaertn. *nec nos in bello satis tunc cavimus* Portug. et Fragm. Hav. a m. 2. Non aliter etiam est in Haverk. nisi quod insuper legat *canimus.* Similiter *canens* et *cavens* commutari in Virgilio, monuerunt Serv. et Pierius ad 10. Aen. 417.

Male partam victoriam male perdiderunt] P. Syrus:

illi male partam victoriam male perdiderunt, dum vix locis, quibus vicerant, credunt, dum quacumque condi-
12 *tione arma viris in arma natis auferre festinant. An, si sana mens fuisset, difficile illis fuit, dum senes ab domo*

Fortunam citius reperias, quam retineas.

Cicero Philipp. 2, 27. *Sed, ut est apud poëtam nescio quem, male parta male dilabuntur.* Plautus Poenulo 4, 2, 22.

Sed ad postremum nihil apparet: male partum male disperit.

Infra c. 34. *Obruerunt eum male parta, male gesta, male retenta imperia.* Ideo non probo Pal. tertii *male paratam victoriam.* GEBH. Vox *male* priori loco deficit in Leid. 2. Sed respicere videtur Livius dictum Naevii apud Festum in v. *Partus. Male parta male dilabuntur.* V. Erasm. Adagia tit. Ultio malefacti, p. 862. Insuper *prodiderunt* Leid. 2. V. ad 26, 36, 9. *perdidere* Gaertn.

Dum quacumque conditione arma viris in arma natis auferre festinant] Pall. duo *viris inarmatis. Inarmati viri*, qui arma induti. Sic emendabat e Posthii libro Propert. 1. El. 6. Palmerius:

Semper inarmatae cura fuit patriae.

GEBH. *de quacumque conditione* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *dum de quacumque conditione*, duplici lectione simul recepta, Harlej. Portug. et Haverk. [Veith.] Deinde *viris inarmatis auferre* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. quod probet, cui a Palmerio prolata in Propertio emendatio placere potest: mihi certum est, utramque lectionem errore scribarum ortam esse. *natus in aliquid, ad aliquid*, vel *alicui rei*, locutiones sunt apud Livium admodum frequentes. V. quae notantur ad Silii Ital. 3, 335. Paullo ante voces *dum vix locis, quibus vicerant, credunt* a m. 1. desunt in Fragm. Hav. ob repetitionem voculae *dum*. sola vox *vix* omittitur in Harlej. Praeterea *vicerunt* est in ed. Mediol. anni 1505.

§. 12. *An, si sana mens fuisset*] Pall. duo pernegant illis omnino mentem fuisse: *an, si mens fuisset.* GEBH. Similiter etiam Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. Quae lectio inlustrari potest ex verbis praecedentibus hujus cap. *Dii inmortales et vestris et hostium imperatoribus mentem ademerunt. An, si sa mens fuisset* Florent. a m. 1. sed altera syllaba *na* a m. 2. adjecta est. Livius 8, 27, 9. *Tumultuque etiam sanos consternante animos decernitur.* Juven. Sat. 10, 356.

Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.

Cic. 3. de Legib. 10. *Quod enim est tam desperatum collegium, in quo nemo e decem sana mente sit.* 3. de Offic. 25. *Si gladium quis apud te sana mente deposuerit, repetat insaniens.* Livius 8, 19, 6. *Nec, ut vallo se teneret adversus validiorem hostem, sana constare mens.* ubi v. Gronov. 23, 7, 4. *Cui ad summam auctoritatem nihil, praeter sanam civium mentem, defuit.* (* 28, 29, 8.) Virgil. Ecl. 1, 16.

Saepe malum hoc nobis, si mens non laeva fuisset,
De coelo tactas memini praedicere quercus.

Dum senes ab domo ad consultandum accerserunt] Pall. duo *accesserunt.* Campanus *accersierunt.* Legendum plane *arcesserunt.* Infra

ad consultandum arcessunt, mittere Romam legatos? cum senatu, cum populo, de pace ac foedere agere? Tridui 13
iter expeditis erat. interea in induciis res fuisset, donec ab Roma legati aut victoriam illis certam, aut pacem

l. 9, 25. e duobus MSS. legendum *ne arcessant bellum* l. 10, 18. *literas ad collegam arcessendum missas* exhibet vetustissima Andreae editio. l. 22, 50. *Cur enim illos, qui se arcessant, ipsos non venire.* ut habet Pal. pr. l. 23, 44. *Dedituris se Annibali non fuisse arcessendum praesidium Romanum.* ut habet Pal. tert. Male autem sec. *senem.* Nam de industria in contemptum Samnitium multitudinis numero utitur Postumius. GEBH. *accenserunt* Flor. *accesserunt* Gaertner. et Haverk. *accessierunt* Lov. 2. *accerserunt* Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. Harl. Port. et Fragm. Hav. [*arcesserant* Veith.] *arcesserunt* Lovel. 3. et 4. quomodo legendum monuit Gebhard. Sed manus ejus hic aberrasse videtur, quum dare voluerit *arcessierunt*, vel potius *arcessunt*, ut Gronov. deinde edidit. Eodem enim errore adnotationi huic etiam inter verba Livii praescripsit *accerserunt*, quae lectio in nulla est ed. pro *accersunt*, ut est in omnibus impressis. Rectum itaque est *dum arcessunt.* V. ad 1, 40, 7. De verbo *arcessere* v. supra ad 2, 19, 10. et Casaub. ad Sueton. Caes. 2. *dum senem ab domo* etiam Lovel. 2. Harlej. Portug. et Haverk. Sed recte *senes*, quod est in aliis, Gebhardus probavit. *Tò dum* deerat in Lovel. 1. *a domo* legunt Gaertn. et Fragm. Hav. *senes ab domo ad consulem dum arcesserunt* dedit librarius Leid. 2. Paullo ante *difficile illis fuisset*, pro *fuit*, Lovel. 2. et Portug. in margine.

Cum senatu, cum populo de pace, foedere agere] Rott. Flor. Voss. duo, et editt. *pace ac foedere.* Infra iidem ignorant copulativam in illis *quam ut et illi.* J. FR. GRON. Copulam a Gronovio restitutam non tantum agnoscunt omnes codices mei et Hearnii Oxonienses, sed etiam typis descripti plerique; nisi quod in eorum antiquissimis usque ad Aldum *et foedere* sit. Modius demum, forte operarum culpa, particulam omisit. Praeterea *cum senatu populoque* Hearnii Oxon. L. 1. Male. Id enim Livio sollemne est, non modo eamdem praepositionem repetere, verum etiam id facere nulla intercedente copula. V. ad 38, 18, 12. Ita mox habebimus hoc cap. *In haec saeviant, in haec ferrum, in haec iras acuant.* ubi etiam unus codicum male hanc elegantiam adimit.

§. 13. *Interea in induciis res fuisset*] *inter eam induciis* Florent. Verum, praeterquam quod literae, olim una serie scribi solitae, inperite in voces distinctae sint, etiam vocula *in* in unam literam *m* ob ductuum in scriptura Longobardica similitudinem coaluit. V. infra ad 36, 6, 4. *interim in induciis* Harlej. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. Eaedem voces et supra commutantur 6, 28, 5. *interea induciis* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Gaertn. Sed praepositio *in* intercepta est a prima syllaba vocis sequentis. V. ad 8, 33, 6. De locutione *esse in induciis* supra v. ad 7, 38, 1. ubi in multis codd. eodem modo peccabatur. In verbis praecedentibus *tò iter* exsulat in Leid. 2. Sed id intercidit partim elisum ab ultima litera vocis praecedentis, partim quod per compendium *it'* scriptum fuerit.

Ab Roma legati aut victoriam il-

adferrent. ea demum sponsio esset, quam populi jussu
14 *spopondissemus. Sed neque vos tulissetis, nec nos spopondissemus: nec fas fuit alium rerum exitum esse, quam ut illi, velut somnio laetiore, quam quod mentes eorum capere*
15 *possent, nequidquam eluderentur: et nostrum exercitum eadem, quae inpedierat, fortuna expediret: vanam victoriam vanior irritam faceret pax: sponsio interponeretur, quae nemi-*

lis certam, aut pacem adferrent] *a Roma* Gaertn. et Fragm. Hav. Tum *pacem afferunt* Leid. 2. et Lovel. 1. *pacem ferrent* Harlej. Portug. Haverk. et apud Hearnium Oxon. N. et B. [Veith.] Mox *sponsio erat*, pro *esset*, Gaertn. Tum *sposponḋissemus* Leid. 2. et Gaertn. *spondissemus* Florent. Leid. 1. Lovel. 4. et Fragm. Hav. V. supra hoc cap. ad §. 6.

§. 14. *Sed neque vos tulissetis, nec nos spopondissemus*] Omnia haec verba desunt in Lov. 4. Harlej. Portug. Gaertn. et Haverk. quae a librariis omissa sunt ob repetitionem vocis *spopondissemus*, in qua eaedem etiam hoc loco observantur varietates, quae §. praec. Solum pronomen *vos* deficit in Lovel. 3. *neque nos*, pro *nec*, praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. Male. Videntur enim auctores ejus lectionis credidisse, post *neque* haud recte inferri *nec*, ut et post *nec* haud recte *neque*. Sunt tamen plura apud Livium, ex quibus, si animum adtendissent, contrarium discere potuissent; quae si omnia enumerarem, lectori taedio forem, quum facile a quovis observari possint. Sunt et plura loca, ubi ita in quibusdam Mstis obcurrit; quum tamen alii, quibus inprimis fidere soleo, dissentiant, eorum lectionem recipere non ausus sum. Ita 8, 29, 14. 9, 3, 12. 24, 8, 7. 25, 36, 10. 35, 17, 2. c. 48, 6. 39, 52, 1. 40, 20, 5. Verum ita restitui, aut ab aliis restitutum servavi 2, 48, 6. 7, 19, 5. et 21, 10, 12. Simili modo ex optimo cod. Sangerm. lego apud Colum. 7, 12. *Mores autem neque mitissimi, nec rursus truces atque crudeles.* et ex bonae notae cod. apud Censor. de die Nat. c. 1. *Quum dona preciosa neque tibi per animi virtutem desint, nec mihi per rei tenuitatem supersint.* V. etiam Cel. Jac. Gronov. ad Cic. 1. de Invent. 10. et 2, 30.

Quam ut illi, velut somnio laetiore] Ita J. FR. Gronov. supra ad §. 12. legendum ex codd. suis monuit. Consentiunt non modo omnes mei et Hearnii Oxonienses codd. sed et edd. ante Frobenium, qui anno 1531. primus dedit *quam ut et illi.* Praeterea *quam quod illi* est in Lovel. 4. Deinde *somno laetiore* Haverk. V. ad 8, 6, 11. *somnio laetiores* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Neque aliter dare voluisse videtur Harlej. qui tamen per errorem scripsit *somnio lictores.*

Quam quod mentes eorum capere possent] Pal. sec. *quam quod mentes eorum vel capere possent.* GEBH. Ita et Haverk reliquis invitis. *mentes eorum eripere possent* Portug. in contextu. Male. *capere* est continere. Supra 5, 40, 5. *Turba, quam nec capere tam exiguus collis,*

neminem, praeter sponsorem, obligaret. Quid enim vo- 16
biscum, Patres conscripti, quid cum populo Romano
actum est? quis vos adpellare potest? quis se a vobis di-
cere deceptum? hostis? an civis? Hosti nihil spopondi-
stis: civem neminem spondere pro vobis jussistis. Nihil 17
ergo vobis nec nobiscum est, quibus nihil mandastis; nec
cum Samnitibus, cum quibus nihil egistis. Samnitibus 18
sponsores nos sumus, rei satis locupletes. in id, quod no-

nec alere poterat. 10, 21, 12. *Quia unus locus capere tantam multitudinem non possit.* et alibi saepe. Mox *nec quicquam* Voss. 2. et Lovel. 3. *nequiquam* Florent. V. ad 40, 49, 7.

§. 15. *Vanam victoriam vanior irritam faceret pax*] Pall. duo, *vanam victoriam rumor irritam faceret: pax sponsa.* GEBH. Ita et Voss. 1. ac Lovel. 3. *vanam victoriam rumor irritam faceret: pax, sponsio interponeretur* Lovel. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *victoriam vanam vanior rumor irritam faceret: pax, sponsio interponeretur* Leid. 2. Lovel. 1. *vanior rumor* etiam Voss. 1. in margine. *fortuna vanam victoriam expediret vanior irrita fecerunt pax sponsio interponeretur* Harlej. *irrita*, pro *irritam*, etiam Haverk. *vanam victoriam vaniorem irrita faceret pax* Klock. Paullo ante *vestrum exercitum* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. et Gaertner. Tum *quae inpediebat*, pro *inpedierat*, Leid. 2. In verbis sequentibus autem *obligarat*, pro *obligaret*, Voss. 1. a m. 2.

§. 16. *Quid enim vobiscum, Patres conscripti*] *Vos enim vobiscum* Portug. *Quod enim vobiscum* Lovel. 3. Tum *o Patres conscripti* Leid. 2. et Lovel. 3. Mox *qui se a vobis* Fragm. Hav. Sed ultimam literam τοῦ *quis* intercepit prima vocis sequentis. V. ad 37, 29, 5. *quis se ab vobis* Portug. Deinde *ancius*, pro *an civis*, una litera omissa, Leid. 1.

Hosti nihil spopondistis: civem neminem spondere pro vobis jussistis] *in hosti nihil spopondistis* Voss. 2. et Lovel. 3. Praeterea *civi neminem* Harlej. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *quem neminem* Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. et Portug. quomodo etiam in Fragm. Hav. a m. 1. fuisse videtur. *quoniam neminem* Lovel. 4. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] quae lectio sensui Livii adversatur. His verbis enim ostendere volebat, cives Romanos, qui spoponderant, se a suis deceptos esse, calumniari non posse, eamque caussam reddit, quod *civem neminem* spondere pro se jusserint. Insuper *pro vobis spondere* Haverk. *spospondere pro vobis* Gaertn.

§. 17. *Nec nobiscum est, quibus nihil mandastis; nec cum Samnitibus, cum quibus nihil egistis*] Τὸ *est* deficit in Harlej. et Fragm. Hav. a m. 1. At sex priores voces in Lovel. 2. propter repetitionem τοῦ *nec.* septem posteriores in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. ob similitudinem syllabarum finalium in vocibus *mandastis* et *egistis.*

§. 18. *In id, quod praestare possumus, corpora nostra et animos*] *quod* non adparet in Voss. 2. Lov.

ſtrum eſt; in id, quod praeſtare poſſumus, corpora noſtra et animos; in haec saeviant, in haec ferrum, in
19 *haec iras acuant. Quod ad tribunos adtinet, consulite, utrum praesens deditio eorum fieri poſſit, an in diem differatur. nos interim, T. Veturi, vosque ceteri, vi-*

2. 3. 4. Harlej. et Fragm. Hav. Hinc *animas* Neapol. Latinii, quod forte monachi gloſſema eſt, qui *corpori* non *animum*, sed *animam*, obponi exiſtimabat. At aliter antiqui. Liv. 1, 58, 7. *Corpus eſt tantum violatum, animus insons.* 7, 12, 11. *Iis animis corporibusque, quorum omnis in inpetu vis esset.* Sall. in Jug. 2. *Uti genus hominum compositum ex anima et corpore; ita res cunctae ſtudiaque omnia noſtra corporis alia, alia animi naturam sequuntur.* Ingens cumulus similium exemplorum ex Cic. proferri poſſet. Per periphrasin autem *in corpora noſtra et animos* accipio pro in nos. Ceterum poſt vocem *locupletes* diſtinxi. Quid enim eſt *locupletes in id, quod noſtrum eſt?*

In haec saeviant, in haec ferrum, in haec iras acuant] *in his sevivi-ant* Florent. Sed ter *hoc*, pro *haec*, Hearnii Oxon. B. et C. priori loco tantum *hoc* praeferunt Voſſ. 2. et Lovel. 3. secundo loco edd. Aldo antiquiores. Praeterea *in haec nihil ferrum nihil iras acuant* Leid. 2. *in haec ferrum et iras acuant* Lovel. 4. a m. 2. Male. Praepositionis enim repetitionem sine copula Livio frequentem eſſe, supra vidimus hoc cap. §. 12. *exacuant* habuit Lovel. 4. a manu pr. Sed simplici *acuere* in his locutionibus Livius uti solitus eſt. Infra 40, 27, 8. *Quibuscumque irritamentis poterat, iras militum acuebat.* Ita *acuere curam, ſtudia*, et similia, apud eum passim obcurrunt. Deinde *iram acuant* Florent. quem nunc audiendum non arbitror. Magis enim hic convenit numerus multitudinis, qui in reliquis omnibus codd. supereſt. Nam, vel de unò homine *irae* usurpari, infra videbimus ad 29, 22, 8. hic autem de Samnitibus in genere dicitur.

§. 19. *Quod ad tribunos adtinet*] Ita edidit Cel. Jac. Gronovius, eumque secutus Clericus; quum priores omnes vulgaſſent *ad tribunos plebis adtinet.* Cl. Hearne, qui priſtinam lectionem servavit, de codicibus suis nihil addit, licet vulgatum a Gronovio mutatum memoret. Noſtri omnes Gronovio favent. Mox alio ordine *praesens eorum deditio* Haverk. Deinde *deseratur*, pro *differatur*, Lovel. 2.

T. Veturi, vosque ceteri, vilia haec capita luendae sponsionis feramus] Lego *offeramus.* KLOCK. Praenomen *T.* deficit in Leid. 1. Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *Venturi* Voſſ. 2. et Lovel. 3. ac 4. *Veturii* Harlej. *Veturiri* Leid. 2. *ne nura* Lovel. 2. Tum *et vos ceteri vilia et haec capita* Leid. 1. *et vos ceterique vilia et haec capita* Lov. 4. *vosque ceteri servilia haec capita* Hearnii Ox. C. *nosque servilia haec capita* Lovel. 2. *vosque ceteri vilia et haec capita* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *vosque ceteri vilia et hoc capite* Gaertn. Deinde *luendae sponsioni* edd. Ascensii anni 1513. 1516. et quaedam aliae: quod poſtea mutatum eſſe indignatur Glarean. ad cap. seq. §. 3. Et tamen *sponsionis* conſtanter supereſt non modo in edd. prioribus, sed et in

lia haec capita luendae sponsionis feramus, et nostro supplicio liberemus Romana arma.

X. Movit Patres conscriptos tum caussa, tum 1
auctor; nec ceteros solum, sed tribunos etiam plebei, ut se in senatus dicerent fore potestate. Magi- 2

omnibus scriptis. *feramus* deficit in Portug. ejus loco *feram*, ut et mox *liberem*, pro *liberemus*, obsert Klock. Nihil muto. *feramus* nempe ad Pontium ac Samnites. Non opus itaque, ut cum Klockio legatur *offeramus*. Tandem *liberemur Romana arma* Lov. 3. *liberentur Romana arma* Voss. 2. Sed praestat vulgatum; quo non tantum indicat, arma Romana liberanda, sed insuper a se, sua opera, et quidem sponte, liberanda esse.

§. 1. *Tum caussa, tum auctor*] *cum caussa, tum auctor* Florent. a m. 1. Lovel. 4. et Hearnii Oxon. B. *cum caussa, cum auctor* Gaertner. V. ad 6, 23, 3. Deinde in verbis sequentibus *ne ceteros*, pro *nec*, Fragm. Hav. et *tribunos etiam plebis* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et editio Parm. quod deinde Ascensius anno 1513. et multi postea receperunt. In quibusdam codd. ultima vox breviter *pl.* vel *pleb.* notatur, *plebi* in ed. Rom. anni 1472. in reliquis scriptis et antt. inpressis *plebei*, a Cl. Jac. Gronovio iterum admissum. Et ita praesertim hic praeferunt optimi. V. ad 2, 33, 2.

Ut se in senatus fore dicerent potestate] Flor. Helm. Voss. Rott. *potestatem*. J. FR. GRON. *potestate* mei omnes, nisi quod in Voss. 1. a Gronovio laudato sit *potestatem* a m. 1. At Florent. legit *ut senatus dicerent fore potestatem*. De locutione tamen *esse in potestatem* v. ad 2, 14, 4. Tò *se* deficit in Portug. *in senatum* praefert Voss. 2. et Lovel. 3. *in senatu* Fragm. Hav. a m. 1. ubi litera sibilans excidit ob similitudinem initialis vocis sequentis. V. ad 4, 33, 11. *forma*, pro *fore*, Harlej.

§. 2. *Magistratu inde se extemplo abdicaverunt*] *Magistratu deinde se* Lovel. 4. *Inde* et *Deinde* saepe in Mstis permutantur. V. ad 36, 24, 10. At *inde* ob aliorum codicum auctoritatem hic verius est. Id autem saepissime pro deinde poni solet. V. ad 42, 55, 6. *Magistratu in se* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 10, 20, 6. *adicaverunt* Florent. *abdicantur* Fragm. Hav. a m. 1. *abdicavere* Harlej. *Magistratu inde extemplo abdicaverunt se* Portug. et Haverk.

Traditique fecialibus cum ceteris Caudium ducendi] Pal. sec. et Camp. ed. *cum ceteris Caudium ducendis*. GEBH. Ita et Florent. a manu recenti, Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. Praeterea *traditisque fecialibus* Harlej. V. ad 6, 3, 8.

Hoc facto senatusconsulto lux quaedam adfulsisse civitati visa est] Pall. tres *Hoc senatusconsulto facto lux quaedam affluxisse civitati visa est*. Campan. *ducendis hos. Senatusconsulto facto, lux quaedam civitati affulxisse visa est*. GEBH. *Hoc senatusconsulto facto* etiam Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *adfulxisse* Lov. 1. Portug. Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed ita passim *x* et

ſtratu inde se extemplo abdicaverunt, traditique fecialibus cum ceteris Caudium ducendi. Hoc facto senatusconsulto, lux quaedam adſulsiſſe civitati vi-
3 sa eſt. Poſtumius in ore erat; eum laudibus ad coelum ferebant: devotioni P. Decii consulis, aliis
4 claris facinoribus aequabant. *Emersiſſe civitatem ex*

s in Mſtis commutantur. V. ad 26, 19, 4. Ex ea tamen scriptura, transpositis literis, poſtea factum eſt *adfluxisse*; quod inveni in Voſſ. 2. Lovel. 3. et Haverk. V. infra ad 21, 62, 4. *adfusisse* datum eſt in Leid. 1. unde *adfuisse* factum fuit in Lovel. 4. *lux quaedam adfulsisse civitatis* legit Florent. Malc. Nihil mutandum. *adfulgere* translata significatione, et quidem cum dativo, Livio frequens eſt. Infra 27, 28, 14. *Magoni jam haud ferme fidenti prima spes, morte nunciata Marcelli, adfulsit.* 30, 30, 15. *Et mihi talis aliquando fortuna adfulsit.* 32, 19, 1. *Elatiam obsidenti consuli rei majoris spes adfulsit.* 42, 65, 11. *Obſtinatis mori spes adfulsit.* (* 23, 32, 7.)

§. 3. *Poſtumius in ore erat*] Vet. lib. *in ore omnium erat.* SIG. Vetus editio Campani *in ore omnium erat.* quam lectionem e suo indicavit Sigonius. GEBH. Illud *omnium* nullus meorum, vel scriptorum, vel editorum, nullus etiam Hearnii Oxoniensis agnoscit. Neque addi neceſſe eſt. Ita simpliciter Propert. 2. El. 1, 1.

Quaeritis, unde mihi toties scribantur amores,
Unde meus veniat mollis in ora liber?

et 3. El. 1, 25.

Omnia poſt obitum fingit majora vetuſtas;
Majus ab exequiis nomen in ora venit.

Virgil. 12. Aen. 234.

Ille quidem ad superos, quorum se devovet aris,
Succedet fama, vivusque per ora feretur.

Eum laudibus ad coelum ferebant] *cum laudibus* Gaertn. Ita saepe variant scripti. V. supra ad 4, 19, 2. Vulgata lectio, pro qua ſtant reliqui scripti, hic vera eſt. Supra 2, 49, 1. *Fabios ad coelum laudibus ferunt.* 5, 7, 10. *Laudare equites, laudare plebem, diem ipsum laudibus ferre.* 7, 10, 14. *Mirisque pro concione eam pugnam laudibus tulit.* 9, 33, 6. *Auctoremque ejus Mam. Aemilium laudibus ferret.* De locutione *ferre* et *vehere aliquem laudibus* v. Cl. Corte ad Plinii 4. Ep. 27, 2.

Devotioni P. Decii consulis et aliis claris facinoribus aequabant] Quidam suſtulerunt conjunctionem *et*; sicut paulo ante *vilia haec capita luendae sponsioni feramus*: ubi illi *sponsionis* legunt. Haec omnia prosequi, non eſt hujus propositi, et multa hujusmodi volentes omittimus. GLAR. Pall. pr. et tert. *devotioni Decii consulis alii, alii claris facinoribus aequabant.* Camp. ed. *aliisque claris.* GEBH. *devotioni Decii consulis alii, alii claris facinoribus aequabant* Lovel. 3. *devotioni Decii alii, alii claris facinoribus aequabant* Voſſ. 2. Praenomen Decii exsulat etiam a Leid. 1. Lovel. 2. 4. Harlej. et Fragm. Hav. Conjunctio *et*, quam a quibusdam sub-

obnoxia pace illius consilio et opera: ipsum se cruciatibus et hostium irae obferre; piaculaque pro populo Romano dare. Arma cuncti spectant et bellum. *En* 5
umquam futurum, ut congredi armatis cum Samnite liceat? In civitate, ira odioque ardente, delectus pro- 6
pe omnium voluntariorum fuit. rescriptae ex eodem

latam queritur Glareanus, in nullo apud me cod. erat vel edit. nisi in Ascens. anni 1513. 1516. 1530. Mogunt. Cervic. et Paris. anni 1529. Quid si legamus *devotioni P. Decii, alii aliis claris facinoribus aequabant?* Ut idem hic schema orationis sit, atque illud, quod supra pluribus inlustratur ad Livii 3, 37, 8.

§. 4. *Ipsum se cruciatibus et hostium irae obferre*] *et hostium irae se offerre*, iterum repetito pronomine, Haverk. Paullo ante *ipsius consilio* Portug. et Haverk.

Piaculaque pro populo dare Romano] Vet. lib. *Romano dare.* SIG. Pall. pr. et tert. *piaculaque populo Romano dare.* GEBH. Ita et Voss. 2. Haverk. ac Lovel. 3. Sed praepositio *pro* intercepta est a nota sequenti *P. R.* sive *populo Romano*; nam *populo Romano dare*, alio vocabulorum ordine, etiam est in Florent. Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quod recepi. *piacula pro populo dare Romano* edd. principes ante Froben. anni 1535. quae prima τὸ *que* interposuit, adsentientibus omnibus scriptis.

§. 5. *Arma cuncti spectant, et bellone umquam futurum*] Mutata est et hic lectio, ne dicam depravata. Illic legitur: *Arma cuncti spectant et bellum, en unquam futurum.* GELEN. *spectant, et bello in eum umquam futurum* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. *spectant et bello nuncupant futurum* Lovel. 2. *spectant, et bello me nunquam futurum* Leid. 1. ubi literis male in vocabula distributis antea scriptum fuisse videtur *spectant et bellom, en umquam futurum.* Non multum huic abit lectio, quae a m. 1. exstitit olim in Fragm. Hav. *spectant et bello, en umquam futurum*; nam quum forte *bellō* scriptum fuisset, excidit tantum compendiariae scripturae nota. *nunquam* habet Haverk. in capite vocis repetita litera, quae praecedentis finalis est. V. ad 37, 29, 8. Lectio, quam Gelenius notae praescripsit, in sola tantum ed. Froben. anni 1531. obvia fuit. Priores enim legunt *et bellum, quod desiderant*, vel *quod se desiderant, futurum, ut congredi armatis.* Illud autem, quod Gelenius substituit, in reliquis apud me supereſt scriptis, et apud Hearnium in Oxon. L. 2. et C. nisi quod eorum prior *bella*, posterior *numquam* praeferant. *Arma et bellum* ut 3, 69, 2. *Arma et bellum spectabat.* ubi alia vide; ut et ad 4, 37, 5. De locutione *en umquam*, quae Livio admodum frequens est, v. infra ad 24, 14, 3.

§. 6. *Ira odioque ardente, delectus prope omnium voluntariorum fuit*] *ita odioque* Harlej. V. ad Livii 24, 16, 1. Tum *dilectus* Florent. Leid. duo, Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. ad 37, 51, 7. Deinde *prope omnium* primus edidit Cl. Jac. Gronovius; cui consentiunt scripti. Antea datum erat *omnium prope.*

milite novae legiones, ductusque ad Caudium exercitus. 7 Praegressi feciales, ubi ad portam venere, vestem detrahi pacis sponsoribus jubent, manus post tergum vinciri. Quum adparitor verecundia majestatis Postumium laxe vinciret, *Quin tu*, inquit,

Rescriptae ex eodem milite novae legiones] *descriptae* Harlej. Gaertner. et Hearnii Oxon. L. 2. *rescriptae* est iterum scriptae: quae nempe priorum consulum, in quorum verba jurarant, abdicatione exauctoratae erant. Solent verba ex voculis *de* et *re* composita passim in Mstis commutari. Ita *defugere* et *refugere* 2, 50, 4. *detentus* et *retentus* Epit. Liv. 3. *despicere* et *respicere* 4, 46, 8. *devolvi* et *revolvi* 5, 11, 2. *defectus* et *refectus* 5, 19, 6. *deducere* et *reducere* 6, 26, 8. *debellare* et *rebellare* 6, 30, 8. *demovere* et *removere* 6, 32, 8. *devehere* et *revehere* 8, 24, 17. *remittere* et *demittere* 9, 2, 9. *defectio* et *refectio* 9, 41, 8. *depugnare* et *repugnare* 10, 2, 13. *devocare* et *revocare* c. 20, 14. *deverti* et *reverti* Epit. Liv. 19. *deferre* et *referre* 21, 6, 5. *decurrere* et *recurrere* 21, 26, 4. *dejicere* et *rejicere* 21, 31, 7. *denunciare* et *renunciare* 22, 49, 3. (* *detrectare* et *retractare* 23, 1, 4.) *desides* et *resides* 25, 6, 21. *detrahere* et *retrahere* 29, 20, 2. *decedere* et *recedere* 35, 10, 2. *deportare* et *reportare* 39, 38, 9. *destituere* et *restituere* Epit. Liv. 43. *deceptus* et *receptus* Gronov. ad Liv. 44, 26, 1. Similiter *depellere* et *repellere*. V. viros doctos ad Valer. Max. 3, 3. ext. 1. *deprehensus* et *reprehensus*. V. Corte ad Plinii 3. Ep. 12. *decidere* et *recidere*. V. Cel. Burm. ad Suet. Caes. 17. et Broekh. ad Prop. 4. El. 8, 44. *declamare* et *reclamare*. V. viros doctos ad Suet. Vitell. 15. Caussa erroris est similitudo ductuum in literis *D* et *R*. de qua re v. Gronov. diatr. Stat. c. 52. p. 346. Duker. ad Flori 1, 22, 2. et quae supra notantur ad 6, 25, 1. Hinc etiam commutantur *datus* et *ratus*. V. ad 22, 10, 3. *decens* et *recens*. V. Cel. Burm. ad Suet. Caes. 47. Tum *de eodem milite* Gaertn. [*rescriptae eodem milite* Veith.] Praeterea *legiones novae*, trajectis dictionibus, Portug. et Haverk. Mox in verbis sequentibus *ductus ad Caudium*, sine copula, Leid. 2. et Lovel. 1. *ductusque ad Candidum* Klock.

§. 7. *Praegressi feciales ubi ad portam venere*] *Progressi feciales* Harlej. Hearnii Oxon. B. et antt. edd. usque ad Froben. qui anno 1535. recte *praegressi* reposuit, consentientibus codd. scriptis aliis. Passim ita variant codd. scripti. V. ad 4, 28, 5. 5, 39, 2. hoc lib. c. 26, 13. 10, 20, 10. c. 25, 5. c. 34, 9. 21, 28, 8. c. 32, 2. 25, 9, 3. 27, 12, 1. 35, 30, 3. (* 37, 44, 6.) 42, 15, 4. Caussa erroris est, quod librarii passim confuderint compendia illa, quibus voculae *pro*, *prae* et *per* notari solebant; unde innumeris locis verba cum his praepositionibus composita in Mstis permutantur. Talium ingens syllabus ex solis Livii Mstis collectus dari posset; sed enumerare parco, ne lectori taedio sim. V. etiam ad Silii Ital. 17, 56. Ceterum *venerunt* est in Gaertn.

Quum adparitor verecundia majestatis Postumium laxe vinciret] Prima vox deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *verecundia majestatis Postumi*, vel *Postumii* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo,

adducis lorum, ut justa fiat deditio? Tum, ubi in coe- 8
tum Samnitium et ad tribunal ventum Pontii est, A.
Cornelius Arvina fecialis ita verba fecit: *Quandoque* 9
hice homines injussu populi Romani Quiritium foedus
ictum iri spoponderunt, atque ob eam rem noxam no-

Lovel. 1. 2. 4. Gaertn. Harlej. Portug. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. quae lectio probari poterit, si ad verbum *vinciret* intelligimus pronomen *eum*, eodem modo ut supra 4, 3, 15. *Civis Romanus si sit ex plebe, praecisa consulatus spes erit.* ubi vide. Paullo ante *manus post terga vinciri* Leid. 2.

Quin tu, inquit, adducis lorum, ut justa fiat deditio] Omnes libri *adduces.* GEBH. *adduce* Hearnii Oxon. C. *adduces* Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Portug. Harlej. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et edd. vett. pro quo Froben. anno 1531. *adducis* substituit. Ita mox cap. seq. *Quin tu, Sp. Postumi, aut omnia irrita facis, aut pacto stas?* Supra 1, 57, 7. *Quin conscendimus equos, invisimusque praesentes nostrarum ingenia.* ubi plura vide. Insuper *Quin tu adduces, inquit, lorum* Leid. 2. Utro loco ponatur τὸ *inquit*, nihil refert. V. ad 2, 12, 5. et 8, 21, 4. Plurium itaque codicum auctoritatem sequor. Deinde *ut justi fiat deditio* Klock. *ut juxta fiat deditio* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 6, 6, 18.

§. 8. *Ubi in coelum Samnitium, et ad tribunal ventum Pontii est*] Σφάλμα τυπογραφικόν. Legendum ex Pall. tribus vetustissimisque editionibus *in coetum.* GEBH. Error est operarum, in solis prioribus Gruteri editt. obvius, quem jam ipse in postrema emendavit. Ceterum vocula *et* non adparet in Harlej. Tum *ad tribunal Pontii ventum est* Leid. 2. Fragm. Hav. et edd. antt. usque ad Froben. qui anno 1535. ordinem verborum transposuit.

§. 9. *Quandoquidem hisce homines injussu populi Romani Quiritium foedus ictum iri spoponderunt*] *Hisce homines* quidam pro *hujuscemodi homines* exposuerunt, atque ad hoc Terentium allegant [Eun. 2, 2, 38.] *Hisce hoc munere arbitrantur suam Thaidem esse.* Verum in Terentii carmine vel *isce arbitratur*, aut *iice arbitrantur* legendum est. Grammatici praecipiunt, *ce* particulam tunc addi pronominibus, quando in *s* literam casus terminantur, ut *hosce, hasce, hujusce, hisce.* At ego puto, in sollennibus illis verbis non tam superstitiose inquirendum esse. GLAR. Pall. pr. et tert. *Quandoque hisce homines injussu populi Romani Quiritium foedus icturi spopondere.* GEBH. Scribe *quandoque.* Dictum ad l. 1, 24. Suetonius Claudio 1. *Nec dissimulasse unquam, pristinum se reipublicae statum, quandoque posset, restituturum.* Sic optime Salmasii codex. J. FR. GRON. Ego quoque *quandoque* in plerisque Mstis fuisse invenio, etiam in optimis, ut Florent. Leid. 1. Klock. aliisque, ut et in Hearnii Oxon. L. 1. 2. N. et C. Verum quemadmodum *quique* pro quicumque, ita etiam *quandoque* pro quandocumque, quocumque tempore, poni solet. V. ad 1, 31, 4. Eo autem sensu particula illa hic ferri non posse videtur; sed requiritur particula caussalis, qua-

cuerunt; ob eam rem, quo populus Romanus scelere impio sit solutus, hosce homines vobis dedo. Haec dicenti feciali Postumius genu femur, quanta maxime po-

lis est *quandoquidem*, quae ante Gronov. in edd. exstitit; sed quam in uno tantum Haverk. inveni: ejus loco *quando* habet Lovel. 2. quae particula pro quoniam apud Livium frequentissima est. V. infra ad 40, 9, 1. Ea autem forte hic etiam restituenda est, nisi quis malit *quandoquidem*. Gronovianum tamen *quandoque* quum tot codd. testimonio firmetur, loco movere non sustinui. Deinde *hisce homines* Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. *hiisce homines* Lovel. 1. *hii homines* Klock. Verba Prisciani sunt 12. Gramm. p. 948. *Ce quoque solebant per omnes casus vetustissimi addere articularibus vel demonstrativis pronominibus, hoc est ab adspiratione incipientibus, ut hicce, haecce, hocce.* etc. *Nunc vero eorumdem pronominum his casibus frequenter additur ce, quae in S desinunt euphoniae caussa, hujusce, hisce, hosce, hasce.* etc. *Inveniuntur tamen etiam nominativum pluralem hisce proferentes antiqui. Ut Terentius in Eun. hisce hoc munere arbitrantur suam Thaidem esse. in quo videntur euphoniae caussa S interposuisse.* Quamvis autem Livius hic vetustam deditionis formulam referat, atque in similibus a vocabulis antiquatis non abstinuerit; illud *hisce* tamen nimis caecum videtur, quam ut eo hic usus esset. Ed. Rom. anni 1472. praefert *hice homines*, quod deinde Vascos. revocavit, eumque secuti recentiores plerique servarunt. Gronov. haec verba ita laudat ad 1, 24, 3. quasi invenisset *heice homines*; quomodo forte legendum. Praeterea *populi Romani Quintium* Lovel. 3. *populi Romani Quiritiumque* Lovel. 2. De utraque scriptura v. ad 1, 32, 13. *populi Romani Quiritum* Harlej. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 3, 20, 7. *populi Romani Quirites* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *populi Romani Quirit* Leid. 1. Sed vox *Quiritium* omittitur in Lovel. 4. Insuper *foedus icturi spoponderunt*, vel *spopondere* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. quod natum est ex compendiaria scriptura *ictū iri*. Certe *icti iri* est in Florent.

Atque ob eam rem noxam nocuerunt] Vet. lib. *noxa nocuerunt*. SIG. Pal sec. *noxa nocuerunt*. Campan. *noxa nocuere*. GEBH. *noxiam nocuerunt* Klock. V. ad 2, 54, 10. *noxa nocuerunt* Lovel. 2. Portug. Haverk. Neap. Latinii, et Hearnii Oxon. N. ac B. Male. *Noxam nocere* etiam apud JCtos obcurrit, ut l. 4. pr. ff. de Noxal. act. *Vel cum trans flumen sit servus, vidente quidem sed invito domino, noxiam noceat.* l. 45. §. 1. ff. de Legat. pr. *Ob id, quod furtum fecit servus, aut noxam nocuit.* et l. 63. ff. ad l. Falcid. *Eadem caussa est ejus servi, qui noxam nocuit.* ubi etiam quaedam edd. *noxa* legunt. Ultimum hunc locum Doujatius quoque ad partes vocavit.

Ob eam rem, quo populus Romanus] Tria priora verba desunt in Neap. Latinii: quae a librario omissa videntur, quia modo praecesserant, et hic repeti nihil referre putabat; quod longe secus esse, ad sensum adtendenti patebit. Praeter haec tria vocabula, etiam duo praecedentia *noxam nocuerunt* desunt in Florent. et Har-

terat vi, perculit, et clara voce aït, *se Samnitem civem esse, illum legatum; fecialem a se contra jus gentium violatum; eo justius bellum gesturos.*

lej. inertia librariorum omissa. V. ad cap. seq. §. 11. Mox *scelere inpio fuit solutus* Haverk.

§. 10. *Postumius genu femur, quanta maxime poterat vi, perculit*] Duo scripti Hearnii *quanta maxima.* Suet. Ner. 47. *Quanta maxima posset miseratione, veniam praeteritorum precaretur.* Et sic Cicero, Curtius et inprimis Livius saepe. Quod hic est *perculit*, alii potius, ut puto, dicunt *percussit.* Suet. Vit. 7. *Quasi calce ab eo percussus.* Val. Max. 3, 1, 3. *Ipsum colapho percussit.* Ulp. l. 11. pr. D. de Injur. *Qui curavit, ut cui mala pugno percuteretur. Percellere* in Ennio apud Macrob. 6. Saturn. 2. *Percellunt magnas quercus.* et in Ter. Eun. 2, 3, 87. *Quo trudis? perculeris jam tu me*, est evertere, prosternere, ad terram dare, quae hic locum non habent. Sed quia cap. seq. rursus eodem verbo de hac re utitur Livius, *Sp. Postumius modo legatum fecialem genu perculit*, fortasse nihil novandum est. DUK. Vox *maxime* deficit in [Veith. et] Fragm. Hav. a m. 1. Sed *quanta maxima vi poterat* praefert idem a m. 2. cui consentiunt Portug. a m. 2. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. ac C. Quod non displiceret, si aut plures aut gravioris auctoritatis codices testimonio suo comprobarent. Livius enim saepius ita locutus est. Infra 10, 29, 9. *In transversos, quanto maximo possent inpetu, incurrerent.* c. 39, 9. *Opus esse et illum, quanta maxima vi posset, Cominium obpugnare.* c. 41, 8. *Praedixerat, ut, quanta maxima vi possent, concitarent equites in hostem.* Alia exempla ex Livio aliisque v. ad 7, 9, 8. et ad 42, 15, 1. V. etiam Gronov. ad Liv. hoc lib. c. 24, 9. Praeterea *vi poterat* Lovel. 2. *potuit vi* Gaertn. et edd. ante Frobenianam anni 1535. Deinde *periculi*, pro *perculit*, Voss. 2. et Lovel. 3. *percutit* Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 2. Paullo ante *dicente*, pro *dicenti*, inpressi priores. Frobenius alterum anno 1531. substituit, consentientibus scriptis.

Se Samnitem civem esse, illum legatum] Membranae Colon. *se Samnitem civem esse, Romanum esse illum legatum.* MOD. Pall. pr. et tert. *se Samnitem civem, Romanum esse illum legatum.* At Campan. litem hanc decidere sategit *se Samnitem civem ex Romano esse.* GEBH. *se Samnitem civem, Romanum illum legatum esse* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. in quo *civem* a m. 1. deficit. *se Samnitem civem esse, Romano illum legatum* Voss. 1. in margine, et Lovel. 1. a m. 1. *se Samnitem civem esse, Romanum illum legatum* Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 2. *se Samnitem civem, Romanorum esse illum legatum* Lovel. 2. Prior lectio praecipue placet. Certe vox *Romanum* hic non vacare videtur propter elegantem oppositionem inter *Samnitem civem* et *Romanum legatum.* Paullo ante vocula *et* non adparet in Lovel. 4. Mox autem in verbis seqq. *ab se contra jus gentium* Portug. et Haverk. *Tò contra* deest in Leid. 2.

Eo justius bellum gesturos] Vet. lib. *Romanos eo justius bellum gesturos.* quod placet. SIG. Pal. sec. *Romanos eo justius bellum gesturos.* quod additamentum existimo interpretis. GEBH. *Romanos eo ju-*

1 XI. Tum Pontius, *Nec ego iſtam deditionem acci-*
2 *piam*, inquit, *nec Samnites ratam habebunt. Quin tu,*
Sp. Poſtumi, si Deos eſſe censes, aut omnia irrita fa-
cis, aut pacto ſtas? Samniti populo omnes, quos in po-
3 *teſtate habuit, aut pro eis pax debetur. Sed quid ego*
te adpello, qui te captum victori, cum qua potes fide,
reſtituis? Populum Romanum adpello; quem si sponsio-
nis ad Furculas Caudinas factae poenitet, reſtituat le-

ſtius etiam Harlej. Portug. Gaertner. Haverk. et Hearnii Oxonienses. [Veith.] Observandum eſt, omnes codices, qui supra in verbis praecedentibus vocem *Romanum* vel *Romanorum* interponunt, eam hoc loco omittere; uno excepto Gaertn. qui et hic et ibi eam exhibet. Unde patere exiſtimo, eam alterutro certe loco a scribis additam eſſe. Sed quum certiores codd. eamdem potius supra admittant, illic etiam genuinam, hic omittendam arbitror.

§. 2. *Samniti populo omnes, quos in poteſtate habuit, aut pro eis pax debetur*] Diſtinguunt Pall. duo, *aut pacto ſtas Samniti populo. omnes, quos in poteſtate habuit, aut pro hiis pax habetur.* sec. *Samniti populo omnes, quos in poteſtate habuerit, reſtitue: aut pro his pax habeatur.* Videlicet haec sententia ita prave malis subfulta tibicinibus eſt ab iis, qui non ceperunt. Sensus vero eſt: Samnitibus debentur aut exercitus et omnes, quos ad furculas clausos ac captivos in poteſtate habuit, aut pax debetur, sponsione expreſſa. GEBH. *quos in poteſtate habuerit, reſtitue, aut pro his pax habeatur* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *quos in poteſtate habuit, reſtitue, aut pro his*, vel *hiis, pax habeatur* Harlej. Fragm. Hav. a m. 2. et apud Hearnium C. [Veith.] *quos in poteſtate habuit, redde; aut pro eis pax habeatur* Lovel. 2. *quos in poteſtate habuit, reſtitue; aut pro eis pax debeatur* ejusdem Hearnii N. *habuerit* etiam Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *pax habetur* Voſſ. 2. Leid. 1. et Lovel. 4. *pax habeatur* Oxon. L. 2. apud Hearnium. Librariis, qui hic voces interpolarunt, ac mutarunt, displicuiſſe videtur compositio illa *omnes, aut pax debetur.* Verum de ea supra v. ad 1, 21, 2. Paullo ante trajectis vocabulis *irrita omnia facis* Lovel. 3.

§. 3. *Qui te captum victori, cum qua potes fide, reſtituis*] Vet. lib. *qui te nunc captum victori.* SIG. Pal. sec. *qui te nunc captum.* GEBH. Vet. lib. Sigonii consentiunt Lovel. 2. Harlej. Portug. et Hearnii Oxon. B. ac C. [Veith.] *qui te cum captum victori* Leid. 1. *qui te tum captum victori* Lovel. 4. Sed voculam interpositam quamcumque non agnoscunt optimi. Recte igitur recentiores editores Sigonium, *nunc* in contextum recipientem, non audiverunt. Praeterea *cum qua fide potes* Gaertn. *tu qua te potes fide* Lovel. 3. *tum qua potes fide* Voſſ. 2. *cum potes fide* Leid. 2. et Lovel. 1. Nihil mutandum. Locutionem *cum qua fide potes* infra inluſtrabo ad 45, 8, 4. Ceterum haec verba ac sequentia *populum Romanum adpello* deficiunt in Portug. inertia scribae,

giones intra saltum, quo septae fuerunt. Nemo quem- 4
quam deceperit: omnia pro infecto sint: recipiant ar-
ma, quae per pactionem tradiderunt: redeant in castra
sua. quidquid pridie habuerunt, quam in conloquium est
ventum, habeant. tum bellum et fortia consilia pla-
ceant, tunc sponsio et pax repudietur. Ea fortuna, 5
iis locis, quae ante pacis mentionem habuimus, gera-
mus bellum: nec populus Romanus consulum sponsio-

ob vocis *adpello* iterationem. V. infra hoc cap. ad §. 11. At *populo Romano* est in Gaertn. et Haverk. V. ad 39, 47, 10.

Quem si sponsionis ad furculas Caudinas factae poenitet] *quem si sponsio omnis ad furculas Caudinas factae* Voss. 2. et Lovel. 3. Forte librarii dare voluerunt *quem si sponsio omnis ad furculas Caudinas facta poenitet.* Ita enim antiquos interdum locutos esse, docuit Sanctius in Minerv. 3, 1. et 3. in v. *Poenitet*, ubi v. Perizon. Reliquis tamen codicibus in vulgatum conspirantibus, id praeferendum esse, nullus dubito. Deinde *poenituit* Lovel. 4. a m. 1. Tum *restituet*, pro *restituat*, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Gaertn. Postea *saeptae* cum diphthongo Florent. V. ad 8, 8, 10. Tandem *fuerant*, pro *fuerunt*, Gaertn.

§. 4. *Recipiant arma, quae per pactionem tradiderunt*] Pall. pr. ac tert. *quae perpacti omnes tradiderunt.* Andreae ed. *pro pactione tradiderunt.* GEBH. *perpacti omnes tradiderunt* Lovel. 3. *perpactis omnes tradiderunt* Voss. 2. *pro pactione tradiderunt* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *pro* et *per* saepe commutantur. V. ad 3, 67, 7. Praeterea *recipiunt arma, quae* Portug. *recipiant arma, quam* Haverk. Paullo ante *deceperat*, pro *deceperit*, Portug. *decepit* Harlej. et Gaertn. V. ad 40, 14, 11. Mox in verbis sequentibus *red'unt*, pro *redeant*, idem Gaertn.

Tum bellum et fortia consilia placeant] *et fortia consilia facta placeant* Hearnii Oxon. C. Sed videtur librarius duplicem lectionem *fortia consilia* et *fortia facta* reperisse, et utramque, verioris incertus, junxisse, ut saepe factum est. V. ad 3, 44, 4.

§. 5. *Ea vero fortuna, iis locis, quae ante pacis mentionem habuimus, geramus bellum*] Iterum Pall. pr. ac tert. *pax repudietur a fortuna. his locis, ubi ante pacis mentionem habuimus.* Repudiant ceteri quoque libri τὸ *vero.* Item sec. et Andreae ed. *quam ante pacis mentionem habuimus.* GEBH. In nullo scriptorum aut editorum ante Gryphium inveni τὸ *vero;* quare delevi. Potest autem intelligi vel per ἓν διὰ δυοῖν, quasi esset fortuna locorum: nam aequis locis aequi Dii, ut Tacitus, et contra. 5, [54, 6.] *Fortuna certe loci hujus transferri hinc non possit.* 6, [28, 7.] *Fortunae loci delegaverant spes suas.* Ovidius 4. Met. 565.

— — *tanquam fortuna locorum,*
Non sua se premeret.

Vel divisum: restituatur eadem fortuna et status exercituum, eadem conditio, eaedem spes me-

6 *nem, nec nos fidem populi Romani accusemus. Numquamne caussa defiet, cur victi pacto non stetis? Obsides Porsenae dedistis; furto eos subduxistis: auro civitatem a Gallis redemistis; inter accipiendum aurum cae-*

tusque: reddamur iisdem locis, quibus constiteramus utrique, quum colloquium iniretur: sic deerit causa, cur senatus pactione consulum, nos pactis irritis doleamus. Supra [c. 9, 15.] *Nostrum exercitum eadem, quae impedierat fortuna, expediret.* 10, 19, 3. *Neminem quaesiturum, quae verba Appii, sed quae fortuna exercitus fuerit.* Quare non autumem, aptiore sensu fore *ea forma*: quod viro docto visum. J. FR. GRON. Particula *vero* ante Gryphium jam recepta erat a Frobenio anno 1535. quam nullus etiam meorum aut Hearnii codd. agnovit, et recte Gronovius expunxit. Eadem etiam viro docto displicuit, qui propterea in margine ed. Curionis *Eadem fortuna* scribendum conjecit. Sed et haec lectio in nullo meorum exstat. Is autem, quem *Ea forma* emendantem Gronovius refellit, est Freinsh. qui conjecturam hanc proposuit in Ind. Curt. in v. *Forma*, et ad Flori 2, 2, 8. Eae voces saepe in membranis antiquis commutantur. V. ad 41, 20, 2. Verum neque huic lectioni ullus codicum consentit: et vulgatam recte Gronov. exposuit. Ceterum *a fortuna*, ut Gebhard. in duobus Pall. invenit, apud me superest in Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed videntur librarii primam literam omisisse, ut eam postea ornatus caussa alio colore pingerent. Praeterea *his locis ante pacis* Voss. 2. et Leid. 1. *quam his locis, ubi ante pacis* Lov. 2. *quam his locis ante pacis* Lovel. 4. *his locis ubi ante pacis* Lovel. 3. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. *diis locis ubi ante pacis* Gaertn. *his locis quam ante pacis* Portug. Haverk. Hearnii Oxon. B. et N. (quorum tamen posterior *quae*, pro *quam*, in margine ostentat) atque edd. antiquae ante Frobenianam anni 1535. *iis locis quante pacis* Klock.

Nec nos fidem populi Romani accusemus] *incusemus* Hearnii Oxon. B. Id verbum indoctis librariis minus notum fuisse videtur, quam ut sponte aut non praeeunte cod. vulgatissimo *accusemus* substituerent. Eo tamen Livius saepius usus est. Supra 8, 23, 4. *Ultro incusabant injurias Romanorum.* 25, 1, 10. *Incusati graviter ab senatu aediles triumvirique capitales.* c. 37, 9. *Alii manus ad coelum tendere, Deos incusantes.* 26, 12, 11. *Se quoque et praesidium in omnes cruciatus proditos incusabant.* 29, 8, 1. *Locrenses graviter ob defectionem incusavit.* 31, 6, 4. *Incusaverat bella ex bellis seri.* 33, 35, 10. *Alii ferocius incusarunt exprobraruntque.* 40, 27, 9. *Fraudem hostium incusans.* Notat autem Servius ad Virgil. 1. Aen. 410. *Incusare proprie est superiorem arguere, accusare vero vel parem vel inferiorem.* Si igitur perpetuum foret id discrimen, Samnitium imperator Pontius dicendo *incusemus* agnovisset, Romanos Samnitibus superiores esse; quod eum, nupera victoria inflatum, fecisse, vix verisimile videri potest. Recte ergo Servius prioribus subjungit: *Et hoc proprietatis est, licet usus male ista corrumpat.*

§. 6. *Numquamne caussa defiet*] Vet. lib. *deficiet.* SIG. Sola An-

si sunt: pacem nobiscum pepigistis, ut legiones vobis ca- 7
ptas restitueremus; eam pacem irritam facitis, et sem-
per aliquam fraudi speciem juris inponitis. Non pro- 8
bat populus Romanus ignominiosa pace legiones serva-

dreae ed. *defiet.* GEBH. *deficiet* Sigonii est; nec aliter legitur in utroque Voss. Praeplacet tamen, quod in Helmstad. Rott. et primis edd. habetur, *numquamne caussa defiet.* Plautus Menaechm. 1, 4, 2.

— tribus vide quod sit satis:
Neque defiat, neque supersit.

Milite 4, 6, 46.

— ita animus per oculos meos
defit.

Rud. 4, 4, 63.

Omnia iterum vis memorari, scelus, ut defiat dies.

J. FR. GRON. *defiet* apud me non superest, nisi in Florent. a m. 1. et Klock. apud Hearnium autem in solo Oxon. N. Reliqui omnes *deficiet*, quod ex alterius expositione natum videtur. Passim enim hoc verbum librariis minus notum in alia mutatum est; apud poëtas autem propter legem metri, pro *defit*, saepius datum est *desit.* V. quae notavi ad Silii 9, 335. ubi de hoc verbo plura dicta sunt. *Numquam nec caussa* est in Leid. 1. Sed posterioris vocis litera initialis fini vocis praecedentis adcrevit. V. ad 40, 7, 8. *Numquam de caussa* Haverk. Mox *pacto non statis* Florent. a m. 1.

Obsides Porsennae dedistis, furto eos subduxistis] *Porsinnae* Florent. et Leid. 1. Verum de orthographia hujus nominis supra egimus ad 2, 9, 1. Deinde *furtum* Oxon. B. apud Hearnium, qui inde *furtim* scribendum conjicit, quemadmodum invenit in cod. N. *furtim* etiam apud me Harlej. Portug. et Haverk. quorum fides levior est, quam ut iis credam. Mox *occisi*, pro *caesi*, Fragm. Hav.

§. 7. *Pacem nobiscum pepigistis, ut legiones vobis captas restituerimus*] Libri omnes *restitueremus.* GEBH. *restituerimus* demum receperat Modii Francofurtana; neque alibi in scriptis, quam in uno Haverk. mihi obvium fuit. quare recte Gronovius priorem lectionem revocavit. *captas vobis restitueremus* alio ordine legit Harlej. Deinde *pace nobiscum pepigistis* Fragm. Hav. *pacem nobiscum pepegistis* Gaertn. a m. 2.

Eam pacem irritam facitis] Pall. pr. ac tert. *eam pacem vanam facitis.* GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. Verum id ex interpretis glossa profluxit. Praeterea *faciatis* Lovel. 1. a m. 1. *fecistis* Lovel. 2.

Et semper aliquam fraudi speciem juris inponitis] Ubi mens fuit Campani, *et semper aliquam fraudis speciem juri imponitis* edentis? GEBH. *aliquam fraudis speciem juris inponitis* Florent. Gaertn. et Portug. a m. 2. Sed ultima litera vocis *fraudis* ex principio vocis sequentis perperam repetita est. V. ad 40, 7, 8. *aliquam altercandi speciem juris inponitis* Lovel. 2. Omnia autem haec verba *et semper aliquam fraudi speciem juris inponitis* deficiunt perperam in Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 8. *Pacem sibi habeat*] Pal. sec. *pacem habeant sibi.* GEBH. Hac formula *sibi habeat* utitur, qui,

tas? pacem sibi habeat, legiones captas victori restituat: hoc fide, hoc foederibus, hoc fecialibus ceremoniis
9 *dignum erat. Ut tu quidem, quod petisti, per pactionem habeas, tot cives incolumes; ego pacem, quam ho-*

quod non habet ipse, cum habeant alii teneantque, eo se facile carere testatur. Hic utrisque simul aut habenda pax, aut non habenda erat: neutri poterant habere vel aspernari sine alteris. Sensus poscere videtur: *Non probat populus Romanus ignominiosa pace legiones servatas? pacem ne habeat, legiones captas victori restituat. Hoc fide, hoc foederibus, hoc fecialibus caerimoniis dignum erat. Ut tu quidem, quod petisti per pactionem, habeas, tot cives incolumes, ego pacem, quam hos tibi remittendo pactus sum, non habeam? Hoc tu, A. Corneli, hoc vos, feciales, juris gentibus dicitis?* Nam et ita ponenda interpunctio, ab qua vulgo laborat locus. *Ut tu*, quemadmodum notavimus ad 4, 2, 4. Plautus Asinar. 5, 2, 34. *Egon' ut non domo surripiam in deliciis pallam, quam habet, atque ad te deferam?* J. FR. GRON. Eadem, quae hic, ad Senecae Controv. 26. in fine habet Gronov. Verba *pacem sibi habeat* hac sententia accipi posse arbitror: Pace facile carere possumus; statuat de ea populus Romanus, ut lubet, dummodo legiones captas nobis restituat. Nam qui dicit *tibi habe*, ut Ter. Phorm. 2, 3, 88. alterius arbitrii facit, quomodo re, quam illum sibi habere jubet, uti velit. In recepta distinctione, quae post *restituat* στιγμὴν τελείαν habet, et sequentia in unam periodum usque ad *Hoc tu, A. Corneli* concludit, mihi omnia planiora sunt, quam in Gronoviana. Emendationem *hos tibi*, pro *hosti tibi*, qui improbare volet, ei tolerabilis aliquis sensus in vulgata scriptura quaerendus erit, quem in ea nullum invenio. DUK. *pacem habeat sibi* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *pacem habeant sibi* Portug. et Haverk. Doujatio Gronovii ratiocinatio subtilior, quam verior, videtur. Existimat autem *pacem sibi habeat* idem esse, ac recipiat populus Romanus pacem, quam per consules cum Samnitibus pactus est. Permittere igitur Pontium, ut Romani de pace pro arbitrio statuant. Samnites enim facile ea carituros, si omnia in priorem statum restituantur. Paullo ante *ignominiosam pacem, legiones servatas* praefert Florent. a m. 2. *ignominiosa deditione legiones servatas* Lovel. 4. in contextu, altera lectione margini adscripta. In verbis sequentibus *hoc foedere, hoc fecialibus ceremoniisque dignum erat* legit Harlej. [Initio *Non approbat* Veith. post *restituat. Hoc facto, foederibus* idem.]

§. 9. *Ut tu quidem, quod petisti, per pactionem habeas, tot cives incolumes*] *Ut quidem tu, quod petisti* Florent. Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Harlej. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. et edd. ante Vascos. *Ut quidem tu, quod petiisti* Lovel. 4. *Ut, quod quidem tu petisti* Lovel. 2. At omnia haec verba neglegentia librarii exsulant a Voss. 2.

Quam hosti tibi remittendo pactus sum] *hostem tibi remittendo* Gaertn. *hos tibi remittendo* scribendum conjicit Gronov. ad §. praec. Et ita ex Neap. cod. laudat Latinius. Ut adeo librarius ultimam syllabam vocis *hosti* perperam repetierit ex initio vocis sequentis.

ſti tibi remittendo pactus sum, non habeam: hoc tu, A. Corneli, hoc vos, feciales, juris gentibus dicitis? Ego vero iſtos, quos dedi simulatis, nec accipio, nec dedi arbitror; nec moror, quo minus in civitatem obli-

Eo modo *hoſtem temptare*, pro *hos tentare*, in uno cod. scribebatur supra 6, 18, 11. Plura similia exempla videbimus infra ad 37, 41, 5.

Hoc vos, feciales, juris gentibus dicitis] Pal. sec. *hoc vos, fetiales, juris gentium dicitis.* GEBH. Ita et Lovel. 2. Harlej. Gaertn. Haverk. Neapol. Latinii, et Hearnii Oxonienses. [Veith.] *jus gentium* saepius Livio memoratur. V. ad 5, 4, 14. Verum intempeſtiva hic ejus mentio videtur, quum optimi codd. *gentibus* servent. Feciales *jus dicunt gentibus*, quos *foederum, pacis, belli, induciarum judices* vocat Cic. 2. de LL. 9. Insuper *hoc vos feciales jus* Portug. a m. 2. Male. *hoc juris*, ut *hoc solatii;* de quo infra v. ad 30, 13, 13. *haec vos, feciales*, et paullo ante *haec tu*, Fragm. Hav.

§. 10. *Quos dedi simulatis*] Pal. sec. *simulatos.* GEBH.

In civitatem obligatam sponsione commiſſa] Pall. duo meliores pr. et tert. *in civitatem obluctam. Oblucta civitas* an obligata? ut sit ab *obluere*, hoc eſt, obligare. Allusit olim Andreas, *in civitatem oblitam.* GEBH. Quid causae, cur in verbo vulgatiſſimo omnes MSS. discordent? Thuan. uterque Voſſ. duo Pall. *obluctam.* Helm. *oblitam.* alter *obrutam.* Andreas quoque *oblitam.* Forte, *pollutam sponsione commiſſa.* J. FR. GRON. Ex varia MSStorum lectione apparet, scripsiſſe Livium *in civitatem obſtrictam*, uti solet alias. 9, 34, 19. *Nisi universam rempublicam eo nefario obſtrinxeris.* 10, 38, 12. *Primoribus Samnitium ea deteſtatione obſtrictis.* JAC. GRON. *obligatam*, an *obſtrictam* legas, parum refert. Utroque utitur Livius: illo c. 9. hoc c. 8. Sed non liquet, quomodo varietas scripturae, a Gronovio patre proposita, magis ducat ad *obſtrictam*, quam ad *obligatam.* Mallem, docuiſſet vir Cl. quid sit *sponsio commiſſa.* Jurisconsulti *commiſſam ſtipulationem*, quod saepe in Pandectis legitur, interpretantur eam, cujus conditio exſtitit, quum ex ea deberi coeptum eſt, et agi ac peti poteſt. Ita *sponsio commissa* erit, cujus conditio exſtitit. Nimirum consules ceterique spoponderant, Samnites pacem habituros, si Romanos incolumes dimisiſſent. Dimiſſis Romanis exſtiterat conditio et sponsio commiſſa, Romanique ex ea obligati erant. Sed et aliter accipi poteſt. Sponsio haud dubie firmata fuerat, interposito jurejurando, et cum exsecratione in capita sponsorum et in populum Romanum, ut in foederibus: idque indicant verba Livii, *iratis omnibus Diis, quorum eluditur numen.* Jam populus Romanus, quum sponsionem ratam non haberet, commiserat sponsionem, id eſt, commiserat, quod exsecrationibus ac diris illis locum faceret: quemadmodum Cicero pro Cluent. 37. *committere poenam*, et 3. in Verr. 12. *committere mulctam* dicit eum, qui committit, quod poenae vel mulctae locum facit. Et de eo cogitare potuit J. Fr. Gronovius, quum *pollutam*, pro *obligatam*, legendum conjiciebat. Sed prius mihi simplicius videtur: etsi verum eſſe non adfirmo. Quid sit *committere ſtipula-*

gatam sponsione commissa, iratis omnibus Diis, quorum
11 *cluditur numen, redeant. Gerite bellum, quando Sp. Postumius modo legatum fecialem genu perculit. Ita Dii credent, Samnitem civem Postumium, non civem Roma-*

tionem, poenam, mulctam, et alia, docent Interpretes Juris civilis, et Faërnus ac Manutius ad Cic. pro Flacco 21. DUK. Nostri etiam admodum variant. *in civitate oblactam sponsionem commissa* Florent. *in civitate obluctam sponsionem commissa* Leid. 1. *in civitate obluctam civitatem sponsionem commissa* Lovel. 1. *in civitatem obluctam civitate sponsionem commissa* Leid. 2. *in civitate obluctam sponsione omissa* Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *in civitate obluctam sponsione commissa* Lovel. 4. *in civitate obluctante sponsione commissa* Gaertn. *in civitatem obluctante sponsione commissa* Fragm. Hav. a m. 2. *in civitatem oblutam sponsione commissa* Lovel. 3. *in civitatem obligatam sponsione commissam* Harlej. *in civitatem obruptam sponsione commissa* Portug. *in civitatem ob ruptam sponsione commissa* se invenisse, Hearne testatus est, in Oxon. N. *in civitatem ob ruptam sponsionem commissam* in L. 2. et C. *in civitatem abruptam sponsionem commissam* in B. Si quid mutandum, Cl. Jac. Gronovii *obstrictam sponsione* malo; quam, ut pater ejus conjecerat, *pollutam sponsione.* Doujatius nulla mutatione opus esse existimat. *committi* enim stipulationem vel poenam recte dici apud Jurisconsultos, quum, quod quis simpliciter aut adjecta poena spopondit, non inplevit; sive quum contra id, quod convenit, factum est. Non male igitur Pontium dicere, civitatem Romanam *obligatam sponsione commissa,* quum, quod spoponderant ejus nomine consules, praestare recusavit. Verum non quaeritur, utrum recte dicatur *civitas obligata sponsione commissa?* de eo enim convenit: sed potius, an ex eo, quod codd. constanter vocem vulgatissimam *obligatam* repudient, efficiendum sit, aliam minus usitatam ejus loco a Livio relictam esse? quod verisimile videtur. Quid sit *sponsio commissa,* videndus est Salmas. de modo Usur. c. 14. p. 614. et Graev. ad Cic. pro Domo 57.

§. 11. *Gerite bellum, quando Sp. Postumius modo legatum fecialem genu perculit*] *Quaerite bellum* Haverk. *Geratur bellum* cdd. antt. ante Frobenianam anni 1535. quae *Gerite* substituit, consentientibus reliquis scriptis. Tum *Postumius non legatum* Haverk. Scriptum fuerat *mō* pro *modo,* quod deinde facile in *nō* ac *non* mutari potuit. Certe *Postumius nō legatum* hodie adhuc superest in Haverk. et Fragm. Hav, Alia hujus erroris exempla supra v. ad 4, 56, 6. Adde viros doctos ad Sueton. Tib. 21. Praeterea *pertulit* Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 35, 27, 16.

Ita Dii credent, Samnitem civem Postumium, non civem Romanum, esse, et a Samnite legatum Romanum violatum] Pall. pr. ac tert. concisius *Ita Dii credent, Samnitem civem Postumium, non civem Romanum violatum.* sec. *Samnitem civem Postumium, non civem Romanum legatum violatum.* GEBH. Ut Pal. sec. apud Gebhardum, etiam legit Portug. Neque multum dis-

Romanum, esse, et a Samnite legatum Romanum violatum. eo vobis justum in nos factum esse bellum. 12
Haec ludibria religionum non pudere in lucem proferre? et vix pueris dignas ambages senes ac consulares fallendae fidei exquirere? I, lictor, deme vincla Romanis: mo- 13

fert Harlej. qui solam tantum vocem *non* insuper omittit. *Samnitem civem Postumium, non civem Romanum hs violatum* Florent. At duobus Pall. ejusdem Gebhardi adsentiuntur Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. in quo a m. 2. pro *violatum* emendatur *violasse:* quomodo etiam praeferunt Gaertn. atque Hearnii Oxon. N. ac B. Ita autem datum est, ut sensus, qui ceteroquin nullus erat, aliquo modo constaret. Verum librariis errandi caussa exstitit repetitio vocis *Romanum.* Inde enim factum est, ut ab una ad alteram transilientes omnia media ipsamque illam semel transierint. Hujus erroris exempla tot supersunt in Mstis Livii, superius a me indicata, totque infra adhuc obcurrent, ut, si recensere vellem, taedio forem. Eumdem errorem in aliorum scriptorum manu exaratis libris obvium notarunt Cel. Burm. ad Calpurn. Ecl. 4, 56. Corte ad Plinii 5. Ep. 7, 2. et Ep. 20, 5. V. etiam, quae notavi ad Silii 15, 703. et ad 16, 567. Quin et interdum hic error non in uno vel altero cod. sed etiam in tantum non omnibus Mstis committitur. Memorabile exemplum supra habuimus hoc lib. c. 5, 10. ubi nisi superstites fuissent membranae, quibus Gelenius usus est, quatuor voces in Livio periissent. (* Aliud est 36, 19, 13. ubi vide.) Ex his colligendum est, multas adhuc hodie lacunas non animadversas superesse posse in monumentis illorum auctorum, quorum unus tantum vel alter ad nos codex scriptus pervenit. Certe similes indicarunt quasdam viri docti in ultimis libris Livii ex unico cod. Laurisseno vulgatis. V. Sigonium ad Livii 44, 27, 6. Ursinum ad 45, 41, 11. et Gronov. ad 44, 25, 6. et 45, 24, 9. Ceterum *Ita Dii crederent* Gaertn. V. ad 2, 56, 7. Deinde *et Samnite*, pro *et a Samnite*, Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *factum est bellum* Leid. 1. *factum bellum esse* Port. et Haverk. *bellum esse factum* Lov. 4.

§. 12. *Haec ludibria religionum non pudore in lucem proferre*] Menda typographica: quippe Pall. pr. et tert. ut et Andreae recensio *non pudere.* Sed Camp. et Pal. sec. *non pudet in lucem proferre.* GEBH. Mendam typographicam, quam in prioribus edd. suis operae commiserant, Gruterus jam in postuma emendavit. *non pudet* legunt etiam Lovel. 2. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. C. et N. cujus tamen margo ostentat *pudere.* V. ad 1, 50, 5. Tum *Haec ludibria legionum* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. et Fragm. Hav. a m. 1. quomodo et alibi peccarunt librarii. V. ad 10, 40, 11. *Haec ludibria ligionum* Voss. 1. *Hic ludibria legionum* Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *in lucem perferre* Voss. 2. V. ad 5, 4, 12.

Vix pueris dignas ambages senes ac consulares fallendae fidei exquirere] *ambages dignas* Lovel. 2. Tum *senes et consulares* Lovel. 4. Deinde *fidei fallendae* Gaertn. Ceterum Gebhardus ad Liv. 8, 15, 3. haec per ellipsin exponit, pro

ratus sit nemo, quo minus, ubi visum fuerit, abeant. Et illi quidem, forsitan et publica, sua certe liberata fide, ab Caudio in castra Romana inviolati redierunt.

XII. Samnitibus, pro superba pace infestissimum cernentibus renatum bellum, omnia, quae

fallendae fidei caussa. Potest tamen *fallendae fidei* sine ellipsi casu tertio accipi.

§. 13. *I, lictor, deme vincla Romanis: moratus sit nemo*] Pal. sec. *deme vincula. Romanus moratus sit nemo.* GEBH. Vox *i* deficit in Voss. 2. Lovel. 3. 4. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 8, 7, 19. Ejus loco *ii* praeferunt Florent. et Leid. 2. Tum *victor* Lov. 2. Mox *vincula* Lovel. 2. Haverk. et editiones Frobeniana anni 1535. priores. V. ad 3, 56, 4. Mox *habeant*, pro *abeant*, Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et quaedam ex antt. edd. V. ad 22, 59, 19.

Sua certe liberata fide] Pal. pr. *sua cetera liberata fide.* tert. *sua cetera libata fide.* Camp. ed. *sua certe liberati fide.* GEBH. *sua certa liberata fide* Lovel. 3. Malc. *certe* est dumtaxat, minimum. V. ad 2, 1, 2. *sua certe liberati fide* Portug. Neque id rectum. Cic. pro Flacco 20. *Ipse tamen Fusiis satisfacit absentibus, et fidem suam liberat.*

Inviolati redierunt] Pal. pr. *redire.* tert. *reductae.* GEBH. *redire* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Praeterea *a Caudio* Gaertn.

§. 1. *Omnia, quae deinde venerunt*] Pal. sec. *evenerunt.* GEBH. Sic et 10, 45, 3. *Quonam modo tolerabilis Etruria fuisset, si quid in Samnio adversi venisset.* Vide tamen, an non hic scribendum sit *evenisset*, et illic *quae dein evenerunt.* J. FR. GRON. Tamen Liv. 1, 7, 1. *Priori Remo augurium venisse fertur, sex vultures.* et 24, 40, 15. *Si quando similis fortuna venisset.* Tacit. 12. Ann. 32. *Id quo promtius veniret.* id est, ut Freinshemius, eveniret. Sic *commodum* et *malum alicui venire* dicitur. Sallust. Jug. 4. et Phaedr. 1. fab. 2. ubi v. Burm. et Wass. ad Sall. Jug. 110. Sed in nonnullis eorum, quae ibi adnotantur, variat scriptura, ut et in Terent. Hec. 2, 1, 31. ubi pro vulgato *Non mea opera neque pol culpa evenit,* Rivii libri, cum quibus consentit Traject. habebant *venit,* quod pro composito dictum putat Rivius. DUK. *deinde evenerunt* Lovel. 4. Harlej. Portug. et Haverk. *deinceps evenerunt* Klock. Potuit sane facili errore prima litera *e* intercipi ab ultima praecedentis *deinde;* quod in hoc verbo etiam alibi factum est. V. supra ad 7, 6, 8. infra ad 10, 11, 1. ad 22, 40, 3. et ad 29, 20, 4. Adde Cortium ad Plinii 2. Ep. 11, 6. Ita apud Colum. in optimo Msto Sangerm. legitur 4, 2. *Ut saepe evenit, vel nigri est generis, vel parum fertilis.* ubi vulgo editur *saepe venit.* Contra apud Valer. Max. 3, 4. in princ. recte nunc circumfertur, *Saepe evenit, ut et humili loco nati ad summam dignitatem consurgant.* ubi alter cod. Traj. legit *saepe venit.* Quin etiam saepe *venire* abiit in *evenire,* quod ultima litera vocis praecedentis in principio hujus a librariis repetita sit. V. ad 2, 38, 1. Multa etiam loca obcur-

deinde venerunt, non in animis solum, sed prope in oculis esse: et sero ac nequidquam laudare se- 2 nis Pontii utraque consilia; inter quae se media lapsos victoriae possessionem pace incerta mutasse, et, beneficii et maleficii occasione amissa, pugnaturos cum eis, quos potuerint in perpetuum vel

runt, ubi *venire* et *evenire* inter se commutantur, in quibus tamen eadem erroris istius caussa dari nequit. V. ad 2, 40, 14. c. 48, 5. 3, 4. 7. 4, 8. 5. 21, 17, 1. 39, 41, 6. c. 45. 5. et N. Heinsium ad Ovid. Epist. 7. Her. 21. Quum tamen illud *evenerunt* fere non, nisi in suspectae fidei codicibus, obcurrat, potius esse existimo, ut alterum *venerunt* servetur. Nam, *venire* non numquam pro *evenire* poni, infra videbimus ad 44, 17, 7. Ceterum *omniaque, quae deinde* Florent. Leid. 1. Lovel. 4. Harlej. et Fragm. Hav. *omnia quaeque deinde*, quae lectio eodem ducit, Voss. 2. Lovel. 3. Portug. et Haverk. Paullo ante *seminatum bellum*, pro *renatum*, Klock.

Non in animis modo, sed prope in oculis esse] *in animo* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Tum *in oculis prope esse* Lovel. 2.

§. 2. *Inter quae se media lapsos*] Cl. Ant. Perizon. ad marginem Livii legendum conjicit *medio lapsos*. Doujatius exponit media via lapsos. Ita Pontius rogabat supra c. 3, 11. *Quid si media via consilii caperetur?* V. ad 3, 46, 5. Quum tamen ellipsis illa in hac voce insolentior sit, vide, an non potius jungendum sit *inter quae media*. Id quidem Doujatio displicet; qui Samnites non *inter media*, sed *inter duo extrema* omnes liberandi, aut omnes necandi consilia lapsos dicit; caussam tamen non video, cur non *inter media consilia*, pro inter medium consiliorum eodem modo dici possit, quo *medii Thraces, hostes*, infra 38, 41, 10. *Hoc omne per Graecorum colonias pacatum iter fuit. reliquum inde per medios Thracas dies noctesque suspectum.* Et mox, *Mutinis filium per medios hostes perrupisse.* Ceterum *ante quae esse media lapsos* legit Lov. 4. *inter quorum se media lapsos* Lovel. 2. Verba autem *utraque consilia* etc. *mutasse* inertia scribae non exstant in Haverk.

Et beneficii et maleficii occasione amissa] *et beneficiis* Gaertn. sed ita etiam legendum foret *et maleficiis*: atque *occasio beneficiis* eodem modo dictum foret, quo *locus seditioni*, et similia plura, de quibus dictum est ad 3, 46, 2. Quum tamen nullus praeterea cod. hanc lectionem firmet, et unum tantum beneficium liberandi Romanos in potestatem redactos, unumque maleficium eos interficiendi indicetur, nihil etiam mutandum puto. Voces *et maleficii* desunt in Florent. Deinde *occasione admissa* Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 4, 12, 11. et mox §. 10. *occasione omissa* Leid. 2. et Lovel. 4. V. ad 3, 38, 11. Nihil mutandum est. Non tantum enim *omiserant* occasionem, sed omittendo insuper *amiserant*. Supra 7, 34, 9. *Utriusque rei amissa occasione.* ubi plura vide. Mox *potuerunt*, pro *potuerint*, Voss. 2. Leid. 2. et Portug. Voces autem *vel amicos* exsulant a Lovel. 4.

3 inimicos tollere, vel amicos facere. adeoque, nul-
lodum certamine inclinatis viribus, poſt Caudinam
pacem animi mutaverant, ut clariorem inter Ro-
manos deditio Poſtumium, quam Pontium in-
4 cruenta victoria inter Samnites, faceret: et geri
poſſe bellum Romani pro victoria certa haberent,
Samnites simul rebellaſſe et viciſſe crederent Ro-
5 manum. Inter haec Satricani ad Samnites defece-
runt, et Fregellae colonia necopinato adventu Sam-
nitium (fuiſſe et Satricanos cum iis satis conſtat)

§. 3. *Nullodum certamine inclinatis viribus*] *in illo dum certamine* Voſſ. 1. et Leid. 2. qui error ex similitudine literarum *ini* ac *nu* ortus eſt. (* v. ad 40, 40, 12.) Contrario errore *nullo* pro *in illo* supra in Mſtis obvium fuit 5, 19, 4. *in illo certamine* Portug. *nullo certamine* Haverk. Male. V. ad 29, 11, 1.

Animi mutaverant, ut clariorem inter Romanos deditio Poſtumium] *animi se mutaverant* Portug. et Haverk. [Veith.] quod sine dubio ex nasuti interpolatione natum eſt. V. ad 3, 10, 6. Deinde *et clariorem* Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 21, 28, 8. *aut clariorem* Haverk. V. ad 4, 12, 8. *ut clariore inter Romanos dedito* Lovel. 4. a m. 1. in quo *deditione* emendatur a m. 2. *clamorem inter Romanos* Leid. 2. *clariorem intra Romanos* Voſſ. 2. et Lovel. 3. V. ad 5, 27, 2.

Faceret: et geri posse bellum Romani pro victoria certa haberent, Samnites] Omnia haec vocabula librariorum culpa omittuntur in Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 4. 5. et Fragm. Hav. Desunt etiam in optimo Florent. in quo eorum loco adscriptum erat *h͞d*. Cauſſa erroris fuit repetitio vocis *Samnites*. V. ad cap. praec. §. 11. Ceterum *geri posse* omittit Lovel. 2. Tum *pro certa victoria* alio ordine habet Leid. 2.

§. 5. *Defecerunt, et Fregellae colonia*] *defecerant* Harlej. Haverk. et edd. antiq. Sed vulgatum, quod Frobenius primus anno 1535. recepit, servo: non quasi displicerent *defecerant et capta eſt*: eadem enim tempora interdum jungi, supra vidimus ad 4, 33, 8. Sed quia eam lectionem veriorem eſſe persuadet reliquorum codicum consensus. Tum copula *et* deficit in Voſſ. 2. et Lovel. 3. Hinc *flagella* Lovel. 4. Mox *et fuisse Satricanos*, trajectis vocibus, Portug. et Haverk. *fuisse Satricanos* Gaertn. *fuit, sed Satricanos* Lovel. 2.

Occupata eſt. timor inde mutuus utrosque usque ad lucem] *occupatos esse* Lovel. 2. *occupata. cum timor* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Hinc *utroque* Leïd. 1. et Florent. Tum vocula *usque* exsulat a Portug. et Haverk. [Veith.]

§. 6. *Quam aliquamdiu aequam, et quia pro aris ac focis dimicabatur, et quia*] *quam diu aeque et pro aris* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *quam diu aequam, et quia pro aris* Leid.

nocte occupata eſt. timor inde mutuus utrosque usque ad lucem quietos tenuit: lux pugnae initium 6
fuit; quam aliquamdiu aequam, et quia pro aris ac focis dimicabatur, et quia ex tectis adjuvabat inbellis multitudo, tamen Fregellani suſtinuerunt.
Fraus deinde rem inclinavit, quod vocem audiri 7
praeconis paſſi sunt; *Incolumem abiturum, qui arma poſuiſſet.* ea spes remisit a certamine animos, et
paſſim arma jactari coepta. Pertinacior pars ar- 8
mata per aversam portam erupit; tutiorque eis au-

1. et Lovel. 2. ac 4. Tum *pro aris et focis* Leid. 2. Lovel. 2. Harlej. Gaertn. et edd. Frobeniana anni 1535. priores. Praeterea *dimicabant* Harlej. V. ad 38, 40, 1. *dimicabantur* Fragm. Hav. a m. 1. Tandem *et qualem* Lovel. 2.

Tamen Fregellani suſtinuerunt] Pall. pr. et tert. *Fregellae.* sec. *vim Fregellani suſtinuerunt.* GEBH. *vim Fregellani suſtinuerunt* Portug. Gaertn. et Haverk. Sed librarii confuderunt compendia *tñ* et *uĩ*, quibus utraque vocabula notantur. *tantum Fregellae suſtinuerunt* Lovel. 3. *tantum Fregellani suſtinuerunt* Voſſ. 2. Solent etiam haec compendia *tm̃*, sive *tantum*, et *tñ*, sive *tamen*, saepiſſime commutari. V. ad 7, 30, 17. 8, 10, 3. c. 29, 12. c. 36, 3. 9, 23, 14. c. 29, 11. 10, 6, 10. c. 37, 15. 24, 26, 9. 29, 35, 12. (* 31. 39, 2.) 37, 11, 13. c. 32, 12. c. 38, 7. 38, 14, 13. c. 17, 19. 39, 37, 21. Adde Duker. ad Flori 3, 5, 25. Corte ad Plinii 1. ep. 22, 8. 2. ep. 3. 5. et 3. ep. 11, 4.

§. 7. *Quod vocem audiri praeconis passi sunt*] *audire* Gaertn. *auditi* Harlej. *quod vocem audiere praeconis passuri* Lovel. 2. Mox *incolumem habiturum*, pro *abiturum*, Voſſ. 1. Lovel. 1. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. infra ad 22, 59, 19.

§. 8. *Per aversam portam erupit*] *per adversam portam* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. et Fragm. Hav. Malc. V. ad 4, 46, 6. *per adversam partem portae* Portug. et Haverk. *per aversam partem portae* Hearnii Oxon. B. quae insulsa lectio nata videtur ex superſtitiosa librarii diligentia, qui duplicem lectionem *portam* et *partem* hoc modo servare voluit. Praeterea *erūpit*, sive *erumpit*, Portug. a m. 2. V. infra hoc lib. c. 37, 9. Adde, quae notantur ad 1, 56, 12.

Tutiorque eis audacia fuit] Probo, quod habet Pal. sec. *tutiorque audacia fuit.* GEBH. Ita et Portug. et Haverk. Nescio vero, quae cauſſa Gebhardum inpulerit, ut eam lectionem alteri praeferret, nisi displicuerit conſtructio *pars, eis:* quam ob cauſſam etiam *tutiorque ejus audacia fuit* dediſſe videtur Curio, quem inprovide secuti sunt Lugdunens. anno 1553. et Basileens. anno 1554. Nam vel tironibus notum eſt, *τὸ pars* tamquam conlectivum saepe cum plu-

dacia fuit, quam incautus ad credendum ceteris pavor: quos circumdatos igni, nequidquam Deos fidemque invocantes, Samnites concremaverunt.
9 Consules, inter se partiti provincias, Papirius in

rali conftrui. V. ad 5, 38, 5. Praeftat igitur fidem habere optimis omnibusque aliis codicibus, vulgatum hoc loco tuentibus.

§. 9. *Consules inter se partiri provincias. Papirius*] Legebam, *Consules inter se partiti provincias, Papirius in Apuliam*, etc. Et sic uterque Voffianus. Sic et c. 31, 1. *Consulibus inter se provincias partitis, Junio Samnites, Aemilio novum bellum Etruria sorte obvenit.* non *consules partiti.* et c. 41, 2. *Consulibus partitis provincias Etruria Decio, Samnium Fabio evenit.* Regredere, ad quae 8, 16, 12. J. FR. GRON. Quemadmodum Gronovius legendum docuit, non modo praeferunt omnes Mfti, quibus usus sum, sed et edd. antiquae usque ad Francofurt. anno 1578. quae prima *partiri*, pro *partiti*, dedit errore, ut puto, operarum; quod inde patet, quia poft vocem *provincias* minorem diftinctionem servarunt, cujus loco demum Gruteri poftrema στιγμὴν τελείαν recepit. *partiri* iterum admisit nupera Amftelaed. Clerici.

Papirius in Apuliam ad Luceriam] Ab initio hujus libri haec urbs ita amica erat Romanis, ut eorum exercitus propter illam in periculum venerit: quanquam nusquam antea narraverit, quando aut quomodo in Romanorum amicitiam veniffet. Nunc hoc loco ita amica eft Samnitibus, ut non dubitarint, Romanorum obsides illic deponere, cum tamen ne uno quidem verbo innuerit Livius, quomodo et quando a Romanis defecerit, etiamsi intelligimus, poft Caudinam pacem id forte factum. GLAR. Plura apud Livium aliosque adcuratiffimos scriptores, praesertim rerum Romanarum, reperiri suo loco et tempore praeterita, quae deinde tamen, quasi jam ante tradita, per occasionem verbo tantum referuntur, sive memoriam eorum fugerint, quum juftior de illis agendi erat locus, sive ipsi de induftria ac brevitatis ftudio praetermiserint, et ex narratione pofteriorum intelligi voluerint priora ejusdem negotii; eoque etiam hoc referendum effe, quod nusquam a Livio proditum sit, quomodo Luceria in Samnitium poteftatem devenerit, suane voluntate dedita, an vi subacta, observat Cl. Jac. Perizon. in Animadv. hift. c. 4. p. 164. Ceterum voces *in Apuliam* deerant in Gaertner. Tum *ad Lucretiam* legit Voff. 1. *ad Lucertiam* Lovel. 1.

Publilius in Samnio subftitit adversus Caudinas legiones] Codex Moguntinus habebat *adducens Caudinas legiones*: ut intelligamus eas, quae ad Caudium inclusae fuerant. Alioqui, Samniticas intelligamus, neceffe eft. GLAR. Si *adversus* legas, *Caudinas legiones* Samnitium exercitum ad Caudium victorem intelligas: si (ut malim, et eft in quibusdam libris vet.) *adducens Caudinas*, Romanorum exercitum ad Caudium sub jugum miffum accipias, neceffe eft. Ita vero accipiendum effe, docet Livius 25, [6, 12.] *Caudinae legiones, quae sine armis redierant Romam, armatae remissae in Samnium, eundem illum hoftem sub jugum miserunt, qui hac*

Apuliam ad Luceriam pergit, ubi equites Romani obsides ad Caudium dati cuſtodiebantur: Publilius in Samnio ſubſtitit adversus Caudinas legiones. Diſtendit ea res Samnitium animos; quod nec ad 10

sua ignominia laetatus fuerat. Idem autem tradit hoc loco Livius. Ex quo intelligi debet, Publilium Caudino exercitu in Samnium eſſe profectum, Papirium cum novo in Apuliam. SIG. Non aliter omnes libri. Miror itaque Sigonium probare neſcio cujus vet. lib. lectionem *adducens*: quod veriſſime ſtatuo eſſe ignari alicujus commentatoris interjectum interpretamentum. GEBH. *ad Caudinas legiones* Lovel. 4. in contextu. Sed ipse ille in margine, et omnes alii codd. scripti, *adversus Caudinas legiones* verius eſſe, teſtantur: neque aliter etiam ullae cdd. a me visae, praeter unam Mogunt. quam Glareanus laudavit. Videat igitur Sigonius, et, qui eum secure nimis secutus eſt, antecessor ille Parisiensis Doujatius, quos *quorumdam librorum vet.* nomine indicarint. *Caudinas* quidem *legiones* eo sensu, quo Sigonius voluit, usurpari poſſe, non nego; id enim non tantum probat locus Livii ab eo laudatus, verum etiam *milites Cannenses* infra memorati 26, 28, 11. et *Cannenses legiones* 27, 11, 14. Aliter tamen hic Livium locutum eſſe, evincit codd. consentientium teſtimonium. Praeterea suo etiam gladio Sigonius jugulari poteſt. Livius enim loco, quem ipse laudat, refert, legiones, quae ad Caudium a Samnitibus sub jugum miſſae erant, viciſſim Samnites sub jugum misiſſe. Jam autem, id non legiones Publilii, sed Papirii fecisse, conſtat ex Livio infra c. 15. Ejus igitur legiones per *legiones Caudinas* Livius dicto loco intelligit. Non nego tamen, etiam Publilii legiones ad Caudium sub jugum miſſas eſſe. Ambo enim consules T. Veturius et Sp. Poſtumius ad Caudium rem geſſerunt, quisque igitur duabus legionibus. Anno sequenti *rescriptae ex eodem milite novae legiones*, quas Papirius et Publilius acceperunt. Ratio itaque non eſt, cur potius *Caudinae legiones* dicerentur, quae Publilio, quam quae Papirio paruerunt. Displicet insuper locutio *in Samnio subſtitit*, *adducens*. Si enim *subſtitit*, ergo jam antea erat in Samnio. Et sane supra c. 10, 6. Livius dixit, exercitum *ad Caudium* ductum fuiſſe. Caudium autem oppidum erat Samnii. Si ergo jam antea in Samnio fuerit, quomodo nunc *adducens legiones*, quae antea in Samnium cum legionibus Papirii adductae fuerant? Ceterum *Publilius* plerique scripti, ut et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. sollemni errore scribarum: qui similiter etiam infra hoc cap. et poſtea lapsi sunt. V. supra ad 8, 12, 4.

§. 10. *Diſtendit ea res Samnitium animos*] *diſtenuit* Neap. Latinii. *discendit* Lovel. 3. Gaertn. et Haverk. Malc. Supra 3, 23, 1. *Haud procul moenibus Tusculi considunt, ut diſtenderent hoſtium copias.* ubi vide, quae notantur.

Quod nec ad Luceriam ire, ne ab tergo inſtaret hoſtis] Hoc loco Luceria Samnitium eſt, quod forte ad eos, ut dixi [ad c. 2, 3.] poſt Caudinam cladem defecerit, quemadmodum tacite intelligi vult Livius. SIG. V. ad §. praec. *quod ne ad Luceriam*, *ubi equites Romani obsides*, *ire* Voſſ. 2. et Lovel. 3. quae voces ex §. praec.

Luceriam ire, ne ab tergo inftaret hoftis, nec ma-
nere, ne Luceria interim amitteretur, satis aude-
11 bant. Optimum visum eft committere rem fortunae,
et transigere cum Publilio certamen. Itaque in
aciem copias educunt.

1 XIII. Adversus quos Publilius consul quum di-
micaturus effet, prius adloquendos milites ratus,
concionem advocari juffit. ceterum sicut ingenti ala-
critate ad praetorium concursum eft, ita prae cla-
more poscentium pugnam nulla adhortatio impera-
2 toris audita est. Suus cuique animus memor igno-

male hic repetitae sunt. Tum *nec ab tergo inftaret hoftis* Haverk. V. ad 3, 47, 7. *ne a tergo inftaret hoftis* Voff. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et edd. ante Jac. Gronovium. *ne a tergo obftaret hoftis* Lovel. 4. Mox *manere Luceriae*, *ne Luceria* Lovel. 2. Tum *admitteretur* Voff. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. V. supra hoc cap. §. 2. *dimitteretur* Gaertn.

§. 11. *Et transigere cum Publilio certamen*] Prima vocula deficit in Voff. 2. et Lovel. 3. *et transigere et transire* praefert Leid. 2. duplici, ut videtur, lectione juncta. *et transigere cum publico certamine* Haverk. Male. *transigere certamen*, ut apud Silium 10, 471.

— — dum rapta volucris
Transigeret cursu sonipes certamina campi.

transigere bella Tacit. 2. Hift. 38. *Singulis velut ictibus transacta sunt bella.*

In aciem copias ducunt] Libri omnes, qua cusi, qua manu exarati, *in aciem copias educunt*. GEBH. *educunt* consensu veteres. 7, [13, 9.] *Si quis det signum, in aciem educat.* J. FR. GRON. *educunt* etiam omnes mei, praeter Harlej. Ex Florent. quoque nihil notatur. Verba *ducere* et *educere* saepe in Mftis confundi solent. V. infra ad 40, 25, 10. De locutione *in aciem educere* supra v. ad 3, 62, 5.

§. 1. *Prius adloquendos milites ratus, concionem advocari juffit*] *et prius adloquendos* Gaertn. Tum *concionem* deficit in Leid. 2. ut et Lovel. 1. a m. 2. qui a m. 1. ejus loco *prae clamore* praefert. Sed hac voces ex sequentibus perperam huc invectae erant. Mox τὸ *eft* exsulat a Fragm. Hav.

§. 2. *Suus cuique animus memor ignominiae adhortator aderat*] Pal. sec. *cohortator aderat*. GEBH. *Suus suae cuique animus ignominiae memor* Lovel. 2. Deinde *cohortator aderat* Portug. Haverk. et, tefte Hearnio, Oxon. B. qui in Oxon. L. 1. *dictator et adhortator aderat*; in C. *adhortator erat* invenit. Mox *ingentes*, pro *urgentes*, Lovel. 3. solito librariorum lapsu. V. quae olim notavi ad Silii Ital. 6, 265. et supra ad Livii 5, 22, 8. etiam infra h. l. ad c. 31, 7.

Mora in concursu pilis emittendis ftringendisque inde gladiis effet] in

miniae adhortator aderat. Vadunt igitur in proe-
lium urguentes signiferos: et, ne mora in concur-
su pilis emittendis stringendisque inde gladiis esset,
pila, velut dato ad id signo, abjiciunt, strictisque
gladiis cursu in hostem feruntur. Nihil illic impe- 3
ratoriae artis ordinibus aut subsidiis locandis fuit:
omnia ira militaris prope vesano inpetu egit. Ita- 4
que non fusi modo hoftes sunt; sed, ne castris qui-
dem suis fugam inpedire ausi, Apuliam diffipati pe-
tiere: Luceriam tamen, coacto rursus in unum a-
gmine, est perventum. Romanos ira eadem, quae 5

cursu Leid. 2. et Haverk. Tum *emittendis*, *ftringendis inde* Harlej. *emittendisque inde* Haverk. Deinde *gladii se etiam pila* Klock. unde, aliter diftinctis literis et in voces divisis, legendum videtur *gladiis eet* (id est *esset*;) *jam pila*. Sed, quum illud *jam* in nullo alio libro obcurrat, librarium Klockiani potius *et̄*, vel *etiam*, pro *et* dediffe exiftimo; quae voces etiam alibi saepe commutari solent. V. ad 22, 47, 9. Mox *strictique gladiis* male Portug. a m. 1.

§. 3. *Nihil illic imperatoriue artis*] *illis* Lovel. 2. 3. 4. Portug. et Haverk. *illi* Gaertn. Sed tota vox exsulat a Voff. 2. Praeterea *imperatore*, sequenti voce omissa, Leid. 2. et Lovel. 1.

Omnia ira militaris prope vesano ordine egit] Ridiculum errorem. Restituimus ex fide veterum codicum *prope vesano impetu egit*. GELEN. *omnia ira militis* Leid. 2. et Lovel. 3. *omnia militaris vis* Hearnii Oxon. C. [*omnia vis militaris* Veith.] Tum *vesano imperatu* Leid. 1. Reliqui codices Gelenio consentiunt, nisi quod unus Harlej. cum primis edd. legat *vesano ordine*. Sed vox *ordine* ex praecedenti huc inrepsit.

§. 4. *Luceriam tamen coacto rursus in unum agmine*] Pal. sec. *Luceriam tum coacto rursus*. GEBH. Similiter peccant Gaertn. et Portug. errore paffim in Mftis obvio. V. ad 22, 17, 5. Hinc *rursus* deficit in Lovel. 2. et Gaertn. *coacto rursus in uno agmine* legit Haverk. Sed *in unum cogere* saepius apud Livium obcurrit. Exempla v. 30, 11, 4. 35, 48, 4. 40, 16, 10. et alibi. Similiter *in unum colligere*; de quo v. ad 28, 3, 9. Librarius tamen *in uno* dedit, ut conveniret cum sequenti *agmine*. V. ad 6, 3, 8. Paullo ante *ausi inpedire* alio ordine Lovel. 2.

§. 5. *Quae per mediam aciem hostium tulerat, et in castra pertulit*] *hostium aciem*, trajectis dictionibus, editiones Frobeniana anni 1535. priores. Hine vocula *et* non adparet in Leid. 2. et Lov. 1. [Veith.] neque sequens *in* in Voff. 2. et Lovel. 3. Deinde *perculit* legunt Florent. et Leid. 1. sollemni scribarum aberratione. V. ad 35, 27, 16.

per mediam aciem hostium tulerat, et in castra pertulit. ibi plus, quam in acie, sanguinis ac caedis
6 factum, praedaeque pars major ira conrupta. Exercitus alter cum Papirio consule locis maritimis pervenerat Arpos per omnia pacata, Samnitium

Ibi plus, quam in acie, sanguinis ac caedis factum] Pal. sec. *ubi plus, quam in acie.* GEBH. Similiter variant Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 27, 5, 2. Tum *in acies* Florent. Sed ultima litera adhaesit ex initio vocis sequentis. V. ad 28, 25, 2. Ceterum Cl. Ant. Perizonius inlustrandae locutioni *facere sanguinem* ad marginem Livii adscripsit locum 2, 30, 15. *Plusque ibi sanguinis promiscua omnium generum caede, quam in ipsa dimicatione, factum.* ut adeo jam probasse videatur hanc locutionem, quam ibidem cum in dubium vocasse vidimus. Alia ad illum locum dicta sunt. Mox *praedae pars*, omissa media copula *que*, Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 6. *Cum Papirio consule locis maritimis pervenerat Arpos*] *cum L. Papirio consule* Lovel. 4. Sed supra jam dictum est, Livium tum fere magistratuum praenomina memorare solitum fuisse, ubi eos primum creatos refert; in sequentibus vero, ubi subinde eorum mentio facienda est, plerumque omittere. (* v. ad 40, 16, 10.) Quum itaque reliqui codd. Papirii praenomen hic omittant, id etiam in uno illo cod. non a Livio profectum, sed ab alio postea additum existimo. Deinde *pervenerat per omnia pacate*, voce *Arpos* omissa, Leid. 2. et Lovel. 1. nisi quod posterior *pacata* servet.

Samnitium magis injuriis et odio, quam beneficio ullo populi Romani] *Samnitium magis ira et odio* se in Oxon. C. invenisse, Hearne testatur; in L. 1. vero *Samnitium ira magis injuriis et odio.* cujus librarius hoc modo duplicem lectionem, quam in cod. suo invenerat, simul jungere voluit. V. ad 3, 44, 4. [*Samnitum ira magis et odio* Veith.] Deinde voces *populi Romani* non adparent in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 7. *Nam Samnites ea tempestate in montibus vicatim habitantes*] Particula *Nam*, quam Gronovius recepit, exstat quoque in omnibus meis, non tantum scriptis, sed etiam edd. antiquioribus. Curio demum Basileae anno 1549. *Jam* ediderat, quod dum secuti servarunt. Tum *sua tempestate* Klock. Sed vox *tempestate* non exstat in Leid. 2. et Lovel. 1. qui duo simul cum Voss. 1. *vicatim in montibus habitantes* exhibent. Voces *in montibus* iterum exsulant ab Harlej.

Contemtu cultorum molliore] Non est obscurum, quid velit dicere: verba ipsa subobscura sunt. Nam quis dicere audeat *contemptu molliore*, pro hominibus mollioribus, quos Samnites ob mollitiem contemnebant? Quae deinde item sequuntur verba, non minus obscura sunt. GLAR. Glareanus merito obscuritatem hujus loci jactat. Non enim solum obscurus est, sed etiam vitiosus. Lege autem ex veterum librorum fide *contempto cultu molliore*, ut sit: Samnites montani campestria loca depopulabantur

magis injuriis et odio, quam beneficio ullo populi Romani. Nam Samnites, ea tempestate in monti- 7
bus vicatim habitantes, campestria et maritima loca, contemto cultorum molliore atque, ut evenit fere, locis simili genere, ipsi montani atque a-

contempto cultu molliore, et locis ejusmodi, ut fieri solet. SIG. Si vocem *cultorum* accipio a recto *culta*, *cultorum*, ut apud Claudian. in laudib. Serenae v. 70. *pinguia culta*, possunt haec omnia per hypallagen et synecdochen dicta accipi hoc sensu: Samnites, quia agrestes ipsi atque montani molliorem contemnebant planiciem, proinde et ipsos cultores, qui fere ruri et agro suo similes, id est molles, sunt, campestria ista et maritima circa Arpos loca depopulati sunt. *contemptu cultorum molliore* pro contemptu molliorum cultorum. Jam *fere locis simili genere* continens est pro contento; homines ipsos nempe, qui in locis sunt, *loca* Livius dixit συνεκδοχικῶς, sive μετωνυμικῶς mavis. Si quid tamen emendandum est, mallem *contempta cultorum mollicie*. KLOCK. In codice omnium recentissimo solum haec apparet lectio: quippe Pall. pr. ac tert. *maritima loca contemtu cultorum mollire*. Ex qua scriptura Oedipi nostri, rogo, extundant aliquid probabile. Ceterum pro *Jam* repraesentant omnes libri *Nam*. GEBH. *contempto cultu molliore* Sigonius ex vett. ut aït, librorum fide; non immerito hujus loci obscuritatem jactasse Glareanum praefatus. Sed editiones antiquae et meliores scripti *contemptu cultorum molliore*. Ubi unica modo litera mutanda est, et omnia sic concipienda: *Nam Samnites, ea tempestate in montibus vicatim habitantes, campestria et maritima loca, contempto cultorum molliore, atque, ut evenit, locis simili genere, ipsi montani atque agrestes depopulabantur.* Particula *Nam* et scriptorum veterumque editt. est, et sensui convenientior. Duo Pall. *loci. cultores*, ut 10, [10, 9.] *Ne agrum Etruscum vastarent, armisque lacesserent cultores*. 24, [42, 10.] *Cultoribusque antiquis, quos vis reliquerat belli, restituerunt*. Campestria igitur et maritima incolentes, genus mollius, et simile locis, in quibus degebat, quia contemptui Samnitibus erat ob imbelliam, subinde in praedam petebatur. 21, [37, 6.] *Inde ad planum descensum est, et jam locis mollioribus, et accolarum ingeniis*. 29, [25, 12.] *Fertilissimus ager, eoque abundans omnia copia rerum est regio, et imbelles (quod plerumque in ubere agro evenit) barbari sunt*. 45, [30, 7.] *Frigida haec omnis duraque cultu et aspera plaga est: cultorum quoque ingenia terrae similia habet*. J. FR. GRON. *contemto cultu molliore* Lovel. 2. Harlej. Haverk. et Portug. a m. 2. in quo quid a prima manu pro *contemto* scriptum fuerit, intelligi nequit. *contemtu cultorum molliore* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 4. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. *contemtu cultorum molire* Lovel. 3. Ex Voss. 2. nullam varietatem lectionis notari video, quamvis collatus sit cum editione Clerici, quae emendationem Gronovii exhibet. Cl. Hearne, praefatus Gronovium emendasse *contemto cultorum molliore*, addit, ei codd. suos favere. Nequaquam tamen mihi persuadere possum, lectionem,

8 greftes depopulabantur. quae regio si fida Samnitibus fuiffet, aut pervenire Arpos exercitus Romanus nequisset, aut interjecta inter Romam et Arpos, penuriâ rerum omnium, exclusos a commea-

a Gronovio reftitutam, quae ex nullo codice alio laudatur, in omnibus Oxoniensibus supereffe. Id tamen verum vellem, quo magis firmaretur Gronovii conjectura, quam veriffimam puto. *cultores* pro incolis poni, infra v. ad 28, 28, 6.

Locis simili genere] Pall. pr. tert. et Camp. *loci simili*. Verissimum autem hoc axioma est. Florus 3, 4. *Silvarum et montium situs cum ingenio consentiebant*. Eodem lib. c. 2. *Nihil hac plaga infestius: atrox coelum, proinde ingenia*. GEBH. *loci simili* etiam Voff. 2. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Utrum eligatur, haud multum intereffe puto. V. supra ad 6, 13, 3. Quum tamen plerique, et inter eos optimi, codices *locis* servent, id etiam verius effe censeo, atque in Mftis *loci* legentibus ultimam literam *s* a sequentis vocis initiali elisam effe exiftimo. V. ad 37, 29, 5. Quod ad ipsam rem adtinet, cultorum ingenia locis similia effe, Manlius exemplo Gallorum, qui in Asia consederunt, milites suos docet infra l. 38, 17. Alia v. apud Bernecc. ad Juftini 2, 1, 13. Ceterum *montani agrestes*, ejecta conjunctione media, Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Tum *depopulabuntur* Voff. 2. et Lovel. 3. *depopulantur* Portug.

§. 8. *Aut interjecta inter Romam et Arpos penuria rerum omnium exclusos a commeatibus absumsisset*) Vide, quid hic dicere velit. Quomodo enim penuria interjacet Romae ac Arpis? Sit sane figura, ut in priore annotatione, sed mihi in hoc annotata, ut exemplaria vetufta diligentius inspiciantur. GLAR. Haeret hic aqua Glareano; neque hic scrupulum dubitationis ei eximit aemulus Sigonius. Ego consultis accurate Pall. Mftis codicibus parum expeditus redeo. Palat. pr. *injecta inter Romam et Arpos penuria rerum omnium exclusos a cořectibus absumpsisset*. et ita fere Pal. tert. Dixi fere, quia *injectam penuriam* exhibet. GEBH. Iftud *Romam* vitiosum reor: sed quid fubftituendum sit, non video. Arbitror *fluvii* alicujus aut urbis nomen. T. FABER. Miratur Glareanus penuriam interjacentem Romae et Arpis. Immo *regio interjecta penuriâ*. Vel, quod malo, legendum est *absumpsissent*. Sic apparet τὸ *interjecta* non applicandum effe voci *penuria*. sed πληθυντικῶς accipiendum, subaudito *loca*, pro interjectis regionibus. 21, [54, 7.] *In locis Alpibus Apenninoque interjectis, propinquitate etiam fluminum ac paludum praegelidis*. 34, [28, 12.] *Perpopulatus omnia circumjecta urbi frequentis et amoeni agri loca*. J. FR. GRON. *injecta intra Romam* Voff. 2. et Lovel. 3. Videtur olim breviter *int' jecta int' Romam* scriptum fuisse. *in* autem et *int'* sive *intr*, saepe commutantur. V. ad 38, 57, 6. Commutantur etiam *int'*, sive *inter*, et *inť*, sive *intra*. V. ad 5, 27, 2. Solitum autem fuisse Livium praepositionem, cum qua verbum componitur, eidem in regimine addere, dictum est ad praefat. §. 11. Tum *exclusos a commeatibus* Harlej. *exclusos ab com-*

tibus absumsisset. Tum quoque profectos inde ad 9
Luceriam, juxta obsidentes obsessosque, inopia vexavit. omnia ab Arpis Romanis subpeditabantur; ceterum adeo exigue, ut militi, occupato stationi-

meatibus Portug. et Haverk. *exclusos a correctibus* Lovel. 3. Tandem *absumsisset* tantum non omnes mei. *exclusisset*, vocem praecedentem *exclusa* adhuc cogitans, dedit librarius Oxon. C. apud Hearnium. Gronovii conjecturam *interjecta absumsissent* probat etiam Doujatius. Neque eadem mihi displicet. Invitis tamen scriptis in contextum recipiendam non putavi. Quare priorem *absumsisset*, quae commodum sensum reddit, revocavi. Credit insuper Doujatius, Fabrum recte suspicatum esse, in voce *Romam* errorem latere. Etsi enim ab urbe Arpos usque quanto longius iter, tanto magis timenda fuerit penuria; per Latium tamen, ac dein aut in Samnium per Aequos, Marsos, Hernicosve; aut in Apuliam per Volscos Campanosque, devictos vel amicos populos, pergentibus Romanis non multum, nisi in Samnio ipso Apuliaque, de commeatu laborandum fuisse, post trajectos scilicet Vulturnum aut Sabatum fluvios. Conjicit itaque vel legendum esse *inter Capuam et Arpos*, vel *inter Romulam et Arpos*. Antonino enim in Itiner. *Romulam* vocari, quae *Romulea* Livio dicitur 10, 17, 11. et sita fuit in edito colle montis Apennini, haud procul Samnii Apuliaeque confinio, qua parte Papirium Apuliam ingressum fuisse probabile est. Prior conjectura non videtur admittenda. Vix enim verisimile videri potest, omnes librarios in notissima voce *Capuam* tam constanter errasse. Si posterior placet, more Liviano potius *Romuleam*, quam *Romulam* legerem. Licet autem librarii facile *Romuleam*, urbis ignotae nomen, in notissimam vocem *Romam* mutare potuerint, obstat tamen, quod Papirius, qui primo Arpos, inde Luceriam pervenit, hac parte iter fecisse non videatur, quoniam Romulea Luceriae quam Arpis propior fuerit. Quin et ex tota Livii narratione patet, Papirium, qui *locis maritimis Arpos pervenit*, non hac parte, sed locis ad mare superum sitis, eo profectum esse. Vulgatum itaque servandum puto. Paullo ante *nequivisset*, pro *nequisset*, Lovel. 4. Male. V. supra ad 5, 10, 10.

§. 9. *Tum quoque profectos inde*] Vet. lib. *Tum vero profectos*. SIG. *Tunc vero* reperi in Pal. sec. GEBH. Eadem lectio mihi etiam obvia fuit in Portug. et Haverk. ut et Hearnio in Oxon. B. Sed vulgatam praefero. *Tum quoque*, quum nempe regio illa, ob continuas Samnitium depopulationes iis infesta, Romanis faveret. Male etiam *profectis* Lovel. 4. *profectus* Klock.

Juxta obsidentes obsessosque inopia vexavit] Pal. sec. *obsidentes et obsessos*. GEBH. Ita et Portug. atque Haverk. Sed *juxta obsessosque* Lovel. 4. *ubi obsidentes obsessosque* Klock. *inopia* deficit in Harlej.

Adeo exigue, ut militi occupato stationibus vigiliisque et opere] *cum adeo exigue* Lovel. 4. a m. 2. *adeo exigue* Haverk. Tum *militie occupato* Florent. a m. 1. quod postea mutatum in *milite*. Deinde *vigiliisque opere* Voss. 2. et Lovel. 3. *vigiliis et opere* Haverk. Male. V.

bus vigiliisque et opere, eques folliculis in caſtra
10 ab Arpis frumentum veheret; interdum obcursu hostium cogeretur, abjecto ex equo frumento, pugnare. obseſſis prius, quam alter consul victore exercitu advenit, et commeatus ex montibus Samni-
11 tium invecti erant, et auxilia intromiſſa. Artiora omnia adventus Publilii fecit; qui, obsidione dele-

ad 2, 31, 1. *vigiliisque et ope* Harlej. V. ad 32, 21, 30. Mox *in castra Arpis*, pro *ab Arpis*, Gaertn. *ab armis* Lovel. 4. Denique *vehebat* Lovel. 2.

§. 10. *Interdum obcursu hostium cogeretur, abjecto ex equo frumento, pugnare*] *ut interdum occursu* Harlej. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. *et interdum occursu* Haverk. et Oxon. B. [*ut interdum concursu* Veith.] Tum *abjecto ab equo frumento*, vel *objecto ab equo frumento* edd. antt. pro quo Frobenius anno 1535. *abjecto ex equo* ſubſtituit, quemadmodum est in omnibus scriptis; nisi quod *ex quo* male datum sit in Portug. V. ad 37, 27, 6.

At obsessis, priusquam alter consul victore exercitu advenit] Illud *at* alii mutarunt in *et*, quod non admodum probo. De consule autem Publilio loquitur; nec obstat, quod ejus nomen statim sequatur. GLAR. Pal. sec. *priusquam alter consulum cum victore exercitu adveniret*. GEBH. Copulativam *et* ignorat Florentinus, et haud dubie etiam ignoravit Livius. Dixerat, et obsidentes et obsessos inopiam vexaſſe. Hoc ita exponit, ut oſtendat prius, unde copiam commeatuum habuerint; deinde quid illos anguſtiores reddiderit. Et primo de Romanis: jam de Luceriuis: *Obsessis, priusquam alter consul victore exercitu advenit, et commeatus ex montibus Samnitium invecti erant, et auxilia intromissa: arctiora deinde omnia adventus Publilii fecit.* nempe iisdem obsessis. J. FR. GRON. *at*, quod in *et* mutatum inprobat Glareanus, non alibi exſtat, quam in edd. Ascensii annorum 1513. 1516. et 1530. ac Paris. anni 1529. Reliquae omnes *et* legunt. Et ita etiam inveni in scriptis, nisi quod nullam hic particulam agnoscat Klock. Quare, Gronovio τὸ *et* delenti consentiens, id etiam ex contextu ſuſtuli. Praeterea *alter consul cum victore adveniret* Portug. *alter consul cum victore exercitu advenit* Gaertn. *alter consul cum victore exercitu adveniret* Lovel. 2. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. N. B. et C. [Veith.] Praepositio, quam optimi codd. ignorant, etiam non est neceſſaria, et ab illis addita fuit, quibus hoc genus loquendi minus cognitum erat. Infra 27, 48, 3. *Advenit Livius peditum omnibus copiis*. 1, 14, 7. *Egressus omnibus copiis partem militum subsidere in insidiis jussit*. ubi videnda sunt, quae notantur. *priusquam advenerit* Lovel. 4. V. ad 40, 14, 11. Sed hic sufficit indicativus *advenit*, ut est in libris integerrimis. Supra 2, 40, 5. *Prius quam complexum accipio*. Et passim. *alter consul victor exercitu advenit* Leid. 1. Sed ultima litera τοῦ *victore* elisa est a prima vo:

gata in curam collegae, vacuus per agros cuncta infesta commeatibus hostium fecerat. Itaque quum 12 spes nulla esset, diutius obsessos inopiam laturos, coacti Samnites, qui ad Luceriam castra habebant, undique contractis viribus, signa cum Papirio conferre.

XIV. Per id tempus, parantibus utrisque se ad 1

cis sequentis. V. ad 23, 8, 9. *victorie exercitu* Voss. 2. et Lovel. 3.

Ex montibus Samnitium invecti] *Samnium* Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. *ex montibus Samnitibus* Harl. Port. et Klock. [Veith.] quod non displiceret, si fide digniores codd. adsentirentur. Nunc ita a librariis datum existimo, ut *Samnitibus* conveniret praecedenti *montibus*. V. ad 6, 3, 8. Tum *injecti*. V. ad 9, 40, 14. Sequens *erat* exsulat ab Lovel. 4.

§. 11. *Arctiora omnia adventus Publilii fecit*] *Artiora* Florent. Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. et Haverk. V. ad 2, 50, 8. *Arciora* Lovel. 2. Portug. et Gaertn. *Altiora* Lovel. 3. Solent saepe *Altus* et *Artus* commutari. Ita supra errabatur hoc lib. c. 2, 8. Adde Cel. Burm. ad Suet. Ner. 46. et quae notavi ad Silii Ital. 6, 194. Mox *delata*, pró *delegata*, Voss. 2. Male. V. 10, 19, 3.

Vacuus per agros] Nempe vacuus a cura obsidionis, quam in curam collegae delegaverat. Ita hoc exponi potest. Sed tamen videndum puto, an melius sit *vagus*. 2, 49, 9. *Sua tuta omnia, infesta hostium, vagantes per utrumque finem fecere*. 5, 44, 5. *Vagi per agros palantur*. 6, 31, 6. *Populatio non illi vagae similis*. 27, 43, 2. *A vagis per agros populatoribus ad Q. Claudium propraetorem deducuntur*. 26, 39, 22. *Vage effusos per agros palatosque adortus*. DUK. Doujatius vel *vagus* legendum conjicit, vel *vacuus* exponit sc. omni alia cura. Quod posterius, quum omnes libri in vulgatum conspirent, omnino praeferendum est. Eo sensu *vacuus* est apud Tacit. 1. Hist. 80. *Quo magis vacuus jussu exsequeretur*. apud Ovid. 2. Trist. 239.

At si (quod mallem) vacuus fortasse fuisses,
Nullum legisses crimen in Arte mea.

4. El. 8, 27.

Sed modo, quos habui, vacuum secedere in hortos.

Cic. in Bruto 5. *Hunc elegimus diem, quum te sciremus esse vacuum*. et 1. de Leg. 4. *Quoniam vacui sumus, dicam*.

§. 12. *Itaque quum spes nulla esset*] *Ita quum* Gaertn. Alibi saepe *ita* et *itaque* commutantur in scriptis. V. ad 21, 53, 7. Hic vero insuper syllaba finalis *que* intercepta esse potest a voce proxima. V. ad 38, 40, 7. [*obsessis* Veith.] Deinde *tractis viribus*, pro *contractis*, Leid. 2. *contactis* Gaertn. V. ad 6, 28, 6.

§. 1. *Parantibus utrisque se ad proelium, legati Tarentini interveniunt*] *se utrisque* Lovel. 2. 4. et Haverk. Tum *Tarentini veniunt* Lovel. 2. *Tarentini intervenerunt* Hearnii Oxon. B. Mox *bellum committerent* Lovel. 3. a m. 1.

proelium, legati Tarentini interveniunt, denunciantes Samnitibus Romanisque, ut bellum omitterent. per utros stetisset, quo minus discederetur ab armis, ad-
2 versus eos se pro alteris pugnaturos. Ea legatione Papirius audita, perinde ac motus dictis eorum, cum collega se communicaturum respondit: adcitoque eo, quum tempus omne in adparatu consumsiſſet, conlocutus de re haud dubia, signum pugnae proposuit. Agen-

Per utros stetisset, quo minus discederetur ab armis] *per veros stetisset* Lovel. 3. *τὸ stetisset* deficit in Haverk. Tum *quomodo discederetur* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *quo minus discederent ab armis* Lovel. 4. Mox *adversus eos pro alteris pugnaturos*, sine pronomine *se*, Lovel. 3. V. ad 1, 23, 5. Reliqui omnes vocem illam conſtanter retinent.

§. 2. *Perinde ac motus dictis eorum, cum collega se communicaturum respondit*] MS. Fuld. *perinde ac motus edictis eorum*. Me judice, melius. Sunt enim *Edicta* magistratuum et superiorum in inferiores, quales se, si Diis placet, gerebant in Romanos Tarentini, *denunciantes*, aït ante Livius, *Samnitibus Romanisque, ut bellum omitterent*. MOD. Probat Modius *motus edictis*. GEBHARD. *proinde ac motus* Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. errore scribarum. V. ad 27, 8, 18. Deinde omnes mei *dictis eorum* tuentur, quare *edictis*, quod Modius in Fuld. invenit, erranti librario adscribo. Solent autem hae voces commutari. V. ad 8, 7, 15. 21, 57, 13. et 22, 11, 6. (* Ita *dicere* et *edicere* v. ad 33, 14, 11.) Immo *dictum* eodem modo usurpari solet, quo *edictum* accipiendum exiſtimat. Ita supra 8, 34, 4. *Qui adversus dictum suum*, (scil. dictatoris) *turbatis religionibus ac dubiis auspiciis, pugnasset*. Deinde *collata cum collega* Leid. 2. et Lov. 1. Sed vox *collata* a monachis addita est, qua indicantur ea, quae secum locuti eſſent. Tum *commutaturum* Klock. Tandem *respondet* Lovel. 1. Ceterum proxime praecedens vox *audita* omiſſa erat in contextu Florent. quae deinde alia manu ad oram adscripta est. Verum inde ingens in eodem cod. erat lacuna usque ad finem c. 22. cujus tantum quatuor extremae voces in eo supersunt.

Adcitoque eo, quum tempus omne in adparatu consumsisset] MS. Fuld. *in apparatu pugnae consumpsisset*. me judice, melius. MOD. Pall. pr. et tert. et Camp. recensio *in apparatu pugnae*, ut Fr. Modii quoque libri. At Pal. sec. *in apparatu consumpsisset pugnae*. GEBH. *in adparatu pugnae consumsisset* Voſſ. 2. Leid. 1. Lov. 1. Harlej. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. *in adparatu consumsisset pugnae* Leid. 2. Lovel. 2. 4. Portug. et Haverk. Gronovius in pr. ed. notarum lectionem Modii probavit; sed poſtea recte omisit. Vox enim *pugnae* mox sequitur, unde facile huc revocari potest. Quamvis enim Livium saepius easdem voces repetiiſſe docuerim supra ad 1, 3, 9. non tamen sine necessi-

Agentibus divina humanaque, quae adsolent, quum 3 acie dimicandum est, consulibus, Tarentini legati obcursare, responsum exspectantes, quibus Papirius aït: *Auspicia secunda esse, Tarentini, pullarius* 4 *nunciat. litatum praeterea est egregie. auctoribus Diis, ut videtis, ad rem gerendam proficiscimur.* Signa inde 5 ferri jussit, et copias eduxit, vanissimam increpans gentem, quae, suarum inpotens rerum prae domesticis seditionibus discordiisque, aliis modum

tate similia multiplicari debent. Ut autem hic *adparatus* pro adparatu pugnae, ita *comparare* simpliciter pro comparare exercitum classem, copias, Livio usitata esse, docuit Gronov. ad 36, 3, 4. Mox tamen vocem *pugnae* omisit Leid. 2. et Lovel. 1. Praeterea *collocutus re haud dubia*, pro *de re haud dubia*, Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *reposuit* male Haverk.

§. 3. *Quae adsolent, quum acie dimicandum est*] *quae adsolent esse acie* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *quae adsolent esse, cum acie* Lovel. 2. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. Tum *legati Tarentini*, trajectis vocabulis, Harlej. et Haverk. At vox *legati* deficit in Fragm. Hav. a m. 1.

§. 4. *Litatum praeterea est egregie. auctoribus Diis, ut videtis*] *litatum praeterea est, auctoribus Diis, egregie. ut videtis* Lovel. 4. Paullo ante *auspicia esse secunda* Lovel. 2. At voces *aït: auspicia secunda esse, Tarentini, pullarius* deficiunt in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1.

Ad rem agendam proficiscimur] Vet. lib. *rem gerendam*. SIG. *ad rem gerendam* etiam omnes codd. mei, nisi quod ex uno in excerptis nihil notatum video. Utrumque *gerere* et *agere rem* hoc sensu in usu est. Certe *agere bellum*, non minus quam *gerere*, dici, infra videbimus ad Auct. Epit. Liv. 49. Hic itaque praeferenda videtur lectio, quae auctoritate codd. defenditur, *gerendam*. De locutione *rem gerere*, quae Livio familiarissima est, v. Cl. Bentlej. ad Horat. 1. od. 6, 3. aliosque passim. Saepius autem haec vocabula in Mstis commutari solent. V. ad 22, 28, 1.

§. 5. *Signum inde ferri jussit*] Restituimus ex fide veterum codicum *Signa inde ferre jussit*. GELEN. Bene *Signa inde ferre jussit* emendatum e Pall. Campani enim editio *Signa idem ferri jussit*. GEBH. *Signa inde ferre jussit* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 3. Harlej. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Reliqui *Signa inde ferri jussit:* quomodo etiam Gronov. anno 1665. vulgari curavit: quam deinde scripturam recentiores servarunt. V. infra ad 42, 24, 5. *idem* autem pro *inde* in ed. Camp. est eo, quod *ide* et *idē* in Mstis fuerant permutata. V. ad 1, 19, 7. Mox copula *et* non comparebat in Leid. 2. Praeterea *ignavissimam*, pro *vanissimam*, Lovel. 2. errore librarii.

Aliis modum pacis ac belli fa-

6 pacis ac belli facere aequum censeret. Samnites ex parte altera, quum omnem curam belli remisissent, quia aut pacem vere cupiebant, aut expediebat simulare, ut Tarentinos sibi conciliarent, quum instructos repente ad pugnam Romanos conspexis-
7 sent, vociferari, *se in auctoritate Tarentinorum manere, nec descendere in aciem, nec extra vallum arma ferre. Deceptos potius, quodcumque casus ferat, passuros, quam ut sprevisse pacis auctores Tarentinos vi-*

cere] *aliis modo* Lovel. 3. Tum *belli ac pacis* Lovel. 4.

§. 6. *Samnites ex parte altera, quum omnem curam belli remisissent*] *Samnites parte altera* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Samnites, qui ad Luceriam castra habebant, quum omnem* Klock. Tum *quum omnis curam belli* Gaertn. Ceterum omnia haec verba exsulant a Voss. 2. et Lovel. 3. quemadmodum sequentia hujus §. *quia aut pacem* etc. *Romanos conspexissent* a Lovel. 4. [*pacem tenere cupiebant* Veith.]

§. 7. *Vociferari, se in auctoritate Tarentinorum manere*] *vociferare* Harlej.4. [?] quod se etiam in Pall. tribus et ed. Camp. invenisse, monuit Gebhardus supra ad 7, 12, 14. Sed, eam lectionem librariorum aberrationi adscribendam esse, ibidem monui. Tum *permanere* Lovel. 4. a m. 1. V. ad Epit. Liv. 78.

Nec descendere in aciem, nec extra vallum arma ferre] Probe: quare displicet primi et tertii Pall. *discedere*. GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. *descendere in aciem* Livio usitatissima est locutio. Infra 10, 19, 12. *Armis adreptis in aciem descendunt*. c. 27, 2. *Neve in aciem descenderent simul*. Auctor Epit. Liv. 7. *In singulare certamen descendit*. et passim. De ratione locutionis v. supra ad 3, 48, 2. Alibi saepe voces *descendere* et *discedere* a librariis confunduntur. V. ad 2, 14, 3. c. 48, 10. 3, 7, 5. c. 17, 1. 8, 20, 5. 10, 14, 8. c. 33, 10. 32, 32, 4. (*34, 50, 8.) Adde, quae notavi ad Silii Ital. 17, 1. Praeterea *extra vallum moenia ferre* Voss. 2. et Lovel. 3.

Deceptos potius, quodcumque casus ferat, passuros] *De cetero potius* Leid. 2. et Lovel. 1. *Deinceps potius* Klock. *Decepto potius* Voss. 2. in cujus margine emendatur *Detento*. *Decretos* edd. princ. quod jam Mediol. anno 1480. in *Deceptos* mutatum erat. Tum *quocumque casus ferat* Voss. 1. Leid. 2. Portug. et Haverk. *quocumque casu ferret* Gaertn. *quodcumque casu fuerat* Lovel. 4. *quodcumque casus fuerat* Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *quoscumque casus fuerat* Voss. 2. et Lovel. 3. *ferat* et *fuerat* hic perperam confunduntur, ut *ferunt* et *fuerunt* aliis locis. V. ad 5, 44, 4. Nihil mutandum. Supra 7, 6, 9. *Forte ita tulit casus, ut in insidias praecipitaret*. 42, 50, 9. *Ita ut viro forti dignum sit, patiatur, quodcumque casus belli tulerit*. Simili modo *res ita tulit*

deantur. Accipere se omen, consules ajunt, *et eam* 8
precari mentem hoſtibus, ut ne vallum quidem defendant.
Ipsi, inter se partitis copiis, succedunt hoſtium 9
munimentis, et, simul undique adorti, quum pars
foſſas explerent, pars vellerent vallum, atque in
foſſas proruerent, nec virtus modo insita, sed ira
etiam, exulceratos ignominia stimularet animos,
caſtra invasere: et pro se quisque, *non haec fur-* 10
culas, nec Caudium, nec saltus invios esse, ubi erro-

supra est 3, 27, 6. Mox *viderentur*, pro *videantur*, Lovel. 4.

§. 8. *Accipere se omen, consules ajunt*] *Acciperent se omen* Voſſ. 1. Leid. duo, et Lovel. 1. ac 2. *Accipientes se omen* Lovel. 4. Tum *consules adeunt* Voſſ. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. 3. et 4. An voluerunt, *consules addunt?* Sed reliquorum vulgatum tuentium auctoritas lectioni illi firmandae subficit.

§. 9. *Atque in fossas proruerent*] *atque inde in fossas* Lovel. 2. et Haverk. Illud *iñ*, sive *inde*, ex sequentis praepositionis varia lectione natum videtur, et deinde simul cum illa in contextum receptum eſſe. Tum *promerent* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *Proruere* in hac re proprium verbum est. Supra 4, 29, 3. *Dictator, proruto vallo, jam in castra proelium intulerat.* ubi v. quae notantur. Error ortus est ex similitudine, quam habent ductus literarum *ru* et *m* in scriptura Longobardica. Hoc modo *deruerentur*, pro *demerentur*, datum erat supra 7, 41, 8. V. alia ad 4, 21, 5.

Ira etiam exulceratos ignominia stimularet animos] *Tò etiam* deest in Lovel. 2. et 3. ita tamen, ut in eorum poſteriori ejus loco à m. 2. adscriptum sit *et*. Tum *ulceratos ignominia* Portug. Cic. pro Dejot. 3. *Fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum crimen insideret.* Deinde *animos stimularet* Portug. et Haverk. [*ignominia* omittit Veith.] Paullo ante *nec virtus modo insinata* Gaertn. Quam lectionem inde profluxiſſe exiſtimo, quod librarius duplicem scripturam *insita* et *innata* in cod. suo repererit; quam utramque hoc modo servare conabatur. V. ad 3, 44, 4. Poſterior prioris interpretatio eſſe videtur. Altera enim in omnibus codd. superest. Libenter etiam Livius ea voce usus est. 42, 46, 9. *Favore quodam insito in reges, legatos in Macedoniam miserunt.* c. 62, 7. *Quod si Romani tum quoque insita pertinacia aequa adspernarentur.* 28, 24, 1. *Insita hominum libidine alendi de industria rumores.* Ad quem locum plura notantur.

§. 10. *Non haec furculas, nec Caudium, nec saltus invios esse, ubi errorem*] Eaedem, quae supra hoc lib. c. 2, 6. memorantur, edd. iterum hic vel *furcas*, vel *furculas* ediderunt, quod poſterius similiter in omnibus est scriptis. Praeterea *non hic furculas* Voſſ. 2. Klock. Fragm. Hav. a m. 2. Neap. Latinii, et Hearnii Oxon. N. *non hic furculas* Gaertn.

rem fraus superbe vicisset; sed Romanam virtutem, quam nec vallum, nec fossae arcerent, memorantes,
11 caedunt pariter resistentes fusosque, inermes atque armatos, servos, liberos, puberes, inpuberes, ho-
12 mines, jumentaque. nec ullum superfuisset animal, ni consules receptui signum dedissent, avidosque caedis milites e castris hostium imperio ac minis
13 expulissent. Itaque apud infensos ob interpellatam

et Haverk. *non hoc ad furculas* Portug. et Hearnii B. *non haec ad furculas* ejusdem C. et N. in margine. [Veith.] *non haec furculas Caudinas* Harlej. addita voce. Deinde *et Caudium* Portug. et Haverk. *non Caudium* Leid. 2. a m. 1. Tum *saltus esse invios* Lovel. 2. Tandem vocem *errorem* omittit Leid. 1. Mox *monentes*, pro *memorantes*, Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 11. *Servos, liberos, puberes, inpuberes, homines, jumentaque*] In expugnatione urbium saepe memorantur exempla similis irae et crudelitatis victorum. Hic quaeri potest, cur Samnites *impuberes*, aetatem minime bello aptam, secum in castra ducere voluerint? DUK. *suos liberos* Leid. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Scriptum fuerat *s'uos, liberos*; mox notam, compendii indicem, omiserunt librarii. Ita et alibi peccari, infra videbimus ad Livii 41, 8, 12. Tum *inpuberes* exsulat ab Hearnii Oxon. L. 2. Verum ita *puberes* vacat, nisi et ea vox delenda sit. *puberes, inpuberes omnes, jumentaque* Lovel. 3. Ita passim variant Msti. V. supra ad 3, 54, 6. [*liberosque puberes impuberesque* Veith.]

§. 12. *Nec ullum superfuisset animal*] *nec unum superfuisset* Portug. et Haverk. Eas voces alibi etiam confuderunt librarii. V. N. Heinsium ad Claud. 1. de laud. Stilic. 26. et Broekhus. ad Propert. 3. Eleg. 7, 8. Utraque lectione juncta *nec ullum unum superfuisset* praefert Gaertn. Hic tamen ob aliorum consensum vulgatam lectionem praeferendam puto.

Milites e castris hostium imperio ac minis expulissent] *a castris hostium* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *ex castris hostium* Lovel. 2. et 4. idque dare voluisse videtur librarius Leid. 1. qui tamen *ea castris hostium* per errorem scripsit. Passim autem *a* et *x* in Mstis commutari solent. V. ad 40, 59, 8. Deinde *imperio agminis* Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. 1. 2. et Klock. Saepius etiam scribas commiscendis literis *C* et *G* lapsos esse, supra vidimus ad 6, 25, 6.

§. 13. *Ob interpolatam dulcedinem irae*] Restituimus ex fide veterum codicum *ob interpellatam dulcedinem*, non *interpolatam*. quae vox, Latina quidem, hic tamen locum non habet. GELEN. *interpolatam* mihi obvium fuit in Lovel. 2. et Harlej. Quae autem editionum prima ita exhibuerit, nescio. Earum tamen, quas ita legentes vidi, antiquissima fuit Mediol. anni 1480. pro quo deinde Ascens. *interpollatam*, (*interpellatam* in marginem rejecto) Al-

dulcedinem irae confestim oratio habita est, ut do-
ceretur miles, *minime cuiquam militum consules odio* 14
in hostes cessisse, aut cessuros: quin duces, sicut belli,
ita insatiabilis supplicii, futuros fuisse, ni respectus e-
quitum sexcentorum, qui Luceriae obsides tenerentur,
praepedisset animos: ne desperata venia hostes caecos in 15
supplicia eorum ageret, perdere prius, quam perire,
optantes. Laudare ea milites, laetarique obviam i- 16

dus iterum *interpolatam* dederunt. Reliqui codd. et edd. antiquiores Gelenio favent. Recte. Supra 3, 57, 4. *Stupro interpellato magis, quam caede, motus.* ubi alia exempla vide. Mox vocula *ut* deficit in Lovel. 3.

§. 14. *Minime cuiquam militum consules odio in hostes cessisse*] Pal. sec. *cuiquam militum vel consules.* GEBH. Ita et Portug. atque Haverk. Praeterea *nemine cuiquam militum* Voss. 2. et Lovel. 3. unde conjici posset, legendum esse *nemini cuiquam militum.* Illud autem *nemo quisquam* dictum foret ea forma, qua *nemo unus* supra habuimus 3, 12, 4. Quum tamen optimi nihil mutent, vulgatam potius scripturam praeferendam puto. Praeterea voces *in hostes*, quae a quibusdam antiquioribus edd. aberant, recte in aliis supersunt, quum in omnibus exstent scriptis. Mox etiam voces *sicut belli* perperam exsulant a Voss. 2.

Ni respectus equitum sexcentorum, qui Luceriae obsides tenerentur, praepedisset animos] *tenentur* Lovel. 2. et 4. V. ad 40, 14, 3. *tenerent* Portug. a m. 2. V. ad 10, 10, 1. Tum *perpendisset* Harlej. De verbo *praepedire* v. ad 28, 1, 6. *praepedissent* Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. ac B. Sed vulgatum unice verum est.

§. 15. *In supplicia eorum ageret, perdere prius, quam perire, optantes*] Forte *perirent.* J. FR. GRON. *agerent* Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. [Veith.] Nimirum ipsi consules: ut ita *desperata venia* casu sexto accipiatur. Sed potius adhaereo reliquis scriptis, vulgatum probantibus. [*ne desperantes venia hostes coeptos in* Veith.] Deinde *perderet, priusquam perire optantes* Leid. 1. *perdereque perire optantes* Lovel. 2. *perdere priusquam parve optantes* Fragm. Hav. a m. 1. Gronovii conjectura *perirent* vera videtur.

§. 16. *Laudare ea milites, laetarique obviam itum irae suae esse; fateri, omnia*] Pall. pr. ac tert. ut et Camp. ed. *obvium itum irae suae esse, ac fateri.* At Pal. sec. *obviam itum irae suae esse, ac perfateri.* GEBH. Illud *ac* in uno meorum Harlej. deest. Ex Klockiano etiam nihil in excerptis monetur. Reliqui omnes constanter servant. Quare recte Cl. Jac. Gronovius, et, qui eum etiam hic secutus est, J. Clericus in contextum receperunt. *ac perfateri* est in Portug. et Haverk. Praeterea *Laudare ea miles* Haverk. quomodo modo dixerat Livius, *ut doceretur miles.* Alii tamen constanter numerum multitudinis

tum irae suae esse, ac fateri, omnia patienda potius, quam proderetur salus tot principum Romanae juventutis.

1 XV. Dimissa concione, consilium habitum, omnibusne copiis Luceriam premerent, an altero exercitu et duce Apuli circa, gens dubiae ad id vo-
2 luntatis, tentarentur. Publilius consul, ad pera-

tuentur. Illud *suae* autem non adparet in edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Omnia patienda prius, quam perderetur salus tot principum] *proderetur* haud dubie legendum. Nam *prius* legat, an *potius*, non ita multum refert. GELEN. Verum est, non multum referre, quantum ad sensum, *potius*, an *prius*, legas. Attamen *potius* superest in omnibus scriptis; quare haud male Frobenius id anno 1535. alteri, quod in prioribus erat excusis, substituit. *Potior* et *Prior* etiam alibi in Mstis commutantur. V. ad 5, 25, 4. 21, 13, 9. et c. 41, 2. (*28, 3, 4.) Praeterea, uno iterum excepto Harlej. omnes etiam mei *proderetur*: quod fere idem notat, ac perdere, periculo exponere. quare priorum editionum lectio *perderetur* vel ex eo nata est, quod librarii indocti non adsecuti sunt notas vocularum *per* et *pro*, rudiori manu exaratas: v. supra notata hoc libro c. 10, 7. vel in contextum inrepsit ex alterius interpretatione olim margini adscripta. V. ad 26, 36, 9. ubi etiam de ejus significatione agam. Mox *principum Romae juventutis* Leid. 2. quod et ipsum ex compendiaria scriptura profluxit, quomodo *Roma urbs* et *Romana urbs* commutari solent. V. infra ad Epit. Liv. 49. *juventutis Romanae*] inmutato ordine legit Haverk.

§. 1. *Dimissa concione, consilium habitum*] Ita praeferunt omnes scripti et priscae edd. usque ad Modium, qui *concilium habitum* substituit. Verum priscam lectionem iterum revocavit Gronovius, eamque veram esse multis infra docuit ad 44, 2, 5.

An altero exercitu et duce Apuli circa, gens dubiae ad id voluntatis, tentarentur] Pall. duo, pr. ac tert. *an altero exercitu et duae Apuliae circa gentes dubiae ad id voluntatis temptarentur*. GEBH. Eadem etiam mihi lectio obcurrit in Voss. 2. et Lovel. 3. Neque multum differt Lovel. 2. nisi quod *Apuliae gentes* praeferat, media voce omissa. Sed *Apula gens dubia ad id voluntatis tentaretur* est in Haverk. *Apuli circa, gens dubia ad id voluntatis* Gaertn. *Apuli, gens dubia ad id voluntatis, tentarentur* in Portug. *Apuli, gens dubia ad id aetatis, tentarentur* in Hearnii Oxon. B. *Tò circa* etiam deficit in ejusdem L. 2. [Veith.] sed culpa librariorum, qui nesciebant, Livium *τὸ circa* absolute sine casu usurpare solitum fuisse. V. supra hoc libro c. 2, 7. Idem error supra quoque commissus erat 1, 4, 8. Praefero etiam *dubiae ad id voluntatis*, Nam *dubia ad id voluntatis*. foret, quae nondum aliquid certi decreverat, quae adhuc dubitabat, utri, Samniti, an Romano,

grandam profectus Apuliam, aliquot expeditione una populos aut vi subegit, aut conditionibus in societatem accepit. Papirio quoque, qui obsessor 3
Luceriae restiterat, brevi ad spem eventus respondit. nam, insessis omnibus viis, per quas commeatus ex Samnio subvehebantur, fame domiti Samnites, qui Luceriae in praesidio erant, legatos mi-

adhaerere vellet: ut infra 33, 25, 5. *Pacem simulatam ac fallacem dicendo, dubios sententiae Patres fecerat.* Insuper *tentaretur* quaedam ex antiquioribus edd. [Veith.] quasi referendum foret ad proximum *gens.* Utrumque ferri potest. V. viros doctos ad Nason. 14. Met. 396. Hic tamen priscam lectionem ob codd. auctoritatem malo.

§. 2. *Ad peragrandam profectus Apuliam*] *ad peragrandum profectus Apuliam* Portug. et Haverk. a m. 2. V. ad 40, 49, 1. *ad peragendum profectus Apuliam* Leid. 2. Lovel. 4. et Haverk. a m. 1. *ad peragendam profectus Apuliam* Leid. 1. Lovel. 1. a m. 1. et ed. Mediol. anni 1505. Ita etiam peccabatur supra 4, 42, 6. Saepe has voces in Mstis confundi, docet etiam Cel. Burm. ad Suet. Cal. 37. *ad peragendum profectus Apuliae* Fragm. Hav. a m. 1. *ad peragenda profectas Apuliae* Voss. 2. et Lovel. 3. *ad rem agendam profectus Apuliam* Lovel. 2. quod accipi posset, pro *in Apuliam.* Sed omnino vulgatum verius est. Infra de Alexandro Magno 45, 9, 6. *Arabas hinc Indiamque peragravit.* Mox *ex ditione*, vel *ex dictione una* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 3. *Papirio quoque, qui obsessor Luceriae restiterat*] Tò *quoque* deficit in Leid. 1. *perstiterat* autem est in Hearnii Oxon. C. Male. *restiterat* enim est, remanserat. V. Salmas. ad Solin. p. 21. Cic. 3. de Offic. 30. *Ita incolumis in patria Regulus restitisset.* Pro Ligar. 2. *Post adventum Vari in Africa restitit.* (* v. ad Liv. 22, 29, 5.)

Insessis omnibus viis] Pal. pr. *obsessis.* tert. *in obsessis omnibus viis.* GEBH. *obsessis* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Utramque lectionem *insessis* et *obsessis* librarius Pal. 3. apud Gebhardum servare conatus est. V. supra ad 3, 44, 4. Verum *insessis* genuinum est. Infra cap. seq. §. 9. *Praesidium Samnitium, insessis circa viam silvestribus locis, nec opinato obpressum est.* c. 31, 8. *Ibi ingens hostium exercitus itinera occultus insederat.* 21, 34, 9. *Perrupto medio agmine viam insedere.* 25, 21, 4. *Omnia itinera insidere jubet.* 27, 18, 10. *Alteram cohortem jubet viam insidere, quae ab urbe per tumuli obliqua in agros ferret.* 38, 2, 10. *Quidam, per notos calles breviore via praegressi, transitus insedere. insessos omnibus istis viis* est in Gaertn.

Commeatus ex Samnio subvehebatur] Pal. tert. praefert *commeatus ex Samnio subicebantur.* quid hoc monstrum verbi sit, non prodigiali facio ideo Jovi. Prim. sec. et Camp. ed. pro eo *subvehebantur.* GEBH. Mutarunt numerum sine causa. nam scri-

sere ad consulem Romanum, ut, receptis equitibus, qui caussa belli essent, absisteret obsidione.
4 His Papirius ita respondit: *Debuisse eos Pontium, Herennii filium, quo auctore Romanos sub jugum mi-*

pti *subvehebantur.* Ut frequenter Livius. Vel hoc libro [c. 23, 10.] *Unde subvehi commeatus poterant.* Et inferius [c. 32, 2.] *Sutrini commeatus benigne in castra advexere.* Sic 23, 12, 14. *commeatum* editur, pro *commeatuum.* Sic 1, 4, 9. ediderunt: *In latrones praeda onustos impetum facere.* Quasi non sit Livii *impetus facere*, quod est in vett. libris. 3, 10, 7. *Ne qui in loca summa urbis impetus eaedesque inde fierent.* Ubi frustra Rhenanus *fieret.* Eodem libro [c. 5, 1.] *Multi per eos dies motus, multique impetus hinc atque illinc facti.* Alibi [34, 39, 12.] *Tum maxime impetus facientes recessere a muro.* J. FR. GRON. *commeatus subvehebantur* etiam omnes mei; nisi quod soli Harlej. Gaertn. et Haverk. [Veith.] habeant *subvehebatur.* Voss. 2. et Lovel. 3. *subiciebantur.* Supra hoc lib. c. 6, 6. *Vestimenta, commeatus militibus benigne mittunt.* c. 13, 8. *Exclusos a commeatibus absumsissent.* Eodem cap. *Commeatus ex montibus Samnitium invecti erant.* Eodem adhuc cap. *Cuncta infesta commeatibus hostium fecerat.* Infra c. 27, 15. *Commeatus expediret, ab insidiis praecaveret.* c. 19, 16. *Avia commeatibus loca gravis armis miles timere potest.* c. 43, 8. *Ne qua subvehi commeatus possent.* Quum in hoc uno libro tanta exemplorum copia sit; maximam etiam in reliquis reperiri, nullum est dubium. Verum ne inmenso cumulo taedio sim, pauca tantum in medium proferam, in quibus tota locutio *subvehere commeatus*, ne de ea dubitari possit, reperitur. Infra 22, 16, 4. *Quum tantum ab tergo divitum sociorum Romanis commeatus subveheret.* 28, 4, 7. *Magni commeatus frumenti Romam subvecti.* 42, 31, 8. *Commeatus classi legionibusque ut ex Sicilia Sardiniaque subveherentur.* 44, 9, 11. *Vias commeatibus subvehendis ex Thessalia muniri jubet.*

Qui Luceriae in praesidio erant, legatos misere ad consulem Romanum] *qui Luceriae praesidio erant*, omissa praepositione, Lovel. 4. Ita 31, 8, 8. *Id praesidio Siciliae provinciae esset.* 37, 21, 5. *Aliis terrori, aliis praesidio erat.* (*34, 11, 2. ubi vide.) Verum et alterum apud Livium obvium. 44, 44, 4. *Thraces, quorum duo millia in praesidio erant. In praesidio impositum esse* habes 24, 37, 8. Quum itaque reliqui codd. stent pro vulgato, id etiam mutandi nulla caussa est. Praeterea *miserunt ad consulem Romanum* Gaertn. *misere ad consules Romanos* Leid. 2. et Lovel. 1. Sed unus tantum erat Papirius consul, qui Luceriam obsidebat. Compendium autem scribendi *Cos. Ro.* in hunc errorem induxit librarios. V. ad 10, 10, 2. Et sane iidem codd. qui hic *ad consules Romanos* praeferunt, mox tamen servant *absisteret*, quum legendum fuisset *absisterent*, si hic numerus pluralis recipiendus foret. *misere ad consulem rogatum* habet Lovel. 4. Verum haec lectio ex interpretis glossa marginali in contextum inrepsisse videtur; ubi, ellipsin hanc, *misere legatos, ut absisteret*, ita supplendam esse, forte notatum fuerat. De hac ellipsi v. supra ad 4, 20, 7. et c. 45, 6. etiam infra

sissent, consulere, quid victis patiendum censeret. ceterum, quoniam ab hostibus in se aequa statui, quam in se ipsi ferre, maluerint, nunciare Luceriam jussit, *arma, sarcinas, jumenta, multitudinem omnem inbellem*

ad 31, 14, 3. (* 38, 13, 2.) Mox vocabulum *obsidione* non adparet in Lovel. 2. ut verbum *absisteret* hic absolute ponatur, quemadmodum infra 36, 45, 3. *Postquam celeritate navium suas eludi viderunt, tandem abstiterunt.* et apud Sil. Ital. 2, 281.

Haud tamen abstiterim, mortem licet arma propinquent.

Verum non tantum codd. reliqui vulgatum servant, sed etiam *absistere obsidione, obpugnatione*, Livio frequens locutio est. Infra 24, 34, 16. *Quum omnis conatus frustra esset, absistere obpugnatione placuit.* 36, 25, 7. *Ab Heraclea capta nuncius venit, ut obpugnatione absisteret.* 37, 17, 7. *Pervicerunt, ut obpugnatione absisteretur.* 44, 12, 7. *Hujus novi praesidii fama absistere obpugnatione simul Romanos regemque coegit.* Ita *absistere spe* 24, 20, 15. ubi plura vide. [*obsidione desisteret* Veith.]

§. 4. *Debuisse eos Pontium, Herennii filium*] Forte *Decuisse*, quia Pall. duo *Docuisse*. GEBH. Pall. duo *Docuisse*. ut fortasse verum sit, *Decuisse eos*. Sed parum interest. J. FR. GRON. *Docuisse* etiam Lovel. 3. Alibi quidem *docere* et *decere*, quod ejus loco viri docti restituendum existimarunt, inter se commutari solent a librariis. V. Cel. Burmann. ad Nason. 3. Am. Eleg. 10, 48. et 1. Trist. Eleg. 6, 26. etiam var. lect. Tibulli, quae editioni Broekhusii subjiciuntur, 1. Eleg. 2, 23. Adde, quae infra notantur hoc lib. ad c. 45, 7. Quum tamen reliqui codd. vulgatum tueantur, nihilque obstet, quo minus servari posset, id etiam mutari displicet. Praeterea vox *Pontium* deficit in Leid. 1. qui etiam *Herenni* praefert. Sed *Pontium Erenni filium* habent Voss. 1. et Lovel. 1. *Pontium Herenni filium* Lovel. 2. et 3. *Pontium Herenii filium* Gaertn. et Fragm. Hav. *Pontium Hernii filium* Haverk. *Pontium Heneum filium* Lovel. 4. Mox *quo auctore Romano sub jugo misissent* legit Leid. 1.

Consulere, quid victis patiendum censeret] Vet. lib. *paciscendum*. Probe. agitur enim de conditionibus pacis. SIG. *patiendum* Pall. duo, atque totidem vett. edd. Sed Pal. sec. *paciscendum*, quod apprime blanditur Sigonio. Mihi non incongrue hic stare videtur vulgatum. GEBH. Ego etiam vulgatum praeferendum censeo. Sigonianum enim *paciscendum* eo suspectius est, quod non nisi in dubiae fidei codd. meis Portug. et Haverk. invenerim. Invenit tamen et Hearne in Oxon. N. et B. Ceterum *censerent* Lovel. 3. in quo eodem etiam culpa librarii desit vox *consulere*.

§. 5. *Quam in se ipsi ferre maluerint*] *in se ipsi facere* Neapol. Latinii. Similiter *ferunt* et *fecerunt* supra commutantur 7, 3, 6. [*statui, quae in se* Veith.] Tum *maluerunt* Portug. a m. 1. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. Supra 5, 36, 3. *Quoniam legatione adversus se maluerint, quam armis, tueri socios.* ubi etiam ma'e unus et alter codex *maluerunt*. Mox *nunciate Luceriam*, pro *nunciare*, Gaertn. *nunciare*

6 *intra moenia relinquerent: militem se cum singulis vestimentis sub jugum missurum, ulciscentem inlatam,*
7 *non novam inferentem ignominiam.* Nihil recusatum. septem millia militum sub jugum missa, praedaque ingens Luceriae capta, receptis omnibus signis armisque, quae ad Caudium amiserant; et, quod

Luceriae, pro *Luceriam*, Haverk. Male. V. ad 25, 22, 1. Praeterea *in bellum*, pro *inbellem*, idem Haverk. Simili modo etiam alibi peccant librarii. V. supra ad 4, 20, 9. et 5, 40, 4.

§. 6. *Non novam inferentem ignominiam*] *injuriam* Harlej. et editi Aldo antiquiores, qui primus *ignominiam* substituit. Et hanc lectionem ejus probant uno ore reliqui omnes scripti.

§. 7. *Nihil recusatum. septem millia militum sub jugum missa*] Pal. sec. *unde septem millia*. Cui scripturae numerus originem dedit. GEBH. Ita et Portug. atque Haverk. Sed recte monuit Gebhardus, numerum notis expressum huic scripturae originem dedisse. Scriptum fuerat olim *VII millia*. ex quo factum est *Uñ*, sive *Unde millia*. Utramque deinde lectionem *Uñ VII millia* alius junxit. [*Undecim millia* Veith.] Praeterea *Nihil recusarunt* Haverk. Mox *Luceria capta*, pro *Luceriae*, Voss. 2. et Lovel. 3.

Receptis omnibus signis armisque, quae ad Caudium amiserant] Manuscriptus Fuldensis, *quae ad Caudium amissa erant*. MOD. Pal. sec. Modii retinens lectionem prodit, *quae ad Caudium amissa erant*. GEBH. Potius, quod in Flor. Voss. Mureti *amissa erant*. Nam qui amiserant, erant cum Publilio digresso in Apuliam. is acceperat Caudinas legiones. J. FR. GRON. Non aliter etiam Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. N. ac B. Hujusmodi variationes in Mstis passim obcurrunt. V. ad 23, 29, 16. Neutra lectio sensum turbat. Quum itaque vulgata non tantum in optimis, sed etiam plurimis Mstis, supersit, eam etiam mutandi necessitatem non video. Quod autem Gronov. pro lectione *amissa erant* laudet Florent. vereor, ne manus aberrarit, et vel Fuldens. Modii, vel Pal. 2. Gebhardo excussum scribere voluerit. Certe Florent. ille, quem optimum omnium partis hujus in praefat. vocat, hic mutilus est, et magnam satis aliquot capitum habet lacunam, ut ad c. 14, 2. dictum est. Si autem alium innuat Florent. (se enim praeter hunc aliquot Florentinos obiter et vellicatim consuluisse profitetur) ejus auctoritatem haud magni faciam. Quod insuper vir maximus ideo, *amissa erant*, probet, quia legiones Caudinas Publilius acceperat, isque in Apuliam digressus aberat; in eo aliquid humani passus est. Id enim ex superioribus non adparet. De exercitu post cladem Caudinam scripto nihil aliud invenio, quam haec verba supra c. 10, 6. *In civitate, ira odioque ardente, delectus prope omnium voluntariorum fuit. rescriptae ex eodem milite novae legiones, ductusque ad Caudium exercitus.* ubi *ex eodem milite* illum accipio, qui ad furcu-

omnia superabat gaudia, equitibus recuperatis, quos pignora pacis custodiendos Luceriam Samnites dederant. Haud ferme alia mutatione subita 8 rerum clarior victoria populi Romani est: siquidem etiam (quod quibusdam in annalibus invenio) Pontius, Herennii filius, Samnitium imperator, ut ex-

las Caudinas sub jugum missus erat. *Caudinae* enim *legiones*, *quae sine armis redierant Romam, armatae remissae in Samnium, eumdem illum hostem sub jugum miserunt, qui hac sua ignominia laetatus fuerat*, teste Livio 25, 6, 12. Non tantum igitur legiones Publilii, sed et Papirii, antea sub jugum missae, signa armaque ad Caudium amiserant. Utriusque enim exercitum anno proxime elapso hanc ignominiam subiisse supra probavi ad c. 12, 9. Praeterea *omnibus* non adparet in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. quod eamdem ob caussam servandum censeo.

Et, quod omnia superabat gaudia, equitibus recuperatis, quos pignora pacis custodiendos Luceriam Samnites dederant] Diversitas mira Pal. sec. scripturae non mihi indigna visa est annotatu: *et quidem omnia superabat gaudia equitibus recuperatis, quos pignera pacis recuperandae, Luceriae custodientibus Lucanis, Samnites dederant*. Orae tamen adpictum: *custodiendos Luceranis Samnites dederant* GEBH. *quos pignore*, vel *pignere, pacis custodiendos Luceriam Samnites dederant* Harlej. et editi ante Aldum, qui *pignora* recte substituit. Nam *equites pignora pacis* nota est epexegesis: ut infra 36, 40, 3. *A quibus obsides abduxerit, pacis futurae pignus*. V. alia exempla ad 25, 34, 10. *quos pignora pacis recuperandae Luceriae custodiendos Lucerianis Samnites dederant* Gaertn. Neque aliter Portug. et Haverk. nisi quod eorum prior *pignere* a m. 1. *pignera* inter versus adscriptum habeat, alter *Luceranis* praeferat. At, codd. hos, ut et Pal. 2. Gebhardi interpolatos esse, nemini dubium esse potest. De duplici ratione scribendi *pignora* et *pignera* v. supra ad 3, 38, 12.

§. 8. *Haud ferme alia mutatione subita rerum clarior victoria populi Romani est*] *subita* exsulat a Leid. 2. *mutatione subita rerum facta* praefert Fragm. Hav. a m. 1. addita ultima voce, quam postea librarius recte expunxit: in nullo enim alio cod. obvia fuit. *mutatione subita rerum clariore* Lovel. 2. Praeterea *victoria populo Romano fuit* Gaertn. quam lectionem ex compendio scribendi *po. Ro.* natam censeo. V. ad 39, 47, 10.

Quod quibusdam in annalibus invenio] Sic MSS. non *invenitur*. J. FR. GRON. Gronovio, pro *invenitur*, quod erat in prioribus excusis, *invenio* reponenti favent, praeter unum Harlej. omnes mei reliqui. *invenitur* etiam ex uno tantum Oxon. L. 1. Hearnius profert; ut reliquos similiter *invenio* servasse sit verisimile. Et ita loqui solet Livius. ut 2, 54, 3. *Vopiscum Julium in quibusdam pro Virginio annalibus consulem invenio*. 7, 42, 1. *Praeter haec invenio apud quosdam, L. Genucium tribunum plebis tulisse ad populum,*

piaret consulum ignominiam, sub jugum cum ce-
9 teris est missus. Ceterum id minus miror, obscurum esse de hostium duce dedito missoque sub jugum: id magis mirabile est, ambigi, Luciusne Cornelius dictator cum L. Papirio Cursore, magistro equitum, eas res ad Caudium, atque inde Luceriam

ne foenerare liceret. hoc lib. c. 23, 5. *Invenio apud quosdam, adversam eam pugnam Romanis fuisse.* ubi in quibusdam codd. similiter peccatur. c. 42, 3. *Comitiaque ejus ab L. Furio tribuno plebis interpellata, in quibusdam annalibus invenio.* c. 46, 2. *Invenio in quibusdam annalibus, quum adpareret aedilibus, tabulam posuisse.* 10, 2, 3. *Junium Bubulcum dictatorem missum in Salentinos, in quibusdam annalibus invenio.* c. 26, 5. *Invenio apud quosdam, extemplo, consulatu inito, profectos in Etruriam Fabium Deciumque.* [*si quidem et quod* Veith.]

Pontius, Herennii filius, Samnitium imperator] *Pontius Heremi Samnitium imperator* Leid. 1. *Pontius Herennii Samnitium imperator* Lovel. 1. *Pontius Herennius Samnitium imperator* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *Pontius Herennius*, reliquis omissis, Lovel. 4. Sed supra v. hoc lib. ad c. 1, 2.

§. 9. *De hostium duce dedito missoque sub jugum*] Pal. tert. *de hostium caede omissoque id quod magis mirabile.* In sec. et Camp. ed. quoque disparet *τὸ sub jugum.* GEBH. *de hostium cede omisso*, reliquis deficientibus, Voss. 2. *de hostium caede omissoque* Lovel. 3. *de hostium caede omissumque* Lovel. 2. *de hostium decedit omissoque* Leid. 1. *de hostium deditione omissoque* Lovel. 4. *de hostium duce dedito omissoque* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Sed in illis prima litera voci *omissoque* adcrevit ex ultima praecedentis. Neque in his omnibus tantum desunt ultimae voces *sub jugum*, verum etiam in Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. ac C. Paullo ante *Ceterum eo minus miror*, pro *id minus*, Lovel. 2.

Id magis mirabile est, ambigi] *id quod magis mirabile est* Voss. 2. et Lovel. 3. *id magis est mirabile* Leid. 1. *id magis mirabile est, tantum ambigi*, auctore Hearnio, Oxon. B.

Luciusne Cornelius dictator cum L. Papirio Cursore] Duorum L. Corneliorum antea meminit Livius, Scipionis ac Lentuli. Scipionis anno CDV. [7, 23, 1.] et CDXXII. [8, 17, 5.] Lentuli autem anno CDXXVII. [8, 22, 8.] Dubium igitur hic, de utro loquatur. GLAR. Scriptores Capitolini, *L. Cornelium dictatorem* cum *L. Papirio magistro equitum* ascribentes, has res ab eo gestas esse, sentire videntur. Puto autem hunc esse *L. Cornelium Lentulum*, qui ante consul fuit, qui ob res bene gestas ad Caudium *Caudinus* appellatus sit: siquidem *Caudinus* post fuit *Lentulorum* cognomen. SIG. Quisnam hic L. Cornelius dictator esse potuerit, quando cognomen a Livio non additur, necdum satis liquet; etsi quidam Lentulum existiment, consulem anno CDXXVI. fortassis,

gesserit, ultorque unicus Romanae ignominiae; 10
haud sciam an justissimo triumpho ad eam aetatem
secundum Furium Camillum, triumphaverit, an con-
sulum Papiriique praecipuum id decus sit. Sequi- 11
tur hunc errorem alius error, Cursorne Papirius
proximis comitiis cum Q. Aulio Cerretano iterum,

quia *Caudini* cognomen in eadem familia postmodum reperiunt, et ex hac victoria originem habuisse suspicantur. Et auctor est Livius [c. 4, 7.] superiore anno L. Lentulum, quem legatorum principem virtute et honoribus ob gestum consulatum appellat, in obsidione Caudina, ut pacis necessariae conditiones ab hostibus oblatas acceptarent, consules adhortatum esse. Itaque simul cum aliis hoc anno deditum fuisse ex eodem constat, atque mox, deditione a Samnitibus non accepta, rediisse cum aliis in castra Romana. Sed, an confestim dictator dictus ignominiam ipse sit ultus, adhuc sub judice lis est. PIGH. in Annal. ad ann. CDXXXIII. p. 351. Non video, quid obstet, ne L. Cornelius Lentulus a suadenda pace Caudina cognomen accipere potuerit. Quo admisso, argumentum Sigonii, ex hoc cognomine pro L. Cornelio Lentulo ductum, corruit, et vere, ut Pighius inquit, adhuc sub judice lis est, utrum L. Cornelius, quem quidam hoc anno dictatorem fuisse volunt, ex Scipionum, an ex Lentulorum familia ortus sit. Ceterum *L. Cornelius cum L. Papirio*, duabus vocibus neglectis, Leid. 1. *Lucinsne Cornelius dictator cum L. Cornelio* praefert Gaertn. Insuper *Cursore* exsulat a Lovel. 2. ut mox *τὸ inde* a Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 10. *Ultorque unicus Romanae ignominiae*] *ultor unicus* Gaertn. *ultroque unicus*, transpositis literis, Leid. 1. et Lovel. 4. *ultroque nunciis* Lovel. 2. *victorque unicus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. Alibi scribae has voces in Mstis confundere soliti fuerunt. V. quae notavi ad Silii Ital. 13, 730. Mox *haud spetiam*, pro *haud sciam*, Klock. *acceptis* sine ullo sensu Lovel. 2. qui etiam *secundum Furium Camillus triumphaverit* praefert. *triumphavit* est in Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 40, 14, 11.

An consulis Papirii praecipuum id decus sit] Omnes Pall. *an consulum Papiriique praecipuum id decus sit.* quibus respondet Campani editio. GEBH. Scribendum *an consulum Papiriique praecipuum id decus sit.* monuimus ad l. 3, [25, 4.] J. FR. GRON. Eadem lectio mihi quoque in omnibus meis, et Hearnio in Oxoniensibus codd. obvia fuit. [*decus fuit.* Veith.]

§. 11. *Sequitur hunc errorem alius error*] *Τὸ error* in exsilium mittunt meliores duo Pall. GEBH. Abest eadem vox a Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 3. Sed male. V. supra ad 6, 1, 1.

Cursorne Papirius proximis comitiis cum Q. Aurelio Ceretano iterum etc. consul tertium] Anno ab urbe condita CDXXXI. [8, 37, 1.] *Q. Aemilium* vocare videtur, et in quibusdam annalibus *Aulum* dictum: quod ego errore codicum ita

ob rem bene gestam Luceriae continuato magistratu, consul tertium creatus sit; an L. Papirius Mugillanus, et in cognomine erratum sit.

legi puto, pro *Aelio*, aut *Aulio:* et item anno CDXL. [9, 23, 5.] Et illud *iterum* referendum ad consulem Ceretanum, quippe qui ante etiam consul fuit, tametsi Papyrius ante quoque rem bene gesserit, ut illud *iterum* ad eum referri posse quibusdam appareat, sed mihi non probatur. GLAR. *L. Papirium Cursorem consulem III.* et Capitolini triumphi ejus scriptores, et Livius ipse, qui post hunc eundem *IV. consulem* nominat, sentiunt. Quod autem ad *Q. Aemilium Caeretanum* attinet, cum ne de hoc quidem nomine inter auctores conveniat, an *Aemilius*, an *Aulius* sit, ut aït Livius [8, 37, 1.] intelligendum est, *Aulium* a Livio et scriptoribus Capitolinis magis probari. nam in vet. lib. apud Livium et hoc loco, et infra [c. 23, 5.] *Aulius* est, non *Aemilius*. Caeterum *Cerretano* ex Capitolinis lapidibus et veteribus aliquot libris legendum est, non *Caeretano*. SIG. Meliores duo Pall. *cum Aulio Cerretano.* sec. cum Camp. ed. *cum Q. Aulio Ceretano.* Andreae ed. alludens paululum *cum Q. Aurelio Ceretano.* Vides ex tam concordi consensu, quae sit vera lectio. GEBH. *primis comitiis* Oxoniensis Hearnii L. 1. Sed saepe hac voces a librariis commutatae sunt. V. ad 5, 47, 5. Tum *cum Q. Aurelio Cerretano* Harlej. *cum Aulo Cerretano* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Klock. *cum Aulio Cerretano* Voss. 2. et Lov. 3. *cumque Aulio Ceretano* Fragm. Hav. *cumq; Aulo Ceretano* Lovel. 2. *cumque A. Ceretano* Lovel. 4. *cum Q. Alio Cerretano* Leid. 1. *cum Quintio Aulio Cerretano* Gaertn. Deinde *ob rem bene gestam Luceria* Lovel. 2. *ob rem bene gestam Luceriam* Leid. 1. Lovel. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *ob rem bene gestam ad Luceriam* Voss. 2. Leid. 3. et Fragm. Hav. a m. 2. Tum *consul tertius* Voss. 2. et Lovel. 3. *consul tertio* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Gaertn. Portug. et Haverk. V. ad 5, 16, 1. Voces *iterum*, *ob rem bene gestam Luceriae*, *continuato* desunt in Haverk. Ceterum contra Sigonium observandum est, Livium Papirii quartum consulis numquam meminisse. Sed existimant viri docti, nomen ejus ut et collegae excidisse in initio c. 22. quintum vero consulis meminit c. 28, 2.

Mugillanus; et in cognomine erratum sit] *Muglanus* Lovel. 4. *Mugilanus* Voss. duo, Leid. 1. Lovel. 2. 3. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Sed, *Mugillanus* verius scribi, supra dictum est ad 4, 7, 10. Tum *et in eo cognomine* Leid. 2. In verbis proxime praecedentibus *ante L. Papirius* Gaertn.

§. 1. *Aulius cum Ferentanis uno secundo proelio debellavit, urbemque*] Oppidum intelligit nomine *Ferentum:* de quo Horatius oda 4. l. 3.

— — *et arvum*
Pingue tenent humilis Ferenti.

quo loco aït Acro: *Ferentum oppidum est Apuliae, Venusinae civitati vicinum, in valle situm.* Itaque Diodorus l. 19. [p. 707.] Ῥωμαῖοι δὲ διαπολεμοῦντες Σαμνίταις Φερέντην πόλιν τῆς Ἀπουλίας κατὰ κράτος εἶλον. Fuit autem Ferentium, quod et Ferentinum est dictum, in Samnitibus, de quo sic Stephanus: Φερεντῖνος, λέγεται καὶ Φερέν-

XVI. Convenit, jam inde per consules reliqua 1 belli perfecta. Aulius cum Ferentanis uno secundo proelio debellavit; urbemque ipsam, quo se fu-

τινος πόλις Σαμνίτων ἐν Ἰταλίᾳ τὸ ἐθνικὸν Φερεντινός. Hujus meminit Livius 10, [17, 9.] idque oppugnatum esse una cum Romulea scribit anno urb. cond. CDLVI. Porro autem, Ferentinum alterum in Volscis, sive in Latio, fuisse, satis constat. Quod ipsum, Volscis ademptum, Hernicis donatum esse a Romanis, Livius scribit 4, [51, 7.] Itaque 7, [9, 1.] Ferentinum Hernicorum urbem vi captam esse ab iisdem aït, et Ptolemaeus Ferentinum inter mediterraneas urbes Latinorum statuit [3, 1.] Ab hoc cives *Ferentinates* appellati sunt, ut hoc libro Livius [c. 42, 11.] *Praeter Aletrinatem, Ferentinatemque et Verulanum, omnes Hernici nominis populi populo Romano bellum indixerunt.* Et Plinius 4, 5. *Ex agro Falerno Ferentinates.* Hinc, concilia Latinorum ad lucum Ferentinae habita esse, scribit Livius 1, [50, 1.] et 7, [25, 5.] Quod, ut supra dixi, concilium Dionysius [l. 4. p. 247.] τὴν ἐν Φερεντίνῳ ἀγορὰν vocat. Hinc etiam idem Livius 1, [51, 9.] meminit *aquae Ferentinae*, et 2, [38, 1.] *capitis Ferentini.* Postremo Ferentiam oppidum collocat in Tuscis Ptolemaeus [3, 1.] quam Ferentinum etiam nominat Plinius 3, 5. cum aït: *Fesulae, Ferentinum.* Praeter haec sunt etiam populi quidam nomine Frentani, Apulis finitimi. De quibus Mela [2, 4.] *Picentes, Frentani, Apuli.* Et Plin. [3, 5.] *Peligni, Frentani, Marrucini, Vestini.* et post [3, 12.] *In ora Frentanorum.* Item, *Anxani, Frentani.* Ptolemaeus item [3, 1.] post Apulos statuit Frentanos, Pelignos, et Marrucinos. Et Polybius 3, [88.] Μαρουκίνην, καὶ Φρεντάνην Χώραν. Quae cum ita sint, non est dubium, quin hoc libro extremo [c. 45, 18.] sit legendum *Frentani*, ubi vulgo legitur *Marrucini, Marsi, Peligni, Frentini.* Haec dixi, ut intelligerent omnes, quanto cum studio atque judicio in veterum auctorum lectione versandum esset. SIG. Multa quidem hic Sigonius, sed parum ad Dionysum. *Ferentinum* oppidum novimus, et *Frentanos* gentem Italiae: *Ferentanos* nullos. Scribendum, *Forentanos.* Stephanus Φόρεντον, πόλις Ἰταλίας. τὸ ἐθνικὸν Φορεντανός. Στράβων πέμπτῃ. Adde Cluverium 4. Ital. Ant. 12. [p. 1225.] J. FR. GRON. In loco Stephani nihil praesidii est. Strabo, quem auctorem laudat Stephanus, l. 5. nusquam memorat Φόρεντον, sed Φερεντανὸν Etruriae p. 226. Φερέντιον Latii p. 237. et Φρεντανούς, Samniticam gentem, p. 241. seq. Itaque non sine causa suspicatur Holstenius, hic vel Stephani, vel Epitomatoris illius errorem esse. Cluverius ostendit locum Plinii 3. H. N. 11. qui *Forentanos* in Apulia, in qua tum Aulius rem gessisse videtur, locat. DUK. *cum frequentariis* Voss. 2. et Lovel. 3. *cum Terrentanis* Gaertn. *cum Ferrentanis* Lovel. 1. a m. 1. *cum Frentanis* Leid. 1. *Forenti* urbis nomen etiam infra restituendum censuit Gronovius hoc lib. c. 20, 9. Ceterum *Aulus*, pro *Aulius*, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. Portug. Haverk. et apud Hearnium Oxon. B. et C. *Aurelius* Harlej. V. ad cap. praec. §. 11. Paullo ante *vides*, pro *inde*, Lovel. 4. In verbis sequentibus *in deditione accepit* Leid. 1. Male. V. ad 33, 20, 5. [*in ditionem* Veith.]

sa contulerat acies, obsidibus imperatis, in dedi-
2 tionem accepit. Pari fortuna consulum alter cum Satricanis, qui cives Romani post Caudinam cladem ad Samnites defecerant, praesidiumque eorum
3 in urbem acceperant, rem gessit. nam quum ad moenia Satrici admotus esset exercitus, legatisque, missis ad pacem cum precibus petendam, triste responsum

§. 2. *Pari fortuna consul alter*] Pall. pr. ac tert. *consulum alter.* GEBH. Ita etiam Gronov. anno 1665. in contextum recepit. Interim tamen *consul alter* superesse partim in excerptis notatur, partim ipse vidi in Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxoniensibus. Ex reliquis nihil notatum video, qui propterea vel, ut Gebhardus invenit, *consulum*, vel vocem hanc per compendium scriptam exhibuisse censendi sunt. V. ad 9, 32, 2. In his similibusque compendiis exponendis saepissime librarios errasse, infra videbimus ad 10, 10, 2. Mox *cum Satricariis* Leid. 2. Perperam litera *n* ob ductuum similitudinem dissoluta est in literas *ri*. V. ad 3, 30, 3.

Praesidiumque eorum in urbem acceperant] *receperant* Lovel. 4. Ita supra 8, 26, 3. *Ex composito ab sociis in urbem receptus.* ubi vide. Unius tamen auctoritas non persuadet, ut vulgatum mutem. Nam et ita Livius loqui solet. Supra 1, 11, 6. *Hujus filiam virginem auro corrumpit Tatius, ut armatos in arcem accipiat.* 2, 3, 7. *De accipiendis clam nocte in urbem regibus conloquuntur.* 3, 18, 4. *Accepti in urbem agmine in forum descendunt.* hoc cap. infra: *Ab iisdem consilium petere jussi, quibus auctoribus praesidium in urbem accepissent.* Et iterum: *Armatos clam hostes in urbem acceperunt.* ubi unus etiam *receperunt.* 25, 25, 4. *Si in arcem accepisset eos.* c. 26, 1. *Ne qua vis hostium in arcem accepta inpeditos moenibus suos turbaret.* 26, 40, 8. *Romanos ad id ipsum missos in urbem acceperunt.* 43, 7, 9. *Tutius fuisse, claudere portas, quam in urbem eos accipere.*

§. 3. *Nam quum ad moenia Satricae*] Hic *Satricam* genere foeminino dicit, cum supra libris duobus 6. ac 7. neutro genere protulerit: nisi quis dicat, diversa oppida Latinorum *Satricum*, Samnitium vero *Satricam*; aut, pro *Satrica*, *Satricula* legendum: unde tamen paulo post, ubi Satricula ab L. Aemylio oppugnatur, *Satricanus* dixit Livius: nisi codices in his quoque errent, ut plane suspicor. Unde quidam hic *Satrici* legunt, non *Satricae*. GLAREAN. Vet. lib. *Satricae* per mendum. Intelligit enim Satricum, coloniam Romanam in Latio, quippe quum subjiciat: *Plus ea voce, quam armis illatis, terroris colonis injectum.* SIG. *Satricae* etiam Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Gaertn. Fragm. Hav. et, quos Hearnius Oxonii consuluit, N. L. 2. ac C. *Satrici* primus editorum Froben. anno 1535. recepit.

Ad pacem cum precibus peten-

sponsum ab consule redditum esset, *nisi praesidio*
Samnitium interfecto aut tradito, ne ad se remearent;
plus ea voce, quam armis inlatis, terroris colonis
injectum. Itaque subinde exsequentes quaerendo 4
a consule legati, quonam se pacto paucos et in-
firmos crederet praesidio tam valido et armato vim
adlaturos, ab iisdem consilium petere juſſi, qui-
bus auctoribus praesidium in urbem accepiſſent,

dam] Sine praepositione *precibus pacem exposcere* supra habuimus 1, 16, 3. ubi plura vide. Paullo poſt *a consule* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et edd. antiquae, Aldina priores.

Ne ad se remearent] *ne ad se remitterent* Portug. et apud Hearnium Oxon. B. quod accipi posset pro iterum legatos mitterent. Simplex enim *mittere* pro mittere legatos saepiſſime poni, notum est. V. viros doctos ad Phaedri 1. fab. 2, 22. Potius tamen reliquorum codd. vulgatum servantium consensui fidem habeo. Mox *illatum*, pro *illatis*, Harlej. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 4. *Itaque subinde quum exsequerentur quaerendo a consule legati*] Pall. pr. ac tert. *Itaque subinde exsequentur*. sec. *Itaque subinde exiguntur, exsequuntur quaerendo ad consules legati*. GEBH. Th. duo Pall. uterque Voſſ. Helm. *subinde exsequentur*. tertius *subinde exiguntur, exsequuntur*. Lege, *Itaque subinde exsequentes quaerendo*. Sed et τὸ *crederet* mire mihi suspectum ob dicta ad 6, 37, 6. J. FR. GRON. Lectio, quae ante Gronov. vulgo in edd. exſtitit, in nullo Mſto mihi obvia fuit. Nam *subinde exsequuntur*, omisso medio *quum*, Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 1. Klock. et plures Hearnii Oxonienses. *subinde exsequerentur* Lovel. 2. *subinde quum exsequuntur* Fragm. Hav. a m. 2. *subinde exsequentur* Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Gaertn. *subinde exsequentes*, plane ut Gronov. conjecit, Lovel. 4. et Hearnii Oxon. B. quare recte eam lectionem ab illo in contextum admiſſam eſſe arbitror. De locutione autem *exsequi quaerendo* supra dictum est hoc lib. c. 3, 11. Praeterea *a Coss.* Lovel. 4. *ad coss.* Voſſ. 1. *ad cons.* Harlej. *ad consules* Lovel. 1. a m. 1. Portug. et Haverk. *ad consulem legati* Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 2. Verum ex praecedentibus jam patuit, ad quem legati erant, aut, si id exprimendum Livius censuiſſet, jam supra factum oportuerat.

Paucos et infirmos crederet praesidio tam valido et armato vim adlaturos] *paucos infirmos* Haverk. *paucos et inermes* Hearnii Oxon. L. 1. quod requiri exiſtimavit librarius ob sequens *valido et armato*. Sed aliud Livio visum fuiſſe, reliquorum codd. in vulgatum conspirantium auctoritas docet. Tum *crederent* Voſſ. duo, Leid. duo, Lovel. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. quomodo legiſſe eos librarios, qui supra *consules* numero plurali memorarunt, mirum non est. Verum eumdem errorem et illos commisiſſe, qui *a*

5 discedunt: aegreque inpetrato, ut de ea re consuli
senatum, responsaque ad se referri sineret, ad suos
6 redeunt. Duae factiones senatum distinebant; una,
cujus principes erant defectionis a populo Romano auctores; altera, fidelium civium. certatum ab

consule servarunt, stuporis vix credendi indicium est. Insuper *vim ablaturos* Fragm. Hav. a m. 1. *vim illaturos* Harlej. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Male. V. quae infra notantur ad 42, 29, 9. Mox *auctoribus* deficit in Lovel. 2.

§. 5. *Ut de ea re consuli senatum, responsaque ad se ferri sineret, ad suos redeunt*] In Pall. tribus, ut et antiquioribus edd. apparet, *responsaque ad se referri sineret. Et ad suos redeunt.* GEBH. *responsaque adserere ferri* Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *responsaque a se referri* Lovel. 2. *responsaque ad se referri* reliqui codd. et editi usque ad Froben. qui anno 1535. *ad se ferri* substituit. Id autem recentiores servarunt usque ad Gronov. qui *referri* revocavit. Livius 37, 28, 3. *Hoc tam triste responsum quum retulissent legati.* Cic. in Fragm. apud Non. Marc. in v. *Relatum. Sed haec videbimus, quum legati responsa retulerint.* Tum *et ad suos redeunt* Voss. ambo, Leid. 1. Lovel. 3. 4. Gaertn. Portug. et Haverk. Verum illud *et* natum est ex praecedentis vocis literis finalibus. V. infra ad 39, 18, 8. Vocula *ut* deficit in Harlej. [*aegre impetrato* Veith.]

§. 6. *Duae factiones senatum distinebant*] Integra restitit haec lectio in sola Campani recensione. Nam Pal. pr. *Duae haec* (lege *haece*) *factiones senatum destinabant.* sec. et Andreae ed. *senatum distrahebant* ex putidissima glossa. tert. denique *Dum hec factiones senatu destinabant.* GEBH. *Dum haec factiones* Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. *Dum hae factiones* Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *Duae hee factiones* Gaertn. *Duae hae factiones* Lovel. 2. Deinde *destinabant* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 37, 12, 2. *destinebant* Leid. 1. et Lovel. 4. *destruebant* Gaertn. *detrahebant* Harlej. Portug. a m. 2. Haverk. et apud Hearnium Oxon. B. *distrahebant* edd. principes, quod Aldus recte in *distinebant* mutavit. V. supra ad 5, 20, 4. Mox *ab populo Romano* Portug. et Haverk. Tum vox *fidelium* deficit in Leid. 2.

Certatum ab utrisque tamen est, ut ad reconciliandam pacem] *certatum tamen ab utrisque est* Harlej. et Lovel. 4. *certatum ab utrisque tum est* Gaertn. V. ad 22, 17, 5. *ad urbem reconciliandam pacem* Haverk. *ad reconciliandum pacem* Lovel. 2. a m. 1. Harlej. Portug. et Gaertn. a m. 1. V. ad 40, 49, 1. *ad reconsiliandam pacem* Leid. 2. et edd. Rom. anni 1472. *ad conciliandam pacem* Lovel. 3. Male. Livius 42, 46, 3. *Omni ope enitendum fore Rhodiis, ut reconcilient pacem.* 2, 32, 7. *Concordiam per aequa, per iniqua reconciliandam civitati esse.* V. ad 2, 41, 8.

Consuli opera navaretur] *opera daretur* Klock. V. ad 7, 16, 4. *opera novaretur* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Harlej. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 2, 43, 9. ubi locutionem inlustravi. Adde Liv. 25, 6, 15. *Quae tamen, semel na-*

utrisque tamen est, ut ad reconciliandam pacem
consuli opera navaretur. Pars altera (quum prae- 7
sidium Samnitium, quia nihil satis praeparati erat
ad obsidionem tolerandam, excessurum proxima no-
cte esset) enunciare consuli satis habuit, qua noctis

vata reipublicae opera et uno felici proelio recuperarunt.

§. 7. *Quum praesidium Samnitium, quia nihil satis praeparati erat ad obsidionem tolerandam*] *tum praesidium* Lovel. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad Epit. Liv. 48. prope finem. Sed tota illa vox deficit in Klock. Hinc *Samnitiumque nihil satis praeparatam* Lovel. 3. *Samnitium, quia non satis praeparata* Lovel. 4. Videntur dare voluisse *satis praeparatum.* Sed male. *nihil praeparati*, ut *nihil integri* 36, 7, 6. ubi plura vide. *que* autem et *quia* saepissime in membranis vett. confunduntur. V. ad 5, 29, 3. [*praeparati erant* Veith.] Tum praepositio *ad* exsulat a Leid. 1. et Lovel. 2. ac 4. Sed, quum saepe *at* pro *ad* scribi soleat, facile excidere potuit ob vocis praecedentis literas finales. V. ad 10, 38, 13. Tandem *tollendam* Lovel. 2. Qui error facile committi potuit, si per epitomen *tol'andum* scriptum fuit.

Excessurum proxima nocte esset] Perperam Pall. duo, et Camp. *excursurum.* sec. *recessurum esset proxima nocte, enuntiare consuli.* Dispicite, quid lateat in lectione, quam vulgavit Andreas, *excussurum proxima nocte, nuntiare consuli.* GEBH. *recessurum esset proxima nocte* Portug. et Haverk. *recessurum proxima nocte esse* Harlej. *excussurum proxima nocte esse* Lovel. 2. Leid. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *incussurum proxima nocte*, omisso τῷ *esset*, Voss. 1. a m. 1. altera autem manus inter versus emendavit *excussurum.* quod etiam praefert Lovel. 4. Eodem vocabulo omisso *excursurum proxima nocte* est in Lovel. 1. *excursurum proxima nocte esset* legunt Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. Fragm. Hav. et reliquae edd. vett. usque ad Froben. anni 1535. Soli hic Leid. 2. et Klock. vulgatum servant, nisi quod verbum *esset* etiam neglexerint. Similes varietates etiam in Oxoniensibus Hearne invenit *incursurum* in N. *excursurum* et *recessurum* in C. et N. in margine. *excursurum* in L. 2. *recessurum* in B. Sed nihil muto. *excessurum*, hic absolute positum, librariis displicuisse videtur, ideoque haec monstra lectionum dederunt. Cic. Catil. 2, 1. *Abiit, excessit, evasit, erupit.* Ubi, quemadmodum etiam hoc loco, subintelligendum est *ex urbe.*

Nuntiare consuli satis habuit] Maluimus e Thuan. et Chiflet. *enuntiare.* Quod est signatum verbum de iis, qui arcana produnt. 23, [35, 16.] *Custodibus ad portas positis, ne quis enuntiare posset coepta.* 39, [10, 5.] *Veniam precata Deorum, si silenda enunciasset.* Cic. pro Roscio [Amer. 38.] *Caeterorum legatorum consilia et voluntatem Chrysogono enunciavit.* Tusc. 2, [13.] *Ab homine propter vim doloris enunciante commissa, prodente conscios.* J. FR. GRON. *enunciare consuli* etiam Leid. 1. Lovel. 2. 4. Harlej. Haverk. et Pal. 2. apud Gebhardum ad verba praecedentia. Idem etiam se

hora, quaque porta, et quam in viam egreſſurus
8 hoſtis foret. altera, quibus invitis descitum ad Samnites erat, eadem nocte portam etiam consuli ape-

in omnibus Oxoniensibus, uno tantum B. excepto, inveniſſe, testatur Cl. Hearnius. Est autem verbum, ut Gronovius monuit, in hac re proprium. Livius 10, 38, 9. *Adigebaturque jurejurando, quae visa auditaque in eo loco essent, non enunciaturum.* 25, 13, 8. *Ea omnia, sicut acta erant, quum enunciata Beneventanis essent.* 39, 13, 5. *Magnum sibi metum Deorum, quorum occulta initia enunciaret.* Cic. pro Rosc. Am. 40. *Sociorum consilia adversariis enunciavit.* 1. de Orat. 47. *Ut ea explicet nobis, et illa dicendi mysteria enunciet.* Nepos in Pausan. 4. *Orare coepit, ne enunciaret, nec se, meritum de illo optime, proderet.* Ubi videndi sunt viri docti. Juſtin. 5, 1. *Insimulatur, mysteria Cereris initiorum sacra, nullo magis quam silentio sollemnia, enunciavisse.* Gellius 1, 13. *Hanc rem ne quis enunciaret, priusquam decreta esset.* V. etiam Pricaeum ad Apul. Apol. p. 137. Idem hoc verbum Livio reſtituendum infra censuit Cel. Jac. Perizon. ad 25, 9, 4. Id tamen scrupulum de veritate hujus lectionis injicit, quod eam in nullis aliis Mſtis codd. invenerim, quam qui vel *esse*, pro *esset*, praeferunt, vel vocem illam aut omittunt aut transponunt; unde prima litera τοῦ *enunciare* ex finali praecedentis vel *esse*, vel *nocte* repetita eſſe videri potest. Accedit, praeter unum Leid. 1. reliquos codd. qui *enunciare* exhibent, minoris auctoritatis eſſe. Exiſtimet igitur prudens lector, atque amplectatur, quod melius censuerit.

Quamque per portam, et quam in viam egressurus hoſtis foret] Vet. lib. *quaque porta.* SIG. Omnes Pall. et Andreas *quaque porta.* GEBH. *quaque porta* et Sigonii et omnium vett. librorum, nec non primae editionis est. Tacitus 1. Ann. [8.] *Ut porta triumphali duceretur funus.* Sed ne sic quidem omnia salva credere me patitur varietas scripturae veteris. Prima editio ignorat τὸ *esset*, habetque *aggressuros hoſtes.* Deeſt et τὸ *esset* in Voſſiano. Vix me contineo, quin jubeam legi, resectis, quae allita videntur, *Pars altera, praesidium Samnitium, quia nihil satis praeparati erat ad obsidionem tolerandam, excessurum proxima nocte, enunciare consuli satis habuit, qua noctis hora, quaque porta, et quam in viam, fore.* Sed nimii sumus, nec talia, nisi majoribus praesidiis succincti, debemus audere. J. FR. GRON. Quaenam editionum prima hanc lectionem in contextum admiserit, nescio. Sed demum eam reperi in Mediol. anni 1480. hinc in multis aliis. Codicum vero nullus eamdem tuetur. Nam *quam portam* habet Harlej. quod servari posset, si teſtes plures firmarent; ita enim *egredi urbem* infra adſtruitur 29, 6, 4. *qua porta* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. quos etiam audiendos non exiſtimo. Compositio enim haec orationis, ut in tribus diversis proponendis secundum per *que*, tertium per *et* vel *ac* primo connectantur, Livio admodum amata est. V. ad 2, 31, 1. *quaque porta* reliqui omnes, cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. Aliam itaque edit. Rom. Hearne consuluit, qui ex ea *quamque per portam* profert: viciſſim autem, quum nullum Oxoniensium ei consentientem memoret, ii omnes *qua-*

ruerunt, armatosque clam hostes in urbem acceperunt. Ita duplici proditione et praesidium Samni- 9
tium, insessis circa viam silvestribus locis, necopi-

que porta exhibuisse videntur. Ita Cic. 1. Tusc. 7. *An tu, egressus porta Capena, quum Calatini, Scipionum, Serviliorum, Metellorum sepulcra vides, miseros putas illos?* Tum *quam viam*, omissa media praepositione *in*, Harlej. Sed eam elisit vocis praecedentis litera ultima. V. ad 10, 13, 3. Deinde *egressus hostis* Leid. 2. et Lov. 1. *egressuros hostis* Gaertn. a m. 1. *aggressurus hostes* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Quamvis autem in verbis praecedentibus Klock. τὸ *quum*, multos scriptorum et nonnullos editos *esset* omisisse, superius dictum sit, Gronovio tamen, non eas tantum, sed et hic *egressurus hostis* ejicienti, et *foret* in *fore* mutanti, adsentiri non sustineo. Nimis enim audax videtur.

§. 8. *Portam etiam consuli aperuerunt*] Addendum, *armatosque clam hoste in urbem acceperunt.* GELEN. *consuli* legendum, non *consulibus.* Solus enim hic Papyrius erat. Alter consul Ferentanorum urbem oppugnabat. Probant item ea et sequentia et praecedentia. GLAR. Haec omnia *armatosque clam hostes in urbem acceperunt* absunt ab editionum principe Andreae; aliter vero concepta in Pall. tribus, Campanique editione, *armatosque clam nocte urbem acceperunt.* GEBH. Pall. Thuan. Voss. Helm. *clam nocte.* Sed scribendum *clam hoste*, nempe ipsis Samnitibus. *Armatos* autem intellige Romanos. Sic voluit et Gelenius, qui primus hanc clausulam vulgatis adjecit. J. FR. GRON. *clam nocte* scripti: sed sententia videtur exigere *clam suis.* reliquis civibus non earum partium IDEM. *consulibus* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. pro quo recte *consuli* legendum Glareanus monuit. Verum ita jam ante Glareanum Gelenius notae suae praescripserat, eoque emendante *COS* Froben. anno 1535. in contextum recepit, quum multae priorum haberent *COSS.* Gelenio autem et Glareano consentiunt Lovel. 4. Haverk. et Neap. Latinii, qui et ipse eam lectionem probavit. Deinde pericopen, quam Gelenius addidit, servant omnes mei, Hearnii Oxonienses, et Neapol. Latinii, nisi quod *clam nocte* praeferant; quam lectionem admitti non posse, praecedentia evincunt; ubi jam dixerat Livius *eadem nocte.* Pro eo Gelenius *clam hoste* edidit, cujus loco deinde ἔκδοσις Sigonii *clam hostes* recepit, et Latinius probavit. Et eam etiam lectionem praeferendam puto; licet Duojatius pro altera *clam hoste* stet, quoniam huic parti, quae Romanos in urbem accepit, non Romani, sed Samnites hostes erant. Romani enim hic *hostes* vocantur, habita ratione Satricanorum in genere; apud quos factio, quae praevalebat, ad Samnites defecerat: unde nunc urbs eorum a Romanis obsidebatur. Et ita mox eadem voce *hostium* Romani verbis seqq. designantur. *Ab urbe plena hostium clamor sublatus.* Lectio *clam hoste* postea Gronovio displicuit, qui in ed. anni 1665. inter addenda propterea *clam suis* malebat. Praeterea *receperunt* Harlej. Malc. V. supra hoc cap. §. 2. Paullo ante *desitum*, pro *descitum*, Voss. 2. errore librarii. V. infra ad 30, 3, 5.

§. 9. *Insessis circa viam silve-*

nato obpreſſum est, et ab urbe plena hoſtium clamor sublatus; momentoque unius horae caesus Samnis, Satricanus captus, et omnia in poteſtate
10 consulis erant. Qui, quaeſtione habita, quorum opera defectio eſſet facta, quos sontes comperit, virgis caesos securi percussit: praesidioque valido
11 inposito, arma Satricanis ademit. Inde ad triumphum decessiſſe Romam Papirium Cursorem scribunt, qui eo duce Luceriam receptam, Samnites-

stribus locis] Pal. tert. *insessis arta via silveſtribus locis*. GEBH. *infensis* Neap. Latinii. Male. V. ad cap. praec. §. 3. *arta via* in Pal. tert. apud Gebhard. ex literarum similitudine natum est. Mox *nec opinatum oppressum est*, pro *nec opinato*, Neap. Latinii. Noſtri nihil mutant, nisi quod *ne opinato* sit in Harlej. V. ad 4, 27, 8.

Samnis caesus, Satricanus captus, et omnia in poteſtate consulis erant] *caesus Samnis* Voſſ. 2. Leid. ambo. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quod recepi. Tum *in poteſtatem consulis erant* Portug. Sed v. ad 2, 14, 4.

§. 10. *Quaeſtione habita, quorum opera*] *concione habita* Haverk. Tum *quorum opem* Gaertn. Mox *quos sontes reperit*, pro *comperit*, Fragm. Hav. a m. 1.

§. 11. *Qui eo duce Luceriam receptam*] *qui eo die* Harlej. Tum *Luceriam captam* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Sed reliqui recte vulgatum defendunt. Paullo ante *Papirium consortem*, pro *Cursorem*, Klockian. [*Samnites sub jugum* Veith.]

§. 12. *Non animi solum vigore, sed etiam corporis viribus excellens*] *sed in corporis viribus* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *sed etiam viribus corporis* Lovel. 2. Vox *etiam* deficit in Voſſ. 1. et Lovel. 1. V. supra ad 2, 6, 1. Similiter *excellens* exsulat a Portug. et Hearnii Oxon. B. Paullo ante *dignus omnium laude bellica*, pro *omni*, Harlej. V. infra ad 45, 19, 15.

§. 13. *Praecipua pedum pernicitas inerat*] *praecipue* Portug. et Hearnii Oxon. B. contra mentem Livii; qui non indicat, praecipuam hanc Papirii laudem bellicam fuiſſe, quod pedum pernicitate valuerit, sed simpliciter tantum narrat, eum hac corporis dote omnibus aetatis suae praecelluiſſe. Insuper *peditum pernicitas* Portug. a m. 1. Tum *erat*, pro *inerat*, Harlej.

Quae cognomen etiam dedit: victoremque cursu] Haec ita a Livio scribuntur, quasi Papyrius hic primus id cognominis meruerit, cum multi ante Papyrii *Cursoris* nomen habuerint. nempe primum, quem Livius commemoret, puto anno ab urbe condita CCCLXX. [6, 11, 1.] et Censoris nomen anno CCCLXIII. quod etsi ibidem omiſſum, tamen a Livio poſtea in oratione Sempronii tribuni plebis, Appium incusantis, ponitur anno CDXLV. [9, 34, 20.] GLAR. Vet. lib. alii *quae cognomen via dederat*, alii *quae cognomini vium dedit*. Hinc

que sub jugum miſſos auctores sunt. Et fuit vir 12
haud dubie dignus omni bellica laude, non animi solum vigore, sed etiam corporis viribus excellens.
Praecipua pedum pernicitas inerat, quae cognomen 13
etiam dedit: victoremque cursu omnium aetatis suae fuiſſe ferunt: et seu virium vi, seu exercitatione multa, cibi vinique eumdem capaciſſimum:
nec cum ullo asperiorem (quia ipse invicti ad labo- 14
rem corporis eſſet) fuiſſe militiam pediti pariter

ego suspicor legendum, *quae cognomen avo jam dedit.* †„Livius „hunc a cursu laudat, non avum: „nihil igitur hic agit Sigonius. „†. Ut intelligamus, quemadmodum neceſſario intelligendum est, non hunc primum inveniſſe hoc *Cursoris* cognomen, sed avum ejus ante. Avus autem ejus fuit L. Papirius Cursor, qui Censor fuit anno urbis conditae CCCLXI. et poſt etiam tribunus militum consulari poteſtate. Hic enim, de quo nunc loquitur Livius, in lapidibus Capitolinis *L. PAPIRIUS. SP. F. L. N. CURSOR* dicitur. SIG. Quid fuerit initio in Pal. sec. ex rasura nimium alte descendente erui non potest. Pal. pr. et tert. *quae cognomen etiam victori dedit.* Alii libri, referente Sigonio, *quae cognomen via dederat.* alii, *quae cognomini viam dedit.* unde fecit ipse, *quae cognomen avo jam dedit.* Quae omnino conjectura ridicula est, nullisque rationibus nixa. GEBH. *quem cognomen viam dedit* Portug. *quae cognomen via dedit* Haverk. *quae cognomen invictori dedit* Lovel. 3. Reliqui nihil mutant. Sigonii conjectura refelli videtur teſtimonio Zonarae, qui similiter L. Papirium dictatorem a Livio 8, 29, 9. memoratum, eumdem, cujus Livius hic meminit, Cursoris cognomen a pedum pernicitate habuiſſe tradit 7. Ann. 26. Ὧν εἷς ἦν καὶ Λούκιος Παπείριος, ὁ καὶ Κούρσωρ ὀνομαζόμενος διά τε τὴν ἕξιν (ἦν γὰρ δρομικώτατος) καὶ διὰ τὴν ἄσκησιν τὴν τοῦ δρόμου. An igitur Livius, ante hunc Papirium referens alium *Cursorem* cognominatum, qui censor fuit 9, 34, 20. et tribunus militum consularis 6, 11, 1. aliquid humani paſſus eſſe censeri debet? vel an dicendum est, *Cursoris* cognomen, quod majores jam obtinuerant, pedum pernicitatem huic L. Papirio confirmaſſe? quale quid in gentis Manliae cognomine *Capitolinus* accidiſſe, supra vidimus ad 5, 31, 2. in gentis Liciniae cognomine *Stolo* ad 6, 39, 3. Insuper *victorisque cursu* Leid. duo, et Lovel. 1. *victorque cursu omnium aetatis suae fuisse ferī*, id est *fertur*, Fragm. Hav. a m. 1. in quo deinceps *victoremque* a m. 2. interpolatum eſt.

Cibi vinique eumdem capacissimum] ergo *vini cibique eumdem capacissimum* habet Pal. tert. GEBH. *vini cibique capacissimum eumdem* Port. *vini cibique eumdem capacissimum* Haverk. Vox *eumdem* deficit in Lovel. 4. supra autem *τὸ vi* in Harlej. et Fragm. Hav. a m. 1. *seu* secundo loco in Voſſ. 2.

§. 14. *Asperiorem (quia ipse in-*

15 equitique. Equites etiam aliquando ausos ab eo petere, ut sibi pro re bene gesta laxaret aliquid la-
16 boris: quibus ille, *Ne nihil remissum dicatis, remitto,* inquit, *ne utique dorsum demulceatis, quum ex equis descendetis.* et vis erat in viro imperii ingens pariter in so-
17 cios civesque. Praenestinus praetor per timorem segni-

victi ad laborem corporis esset) *fuisse militiam*] *aptiorem* Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 4. *nec tum illi asperiorem* Lovel. 2. *nec cum ullo asperiore* Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *tiucti ad laborem corporis*, id est *injuncti*, Haverk. Ita supra peccabatur 8, 34, 2. Eodem errore etiam *uictus* et *iunctus* commutari in Mstis, infra videbimus ad Epit. Liv. 68. *invictus ad laborem*, ut apud Ovid. 12. Metam. 166.

Quod juveni corpus nullo penetrabile telo
Invictumque ad vulnera erat, ferrumque terebat.

ubi v. N. Heins. *ad laboris* Portug. a m. 1. *ad labores* a m. 2. Deinde *militiam fuisse* Portug. et Haverk. *militiam suis* Fragm. Hav. Tò *fuisse* exsulat a Leid. 2.

§. 16. *Quum ex equis descendetis*] *quum sitis ex equis descendentes* Oxon. L. 1. unde Hearnius legendum conjicit, *quum sitis ex equis descensuri.* Mox vocula *et* deerat in Lovel. 2. τò *erat* in Leid. 2. Deinde *in sociosque civesque* praefert Portug.

§. 17. *Praenestinus praetor*] Sic etiam Plinius 17. H. N. 11. et Aurelius Victor de Vir. Ill. 31. Vir Cl. in libro de Aedilib. Coloniar. et Municip. c. 2. 7. *Praetorem Praenestinum* intelligit *magistratum municipii Praenestini*, eodemque trahit locum Livii 23, 19, 17. de praefecto cohortis Praenestinae, quae in praesidio Casilini fuerat: *Ceteri incolumes Praeneste cum praetore suo Manicio (scriba is antea fuerat) redierunt.* Hoc non nimis certum est. Primum enim non constat, Praeneste jam tum municipium fuisse; et propius vero est, non fuisse. Deinde adparet et verbis Livii, Praenestinos hos inter socios militasse: municipia autem habebant jus legionis. V. Spanhem. Orb. Rom. 1, 9. Denique, non probabile est, Romanos militibus, quos coloniis imperabant, vel ex municipiis scribebant, magistratus urbium illarum a cura reipublicae abstractos praeposuisse. Malo igitur cum Sigonio 2. de Ant. Jur. Ital. 14. Lipsio 1. de Milit. Rom. dial. 7. et l. 2. dial. 10. et Perizon. in dissert. de Praetor. §. 19. utroque loco Livii *praetorem* interpretari *praefectum cohortis socialis.* Certe Manicium, quem *praetorem* Praenestinum vocat Livius, non fuisse magistratum urbis Praenestinae argumento est, quod cum antea *scribam* fuisse dicit. Et sic apud Livium 8, 11, 4. *praetorem* Laviniensium, qui Latinis auxilio mittebantur, praefectum eorum esse puto. DUK. Vox *praetor* saepissime per compendium *pr.* in Mstis notatur. Id non intelligentes librarii hic in varios errores inciderunt. Omittitur enim in Lov. 4. ejus loco *tr.* legitur in Kloch. *pariter* in Fragm. Hav. a m. 1. *praefectus* in margine Portug. *P. R.* divisis literis in Leid. 2. et Lovel. 1. unde *populi Romani* factum est

us ex subsidiis suos duxerat in primam aciem. quem
quum inambulans ante tabernaculum vocari jussisset,
lictorem expedire securim jussit. ad quam vocem 18
exanimi stante Praenestino, *Agedum, lictor, excide
radicem hanc*, inquit, *incommodam ambulantibus:*
perfusumque ultimi supplicii metu, multa dicta,

in Lovel. 3. qui error frequens est. V. infra ad 31, 10, 4. utraque vero *Praenestinus praetor populi Romani* servatur in Gaertn. Mox *eduxerat ex subsidiis suos*, pro *ex subsidiis suos duxerat*, Lovel. 4.

Inambulans ante tabernaculum] *ambulans* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. Portug. et Fragm. Hav. a m. 1. Male. Non tantum enim plures codd. vulgatum tuentur, verum etiam τὸ *inambulare* saepius apud Livium obcurrit. Ita 1, 54, 6. *Ibi inambulans tacitus summa papaverum capita dicitur baculo decussisse.* 23, 7, 10. *In foro cum filio clientibusque paucis otiose inambulavit.* c. 43, 8. *Per muros inambulare senatores Nolanos jussit.* 40, 8, 5. *Solus, filio procul stante, multa secum animo volutans inambulavit.*

Expedire securim jussit] Pall. tres. et Camp. editio *securem*. GEBH. *securem* etiam Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Similiter varii codd. exhibent supra 8, 7, 20. Verum, *securem* se legere non meminisse, monuit Vossius 4. Gramm. 10. Praeterea *jubet* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C.

§. 18. *Agedum, lictor, excide radicem hanc, inquit, incommodam ambulantibus*] *Agendum* Leid. 1. Haverk. et Fragm. Hav. quomodo librarios peccare solitos fuisse, infra videbimus ad h. lib. c. 33, 7. *Agede* Voss. 1. *Age* Leid. 2. et Lovel. 1. Male. V. ad 3, 62, 4. Vox *lictor* deficit in Haverk. Tum *incommodam, inquit, ambulantibus* Lovel. 2.

Perfusumque ultimi supplicii metu, mulcta dicta, dimisit] Pall. pr. et tert. *eum post multa dicta dimisit.* sec. *perfusum ultimi supplicii metu mulcta indicta dimisit.* GEBH. *perfusum ultimi supplicii metu* Haverk. *perfusumque vultum supplicii metu* Klock. Leid. 2. et Lovel. 1. *perfusumque ultimi supplicii metri* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed de locutione *perfundere metu, gaudio* supra dictum est ad 2, 63, 4. *ultimum supplicium* autem est poena mortis. *ultimam poenam* vocat supra 3, 58, 10. *Die dicta damnatus, ipso remittente Virginio ultimam poenam, dimissus.* Sueton. Caes. 14. *Senatu universo in socios facinoris ultimam statuente poenam.* Plin. 2. Ep. 11. *Septemque amicorum ejus ultimam poenam arguebatur emisse.* ubi v. Cortium. Hinc *eum post multa dicta dimisit*, insertis duabus vocibus, Voss. 2. et Lovel. 3. Adparet, pro *mulcta* in membranis scriptum reperisse librarios *multa*, quomodo exaratur etiam in Leid. 1. Lovel. 4. Gaertn. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. de qua orthographia dictum est ad 2, 52, 5. Id autem non intelligentes locum adscitis vocibus interpolasse, et existimasse *post multa dicta* hic notare postquam multis

19 dimisit. Haud dubie illa aetate, qua nulla virtutum feracior fuit, nemo unus erat vir, quo magis innisa res Romana staret. quin eum parem deſtinant animis Magno Alexandro ducem, si arma, Asia perdomita, in Europam vertiſſet.

1 XVII. Nihil minus quaesitum a principio hujus operis videri potest, quam ut plus juſto ab rerum

verbis eum increpuiſſet. *mulcta indicta* est in Harlej. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a manu altera, et Hearnii Oxon. N. et B. quomodo *indicere exsilium* supra 1, 60, 2. *Tarquinio clausae portae, exsiliumque indictum.* Praefero tamen *multa dicta*, quam lectionem et plures et meliores codd. tuentur. Ipsa autem locutio in hac re sollemnis ac propria eſt. Supra 2, 52, 5. *Duo millia aeris damnato multam dixerunt.* ubi plura vide. 42, 9, 4. *Itaque multam ei se dicere.* 43, 16, 5. *Multamque pro concione privato dixerunt.* Epit. Liv. 47. *Cn. Tremellio tribuno plebis multa dicta est.*

§. 19. *Quo magis innixa res Romana staret*] *in quo innixa* Gaertn. Verum alibi hanc conſtructionem me apud Livium legere non memini, qui vel *inniti alicui*, aut *inniti aliquo* dixit, ut vidimus supra ad 4, 19, 4. quamvis ceteroquin Livius praepositionem *in*, cum qua verbum compositum eſt, in regimine repetere consueverit. V. ad praefat. §. 11. Vulgatum itaque *quo magis innisa*, quod probant reliqui omnes codd. servo. *quo innixa magis* habent Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

Quin eum parem deſtinarant animis Magno Alexandro ducem] Oggerunt codd. scripti et libri editi *deſtinant.* GEBH. Repugnat his verbis, quod c. 18, 6. *Quem ne fama quidem illis notum arbitror fuisse.* Si namque incognitus Romanis, dum viveret, Alexander, quomodo deſtinare potuerunt ei parem e suis ducem? Non ita immemor sui Livius, ut exiſtimat Muretus 15. Var. 14. Scribebam, *deſtinarunt.* Scilicet judicia scriptorum et hominum, qui poſtea fuere, et nunc sunt. 28, [24, 3.] *Quia regnum sibi Hispaniae, pulsis inde Carthaginiensibus, deſtinarant animis.* Sed Voſſ. duo, et Helm. et omnes editi veteres ab Andrea ad Gryphium, *deſtinant.* Quo magis etiam apparet, quod dixi. Coelius Curio primus mutavit. J. FR. GRON. Non Coelius Curio mutatae lectionis auctor est, sed potius Vascos. qui ita septennio antea edidit. Ceterum *deſtinant* etiam omnes mei. Praeterea *qui eum parem* Leid. 2. et Gaertn. Vox autem *animis* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Malc. *deſtinare animo* Livio in usu fuiſſe, non tantum probat locus a Gronov. modo laudatus, verum et alius 7, 33, 13. *Adeo morte sola vinci deſtinaverant animis. in animo deſtinare* supra dixit 6, 6, 7. *Sibique deſtinatum in animo esse, Camillo submittere imperium.* et 21, 44, 9. *Si hoc bene fixum omnibus, deſtinatumque in animo est.*

§. 1. *Nihil minus quaesitum*] Ob hanc digreſſionem Livii in

ordine declinarem; varietatibusque distinguendo opere, et legentibus velut deverticula amoena, et requiem animo meo quaererem: tamen tanti regis 2
ac ducis mentio, quibus saepe tacitis cogitationibus volutavit animum, eas evocat in medium: ut quaerere libeat, quinam eventus Romanis rebus, si cum Alexandro foret bellatum, futurus fuerit.

doctrina temporum imperitiam multis exagitat Dodwell. de Cyclis dissert. 10, 73. cui respondere conatus est Clericus ad h. l. dicens, licuisse Livio agere de eventu belli, si id Alexander Romanis intulisset, ubicumque sermo fuit de magistratu viri fortis, qui Alexandri aequalis fuit. Immo ipse Livius mox dicit, Alexandri Magni tanti regis ac ducis mentionem effecisse, ut quaerere libuerit, quinam eventus Romanis rebus futurus fuerit, si cum Alexandro foret bellatum: non autem addit, se id fecisse eo anno, quo Alexandrum mortuum crederet; quod tamen tamquam verum ponit Dodwellus, et quo uno ejus censura in Livium innititur, quum Alexander jam sexennio ante obierit.

Varietatibusque distinguendo opera] Pall. pr. ac tert. *distinguendo opere*. Reliqui quoque libri *opere*. GEBH. *distinguendo opera* primum edidit Frobenius anno 1535. et deinde servarunt recentiores usque ad Gruter. qui in ed. postrema *opere* revocavit. Et recte. Ita enim omnes priores excusi omnesque omnino codd. Passim etiam Livius historiam Romanorum a se conscriptam *opus*, non *opera* numero plurali, vocat. Supra in praef. *Ut orsis tanti operis successus prosperos darent*. Hoc cap. *Nihil minus quaesitum a principio hujus operis videri potest*. 21, 1, 1. *In parte operis mei licet mihi praefari*. 31, 1, 2. *In partibus singulis tanti operis fatigari minime conveniat*. Ceterum *varietatibus quibus destinguendo* Haverk. Paullo ante *ab rerum ordine inclinarem*, pro *declinarem*, Haverk. Livius 21, 52, 7. *Ab auctoribus injuriae ad vindices futuros declinant*. 25, 18, 7. *Se ab eo, etiamsi in acie obcurrat, declinaturum*.

Diverticula amoena, et requiem animo meo quaererem] *deverticula* Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. Et ita legendum esse, supra monui ad 1, 51, 8. Praeterea *animo mō quaererem*, id est *animo modo*, Lovel. 3. et Gaertn. *animo meo quaerentem* Portug.

§. 2. *Quibus saepe tacitis cogitationibus volutavit animum, eas evocat in medium*] *cum saepe tacitis* Lovel. 2. *quae saepe tacitis* Portug. et Fragm. Hav. a m. 2. Tum *volutavi animum* Haverk. Deinde, male in voces contributis literis, *ea sevocat in medium* Fragm. Hav. a m. 2. et edd. principes. Pro eo quidem Mediol. anno 1505. recte ediderunt *eas evocat*, quos Aldus secutus est; verum Ascens. anno 1513. et postea ipse atque alii ejus loco substituerunt *eas sevocat*, donec Froben. anno 1531. *eas evocat* reduceret. *Evocare in medium* autem, scilicet ex animo, dictum est eodem modo, quo *emittere in ho-*

3 Plurimum in bello pollere videntur militum copia et virtus, ingenia imperatorum, fortuna per omnia
4 humana, maxime in res bellicas, potens. Ea, et singula intuenti et universa, sicut ab aliis regibus gentibusque, ita ab hoc quoque, facile praeſtant
5 invictum Romanum imperium. Jam primum, ut ordiar ab ducibus comparandis, haud equidem ab-

stes. V. infra ad 28, 14, 11. Paullo ante *tum tanti regis*, pro *tamen tanti*, Portug. V. ad 22, 17, 5.

Ut quaerere libeat, quinam eventus] Prima vocula deficit in Voſſ. 2. et Lovel. 3. Deinde *quisnam eventus* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. [Veith.] V. ad 6, 32, 5. Mox *humanis rebus*, pro *Romanis*, Leid. 2. Tum *debellatum*, pro *bellatum* Haverk. V. infra ad Epit. Liv. 37. Insuper *futurum fuit*, pro *fu'it* vel *fuerit*, Voſſ. 2. Lovel. 3. et Gaertn. V. ad 40, 14, 11.

§. 3. *Pollere videntur militum copia et virtus, ingenia imperatorum, fortuna*] Palat. sec. addita particula connexiva, *militum copia et virtus, ingeniaque imperatorum.* GEBH. Similiter etiam Lovel. 2. Harlej. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Sed *militum copia et virtus, imperatorum ingenia, et fortuna* Lovel. 4. Adparet, librarios ita edidiſſe, quod tria haec sine copula jungi displiceret, quomodo tamen Livius saepiſſime loqui amavit, quod ipsi paſſim corruperunt. V. ad 4, 3, 12. et ad 38, 18, 12. Insuper *pollere videtur militum copia* Portug. Sed librarius existimasse videtur, verbo plurali locum eſſe non poſſe, quod omnia nomina sint singularia, quam ob cauſſam etiam forte *pollere videntur militum corpora* dedit librarius Harlej. Sed, Livium verbum plurale duobus pluribusve subſtantivis singularibus junxiſſe, saepius supra dictum est. V. ad 1, 31, 7. *videretur* est in Haverk. Sed hic scriba voces per compendium scriptas *vidētur* et *vide'tur* confudit. *copia militum et virtus*, transpositis dictionibus, est in Leid. 1. *militum copia et virtus ingenua, imperatorum fortuna* in Klock.

§. 4. *Ea, et singula intuenti et universa, sicut ab aliis regibus gentibusque, ita ab hoc quoque, facile praestant*] Prima vox non adparet in Lovel. 4. qui etiam *ab aliis rebus* praefert. Deinde etiam vox *ita* exsulat a Leid. 1. Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. In quam lectionem quum tot codd. consentiant, ea etiam displicere nequit; praesertim quia verisimilius videtur, illud *ita*, quod plerumque τῷ *sicut* respondere solet, a librariis additum, quam omiſſum fuiſſe; idque hominum genus ita et alibi peccavit. Sic infra 34, 9, 10. *Romanam amicitiam, sicut minoribus viribus, quam Massilienses, pari colebant fide.* ubi ante Gronov. vulgo etiam edebatur *ita pari.* V. quae ad eum locum notantur. Tum *praeſtare facile* Lovel. 4. *facile praeſtari* Harlej. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 5. *Jam primum, ut ordiar*

nuo, egregium ducem fuisse Alexandrum; sed clariorem tamen eum facit, quod unus fuit, quod adolescens in incremento rerum, nondum alteram fortunam expertus, decessit. Ut alios reges claros 6 ducesque omittam, magna exempla casuum humanorum; Cyrum, quem maxime Graeci laudibus celebrant, quid, nisi longa vita, sicut Magnum

ab ducibus] *Nam primum* Voss. 1. Leid. 2. Harlej. Portug. et Haverk. Atque, ita se in Oxon. N. L. 2. B. ac C. reperisse, Cl. Hearnius testatur. Sed nihil mutandum. Eleganter enim particula *Jam* inservit transitioni ac connectendis orationis periodis. V. Cel. Duker. ad Flori Praefat. §. 2. Ita mox hoc lib. c. 19, 9. *Jam in opere quis par Romano miles.* Praesertim autem ita adhibentur voces *jam primum.* Infra 21, 62, 7. *Prodigiis procurandis prope tota civitas operata fuit. Jam primum omnium urbs lustrata est.* Ab his vocibus Livius etiam incipit historiam, iis eam connectens praefationi, 1, 1, 1. V. etiam 5, 51, 6. Solent autem *jam* et *nam* passim in Mstis confundi. V. viros doct. Burmann. ad Suet. Caes. 44. Corte ad Plinii 1. Ep. 6. Torren. ad Val. Max. 2, 6, 16. et 3, 5, 4. et quae notavi ad Silii Ital. 9, 242. Adde, quae dicuntur ad Liv. 2, 29, 11. 3, 34, 8. 4, 26, 11. c. 49, 16. 5, 36, 6. 6, 15, 10. c. 27, 7. 9, 3, 5. c. 29, 8. 26, 7, 3. 32, 16, 10. 34, 4, 4. c. 31, 15. 39, 52, 8. et alibi. Similiter commutantur *ubi jam* et *ubinam.* V. supra ad 6, 25, 10. Praeterea *exordiar* Lovel. 2. Tum *a ducibus* Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. Paullo post *ab uno*, transpositis literis, pro *abnuo*, Leid. 2. Lovel. 3. Portug. et Gaertn. Hinc, alio ordine vocum, *Alexandrum fuisse* Portug. et Haverk. at verbum *fuisse* exsulat a Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Quod adolescens, in incremento rerum] Scribe ex vet. lib. *quod adolescens, quod in incremento rerum*, ut tertia esse caussa videatur. SIG. Pall. duo codd. vetustique editi, *quod adolescens in incremento rerum.* GEBH. Hoc postremum *quod* est solius Sigoniani. nec necesse est, gravitatem Livii in minutias concidi. J. FR. GRON. Sigoniano consentiunt tantum ex meis Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. codices admodum suspectae fidei. Unde fit, ut credam, recte Gronovium vulgatum huic lectioni praetulisse. Praeterea praepositio *in* deest in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. Harlej. Portug. et Gaertn. Sed intercepta est a syllaba initiali proximae vocis. V. ad 8, 33, 6. Tum *adulescens* Lovel. 4. V. ad 6, 34, 11. Paullo ante *clariorem eum tum facit* Gaertn. *clariorem eum tamen facit* Harlej. et edd. antt. usque ad Froben. anni 1535.

§. 6. *Ut alios reges claros ducesque omittam*] *reges clarosque duces* Harlej. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *reges claros duces* Leid. 2. et Lovel. 1. ut per adpositionem dicatur, reges qui clari duces fuerunt. Deinde *dimittam* Hearnii Oxon. L. 2. Cicero pro Quinct. 22. *Ut alia omittam, hoc satis est.* (* Liv. 27, 33, 9.)

7 modo Pompejum, vertenti praebuit fortunae? Recenseam duces Romanos, nec omnes omnium aetatium, sed ipsos eos, cum quibus consulibus aut
8 dictatoribus Alexandro fuit bellandum; M. Valerium Corvum, C. Marcium Rutilum, C. Sulpicium, T.

Cyrum, quem maxime Graeci laudibus celebrant] *Pyrrhum* Harlej. Portug. Haverk. [Veith.] et Oxon. B. apud Hearnium, qui se *Pyrum* inveniſſe teſtatur in L. 2. C. et N. pro quo tamen in poſterioris margine *Cyrum* emendatum erat.

Vertenti praebuit fortunae] *vertici praebuit fortunae* Portug. *venienti praebuit fortunae* Lovel. 4. V. ad 5, 49, 5. *vertenti fortunae praebuit*, transpositis dictionibus, Lovel. 2. *praebuit vertenti fortunam* Gaertn. Non animadvertit librarius, *vertens* hic neutraliter, sive sensu paſſivo, usurpari, pro vertenti se fortunae, vel versae fortunae. V. ad 2, 62, 2.

§. 7. *Recenseam duces Romanos, nec omnes omnium aetatum, sed ipsos eos, cum quibus*] *Ne censeam duces* Lovel. 4. *Ne recenseam duces*, utraque lectione juncta, editi ante Aldum, qui primus *Ne* expunxit. Tum *omnium aetatium* Leid. 1. Quam scripturam supra ex tribus codd. recepi 1, 43, 5. quibus nunc duos optimae etiam notae Florent. et Klock. quorum excerpta poſtea demum accepi, accedere moneo. Eamdem itaque lectionem etiam hic in contum admisi. (*Ita et Florent. 26, 9, 13. 24, 1, 4.) Similiter quoque cod. Memmian. Sueton. exhibere in Aug. 31. ad eum locum observavit, atque inluſtravit Cel. Burmann. Deinde *eos ipsos*, trajectis dictionibus, Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. V. ad 2, 5, 5. Ordinem tamen, qui vulgo obtinet, veriorem esse, reliquorum codicum auctoritas persuadet. Et ita infra 42, 21, 8. *Patres ipsum eum quaerere jusserunt*. Praeterea vox *cum* deficit in Fragm. Hav. a m. 1. Mox *Alexandro fuit bellum*, pro *bellandum*, Portug.

§. 8. *M. Valerium Corvum*] Ita omnes praeferunt codd. nisi quod ultima vox desit in Hearnii Oxon. L. 1. et *Corvinum* legant Harlej. et Haverk. cum omnibus edd. ante Sigonium: cui bis hoc capite *Corvum* reſtituenti nemo dicto audiens fuit ante Gruterum, qui ita in poſtuma ed. vulgari curavit. Unde Gebhardus, qui ante eam in lucem emissam notas ad primam Gruteri ed. conscripsit, supra ad 7, 26, 12. monere neceſſe habuit, *Corvi* cognomen bis hoc cap. reſtituendum eſſe. V. quae ibi dicta sunt.

C. Marcium Rutilum] *C. Marcium Ruptilium* Voſſ. 1. *C. Marcium Rutilium* Voſſ. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. qui *C. Rutilum*, media voce omiſſa. in L. 1. invenit. *C. Marcum Rutilium* Haverk. *C. Claudium Marcium Rutilum* Harlej. *C. Claudium, M. Rutilium* edd. Aldo priores. V. ad 7, 17, 6.

C. Sulpicium, T. Manlium Torquatum, Q. Publilium Philonem] *C. Suplicium*, literis transpositis, Fragm. Hav. *C. Supplicium* Leid.

Manlium Torquatum, Q. Publilium Philonem, L. Papirium Cursorem, Q. Fabium Maximum, duos Decios, L. Volumnium, M.' Curium. Deinceps in- 9
gentes sequuntur viri, si Punicum Romano praevertisset bellum, seniorque in Italiam trajecisset.

2. et Lovel. 1. V. ad 3, 10, 5. Ejus praenomen deesse monuit Hearne in Oxon. L. 1. Tum *Ti. Manlium Torquatum* Portug. *T. Torquatum*, omissa media voce, Hearnii Oxon. L. 1. *Malium* habet Lovel. 1. *Mallium* Gaertn. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad 34, 53, 2. Deinde *Q. Publilium Philonem* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. Klock. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. *Q. P. Philonem* Haverk. *Quintum P. Philonem* Lovel. 2. V. supra ad 2, 55, 4.

L. Volumnium, *M. Curium*] *M.' Curium* Capitolini lapides: item alii. SIG. *M.* legunt omnes codd. Sed solent passim librarii minus notum praenomen *Manium* in *Marcum*, sive notam ejus *M.'* in alterius notam *M.* mutare. V. ad 27, 25, 2. *Currium* est in Leid. 1. *Curcinum* in Gaertn. Praeterea *Voluminium* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3. *Voluminum* Voss. 2. Lovel. 2. et Fragm. Hav. *Volumium* Haverk. V. ad 3, 10, 5. *L. Valerium* vocat Oxon. L. 1. ut Hearne testatur.

§. 9. *Si Punicum Romano praevertisset bellum*] Non admodum hoc clarum: praesertim illud *Romano*. GLAR. Sensus, Si Alexander ante intulisset Romano bellum, quam Poeni: quod futurum erat, si senior in Italiam trajecisset. nisi malimus legere, pro *Punicum*, *Indicum*; nam sequitur: *Longe alius Italiae, quam Indiae, visus illi habitus fuisset.* †. „ Hinc inscitiam historiae Alexandri Sigonius prodit. Alexander enim cum ex India Babylonem rediisset, jam classem destinarat in Carthaginenses, non in Romanos: et si tum rebus humanis ereptus non esset, ac in Africam venisset, aliquot annis ibi bellandum erat, ponito x. jamque Alexander erat XLIII. annorum, sic senex, non tamen valde, venisset in Italiam. Sensus igitur est: Si Alexander praevertisset bellum Africanum, quam Romanum, hoc est, prius Africam aggressus, quam Italiam, id enim in ejus senectute futurum erat. „ †. SIG. Pall. pr. ac tert. *sed si Punicum Romano praevertisset bellum.* GEBH. Non admodum clarum, praesertim illud *Romano*, inquit Glareanus. At Sigonius: si Alexander ante intulisset Romano bellum, quam Poeni; quod futurum erat, si senior in Italiam trajecisset. Nihil minus sensit auctor. Et senior potius venisset in Italiam, si Poeni prius bellum cum Romanis habuissent, quam ipse Alexander: ita enim necessario tempora quaedam intercedere oportuisset: sin prior Alexander, cur senior? potuisset enim proxime illa tempora, quibus juvenis fatis cessit. Prorsus hic caecutivit vir doctissimus. Alexander paullo ante mortem agitabat animo Punicum bellum, adversus Tyri ab se divictae colonos Carthaginienses, mari tum potentes. Justinus 21, [6.] Ideo Livius, si Africam, inquit, bello subjugare maluisset, antequam

10 Horum in quolibet tum indoles eadem, quae in Alexandro erat, animi ingeniique; tum disciplina militaris, jam inde ab initiis urbis tradita per manus, in

Italiam et Romanos aggrederetur: atque ita, quoniam haud dubie aliquot anni elapsuri erant, dum ea provincia conficitur, senior in Italiam trajeciſſet. *Praevertere* alias aliter; sed ut hic, et 2, [24, 5.] *Nec posse, quum hostes ad portas essent, bello praevertisse quicquam.* Cicero 1. de Divin. [6.] *Si vacas animo, neque habes aliquid, quod huic sermoni praevertendum putes.* Sed vidit hoc poſtea Glareanus in additionibus ad Sigonii notas. J. FR. GRON. Qui Livium cum scholiis Sigonii poſt ejus mortem apud Aldum edidit anno 1592. ex Glareani ad Sigonium additione meliora edoctus priorem partem Scholii ita concepit: „Si Alexander ante intulis- „set Poenis bellum, quam Ro- „manis.„ Recte. Altera pars scholii, qua Livium conjectura tentat, *Indicum*, pro *Punicum*, legendum exiſtimans, in prima ed. non comparuit. Poſtea tamen ipse Sigonius vivus in repetita ed. conjecturam illam proposuit. Adſtructio autem ejusdem conjecturae, ultimis verbis scholii conſtans, demum subjuncta est in ed. Aldi laudata. Verum neque illa necessaria est, quum vulgata lectio *Punicum* conſtanter supersit in omnibus Mſtis, eaque, ut viri docti docuerunt, commodiſſimum sensum praebeat. Ceterum *sed si Punicum*, addita voce, Voſſ. 2. et Lovel. 3. Tum *Punicum cum Romano praevertisset bellum* Gaertn. Sed illud *cum* ex syllaba finali vocis praecedentis perperam repetitum est. Similia exempla supra habuimus ad 5, 50, 5. 6, 21, 7. hoc lib. c. 41, 6. et alibi. *Punicum Romano pervertisset bellum* Haverk. *Punicum Romano praeveniſſet bellum* Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. [*praevenisset bello* Veith.] Alibi ita peccari, infra videbimus ad 24, 5, 6. *Praevertisset* hic rectum est. Supra 3, 22, 2. *Aegre inpetratum a tribunis, ut bellum praeverti sinerent.* c. 40, 14. *Decemviros exercitum ducere, nec rem aliam praeverti.* 8, 13, 1. *Coactique novi consules omnibus eam rem praeverti, proficiscuntur.* 28, 7, 15. *Praevertendum id ratus Corinthum descendit.*

§. 10. *In artis perpetuis praeceptis ordinatae modum venerat*] Ultimam vocem truncavit Campanus. Alias Pal. sec. *in artes perpetuis praeceptis ordinato modo venerat.* GEBHARD. Ita et Portug. et Fragm. Hav. a m. 2. quum a m. 1. legeretur *in artes perpetuis praeceptis ordinatae modum venerat:* quomodo etiam praeferunt Voſſ. ambo, Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. *Martis perpetuis praeceptis ordinato modo venerat* Haverk. [*ordinato modo* etiam Veith.] *in artes perpetuis praeceptis ordinatae moderaverunt* Gaertn. *modus venerat* Leid. 2. et Lovel. 3. Ut autem *in modum artis venire*, ita *in morem venire* infra 42, 21, 7. *In monte Albano, quod jam in morem venerat, ut sine publica auctoritate fieret, triumphavit.* Similiter fere *aliquid in religionem venire* saepius apud Livium obcurrit. Si tamen codd. addicerent, haud displiceret *in artis modum verterat*, pro versa erat, ut supra 7, 2, 11. *Poſtquam ludus in artem paullatim verterat.* Eo modo *vertere* apud Livium

in artis perpetuis praeceptis ordinatae modum venerat.
Ita reges gesserant bella; ita deinde exactores regum 11
Junii Valeriique; ita deinceps Fabii, Quinctii, Cornelii; ita Furius Camillus, quem juvenes ii, quibus cum

saepissime usurpari, supra vidimus ad 2,62,2. *vertens* autem et *veniens* inter se commutari in Mstis, antea dictum est ad 5,49, 5. Paullo ante *quom indoles* etc. *tum disciplina* Gaertn. V. ad 6, 23,3. Tum *τὸ erat* non conspicitur in eodem cod. qui etiam praefert *disciplina militaris ab inde ab initiis urbis*, pro *jam inde ab initiis urbis*. Malc. V. ad 6,40,3. Vox *urbis* exsulat ab Haverk.

§. 11. *Quem juvenes duo, quibus cum Alexandro bellandum erat, senem viderant*] Quum ejusdem prope aetatis viros numeret, non satis certo sciri potest, quinam illi sint juvenes. At ego Torquatum ac Corvinum designari puto, quorum alter quinto post Camilli mortem anno, alter decimo septimo singulare cum Gallis habuere certamen. GLAR. T. Manlius Torquatus et M. Valerius Corvus, de quibus paullo post: *Cessisset videlicet in acie oblatus par Manlius Torquatus, aut Valerius Corvus.* †. „Haec ex Gla„reano habet.„ †. SIG. T. Manlium Torquatum et M. Valerium Corvum intelligunt Glareanus et Sigonius. M. Valerius Corvus annorum trium et viginti, raro exemplo, consul creatus anno U. C. CDV. Septem igitur annos habebat, quum decederet Camillus anno U. C. CCCLXXXVIII. Itaque hic si senem Camillum vidisse juvenis commode dicitur, quanto magis C. Marcius Rutilus consul primum anno CCCXCVI. hoc est, octo annis post mortem Camilli. Ne Decium, Philonem, Sulpicium commemorem, qui omnes, ut plerique Corvo majores, juvenes senem videre potuerant Camillum. Quare igitur praecise *duo?* Membr. Vossianae, et, ut me monuit Alb. Rubenius, Buslidianae, *juvenes hii, quibus.* Quod consentiebamus esse *hi*, vel *ii:* quorum loco sic MSS. passim. Omissa forte alicubi adspiratione notam numeri se videre putarunt, reddiderunt que *duo*. J. FR. GRON. *hii* non tantum ex meis Voss. 1. a Gronovio memoratus, sed et Leid. 2. ac Lovel. 1. Neque aliter erat in Hearnii Oxon. N. et B. *hi* Portug. et Haverk. *duo hi*, utraque lectione juncta. Lovel. 4. in quo tamen priorem vocem delendam esse, subscriptis notis librarius indicavit. *juvenes ii* Leid. 1. Alibi saepe pronomen illud *ii* pro numeri nota scribae acceperunt, et per *duo* reddiderunt. V. infra ad 36,43,11. Veram igitur scripturam, quod Gronovius facere veritus est, in contextum recepi. Non moramur hic Doujatium, qui vulgatum *duo* servat, existimans, illud *juvenes*, quod de Valerio septem annos nato, quo tempore Camillus moriebatur, commode dici Gronovius negabat, non praecise sumendum, in eo praesertim, qui annos virtute praecurrit; et ex illis, quae sequuntur, satis patere, de his praecipue duobus sensisse Livium, quando nominatim eos Alexandro statim primo loco obponit. Verum quantopere etiam annos virtute praecurrerit, tamen ex disciplina Romana virtutis ejus specimina anno aetatis septimo nondum edere potuit, ut propterea *juvenis* diceretur. Praeterea cur potius Manlium et Va-

12 Alexandro dimicandum erat, senem viderant. Militaria opera pugnando obeunti Alexandro (nam ea quoque haud minus clarum eum faciunt) cessisset videlicet in acie oblatus par Manlius Torquatus, aut Valerius
13 Corvus, insignes ante milites, quam duces? cessissent Decii, devotis corporibus in hostem ruentes? cessisset Pa-

lerium indicasset Livius? qui eadem periodo illis jungit Decios et Papirium. Ex hoc enim argumentum peti nequit, quod eos primo loco memoravit. Nam id tempori dedisse videtur, quo ad honores summos evecti sunt, aut florere inceperunt. Tum *senem viderunt* Lovel. 2. Paullo ante *gesserunt bella*, pro *gesserant*, Gaertn. et Portug. inter versus. [Veith.] at vox *bella* deficit in Lovel. 4. Hinc *ita demum exactores*, pro *ita deinde*, Portug. V. ad 40, 22, 1. *ita inde exactores* Gaertn. V. ad 36, 24, 10. Insuper *Quintii*, *Corneliique* Oxon. Hearnii C. [Veith.] Sed particulam copulativam, quam omnes reliqui ignorant, Livius saepissime omittere consuevit, ut antea pluribus locis dictum est.

§. 12. *Militaria opera pugnando obeunti Alexandro*] Duae posteriores voces non adparent in Gaertn. *abeunti Alexandro* legunt Lovel. 2. 3. et Voss. 2. V. supra hoc lib. ad c. 9, 1. *obeuntem Alexandro* Portug. et Haverk. Mox *non ea quoque*, pro *nam ea quoque*, Harlej. V. ad 8, 27, 2. Deinde *haud minus durum*, pro *clarum*, Klock. Sed, voces has et alibi scribas in membranis antiquis confudisse, constat ex illis, quae viri docti notarunt ad Seren. Samm. v. 497.

Cessisset videlicet in acie oblatus par Manlius Torquatus] Pall. pr. et tert. *cessisset videlicet oblatus Manlius.* secundus quoque caret τῷ *par*. GEBH. *gessisse videlicet* Leid. 1. Saepius librarios *gessi* et *cessi* commutasse, infra videbimus ad 37, 52, 3. *cessissent videlicet* Lovel. 1. et 2. ut referatur ad utrumque, Manlium Torquatum et Valerium Corvum. Alii tamen omnes, qui receptum tuentur, id etiam verius esse evincunt. Tum voces *in acie* deficiunt in Lovel. 3. Hinc *oblatus Manlius Torquatus* Lovel. 3. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. *oblatus Marcus Torquatus* Gaertn. *oblatus P. Manlius Torquatus* Leid. 2. Lovel. 1. et Voss. 1. in margine, qui in contextu *p*, pro *par*, habebat. Sed nihil mutandum. De voce *par* v. Gronov. ad Livii 22, 27, 3. Mox *Chorvus* Voss. 1. *Corvinus* Lovel. 4. Harlej. et editi usque ad postremam Gruteri, nisi quod interim Sigonius *Corvus* recte restituerit. V. supra hoc cap. ad §. 8. [*in acie Manlius* Veith.]

§. 13. *Devotis corporibus in hostem ruentes*] *corporibus hostium in hostem* Voss. 2. additis tamen stigmatibus, quibus vocem *hostium* delendam esse indicatur. *in hostes* Portug. Mox *ille corporis robore, illi animo* Gaertn. quasi *ille* ad Papirium, *illi* ad Decios referendum foret. *ille* Papirius cessisset *corporis robore*, *illi* Decii cessissent *animo*. Sed male. utrumque enim ad solum Papirium pertinet; quem *non animi solum vigore*, *sed etiam corporis viribus*

pirius Cursor, illo corporis robore, illo animi? victus 14
esset consiliis juvenis unius, ne singulos nominem,
senatus ille, quem qui *ex regibus constare* dixit, u-
nus veram speciem Romani senatus cepit? Id vero 15
erat periculum, ne solertius, quam quilibet unus
ex iis, quos nominavi, castris locum caperet, com-

excelluisse, Livius supra dixit c. 16, 12. Locutionem inlustrant, quae dicta sunt ad 3, 35, 3.

§. 14. *Victus esset consiliis juvenis unius, ne singulos nominem, senatus ille*] *victus esset consilio juvenis unus, ne singulos nominem senatum, ille* Lovel. 2. τὸ *unius* deest in Haverk. quod tamen hic emphasin habet, oppositum voci *senatus*, qui ex pluribus constat membris. *nomine*, pro *nominem*, legit Lovel. 3.

Quem qui ex regibus constare dixit, unus veram] Cyneas hic fuit legatus Pyrrhi bello Tarentino. Plut. in Pyrrho [p. 395.] SIG. Florus 1, 18. *Quis autem ille senatus fuit? quum perorante Ap. Caeco pulsi cum muneribus suis ab urbe legati interroganti regi suo, quid de hostium sede sentirent? urbem templum sibi visum, senatum regum esse, confiterentur.* Ubi alios scriptores, idem testantes, laudavit Cel. Dukerus. Ceterum *quod qui ex regibus* Leid. 2. *quem quidem ex regibus* Lovel. 2. Tum *constare dixi, unus veram* Lovel. 2. *constare diximus veram* Gaertn.

§. 15. *Ne solertius, quam quivis unus ex iis*] Pall. tres, et Camp. ed. *quam quilibet unus.* At Andreae *quam quis unus.* GEBH. Tres Pall. Thuan. Voss. Helm. *quilibet unus.* ut 42, 42, 3. *Queratur unusquilibet militis mei injuriam.* Plinius 2. epist. 4. *Si pluribus pater tuus vel unicuilibet alii, quam mihi, debuisset.* V. ad M. Senecam. [4. controv. 26.] J. FR. GRON. Lectio, quae vulgo exstabat, in nullo cod. superest; prima autem edd. in qua mihi obcurrit, fuit Mediol. anni 1480. priores, ut Rom. anni 1472. et Parm. habebant *quam quis unus ex iis.* Ex scriptis autem *quam quibus unus* obferunt Leid. 2. et Lovel. 1. *quam unus* Harlej. Reliqui mei et apud Hearnium Oxonienses *quilibet unus* recte praeferunt. Livius 6, 40, 6. *Si Claudiae familiae non sim, nec ex patricio sanguine ortus, sed unus Quiritium quilibet.* (*37, 54, 12.) Abesse poterat *unus*; sed vox illa emphasis caussa additur, ut in *nemo unus, quisquam unus;* de quo supra v. ad 3, 12, 4.

Commeatus expediret, ab insidiis praecaveret] Pal. sec. *commeatus pararet.* GEBH. *pararet* etiam Portug. et Haverk. Sed Gaertn. utraque lectione simul recepta, *commeatus pararet, expediret.* Non dubito, quin *expediret* vera lectio sit, ex cujus interpretatione natum est *pararet.* Solitum autem fuisse librarium Gaertn. veram lectionem ejusque glossam simul recipere, supra vidimus ad 4, 55, 5. Similiter *expedire commeatus* 44, 26, 5. *Denunciare coepit, ut commeatus expedirent.* Ita *alicui vicarium expedire* hoc sensu dixit Liv. 29, 1, 8. *Quoniam igitur, adolescens, quid sentires, non dissimulasti, vicarium tibi*

meatus expediret, ab insidiis praecaveret, tempus pugnae deligeret, aciem instrueret, subsidiis firma-
16 ret. Non cum Dario rem esse dixisset: quem, mulierum ac spadonum agmen trahentem, inter purpuram atque aurum, oneratum fortunae adparati-

expediam. expedire naves 42, 27, 2. *Eas, quae in Sicilia naves essent, reficeret, atque expediret.* Praeterea *ab insidiis praecaveretur* Leid. 1. V. ad 39, 22, 8.

Tempus pugnae eligeret] Pall. pr. tert. et Camp. *deligeret.* Placet, quod principio scriptum exstitit in sec. *tempus pugnae diligeret.* V. notas nostras criticas ad Epist. Cic. Infra l. 23, 17. Pall. duo habent, *Hi non confecto Praeneste ad diem dilectu.* l. 25, 5. Pall. tres, *Consules dilectum cum aegre conficerent.* GEBH., *diligeret* etiam Klock. *delegeret* Leid. 2. et Lovel. 1. *deligent* Voss. 2. *deliget* Gaertn. cujus librarius additam notam *delig'et* perperam neglexit, ut saepe factum. V. ad 2, 56, 7. Reliqui omnes legunt *deligeret*, quomodo Gronov. jam edidit. Infra 9, 26, 14. *Dictator deligendus exercendis quaestionibus fuit.* 24, 8, 18. *Deligendi duo imperatores essent.* c. 46, 2. *Centurionum robora ex toto exercitu delegit.* 40, 22, 1. *Unum moratus diem ad deligendos, quos duceret secum.* 42, 27, 4. *A. Attilius Serranus, qui priore anno praetor fuerat, deligitur.* 45, 21, 2. *Ex magistratibus ejus anni deligerent, qui ad id bellum cum classe mitteretur.* Cic. de Amic. 22. *Quum multis in rebus negligentia plectimur, tum maxime in amicis et deligendis et colendis.* Verba autem *deligere* et *eligere* saepe in Mstis commutantur. V. ad 34, 29, 10. De vocibus autem *diligere* et *dilectus* eodem sensu usurpatis v. ad 37, 51, 7.

§. 16. *Non jam cum Dario rem esse dixisset*] Omnes Pall. et Camp. *Nec cum Dario.* Rectius vero Andreas *cum Dareo.* Est enim Δάρειος. GEBH. Dele τὸ *jam.* Sic volunt Flor. Rott. Helm. Thuan. Vossiani duo. J. FR. GRON. Particulam *jam* ignorant etiam omnes mei, et Hearnii Oxonienses. Nescio autem, quid sit, quod Gronov. inter codd. qui eam deleant, etiam numeret Florent. quem hic mutilum esse, supra vidimus ad c. 14, 2. nisi forte alium Florent. ab optimo illo diversum, innuat. Ceterum *Ne cum Dario* est in Lovel. 2. et 4. V. ad 33, 38, 10. *Nec cum Dario* in Voss. 2. Harlej. et Gaertn. V. ad 3, 47, 7. *Necdum cum Dario* in Haverk. *Non cum Dareo* in Voss. 1. a m. 1. et Leid. 1. quomodo eorum codd. prior etiam mox scribit cap. seq. §. 3. De qua orthographia v. viros doctos ad Curtii 3, 1, 8. et ad Ovid. Ib. 317. Ita, nomina urbium, quae Graecis in εια exeunt, Latinis in *ia*, vel *ea* formari, infra videbimus ad 31, 43, 5.

Inter purpuram atque aurum enervatum fortunae suae adparatibus] Vet. lib. *oneratum.* Quod placet: subdit enim *praedam verius, quam hostem*; et praecessit, *mulierum ac spadonum agmen trahentem.* SIG. Pall. pr. et sec. *oneratum fortunae apparatibus suae.* tert. *honeratum fortunae apparatibus suae.* Campanus quoque retentavit *oneratum*, Andreas *ornatum*, collineans eodem. Mihi autem vulgata lectio satisfacit. Infra l. 23, 18. *Somnus enim*

bus suae, praedam verius, quam hoſtem, nihil aliud quam bene ausus vana contemnere, incruentus devicit. Longe alius Italiae, quam Indiae, per 17
quam temulento agmine comiſſabundus inceſſit, visus illi habitus eſſet, saltus Apuliae ac montes

et vinum et epulae et scorta balneaque et ocium consuetudine blandius ita enervaverunt corpora animosque. GEBH. Sigoniani, uterque Voſſ. Helm. tres Pall. Thuan. Campanus *oneratum.* et alludens eodem Andreas *ornatum.* Terentius Heautont. [3, 1, 42.]

— — jam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veſte atque auro.

Auctor ad Herennium 4, [49.] *Sicut Gallus e Phrygia, aut ariolus quispiam, depressus et oneratus auro.* Quodque maxime huc facit, Seneca de Benef. 6, 31. *Demaratus Lacedaemonius solus (Xerxi) dixit, ipsam illam, qua sibi placeret, multitudinem, indigeſtam et gravem, metuendam esse ducenti: non enim vires, sed pondus habere.* Tacitus 15. Ann. [52.] de Nerone ventitante ad villam Pisonis, *omissis excubiis et fortunae mole.* sic et aliae vett. edd. *enervatum* in primo invenio Ascensio. J. FR. GRON. *enervatum* in nullo Mſto obvium habui. Nam *ornatum* est in Portug. Haverk. et edd. ante Ascensianam anni 1513. *enervatum* exhibentem, plerisque. *honeratum* in Leid. 2. et Lovel. 1. ex quibus veſtigiis lectio a viris doctis reposita *oneratum*, quae in reliquis codd. exſtat, confirmatur. Paſſim enim *onerare* in *honerare* vel *ornare* culpa scribarum in codd. antt. abiit. V. ad 36, 40, 9. *oneratum* etiam vulgavit ante Sigonium ed. Mediol. anni 1505. unde verisimile fit, eam lectionem Jani Parrhasii vel codici vel ingenio deberi. Ita fere supra 3, 68, 6. *Nunc oneratum veſtris fortunis hoſtem abire sinitis.* Ceterum *purpuram et aurum* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Tum alio ordine *fortunae adparatibus suae* omnes codd. mei, quibus auscultandum censui. Mox etiam *verius praedam*, trajectis dictionibus, Leid. 1.

Nihil aliud quam bene ausus vana contemnere] *nihil alius* Lovel. 1. *τὸ aliud* deest in Leid. 2. Locutio *nihil aliud quam* infra inluſtratur 31, 24, 3.

§. 17. *Temulento agmine comissabundus incessit*] *tumulento agmine* Haverk. Deinde *comes abunde* Lovel. 3. *comes habunde* Gaertn. *comessabunde* Voſſ. 2. Reliqui in orthgoraphia tantum variant, ac praeferunt vel *comesabundus*, vel *commessabundus*, vel *commessabundus*; quales varietates etiam sunt in edd. antiquioribus. V. infra ad 40, 7, 5. Insuper verbum *incessit* non adparet in Harl.

Visus illi habitus esset, saltus Apuliae ac montes Lucanos cernenti] Livius Apuliae saltus Tauri montis verticibus comparat, et Italiae quartam partem tot regionibus, quas vicit Alexander. Non mirum, si doctiſſimo illi seculo risum moverit, cum noſtra aetate quibusdam hoc displiceat. Certe affectui suo aliquid dedit, sed judicent doctiores. GLAR. Cl. Ant. Perizonius, ejecta voce *illi*, ut et diſtinctione post vocem *esset*, legendum censebat,

Lucanos cernenti et veſtigia recentia domeſticae cladis, ubi avunculus ejus nuper Epiri rex Alexander absumtus erat.

1 XVIII. Et loquimur de Alexandro nondum merso secundis rebus, quarum nemo intolerantior fuit.
2 qui, si ex habitu novae fortunae novique, ut ita

Longe alius Italiae, quam Indiae, etc. *visus habitus esset saltus Apuliae ac montes Lucanos cernenti.* Quemadmodum autem interpunctionem ibi delendam judico, ita *τὸ illi* defendunt omnes uno ore codd. Ceterum *Lucanos montes*, transpositis vocibus, Portug. et Haverk. quemadmodum etiam mox *recentia veſtigia* Lovel. 4. In fine cap. *assumtus*, pro *absumtus*, perperam obſerunt Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. Ita librarios saepe peccaſſe, supra dictum est ad 2, 42, 4. Adde alia exempla 5, 43, 4. c. 54, 1. 6, 2, 11. c. 32, 11. 8, 18, 2. hoc lib. c. 32, 8. 10, 39, 6. 21, 5, 15. c. 49, 11. 22, 22, 16. et alibi.

§. 1. *Quarum nemo intolerantior fuit*] *intoleratior* Harlej. Male. Supra 5, 48, 3. *Quorum intolerantissima gens, humorique ac frigori adsueta.* et 10, 28, 4. *Gallorum quidem etiam corpora intolerantissima laboris atque aeſtus fuere.* quo utroque loco quidam etiam codd. *intoleratissima.* Sed v. ad priorem. (*27, 48, 16.) Simili errore *perseveratius*, pro *perseverantius*, infra est 21, 10, 7. *fuit* autem deficit in Haverk. Paullo ante *loquitur*, pro *loquimur*, edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 2. *Qui, si ex habitu novae fortunae*] *qui ex habitu* Lovel. 4. et Haverk. *qui si exibitu* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 3. *si qui ex habitu* Klock.

§. 3. *Dario magis similis, quam Alexandro, in Italiam venisset*] *Dareo* Voſſ. 1. V. ad cap. praec. §. 16. Tum *magis simul* Portug. Hinc *quam ab Alexandro* Lovel. 3. Deinde *in Italiam si venisset* Voſſ. 1. a m. 1. et Lovel. 1. At voces *in Italiam* haud recte exsulant ab Harlej.

Et exercitum Macedoniae oblitum degenerantemque jam in Persarum mores adduxisset] Pall. duo *abduxiſſet.* secund. *oblitum et degenerantem.* GEBH. Vocula *et* deficit in Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ea autem intercepta est a praecedentis vocis literis ultimis. V. ad 35, 41, 7. Hinc male *exercitum Macedonum oblitum* Haverk. Tum *degenerantem*, omiſſa conjunctione *que*, Portug. *et degenerantem* Haverk. Praeterea *jam* exsulat ab Harlej. Denique *abduxisset* Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Portug. et Gaertn. V. ad 27, 29, 1. *addixisset* Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 4. *Superbam mutationem vestis, et desideratas humi jacentium adulationes, etiam victis Macedonibus graves, nedum victoribus*] Duo monenda. Primum, *humi jacentium adorationes* legendum videri. Nam *προσκύνησις* illa Persarum satis nota, et ritum hunc *adorandi* reges fuiſſe, non *adulandi*. Secundo transposita verba eſſe, et praeter Livii mentem, et praeter verum. Anne *victis Macedonibus* graves eae adorationes? illi vero *victores* e-

dicam, ingenii, quod sibi victor induerat, spectetur, Dario magis similis, quam Alexandro, in Ita- 3
liam veniſſet, et exercitum Macedoniae oblitum degenerantemque jam in Persarum mores adduxiſſet.
Referre in tanto rege piget superbam mutationem 4
veſtis, et desideratas humi jacentium adulationes,

rant; nec video, quod acumen, aut quae lingua haec excuset. Cordi meo obsequar, et scribam: *etiam victis graves, nedum Macedonibus victoribus.* Foedae et serviles illae adorationes, inquit, urebant angebantque etiam victas gentes: quidni hanc victricem? RUBEN. 1. Elect. 21. Insectatur Livius impotentiam Alexandri, desiderantis humi proſtratorum adorationes, (quas recte et scite *adulationes* vocat) quas victi Macedones, nedum victores, aegerrime praeſtitiſſent. Cupiit enim Alexander se adorari a Macedonibus suis, qui secum victores orbis terrarum exſtiterunt: quod vix praeſtitiſſet, si victoriae jure imperaſſet, populus liberior et ab hujusce adulationibus abhorrens. Hanc sententiam cum non aſſequeretur Philippus Rubenius, non neceſſaria conjectura verba partim mutavit, partim invertit: *humi jacentium adorationes, etiam victis graves, nedum Macedonibus victoribus.* At pergo, quomodo iſtae adorationes seu adulationes victis Persis potuerunt eſſe graves, quibus assuetae? Confirmo hanc meam opinionem l. 30, 16. *More adulantium*, (ita MSS. non *adorantium*) *accepto, credo, ritu ex ea regione, ex qua oriundi erant, procubuerunt. Conveniens oratio tam humili adulationi fuit.* GEBH. Persis nihil novum aut indecorum, victos victoresque adulari regibus pronos terrae. Hoc vero Macedonibus etiam victis ab aliena gente grave futurum dicit, nedum in rege suo cum illo victoribus. Bene hoc opponit ingenia gentium etiam subactarum. Haec considerans minime adsentior Rubenio, τὸ *Macedonibus* delere volenti. certe in vituperium Persarum tacite dictum. *adorationes* etiam *adulationibus* subſtituit, speciem generi, me invito. Nam adorationis geſtus erant, nihil res ipsa, nisi adulatio, gnaris scilicet omnibus, hominem, non Deum eſſe. Bene propie ergo Livius. BARTH. 14. Advers. 10. Bene. Nam *adulari* proprium est canum; atque adeo inde est προσκυνεῖν. quamvis alii aliter. T. FABER. *adulationes* omnes editi scriptique. Atque adeo, adorationem regum, tantopere Graecis et Romanis liberis reprehensam vitatamque, κατ' ἐξοχὴν *adulationem.* Latinos dixiſſe, verisimile est. Livius noster 30, 16, 4. *Qui ubi in caſtra Romana et praetorium pervenerunt, more adulantium (accepto, credo, ritu ex ea regione, ex qua oriundi erant) procubuerunt. Conveniens oratio tam humili adulationi fuit.* Ita enim MSS. omnes, omnes dico, utrobique: quod nec Sigonius dissimulavit priore loco, quamvis displicere sibi fateatur. Valer. Max. 4, 7. *Hephaeſtionemque, quia ei et statura et forma praeſtabat, more Persarum adulata, tamquam Alexandrum salutavit.* Idem 6, 3. *Athenienses autem Timagoran, inter officium salutationis Darium regem more gentis illius adulatum, capitali supplicio adfecerunt.* Ita

etiam victis Macedonibus graves, nedum victoribus; et foeda supplicia, et inter vinum et epulas caedes amicorum, et vanitatem ementiendae stirpis.

et hic consensu omnes scripti et editi, nobisque mutare quicquam religioni est. Salmasius ad Solinum [p. 38.] *adorata* et *adoratum*. Sed hoc ex mera conjectura et sine ullo alio auctore recipere non ausim. Tertullianus de Jejunio [c. 16.] *Unde et qui in idolis comendis et in aris ornandis, et ad singulas horas salutandis adulantur, curationem facere dicuntur.* Similiter de superstitioso cultu Xenophon α Κυρουπαιδ. [p. 25.] *ὅτι εἰκότως ἂν καὶ παρὰ τῶν Θεῶν πρακτικώτερος εἴη, ὅςις μὴ, ὁπότε ἐν ἀπόροις εἴη, τότε κολακεύοι, ἀλλ' ὅτε ἄριςα πράττοι, τότε μάλιςα τῶν Θεῶν μεμνῷτο.* J. FR. GRON. Iis, quae viri docti, praesertim vero Gronovius, monuerunt, ut vulgatam lectionem *adulationes* adversus Rubenii conjecturam tueantur, nihil habeo, quod addam; nisi unum hoc, omnes, quos consului, codd. quosque Cl. Hearnius Oxonii inspexit, uno ore *adulationes* probare. Excipio tamen unum Hearnii N. qui in margine tantum *adorationes* exhibet. Accedit, hac voce *adulationis* etiam, ubi de eadem re verba facit, usum esse Curtium 8, 5. *Itaque more Persarum Macedonas venerabundos ipsum salutare proſternentes humi corpora. Non deerat talia concupiscenti perniciosa adulatio, perpetuum malum regum.* Insuper *mutationem veſtibus, desideratas* Lovel. 3. *mutationem veſtium, desideratas* Voſſ. 2. a m. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. *mutationem veſtium, et desideratas* Fragm. Hav. a m. 1.

Etiam victis Macedonibus graves, nedum victoribus] Parum hic vidit Rubenius, qui criticum ferrum adhibet loco sano. hoc enim vult Livius, ea fuisse mentis erectitudine Macedones, ut ne Alexandrum quidem adoraturi fuerint aequo animo victi, nedum victores. GRUT. Hoc est, etiamsi victi fuiſſent, et ab externo hoſte domiti, ut ad Senecam notavimus de Benefic. 1, 10. Nec mutandum *etiam victis graves, nedum Macedonibus victoribus.* Sic 5, [36, 10.] *Itaque ne penes ipsos culpa esset cladis forte Gallico bello acceptae, cogitationes de poſtulatis Gallorum ad populum rejiciunt.* id est, si acciperetur, vel si accepta fuiſſet. Cicero pro Quinctio 23. *Contenderet, ut per se adflictum atque eversum propinquum suum, non modo honeſte partis bonis, verum etiam communi luce privaret.* Ubi laborat Manutius, quomodo jam tum dicatur *adflictus atque eversus:* diu, inquit, vexatum litibus: et potest etiam referri ad fundum Gallicanum, in quem nondum videtur Quinctius fuiſſe reſtitutus. Immo ad futurum respicit, si mala Naevii conata proceſſiſſent: adflictum atque eversum, si potuiſſet. Juſtinus 8, [2.] *Adversus quem Thebani Thessalique non ex civibus suis, ne victoris potentiam ferre non possent, sed Philippum Macedoniae regem ducem eligunt.* id est, si victor is fuiſſet. J. FR. GRON. Eodem ordine, in quem verba haec Rubenius digeſſit, ita etiam exhibent edd. Mediol. anni 1480. ac multae aliae usque ad Aldum, qui quidem, ut nunc vulgo exſtat, in contextum recepit, sed tamen inter errata priorem lectionem revocavit: unde iterum perſtitit in reliquis usque ad Froben. anni 1535. in qua tandem, ut nunc

Quid, si vini amor in dies fieret acrior? quid, si 5 trux ac praefervida ira? (nec quidquam dubium inter scriptores refero) nullane haec damna impera-

fit, editum est. Turbat etiam Lovel. 4. qui, omissa voce *etiam*, *victoribus Macedonibus graves, nedum victis*, praefert. Sed reliqui eum ordinem servant, qui vulgo nunc in editis superest. Et recte. Ut enim viri docti docent, *victis Macedonibus* est, si Macedones victi fuissent. Eo sensu multa apud Livium obcurrunt. Ita 5, 2, 9. *Quidnam illi consules dictatoresque facturi essent, qui proconsularem imaginem tam saevam ac trucem fecerint?* ubi vide. Hoc libro c. 43, 11. *Qui ne alteri quidem exercitui se ad certamen credidissent pares, conjungi utique passi duo consulares exercitus, nihil crederent superesse spei.* id est, si passi essent conjungi. 23, 4, 3. *Eas caussas suscipere, ei semper parti adesse, secundum eam litem judices dare, quae magis popularis esset.* Id est, si judices essent, litem dabant secundum eam partem. 29, 14, 9. *Sicut traditum a proximis memoriae temporum illorum scriptoribus libens posteris traderem, ita meas opiniones non interponam.* id est, sicut libens traderem, si traditum esset. V. Gronov. d. l. 31, 42, 8. *Per calles ignotos sequentibus eos hostibus in Aetoliam perduxerunt.* id est, si forte sequerentur, ut Gronov. ibi monuit, qui iterum consulendus est. Hac ratione *me non audente* apud Statium 1. silv. 1, 82. Cruceus exposuit, si non ausus essem. V. etiam quaedam apud Cel. Jac. Gronov. ad Livii 31, 7, 1. Similiter etiam Freinsh. hunc Livii locum intelligebat ad Curtii 8, 5, 6. Ceterum *et jam victis* est in Lovel. 3. Ita et supra in Mstis peccabatur 8, 5, 3. [*adulationes invictis Macedonibus* Veith.] Voces *graves nedum victoribus* desunt in Leid. 2.

Inter vinum et epulas caedes amicorum] *inter epulas*, duabus mediis vocibus neglectis, Voss. 2. et Lovel. 3. quomodo fere infra 32, 21, 23. *Hospitem Cyparissiae Garitenem, contra jus omne ac fas, inter epulas prope ipsas occisum.* et de Alexandro ipso inquit Curtius 3, 12. *Abstinuisset inter epulas caedibus amicorum.* Videri etiam posset, id, quod per *cibum et vinum* indicari solet, commode una voce *epulae* indicari. V. supra ad 4, 37, 2. Saepe tamen etiam *vinum et epulae* simul memorantur. 8, 16, 10. *Perpulit imperatorem, ut vino epulisque sopitos hostes adgrederetur.* 23, 18, 12. *Somnus enim, et vinum, et epulae, et scorta, balneaque, et otium, consuetudine in dies blandius, ita enervaverunt corpora animosque.* 39, 42, 10. *Forte epulantibus iis, quum jam vino incaluissent, nunciatum in convivio esse.* Indicat igitur Livius, Alexandrum in amicos saeviisse non tantum inter epulas, verum etiam, ut modo dicebat, quum jam vino incaluisset. Quum autem reliqui scripti vulgatum servent, hinc nihil etiam mutandum puto.

§. 5. *Quid, si trux ac praefervida ira*] *crux* est in Voss. 2. ob similitudinem literarum *t* et *c* in scriptura Longobardica. V. ad 6, 35, 2. at vocem illam omisit Lovel. 3. Tum *perfida ira* Haverk. et Portug. ambo a m. 1. quomodo errantes librarii pro *fervida* dedisse videntur: quas voces apud Claudian. confusas fuisse, existimat N. Heins. ad 2, de laud. Stilic. 269. In priori au-

6 toriis virtutibus ducimus? Id vero periculum erat, quod levissimi ex Graecis, qui Parthorum quoque contra nomen Romanum gloriae favent, dictitare solent, ne majestatem nominis Alexandri (quem ne fama quidem illis notum arbitror fuisse) sustinere

tem horum codd. a m. 2. emendatum est *praeperfida*, in altero *perfervida*, quomodo etiam praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. Sed nihil muto. Alii enim vulgatum tuentur; et amat Livius composita cum praepositione *prae* hoc sensu, ut augeatur significatio simplicis. Ita *praeferox*, de quo vidimus ad 3, 38, 7. *praealtus* ad Epit. Liv. 7. *praevalidus* obcurrit 7, 5, 6. et similia alibi. V. etiam Cel. Burm. ad Suet. Aug. 70. et ad Tib. 60. Erroris originem v. ad 9, 10, 7. Mox *nequicquam dubium*, pro *nec quicquam*, Voss. 2. Leid. 2. et Portug. Alibi saepe ita peccarunt scribae. V. ad 5, 43, 1. 6, 6, 7. 8, 36, 7. hoc lib. c. 36, 5. c. 43, 20. aliisque locis. Tum *refert*, pro *refero*, Fragm. Hav. a m. 1.

Nullane haec damna imperatoriis virtutibus ducimus] Pal. sec. *virtutibus ducibusque*. GEBH. *imperatoris virtutibus ducimus* Leid. 1. quomodo etiam supra errabatur 2, 43, 7. V. infra ad 33, 6, 6. *imperatoris virtutibus ducibusque* Haverk. [*ducibusque* etiam Veith.] *imperatori his virtutibus ducimus* Lovel. 3. Sed ultima vox non conspicitur in Portug. et Hearnii Oxon. B.

§. 6. *Id vero periculum erat*] Pal. sec. excludit *τὸ erat*. GEBH. Similiter etiam Portug. a m. 1. cujus postea margini alia manu adscriptum legitur. Mox *per thorum*, pro *Parthorum*, Lovel. 3. *par horum* Leid. 2. Deinde *fuerit*, pro *favent*, Portug. *faverunt* Lovel. 2.

Quem ne fama quidem illis notum arbitror fuisse] Miror Freinshemium, virum alioqui minime obesae naris, ad Curtium 10, 4, 15. scribere, *Livium studio extollendi Romana temere prolapsum, ut hoc diceret*, et potuisse fidem habere levissimis Graeculis, qui apud Arrianum 7. de Expedit. Alex. 15. a Romanis ad Alexandrum, ex India Babylonem redeuntem, legatos missos tradiderunt. Debuerat potius sequi Arrianum ipsum, multis, iisque non infirmis, rationibus hanc fabulam refellentem, et Casaubonum, cui ad Lampridii Alex. Sev. 63. hoc Livium persuasisse nollet. Adde ibid. Salmasium. DUK. *illis arbitror notum* alio ordine Lov. 2. *vel notum arbitror* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Paullo ante *dictare*, pro *dictitare*, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 3, 20, 8. [*quem nec fama* Veith.] In sequentibus vox *non* perperam abest a Voss. 1. et Leid. 2.

§. 7. *Cernente tum maxime prope fumantes Thebarum ruinas*] Pall. pr. et tert. *cernis cernentes tum maxime prope firmantes Thebarum minas*. Illud *ruinas* apparet esse ἔμβλημα quoddam paedagogorum: malim *prope fumantes Thebarum parietinas*. Cicero Sulpicio [4. ad fam Ep. 3.] *Dices, quid me ista res consolatur in tantis tenebris et quasi parietinis reipublicae?* ubi v. nostras notas. GEBH. Ut Gebhardus in Pall. invenit, mihi etiam obvium fuit in Lovel. 3. *cernentes tum maxime prope fu-*

non potuerit populus Romanus, et, adversus quem Athenis, in civitate fracta Macedonum armis, cer- 7 nente tum maxime prope fumantes Thebarum ruinas, concionari libere ausi sint homines, (id quod ex monumentis orationum patet) adversus eum ne-

mantes Thebarum ruinas Gaertn. Lov. 4. et Port. a m. 2. qui *cernentes* ad sequens *homines* retulerunt. Sed utraque lectione juncta *cernente tum maxime prope cernentes fumantes Thebarum ruinas* Voss. 1. et Leid. 2. *cernente tum maxime firmantes Thebarum ruinas* Haverk. *cernente, tum maxime firmantes Thebarum minas* Voss. 2. Omnino probari nequit, Gebhardum, levissima conjectura ductum, quoniam *minas*, pro *ruinas*, in duobus scriptis reperisset, inde *parietinas* effingere voluisse. Potius cogitatum oportuisset, literas *ru* coalescentes abiisse in *m*, atque ita pro *ruinas* scriptum esse *minas*. Ejusdem erroris alia exempla v. ad 4, 21, 6. (* 38, 43, 5.) Paullo ante *civitate facta*, pro *fracta*, Fragm. Hav. a m. 1. De hoc errore v. ad 6, 17, 6.

Ausi sint homines (id quod ex monumentis orationum patet)] Pal. pr. *id quod monumentis orationum patet*. Tert. solemni lapsu *quod munimentis*. GEBH. Unicus Flor. *orationum meritis patet*. Scribe, *id quod ex monumentis orationum editis patet*. J. FR. GRON. *ausi sunt* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Tum vocula *id* deficit in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. sed *id quod* Livius amare solet. V. supra ad 6, 17, 6. *idque monimentis orationum* Lovel. 2. *que* et *quod* passim commutantur. V. ad 2, 41, 8. Vocula *ex* deficit etiam in Voss. 2. Lovel. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. Deinde *paret* Fragm. Hav. a m. 1. quod accipi posset pro adparet, palam fit. Minus probare, aut solis poëtis hoc sensu verbum illud concedere videtur Servius ad Virg. 1. Aen. 118. *Aliud est parere, et aliud apparere. Parere enim est obedire. Apparere autem videri. Et haec observatio diligenter custodiri debet; licet eam auctores metri caussa vel clausulae plerumque corrumpant.* Ita tamen locutus est Suet. in Aug. 95. *Immolanti omnium victimarum jocinora replicata intrinsecus ab ima fibra paruerunt.* ubi alia exempla ex Suetonio et aliis scriptoribus laudarunt docti commentatores. JCtorum *si paret* ex Cic. multis exemplis inlustrat Manut. ad Cic. Divin. in Caecil. 17. Adde Brisson. 5. de Form. p. 371. et de Verbor. quae ad jus pert. signif. in v. *Parere:* etiam quos laudat Erhard. ad Petron. 137. Verum ipsum Livium ita locutum fuisse, nondum inveni. Quum itaque non modo ipse ille cod. a manu altera, sed et reliqui omnes in vulgatam *patet* conspirent; *τὸ paret* librariorum errori adscribendum esse, non dubito: praesertim etiam, quia verba haec saepissime a librariis confunduntur. V. supra ad 6, 36, 11. ad Epit. Liv. 7. ad 7, 6, 4. (* Vir. doct. ad Cic. 13. ad fam. 29.) et apud Cel. Burm. ad Sueton. l. l. Caussa erroris fuit similitudo literarum *r* et *t*. V. supra ad 5, 55, 3. Quid autem de lectione, quam ex unico Florent. Gronov. profert, dicam, non habeo; nisi in excerptis ejusdem cod. quibus

mo ex tot proceribus Romanis vocem liberam mis-
8 surus fuerit. Quantalibet magnitudo hominis con-
cipiatur animo, unius tamen ea magnitudo hominis
erit, conlecta paullo plus decem annorum felicitate:
9 quam qui eo extollunt, quod populus Romanus,

Iul. Lovelii beneficio utor, notatum esse, in hoc cod. a c. 14, 2. usque ad fin. c. 22. lacunam inveniri. Membranas autem illas cum ed. contulerat Cl. Salvinius. Ceteroquin lectio, quam ex vestigiis ejus cod. eruit, non displicet. Mox *adversum eum nemo* Lovel. 2. V. infra ad Epit. Liv. 47. Hic vero eam lectionem non admittendam esse, non modo consensus reliquorum codd. in vulgatum, sed etiam similis terminatio vocis proximae persuadent. [*nemo erat ex t. pr. R. qui vocem* Veith.]

§. 8. *Magnitudo hominis concipiatur animo, unius tamen ea magnitudo hominis erit*] *concipiatur, non unius tamen* Leid. 2. Male. *animo concipere*, ut *mente concipere* supra 1, 36, 4. *Inaugura, fierine possit, quod nunc ego mente concipio.* et Flor. 1, 5. *Fierine posset, quod ipse mente conciperet.* Cic. 1. de Legib. 22. *Adumbratas intelligentias animo ac mente conceperit.* Vox *ea* deficit in Portug. [Veith.] ejus loco *et* est in Fragm. Hav. Sed septem priores voces exsulant ab Haverk. Caussa exstitit vocis *magnitudo* repetitio. V. supra hoc lib. ad c. 11, 11. Insuper *erat* male est in Leid. 1. Portug. et Hearnii Oxon. C.

Paullo plus decem annorum] Immo *plus XII*, nam mox *XIII* ponet, quorum ultimo periit. T. FABER. Fabro consentit Doujatius. Male. Quamvis enim Alexander anno tertiodecimo perierit, ut Faber monet, Livius tamen, hic *decem annos* memorans, ne jure ab ullo censore reprehendatur, diligenter sibi cavit, addendo *paullo plus*. Ita ab anno CDXII, quo incepit bellum Samniticum, usque ad annum CDXXXIII, quod clades ad furculas Caudinas contigit, effluxerunt tantum XXI. vel XXII. anni, et tamen Livius inquit 9, 3, 2. *Hostem per annos jam prope triginta vicimus.* Ubi etiam dicendo *prope* sibi prospexit. Accedit *decem* constanter superesse in scriptis et editis.

§. 9. *Eo extollunt, quod populus Romanus, etsi nullo bello, multis tamen proeliis victus sit*] Pal. pr. *proeliis metus.* tert. *proeliis victus.* GEBH. *extollant* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 4. 5. et Gaertn. Tum *que populo Romano* Fragm. Hav. a m. 1. in quo *populus Romanus* interpolatum est a m. 2. sed *populo Romano* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *et nullo bello* Lovel. 1. Voss. 1. et Leid. 2. a m. 2. nam a m. 1. ante fuerat *ullo bello.* Tandem *proeliis metus sit* Voss. 2. et Lovel. 3. Ceterum idem, quod hic Livius, de populo Romano praedicavit etiam Lucilius apud Non. Marc. v. *Bellum et proelium. Romanus populus victus vi et superatus proeliis saepe est multis; bello vero numquam.* V. quae Mercerus ad eum locum notavit. Contrarium vero de Alexandro M. ominatur Livius cap. seq. §. 9. *Proelio victus Alexander bello victus esset.* Mox *fortuna non secunda* alio ordine Lovel. 4.

etsi nullo bello, multis tamen proeliis victus sit, Alexandro nullius pugnae non secunda fortuna fuerit; non intelligunt, se hominis res gestas, et ejus juvenis, cum populi jam octingentesimum bellantis annum rebus conferre. Miremur, si, quum ex hac par-

Se hominis res gestas, et ejus juvenis] Scribe ex vet. lib. *se unius hominis.* Opponuntur haec inter se *unus homo*, idemque *juvenis*, et *populus*, idemque *jam octingentesimum annum bellans.* Paullo ante dixit: *quod unus fuit, quod adolescens.* Elatorie autem dixit *octingentesimum.* SIG. Non agnoscitur media vox [*unius*] a MSS. J. FR. GRON. *se unius hominis* Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. et C. *se hominis unius* Port. et Gaertn. [Veith.] Reliqui vocem *unius* non agnoscunt: neque etiam eam requiro. Satis enim conspicitur obpositio inter *hominem* et *populum.* Insuper vox *juvenis* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante *non intelligit*, pro *intelligunt*, est in Harlej. et edd. antt. usque ad Mediol. anni 1505.

Cum populi jam octingentesimum bellantis annum rebus] *octingentesimum* per auxesin dixit: neque enim ipse Livius tam diu vixit: ut non caviller, interim sub Numa Pompilio non bellasse eos. GLAR. Lege *quingentesimum.* Numerus perfectus pro imperfecto est. Quod sequitur, *secula*, accipe non pro centum annis, ut Festus; sed pro hominis aetate, quam Graeci γενεὰν dicunt, quae xxxiii. annos efficit. Sic *secularis possessio* dicitur a Symmacho, et Nestor *triseclisenex* a quodam poëta. H. VALES. Male. Respicit enim ad suam aetatem Livius, et respondet obiter levissimis illis Graecorum historicis. Hi certe ante cladem Crassi parum commodam comparationem inter virtutem Parthorum et Romanorum facere potuerunt, quandoquidem ante illud tempus parum aut nihil commercii inter illas gentes fuerit. Videri ergo possunt hi Graeculi circa Livii tempora historias suas edidisse, in quibus Parthorum gloriae contra Romanum nomen favebant. Quod autem aït auctor, *populi jam octingentesimum bellantis annum*, re vera per auxesin dictum, quod jam Glareanus vidit. Sed ego hanc Livii orationem, una adjecta vocula, libenter mitigarem, *populi jam ad octingentesimum bellantis annum* legendo. Claudit hoc opus suum Livius morte Drusi, quae in annum V. C. DCCXLI. incidit. Ipse mortuus est anno Tiberii IV, ut est apud Eusebium in Chronicis, qui annus est V. C. DCCLXVII. vel, ut alii volunt, DCCLXVIII. Historiam tamen suam vivo Augusto edidit. *secula* jam interpretati sunt Valesius et Faber γενεάς. COUTIER. Eodem modo locum acceperunt etiam Doujatius et Clericus. Sed Faber ad verba sequentia *quadringentesimum bellantis annum* scribendum conjicit. Scripti et editi *octingentesimum* constanter servant, nisi quod ejus loco *octingentissimum* sit in Voss. 2. *octingentes in unum* in Leid. 2. Ceterum, addita voce, *populi Romani* est in Lovel. 1. et Leid. 2, τὸ *jam* autem non adparet in Lovel. 2.

§. 10. *Miremur, si, quum ex hac parte secula plura numerentur,*

te secula plura numerentur, quam ex illa anni, plus in tam longo spatio, quam in aetate tredecim an-
11 norum, fortuna variaverit? Quin tu hominis cum homine, et ducis cum duce, fortunam cum fortu-
12 na confers? Quot Romanos duces nominem, quibus numquam adversa fortuna pugnae fuit? Paginas in annalibus magistratuum fastisque percurrere licet, consulum, dictatorumque, quorum nec vir-

quam ex illa anni] Videtur Livius accepisse *seculum* pro aetate. Nam pro centum annis non erit hoc verum, quod aït; sed aetates populi Romani sunt duplo plures, quam anni Alexandri Magni ab urbe condita, usque ad Livii tempora. GLAR. Quomodo? *paulo plus decem* annis (sic enim scripsisse concedo, quamquam *XII.* dicere debuerat) Alexandro tribuit. Mox *tredecim* numerat. tum a parte Romanorum *plura secula* esse aït: et tamen *octingentesimum annum*, etc. Quid? non sunt haec *ἀδύνατα?* Hoc unum video, qui excusem, *secula* esse *γενεάς*. Sed tunc scribendum esset, non *octingentesimum annum*, sed *quadringentesimum annum:* ita ut populum Romanum cum Alexandro comparaverit, sed veterem illum populum Romanum, non qui sub Augusto sene, sed (quod in primis notandum) sub iis ducibus, quos superius nominat. T. FABER. *Miramur* Voss. 2. Lovel. 2. 4. et Gaertn. Tum *sicut ex hac parte* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Gaertn. *quum sicut ex hac parte* Lovel. 2. Deinde *plura secula numerentur*, trajectis vocibus, Voss. 1. *secunda prelia numerentur* Lovel. 2. in quo eodem, ut et Fragm. Hav. a m. 1. vox *anni* perperam a librariis neglecta est.

Plus in tam longo spatio, quam in aetate tredecim annorum] *plus vitam longo spatio* Fragm. Hav. a m. 1. Postea *XII annorum* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 11. *Quin tu hominis cum homine, et ducis cum duce, fortunam cum fortuna*] *Quid tu hominis cum homine* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Verum librarii non intellexerunt vim voculae *Quin*, de qua supra v. ad 1, 57, 7. *Quin tu hominis caussam cum homine* Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. [Veith.] Tum vocula *et* deficit in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 4. et Portug. voces *fortunam cum* in Gaertn. At omnia praescripta vocabula una cum praecedente *variaverit* desiderantur in Haverk. omissa scribae neglegentia ob vocis *fortuna* repetitionem. V. supra hoc lib. c. 11, 11.

§. 12. *Quot Romanos duces nominem, quibus numquam adversa fortuna pugnae fuit*] Pall. pr. et tert. *Quid Romanos duces nominem, quibus non unquam adversa fortuna pugna fuit?* GEBH. *Quid Romanos duces nominem* Voss. 2. Lovel. 2. 4. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *Quid Romanos duces nomine* Lovel. 3. *Quo Romanos duces nomine* Leid. 2. *Quo Romanos duces nominem* Lovel. 1. *Quod Romanos duces nominem* Leid. 1. V. ad 44, 1, 1. *Quot Romanos duces nomines* Hearnii Oxon. L. 2.

tutis, nec fortunae ullo die populum Romanum poenituit. Et, quo sint mirabiliores, quam Alexan- 13
der aut quisquam rex, denos vicenosque dies quidam dictaturam, nemo plus quam annum consulatum gessit: ab tribunis plebis delectus inpediti sunt: 14
post tempus ad bella ierunt: ante tempus comitiorum caussa revocati sunt: in ipso conatu rerum circumegit se annus: collegae nunc temeritas, nunc 15

Tum *non unquam* Lov. 3. et Gaertner. Similis varietas infra obcurrit hoc libro c. 37, 2. Eodem modo etiam confundi in Mstis *non usquam* et *nusquam*, supra vidimus ad 2, 51, 4. *nullus* et *nec ullus* ibid. c. 60, 2. Deinde *adversa fortunae pugna fuit* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. et Gaertn. *adversa fortunae pugnae fuit* Leid. 1. *adversa fortuna pugna fuit* Hearnii Oxon. L. 2. Nihil mutandum.

Paginas in annalibus magistratuum fastisque percurrere licet] Pal. tert. habet *paginas in annalibus magistratuum fastosque percurrere.* GEBH. *pugnas in annalibus* Haverk. Hinc *factisque percurrere* Lovel. 1. et Leid. 2. *festisque percurrere* Fragm. Hav. a m. 1. *fascisque percurrere* Lovel. 3. Voces *fasti* et *fasces* saepius in Mstis confundi, olim docui ad Silii Italici 2, 10. *fascis percurrere* Haverk. Mox dictio *Romanum* deficit in Lovel. 3.

§. 13. *Et, quo sint mirabiliores, quam Alexander aut quisquam alius rex*] Hinc quoque MSS. τὸ *alius* expellunt. J. FR. GRON. Expellunt etiam, praeter unum Harlej. qui servat, omnes mei: Suos quoque suffragari, testatur Hearnius. Praeterea *Et sic mirabiliores* Lovel. 2. *Et quo sunt mirabiliores* Fragm. Hav. a m. 1. Mox *denos vicenos dies*, omissa copula, Haverk. Tum *quam anni consulatum*, pro *annum*, Lovel. 1. *annuum* ed. Tarvis. prior.

§. 14. *Ab tribunis plebis delectus inpediti sunt*] *a tribunis plebis* Fragm. Hav. et edd. Aldo priores. Tum *dilectus* Leid. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. ad 37, 51, 7.

Post tempus ad bella ierunt; ante tempus comitiorum caussa revocati sunt] Pall. pr. et tert. *renovati sunt.* GEBH. Omnia haec verba perperam neglegentia librarii omissa erant in Leid. 2. *ad bella gerunt* praeferunt Voss. 1. et Lovel. 2. Tum *ante tempus comitiorum revocati sunt* Lovel. 2. *ante tempus comitiorum caussa renovati sunt* Voss. 2. et Lovel. 3. qui error in libris scriptis frequentissimus est. V. supra ad 3, 51, 7.

§. 15. *Nunc temeritas, nunc pravitas*] *puritas* perperam Fragm. Hav. Mox etiam *alternis*, pro *alterius*, Lovel. 3. V. quae supra notata sunt ad 4, 53, 11. *Exercitus tiro* autem, ut infra 21, 39, 3. *Exercitu a Manlio Attilioque accepto tirone.* c. 43, 14. *Pugnabitis cum exercitu tirone.* 42, 55, 3. *Si, vexatis hominibus equisque, tironem exercitum ducenti acie instructa obstitisset rex.* Cic. 7. ad fam. Ep. 3.

pravitas, inpedimento aut damno fuit: male geſtis rebus alterius succeſſum est: tironem aut mala di-
16 sciplina inſtitutum exercitum acceperunt. At, Hercule, reges non liberi solum inpedimentis omnibus, sed domini rerum temporumque, trahunt consiliis
17 cuncta, non sequuntur. Invictus ergo Alexander cum invictis ducibus bella gessisset, et eadem for-
18 tunae pignora in discrimen detuliſſet. immo etiam eo

Signa tirone et collectitio exercitu cum legionibus robuſtissimis contulit. Frontin. 1. Strateg. 3, 2. *Quum veteranum exercitum haberet, hoſtium autem tironem esse sciret.* ubi videndus est Doct. Oudend. ut et Jensius 1. Lect. Lucian. 1, 8.

§. 16. *At, Hercule, reges*] Pall. duo *At at, Hercules, reges.* GEBH. Ita et Voſſ. 2. et Lovel. 3. *Hercules* etiam Gaertn. et Fragm. Hav. Ita quidem alibi Livium loqui, supra dictum est ad 5, 4, 10. hic tamen melioribus codd. vulgatum servantibus obedio. Videntur enim librarii pauci *Hercules* scripsiſſe, ut ita syllaba hujus et sequentis vocis finalis eodem modo iisdemque literis terminarentur. V. ad 6, 3, 8. Mox *non solum liberi*, transpositis vocabulis, Gaertn.

Domini rerum temporumque] Demoſthenes Olynthiaca prima [p. 1.] *Τὸ γὰρ εἶναι πάντων ἐκεῖνον, ἕνα ὄντα, κύριον καὶ ῥητῶν καὶ ἀποῤῥήτων, καὶ ἅμα ϛρατηγὸν καὶ δεσπότην καὶ ταμίαν καὶ πανταχοῦ αὐτὸν παρεῖναι τῷ ϛρατεύματι, πρὸς μὲν τὸ τοῦ πολέμου ταχὺ καὶ κατὰ καιρὸν πράττεσθαι πολλοῦ προέχει.* J. FR. GRON.

§. 17. *Invictus ergo Alexander cum invictis ducibus*] *Ergo invictus Alexander* editi ante Aldum, qui vocabula in eum ordinem redegit, quem nunc obtinent: cui adsentiuntur omnes scripti praeter Harlej. qui editis antiquis favet, et Portug. *Invictus Alexander* praeferentem. Tum *cum victis ducibus* Voſſ. 2. et Lovel. 3.

Eadem fortunae pignora in discrimen detulisset] Pal. sec. *in discrimine detulissent.* GEBH. Xenophon *Κυρουπαιδ*, l. 2, 3. [p. 53.] *Ὅπουγε τὰ μὲν ἆθλα τῆς ἀρετῆς ἴσα πρόκειται, παραβαλλόμενοι δὲ οὐκ ἴσα εἰς τὸν κίνδυνον ἴσμεν.* J. FR. GRON. *eadem fortuna pignora* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *pignera* Klock. V. ad 3, 38, 12. Tum *in discrimine detulissent* etiam Haverk.

§. 18. *Immo etiam eo plus periculi subisset, quod Macedones*] *immo etiam periculi plus subisset* Leid. 2. et Lovel. 1. *immo etiam eo plus pericula subisset* Voſſ. 2. et Lovel. 3. [*imo et plus* Veith.] *plus periculi* est *majus periculum*; quod cadenti Latinitati crebro, raro integrae usurpari, pronunciat Barthius ad Rutilii Itin. 1, 505. quem exemplis ex Ovidio adlatis erraſſe, ad eum locum

eo plus periculi subiſſet, quod Macedones unum Alexandrum habuiſſent, multis casibus non solum obnoxium, sed etiam obſerentem se: Romanis mul- 19
ti fuiſſent, Alexandro, vel gloria, vel rerum magnitudine, pares; quorum suo quisque fato, sine publico discrimine, viveret moreretur que.

XIX. Reſtat, ut copiae copiis comparentur vel 1
numero, vel militum genere, vel multitudine auxiliorum. Censebantur ejus aetatis luſtris ducena 2

docuit Cel. Burmann. Apud Livium, quem nemo jure ad tempora cadentis Latinitatis retulerit, multa similia exempla obcurrunt. Ita 45, 36, 3. *Plus laboris, plus periculi, quam desiderasset res, injunctum.* 23, 17, 4. *Acerranis plus animi, quam virium erat.* 28, 44, 2. *Plus animi est inferenti periculum, quam propulsanti.* Eodem sensu *plurimum laboris* pro maximo labore 3, 70, 10. *In dextro cornu plurimum laboris fuit.* 4, 38, 4. *Ubi suorum plurimum laborem vident.* 21, 4, 5. *Plurimum audaciae ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat.* Ceterum *subiisset* Gaertner. V. ad 36, 20, 3. *subisset, et Macedones* Harlej.

§. 19. *Romani multi fuissent, Alexandro, vel gloria, vel rerum magnitudine, pares*] Legerim lubenter, poſtulante tantum non ita sententia, *Romanis multi fuissent, Alexandro vel gloria vel rerum magnitudine pares.* MOD. Probe Pal. sec. *Romanis multi fuissent.* Quod notavit quoque Modius, reticens, an ab ingenio, an ab libris. Campan. *Romani milites multi fuissent.* GEBH. *Romanis multi fuissent* Gronovius in contextum recepit, sed facti caussam non reddidit. Puto tamen, ad id codd. suorum auctoritate permotum fuiſſe. Certe eam lectionem plurimi meorum et Hearnii Oxoniensium probant; siquidem altera *Romani multi* tantum memoretur in Lovel. 2. 3. Harlej. Gaertn. Fragm. Hav. et Oxon. L. 2. Praeterea *gratia*, pro *gloria*, Hearnii N. in contextu, in cujus margine *gloria* adscripta est. Solent hae voces saepe in Mſtis commutari. V. Cortium ad Sall. Jugurth. 13. quae olim notavi ad Silii Ital. 13, 664. et quae supra dicta sunt ad Liv. 6, 37, 11. Praeterea mox *suo quisque facto, si publico discrimine viveret* Leid. 2. *Fatum* et *Factum* saepiſſime confunduntur. V. ad Livii 3, 40, 9. *si publico discrimine,* pro *sine*, etiam Voſſ. 1. et Lovel. 1. Tum *morireturque* Voſſ. 2.

§. 2. *Censebantur ejus aetatis luſtris ducena quinquagena millia capitum*] De hoc numero quid dicam, nescio. Ipse certe auctor aliquot libris nullum retulit nobis censum. Libro tertio bis retulit [c. 3, 9. et 24, 10.] sed numero haud quaquam conveniente cum L. Floro. GLAR. Verum est, post censum locis a Glareano laudatis memoratum, Livium ad hoc tempus usque census acti non meminisse. Verum ex censibus iſtius temporis de numero capitum, quae hujus ae-

quinquagena millia capitum. Itaque, in omni defectione sociorum Latini nominis, urbano prope dele-
3 ctu decem scribebantur legiones. quaterni quinique exercitus saepe per eos annos in Etruria, in Umbria, Gallis hostibus adjunctis, in Samnio, in Lucanis ge-
4 rebant bellum. Latium deinde omne cum Sabinis,

satis lustris censebantur, constare non potest; ab anno enim, de cujus rebus nunc agit Livius, per centum quadraginta vel quinquaginta annos remoti sunt. Proximus igitur census, qui a Livio refertur, infra occurrit 10, 47, 2. ubi *censa capitum millia ducenta sexaginta duo trecenta viginti duo* haud longe absunt a numero Liviano hujus loci. Et tamen inter hunc annum et censum ibi memoratum vix tantum viginti quatuor anni intersunt: unde fit, ne numerus hic editus mendae suspectus esse possit. Ceterum *ducenda quinquagena* habent Haverk. et Portug. a m. 1. *ducenta quinquagena* Lovel. 1. a m. 2. Lovel. 2. 4. 5. Voss. 2. Leid. ambo, Gaertn. et Port. a m. 2. *ducenta quinquaginta* Fragm. Hav. a m. 1. [Veith.] Sed passim numeri cardinalis et distributivi nomina a librariis confundi solent. Ratio est, quod librarii numeros notis exprimere soliti fuerint, quos per cardinales, quam per distributivos, efferre deinde illis facilius erat. V. infra ad 32, 28, 11. Hic tamen distributivus est necessarius. Indicatur enim, quolibet lustro tot capita censa fuisse. Mox voces *capitum. Itaque* etc. *urbano* neglegentia scribae desunt in Voss. 2.

Urbano prope delectu decem scribebantur legiones] Decem legionum ex urbano exercitu mentio est anno ab urbe condita CDVI. [7, 25, 8.] at l. 8, [8, 14.] ubi ordo exercitus descriptus est, quatuor legionum urbani exercitus meminit, quatuor item Latinorum. Nec satis liquet, in tanta urbis necessitate cur non meminerit etiam decem legionum: nisi ad urbis custodiam quis reliquas detentas dicat. Praeterea L. Lentulus, quum duo consulares exercitus apud Caudium obsiderentur, quas ego quatuor intelligo legiones, auctoribus Polybio, Dionysio Halicarn. ac Vegetio, fassus est [9, 4, 11.] illic patriam esse, et quicquid Romanarum legionum, et quae sequuntur eo in loco reliqua. Et Antiochum magnum quatuor legiones vicere. Et quanquam ea Rhetorica arte excusationem accipiunt, lectoris tamen animus suspensus manet. GLAB. Vox *prope* deest in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Hearnii Oxon. N. ac B. Tum *dilectu* Leid. 1. et Lovel. 1. V. ad 37, 51, 7. Deinde *scribantur* Voss. 2. *describebantur* Hearnii C.

§. 3. *Quaterni quinique exercitus saepe per eos annos*] *et quaterni quinque exercitus* Voss. 2. *quaterni quinque exercitus* Leid. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. *quaterni quini exercitus* Harlej. *quaterni quoque exercitus* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] Tum *in eos annos* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 2. 4. Portug. et, quos Hearnius Oxonii consuluit, B. et in margine N. *per eosdem annos* Voss. 2. *in eosdem annos* Lovel. 3. V. ad Livii 10, 10, 6.

et Volscis, et Aequis, et omni Campania, et parte Umbriae Etruriaeque, et Picentibus, et Marsis, Pelignisque, ac Vestinis, atque Apulis, adjunctaque omni ora Graecorum inferi maris a Thuriis Neapolim et Cumas, et inde Antio atque Ostiis tenus Samnites, aut socios validos Romanis, aut

In Samnio; in Lucanis gerebant bellum] *gerebatur bellum* Harlej. et edd. vett. Verum referendum est ad praecedens *quaterni quinique exercitus*. Recte itaque Aldus gerebant restituit. Et ita reliqui scripti. V. ad 39, 22, 8. *bellum gerebant* est in Haverk.

§. 4. *Cum Sabinis, et Volscis, et Aequis, et omni Campania, et parte Umbriae*] *cum Faliscis, et Volscis* Hearnii Oxon. L. 2. *cum Sabinis, Volscis, et Aequis* Gaertn. *cum Sabinis, et Volscis, Aequis* Portug. Deinde *ex parte Umbriae* Gaertn. Paullo post *Etruriaeque, et Picenatibus* Leid. 2. *Trinieque, et Picentibus* Lovel. 3. *et Puriaeque, et Picentibus* Lovel. 4. *Etruriaeque, Picentibus* Haverk. Praeterea *et Vestinis* Lovel. 4.

Adjunctaque omni ora Graecorum inferi maris a Thuriis Neapolim] Thuan. Helm. Voss. [sec.] *adjuncta omnis ora*. Sed non placet τὸ *Thuriis*. Neque enim Thurii pertinent ad inferum mare, sed sinum Tarentinum; et inter Thurios Graecosque inferi maris, Romanorum socios, multi erant tum populi interjecti, quibus nihil cum Romanis. Scribe *a Bruttiis*. Hic enim excipiuntur ab iis populis inferi maris, quos aut socios Romanis, aut armis eorum fractos inventurus erat Alexander: nondum enim perdomiti Bruttii. *Neapolim* et *Cumas* appellat, cum jam nominaverit Campaniam; quia etiam Neapolitani et Cumani Graeca origine. Dein iidem scripti codices cum Chifl. et Buslid. *Ostiis tenus*. Sic enim usus ferebat, *Ostia Ostiae*, et *Ostia Ostiorum*. Juvenalis Sat. 8, [171.] *mitte Ostia Caesar*. et Sat. 11, [44.] *Bajas et ad Ostia currunt*. Quare apud Dionem l. 36. [p. 10.] de piratis *εἰς αὐτὰ τὰ Ὤστια ἐσέπλεον*, frustra corrigit vir doctus ad Florum *εἰς αὐτὴν τὴν Ὠστίαν*. Sosipater [Inst. Gram. l. 1. p. 76.] *Ostia, exitus fluminum in mare, neutro genere semper pluraliter dicuntur; sed si urbem significare velis, singularem potius numerum observabis, uti Sallustius; quamvis etiam frequenter plurali numero urbem significet*. Sic *Megara, Gadira, Clupea*. Caesar 2. de Civil. 23. *Hic locus abest a Clupeis passuum viginti duo millia*. Ubi Ciacconius male sollicitat. Auctor de Africano bello [c. 3.] *A Clupeis secundum oram maritimam Adrumeti Cn. Piso apparuit*. Quum dicitur, *et inde Antio atque Ostiis tenus*: intellige, junctis, qui sunt, vel porriguntur inde a Cumis fine Antii et Ostiae: ut erant Aurunci vel Ausones, Rutuli, .. quando a vetere Latio divisi. Non enim Samnites, quibus hic locus non est. Sic autem oratio procedit: *Latium deinde omne cum Sabinis*, etc. *atque Appulis, et Samnites, adjuncta omni ora Graecorum*, etc. *Ostiis tenus*, hos omnes *aut socios validos Romanis, aut fractos bello invenisset hostes*. J. FR. GRON. *Adjuncta omnis ora* Leid. duo, Lovel. 3. 4. Fragm.

5 fractos bello invenisset hostes. Ipse trajecisset mare cum veteranis Macedonibus, non plus triginta millibus hominum et quatuor millibus equitum, maxime Thessalorum. hoc enim roboris erat. Persas, Indos, aliasque si adjunxisset gentes, inpedi-

Hav. et, teste Hearnio, Oxon. N. *adjunctaque omnis ora* Harlej. et edd. antt. usque ad Aldum, qui quidem eamdem lectionem in contextum recepit, sed *adjunctaque omni ora* inter errata probavit. *adjuncta omni ora* Lovel. 1. 2. Portug. Haverk. et Oxon. B. et C. quod Hearnius Gronovio placuisse scribens ad verba ejus non adtendit. Nam verba *adjunctaque omni ora* etc. *Samnites* resolvenda monet hoc modo *et Samnites adjuncta omni ora.* Non quod ita legendum esse censeat; sed tantum sic orationem procedere dicat. Tum *a Thuris* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. 4. et Port. cum edd. antt. quod iterum Aldus inter errata emendavit. *aut Huris* Klock. *Athuris* Harlej. et Gaertn. *Asturis* Voss. 2. et Lovel. 3. *Athenis* Lovel. 2. Gronovii emendatio *a Bruttiis* Doujatio non placuit, idque varias ob rationes: et quidem primo quod nullius codicis auctoritate firmatur: deinde quod Thurii in Bruttiorum Lucanorumque confinio positi, adeo exiguo intervallo remoti sunt ab infero mari; adeo pari cum extremis Bruttiorum spatio a Romanis finibus distant, ut, quae rationes ad Thuriorum urbem, eaedem ad excludendam Bruttiorum gentem valeant: denique quod Thurii sunt Graecae nationis, de qua hic agitur, non Bruttii. Hinc *Neapolim et Cumas* Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 4. et Fragm. Hav. *Neapolimque Cumis* Haverk. *Neapolin et Cumis* Leid. 2. et Lovel. 1. *Neapolique et Cumis* Gaertn. *Neapolique et Cumis* Lovel. 2. *Neapoli et Cumis* Voss. 2. Lovel. 3. Portug. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. *Neapolim et cum hasset inde Antio* Klock. Denique *Ostia tenus* apud me tantum superest in Lovel: 2. Harlej. et Haverk. apud Hearnium vero tantum in B. *Ostiis* autem vel *Hostiis* in omnibus aliis meis, et reliquis quatuor Hearnii. V. etiam Cl. Jac. Gronov. ad 22, 37, 1. et 27, 23, 3. Vir doctus, qui, ut Gronov. monuit, *αὐτὴν τὴν Ὠσίαν* apud Dionem Cass. legendum censuit, est Freinshem. quem v. ad Flori 3, 6. in princ. ubi etiam consulendus Cl. Dukerus; qui Gronovio adsensus, sententiam ejus aliis exemplis firmat. Id autem nomen sine adspiratione scribendum esse, supra dictum est ad 1, 33, 9.

§. 5. *Non plus triginta millibus hominum et quatuor millibus equitum*] Pal. sec. *V. millibus equitum.* GEBH. *triginta millibus hominum peditum* Oxon. L. 1. apud Hearnium. Sed posteriorem vocem, quae in nullo alio cod. obvia fuit, ex interpretis glossa natam esse verisimile est, ut exponeret, quos *homines* equitibus obpositos Livius intelligeret. Videri posset, sensum Livii esse, universum exercitum Alexandri ex triginta millibus hominum constitisse, quorum quatuor erant millia equitum; nisi Alexandrum triginta millia peditum omnis generis praeter equites in exercitu, quo Asiam et Persas invasit, habuisse constaret ex Arrian. 1. de Exped. Alex. 11.

mentum majus, quam auxilium, traheret. Adde, 6
quod Romanis ad manum domi supplementum esset:
Alexandro, (quod postea Hannibali accidit) alieno
in agro bellanti, exercitus consenuisset. Arma, cli- 7
peus sarissaeque illis; Romano scutum, majus cor-

Αὐτὸς δὲ ἄγων πεζοὺς μὲν σὺν ψιλοῖς τε καὶ τοξόταις, οὐ πολλῷ πλείους τῶν τρισμυρίων, ἱππέας δὲ ὑπὲρ τοὺς πεντακισχιλίους. Praeterea *et VII. millibus equitum* Klock. [*et quinque millibus militum* Veith.] *et quinque millibus equitum* Voss. 1. in contextu, (inter versus enim *quatuor millibus* adscriptum habet) Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. quod verum videri potest auctoritate Arriani modo laudati, qui eumdem numerum equitum Alexandro tribuit; nisi forte Livius rhetorice numerum hunc non nihil minuisse dicendus sit, ut tanto minus Romanis parem futurum adpareret.

Hoc enim roboris erat] *hoc ei roboris erat* Hearnii Oxon. N. quae lectio ex non intellecto compendio *et*, quo *enim* saepissime in Mstis notari solet, orta est. Similiter supra notavimus in membranis antiquis peccari 7, 31, 3. V. etiam infra ad 21, 63, 12. (*36, 12, 8.) Adde Gebhard. ad Cic. 1. ad famil. ep. 2. [*Persas, Medos* Veith.]

Inpedimentum majus, quam auxilium, traheret] Vet. lib. *impedimentum magis.* SIG. Pal. sec. cum Camp. *impedimentum magis.* GEBH. Ita et Lovel. 1. Harlej. Gaertn. ac Portug. [Veith.] quae varietas in codd. frequens est. V. ad 26, 41, 16. et mox ad §. 7.

§. 6. *Romanis ad manum domi supplementum esset: Alexandro, quod postea*] Perperam Pal. sec. *Romanis ad bellum malum domi supplementum esset, et Alexandro* etc. GEBH. *Romanis ad mag^m.* Lovel. 2. Tum *esset* deficit in Leid. 1. Tandem *et Alexandro, quod postea* etiam Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Gaertn. Verum illud *et* repetitum est ex vocis praecedentis literis finalibus. V. ad 39, 18, 8. et mox ad §. 13. *Alexandroque postea* Lovel. 3. V. ad 2, 41, 8.

§. 7. *Arma, clipeus sarissaeque illis*] *illi* se in Oxon. L. 2. et C. invenisse, testis est Hearnius, quod in meorum nullo superest; quorum plerique pejus interpolati sunt. *clipeus sarissaeque illis, id est hastae* praeferunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Sed, tres posteriores voces ex interpretis expositione marginali in contextum verborum Livii inrepsisse, non est dubium. Et quidem hanc expositionem sumsit ex ipso Livio; qui mox, huic telo pilum Romanum obponens ac praeferens, loco sarissae *hastam* vocat. *clipeus seque illis, id est hastae* corruptius Voss. 2. et Leid. 1. *clipeus seque illis, idem hastae* Lovel. 3. *clipeus sarissaeque, idem hastae* Haverk. In quibus lectionibus librarii compendium scribendi *id ē*, sive *id est*, mutarunt ex inperitia in *idē*, sive *idem*: quomodo etiam alibi lapsi sunt. V. ad 5, 4, 5. *clipeus seque illis hastae* Lovel. 4. *clipeus sarissae illis hastae* Lovel. 2. in quibus librarii *i.* pro *id est*, omiserunt. *sarisesque verruti, id est hastae* Fragm. Hav. a m. 1. *clipeus sa-*

pori tegumentum, et pilum, haud paullo, quam
8 hasta, vehementius ictu missuque telum. Statarius
uterque miles, ordines servans: sed illa phalanx
inmobilis, et unius generis: Romana acies distinctior, ex pluribus partibus constans: facilis par-
9 tienti, quacumque opus esset, facilis jungenti. Jam

rissae seque illis Gaertn. cujus scriba hac ratione duplicem lectionem *sarissaeque* et *seque*, quam in exemplari suo forte invenerat, nobis servare voluit. Patet itaque, omnes varietates, quae hoc loco in scriptis obcurrunt, librariorum somnia esse, et receptam lectionem genuinam habendam; quae in solis Harlej. Klock. et Portug. integra superfuisse videtur. Certe ex illis nihil in excerptis notatum video. [*illi hosti Romano scutum* Veith.]

Majus corpori tegumentum] Pall. omnes *corporis*. Non invenuste Camp. *majus corpore tegumentum.* ubi *τὸ corpore* per antiptosin, usitatam bonis scriptoribus, positum pro *corpori.* Propert. 1. [Eleg. 11, 12.]

Alternae facilis cedere lympha manu.

GEBH. *magis corpori tegumentum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. modo ad §. 5. *majus corporis tegumentum* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. L. 2. ac C. Ita quidem Livius locutus est supra 1, 43, 2. *Arma his imperata, galea, clipeum, ocreae, lorica, omnia ex aere. haec ut tegumenta corporis essent.* Hic tamen praefero, quod in aliis superest, *tegumentum corpori.* Est enim doctius, quam ut librariis tribui possit. Et apud Livium hoc quoque obvium. Ita 1, 20, 4. *Tunicaeque pictae insigne dedit, et super tunicam aeneum pectori tegumen.* id autem eodem modo dictum est, quo *remedium timori, munimentum libertati*, hujusque generis alia, de quibus v. ad 3, 46, 2. *corporis* non tantum praefert Lovel. 4. sed insuper etiam *tegmentum.* V. infra ad 36, 32, 6. Verum *tegumentum* et *tegumen* apud Liv. passim obvium. Quod autem Gebhardus *corpore* in ed. Camp. venuste per antiptosin pro *corpori* positum putet, non adsentior. Neque convenit exemplum ex Propert. laudatum. *manu* enim non est ablativus, sed casus tertius, quem hoc modo antiqui saepe protulerunt. V. ad 24, 19, 6. Potius existimo, *corpore* in ed. Cmap. tribuendum esse errori typographorum; vel, si ipsi ita in cod. suo invenerint, librarios ita scripsisse, quod vocem illam non ad sequentem, sed ad praecedentem referendam existimarent, ut foret *tegumentum majus corpore*, pro majus quam corpus. Eadem lectio est etiam in ed. Mediol. anni 1505. et in margine quarumdam Ascensianarum.

Pilum, haud paullo, quam hasta, vehementius ictu missuque telum] Omnes Pall. *ictum missumque.* etiam pr. et tert. *hastae.* GEBH. *quam hastae* etiam Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *ictum missumque* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 3. 4. Haverk. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *ictum missuque* Lovel. 2.

in opere quis par Romano miles? quis ad tolerandum laborem melior? Uno proelio victus Alexander, bello victus eſſet. Romanum, quem Caudium, quem Cannae non fregerunt, quae fregiſſet acies? Nae ille saepe, etiamsi prima prospere eveniſſent, Persas et Indos et inbellem Asiam quaesiſſet, et

ictu missumque Harlej. Gaertn. et editiones priores illas, quas modo recensui, secutae, usque ad Mogunt. qui *ictu missuque* ſubſtituerunt: quod in Portug. et Klock. unde nihil notatum video, fuisse videtur. Nihil etiam ex suis protulit Hearnius.

§. 8. *Statarius uterque miles, ordines servans*] Livius 22, 18, 3. *Campeſtrem hoſtem, gravem armis statariumque, pugnae genere facile elusit.* Amm. Marc. 14, 2. *Quum se inpares noſtris fore congressione stataria documentis frequentibus scirent.* Loquitur de Isauris, quos in praecedentibus *hoſtem discursatorem* vocarat. V. ibidem Lindenbr. et Vales. Et ita Terent. in Prolog. Heaut. v. 36. *statariam comoediam* obponit ei, in qua aguntur *servus currens, iratus senex, edax parasitus, sycophanta inpudens, avarus leno.* Deinde *ordinem servans* Voss. 2.

Inmobilis et unius generis] *inmobilis et nimis gravis* Hearnii Oxon. C. Voculam *et* omiserunt Harlej. et edd. usque ad Froben. qui anno 1535. eamdem interposuit orationi, adsentientibus omnibus aliis scriptis. Ceterum Freinshem. ad Curtii 3, 9, 7. monuit, male hunc locum a quibusdam explicari, quasi dicendo *unius generis* Livius indicaret, phalangem constitisse ex aequalis ferme aetatis, roboris et staturae militibus. Quamquam enim id ab uno aut altero rege poſtea animi caussa et per luxuriam ita observatum sit, tamen neque Alexandri phalangem ad eam formam fuisse; neque Livium hoc loco id voluisse; quod quidem sequentia verba abunde declarant.

Facilis partienti, quacumque opus esset, facilis jungenti] Pall. pr. et tert. *facilis urgenti.* GEBH. *facilis patienti* Portug. a m. 1. et Haverk. Tum *quocumque* Harlej. *quascumque* Leid. 1. *qua cuique* Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *facilis urgenti* Voſſ. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. Ita et alibi peccarunt librarii. V. quae notavi ad Silii 6, 1. Error autem natus eſt ex similitudine ductuum in vocibus *iūgens*, sive *jungens*, et *urgens*. Ex eadem caussa perperam *facilis ingenti* dedit scriba Gaertn.

§. 9. *Uno proelio victus Alexander, bello victus esset*] Eodem modo aït ipse Alexander, milites contra Darium dum adhortatur apud Curtium [4, 14, 15.] *Bello vincimus, si vincimus proelio.* MOD. Non Alexandri, sed Darii, milites contra Alexandrum hortantis, verba sunt, ut jam Freinshem. ad d. l. Curtii observavit. Ceterum *uno proelio Alexander bello victus esset* Port. *uno proelio victus Alexander bello esset* Gaertn. *uno proelio victus esset*, reliquis omissis, Leid. 2. et Lovel. 1. in contextu, cujus margini tria, quae deerant, vocabula adscripta sunt. *uno proelio victus Alexander esset*

11 cum feminis sibi bellum fuisse dixisset: quod Epiri regem Alexandrum, mortifero vulnere ictum, dixisse ferunt, sortem bellorum in Asia gestorum ab
12 hoc ipso juvene cum sua conferentem. Equidem, quum per annos quatuor et viginti primo Punico bello classibus certatum cum Poenis recordor, vix aetatem Alexandri subfecturam fuisse reor ad unum

Hearnii Oxon. L. 1. Paullo ante *Jamjam in opere* Fragm. Hav.

Quem Caudium, quem Cannae non fregerunt, quae fregisset acies] *quem Caudinum* Oxon. C. apud Hearnium. *quem audivit* Klock. Tum *quae fregissent acies* Harlej.

§. 10. *Nae ille saepe, etiamsi prima prospere evenissent*] *Nec ille saepe* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. et Portug. a m. 1. *Nae ille spe* Harlej. V. ad Livii 7, 7, 6. Hinc *etiamsi prospera evenissent* Portug. *etiamsi prima prospera evenissent* Haverk. V. ad 21, 21, 9. Sed *prospere* servant meliores. Supra 5, 51, 5. *Invenietis omnia prospere evenisse sequentibus Deos.* (* 22, 40, 3.) 23, 27, 12. *Cui ut omnia prospere evenirent.* 44, 31, 6. *Quia prima successerant prospere.* V. etiam Cortium ad Sall. Catil. 26, 5. *etiamsi prima prospere non evenissent* Voss. 2. et Lovel. 3. [*Persas, Indos* Veith.]

Inbellem Asiam quaesisset] Vide, ut acceperit illud *quaesisset*, et num pro questus esset. Quod ipse tamen non memini legere. GLAR. Id est, vel repetisset, vel adeo optasset. Mire heic haeret Glareanus. GRUT. Livius 3, 34, 8. *Jam plebs ne tribunicium quidem auxilium, cedentibus invicem adpellatione decemviris, quaerebat.* Ceterum *quaesivisset* Lov. 4. Mox *si bellum fuisse dixisset*, pro *sibi bellum* Leid. 1. ubi posterior syllaba τοῦ *sibi* a prima sequentis vocis tanto facilius intercipi potuit, si *sibe* Livium olim scribere solitum fuisse credamus Quinctil. 1. Instit. 7. *sibi bellum dixisset fuisse* Gaertn.

§. 11. *Sortem bellorum in Asia gestorum ab hoc ipso juvene cum sua conferentem*] *mortem bellorum* Gaertn. Quomodo scribas interdum lapsos esse, dixi olim ad Silii 14, 630. (* v. ad Liv. 28, 27, 9.) Tum *ab hoc ipso juvenem cum sua conferentem* Lovel. 4. *ab hoc ipso juvene caussa sua conferentem* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 4, 44, 10. Paullo ante *quod eum regem Alexandrum*, pro *quod Epiri regem* Lovel. 3.

§. 12. *Vix aetatem Alexandri subfecturam fuisse reor*] *Alexandro suffecturam* Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. Vox autem *fuisse* non adparet in Gaertn. Paullo ante vox *quum* aberat ab ed. Rom. anni 1472.

§. 13. *Quum et foederibus vetustis juncta Punica res Romanae esset*] Foedera haec renovata iterum atque iterum, et quo tempore, late tradit Polybius 3, [22. et seqq.] SIG. A Polybio dissentit Livius. Polybius enim primum foedus cum Karthaginiensibus ictum refert anno primo post reges exactos, tertium circa transitum Pyrrhi in Italiam. At Livius pri-

bellum. et forsitan, quum et foederibus vetustis 13
juncta Punica res Romanae esset, et timor par adversus communem hostem duas potentissimas armis virisque urbes armaret, simul Punico Romanoque obrutus bello esset. Non quidem Alexandro duce, 14
nec integris Macedonum rebus, sed experti tamen sunt Romani Macedonem hostem adversus Antio-

mi meminit 7, 27, 2. tertii diu ante Pyrrhi in Italiam adventum 9, 43, 26. Ceterum τὸ *et* deficit in Portug. et Haverk. [Veith.] Tum alio ordine *Punica res* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et editiones Frobeniana anni 1535. priores.

Potentissimas armis virisque urbes armaret] *armis utrisque* Lov. 4. *armis viribusque* Haverk. V. supra ad 8, 13, 1. Tum *armasset* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B.

Simul Punico Romanoque obrutus bello esset] *et simul* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertner. Haverk. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Illud *et* insertum est ex vocis praecedentis syllaba finali. V. supra ad hujus cap. §. 6. Tum *esset* deficit in Lovel. 4. sed eo transposito *obrutus esset bello* legunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *bello obrutus esset* Portug. et Haverk.

§. 14. *Sed experti tamen sunt Romani Macedonem hostem adversus Antiochum, Philippum, et Persen*] Florent. manus prima nescit τὸ *sed:* quod saepe inculcatum invito auctore monuimus. Deinde omnes scripti relegant copulativam, quae Philippum conjungit cum Perse. Scribendum: *Non quidem Alexandro duce, nec integris Macedonum rebus, experti tamen sunt Romani Macedonem hostem adversus Antiochum, Philippum, Persem, non modo cum clade ulla, sed ne cum periculo quidem suo.* Possis etiam suspicari: *adversis Antiocho, Philippo, Perse.* J. FR. GRON. Interpolatores saepe particulam *sed* addidisse, ut orationem Livianam, quam male cohaerere putabant, melius connecterent, supra vidimus ad 6, 32, 8. Hic tamen eam servant constanter omnes mei. Florent. autem a Gronovio memoratus, in quo particula illa a m. 1. aberat, non videtur esse, qui a praecipua bonitate in hac parte operis Liviani laudatur, (cum enim hic lacerum esse vidimus supra hoc lib. c. 14, 2.) sed alius minoris auctoritatis, cui, dissuadentibus reliquis, auscultandum non existimo. [*hoc* pro *sed* Veith.] Tum *Macedonum hostem* Gaertn. Deinde copulam, a Gronovio expunctam, abjiciunt omnes mei, excepto uno tantum Harlej. cujus testimonio fidem non habeo. Insuper *adversis Antiocho, Philippo, Perse,* quod Gronovio placuit, ut *adversa Patrum voluntate* supra 1, 46, 2. ubi etiam olim *adversum voluntatem* ante Gronov. edebatur. Sed nihil muto. Omnes enim codd. vulgatum servant, nisi quod *Persem* habeat Lovel. 4. V. ad 42, 25, 2. *Adversus Antiochum* est bello adversus Antiochum. Ita *cum*

chum, Philippum, Persen, non modo cum clade
15 ulla, sed ne cum periculo quidem suo. Absit invidia
verbo, et civilia bella sileant, numquam ab equite
hoste, numquam a pedite, numquam aperta acie,
numquam aequis, utique numquam nostris locis la-
16 boravimus. Equitem, sagittas, saltus inpeditos, a-

Aequis est bello vel proelio cum Aequis, supra 2, 40, 14. *Eo anno Hernici devicti: cum Volscis aequo Marte discessum est.* Praeterea vox *ulla* exsulat a Lovel. 2. 3. 4. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. abesse etiam a Pall. duobus Gebhardus ad verba seqq. monet. Paullo ante *Non equidem*, pro *Non quidem*, Lovel. 4.

§. 15. *Absit invidia verbo*] Vet. lib. *vero*. SIG. Pall. duo *Absit invidia, et civilia*, extrito τῷ *verbo:* sicut paullo ante τῷ *ulla* post *clade*. sec. *Absit invidia vero*. Probo vulgatam lectionem. Livius l. 28, 39. *Ita bello afflixit, ut non modo nobis, (absit verbo invidia) sed ne posteris quidem timenda nostris essent.* GEBH. *Absit invidia, et civilia*, media voce exclusa, Voss. 2. *Absit invidia verbo*, ut ante Sigonium legebatur, Voss. 1. in contextu, et Harlej. *Absit invidia vero verbo*, duplice lectione recepta, Leid. 2. Lovel. 1. et Hearnii Oxon. N. in margine. Reliqui omnes *vero*. Quamvis autem huic consensui haud facile adversari soleam, hic tamen diffiteri nequeo, priscam lectionem, quam etiam Gebhardus probavit, magis placere. Non modo enim Livius ita locutus est loco, quem is jam indicavit, verum etiam 36, 7, 7. *Hoc ego adjuncto (absit verbo invidia) qui dubitare de eventu possim?* Et *verbi invidiam* memorat Cic. pro Sulla 8. *Id potius profers, quam verbi invidiam, contumeliamque maledicti.*

Utique numquam iniquis locis laboravimus] Persaepe immo. Sed scribendum, *numquam nostris locis* confirmavimus. 4. Observ. 17. Andreas Romae ediderat, *numquam iniquis nostris locis*. Proximae etiam ex ipso expressae, meliore omisso, pejus elegerunt. Dixerat Romanos pari loco numquam cessisse hostibus: quod si, aït, hoc magnum est, illud certe concedetur, ubi loco praevaluissent, semper ejus commoditate usos. J. FR. GRON. *numquam iniquis locis* unus meorum praefert Harlej. *numquam iniquis nostris locis* etiam ed. Parm. duabus lectionibus junctis. V. ad 3, 44, 4. Reliqui omnes Msti, quibus usus sum, ut et Hearnii Oxonienses, ac codex Memmii apud Doujatium *numquam nostris locis*, quod recte Gronov. probavit, et in contextum recepit. De voce *suus* hoc sensu v. ad 4, 7, 6. Tot itaque testibus hanc lectionem uno ore firmantibus, non opus est, ut vanis conjecturis locum tentemus cum Doujatio, et legamus vel *numquam nisi iniquis locis*, vel *numquam nisi iniquis nostris locis*, id est, locis, quae exercitibus nostris iniqua erant. Frugibus inventis, glandicus vesci dedignor. Vox *utique* deest in Gaertn. pro *aequis utique* est *victi* in Haverk. Ceterum sensus Livii esse videtur, numquam Romanos aperta acie, numquam aequis, utique numquam suis locis laborasse, quoniam vel equites, vel pedites

via commeatibus loca gravis armis miles timere pot-
est. Mille acies, graviores quam Macedonum at- 17
que Alexandri, avertit, avertetque; modo sit per-
petuus hujus, qua vivimus, pacis amor et civilis
cura concordiae.

XX. M. Foslius Flaccinator inde et L. Plautius 1

hostium praestarent. Quum tamen saepius Romani victi sint, idque Livius fateatur cap. praec. adsentior Cl. Dukero, adfirmanti numquam sibi persuasurum Livium, etiamsi Jovem lapidem jurare paratus sit, id semper iniquis locis, vel ex insidiis accidisse; huc igitur convenire, quae cap. praec. §. 6. perperam Feinsh. notarat. Paullo ante *numquam ab equite hostis*, pro *equite hoste*, Portug. in margine.

§. 16. *Equitem, sagittas, saltus inpeditos, avia commeatibus loca*] *Equidem sagittas* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. edd. Gruterianae, Heinsii Elzev. et Gronovii prima. Eaedem voces et supra confundebantur 6, 12, 10. ubi vide. *Equidem Samnites, saltus* Lovel. 2. Haverk. et Fragm. Hav. *Et quidem Samnites, saltus* Portug. a m. 2. et codex Memmii apud Doujatium, cui id perperam placebat. Cur miles armis gravis, et per hoc pugnae tantum statariae aptus, timere possit equitem et sagittas, sive milites sagittarios eorumque discursus ac subitos inpetus, caussa adparet. Verum cur Samnites praecipue metuendi forent, ratio, quam nullam video, reddenda erat. Et quidem tanto minus hic emendationem Doujatii admittendam puto, quoniam persuasum est, Livium hic respicere ad infelix bellum, quod Crassus cum Parthis gessit. Conferantur cum hoc loco, quae de equitibus Parthorum, qui ut et pedites sagittis pugnabant, tradunt Dio Cass. l. 40. p. 127. et 130. Plutarch. in Crasso p. 554. aliique. Quare neque illud probandum, quod in Gaertn. exstat, *Equites Samnites.* Equites enim Samnitium prae eorum peditibus magis metuendos esse, alibi me legere non memini. Tum *saltus, impetus* Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *invia commeatibus loca* male Lov. 2. et Hearnii Oxon. N. in margine. [Veith.] Indicantur loca, in quibus non nisi difficulter et longe petiti commeatus suppetere possunt; quod militi armis gravi non tantum molestum, verum etiam periculosum erat. *Invia* autem *commeatibus loca* non his tantum, sed et levis armaturae militibus perniciosa erant. Mox *miles neque timere potest*, inserta secunda voce, Fragm. Hav.

§. 17. *Modo sit perpetuus hujus, qua vivimus, pacis amor et civilis cura concordiae*] *hujus, quo vivimus* Gaertn. *quam vivimus* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 4. Tum *civilis caussa concordiae* Leid. 2. et Lovel. 1. Voces has saepe in Mstis commisceri, infra videbimus ad 9, 29, 4. *civilis cura concordiae. Amen* Lovel. 3. *civilis cura. Amen* Voss. 2.

§. 1. *M. Follius Flaccina*] *M. Foslius Flaccinator*, ex consulatu Capitolino. SIG. *M. Elius Flaccina* Voss. 1. *M. Elius Flactina* Leid. 2. et Lovel. 1. *Am. Follius*

2 Venno consules facti. Eo anno ab frequentibus Samnitium populis de foedere renovando legati, quum senatum humi strati movissent, rejecti ad populum haudquaquam tam efficaces habebant preces.

Flaccina Leid. 1. *Aulus M. Follius Flaccina* Lovel. 2. *M. Follius Flaccina* Voss. 2. Gaertn. et Hearnii Oxon. C. *Follius Fluccina*, omisso praenomine, Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. *M. Folius Flaccinus* Portug. Haverk. et Oxon. B. qui *M. Folius Flaccinator* invenit in N. *L. Fluccus inde* in L. 1. Ei autem consentit Harlej. nisi quod dictionibus transpositis praefferat *Inde L. Flaccus*, adstipulantibus edd. Aldo prioribus. Klock. praefert *M. Ollius Flaccina tertium*. Alibi vocem *iñ*, sive *inde*, et numeri ternarii notam *III*. in Mstis commutari, supra vidimus ad 4, 9, 13. *Foslius*, pro *Folius*, etiam supra 4, 25, 2. Livio restituit Sigonius, cui etiam in hujus anni consule consentit Pighius in Annal. ad ann. CDXXXV. p. 354. V. etiam infra hoc lib. ad c. 26, 7.

L. Plautius Venox] *Venno* ex consulatu Capitolino, ut dixi. SIG. *L. Plautius Venox* praeter edd. ante Sigonium servant etiam Harlej. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. B. et N. cujus C. *L. Plautius Vennox* praefert. *L. Plautius Nemox* Voss. 1. *L. Plautius ne mox* Lovel. 1. in quo tamen additis stigmatibus vocem *ne* delendam esse indicatur. *L. Plautius ve mox* Leid. 1. et Lovel. 4. *L. Plancius mox* Lovel. 2. *L. Plautius mox* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. et Gaertn. *L. Plautius Velox* Klock. *L. Plautius Nox* Fragm. Hav. a m. 1. Sigonio adsentitur Pighius loco laud.

§. 2. *Legati, quum senatum humi strati movissent*] Pall. duo meliores *quum senatum humi jacti movissent*. sec. *humi prostracti*. Eleganti figura dictionis altera lectio procedit. GEBH. *legati tum senatum* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. *senatum humi stratum* Gaertn. *senatum humi jacti* Voss. 2. et Lovel. 3. *senatum humi tracti* Lovel. 4. (* v. ad 22, 51, 9.) *senatum humi prostrati* Portug. a m. 2. et Haverk. Infra 25, 37, 9. *Alii strati humi suum quisque nominatim ducem inplorare*. ubi utriusque locutionis, *sternere* et *prosternere humi*, exempla videbimus. Hic tamen vulgatum defendunt integriores Msti.

Rejecti ad populum haudquaquam tam efficaces habebant preces] *reicti ad populum* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 26, 40, 10. *rejicere* in hac locutione sollemne inlustravimus ad 2, 22, 5. Tum *haud quamquam* Leid. 1. Lovel. 1. 3. Harlej. Haverk. et Fragm. Hav. V. supra ad 7, 26, 8.

§. 3. *Itaque de foedere negatum; induciae biennii*] Concinnior mihi videtur lectio Pall. pr. ac tert. *Itaque, foedere negato, induciae biennii, quum per aliquot dies fatigassent singulos precibus, impetratae*. GEBHARD. Duo Pall. et alter Voss. *Itaque foedere negato induciae*. J. FR. GRON. Codicibus, quos viri docti laudarunt, ex meis, praeter Voss. 2. Gronovio memoratum, consentiunt Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. quam lectionem in contextum recepi. Praepositio *de* non adparebat etiam in Leid. 1.

Fatigassent singulos precibus in-

Itaque, foedere negato, induciae biennii, quum 3
per aliquot dies fatigassent singulos precibus, inpetratae. Et ex Apulia Teanenses Canusinique po- 4
pulationibus fessi, obsidibus L. Plautio consuli da-

petratae] Dispunge ita, ut sit, *fatigassent singulos precibus*, non autem *precibus impetratae*. Nihil est enim tam familiare Livio, quam *fatigare precibus*. ut 1, [11, 2.] *precibus raptarum fatigata*. SIG. De locutione *precibus fatigare* v. infra ad 27, 45, 10. Eamdem distinctionem Gebhardo etiam non displicuisse, ex illis, quae ad verba praecedentia notavit, constat.

§. 4. *Et ex Apulia Theanenses Canusinique*] *Teanenses* sine adspiratione ex vet. lib. et Graecis *Τέανον*. hac de re sic Diodorus l. 91. [p. 675.] Ἐπόρϑησαν δὲ καὶ τῆς Ἀπουλίας τὴν Δαυνίαν πᾶσαν, καὶ προσαγαγόμενοι Κανουσίους, ὁμήρους παρ' αὐτῶν ἔλαβον. SIG. Recte Sigonius in seqq. [§. 7.] neque *Theate* facere *Theanenses*, neque pertinere ad Apuliam. Theanum autem Appulum si hic intelligitur, quomodo post pauca subjicitur, *Theates quoque Appuli ad novos consules C. Junium Bubulcum, Q. Aemilium Barbulam foedus petitum venerunt?* Qui foedus petunt dediti obsidibus datis? Et tamen hic quoque mirum ab Teano fieri *Theates*. Vide, an priore loco scriptum fuerit: *Et ex Appulia Cannenses Canusinique.* A Cannis postea ignobili vico, quem victoria Hannibalis nobilitavit, (sed *urbis vestigia priscae* dicit Silius [8, 624.]) hi Cannenses Canusinis vicini. Atque inde fugatus Terentius Varro cum reliquiis cladis Canusium se contulit, 22, [49, 14. c. 54, 6.] Posteriori autem loco legendum *Teanitae*, hoc enim ἐϑνικὸν a *Teano*, ut ex Polybio observat Sigonius, aut *Teanates*, ut ab *Arpino Arpinates*, ab *Antio*, *Casino*, *Priverno*, *Antiates*, *Casinates*, *Privernates*. J. FR. GRON. *ex Apulia Tranenses* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Hearnii Oxon. C. et L. 1. *ex Apulia Tramenses* Fragm. Hav. *ex Apulia Thranenses* Lovel. 2. A Gronovio *Cannenses*, pro *Teanenses*, emendante dissentit Doujatius, idque ob hanc rationem; quod, etsi Cannenses oppidum aliquando habuerint, id tamen, ubi anno ante pugnam Cannensem solo aequatum fuit, minoris dignitatis exstiterit. Mihi quoque vulgata lectio commode satis servari posse videtur: argumento autem ex verbis §. 7. quo eam falsi arguere conatur Gronovius, eo loco respondebo. Ceterum ratio, qua Doujatius vulgatum tuetur, nullius momenti esse videtur. Licet enim Cannensium oppidum, ubi anno ante proelium Cannense solo aequatum est, minoris dignitatis fuerit; potuit tamen hoc tempore, de quo Livius nunc agit, magni satis momenti fuisse. Insuper *Canisinique* Leid. 1. *Camisinique* Portug. *Canusiique* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox voces *populationibus fessi* exsulant ab Hearnii Oxon. L. 1. [*impetratae. Ex Apulia* Veith.]

Obsidibus L. Plautio consuli datis, in deditionem venerunt] *obsidibus L. Palutō coss' datis* Lovel. 1. *obsidibus vel Plautio consuli datis* Voss. 2. et Lovel. 3. *obsidibus L. Plautio datis* Harlej. *obsidibus Flacco et Plautio consulibus datis* Hearnii Oxon. L. 1. Praeterea Doujatius infra hoc cap. ad §. 7.

5 tis, in deditionem venerunt. Eodem anno primum praefecti Capuae creari coepti, legibus ab L. Furio praetore datis: quum utrumque ipsi pro remedio
6 aegris rebus discordia intestina petissent. Et duae

in ditionem venerunt legendum esse conjecit. Ita infra 32, 31, 5. *Ea quoque gens in ditionem venit.* 40, 28, 6. *Ingaunorum omne nomen, obsidibus datis, in ditionem venit.* Ita utroque loco ex Mstis reposuit Gronovius. Solent autem *ditio* et *deditio* saepius a librariis commutari. V. infra ad 26, 21, 17. Verum et vulgatum *in deditionem venire* Livio frequens est. Ita 2, 30, 15. *Pancis data venia, qui inermes in deditionem venerunt.* 6, 32, 3. *Positis armis in deditionem venerunt.* 23, 27, 8. *Universa gens postero die in deditionem venit.* 31, 40, 3. *Priusquam experirentur certamen, metu in deditionem venerunt.* 33, 17, 15. *Omnes populi Acarnaniae in deditionem legati venerunt.* c. 37, 4. *Ea urbs ceteraque castella et Boji fere omnes in deditionem venerunt.* Ubi plura vide. Quum itaque utraque locutio saepius apud Livium obcurrat, et Msti hic nihil mutent, a Doujatio dissentiens vulgatum servandum puto.

§. 5. *Eodem anno primum praefecti Capuae creari coepti*] Rott. et Helm. *Capuani.* Alius *Capua.* Sed Flor. Thuan. duo Vossiani *Capuam.* Nec aliter Romae dedit Andreas. Mediolani mutatum est. Ego reduci velim *Praefecti Capuam.* Et videtur elegantiae exquisitae, ut sit creatos praefectos, qui Capuam mitterentur. Ut *proconsuli in Hispaniam* 26, 18, 4. 24, 12, 6. *Luceriam succedere Graccho.* J. FR. GRON. *praefecti creari Capuae* Lov. 4. *praefecti Capua creari* Port. *profecti Capua creari* Gaertn. *praefecti Capuam creari* Leid. duo, Lov. 1. 3. Harl. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Ejusdem fere generis est *via Casilinum*, de quo v. Jac. Gronov. ad Livii 22, 16, 4. Adde J. Fr. Gronovium ad Epit. Liv. 61. Quo minus tamen hanc lectionem in contextum recipiam, illud obstat, quod non hoc tempore, sed bello demum Hannibalico, Capua in formam praefecturae redacta fuerit. V. infra 26, 16, 10. Quin et summus Campanorum magistratus eorum lingua *Medixtuticus* vocabatur, teste Livio 26, 6, 13. quem forte Liv. Romana voce hic vocat *praefectum*, quemadmodum *praetorem* infra 23, 7, 8. adeoque *praefectus* hic diversus est ab illo, qui tempore belli Punici secundi creari coepit. An itaque intelligi potest *praefectus*, non qui Romae a populo designatus *Capuam* mitteretur, sed qui *Capuae* crearetur ex ipsis Campanis, arbitrio forte Romanorum; quum discordiae intestinae caussa inter ipsos non conveniret? Si tamen Romae creatum, adeoque *Capuam* legendum esse, verius videatur; ex ipsis Campanis tamen creatum esse putabo. Certe Campanus, non Romanus erat Pacuvius Calavius summus Capuae magistratus, quo tempore Romani ad Cannas internecione caedebantur, apud Liv. 23, 2, 3. et Marius Blosius praetor Campanus, quo tempore primum Hannibal Capuam devertit. Quin etiam Camill. Peregr. in Campan. Felic. diss. 4. p. 513. ed. nuperae in Thes. Ital. praefectum Capuae creatum, et leges a praetore datas artae amicitiae et amicae societatis effectum, non poenam aut legem deditionis, fuisse observat.

Romae additae tribus, Ufentina ac Falerina. Inclinatis 7
semel in Apulia rebus, Teates quoque Apuli ad novos consules, C. Junium Bubulcum, Q. Aemilium Barbulam, foedus petitum venerunt, pacis per om-

Praeterea *eodem anno primo* Gaertner.

Legibus ab L. Furio praetore datis] *L. Furio P. R.* vel *L. Furio populo Romano* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3. qui error in Mſtis frequens est. V. infra ad 31, 10, 4. Utraque lectione juncta *L. Furio praetore P. Ro.* vel *populo Romano datis* dederunt librarii Gaertn. et apud Hearnium Oxon. C. V. ad 10, 30, 1.

Utrumque ipsi pro remedio aegris rebus discordia inteſtina petissent] *uterque* Lovel. 1. et Leid. 2. in contextu, in cujus margine emendatur *utrique*. Tum vox *ipsi* deficit in Lovel. 4. Hinc *pro medio aegris rebus* Voss. 2. Sed duae initiales literae vocis *remedio* interceptae videntur ab ultimis praecedentis. Tandem *petiissent* Lovel. 4. V. infra ad 37, 45, 2.

§. 6. *Et duae Romae additae tribus, Ufentina ac Falerina*] Earundem meminit Diodorus [l. 19. p. 675.] *Προσέθηκαν δὲ καὶ δύο φυλὰς ταῖς προυπαρχούσαις τήν τε Φαλερίναν, καὶ τὴν Ὠφεντίναν.* SIG. *duae Romanae additae tribus* Haverk. *duae Romae conditae tribus* Hearnii Oxon. N. in margine. Deinde *Ufetina* Voſſ. 2. *Ufertina* Lov. 3. [*Ferentina* Veith.] In aliis exemplaribus etiam *Oufentina* legi, teſtis est Cluver. 3. Ital. ant. 7. p. 1007. quod mihi tamen in nullo Livii vel scripto vel edito cod. obviam fuit. Tum *atque Falerna* Voſſ. 2. et Fragm. Hav. *et Falerna* Portug. et Haverk. *ac Falerna* Voſſ. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 3. 4. Gaertn. Klock. [Veith.] et apud Hearnium Oxon. L. 1. et N. qui *et Ferentina* invenit in L. 2. *et Faleria* habet Lovel. 2. *Falerna* sive *Φαλερνᾶ* memoratur etiam apud Joseph. 13. Antiq. Jud. 9. *Φαλέρναν* vocat Diodor. loco a Sigon. laudato. At, priori loco *Φαλερινᾶ* legendum eſſe, viri docti docuerunt. V. Manut. ad Cic. 8. ad fam. ep. 8. et Camill. Peregr. in Campan. Fel. Diſſ. 2. §. 34.

§. 7. *Theates quoque Apuli ad novos consules*, etc. *foedus petitum venerunt*] *Theates* hic Livius ponit *Appulos*, quod nescio, an quisquam alius. certe Plinius 3, 12. *Teatinos* in Marrucinis numerat, quorum oppidi *Teateae* etiam meminit Ptolemaeus [3, 1.] Sed et haec et similia omnia prosequi ejus est, qui commentarium scribit. GLAR. Parum conſtat, qui sint *Theates Apuli.* Nam *Theate Theatinos* edit, ut *Reate Reatinos*, quos tamen non inter Apulos, sed inter Marrucinos collocat Plinius. De *Teanensibus* autem dixit paucis ante versibus: *Teanenses Canusinique populationibus fessi, obsidibus L. Plautio consuli datis, in deditionem venerunt.* ut supervacaneum fuiſſe videatur, eosdem ad novos consules foedus petitum veniſſe, nisi si, quia pacis per omnem Apuliam praeſtandae auctores venerant, audacter id petentes impetraverint. Caeterum *Teana* duo fuiſſe, auctor est Strabo [l. 6. p. 285.] unum cognomine *Sidicinum*, alterum *Apulum.* et Plinius 3, 11. *Apulorum*, inquit, *tria genera sunt, Teani a duce Gares, Lucani subacti a Calchante*,

nem Apuliam praeſtandae populo Romano auctores.
8 id audacter spondendo inpetravere, ut foedus daretur:

et Daunii. Vet. lib. *Teates* habent. Stephanus populos et cives *Teani* vocat *Τεανούς*. Polybius tamen 3, [91.] nominat *Calenos*, *Teanitas*, *Daunios*, *Nolanos*, ut Campaniae mediterranea incolentes, *Καληνοί*, *Τεανῖται*, *Δαύνιοι*, *Νωλανοί*. SIG. Pall. pr. et tert. *Teates:* sed qui sint iſti, interpretes certant, et adhuc sub judice lis est. Tandem Sigonius eruit, *Teana* duo fuiſſe; unum *Sidicinum*, alterum *Apulum*. Pal. sec. exscriptor, haesitans forte super obscuriore nomine, supposuit *legati quoque Apuli ad novos consules* etc. GEBH. *Teatis quoque Apuli* Voſſ. 2. *Teates quoque Apuli* Lovel. 3. 4. et Klock. *Trates quoque Apuli* Gaertn. *Reatini quoque Apuli* Lovel. 2. *legati quoque Apuli* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. [Veith.] Quae lectio si probatur, exiſtimandum est, anno proximo Teanenses et Canusinos Apulos in deditionem veniſſe, nunc vero omnes Apuliae populos de pace cum Romanis incunda legatos misiſſe. Et ita neceſſe non erit, ut supra §. 4. pro *Teanenses* cum Gronovio legamus *Cannenses*, invitis omnibus Mſtis. Verum vocem *legati* hic suspectam illud reddit, quod non nisi in pejoris notae codd. reperiatur. Gronovius eodem loco, pro *Theates*, hic *Teanitae* legendum exiſtimat; atque eo modo Polyb. *ἐθνικὸν* urbis Teani formaſſe docet. Contra Doujatius vel *Teanenses* legit, et, ne verba hujus cap. §. 4. obstent, ubi Teanenses datis obsidibus in deditionem veniſſe dicuntur, unde eos hoc anno foedus petere non potuiſſe Sigonius et Gronovius probare conantur, reponit; primo, eos obsides quidem futurae deditionis dediſſe, deditionem vero forsitan nondum secutam eſſe: secundo, si tamen secuta sit, nihil prohibere, quo minus spe melioris conditionis ad sequentes consules venerint, quum se, pacis apud reliquos Apulos auctores, universam gentem in deditionem populi Romani adducturos spondérent. Vel, si haec non probantur, pro *Theates* legebat *Uriates*, ab Uria Apuliae oppido sub monte Gargano. Ceterum neque ego Gronovii sententiam admodum probo. Quamvis enim *ἐθνικὸν* ea forma proferat Polyb. et forte alii Graeci, apud Latinos tamen nondum ita formatum obcurrit. Neque habeo tamen, quod ejus loco subſtituam. *Theatinus Apulus* est apud Frontin. de Colon. p. 110. pro quo p. 145. est *Teanus Apulus*. Stephan. etiam in v. *Τέανον* gentile ejus urbis *Τεανός* eſſe docet. Forte cum Doujatio *Teanenses* legendum, et exiſtimandum, eos, quamvis priori anno in deditionem venerint, nunc tamen miſſis legatis conditionem suam meliorem facere voluiſſe; ac tandem audacter spondendo, se pacem populo Romano per omnem Apuliam praeſtaturos, foedus, quamvis non aequum, inpetraſſe. Insuper *petitum foedus* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *venere* autem, pro *venerunt*, Gronov. anno 1665. edidit, invitis codd. scriptis, qui omnes vulgatum servant, nisi quod *invenerunt* sit in Voſſ. 1. a m. 1. Paullo ante in verbis praecedentibus *simul*, pro *semel*, est in Haverk. V. ad 24, 22, 14. Tum vox *rebus* non adparet in Gaertn.

Consules C. Junium Bubulcum,

retur: neque ut aequo tamen foedere, sed ut in ditione populi Romani essent. Apulia perdomita, 9
(nam Forento quoque valido oppido Junius potitus

Q. Aemilium Barbulam] *consules centum C. Junium* Leid. 1. *consules Q. Junium* Lovel. 2. *consules Junium* Portug. *consules Caunium* Lovel. 1. *consules C. Minū* Gaertn. Deinde *Bubulcumque Aemilium* Lovel. 3. et 4. a m. 1. qui a m. 2. legit *Bubulcum et Aemilium*; neque aliter est in Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. *Bubulcum, Aemilium* Portug.

Pacis per omnem Apuliam praestandae populo Romano auctores] Pal. sec. *per omnem Apuliae oram.* GEBH. Ita et Portug. *per omnium Apuliae oram* Haverk. *pacis per omnem Apuliam praestandum* Gaertn. Tum *populi Romani auctores* Lovel. 2. *populo Romano auctore* Lovel. 4.

§. 8. *Id audacter spondendo impetraverunt, ut foedus daretur: neque ut aequo tamen foedere*] Pall. tres *impetravere.* GEBH. Nihil sollicitarem, si haberetur: *ut foedus daretur: non aequum tamen; sed ut in ditione populi Romani essent.* Aut hoc modo *impetravere, ut foedus daretur; nec aequo tamen jure, sed ut in ditione populi Romani essent.* nam τὸ *ut* inter *neque ut aequo* non agnoscit Florentinus: *impetravere* autem, etsi parum intersit, omnes scripti, non *impetraverunt.* Justinus 23, [1.] *Qua victoria erecti, quum pacem aequo jure fecissent.* J. FR. GRON. Vocem primam ignorat Leid. 2. Deinde *inpetravere* omnes etiam mei, nisi quod *imperavere* sit in Lovel. 2. V. infra hoc lib. ad c. 30, 10. In reliquis verbis nihil mutant codices mei, nisi quod *neque tamen ut aequo foedere* alio ordine sit in Leid. 1. *neque ut aequo cum foedere* in Gaertner. V. supra hoc lib. ad c. 3, 8. Quod autem τὸ *ut* in Florent. deesse dicat Gronov. non de optimo omnium hujus partis cod. intelligendum videtur ob caussas supra dictas hoc lib. c. 14, 2. quare merito aliorum omnium consensum unius ejus testimonio praeferimus. Neque displicere debet vocum *foedus* et *foedere* repetitio. V. ad 1, 3, 9. Doujatius etiam nihil mutandum censuit.

Sed in ditione populi Romani essent] Vet. lib. *sed ut in ditione.* Est autem hoc unum e tribus generibus societatis incundae, de quibus Livius l. 34, [57.] Aut enim victis leges dantur, aut pares bello paciscuntur, aut, cum nunquam hostes fuerint, foedere junguntur. SIGON. Τὸ *ut* servant etiam omnes codd. exceptis solis Harlej. et Portug. Praeterea *in ditionem populi Romani esse* Haverk. quae lectio, dissentientibus reliquis Mstis, ex librarii errore orta videtur. V. supra ad 2, 14, 4. *in ditione essent populi Romani*, alio ordine, praefert Lovel. 4.

§. 9. *Nam Florento quoque valido oppido Junius potitus erat*] Quidam *Tarento* restituerunt; sed non recte, ut puto. Nondum enim Tarentum in manus Romanorum venit. Fortassis autem *Frentone* legendum ex Plin. 3, 11. Quamquam eo in loco Plinii varia lectio est. Horatius autem 3. carm. ode 4. *Ferenti* meminit, si quis forte hoc putet: est enim in Apulia. GLAR. Quid sit hoc loco *Tarentum*, ambigitur. neque enim Tarentum Apuliae est, neque a Romanis hoc tempore captum est. Neque vero *Ferentum*

erat) in Lucanos perrectum. inde repentino adventu
10 Aemilii consulis Nerulum vi captum. Et postquam
res Capuae stabilitas Romana disciplina fama per
socios vulgavit; Antiatibus quoque, qui se sine le-
gibus certis, sine magistratibus agere querebantur,
dati ab senatu ad jura statuenda ipsius coloniae

habere locum potest, quod quibusdam placuit: est enim biennio ante captum. Vet. lib. alii *Acronto*, alii *Acerronto* cum habeant, me in hanc sententiam trahunt, ut putem legendum esse *Acheronto*, quod oppidum erat in Apulia, ut aït Horatius, et ejus interpres Acro: quamquam Horatius *Acherontiam* vocat Oda 4. l. 3.

— — mirum quod foret omnibus,
Quicumque celsae nidum Acherontiae,
Saltusque Batinos, et arvum
Pingue colunt humilis Ferenti.

SIG. Mira hic caligo interpretibus de *Tarento*. Pal. sec. *Aceronto*. unde Sigonius expediit *Acheronto:* quod aït fuisse oppidum Apuliae, et ab Horatio 3. od. 4. vocari *Acherontiam*. Andreas edidit, *nam Florento quoque valido oppido*. GEBH. *Acheronto* Sigonius, cum inveniret *Tarento*, ex Aldo opinor aut Junta propagatum: nam Romae Andreas, Becharius, Ascensius, Moguntini, *Florento*. In membranis Thuaneis *Torento* manu priore, sed secunda *Florento* subjecerat. Voss. *a Torento*. Helm. *Florente*. Ergo hic quoque, opinor, scribendum *Forento:* unde supra c. 16, 1. *Forentani*. Nihil enim vetat credere, quam urbem Cerretanus Aulius in deditionem acceperat, eam triennio post aliquid novantem vi captam a Junio Bubulco. J. FR. GRON. *Tarento* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. *a Tarento* Leid. 2. *Aceronto* Portug. et Haverk. *Atorento* Voss. 1. a m. 1. *Atarento* a m. 2. et Lovel. 1. *Florento* Harlej. *Torento* Leid. 1. Nihil propius videtur, quam ut *Forento* cum Gronovio probem.

Nerulum vi captum] Pal. pr. *ne nilum*. tert. *Nemium*. At sec. *Verulum*. GEBH. *ne nilum* Lovel. 3. *Venilum* Lov. 2. *Verulum* Voss. duo, Lov. 1. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. *Verulium* Port. *Nerulium* Leid. 2. *Nerulum* in Antonini Itinerario, *Nerulos* in tabula Peutingeriana memorari, dudum viri docti monuerunt. Paullo ante *in Lucanos porrectum* Portug. a m. 1. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 21, 28, 7. *in Lucanos bellum perrectum* Harlej. *in Lucanos bellum porrectum* edd. ante Aldum. Tum *repentino eventu*, pro *adventu*, Gaertn.

§. 10. *Qui se sine legibus certis, sine magistratibus agere querebantur*] Vet. lib. *sine legibus certisque magistratibus*. SIG. Pal. sec. *sine legibus certisque magistratibus*. GEBH. Ita et Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] *sine legibus certissime magistratibus* Lovel. 3. et 4. Nollem, Sigonium vet. lib. scripturam in contextum recepisse. Vulgatum germanum ac genuinum Livii esse puto. Solet enim Livius ita pas-

patroni: nec arma modo, sed jura etiam Romana late pollebant.

XXI. C. Junius Bubulcus et Q. Aemilius Barbula 1 consules exitu anni non consulibus ab se creatis, Sp. Nautio et M. Popillio, ceterum dictatori L. Aemilio legiones tradiderunt. Is, cum L. Fulvio ma- 2

sim praepositiones non interposita copula repetere, et quidem inprimis hanc *sine*. Ita supra 7, 2, 4. *Sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu ludiones haud indecoros motus dabant.* ubi plura notantur. *sine legibus certis* autem, ut apud Pompon. l. 2. §. 1. ff. de Or. Jur. *Initio civitatis nostrae populus sine lege certa, sine jure certo primum agere instituit.* Paullo ante *famam per socios vulgavit*, pro *fama*, Gaertn. *vulgaverat* Hearnii Oxon. C. Verbis autem sequentibus *dati a senatu*, pro *ab senatu*, Lovel. 4. et Gaertn. Denique vox *late* deficit in Gaertner. [Veith.]

§. 1. *Exitu anni non consulibus ab se creatis*] Unicus ille Florent. *novis consulibus*. Promitterem utramque manum, si abessent *τὰ ab se*. Sensus foret, creasse quidem consules, non tamen, ut solebat fieri, eos successores habuisse ad exercitus. J. FR. GRON. Verisimile fit, Gronovium eam lectionem non in unico Florent. sed in alio quodam, vel Florentiae vel alibi consulto, invenisse: rationem v. supra ad lib. hujus c. 14, 2. Id autem me in hac opinione deinde confirmavit, quod scripturam illam in nullo optimae notae cod. sed tantum in Portug. Gaertn. et Haverk. invenerim; quibus accedit Fragm. Hav. a m. 2. Elegans autem est mox *ceterum* post *non* aliamve negationem, pro *sed*. Curtius 4, 8. *Cupido, haud injusta quidem, ceterum intempestiva, incesserat.* Quin et, licet non praecesserit negatio, tamen eo sensu usurpari, docuit Freinshem. in ind. Flori hac voce. Praeterea *exitus anni* Haverk. *exitum anni* Gaertn. In praecedentibus autem Junii praenomen *C.* deficit in Fragm. Hav. alterius autem consulis nomen gentilitium *Aemilius* in Lovel. 2.

Sp. Nautio et M. Popillio] Pall. pr. et tert. *Sp. Nautio et M. Pupulio.* sec. *Spurio Mutio et M. Pompilio.* GEBH. *Sp. Nautō* Leid. 2. *Sp. Mutio* Voss. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. *Sp. Mucio* Oxon. B. apud Hearnium. Tum *M. Popilio* Voss. 1. et Fragm. Hav. *M. Pupilio* Voss. 2. *M. Populio* Leid. 1. Lovel. 4. et Gaertn. *M. Papilio* Leid. 2. et Lovel. 1. *M. Pōpilio* Portug. et Haverk. *M. Pompilio* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. *M. Pupulio* Lovel. 3. Sed utriusque nomen recte in vulgatis editionibus superest, ut ex Fastis Capit. constat. V. supra ad 7, 12, 1.

Ceterum dictatori L. Aemilio legiones tradiderunt] Mirum vero, quid ita non narratur caussa creationis hujus, sicut nec paullo post Fabii, ut plane suspicandum, hunc locum esse mutilum. Nos in chronologia nostra huic dictatori annum dedimus, quem alii septimo post hunc anno ei tribuunt, ubi tamen Livius manifeste scribit, Fabio consulatum continuatum, de dictatore ne

gistro equitum Saticulam obpugnare adortus, rebel-
3 landi caussam Samnitibus dedit. Duplex inde terror inlatus Romanis. hinc Samnis, magno exercitu coacto ad eximendos obsidione socios, haud procul castris Romanorum castra posuit: hinc Saticulani magno cum tumultu, patefactis repente portis,
4 in stationes hostium incurrerunt. Inde pars utraque spe alieni magis auxilii, quam viribus freta suis, justo mox proelio inito Romanos urguent. et, quam-

verbum quidem faciens. GLAR. Voces *L. Aemilio legiones tradiderunt. Is cum* desunt in Voss. 2. et Lovel. 3. omissae negligentia librariorum ob repetitum praenomen L. sed *tradiderant* praeferunt Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Gaertn. et Fragm. Hav.

§. 2. *Cum L. Fulvio magistro equitum Satriculam obpugnare adortus*] *Saticulam*, ut ante. SIG. Camp. *L. Fulino.* Deinde Scipio probat legendum hic *Saticulam*. Pall. duo *Satriculam* referunt. GEBH. *Satriculam*, praeter edd. Sigonio priores, servant etiam Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. N. ac B. *Sacriculam* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed recte *Saticulam* Sigonius reposuit. V. supra ad 7, 32, 2.

§. 3. *Ad eximendos obsidione socios*] Pall. duo *eximendos ab obsidione*. GEBH. *exuriendos obsidione* Portug. *eximendos ab obsidione* Voss. 2. et Lovel. 3. Nihil mutandum. Infra 24, 41, 6. *Ibi quoque circumsessus adventu fratris obsidione eximitur.* 31, 14, 3. *Orantes, ut se obsidione eximeret.* 37, 26, 13. *Quanto satius esse, vel socios obsidione eximere.* c. 52, 3. *Quod obsidione se ac fratrem exemissent.* 38, 15, 5. *Adveniens obsidione Isiondenses exemit.* V. etiam infra ad 33, 23, 2.

Hinc Satricani magno cum tumultu] Satricula hic oppugnatur, a qua denominativum erat, opinor, *Satriculanus*, et a *Satrica Satricanus*, ut antea Livius usus est. *Satriculani* igitur hoc loco legendum videtur. Admonuimus paulo ante etiam nonnihil de hac re lectorem. GLAR. De *Saticulae* civibus cum agatur, *Saticulani* certe legendum est. Nam Stephanus Σατικόλα πόλις. τὸ ἐθνικὸν Σατικολανός. Et Diodor. l. 19. [p. 710.] ubi Saticulae meminit a Romanis obsessae, ait. Ῥωμαίων Σατικόλαν πολιορκούντων Σαμνῖται ἐπεφάνησαν μετὰ δυνάμεως ἁδρᾶς σπεύδοντες λῦσαι την πολιορκίαν. SIG. Omnes nostri et Hearnii Oxon. B. et C. *Satricani* servant. Sed, in uno N. *Satriculani* se invenisse, Hearne testatur; pro quo recte *Saticulani* Sigonius reposuit.

In stationes hostium incurrerunt] Pal. sec. *cucurrerunt.* Debebat esse, ut jam aliquoties admonui, *incucurrerunt*. GEBH. *stationes hostium incurrere*, omissa praepositione, Gaertn. *in stationes hostium cucurrerunt* Portug. et Ha-

quam anceps dimicatio erat, tamen utrimque tu-
tam aciem dictator habuit; quia et locum haud fa-
cilem ad circumveniendum cepit, et diversa statuit
signa. Infeſtior tamen in erumpentes inceſſit: nec 5
magno certamine intra moenia compulit. Tum to-
tam aciem in Samnites obvertit. ibi plus certaminis
fuit. Victoria sicut sera, ita nec dubia, nec varia 6
fuit. Fusi in caſtra Samnites, exſtinctis nocte igni-
bus, tacito agmine abeunt: et, spe abjecta Saticu-

verk. Hinc proclive est legere *incucurrerunt*, de quo supra v. ad 1, 12, 8. ita syllaba initialis intercepta foret a vocis proximae litera ultima. V. ad 5, 27, 6. Quum tamen ea lectio non, nisi in suspectae fidei codd. reperiatur; ita nunc Livium dedisse, sine gravioribus teſtibus non credam. *incurrunt*, pro *incurr'unt*, est in Fragm. Hav. a m. 2. V. ad 10, 12, 4.

§. 4. *Spe alieni magis auxilii, quam viribus freta suis*] *alieni magis consilii* Leid. 1. Alibi saepe librarii ita in Mſtis errare, atque has voces confundere soliti sunt. V. supra ad 2, 27, 2. 7, 11, 3. et pluribus locis.

Juſto mox proelio inito Romanos urgent] Vox *inito* exsulat a Leid. 2. ejus loco *inicto* habet Lovel. 1. Tum *urguent* est in Kloch. Similiter supra scriptum erat in optimis codd. 5, 36, 6. c. 48, 1. ubi plura videri possunt, et 6, 33, 12. *urget* est in Gaertn. quem numerum requirere praecedentia *utraque pars* perperam sibi persuasit indoctus librarius. V. infra ad 23, 46, 5.

Quamquam anceps dimicatio erat, tamen utrimque tutam aciem] *dimicatio anceps erat* Portug. et Haverk. Tum *utrimque tamen* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Hinc *totam aciem* Haverk. V. infra ad 28, 4, 7. Mox *habebat*, pro *habuit*, Lovel. 4.

Quia et locum haud facilem ad circumveniendum cepit] Tò *et* abest a Voſſ. 2. Lovel. 3. et Haverk. abest etiam a primis edd. quod deinde Aldus recte interposuit. V. supra ad 2, 44, 3. Deinde *accepit* Lovel. 4. Malc. V. supra ad 6, 28, 5.

§. 5. *Tum totam aciem in Samnites obvertit. ibi plus certaminis fuit*] *Dum totam aciem* Voſſ. 2. et Lovel. 3. ac 4. V. infra ad 40, 42, 7. Deinde *sibi plus certaminis* Leid. 1. et Lovel. 4. V. ad 1, 55, 4. *sed plus certaminis* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. qui *ubi plus certaminis* invenit in B. Neque aliter mihi obviam fuit in Portug. et Haverk. V. infra ad 27, 5, 2. Tandem verbum *fuit* exsulat ab edd. Aldina prioribus. Paullo ante *in euum petens incessit*, pro *in erumpentes incessit*, sine sensu Lovel. 3.

§. 6. *Victoria sicut sera, ita nec dubia, nec varia fuit*] *nec vana fuit* Leid. 2. Malc. Livius 2, 6, 10. *Ibi varia victoria, et velut aequo Marte pugnatum est*. 23, 13.

lae tuendae, Pliſtiam ipsi, socios Romanorum, ut parem dolorem hoſti redderent, circumsidunt.

1 XXII. Anno circumacto, bellum deinceps ab di-

3. *Quam varia victoria priore Punico bello fuerit.* Juſtin. 2, 5. *Quibus quum varia fortuna fuisset.* qui ita saepe locutus est. Eo modo *varie bellare* 5, 23, 2. *Quia tot annis varie ibi bellatum erat, multaeque clades acceptae.* c. 28, 5. *Eodem anno in Aequis varie bellatum, adeo ut in incerto fuerit, vicissent, victine essent.* Similiter *varians victoria* apud Juſtin. 9, 1. Solent autem ita librarii passim variare. V. ad 22, 7, 4. Mox *Fusa in caſtra,* pro *Fusi*, Gaertn. *noctu*, pro *nocte*, Portug. a m. 2. [*Fusi intra caſtra* Veith.]

Plistiam ipsi, socios Romanorum, circumsidunt] Diodorus l. 19. [p. 710.] Pliſticam vocat, cum aït hac de re ita. *Πλισίκην μὲν ἔχουσαν φρουρὰν Ῥωμαϊκὴν ἐξεπολιόρκησαν.* SIG. *Pliſtiam* Samnitium, *Pleſtinam* Marsorum, cujus mentio 10, 3, 5. vult Sigonius: priorem eſſe, de qua Diodorus l. 19. *Πλισικὴν μὲν ἔχουσαν φρουρὰν Ρωμαϊκὴν ἐξεπολιόρκησαν.* Cluverius [2. Ital. Ant. 15. p. 772.] unam candemque urbem vult eſſe, et, quasi verius hoc nomen sit, apud Diodorum corrigit *Πλειςίνην*. Sane hic loci et mox, *Samnites ad Plistiam manserant*, nihil divortunt a vulgatis manu exarati. At in fine capitis sequentis, *ad Pliſticae obsidionem redeunt*, tum *Plistica per vim Samnis potitur*, Florent. Thuan. Voſſianus codices. Quod mihi non temere eſſe videtur. Nam quod aït Cluverius, sociam in Samnio Romanis urbem tum nullam fuisse; mirum vero, si poſt tot expeditiones et excursiones in Samnium obtinuerint ibi praesidium aliquod, aut oppidum *φρουρὰν ἔχον Ρωμαϊκήν*. J. FR. GRON. *post jam ipsi socios Romanorum* Voſſ. 1. Leid. 1. et Lovel. 1. *post jam ipso socios Romanorum* Leid. 2. *Poſtiam ipsi socios Romanorum* Lovel. 4. *Poſtiam Pliſtiam socios Romanorum* Harlej. et edd. Aldo priores. *Pliſtia* °*piam ipsis socios Romanorum* Klock. *Plisciam ipsi socios Romanorum* Portug. *Pliſtina ipsi socios Romanorum* Haverk. *Pliſtiäi ipsi socios Romanorum* Gaertn. Ceterum sententiam Sigonii, quam proposuit ad Liv. 10, 3, 5. *Pliſtiam* Samnitium, *Pleſtinam* Marsorum fuiſſe, probat etiam Cellarius 2. Orb. Ant. 9. p. 486. Deinde *circumsident* Leid. 2. Verum, ut hoc loco *circumsidunt*, quod omnes reliqui scripti servant, ita *insidunt* supra est 3, 50, 13. *Eunt agmine ad urbem, et Aventinum insidunt.* Paſſim *sidere* ac *sedere* eorumque composita commutari, docuerunt Cel. Burm. ad Quinct. 2. Inſtit. Orat. 1. et Declam. 13, 4. ad Sueton. Tiber. 14. etiam Corte ad Plinii 3. Ep. 1. (*Burm. ad Lucan. 5, 226.) Paullo ante *sepe abjecta*, pro *spe*, Voſſ. 2. V. ad Liv. 7, 7, 6. Tum *Satriculae tuendae* Voſſ. duo, Leid. duo, Lov. 1. 2. 4. Harl. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *Sacriculae tuendae* Lovel. 3. V. supra hoc cap. ad §. 2.

§. 1. *Bellum deinceps ab Q. Fabio dictatore geſtum est*] Glareanus hunc dictatorem hoc anno fuiſſe sine consulibus exiſtimat. verum errat. fuit enim *Q. Publilio et L. Papirio quartum consulibus*, teſte Diodoro, qui in horum consulatu aït [l. 19. p. 711.] *Εἰωθότες δὲ ἐν τοῖς κινδύνοις αὐτοκράτορα τοῦ πολέμου καθι-*

ctatore Q. Fabio gestum est. Consules novi, sicut superiores, Romae manserunt: Fabius, ad accipiendum ab Aemilio exercitum, ad Saticulam cum supplemento

στῶν τῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν, προσεχειρήσαντο τότε Κόϊντον Φάβιον καὶ μετ' αὐτοῦ Κόϊντον Ὤλιον ἵππαρχον. οὗτοι τὰς δυνάμεις ἀναλαβόντες παρετάξαντο πρὸς τοὺς Σαμνίτας περὶ τὰς καλουμένας Λαυσόλας. Narrat deinde Romanorum, item ut Livius, fugam, et *Q. Aulii* magistri equitum necem. Est enim apud Diodorum Ὤλιον, pro *Aulium*, ut cum dicimus *Clodius*, pro *Claudius*. SIG. Errorem, quem Sigonius refellit, Glareanus commisit in Chronologia Livio subjecta ad annum urbis CDXXXIX. Ipsum etiam falsi convincunt fragmenta Fast. Capitol. ad annum CDXXXVIII. Quin etiam, male Glareanum anno, quo Fabius dictator fuit, subjungere annum, quo Papirius Cursor et Publilius Philo consules fuerunt, patet ex Livii c. 24. in princ. ubi novos consules M. Poetelium, C. Sulpicium exercitum ab dictatore Fabio accepisse tradit. Ceterum vocem *deinceps* Hearne in Oxon. L. 1. non invenit. Tum *a Q. Fabio* legunt Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. Verbum autem *est* omittitur in Harlej.

Consules novi, sicut superiores, Romae manserunt] Mirum et hoc loco consulum omissa esse nomina, auctorisne, an temporum, culpa haesito. Caeterum Fabii dictaturam non videtur posuisse annuam absque consulibus. Sed non est dubium, historiae hic aliquid deesse. GLAR. Desunt nomina novorum consulum, sine dubio librariorum vitio: neque enim alias unquam ea studiose Livius praetermisit. Sunt autem apud Cassiodorum *L. Papirius*, *Q. Publilius*. Itemque in Capitolinis tabulis, *L. Papirius Cursor IIII. et Q. Publilius Philo IIII.* Et apud Diodorum l. 19. [p. 707.] Λεύκιος Παπίριος τὸ τέταρτον καὶ Κόϊντος Ποπλίλιος τὸ δεύτερον. Atque ita restituendum esse Livium puto, ut est in Capitolinis lapidibus. Nam in horum temporum consulibus nominandis mire diligens est, ita ut neque cognomina, neque multiplicatorum honorum notas ullas praetereat, et *L. Papirium* biennio post *consulem quintum* tradit. Quod non faceret, nisi hoc anno eum consulem *quartum* nominasset. Hoc ipsum, ut dixi, cum Glareanus non intelligeret, annum unum sine consulibus interseruit: *L.* autem *Papirium* et *Q. Publilium* in insequentem annum transtulit, ita ut uno anno Livium antecedat contra omnium monumentorum auctoritatem. † „ Glareanus ubique „ testatur, se pro uno anno cum „ nemine certaturum. At hic ita „ nunc clamat, quasi id non le„ gerit apud eum. „ †. SIG. In Livio desiderantur nomina consulum, negligentia potius librariorum, ni fallor, quam auctoris, fere numquam ea studio praetermittentis. Supplendus igitur in hunc fere modum Livii hic locus videtur. *Consules novi L. Papirius Cursor IV. et Q. Publilius Philo IIII, sicut superiores, Romae manserunt.* Versus etenim integer ibidem a dormitante scriba praetermissus. PIGH. in Ann. ad ann. CDXXXVIII. p. 357.

Ad accipiendum ab Aemilio exercitum, ad Saticulam cum supplemento venit] *ad accipiendum ab Aemilio Satriculam, exercitum supplemento venit* Leid. 2. et Lovel. 1.

2 venit. neque enim Samnites ad Plistiam manserant: sed, adcitis ab domo novis militibus, multitudine freti, castra eodem, quo antea, loco posuerunt: lacessentesque proelio Romanos avertere ab obsi-
3 dione conabantur. Eo intentius dictator in moe-

Satriculam etiam omnes reliqui scripti mei et Hearnii Oxon. L. 2. N. B. ac C. ut et edd. omnes ante Sigonium. V. ad cap. praec. §. 2. Similiter etiam iidem exhibent infra hoc cap.

§. 2. *Ad Plistiam manserant*] *ad Plisciam* Leid. 2. et Lovel. 1. *ad Plistina* Haverk. *ad Philistiam* edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad cap. praec. §. 6. Mox *a domo* Gaertn. et Fragm. Hav. Tum *militibus novis*, alio ordine, Harlej.

Castra eodem, quo antea, loco posuerunt] *quo ante* Harlej. omnesque editi usque ad Cl. Jac. Gronovium, qui *antea* substituit, concinentibus reliquis scriptis. V. ad 40, 12, 3. Tum *locum posuerunt* Fragm. Hav. *loco posuerant* Lovel. 4. et ita etiam Portug. in contextu, qui tamen inter versus adscriptum habet *posuerunt*.

Avertere ab obsidione conabantur] *advertere ab obsidione* Fragm. Hav. a m. 1. *ab*[?]*ertere ab obsidione* Lovel. 1. *avertere obsidione* Lovel. 2.

§. 3. *Id bellum tanti ducere, quod urbem obpugnabat*] Quid certe sibi hoc velit, vix equidem planum facere possum, etiamsi verba clara sint. GLAR. Hujus loci sensus, quem sibi ignotum esse Glareanus aït, hic est: Dictator, ad oppugnationem urbis conversus, id opus tantum pro bello habebat, quatenus oppugnabat, ac caeteris in rebus nulla belli species erat. Nam a Samnitibus securus, stationibus tantum, ne qua vis in castra fieret, oppositis, erat. Quo fiebat, ut Samnites, cum se contemni putarent, ferocius obequitarent vallo castrorum, neque quietem agere possent. SIG. Sigonius in scholiis ad hunc locum contra Glareanum talem sensum elicuit. „Dictator, ad oppugnationem „urbis conversus, id opus tantum „pro bello habebat, quatenus oppugnabat, ac ceteris „in rebus nulla belli species e„rat.„ Sed ostentat mihi ex idoneo Latinae linguae auctore, *tanti ducere* idem esse illis, *pro hac vel illa re tantum habere*. In Pal. pr. vitiose reperitur *dicere*. in sec. vero diversimode, *id bellum nitebatur ducere*. Qui putavit *ducere bellum*, quod mox c. 23. Livius effert, *quibus operae est, trahere bellum*. GEBH. Sensum, quem ignorare se fatetur Glareanus, recte eruit Sigonius. Sed hic ipse sensus admonere illum poterat, scribendum esse *tantum ducere*. Id tantummodo pro bello habebat. 28, [32, 8.] *Immemorem esse rerum suarum gestarum, qui id bellum ducat*. J. FR. GRON. *id bellum tanti ducere* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. et Fragm. Hav. Neque aliter Klock. nisi quod in eo lacuna sit ante haec verba. *id bellum tanti dicere* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. Sed *dicere* et *ducere* vel mille locis in Mstis commutantur. V. ad 28, 43, 1. *eo, quod bellum tanti diceret, urbem oppugnabat* Lovel. 2. *id bellum nitebatur ducere* Portug.

nia hostium versus, id bellum tantum ducere, quod urbem obpugnabat; securior ab Samnitibus agere, stationibus modo obpositis, ne qua in castra vis fieret. Eo ferocius adequitare Samnites vallo, ne- 4
que otium pati. et quum jam prope in portis castro-

Gaertn. et Haverk. [Veith]. Forte oratio per infinitivum concepta indoctis librariis displicuit, ideoque pro *tanti* dederunt *nitebatur*. Ita saepius eos peccasse, dictum est supra ad 1, 50, 5. *id bellum tantum nitebatur ducere* Hearnius laudat ex Oxon. B. C. L. 2. et N. nisi quod posterioris margini *tanti* adscriptum sit. Quae lectio si in tot ejus codicibus exstiterit, (de hoc enim ut non nihil dubitem, illud efficit, quod eam in nullo meorum invenerim) non modo scribae duas lectiones junxerunt, verum etiam haud obscure indicant, Gronovii conjecturam, *id bellum tantum ducere*, verissimam esse. *ducebat* igitur, id est existimabat, id tantum bellum esse, id solummodo pro bello habebat. quo sensu τὸ *ducere* apud Livium frequens est. 2, 38, 6. *Et hanc urbem vos non hostium ducitis? ubi, si unum diem moratì essetis, moriendum omnibus fuit.* 21, 41, 12. *Pacem cum victis fecimus; tutelae nostrae deinde duximus, cum Africo bello urguerentur.* ubi v. quae notantur. 27, 27, 1. *Marcellum tanta cupiditas tenebat dimicandi cum Hannibale, ut numquam satis castra castris conlata duceret.* 36, 44, 9. *Jussit meminisse Romanae virtutis, nec pro viris ducere regia mancipia.* 38, 26. 6. *Etsi non ipsi victi erant, suae gentis hominum cladem pro sua ducebant.* 40, 56, 1. *Potentior quidem erat, quam ut fugam necessariam duceret.* 42, 34, 15. *Vos quoque aequum est, omnia honesta loca ducere, quibus rempublicam defensuri sitis.* 44, 39, 2. *Majores vestri castra munita portum ad omnes casus exercitus ducebant esse.* Doujatius etiam sensum constare posse existimat, modo *quod oppugnabat* cum Sigonio accipiatur pro quatenus oppugnabat: quod, vellem, demonstrasset. Neque probo conjecturam Cl. Ant. Perizonii, qui legendum censet *quo urbem obpugnabat.* Vulgatum enim, pro quo stant omnes codices, satis commodum sensum exhibet. Praeterea paullo ante *dictator moenia hostium versus*, omissa praepositione, Lovel. 4. *dictator in moenia versus hostium* Leid. 2. et Lovel. 1.

Securior ab Samnitibus agere] *et securior* Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Hinc *a Samnitibus egere* Gaertn. Mox *stationibus modo opposito*, pro *oppositis*, Lovel. 2. et *neq. in castra vis fieret*, pro *ne qua*, Leid. 1.

§. 4. *Eo ferocius adequitare Samnites vallo, neque otium pati*] In veteribus libris *obequitare* legitur, non *adequitare*. Post haec novae orationis principium fieri debet. *Et cum jam prope.* SIG. Pall. pr. ac tert. *Eo ferocius adequitatum est. Samnites vallo neque otium pati.* sec. cum binis priscis edd. *adequitare.* GEBH. Veteres libri, unde hoc Sigonius, haud scio, qui sint. nostris certe, in quibus constanter *adequitare*, meliores non sunt. J. FR. GRON. *adequitandum est* legunt Voss. 2. et Lovel. 3. Reliqui omnes, quos vidi, codices,

rum esset hostis, nihil consulto dictatore, magister
equitum Q. Aulius Cerretanus, magno tumultu cum
omnibus turmis equitum evectus, submovit hostem.
5 tum in minime pertinaci genere pugnae sic fortuna
exercuit opes, ut insignes utrimque clades et clara
6 ipsorum ducum ederet funera. Prior Samnitium

et Hearnii Oxon. N. B. ac C. *adequitare* praeferunt. Utrumque sensum haud incommodum reddit. Hinc codicum auctoritate standum, idque, quod ante Sigonium in omnibus edd. prostabat, reducendum existimavi. V. supra ad 1, 14, 7. Accedit, quod mox repetatur, *quo tam ferociter adequitasset.*

Magister equitum Q. Aulius Cerretanus] *Q. Duilius Aulus Terretanus* Leid. 2. Et ita etiam est in Lovel. 1. a m. 2. in quo *Aulius* a m. 1. scriptum fuerat. *Q. Avus Cerretanus* Lovel. 3. *Q. Adius Ceretanus* Gaertn. et Fragm. Hav. *Q. Aulus Ceretanus* Portug. et Haverk. *Q. Alius Cerretanus* edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. supra ad 9, 15, 11.

§. 5. *Tum in minime pertinaci genere pugnae*] Omnes libri *cum minime pertinaci.* GEBH. *cum in minime pertinaci* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. *cum minime pertinaci* Voss. 2. Lovel. 3. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. N. et C. cujus codex B. praefert *tum minime.* Sed praepositio *in* vel intercidit ob vocis praecedentis literam finalem, vel sequentis initialem. De priori v. ad 10, 13, 3. de altero ad 37, 1, 2. *tum in certamine pertinaci genere pugnae* Lovel. 2. Mox *fortuna opes exercuit* Leid. 1. alio ordine: pro quo Doujatius legendum censuit *exercuit copias.* Ita quidem interdum variant librarii. V. viros doctos ad Nepot. Miltiad. 5. Nihil tamen mutandum est, quia in vulgatum constanter conspirant codd. et *τὸ opes* pro copiis saepe sumatur. V. quae viri docti ad eumdem locum Nepotis notarunt.

Ut insignis utrimque clades et clara ipsorum ducum ederet funera] Si verbum *ederet* nominativum habet *fortuna*, necesse est, ut *insignes utrimque clades* legamus. Sin autem *insignis* nominativus est, copula *et* abundat. GLAR. Prius verum est. *insignes utrimque clades* legit etiam Lovel. 2. Cl. Ant. Perizonius ad marginem Livii notavit, vel locum medicina egere, vel *insignis* accipiendum casum quartum numeri pluralis. Vox *ducum* deficit in Harlej. et edd. Aldo prioribus. *ut in singulis utrimque clades et clara ipsorum ducum ederent funera* habet Klock.

§. 6. *Quod tam ferociter adequitasset, inde se fundi fugarique*] Lege, *quo tam ferociter adequitasset, inde se fundi fugarique* ratione evidenti: etsi non varient scripti. J. FR. GRON. *quo tam ferociter* Voss. 1. et Lovel. 1. Saepe *quo* et *quod* in Mstis commutantur. V. ad 36, 33, 3. Deinde *equitasset* Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. Male. V. modo ad hoc cap. §. 4. Tum *et inde se fundi* Portug. Haverk. et Hearnii

imperator, aegre patiens, quo tam ferociter ade-
quitaſſet, inde se fundi fugarique, orando hortan-
doque equites proelium integravit. in quem, insi- 7
gnem inter suos cientem pugnam, magiſter equitum
Romanus infeſta cuspide ita permisit equum, ut u-
no ictu exanimem equo praecipitaret: nec, ut fit,

Oxon. N. ac B. Verum illud *et* perperam repetitum est ex ultimis literis vocis praecedentis. V. infra ad 39, 18, 8. *Tò fugarique* deficit in Lovel. 4. Sed infinitis locis haec verba apud Livium aliosque scriptores jungi solent.

Orando hortandoque equites proelium integravit] *orando* deficit in Lovel. 2. *orando hortando equites*, sine copula, Leid. 1. Ita infra 29, 2, 13. *Ut fluctuantia viderunt signa, hortantur, orant, ut perculsos invadant.* Et saepe Livius duo aut plura verba ἀσυνδέτως jungit. V. ad 2, 54, 4. 5, 51, 3. 6, 41, 2. (*39, 15, 2.) Praeterea *proelium intravit* Lov. 4. *proelium iteravit* Leid. duo, Lov. 1. Harlej. Portug. Klock. Haverk. Hearnii Oxon. B. C. ejusque N. in margine, cum editis ante Aldum, qui primus *integravit* reposuit. Utrumque Livio in usu est. et quidem *integrare proelium, pugnam* supra 7, 7, 8. *Clamore provolant ante signa, et novam integrant pugnam.* 3, 70, 6. *Conficerent equos virosque, ne quis reveheretur inde ad proelium, aut integraret pugnam.* ubi plura exempla vide. *Iterare proelium, pugnam* 1, 12, 7. *Jupiter optimus maximus resistere, atque iterare pugnam jubet.* 6, 32, 7. *Poſtero die iterata pugna.* Hic tamen *integravit* magis placet. Solent autem librarii in commutandis his vocibus peccare. V. ad 28, 15, 10.

§. 7. *Insignem inter suos cientem pugnam*] Vox *insignem* perperam omittitur in Leid. 2. et Lovel. 1. [Veith.] Livius 39, 40, 6. *In bello manu fortissimus, multisque insignibus clarus pugnis.* Curtius 4, 9. *Insignis eo die pugna equitum et praecipue Ariſtonis fuit.*

Ita permisit equum, ut uno ictu exanimem equo praecipitaret] *ita percussit equum* Haverk. De locutione *permittere equum* v. supra ad 3, 70, 9. Tum *ex uno ictu* Voſſ. 1. a m. 1. pro quo *ut uno ictu* poſtea inter versus adscriptum est. Utraque lectione simul recepta *ut ex uno ictu* praeferunt Portug. Haverk. et Oxon. N. in margine, teſte Hearnio; qui insuper monuit, se *ut ex novo ictu* in B. et *ut virum uno ictu* in L. 2. inveniſſe. [*ut virum ex uno ictu* Veith.]

Nec, ut fit, ad ducis casum perculsa magis, quam irritata, est multitudo omnis. qui circa erant] Vet. lib. *Omnes, qui circa erant.* SIG. *nec fit, ut ad ducis* perperam Fragm. Hav. De formula *ut fit* v. ad 4, 52, 4. Tum *percussa magis* Leid. 1. V. ad 34, 15, 2. *ad ducis casum perculsa, magis irritata est* Leid. 2. ut *magis* accipiatur pro potius. V. viros doctos ad Gratii Cyneg. 90. Unius tamen cod. auctoritas reliquorum consensui praeferri nequit. *Tò est* deficit in Voſſ. 2. qui insuper praefert *irritata multitudo hostis omnis, quae circum erat:* sed vocem *hoſtis* additis signis delendam eſſe indicabatur.

ad ducis casum perculsa magis, quam irritata, est
8 multitudo. Omnes, qui circa erant, in Aulium,
temere invectum per hostium turmas, tela conjece-
9 runt. Fratri praecipuum decus ulti Samnitium im-
peratoris dederunt. is victorem detractum ex equo
magistrum equitum, plenus moeroris atque irae,

irritata multitudo omnis, quae circa erat habet Lovel. 3. *irritata est multitudo omnis, quae circa erat* Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *irritata est multitudo omnis. qui circa erant* Lovel. 1. et Leid. 2. *irritata est multitudo omnis, qui circum erat* Leid. 1. et Lovel. 4. *irritata est multitudo. Omnes, qui circuerant* Gaertn. Sed Sigonio, emendanti *irritata est multitudo. Omnes, qui circa erant*, alios consentire Hearnius monet. Consentit certe Gronovius mox ad §. 9. De locutione *qui circa erant* v. Cel. Duker. supra ad 1, 4, 6. et quae notantur ad 36, 14, 12.

§. 8. *In Aulium, temere invectum per hostium turmas*] *Aelium* quidam legendum putant. Caeterum hoc in loco per aliquot versus vide ut congruant, quaeque praecedunt, quaeque sequuntur. Primum *in eum tela conjecerunt*, deinde *fratri dederunt*, denique *ille eum trucidat*. Porro qui vivum eum retinere potuerunt, atque adeo dare, occidereque, ejus cadavere potiri non potuisse, mirum videri potest. Praeterea amphibolon est in genitivo *Samnitium imperatoris*, fratrine imperatoris, an ulti decus imperatoris Samnitium. GLAR. Quinam sint, quos *Aelium* legendum putare dicit Glareanus, non invenio; nisi se ipsum indicet. Supra enim, se *Aelium* de hoc Cerretano legendum censere, professus est ad 8, 37, 1. Sed, *Aulium* eum vocandum esse, viri docti ibidem monuerunt: quod, ab aliis substitutum, magis, quam *Aulus* praenomen, quadrare ad eumdem locum concedit Glareanus. Et ita etiam hic omnes scripti et editi praeferunt, nisi quod *Aulum* sit in Leid. 2. Lov. 1. 2. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Neque est, quod idem Glareanus videre jubeat, ut praecedentia ac sequentia congruant. Calumniatus esse, aut certe non recte accepisse videtur vocem *dederunt*. Non enim eo indicatur, omnes, qui circa erant, captivum Aulium dedisse fratri imperatoris Samnitium; quo sensu Glareanum intellexisse, verba ejus docent: sed ideo ei dedisse ulti Samnitium imperatoris decus, quia conjectis telis scopum, quem petebant, ipsum nempe Aulium, non tetigerunt, atque in eo virtutis suae exercendae locum fratri ejus reliquum fecerunt. *concedere alteri decus* infra dicit Liv. 25, 14, 6. Quod autem Aulii ex equo detracti et interfecti corpus Samnites tamen potiti non sint; procursu equitum factum est, quo Romani superiores facti Samnites repulerunt, et ita spatium illud in castra referendi nacti sunt. Qui etiam in genitivo *Samnitium imperatoris* amphibolon agnoscit, et nescire se fatetur, quo referendum sit, nae illi ad singulas periodos subsistere necesse est. Quis enim non videt,

trucidavit: nec multum afuit, quin corpore etiam, quia inter hostiles ceciderat turmas, Samnites potirentur. Sed extemplo ad pedes descensum ab Romanis est, coactique idem Samnites facere. et repentina acies circa corpora ducum pedestre proelium iniit, quo haud dubie superat Romanus: re-

et ad *fratri* et ad *decus* pertinere? quasi foret, decus ulti imperatoris Samnitium dederunt fratri ejusdem imperatoris. Supra habuimus 2, 40, 9. *Complexus inde suos dimittit.* ubi plura vide. Et ita est 7, 6, 2. *Neque eam voraginem conjectu terrae, quum pro se quisque gereret, expleri potuisse.* scil. *quisque gereret terram*, ex praecedenti *terrae* revocandum est. Infra hoc lib. c. 27, 10. *Commota pedestri acie Samnitium, eques in pugnam succedit.* scil. *eques* eorumdem *Samnitium.* ubi iterum haeret Glareanus. (*v. ad 38, 17, 5.)

§. 9. *Fratrique praecipuum decus*] Membranae Thuaneae, uterque Voss. Helm. carent copulativa: optime. est enim adversativa, quae intelligitur, *sed*, non copulativa. Vide ἀντίθεσιν. *Omnes, qui circa erant, in Aulium temere invectum per hostium turmas tela conjecerunt: fratri praecipuum decus ulti*, etc. Omnes quidem petierunt, sed frater defuncti tetigit scopum. Ita autem legendum et distinguendum: non, *multitudo omnis. Qui circa erant.* Quod et Sigonius vidit. J. FR. GRON. *Fratrique* in solo apud me superest Harlej. 2. In reliquis meis et Oxoniensibus Hearnii deest constanter copula, a Gronovio merito ejecta: at quidam eorum alio modo conrupti sunt. Pro *Fratri* enim *Stratum* est in Lovel. 2. *Fracti* in Fragm. Hav. a m. 1. *Facti* a m. 2. Deinde *ulcisci*, pro *ulti*, in Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *imperator* in Voss. 1. et Lovel. 2.

Is victorem detractum ex equo magistrum equitum, plenus moeroris etc. *trucidavit*] Omissa prima vocula *is*, insuper *victoremque* etc. *pleni moeroris trucidaverunt* praefert Lovel. 2. *plenum moeroris* Gaertn. Deinde, addita voce, *Aulum trucidavit* Hearnii Oxon. C. Voces *dederunt. is victorem detractum ex equo magistrum equitum plenus moeroris* deficiunt in Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. Cui neglegentiae scribarum ea caussa exstitit, quod vox *imperatoris* proxime praecedens iisdem literis finiatur, quibus ultima omissarum *moeroris*.

Nec multum abfuit, quin corpore etiam, quia inter hostiles ceciderat turmas] *neque multum abfuit* Gaertn. *nec inultum abfuit* Voss. 2. V. ad 3, 38, 3. *nec multum affuit* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad Livii 23, 8, 11. *nec multum afuit* Leid. 1. Recte. V. ad 4, 12, 6. Tum *corpore et quia inter* Voss. 2. *corpore etiam et quia inter*, utraque lectione juncta, Gaertn. Deinde vox *turmas* deficit a m. 1. in Fragm. Hav. Mox *poterentur*, pro *potirentur*, Gaertn. V. supra ad 7, 9, 7.

§. 10. *Sed extemplo ad pedes descensum ab Romanis est, coactique idem Samnites facere*] *descessum* Voss. 1. et Lovel. 1. *decessum*

cuperatumque Aulii corpus, mixta cum dolore lae-
11 titia, victores in castra referunt. Samnites, duce amisso, et per equestre certamen tentatis viribus, omissa Saticula, quam nequidquam defendi rebantur, ad Plistiae obsidionem redeunt; intraque paucos dies Saticula Romanus per deditionem, Plistia per vim Samnis potitur.

Leid. 2. V. infra ad 36, 14, 4. Tum *et ab Romanis*, inserta copula, Harlej. *a Romanis* Lovel. 1. 2. Voss. 1. Leid. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Praeterea conjunctio *que* exsulat ab Haverk. Hinc *inde*, pro *idem*, est in Lovel. 1. a m. 1. V. ad 1, 19, 7. Ceterum omnia haec verba scribarum neglegentia omittebantur in Leid. 1. Voss. 2. Lovel. 3. 4. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. L. 1. Mox etiam deest vox *pedestre* in Lovel. 2.

Haud dubie superat Romanus, recuperatumque] *superat*, id est *supererat*, Portug. et Haverk. V. ad 6, 4, 2. Tum copula *que* non adparet in Leid. 1. Mox voces *victores in castra* omittuntur in Fragm. Hav. a m. 1. et *redeunt*, pro *referunt*, est in Voss. 2.

§. 11. *Per equestre certamen tentatis viribus*] Pall. pr. et tert. *pene equestre*. sec. porro *per equestre certamen attenuatis viribus*. GEBH. *pene equestre certamen* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *pene equestri certamine* Lovel. 2. Tum *attenuatis viribus* Lovel. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *Vires adtenuatae* Livio saepe memorantur. Ita 25, 11, 3. *Magna caede ita adtenuari praesidii vires*. 31, 49, 6. *Bello Hannibalis adtenuatae vires ejus coloniae erant*. 39, 49, 4. *Diutino morbo, ex quo tum primum reficiebatur, viribus admodum adtenuatis*. et alibi. Verum licet Romani victores discesserint, Samnites tamen hoc proelio non tam vires adtenuarant, quam earum periculum fecerant. Hinc etiam, spe Saticulam ex obsidione eximendi depulsi, Plistiam reversi sunt, et urbe hac per vim potiuntur. Vulgatum itaque *tentatis* servandum puto.

Ad Plistiae obsidionem redeunt; intraque paucos dies] *Plisticae*, et mox *Plistica* Voss. 1. Leid. ambo, et Lovel. 1. 2. ac 4. *Philistiae* et *Philistia* edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. Gronov. ad cap. praec. finem. Tum *itaque* Leid. 1. quae lectio ex non intellecto compendio *it'q*; nata esse videtur. Mox *Samnis per vim* Portug. et Haverk. In verbis autem ultimis hujus capitis *per vim Samnis potitur* finit ingens lacuna cod. Florent. quae c. 14, 2. inceperat; atque ab illis iterum incipit contextus Liviani series.

§. 1. *Mutata inde belli sedes est*] *Multata* Lov. 3. V. de hac varietate in Mstis interdum obvia quae notavi ad Silii 10, 463. *Muta* Leid. 1. Ita peccarunt etiam scribae supra 5, 51, 2. Similium errorum exempla infra dabo ad 10, 37, 2. Tum *deinde* Gaertn. *ui* Lovel. 2. quomodo lapsus est scriba, quod per compendium scriptum fuerit *iñ*. V. ad 5, 20, 2. Hinc *ce-*

XXIII. Mutatá inde belli sedes est. ad Soram ex 1
Samnio Apuliaque traductae legiones. Sora ad 2
Samnites defecerat, interfectis colonis Romanorum.
quo quum prior Romanus exercitus, ad ulciscendam
civium necem recuperandamque coloniam, magnis
itineribus praevenisset, et sparsi per vias specula- 3
tores, sequi legiones Samnitium, nec jam procul

des belli Leid. 2. a m. 1. pro quo manu altera *belli cedes* substitutum est: qui error ex minus emendata pronunciatione verba praeeuntis facillime nasci potest. V. (*ad 40, 7, 8.) ad Silii 3, 617. *belli sedis* Florent. a m. 1. V. supra ad 5, 52, 13. Vox *belli* deficit in Voss. 2. Verbum substantivum in Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Voces *inde belli sedes est. ad Soram ex Samnio Apuliaque traductae legiones. Sora* deficiunt in Lovel. 3. et 4. Eaedem una cum proxima *ad* deficiunt etiam in Leid. 1.

Ad Soram e Samnio Apuliaque traductae legiones] Praepositionem *e* abscidit Pal. sec. Campani recensio legit *ad Soram ex Samnio Apuliaque inductae legiones.* GEBH. *ad Soram Samnio*, omissa praepositione, etiam Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *ad Soram e Samnio* Harlej. et edd. ante Jac. Gronov. qui *ex Samnio* substituit, consentientibus omnibus reliquis meis, nisi quod vocula auctior Lovel. 2. praeferat *et ex Samnio.*

§. 2. *Sora ad Samnites defecerat, interfectis colonis Romanorum*] Sic Diodorus l. 19. [p. 710.] Σωρανούς τε ἔπειδαν κατασφάξαι τοὺς παῤ ἀυτοῖς Ρώμαίους, συμμαχίαν δὲ πρὸς Σαμνίτας συνθέσθαι. SIG. *Sora mutata ad Samnites defecerat* Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1, Sed vox, quae in his codd. interponitur, ex praecedentibus adscita est. Mox *Romanorum exercitus*, pro *Romanus*, Hearnii Oxon. C.

Magnis itineribus praevenisset] Sic MSS. non *pervenisset.* J. FR. GRON. Ita etiam Hearne in Oxon. L. 1. 2. N. ac B. invenit, neque aliter est in meis, nisi quod *pervenisset* sit in Lovel. 2. Harlej. Leid. 2. et Portug. [Veith.] V. ad 22, 2, 1. Nec *praevenire* ideo displicere potest, quia modo praecessit *prior.* Livium enim aliosque scriptores ita saepius locutos esse, ut *prius* et *ante* jungant verbis cum praepositione *prae* compositis, adeoque voculae illae abundent, infra videbimus ad 21, 20, 8. In verbis praecedentibus copula *que* exsulat ab Fragm. Hav. a manu pr.

§. 3. *Et sparsi per vias speculatores*] Pal. sec. *sparsique.* Vulgatum *et* reliqui libri omnes respuunt. GEBH. Respuunt quoque non tantum omnes codd. mei, [Veith.] verum etiam typis descripti usque ad Froben. qui primus addidit anno 1535. et recte. Videtur enim ad sensum necessario requiri. Interceptum autem puto ab ultimis literis vocis praecedentis. V. infra ad 35, 41, 7. Deinde *per vicis* Gaertn. V. supra ad 7, 22, 9. Mox voces *nec*

4 abesse, alii super alios, nunciarent; obviam itum hosti, atque ad Lautulas ancipiti proelio dimicatum est. non caedes, non fuga alterius partis, sed nox
5 incertos, victi victoresne essent, diremit. Invenio apud quosdam, adversam eam pugnam Romanis fuisse, atque in ea cecidisse Q. Aulium, magistrum
6 equitum. Subfectus in locum Aulii C. Fabius magister equitum cum exercitu novo ab Roma advenit; et,

jam procul abesse, alii super alios nunciarent; *obviam itum* librariorum culpa omittuntur in Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. *cum alii super alios* praeferunt Harlej. et modo memoratae edd.

§. 4. *Obviam itum hosti*] *obitum hosti* Florent. a m. 1. *obviatum hosti* Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. quo eodem errore etiam multos Sallustii codices infectos esse, viri docti observarunt ad Jugurth. 5. recte monentes, non esse verbum aevi Liviani, sed eo demum tempore in frequenti usu fuisse, pro plerique librarii vixerunt. Illos autem solitos fuisse, verba barbara sui seculi scriptoribus optimi aevi Latinitatis passim obtrudere, aliis exemplis supra docui ad 7, 21, 2. Quum autem Cellarius *obviare* ad Vegetii, Macrobii et aequalium sordes relegasset; iis antiquiores Palladium et auctorem Declam. quae sub nomine Quinctiliani circumferuntur, eodem usos esse, docuit Cl. Duker. ad auctor. de Latin. JCtorum p. 393.

Ad Lautulas ancipiti proelio dimicatum est] [Diod. Sic. l. 19. p. 711.] Παρετάξαντο πρὸς τοὺς Σαμνίτας περὶ τὰς καλουμένας Λαυσόλας. SIG. Praepositio *ad* deficit in Voss. 2. Tum *Laurulas* Florent. *Lausulas* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *Lauculas* Haverk. Sed supra v. ad 7, 39, 7. et mox hoc lib. c. 25, 2.

Nox incertos, victi victoresne essent, diremit] *victores victine essent* Leid. 2. *ne victi an victores essent* Portug. qui videtur dare voluisse, *victine an victores*. Sed nihil muto. V. ad 5, 28, 5. Tum *dirimit* Port. et Hearnii Oxon. B.

§. 5. *Invenio apud quosdam, adversam eam pugnam Romanis fuisse*] *Inveni apud quosdam* Lovel. 2. *Invenitur apud quosdam* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 3. V. supra hoc lib. ad c. 15, 8. Inter eos, qui hanc pugnam Romanis adversam fuisse, atque in ea Q. Aulium magistrum equitum cecidisse referunt, est etiam hodie Diodor. Sic. l. 19. p. 711. Ceterum mox *in ea cecidisse quo Aulum* Leid. 2. et Lovel. 1. *in eam cecidisse Q. Aulum* Lovel. 3. *in ea cecidisse Q. Aulum* Lovel. 2. Portug. Harlej. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *in ea cecidisse Q. Alium* Florent. V. hoc lib. cap. 15, 11.

§. 6. *Subfectus in locum Aulii C. Fabius magister equitum*] Qui in superioribus pro *Aulio* emen-

et, per praemissos nuncios consulto dictatore, ubi subsisteret, quove tempore, et qua ex parte hostem adgrederetur, substitit occultus, ad omnia satis exploratis consiliis. Dictator, quum per aliquot dies 7
post pugnam continuisset suos intra vallum, obsessi magis quam obsidentis modo, signum repente pugnae proposuit; et, efficacius ratus ad accenden- 8
dos virorum fortium animos, nullam alibi, quam in semet ipso, cuiquam relictam spem, de magistro

darunt perpetuo *Aemilium*, hoc in loco id facere supersederunt. Ego sane non *Aurelius*, non *Aemilius*, non *Aulus*, sed vel *Aelius*, vel *Aulius* legendum censeo. Mirum vero, quod ea omnia ita variata in codicibus de uno hoc reperias. GLAR. *cum Fabius* Klock. *Claudius Fabius* edd. vett. V. ad 5, 26, 2. *Q. Fabius* Lovel. 4. et Fragm. Hav. Verum recte partim reliqui codd. vulgatum tuentur, partim priores, quorum lectionem recensui, licet mendosi, ejusdem tamen lectionis vestigia non obscura servant: in fastis enim Capitolinis idem etiam *Caji* praenomen huic Fabio tribuitur. Ceterum omnia haec verba desunt in Leid. 2. et Lovel. 1.

Cum exercitu novo ab Roma advenit] *Roma venit*, sine praepositione, Harlej. *venit ab Roma* Gaertn. *ab Roma evenit* Portug. in quo inter versus adscriptum tamen est *advenit*. Mox *subsistere*, pro *subsisteret*, Voss. 2. *subsistet* Gaertn. V. ad 2, 56, 7. *resisteret* Harlej.

Qua ex parte hostem adgrederetur, substitit occultus, ad omnia satis exploratis consiliis] *qua ex parte hostium* Fragm. Hav. a m. 1. Tum *subsistit* Leid. 1. et Gaertn. Hinc *occulte* Port. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Male. Infra 22, 12, 7. *In aliquo flexu viae occultus subsistebat.* ubi similiter variant libri. V. quae ibi notantur. Deinde *exploratus conciliis* Florent. *explorati consiliis* Haverk. Paullo ante *et quove tempore*, priori voce addita, Harlej. sed ea perperam ex vocis praecedentis literis finalibus repetita est. V. infra ad 39, 18, 8.

§. 7. *Obsessi magis quam obsidentis modo*] *quam obsidentes* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. et Haverk. Mox *signum repente proposuit pugnae*, alio ordine dictionum, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

§. 8. *Ad accendendos virorum fortium animos*] *ad docendos virorum fortium animos* Voss. 2. et Lov. 3. *ad accedendos victorum virorum fortium animos* Portug. *accedere* et *accendere* saepe commutari, infra videbimus ad 22, 46, 2. *ad accendendos militum animos* Harl. quod ex glossa profectum est.

Nullam alibi, quam in semet ipso, cuiquam relictam spem] *quam ex semet ipso* Voss. 2. et Lovel. 1. *quam a semet ipso* Leid. 1. Nihil muto. Infra 39, 31, 5. *In illis spem*

9 equitum novoque exercitu militem celavit. et, tanquam nulla, nisi in eruptione, spes esset, *Locis,* inquit, *angustis, milites, deprehensi, nisi quam victoria*
10 *patefecerimus, viam nullam habemus. Stativa nostra munimento satis tuta sunt; sed inopia eadem infesta. nam et circa omnia defecerunt, unde subvehi commeatus poterant; et, si homines juvare velint, iniqua loca*

omnem vincendi et retinendae Hispaniae esse. 40, 32, 3. *Postquam receptus pulsis nullus erat, nec usquam, nisi in certamine, spes.*

De magistro equitum novoque exercitu militem celavit] Vocem *militem* neglexit librarius Harlej. *militum* praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. Credo, indoctis displicuisse sibi minus notam constructionem *celare aliquem de aliqua re*, quae tamen apud Ciceronem frequens est. 7. ad fam. ep. 20. *Bassus noster me de hoc libro celavit.* et pro Dejot. 6. *De insidiis celare te voluit.* Unde passiva forma *celor de ea re* in Orat. pro Cluent. 66. *Non est profecto de illo veneno celata mater.* pro Sulla 13. *Credo, judices, celatum esse Cassium de Sulla uno.* 5. ad fam. ep. 2. *Debes existimare, te maximis de rebus a fratre esse celatum.*

§. 9. *Tamquam nulla, nisi in eruptione, spes esset*] *tamen quam nulla* Florent. *tam* et *tamen* saepe in Mstis commutari, infra videbimus ad 22, 59, 13. *Tò esset* omittitur in Leid. 2. et Lovel. 3. Contra post eam vocem adjiciuntur hae tres *ita verba fecit* in Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed sequens *inquit*, quod in omnibus constanter superest, efficit, ne eo opus sit.

Deprehensi, nisi quam victoria patefecerimus, viam nullam habemus] Perperam Pall. duo, et Camp. ed. *victoriam.* sec. *nisi quam victores patefecerimus, viam nullam habemus.* GEBH. *victoriam* Voss. 2. *victores* Portug. et Haverk. Insuper *ac deprehensi* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 10. *Stativa nostra munimento satis tuta sunt, sed inopia eadem infesta*] *Stativis nostra munimenta satis tuta sunt* Lovel. 4. *monimento* Portug. solita scribarum deerratione. V. ad 4, 10, 6. Tum *sed inopia eadem infesta est* Gaertn. qui idem etiam mox *defecere* praefert, pro *defecerunt.*

Et, si homines juvare velint, iniqua loca sunt] Vet. lib. *omnes.* SIG. Libri omnes, qua calamo picti, qua typis excusi, *si omnes juvare*, quod ante nos quoque observavit Sigonius. GEBH. *si omnes* etiam Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. B. [Veith.] et editi ante Froben. qui anno 1531. *homines* substituit. Quam lectionem, si excerptis fidendum est, servant Florent. Klock. et plures Hearnii Oxonienses. Videtur etiam eadem scriptura praeferenda esse. Est enim hoc loco oppositio inter *homines*, qui juvare volunt, et *loca*, quae iniqua sunt. Solent autem *omnes* et *homines* passim in Mstis confundi. V. ad Livii 3, 54, 6.

sunt. Itaque non frustrabor ego vos, castra hic relin- 11
quendo, in quae, infecta victoria, sicut pristino die,
vos recipiatis. armis munimenta, non munimentis arma
tuta esse debent. Castra habeant repetantque, quibus 12
operae est trahere bellum: nos omnium rerum respectum,
praeterquam victoriae, nobis abscindamus. Ferte signa 13
in hostem: ubi extra vallum agmen excesserit, castra,

§. 11. *In quae, infecta victoria, sicut pristino die, vos recipiatis*] Lege *sicut die pristini*, ex Gellio 10, 24. KLOCK. *in qua infecta victoria* Leid. 2. et Lovel. 1. *in quae inserta victoria* Voss. 2. *in quae inferta victoria* Lovel. 3. *in quae infesta victoria* Lovel. 2. Voces *infestus* et *infectus* etiam alibi in Mstis commutantur. V. viros doctos ad Nason. 4. Metam. 618. et Cel. Burm. ad ejusdem Ib. 246. Ita apud Lucan. 4, 736. primus Thuan. quem cod. Nic. Heins. contulit, perperam praefert *infestaque semper Punica bella dolis*; ubi recte *infectaque* editur. *in quae inperfecta victoria* Lovel. 4. V. Cel. Burm. ad Suet. Tib. 47. Sed *infecta victoria*, ut *infecta pax* dicitur supra 9, 1, 3. *Pace infecta redierunt.* 30, 31, 10. *Ita infecta pace ex colloquio ad suos quum se recepissent.* 37, 1, 6. *Ita infecta pace dimissi, urbe eodem die excedere jussi.* Deinde *sicut primo die* Port. et Haverk. [Veith.] Male. Sed neque placere potest Klockii conjectura *die pristini*: quod Livio in usu fuisse aliunde non constat. De *die pristino* v. Cel. Duker. ad Livii 4, 32, 10. ac Burm. ad Suet. Aug. 94. Paullo ante *vos* deficit in Leid. 2. Tum *castra hic retinendo* Lovel. 2. *castra haec relinquendo* Hearnii Oxon. N. in margine.

Non munimentis arma tuta esse debent] *armatura esse debent* Gaertner. *arma tua esse debent* Voss. 1. et Lovel. 1. neque aliter est in contextu Leid. 2. in cujus tamen margine *tua* mutatum est in *tuta*. Ita et variabant codd. supra ad 7, 16, 5. et infra hoc lib. c. 34, 24. (* 38, 45, 10.)

§. 12. *Castra habeant repetantque, quibus operae est trahere bellum*] *habeant repetanturque* Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 39, 22, 8. *habeant repetant quique* Voss. 2. et Lovel. 3. *habeant repetitusque* Leid. 1. *habeant receptusque* Lovel. 2. Tum *quibus opus est* Lov. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. *quibus opera est* Florent. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Verum ultima litera τοῦ *operae* a prima vocis praecedentis [l. sequentis] perperam elisa est. V. ad 23, 8, 9. De locutione *operae est* v. supra ad 4, 8, 3.

Omnium rerum respectum etc. *nobis abscindamus*] *vobis* Voss. 2. Lovel. 3. Portug. et Gaertn. sollemni scribarum lapsu. V. ad 34, 2, 2. Tum *abscidamus* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Harlej. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. Gronov. infra ad 44, 5, 5. et mox §. seq.

§. 13. *Ferte signa in hostem: ubi extra vallum agmen excesserit*] *Ferre signa in hostem* Leid. 2. *Ferte arma in hostem* Klock. Ita 38, 11, 3. *Hostes eosdem habeto, quos po-*

quibus imperatum est, incendant: damna vestra, milites, omnium circa, qui defecerunt, populorum praeda
14 *sarcientur.* Et oratione dictatoris, quae necessitatis ultimae index erat, milites accensi vadunt in hostem, et respectus ipse ardentium castrorum, quamquam proximis tantum (ita enim jusserat dictator) ignis
15 est subditus, haud parvum fuit irritamentum. Itaque, velut vecordes inlati, signa primo inpetu hostium turbant; et in tempore, postquam ardentia procul vidit castra magister equitum, (id convene-

pulus Romanus, armaque in eos ferto. Nihil tamen mutantibus aliis codd. vulgatum servo. Infra 26, 13, 11. *Ad ipsam urbem Romam infesta signa ferri jussit.* Tum *extra vallum agmen excesserat* Gaertn. *extra vallum cesserit agmen* Harlej. et edd. Aldo priores. Mox τὸ *est* deficit in Leid. 2. Pro *incendant* autem est *incedat* in Voss. 2. Leid. 1. Harlej. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 8, 20, 5.

Omnium circa, qui defecerunt, populorum praeda sarcientur] *quae defecerunt* Fragm. Hav. *qui deferunt* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *omnium, qui circa deferunt* Harlej. Tum *praeda parcientur* Lovel. 3. *praeda sarciuntur* Voss. 2. a m. 1. *praeda sarcirentur* Haverk. Paullo ante *damna nostra* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Hearnii Oxon. L. 1. et editt. ante Frobenianam anni 1535. V. modo ad §. 12.

§. 14. *Ea oratione dictatoris, quae necessitatis ultimae index erat*] Rott. Helm. *Et ea oratione.* Flor. et Vossianus [prior] *Et oratione.* Et ita legendum. J. FR. GRON. *Et oratione*, praeter duos a Gronovio memoratos, ex meis etiam praeferunt Leid. duo, et Lov. 1. V. ad 2, 44, 3. Solent autem librarii voculas *Et* atque *Ea* in Mstis confundere. V. ad 42, 5, 7. *Ea ratione dictatoris* est in Lovel. 2. V. ad 35, 25, 9. Praeterea *necessitatis ultimae iudex* Haverk. et Lovel. 3. V. ad 5, 26, 6. Mox voces *vadunt in hostem: et respectus ipse ardentium* exsulant a Leid. 2. et Lovel. 1.

Haud parvum fuit irritamentum] *haud parum* Voss. 2. et Lovel. 3. V. supra ad 5, 10, 3. *haud parvum irritamentum fuit* Harlej. et edd. Aldina priores. Paullo ante *proximis tñ*, sive *tamen*, pro *proximis tm̄*, sive *tantum*, Haverk. V. supra ad 9, 12, 6.

§. 15. *Et in tempore, postquam ardentia*] *et ipse, postquam ardentia* Lovel. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Malc. *in tempore* est tempore opportuno, commodo, quod convenerat. V. supra ad 8, 7, 5.

Ita circumventi Samnites, qua potest quisque] *Is circumventi* Harlej. *Ita circumvenienti* Leid. 1. *Ita circumv* Florent. Tum *qua post quisque* Haverk. *qua post est quisque* Leid. 1. *qua possunt quisque* Lovel. 4.

§. 16. *In unum metu conglobata,*

rat signum) hoſtium terga invadit. ita circumventi Samnites, qua potest quisque, fugam per diversa petunt. Ingens multitudo, in unum metu conglo- 16
bata, ac semet ipsam turba inpediens, in medio caesa. Capta hoſtium caſtra direptaque; quorum 17
praeda onuſtum militem in Romana caſtra dictator reducit, haudquaquam tam victoria laetum, quam quod, praeter exiguam deformatam incendio partem, cetera contra spem salva invenit.

XXIV. Ad Soram inde reditum; novique con- 1

ac semet ipsam turba inpediens, in medio caesa] *in uno metu conglobata* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Hujus erroris fontem indicavi ad 6, 3, 8. *in unum congregata* Lovel. 4. in contextu, altera lectione margini adscripta. Verum scriptura haec ex gloſſemate marginali nata videtur, et contra genuina in marginem rejecta esse. Contrario errore *conglobare*, pro *congregare*, in edd. vett. subſtitutum eſſe vidimus supra ad 5, 47, 5. *conglobare* autem Livio haud infrequens fuiſſe, aliis exemplis docuimus ad 5, 41, 6. Sed et *conglobare in unum* supra dixit 8, 11, 5. *Multis itineribus dissipati quum se in unum conglobassent.* Tum *semet ipsam turbam inpediens* Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. qui error ejusdem generis est illi, quem in initio hujus adnotationis indagavi. Deinde *in medio caesi* Leid. 2. et Lovel. 1. quod eodem modo dictum eſſe posset, quo *pars in fugam effusi* infra 27, 1, 12. ubi plura similia videbimus. Quum tamen reliqui omnes in vulgatum conspirent, id etiam non mutari debere, verius videtur.

§. 17. *Capta hoſtium caſtra direptaque*] Hoc ordine verba primus digeſſit Gruter. eumque recentiores editores secuti sunt. Illis autem unus et alter scriptorum consentiunt. Antiquiores Grutero editiones praeferunt *Castra hoſtium capta direptaque;* et ita etiam est in Florent. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. sed *Hostium caſtra capta direptaque* Portug. et Haverk. Mox *honuſtum*, perperam addita adspiratione, scribunt Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Florent. et Portug. a m. 2. V. ad 36, 40, 9.

Haud quaquam tam victoria laetum] Graeciſſant Pall. pr. ac tert. *victoriae laetum.* GEBH. Eamdem lectionem invenio etiam in Voſſ. 2. et Lovel. 3. De hac locutione dixi ad Silii Ital. 8, 548. Quum tamen, alibi Livium ita locutum eſſe, non invenerim, neque etiam Graecismos hos, nisi parciſſime, adhibuerit, insuper codices integerrimi *victoria* constanter tueantur, *victoriae laetum* noſtro vindicare non audeo. *victoria laetus*, quasi ad dictatorem referendum foret, praeferunt Portug. et Haverk. contra mentem Livii. Praeterea *haud quamquam* Leid. 1. Lovel. 1. 3.

sules M. Poetelius, C. Sulpicius exercitum ab dictatore Fabio accipiunt, magna parte veterum militum dimissa, novisque cohortibus in supplementum ad-
2 ductis. Ceterum, quum propter difficilem urbis situm nec obpugnandi satis certa ratio iniretur, et aut tempore longinqua, aut praeceps periculo victoria

et Harlej. V. ad 7, 26, 8. Vox *quaquam* omittitur in Lovel. 2. sequens *tam* in Leid. 1.

§. 1. *Ad Soram inde reditum*] Abjecta praepositione Camp. *Soram inde reditum*. GEBH. Praepositionem servant omnes alii scripti et excusi, nisi quod Florentino tantum a manu recentiori addita sit. Ita cap. praec. *Ad Soram ex Samnio Apuliaque traductae legiones*. 5, 19, 9. *Inde ad Vejos exercitus ductus*. V. Perizon. ad Sanctii Minerv. 4, 6. p. 668. Ceterum *Ad Soram ita reditum* est apud Hearnium in Oxon. L. 1. Sed *inde* est deinde, post partam ad Lautulas victoriam. V. infra ad 42, 55, 6.

Novique consules M. Petelius, C. Sulpicius] *Poetelius* ex consulatu Capitolino. Diodorus [l. 19. p. 711.] *Μάρκος Πόπλιος, Γάϊος Σουλπίκιος*. at *Πόπλιος* mendose. SIG. *Petellius* ostendunt Pall. tres. alterum Andreas *Claudium Sulpicium* indigitat. mendose. GEBH. V. supra ad 3, 35, 11. Perperam codd. multi *Petilius*, *Petillius*, *Petelius*, *Petellius*. Florent. etiam *Poetalis*. Secundi consulis praenomen deerat in Lovel. 3. *C. Supplicius* praeferunt Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Fragm. Hav. V. ad 3, 10, 5.

Exercitum ab dictatore Fabio accipiunt] Pall. sec. *acceperunt*. GEBH. Ita et Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *recipiunt* Voss. 2. Tum *a dictatore* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. Fragm. Hav. et Gaertner. in quo posteriore deficit etiam vox *Fabio*.

Novisque cohortibus in supplementum adductis] Pal. sec. *deductis*. GEBH. *novis cohortibus* Haverk. Tum *abductis* Portug. V. ad 27, 29, 1. *inductis* Fragm. Hav. a m. 1.

§. 2. *Ceterum, quum propter difficilem urbis situm nec obpugnandi*] *urbis statum* Voss. 2. et Lovel. 3. prima syllaba vocis *situm* deficit in Klock. intercepta a literis ultimis vocis praecedentis. Omnia autem haec vocabula et praecedentis duae posteriores syllabae exsulant a Leid. 2. Mox *satis certa rectaque ratio iniretur*, inserta media voce, Gaertn.

Aut tempore longinqua, aut praeceps periculo victoria esset] *haud tempore longinqua* Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 1. *haut tempore longinqua* Leid. 2. V. infra ad 28, 2, 11. *aut tempore longinquo* Voss. 2. et Lovel. 3. Verum erroris hujus fontem indicatum v. ad 6, 3, 8. Vox *periculo* non adparet in Leid. 1. *Praeceps* per se periculosum notare potest. Ita supra 4, 11, 2. *Quod Ardeatibus in re praecipiti tanta foret cura subventum*. 34, 49, 8. *Libertatem nimiam et aliis gravem, et ipsis, qui habeant, effrenatam et praecipitem esse*. An tamen unius codicis testimonio standum sit, dubito.

esset; Soranus transfuga, clam ex oppido profectus, 3
quum ad vigiles Romanos penetrasset, duci se extemplo ad consules jubet, deductusque traditurum urbem
promittit. Visus inde (quum, quonam modo id 4
praestaturus esset, percunctantes doceret) haud vana adferre, perpulit, prope adjuncta moeni-

§. 3. *Clam ex oppido profectus, quum ad vigiles Romanos penetrasset*] *jam ex oppido profectus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Portug. Apud Nasonem quoque *clam* non semel in *jam* degenerasse, observat N. Heins. in Fragm. Adversar. quod Tibullo subjecit Broekhus. p. 465. Contra *jam* in *clam* abiisse in antiquis Ciceronis libris, qui apud se sunt, testatur Manut. ad 1. ad fam. ep. 2. *oppido profectus*, omissa praepositione, praefert Voss. 2. Tum *ad vigiles Romanos pervenisset* scripserat primo librarius Lovel. 4. Sed ultimae voci notis, quibus aliquid delendum indicatur, subjectis, deinde adscripsit vocem *penetrasset*.

Duci se extemplo ad consules jubet, deductusque traditurum urbem promittit] Pal. sec. sine copula habet *deductus traditurum urbem promittit.* Campanus *deductisque.* GEBH. Omnes mei scripti et editi recte *deductusque.* Verum *exemplo*, solito scribarum errore, Florent. a m. 1. V. ad 34, 33, 8. Tum *ad consulem* Voss. 2. Sed, *novos consules* exercitum ab dictatore Fabio accepisse, supra retulit Liv. hoc cap. V. de hoc errore infra ad 10, 10, 2. *id consules* Lov. 3. Tum *traditur urbem promittit* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 4. *Visus inde, quum, quonam modo id praestaturus esset, percunctantes doceret, haud vana adferre, perpulit*] Mirum, hercle, nemini hactenus hic visum τὸ *Visus*: quod quid hic facit per Deos ad Livii sententiam? Omnino reponendum *Jussus inde, quum, quonam* etc. MOD. Si admittatur lectio Franc. Modii *Jussus*, quam et ego in Pall. o. reperi, quo tibicine sustentabuntur ita *haud vana afferre?* Rectius ergo cum antiquissimis editionibus praetulimus τὸ *Visus*. GEBH. *Jussus*, ut Modius reponendum existimat, inveni etiam in Florent. Leid. utroque, Voss. utroque, Lovel. 1. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. eamdemque lectionem ex edd. exhibet Mediol. anni 1505. Solent autem passim *uisus* et *iussus* in Mstis confundi. V. supra ad 3, 4, 11. 5, 50, 5. 7, 10, 2. c. 25, 11. 8, 15, 7. 10, 14, 17. 21, 23, 1. 39, 47, 4. (* 37, 11, 8. c. 51, 9.) Adde N. Heinsium ad Ovidii Epist. 17. Heroïd. 157. et Bentlej. ad Horat. 3. od. 27, 71. Caussa est adfinitas ductuum literarum *iu* et *ui*, praesertim in scriptura Longobardica. V. ad 9, 1, 8. *Rursus*, pro *Visus*, est in edd. Mediol. anni 1480. 1495. et Veneta anni 1498. Tota vox exsulabat a Lovel. 2. Sed verius puto, ut cum Gebhardo nihil mutemus. Tum *ut quonam modo* Portug. et Haverk. *quum quodam modo* Lovel. 3. *ut quondam modo* Florent. a m. 1. Hinc *praestiturus* Fragm. Hav. a m. 1. V. infra ad 37, 25, 2. Deinde *percunctantes docerent* Leid. 1. *percunctarentur* Lovel. 2. Insuper *ad-*

bus Romana castra ut sex millia ab oppido remove-
5 rentur: fore, ut minus intentae in custodiam urbis diurnae stationes ac nocturnae vigiliae essent. ipse insequenti nocte, sub oppido silvestribus locis cohortibus insidere jussis, decem milites delectos secum per ardua ac prope invia in arcem ducit; pluribus, quam
6 pro numero virorum, missilibus telis eo conlatis. Ad haec saxa erant, et temere jacentia (ut fit) in

ferre deficit in Haverk. Tandem *propulit* Portug. qui error frequens est. V. ad 2, 61, 5. 4, 21, 8. hoc lib. c. 30, 7. 10, 4, 7. (* 24, 13, 2.) et alibi. *se haud vana afferre inquit. perpulit quoque, prope adjuncta* etc. Lovel. 2.

Romana castra ut sex millia ab oppido removerentur] Titubat et haec lectio, maxime in numeris: quippe Pall. pr. et tert. *ut VII. milia.* sec. *ut tribus milibus ab oppido removeretur. agendum fore.* GEBH. *ut tribus millibus* Haverk. *ut tribus militibus* Portug. *ut tribus miliaribus* Gaertn. *ut III. mil'* Fragm. Hav. *ut III. millibus* Hearnii Oxon. B. et C. *ut sex millium* Voss. 1. et Lovel. 1. *ut VI° milliario* Lovel. 4. *ut septem millia* Voss. 2. et Lovel. 3. [*ut vi militum* Veith.]

§. 5. *Fore, ut minus intentae in custodiam urbis diurnae stationes*] Lipsium et alios, qui stationes tantum diurnas fuisse putarunt, refellit Schelius ad Polybium c. 2. DUK. *agendum fore*, quod se in Pal. sec. reperisse Gebhardus ad verba praecedentia notavit, mihi quoque obvium fuit in Portug. et Haverk. atque Hearnio in Oxon. L. 2. B. C. et N. Tum *ad custodiam urbis* Port. Gaertn. et Haverk. Ita 2, 18, 8. *Ut intentiores essent ad dicto parendum.* 3, 8, 8. *Instructum et ad certamen intentum.* c. 60, 7. *Quum per totum diem stetissent intenti ad certamen.* 10, 43, 2. *Partem copiarum revocare instructam intentamque ad obpugnandum.* (* 22, 24, 5.) 24, 19, 2. *Intento consule ad Casilinum obpugnandum.* 26, 44, 2. *Multitudinem aliam, quo clamor, quo subita vocasset res, intentam ad omnia obcurrere jubet.* 40, 4, 12. *Poris quidem ad hortationem remigum nautarumque intentus erat.* et alibi. Verum, etiam vulgatum *intentus in aliquid* Livio frequens esse, supra vidimus ad 4, 27, 11. Id igitur quum in optimae fidei codd. et reliquis aliis constanter supersit, novandi caussam nullam video. Deinde *diuinae stationes* aberrans scriba Haverk.

Sub oppido silvestribus locis cohortibus insidere jussis] *in silvestribus locis* Lovel. 2. Tum *insedere* Florent. Leid. 1. et Lovel. 2. V. ad 9, 2, 3. Paullo ante vox *ipse* deerat in Leid. 1. in sequentibus autem *ardua et prope invia* praeferunt Portug. et Haverk.

Missilibus telis eo conlatis] *missilibus telisque* Lovel. 2. Perperam. V. supra ad 6, 13, 2. Hinc *collocatis* Florent. De hoc errore infra dicam ad 10, 32, 5.

§. 6. *Ad haec saxa erant, et temere jacentia (ut fit) in aspretis*]

aspretis, et de induſtria etiam, quo locus tutior esset, ab oppidanis congeſta. Ubi quum conſtituis- 7
set Romanos, semitamque anguſtam et arduam, erectam ex oppido in arcem, oſtendiſſet; *Hoc quidem adscensu*, inquit, *vel tres armati quamlibet multitudinem arcuerint: vos et decem numero, et, quod plus* 8
est, Romani, Romanorumque fortissimi viri estis, et locus pro vobis, et nox erit, quae omnia ex incerto

Ad hoc saxa erant Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 3. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. L. 2. B. et C. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *Ad hoc erant saxa* Port. V. infra ad 21, 52, 10. *Ad saxa erant* Leid. 1. *Ad haec erant saxa* Haverk. Tum *temere jacentia*, praecedenti vocula *et* omiſſa, Lovel. 4. a m. 1. V. ad 2, 44, 3. et mox §. 8. hujus cap. *in asperis* Lovel. 2. Gaertn. et, teſte Hearnio, Oxon. C. qui in L. 1. invenit *in altis*. [*ut in asperis* Veith.] Patet, librarios illos voci sibi minus notae notiorem subſtituiſſe. At nisi in Livio hospites forent, compertum habuissent, *aspretum* apud eum saepius obvium eſſe. Infra hoc lib. c. 35, 2. *Aspreta erant saxis strata.* ubi plura alia loca laudavit Gebhard. quibus plerisque turbant etiam Mſta. Mox *quo loco tutior esset*, pro *locus*, Lovel. 1. a m. 1.

§. 7. *Ubi quum conſtituisset Romanos, semitamque anguſtam et arduam, erectam*] *cum statuisset Romanos* Gaertn. aliis omnibus invitis: quare verius videtur, primam syllabam τοῦ *conſtituisset* interceptam eſſe a voce praecedente *cum*. De verbo *conſtituere* v. infra ad 27, 16, 11. Tum *semitam quam anguſtam* Haverk. *semitamque in anguſtam* Gaertner. Deinde *erectam et arduam* Portug. et Haverk. *et arduam erectamque* Lovel. 2. *ereptam*, pro *erectam*, Lovel. 3. V. ad 3, 6, 7. Mox *ascendisset*, pro *oſtendisset*, Gaertn.

Vel tres armati quamlibet multitudinem arcuerint] Vocula *vel* deest in Harlej. quam recte reliqui servant. De ejus hoc loco usu v. ad 36, 41, 2. Tum *multitudinem accrem'int* Leid. 2. *multitudinem acreuerint* Lovel. 1. *multitudinem vi arcuerint* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. Sed vocula media, quae ab aliis libris abest, commode carere poſſumus; quare perperam repetita videtur ex praecedentis dictionis litera finali *m*.

§. 8. *Locus pro vobis, et nox erit, quae omnia ex incerto majora territis oſtentat*] *locus pro nobis* Voſſ. 2. Lovel. 3. et Haverk. Tum *et vox erit* Portug. V. ad 5, 44, 6. Hinc *omnia extincto majora* Haverk. Olim una serie scriptum fuerat *exinc'to majora*; ex quo, nota vel evanescente, vel librarii neglegentia omiſſa, parva mutatione fieri potuit *extincto*. Deinde *territet oſtentet* Lovel. 3. *territis oſtentant* Leid. 2. quasi construendum foret *quae omnia*, nempe locus et nox, *oſtentant*; quum potius jungi debeant *quae*, scilicet nox, *oſtentat omnia majora.* Supra 5, 39, 7. *In noctem dilatum consilium esse, quo plus pavoris inferrent.* 35, 4, 5. *Ne nox terrorem in tumultuario proelio augeret.*

majora territis ostentat. Ego jam terrore omnia im-
9 *plebo: vos arcem intenti tenete.* Decurrit inde, quan-
to maxime poterat, cum tumultu, *ad arma*, et *pro*
vestram fidem, cives! clamitans, *arx ab hostibus ca-*
10 *pta est; ite, defendite.* Haec incidens principum fo-
ribus, haec obviis, haec excurrentibus in publi-
cum pavidis increpat. Acceptum ab uno pavorem

38, 5, 7. *Posse ratus ancipiti tumultu, nocte augente pavorem, memorabilem rem geri.* Paullo ante *vos decem numero*, vocula *et* omissa, Lovel. 2. V. supra hoc cap. ad §. 6.

Ego jam terrore omnia inplebo: vos arcem intenti tenete] *replebo* Harlej. Tum *vos autem arcem*, media voce inserta, edd. antt. Sed recte eam primus omisit Aldus. In nullo enim superest Msto. Deinde *arcem interim tenete* Lovel. 4. Male. V. ad 6, 12, 10. *vos arce mittenti tenere* errore scribae praefert Leid. 1.

§. 9. *Quanto maxime poterat cum tumultu*] Forte *maximo*. Gellius 10, 3. *Per injuriam caesos, quanta maxima invidia potest, conqueritur.* Est tamen 10, 40, 8. *Quanto maxime posset moto pulvere ostendere.* vel, ut volunt MSS. *Quanto maxime posset motu pulverem* (al. *pulveris*) *ostendere*, J. FR. GRON. *maximo* superest in uno meo Portug. a m. 2. idemque Hearne in Oxon. L. 1. et B. invenit. De ea locutione supra v. ad 7, 9, 8. et 9, 10, 10. Vellem aut plures, aut meliores codd. adsentirentur. Nunc horum auctoritas levior videtur, quam ut iis credamus.

Ad arma, et pro vestram fidem, cives, clamitans] Vocula *et* deerat in Lovel. 2. Tum *pro vestra fide* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. Portug. et Gaertn. *pro nostra fide* Voss. 2. et Haverk. *pro* interjectionem hic accipientes pro praepositione. In antiquis edd. et Lovel. 4. est *proh vestram fidem.* V. Dausquej. Orthogr. parte 2. v. *Proh*, et Erythr. Indic. Virgil. in v. *Pro*. Deinde *o cives* Hearnii Oxon. C. Eam voculam saepe librarii interjecerunt. Ita supra hoc lib. c. 9, 5. 10. et alibi. Denique *clamitant* Haverk.

Arx ab hostibus capta est; defendite, ite] Vet. lib. *ite, defendite.* Sic supra [c. 4, 16.] *Ite, consules, redimite civitatem.* et 7, [6, 10.] *Irent, crearent consulem ex plebe.* SIG. Vet. lib. Sigonii consentiunt Voss. 1. Portug. et Haverk. Reliqui ordinem verborum, ante Sigonium receptum, servant, nisi quod *ite* desit in Leid. 2. et Lovel. 1. ubi vox illa intercepta esse videtur ab ultimis literis τοῦ *defendite.* Infra 10, 4, 10. *Ite igitur, dicite, inquit, detegant nequidquam conditas insidias.* 25, 38, 22. *Ite, Diis bene juvantibus, corpora curate.* Virgil. 4. Aen. 593.

— — — — ite,
Ferte citi flammas, date tela, inpellite remos.

Silius Ital. 1, 568.

Ite citi, remis velisque inpellite puppim.

et vers. 571.

Ite citi, deflete fidem murosque ruentes.

plures per urbem ferunt. Trepidi magiſtratus, 11
miſſis ad arcem exploratoribus, quum tela et armatos tenere arcem multiplicato numero audirent, avertunt animos a spe recuperandae arcis. Fuga 12
cuncta complentur, portaeque ab semisomnis ac maxima parte inermibus refringuntur: quarum per unam praesidium Romanum clamore excitatum in-

§. 10. *Haec incidens principum foribus, haec obviis, haec excurrentibus*] Ter *hoc*, pro *haec*, exhibent Portug. a m. 1. et Hearnii Oxon. B. *Hic* priori loco Gaertn. praefert; sed secundo omittitur in Lovel. 2. Tum *incedens* Florent. Voſſ. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxonienses, et edd. vett. ante Frobenianam anni 1535. quod non placet. *Incedere* enim nobilium personarum est, et notat cum aliqua dignitate ambulare, teſte Servio ad Virg. 1. Aen. 46. id autem in re turbarum ac tumultus plena non convenit. Contra *incidere* recte dicuntur, qui casu obvii fiunt. V. quae notavi ad Silii 5, 632. Saepiſſime autem verba *incedere* et *incidere* in Mſtis confundi solent. V. supra ad 1, 59, 6. 3, 3, 3. 4, 13, 3. 5, 11, 14. 7, 36, 8. 8, 8, 13. 26, 39, 22. 28, 13, 9. 29, 24, 4. 42, 59, 6. Similiter *procedere* et *procidere*. V. ad 5, 48, 7. *accedere* et *accidere*; de quo infra videbimus ad 21, 10, 12. Cauſſa erroris fuiſſe potest adfinitas ductuum literarum *E* et *I*. quae efficit, ut saepiſſime commutentur. V. Gronov. in Diatr. Stat. c. 54. p. 355. et Broekhus. ad Propert. 2. Eleg. 22, 14. Praeterea *principium foribus* Leid. 1. V. ad 2, 27, 12.

Acceptum ab uno pavorem plures per urbem fecerunt] Non displicet vetus lectio, *plures per urbem ferunt*. GEBH. *per urbem ferunt* non tantum servant omnes scripti, sed similiter quoque praeferunt editi; nisi quod solus Froben. anno 1531. dederit *fecerunt*, sine dubio operarum aberratione. Praeterea *acceptum ab uno pavore preberes per urbem ferunt* Voſſ. 2. quae eadem lectio exſtat etiam in Lovel. 3. nisi quod servet *pavorem*. Sed *acceptum ab imo* est in Portug. V. supra ad 8, 6, 2.

§. 11. *Exploratoribus, quum tela et armatos tenere arcem multiplicato numero audirent*] *imploratoribus* Haverk. *explorantibus* Hearnii Oxon. N. margine. Tum *cautela et armatos*, pro *cum tela*, Klock. Sed sex priora vocabula desunt in Lovel. 3. neglegentia scribae, cui inposuit repetitio τοῦ *arcem*. Deinde *multiplicato murmure* Lovel. 4. Ac tandem *audierent* Haverk. *audiverunt* Lovel. 4.

Avertunt animos a spe recuperandae arcis] *averterunt animos* Haverk. quasi *avert'unt* scriptum fuiſſet. V. ad 10, 12, 4. Tum *ab spe recuperandae arcis* Portug. et Haverk. *aspe recuperandae arcis*, id est *aspere*, Leid. 1. V. supra ad 7, 12, 4. *a spe recuperandae artis* Gaertn. V. ad 4, 56, 3.

§. 12. *Portaeque ab semisomnis ac maxima parte inermibus refrin-*

rumpit, et concursantes per viam pavidos caedit.
13 Jam Sora capta erat, quum consules prima luce advenere; et, quos reliquos fortuna ex nocturna caede ac fuga fecerat, in deditionem accipiunt.

guntur] Pal. pr. *a semisomni ac maxima parte inermibus restringuntur.* Forte *rescinduntur*, ut edidit Camp. Pro eo habet Pal. tert. *refunguntur*. Pal. sec. *portaeque a semisopitis* etc. GEBH. Langius et Lambinus in Cicerone 1. de Offic. 38. non potuerunt ferre *magna parte*, proque eo substituerunt *magnam partem*, idem, opinor, hic facturi, si iis hujus loci in mentem venisset. Optimis scriptoribus usitata esse, *magnam*, *majorem*, *maximam partem*, docent Manutius ad Cicer. 8. ad Famil. ep. 9. et Palmerius in Spicileg. p. 843. tom. 4. Fac. Grut. Nec tamen alterum contra libros scriptos mutandum est. V. Fabrit. et Graev. ad Cic. de Offic. l. d. DUK. Conjunctio *que* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Hinc *a semisomnis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. *ab semisomni* Voss. 2. et Lovel. 3. *ab semisomnibus* Lovel. 2. V. ad 37, 20, 13. Eodem errore *hostibus*, pro *hostis*, et similia alia passim in Mstis obcurrunt. V. ad 22, 8, 7. *ab semisonis* Harlej. *ab semisopnis* Portug. *a semisopitis* Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. V. ad 25, 39, 3. Hinc *maxima parte moenibus* Haverk. Tandem *refunguntur* Voss. 2. et Lovel. 3. Gebhardus *rescinduntur* legendum conjicit, quia in uno cod. *restringuntur* reperit: cui adsentiri nequeo. Partim enim alibi librarii has voces in Mstis commutare soliti sunt. V. ad 5, 37, 1. Partim *refringere* Livio in hac re proprium est. Infra 10. 10, 4. *Porta refracta consul exercitusque Romanus sine certamine urbem invasere.* 23, 18, 2. *Moliri portas et claustra refringere parat.* 25, 9, 15. *Vigiles obtruncant, refringuntque portam proximam.* c. 24, 3. *Prope Hexapylon est portula magna vi refringi coepta.* c. 25, 9. *Refractisque foribus a caede tamen temperatum est.* Et ita Ovid. 6. Met. 597.

Exululatque, Evoëque sonat, portasque refringit.

Etiam Plinius, sed metaphorica locutione, 2. Epist. 14. *Nunc, refractis pudoris et reverentiae claustris, omnia patent omnibus.*

Quarum per unam praesidium Romanum clamore excitatum inrumpit] *quarum per tuiam* Gaertn. Error ortus est ex similitudine literarum *un* et *iui*; quas vix in Mstis dignosci posse, observat Bentl. ad Horat. 1. od. 15, 15. Deinde *praesidium Romanorum* Voss. 1. Leid. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. Insuper *clamore excito* Voss. 2. et Lovel. 3. Tandem *erumpit* Portug. et Haverk. quorum librarios locum ita intellexisse patet, praesidium Soranum clamore Romanorum excitatum per unam portarum refractarum ex urbe erupisse; quos verba sequentia meliora ac veriora docere potuissent, si ad ea adtendissent. Inde enim constat, de praesidio Romano, per portam a Soranis refractam in urbem inrumpente, verba haec accipienda esse.

Concursantes per viam pavidos caedit] Vet. lib. *per vias.* SIG. Ita et Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. Port. Haverk. Klock. [Veith.] et Hearnii Oxon. L. 2. et C. *per una*

Ex his ducentos viginti quinque, qui omnium con- 14
sensu destinabantur et infandae colonorum caedis et defectionis auctores, vinctos Romam deducunt. ceteram multitudinem incolumem, praesidio inposito,

Lovel. 2. Tum *cursantes* Portug. et Haverk. [Veith.] Sed cum per compendium *ĉcursantes* scriptum fuisset, facile prima syllaba, unica tantum litera notata, a litera sequenti elidi potuit. qua ratione etiam *cursatio*, pro *ĉcursatio*, sive *concursatio*, unus codex praefert supra 5, 40, 3. *cursum*, pro *ĉcursum*, sive *concursum*, infra 10, 19, 16. (* 30, 25, 3. Ita *scribere* pro *conscribere* v. ad 35, 41, 7.) Contra *concursu*, sive *ĉcursu*, pro *cursu*, infra datum erat in uno cod. 10, 5, 2. *concursare* in hac re proprium est. V. ad 35, 49, 9. Supra etiam 4, 6, 9. *Concursare toto foro candidati coepere*. Phaedr. 2. fab. 5, 1.

Est ardelionum quaedam Romae natio,
Trepide concursans.

et 3. fab. 10, 24.

Dum quaerunt lumen, dum concursant familia.

Praeterea *pavidos redit* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 13. *Quos reliquos fortuna ex nocturna caede ac fuga fecerat, in deditionem accipiunt*] *quos reliquos fortunu caede ac fuga fecerat*, duabus vocibus neglectis, Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Tum *in ditionem accipiunt* Florent. V. infra ad 33, 20, 5.

§. 14. *Ducentos viginti quinque etc. vinctos Romam deducunt*] Vet. lib. *CCXXXV*. SIG. Ita et Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Klock. et Hearnii Oxon. N. et B. *ducenti et XXXV. vinctos Romam deducunt* Gaertn. *ducenti XXXV. vinctos Romam deducunt* Portug. *ducenti triginta quinque vincti Romam reducuntur* Haverk. Nihil mutandum arbitror. Quum olim per notas scriptus esset numerus, incerti librarii, quemadmodum exprimendum foret, extulerunt casu primo. Alii deinde hos secuti, ut posteriora prioribus convenirent, etiam *vincti* dederunt, et verbo addiderunt terminationem passivi, quae per notas scribi solita facile vel omitti vel addi potuit. V. ad 39, 22, 8. Sed nec prima syllaba verbi ejusdem mutanda erat. Saepe *deducere* et *reducere* commutari solent. V. ad 6, 26, 8. *vinctos Romam ducunt* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 2. At mox sequitur *qui Romam deducti erant*.

Destinabantur et infandae colonorum caedis et defectionis auctores] Pall. pr. et tert. *destinabantur infandi colonorum caedis* etc. GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. nisi quod insuper omittant vocem *auctores*. Ejus loco *actores* praefert Lovel. 2. V. supra ad 1, 26, 5. Prius *et* deficit etiam in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.]

Praesidio inposito Sorae relinquunt. Omnes, qui Romam deducti erant] Ex omnibus his verbis nihil, nisi tantum *qui praesidio deducti erant*, superest in Voss. 2. Leid. 1. ac Lovel. 3. et 4. *Sorae relinquit* exhibent Harlej. et edd. antt. usque ad Ascensium, qui anno 1513. *relinquunt* substituit, adsentientibus reliquis scriptis.

15 Sorae relinquunt. Omnes, qui Romam deducti erant, virgis in foro caesi, ac securi percussi summo gaudio plebis; cujus maxime intererat, tutam ubique, quae passim in colonias mitteretur, multitudinem esse.

1 XXV. Consules, ab Sora profecti, in agros
2 atque urbes Ausonum bellum intulerunt. mota namque omnia adventu Samnitium, quum apud Lautulas dimicatum est, fuerant, conjurationesque circa Campa-

§. 15. *Cujus maxime intererat, tutam ubique, quae passim in colonias*] *cum maxime intererat* Lovel. 2. Deinde *tutam ubicumque passim in colonias* idem Lovel. 2. *tutam ubique passim in colonias* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed pronomen *quae* interceptum est a praecedenti vocula *que*. V. ad 29, 6, 8. *tutam ubique, quo passim in colonias* Portug. et Haverk. *tutam ubique, passim qui in colonias* Fragm. Hav. Paullo ante *et securi* Voss. 2. Mox *esse multitudinem* alio ordine Gaertn.

§. 1. *In agros atque urbes Ausonum bellum intulerunt*] *Auxonum* Voss. 2. hic et infra semper hoc cap. *Ausonium* Leid. 1. *Ansonum* Gaertn. V. supra ad 8, 16, 1. Paullo ante *a Sora* Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. *ad Sora* Voss. 1. a m. 1. literam *d* manus altera tollendam esse indicat.

§. 2. *Mota namque omnia adventu Samnitium*] *mora namque omnia* Portug. *montanamque omnia* Lovel. 3. Et ita fuit in Florent. a m. 1. in quo manus altera substituit *mota quae omnia*. Tum *adventus Samnitium* Leid. 2. et Gaertn. Sed litera *s* fini vocis adcrevit ex initiali vocis sequentis. V. ad 28, 25, 2.

Quum apud Lautulas dimicatum est, fuerant] *apud Lausulas* Lovel. 2. 4. *apud Lauculas* Leid. 2. Portug. et Fragm. Hav. *apud Laucullas* Haverk. V. paullo ante hoc lib. c. 23, 4. Deinde *dimicatum esset* Harlej. et edd. vett. usque ad Frobenium, qui anno 1535. *dimicatum est* edi curavit, consentientibus reliquis scriptis. Praeterea *τὸ fuerant* non adparet in Harlej.

Conjurationesque circa Campaniam passim factae. nec Capua ipsa] Vocula *que* non adparet in Portug. et Haverk. Tum *circa Capuam* Lovel. 4. in ipso contextu. Deinde *ne Capua ipsa* Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Sed ultima litera *τοῦ nec* intercepta est a prima vocis sequentis. V. ad 23, 8, 9. et mox hoc cap. ad §. 6.

§. 3. *Quin Romam quoque et ad principum quosdam inquirendos ventum est*] *qui Romam quoque* Leid. 2. et Lovel. 3. Tum *ad principium quosdam inquirendos* Voss. 1. et Lovel. 1. V. ad 2, 27, 12. Insuper *inquirendo* Portug. et Haverk.

Ceterum Ausonum gens etc. in potestatem venit] *Certum* Portug. et Haverk. V. infra ad 34, 36, 4. Hinc *in potestate venit* iidem codd. quod eodem modo dictum

niam passim factae. nec Capua ipsa crimine caruit.
quin Romam quoque et ad principum quosdam in- 3
quirendos ventum est. Ceterum Ausonum gens
proditione urbium, sicut Sora, in potestatem venit.
Ausona, et Minturnae, et Vescia, urbes erant: ex 4
quibus principes juventutis duodecim numero, in
proditionem urbium suarum conjurati, ad consules
veniunt: docent, *suos, jampridem exoptantes Samni-* 5
tium adventum, simul ad Lautulas pugnatum audie-

esse posset, quo *venire in conspectu*, de quo infra v. ad 35, 27, 4. Codicum tamen pro hac lectione stantium auctoritas non tanta apud me est, ut illis solis fidem habere audeam. V. etiam ad 9, 38, 1. (*25, 15, 1. 39, 20, 7.)

§. 4. *Ausona, et Minturnae, et Vestina, urbes erant*] Anno ab urbe cond. CDXIX. hic noster Livius [8, 16, 1.] aït, Cales urbem Ausonum fuisse, quae proximo deinde anno a M. Valerio Corvino expugnata colonia Romana facta est. Plinius autem l. 3, 5. ubi de Latio, Ausones habuisse sedem inter Circejos ac Lirim amnem, scriptum reliquit. Haec omnia diversis temporibus fieri poterant: sed tamen judicet lector. GLAR. Vet. lib. alii *Vestitia*, alii *Vestia*. Ego *Vescia* legendum puto. Nam *Vescia*, ut 8, [11, 5.] dixi, Ausonum erat, auctore Stephano. SIG. Pal. pr. *Vescuia*. sec. *Ausonia et Minturnae et Vestitia*. Sigonius existimat hic legendum *Vescia*. GEBH. *Autsona* Klock. *Auxona* Voss. 2. *Ansonia* Gaertn. *Ausonā* Leid. 1. *Ausonia* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. B. et ed. Mediol. anni 1505. Alibi hujus urbis mentionem nondum reperi. Tum *Numtūnae* Harlej. *Nuntumnae* edd. vett. pro quo Mediol. anni 1505. *Minturnae* dederunt, id quod Ascensius anno 1513. et mox reliqui recte adoptarunt. Praeterea *Vestina* Leid. 2. Lovel. 1. 2. Harlej. et edd. antt. nisi quod *Vestinia* sit in Tarvis. pr. *Vesticia* Portug. et Haverk. *Nesticia* Gaertn. *Vesana* Voss. 2. et Lovel. 2. *Vescina* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 4. et Portug. Sigonii *Vescia* emendantis conjecturam probat etiam Cluver. 3. Ital. ant. 10. p. 1082. *Vescini* incolae hujus urbis ex ejusdem Sigonii emendatione infra occurrunt 10, 20, 1. ubi etiam vide. Praeterea *urbes exstant* Lovel. 2. Mox *in proditione urbium*, pro *in proditionem*, Harlej. et edd. vett. Verum restituerunt Mediol. anni 1505. quod postea etiam Aldus recepit. Tum *ad quos*, pro *ad consules*, Klock. quae lectio ex non intellecta compendiaria scriptura *ad cos* nata est. (* v. ad 28, 9, 4.)

§. 5. *Exoptantes Samnitium adventum, simul ad Lautulas pugnatum audierunt*] *exortantes* Lov. 2. Sed, literas *P* et *R* saepe in Mstis confundi, infra videbimus ad 23, 1, 6. Hinc *ad Lausulas* Lov. 2. 4. *ad Lauculas* Leid. 2. Port. et Haverk. V. modo ad §. 2. Inde *pugnatum audietur* Lovel. 3. et Voss. 2. *pu-*

runt, pro victis Romanos habuisse, juventute, armis
6 *Samnites juvisse. fugatis inde Samnitibus, incerta pace agere, nec claudentes portas Romanis, ne arcessant bellum; et obstinatos claudere, si exercitus admoveatur. In ea fluctuatione animorum obprimi incautos posse.*
7 His auctoribus mota propius castra: missique eodem tempore circa tria oppida milites, partim armati, qui occulti propinqua moenibus insiderent loca; par-

gnatum adierunt Port. quomodo interdum lapsi sunt scribae. V. infra ad 10, 12, 2. *audiere* Gaertn. *audiverunt* Lovel. 4.

Pro victis Romanos habuisse, juventute et armis Samnites juvisse] Abest copula *et* ab Pal. sec. Primus vero, tert. et Camp. *juventutem armis Samnitem juvisse.* GEBH. Thuan. *juventute, armis Samnitem juvisse.* Etiam Palatini, Voss. copula deficiebantur. Satis placet Thuanei lectio. J. FR. GRON. Copula apud me in uno tantum superest Harlej. In reliquorum autem verborum scriptura ceteri inter se dissentiunt. *juventutem armis Samnitem* habent Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *juventutem armis Samnites* Voss. 2. Port. et Haverk. [Veith.] *juventute, armis Samnitem* Lovel. 4. *juventute, armis Samnites* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. Klock. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. Cod. Thuanei lectio, quam Gronov. sibi placere testatur, ferri posset, si plures Msti consentirent. V. supra ad 7, 33, 15. Nunc vero, quum unus tantum meorum suffragetur, vix eam probare possum. Copulam tamen, quam tantum non omnes ejiciunt, expungendam putavi. Infra 35, 44, 5. *Omnem se Graeciam armis, viris, equis, omnem oram maritimam classibus completurum.* ubi plura vide. Adde, quae supra notata sunt ad 3, 68, 4. Praeterea *adjuvisse* Lovel. 4. a m. 1. *munivisse* Portug. *lisse* Haverk.

§. 6. *Incerta pace agere*] *inceria pace* Florent. Sed a manu altera superscripta est litera *m*, ut sit *pacem.* Inter aberrantis librarii peccata referendum est. Nam et optimi codd. interdum male a scribis habiti sunt.

Nec claudentes portas Romanis, ne accersant bellum] MS. Fuld. *arcessant bellum.* MOD. *ne claudentes*, vel *ne claudentis* Voss. 2. et Lovel. 3. ultima litera τοῦ *nec* a prima vocis sequentis intercepta. V. supra hoc cap. ad §. 2. Iidem vero codd. mox *ne* omittunt. sed ejus loco *nec* praeferunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *accersant* Haverk. *arcescant* Klock. *accerscent* quaedam vett. edd. aliae *accerserent.* Sed recte Modius *arcessant* restituit; quomodo non modo reliqui Msti et edd. antiquissimae Rom. anni 1472. Parm. et aliae praeferunt, sed se quoque in duobus Pall. reperisse, supra testatus est Gebhard. ad hujus lib. c. 9, 12. ubi insuper vide, quae notantur.

partim togati, tectis veſte gladiis, qui sub lucem apertis portis urbes ingrederentur. Ab his simul 8
cuſtodes trucidari coepti, simul datum signum armatis, ut ex insidiis concurrerent. ita portae occupatae, triaque oppida eadem hora eodemque consilio capta. Sed, quia absentibus ducibus inpetus 9
est factus, nullus modus caedibus fuit; deletaque Ausonum gens, vix certo defectionis crimine, perinde ac si internecivo bello certaſſet.

Et obſtinatos claudere, si exercitus admoveatur] Copula *et* deest ab Harlej. et edd. Aldo prioribus. Tum *si exercitus moveatur* Florent. *si exercitus admoventur* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *si exercitus admoveant* Harlej. Verum unus tantum erat exercitus hoc anno conscriptus, cui olim Fabius dictator, nunc ambo consules praeerant. Scriptum fuerat *admoveaẽ*, id est *admoveatur*; pro quo librarius dedit *admoveãt*, id est *admoveant*. Error hic in Mſtis frequens est. V. infra ad 38, 40, 1.

§. 7. *Propinqua moenibus insiderent loca; partim togati, tectis veſte gladiis*] *insederent* Leid. 1. V. supra ad hujus lib. c. 2, 3. *propinqua moenibus loca insiderent* alio ordine Lovel. 4. Tum *partim tegati* Leid. 1. Hinc *teſtis veste gladiis* Portug. Mox in verbis sequentibus *urbem ingrederentur*, pro *urbes*, Lovel. 2. Portug. et Haverk. Male: intelliguntur enim tria Ausonum oppida modo memorata, ut ex verbis seqq. patet.

§. 8. *Simul cuſtodes trucidari coepti, simul datum signum armatis, ut ex insidiis concurrerent*] Prima vox deest in Portug. et Haverk. [Veith.] Sed, praeterquam quod et plures et meliores codd. eam vindicent, Livium τὸ *simul* repetere solitum fuiſſe, supra vidimus ad 3, 50, 12. Deinde *simul clarum signum* Haverk. V. ad h. lib. c. 29, 5. et 10, 36, 11. Tum *ut exsignis concurrerent* Portug. Paullo ante *Ab his*, vel *Ab hiis*, Florent. Voſſ. duo, Leid. duo, Lovel. 4. 5. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav.

Eadem hora eodemque consilio capta] Omnia haec vocabula errore scribarum exsulant a Portug. et Hearnii Oxon. B.

§. 9. *Deletaque Ausonum gens*] *delataque* Voſſ. 1. et Lovel. 1. quomodo etiam supra peccabatur 6, 2, 9. 8, 15, 4. et alibi. *delectaque* Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 4, 25, 8. *deleta*, sine copula *que*, Lovel. 2. Tum *Auxonum gens* Voſſ. 2. *Ansonum gens* Gaertn. V. supra hoc cap. §. 1. Paullo ante *inpetus factus est*, alio ordine, Lovel. 2.

Perinde ac si internecino bello certasset] MS. Fuld. *perinde ac si internecivo bello certasset*, pro *internecino*. MOD. Antiquiſſima Andreae editio *internecivo* Pal. sec. *internectivo*. Camp. *internitio bello*. Sed melius credo *internecinum bellum* dici πανόλεϑρον. Plautus Amphitr. 1, 1, 33.

1 XXVI. Eodem anno, prodito hostibus Romano praesidio, Luceria Samnitium facta. nec diu pro-
2 ditoribus inpunita res fuit. Haud procul inde exercitus Romanus erat: cujus primo inpetu urbs, sita in plano, capitur. Lucerini ac Samnites ad
3 internecionem caesi. eoque ira processit, ut Romae quoque, quum de colonis mittendis Luceriam con-

Victores victis hostibus legiones reveniunt domum,
Duello exstincto maximo, atque internecatis hostibus.

Mox c. 26. *Samnites ad internecionem caesi.* Livius l. 22, 58. *Non internecinum sibi esse cum Romanis bellum.* Ubi tamen perperam Pall. tres *Non internitione civium.* Trogus 6, 6. *Quod non Graeciae laboribus assiduisque bellorum internecinis odiis consulens fecit.* 11, 9. *Graecos veterum bellorum memoria internecinique cum Persis odii accendebat.* GEBH. *inter se bello certasset* Gaertn. *interno cive bello certasset* Lovel. 4. *interno cives bello certasset* Leid. 2. et Voss. 1. a m. 2. *interno cives certassent bello* Lovel. 1. *internocivo bello certasset* Florent. Voss. 2. et Lovel. 2. *internecivo bello certasset* Leid. 1. Harlej. Klock. et Portug. cum edd. vett. Hodie passim in optimis edd. potius *internecinus*, quam *internecivus*, recipi solet. V. apud Cic. or. 14. Phil. 3. ubi consulendus est Ferrar. apud Plin. 8, 24. 10, 8. apud Gell. 2, 1. apud Apulej. 5. Met. p. 96. ed. Pric. et alios. Utro modo legatur, perinde esse, pronunciat Jac. Gothofr. ad l. 14. C. Theod. de Accusat. ubi de *internecivi actione* agit. Contra *internecivus* praeferendum esse, docere conatur Dausquej. in Orthog. part. sec. h. voce. Eamdem etiam orthographiam probare videtur Voss. in Etym. ling. Lat. in v. *Nex.* V. etiam Torrent. ad Suet. Aug. 35. Huic etiam scripturae favent codd. memoratae lectiones. *certasset bello* alio ordine est etiam in Portug. et Haverk. Insuper *proinde ac si* Lovel. 2. V. infra ad 27, 8, 18.

§. 1. *Prodito hostibus Romano praesidio, Luceria Samnitium facta*] *proditum hostibus Romano praesidio* Portug. a m. 1. *prodito gentibus Romano praesidio* Hearnii Oxon. N. in margine: quae eadem lectio etiam in contextu Voss. 1. exstat, altera *hostibus* inter versus adscripta. Tum *Lucrecia Samnitum facta* Haverk. in quo mox etiam in verbis seqq. omittitur vox *res.*

§. 2. *Ad internecionem caesi*] *ad interempcionem* Gaertn. V. infra ad 36, 34, 2. *ad internectionem* Portug. *ad internicionem* Florent. ex interpolatione manus recentioris, Leid. 2. et Lovel. 4. *ad internitionem* Leid. 1. Lovel. 1. 2. Harlej. et Fragm. Hav. V. Cl. Duker. ad Flori 2, 17, 16. Vulgatam scribendi rationem defendit Dausq. in Orthogr. part. sec. in hac voce. Paullo ante transpositis vocibus *Romanus exercitus* praeferunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. Portug. et Haverk.

§. 3. *Ut Romae, quum de colonis mittendis*] Pall. tres, et Camp. editio *ut Romae quoque, quum de*

suleretur senatus, multi delendam urbem censerent.
Praeter odium, quod exsecrabile in bis captos erat, 4
longinquitas quoque abhorrere a relegandis tam
procul ab domo civibus inter tam infeſtas gentes
cogebat. Vicit tamen sententia, ut mitterentur co- 5
loni. duo millia et quingenti miſſi. Eodem anno,
quum omnia infida Romanis eſſent, Capuae quoque

colonis mittendis Luceriam senatus consuleretur. GEBH. Thuan. tres Pall. Voſſ. Helm. Campanus, *ut Romae quoque, quum de colonis.* J. FR. GRON. Eamdem voculam admittunt ex meis Voſſ. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. omnes insuper, quos Hearne Oxonii consuluit. Videtur intercidiſſe in aliis ob similitudinem sequentis.

Consuleretur senatus, multi delendam urbem censerent] *consuleretur, multi senatus delendam* Lovel. 4. Tum *delendam urbem consulerent* Hearnii Oxon. B. cujus codicis librario adhuc obversabat vox praecedens *consuleretur.* V. infra ad 24, 48, 13.

§. 4. *Praeter odium, quod exsecrabile in bis captos esset*] Quando initio hujus libri, ut antea diximus [ad c. 12, 9.] Luceria Romanis amica eſſet, verisimile est, foedere, non oppugnatione, Romanorum factam. quod Livius tamen speciatim de hac urbe non meminit, de Appulis tamen non omisit anno CDXXVIII. Deinde eadem urbs Samnitium facta est, videlicet in quam Samnites Romanorum obsides ponere non dubitarunt. Id autem intelligimus actum, dum ad Furculas Caudinas Romani obsidebantur, etiamsi Livius ne verbo quidem meminerit. Rursus deinde Papyrius Censor cepit: sed cum ad Samnites rursus defeciſſet, hic secundario capitur. Ter igitur Romanorum fuit, sed bis capta. GLAR. *Propter odium* Leid. 2. Lovel. 3. Portug. et Haverk. V. ad 4, 61, 10. Hinc vox *odium* deficit in Voſſ. 2. [*quod* in Veith.] Tum *ibi bis captos* Gaertn. *in his captos* Leid. 1. et ed. Parm. *in his captis* multae aliae ex vett. editionibus. Pro *esset* deinde Froben. anno 1535. subſtituit *erat.* Sed alterum superest in Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. [*esse* Veith.] Alio ordine *quod erat exsecrabile in bis captos* praefert Portug. *quod erat inexsecrabile in bis captos* Haverk.

Longinquitas quoque abhorrere a relegandis tam procul ab domo civibus] *ab religendis* Portug. a m. 1. *ab religandis* a m. 2. *ab relegandis* Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Tum *et tam procul ab domo* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *a domo* Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. in quo poſteriore quinque priora vocabula desunt. Mox in verbis sequentibus *in certam*, pro *inter tam* Leid. 1. et *cogebant* Leid. 2.

§. 5. *Ut mitterentur coloni*] De Luceria colonia deducta in Apulia loquitur, de qua sic Diodorus [l. 19. p. 711.] in consulatu priore *'Οι δὲ Ρώμαῖοι φοβηθέντες μὴ τὰ κατὰ τὴν 'Απουλίαν*

6 occultae principum conjurationes factae. De quibus quum ad senatum relatum esset, haudquaquam neglecta res est. quaestiones decretae, dictatorem-

πράγματα τελέως ἀποβάλωσιν, ἀποικίαν ἐξέπεμψαν εἰς Λουκρίαν, πόλιν ἐπιφανεστάτην τῶν ἐν τοῖς τόποις. SIGON.

Duo millia et quingenti missi] Particula copulans *et* deficit in Portug. et Haverk. *mille et quingenti* exhibent Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C.

Capuae quoque occultae principum conjurationes patefactae] Vetus lectio *conjurationes factae*, non *patefactae*. GELEN. Ut indicavit Gelenius, habent omnes nostri libri, tam cusi, quam scripti, *conjurationes factae*. GEBH. Cum Gelenio scripsimus *occultae principum conjurationes factae*. Nec aliter Andreas, Becharius, Moguntini, praeter scriptos nostros. 24, [5, 9.] *Conjuratio in tyranni caput facta indicatur per calonem.* Alterum video in primo Junta. J. FR. GRON. *patefactae* est in primo apud me Aldo; cujus editio Juntinam quadriennio praecessit. Sed lectio illa in nullo meorum codd. superest. Omnes enim ut et Oxonienses Hearnii legunt *factae*, nisi quod *pactae* sit in Leid. 1. Lovel. 4. et Gaertn. sollemni scribarum errore. V. supra ad 4, 4, 10. Adde ad 5. 27, 6. (* 35, 38, 8.) Supra cap. praec. *Conjurationes circa Campaniam passim factae.* 32, 26, 7. *Quum conjurationem fecissent, spectaculo intentum populum adgredi statuerant.* Ceterum *principium* est in Lovel. 1. et Kloch. V. ad 2, 27, 12. *conjurationes principum* alio ordine est in Lovel. 4. In verbis praecedentibus τὸ *Romanis* omittebat Hearnii Oxon. L. 1. *esset*, pro *essent*, perperam praefert Harlej.

§. 6. *Haudquaquam neglecta res est. quaestiones decretae*] *haud quamquam* Lovel. 1. et 3. V. ad 7, 26, 8. Verbum substantivum deficit in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. et C. [Veith.] An, una insuper litera expuncta, tota periodus ita connectenda est? *haudquaquam neglecta re, quaestiones decretae.* Sed et scriptorum lectio probari potest. Infra 21, 36, 4. *Nunciatur, rupem inviam esse. digressus deinde ipse ad locum visendum. haud dubia res visa, quin* etc. ubi, intercisis his periodis Livium gavisum esse, exemplis probabo. Potuit etiam τὸ *est*, quod superest in optimo Florent. Kloch. et Harlej. unde nihil notatum in excerptis vidi, excidisse, vel propter vocis praecedentis literas finales, vel quod per compendium unica tantum litera *ē* scriptum esset. V. supra ad 2, 33, 5. 7, 34, 13. 9, 8, 13. et alibi saepe. Mox *in quaestionibus exercendis* Leid. 2. *dicendis quaestionibus* Lovel. 4. a m. 1. in quo inter versus emendatur *exercendis quaestionibus*.

§. 7. *C. Menenius dictus. Is M. Foslium magistrum equitum dixit*] *C. Maenius.* Haec plebeja gens fuit: illa patricia. GELEN. Hos iterum ambos factos esse, scriptum est in tabulis Capitolinis. De quibus sic Diodorus l. 19. [p. 713.] Ὁ δὲ δῆμος εὐθὺς δύναμιν τε ἱκανὴν ἐξέπεμψεν ἐπ' αὐτούς, καὶ στρατηγὸν αὐτοκράτορα Γάϊον Μαίνιον, καὶ μετ' αὐτοῦ, κατὰ τὸ πάτριον ἔθος, Μάνιον Φούλβιον ἵππαρχον. τούτων δὲ τὰ πλησίον Καπύης καταστρατοπεδευσάντων, οἱ Καμπανοὶ τὰ

que quaestionibus exercendis dici placuit. C. Mae- 7
nius dictus. is M. Foslium magistrum equitum dixit. Ingens erat magistratus ejus terror. itaque sive ti-

μὲν πρῶτον ἐπεχείρουν ἀγωνίζεσθαι. Ergo Diodorus dictatorem creatum rei in Campanos gerendae, non quaestionis in eos exercendae causa aït. SIG. Non Diodorus tantum, sed Fasti etiam Capit. tradunt, Maenium hoc anno dictatorem rei gerendae caussa creatum fuisse. Volunt nempe viri docti, eosdem Fastos secuti, ante sexennium, proximo anno post cladem ad furculas Caudinas acceptam, Maenium hunc cum eodem Foslio magistro equitum, dictatorem fuisse, sed quaestionum exercendarum caussa; hoc autem anno rei gerundae caussa: nonnullos autem historicos, eorumque exemplo Livium, ultima illa dictatura rei gerendae caussa praetermissa, perperam priorem ad hunc annum transtulisse, errore, ut fit, ex historiarum similitudine nato; quia utroque anno Luceria capta memoratur: quae ergo Livius usque ad finem hujus capitis refert, pertinere ad gesta anni, qui calamitatem Caudinam secutus est. V. Pighium in Annal. ad ann. CDXXXIII. p. 350. et ad ann. CDXXXIX. p. 359. quibus locis sententiam hanc pluribus deducit, ac confirmat. Sigonius in Fast. ad ann. CDXXXIII. priorem etiam dictaturam rei gerendae caussa in Maenium conlatam putat: quod quare minus placeat, infra v. ad hujus lib. c. 34, 14. Ceterum *Menenius*, ut ante Gelenium edebatur, superest in Lovel. 2. Harlej. Portug. a m. 2. et Hearnii Oxon. C. V. ad 8, 13, 1. *Memnius* in Lovel. 4. *Mevius* in Voss. 2. Tum magistri equitis praenomen exsulat a Lovel. 4. Deinde *Folius* legunt Voss. uterque, Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. Gaertner. Portug. et Haverk. *Falius* Leid. 2. *Follius* Lovel. 4. Harlej. et Fragm. Hav. V. supra hoc lib. ad c. 20, 1.

Itaque sive timore ejus, seu conscientia, Calavios etc. *mors* etc. *judicio subtraxit*] Membranae Fuldens. longe aliter, *itaque sive timor, seu conscientiae vis Calavios O. N. q.* etc. *judicio subtraxit.* MOD. Pal. pr. Andreae, Campanique edd. *itaque sive timor, seu conscientiae vis.* sec. *itaque sive timor seu conscientiae vi.* tert. *Ingens erat magistratus ejus. Terror itaque sive timor seu conscientiae vix.* Sed non bella stat structura, nisi legas *itaque sive timor seu conscientiae vi* etc. *mors, haud dubie ab ipsis conscita, judicio subtraxit.* Ad quam non attendit Modius. GEBH. Becharius et Aldina: *sive timore seu conscientia ejus.* Ascensius et Mogunt. *sive timore seu conscientiae vi.* Fuld. memb. Thuan. duo Pall. uterque Voss. Helm. Andreasque, et Campanus, *sive timor seu conscientiae vis.* Proba lectio, si *morte* scribas, hoc modo: *Ingens erat magistratus ejus terror. itaque sive timor seu conscientiae vis Calavios Ovium Noviumque (ea capita conjurationis fuerant) morte haud dubie ab ipsis conscita judicio subtraxit.* J. FR. GRON. Quae hodie prostat lectio, demum obvia fuit in Frobeniana ed. anni 1535. Una voce transposita, *sive timore seu conscientia ejus* praeferunt Florent. Harlej. et ed. Mediol. anni 1480. eamque secutae aliae multae. *sive timore, seu conscientiae vi* Haverk. et ed. Mediol. anni 1505. cum pluribus aliis usque ad Froben. *sive timor seu conscientiae vis*, praeter Voss. a

more ejus, seu conscientia, Calavios, Ovium Noviumque, (ea capita conjurationis fuerant) priusquam nominarentur apud dictatorem, mors haud
8 dubie ab ipsis conscita judicio subtraxit. Deinde,

Gronovio laudatos, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. Klock. Neapol. Latinii, Hearnii Oxon. N. C. L. 2. et B. [Veith.] atque edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Neque inde diffentiunt Lov. 4. et Fragm. Hav. nisi quod legant *sive timor*, *sive conscientiae vis*. Forte crediderunt scribae eorum codd. post *sive*, non *seu*, sed eamdem particulam repetendam esse. At perperam. V. infra ad 10, 14, 9. Nisi aliud obstaret, vulgatum defendi posset simili loco Livii 6, 1, 7. *Cui judicio eum mors, adeo opportuna, ut voluntariam magna pars crederet, subtraxit.* Sed consensus codd. docet, minima mutatione τῷ *mors* in *morte* mutato, Gronovii conjecturam veram esse. Longior ambitus orationis librariis errandi caussa fuit, eosque induxit, ut *mors* pro *morte* substituerent; quod ut cum praecedentibus consistere posset, ea etiam in paucis codd. et plerisque editt. paullatim variis modis mutata sunt.

Calavios Ovium Noviumque] Vet. lib. *Ovum Novumque*. Sunt autem haec Calaviae gentis praenomina. SIG. Haec lectio iterum primum exstat in Froben. anni 1535. et ei fere consentit Florent. nisi quod *Calabios Obium Noviumque* praeferat, litera *v* in prima ac secunda voce in *b* mutata: quod in Mstis frequens est. V. supra ad 5, 24, 5. *Calabios Obvium Noviumque* est in Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. Klock. Harlej. et Hearnii Oxon. B. et N. quorum ultimus *Calabium* in margine exhibet. *Calabios Obviumque* Voss. 2. et Lovel. 3. *Calabium Obvium Noviumque* Fragm. Hav. *Calabium Obvium Novumque* Lovel. 2. *Calabros Obvium Noviumque* Leid. 2. et Lovel. 4. *Calabros Obvium Novumque* Haverk. et Portug. in cujus posterioris margine *Cavios Calabios* adscribitur. *Calabrum Obvium Noviumque* Gaertn. *Calamum Obvium Noviumque* Oxon. L. 2. apud Hearnium, qui in reliquis etiam *Obvium Noviumque* invenit. [*calamum obvium novumque* Veith.] Vulgatum praefero. *Calaviorum* gens apud Campanos celebris saepius apud Livium memoratur. V. supra hoc lib. ad c. 7, 2. Unde etiam patet, recte *Ovium* tamquam praenomen usurpari. Sigonio itaque adsentiri nequeo, ex cod. suo *Ovum Novumque* probanti. Longe enim alia fuit ratio praenominum apud reliquos Italiae populos, quam apud Romanos. Illis enim saepe *Octavius*, *Marius*, *Decius*, *Stenius*, *Pacuvius* ac similia pro praenominibus sunt, quae Romanis nomina gentium fuerunt. V. supra ad 1, 23, 4. et c. 49, 9.

Ea capita conjurationis fuerant] *ea enim capita* Portug. Male. Addita est vocula ab illis, qui orationem ceteroquin male cohaerere existimarunt. V. infra ad 10, 39, 4. Contra vocula *ea* deficit in Lovel. 3. Eam etiam sine sensus detrimento vel adesse, vel abesse posse, infra videbimus ad 40, 57, 3. Quum autem constanter reliqui codices vulgatum tueantur, nihil etiam novandum arbitror.

Haud dubie ab ipsis conscita ju-

ut quaestioni Campanae materia decessit, versa Romam interpretando res: non nominatim, qui Capuae, sed in universum, qui usquam coïssent conjurassentve adversus rempublicam, quaeri senatum

dicio subtraxit] *haud ab ipsis conscita*, una voce omissa, Leid. 1. *haud dubie ab ipsis conscia* Voss. 1. et Lov. 1. *haud dubie ab ipsis concita* Port. in contextu, cujus loco ad marginem altera lectio *conscita* adscripta est. *Consciscere* in hac re sollemne verbum est. Supra 3, 58, 6. *Appius sibi mortem conscivit.* Infra 39, 19, 2. *Non solum ne effugeret, sed ne mortis consciscendae locum haberet.* 45, 5, 12. *Renunciaret populo, Euandrum sibi ipsum mortem conscivisse.* Eamdem locutionem etiam apud JCtos frequentem esse, patet ex Brisson. de Signif. verb. ad jus pertin. h. voce. Deinde *auditio subtraxit* Lovel. 1. *judicio subtrahit* Leid. 2.

§. 8. *Ut quaestioni Campanae materia decessit*] Pall. duo, et Camp. editio *ut quaestioni Campaniae.* GEBH. Ita et Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *in quaestione Campaniae* Lovel. 2. *ut quaestioni Capuanae* Hearnii Oxon. N. et C. V. supra ad 7, 30, 21. Tum *materia defecit* Lovel. 4. quod ex interpretis glossa natum videtur. *decessit materia quaestioni* dictum eodem fere modo, quo *decessit hostibus spes, mentibus pavor, cura plebi*, ac similia; de quibus v. Cel. Burm. ad Quinctil. Declam. 6, 6. et quae supra notantur ad 4, 52, 8.

Versa Romam interpretando res] Pal. sec. *versa est Romam interpretando res.* GEBH. Ita et Haverk. Sed insuper *versa est Romam interpretando reos* Gaertn. [Veith.] *versa Romam interpretando reos* Portug. in quo a manu altera interpolabatur *versaque Romam.* Voces *res* et *reus* in Mstis saepe commutari solent. V. ad 45, 37, 8.

Sed in universum, qui usquam coïssent conjurassentve adversus Romanum populum, quaeri senatum jussisse] Pro certo habeo, legendum esse *adversus rempublicam.* nam subdit, *coïtiones honorum adipiscendorum causa factas adversus rempublicam esse.* Et haec est trita loquendi forma. Error ex notis ortus *R. P.* SIG. Praeclare Sigonius, *adversus rempublicam* legendum esse, felicis ingenii sagacitate adsecutus est, docens errorem ex notis *R. P.* natum esse. Sane etiamnum *adversus R M. P.* legitur in Florent. et Klock. *adversus remp.* vel *adversus rempublicam* in Voss. 1. Leid. utroque, et Lovel. 1. 2. 3. et 4. Id, quod ante Sigonium vulgo edebatur, tantum superest in Harlej. et Gaertn. Sed transpositis vocibus *adversus populum Romanum* in Voss. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] quasi compositio altera *Romanum populum* Liviana non esset. Verum de ea v. ad 10, 16, 6. Saepissime *respublica* in Mstis culpa librariorum in *populus Romanus* abiit. V. supra ad 2, 48, 9. 4, 48, 13. infra ad 10, 29, 5. 21, 62, 10. 26, 35, 5. 28, 28, 11. c. 42, 15. 37, 50, 6. (*ubi alia vide.) 38, 58, 6. 39, 16, 3. Epit. 40. 42, 33, 3. 45, 23, 9. Adde Gronov. 4. Obs. 14. p. 228. Graevium ad Cic. Orat. 3. Agrar. 4. Torren. ad Valer. Max. 2, 2, 9. c. 9, 6. et Cortium ad Sall. Catil. 31. Contrario errore *populus Romanus*

9 juſſiſſe: et coïtiones, honorum adipiscendorum caussa factas, adversus rempublicam eſſe: latiorque et re et personis quaeſtio fieri; haud abnuente dictatore,
10 sine fine ulla quaeſtionis suae jus esse. Poſtulabantur ergo nobiles homines. adpellantibusque tribunos nemo erat auxilio, quin nomina reciperentur.
11 Inde nobilitas, nec hi modo, in quos crimen inten-

abiit in *respublica*. V. ad 22, 37, 12. Ex eodem fonte ortum est, quod in sollemni formula *respublica populi Romani*, quae scripta est quatuor his literis *R. P. P. R.* duae poſteriores, quibus indicabantur voces *populi Romani*, omiſſae fuerint. V. ad 8, 9, 8. Praeterea *sed in universos* Lovel. 2. [Veith.] *sed universos* Lovel. 4. Verum *in universum* hic est in genere, generatim. Deinde *qui usque coïssent* Portug. quomodo et alibi scribae lapsi sunt. V. ad 5, 45, 1. (*35, 51, 3.) Eodem errore *que* et *quam* saepe in Mſtis confundi, supra vidimus ad 5, 22, 3. *qui coïssent*, omiſſa media voce, Haverk. Ea tamen hic necessaria est. Opponuntur enim *nominatim Capuae* et *in universum usquam*. Tum *conjurassentque* Leid. 2. V. ad 24, 10, 2. [*consurassetve* Veith.]

§. 9. *Et coïtiones, honorum adipiscendorum caussa factas, adversus rempublicam esse*] Pal. sec. habet, ut voluit Sigonius, *et coïtiones* (hic superscriptum *conjurationes*) *honorum adipiscendorum factas adversus rempublicam esse.* Neque secus primae edd. At Pal. pr. *adversus remp. opulii esse.* GEBH. *adversus rempublicam* non hoc loco Sigonius reſtituit, sed verbis praecedentibus, ut scholio ejus praescripta verba indicant. Neque etiam ita hic reſtituendi occasio ipsi subpetebat, quia eodem modo conſtanter exhibent omnes editi. Ex codd. autem pauci tantum in diversa abeunt. Gebhardi Pal. pr. consentiunt Voss. 2. et Lovel. 3. *adversus populum Romanum esse* eodem errore illi, quem modo emendabat Sigonius, praeferunt Hearnii Oxon. N. et C. Insuper vocula prima *et* deficiebat in Fragm. Hav. a m. 1. Tum *conciones* Portug. a m. 1. et Lovel. 2. V. supra ad 4, 13, 9. et infra hoc cap. ad §. 14. *conjurationes* Harlej. Male. Dictator quidem se quaerere jussum contendebat, qui *coïssent* vel *conjurassent* adversus rempublicam; at factiones candidatorum non *conjuratione*, sed *coïtione* adversus remp. facta, comprehendi poterant.

Latiorque et re et personis quaestio fieri] Pal. pr. *lacriorque et re et personis*. Forte *alacriorque*, vel *acriorque et re et personis quaeſtio fieri*. GEBH. Omnes mei in vulgatam lectionem conspirant. Eam etiam genuinam, ac nulla mutatione opus eſſe, evincunt sequentia *sine fine ulla*.

Sine fine ulla quaeſtionis suae jus esse] *sine fine ullo* Lovel. 2. 4. et Neap. Latinii. Male. Optimi enim et numero plures in vulgatum consentiunt. Et solet etiam Livius vocem *finis* genere sequiori usurpare. V. supra ad 4, 2, 4. Insuper vox *suae* deficit in

debatur, sed universi simul, negare, nobilium id
crimen eſſe; quibus, si nulla obſtetur fraude, pa-
teat via ad honorem, sed hominum novorum. ipsos 12
adeo dictatorem magiſtrumque equitum reos magis,
quam quaesitores idoneos ejus criminis eſſe: intel-
lecturosque ita id eſſe, simul magiſtratu abiſſent.
Tum enimvero Maenius, jam famae magis, quam 13

Lovel. 4. Tum *uis*, pro *ius*, Fragm. Hav. V. ad 3, 38, 13.

§. 10. *Adpellantibus tribunos nemo erat auxilio*] Veteres omnes editi et scripti *adpellantibusque tribunos*. J. FR. GRON. Copulans particula, quam etiam omnes mei tuentur, primum neglecta est in ed. Francof. anni 1578. *adpellantibusque tribunis* perperam est in Harlej. *Adpellare tribunos* est eorum auxilium inplorare. Supra 2, 55, 4. *Volero adpellat tribunos*. 8, 33, 7. *Tribunos plebis adpello, et provoco ad populum*. 43, 16, 5. *Adpellati a privato tribuni*. Fontem erroris supra v. ad 6, 3, 8. Et quidem tanto facilius hic lapsi sunt librarii, quod eorum tempore potius dicebatur *adpellare ad tribunos*, quam *adpellare tribunos*.

§. 11. *Nec ii modo, in quos crimen intendebatur, sed universi simul*] *nec hi*, vel *nec hii*, Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 4. Gaertn. Port. Haverk. et Fragm. Hav. *nec modo*, media voce omissa, Harlej. et edd. Aldo priores. Deinde *sed universe* Voss. 2. *sed universae* Lovel. 3. Mox alio ordine *id esse crimen* Lovel. 4. et Harlej. *id crimen esse omne* Haverk. Tum vox *quibus* deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. et Gaertn.

§. 12. *Reos magis, quam quaestores idoneos ejus criminis esse*] Vet. lib. *quaesitores*. ut Virgil. [6. Aen. 432.] *Quaesitor Minos urnam movet*. SIG. Ita non tantum omnes codd. mei, et Oxonienses Hearnii, verum non aliter etiam inveni in Parm. ed. Cic. 1. in Verr. 10. *Duo igitur consules et quaesitor erunt ex illius voluntate*. ad quem locum Ascon. *quaesitor* exponit, *praetor de pecuniis repetundis quaeſtionem exercens. Nam proprie quaesitores dicuntur criminalium quaeſtionum*. et Servius ad l. Virg. laud. *Quaesitores sunt, qui exercendis quaestionibus praesunt*.

Intellecturosque ita esse, simul magiſtratu abissent] Libri omnes iterum, *intellecturos ita id esse*. GEBH. *intellecturosque ita esse* primus ediderat Gruter. omiſſa vocula *id*, quam non modo omnes priores excusi, sed etiam manu descripti, conſtanter servant. Contra, conjunctione exsulante, *intellecturos id ita esse* praeferunt Voſſ. uterque, Leid. 2. Lovel. 1. 3. 5. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Sed recte Gronovius priorum edd. lectionem *intellecturosque id ita esse* revocavit, quam firmant Florent. Leid. 1. Lovel. 2. Klock. et Harlej. Tum *si simul magiſtratu* Portug. et Haverk. *simul ac magiſtratu* Lovel. 4. Male. V. ad 6, 1, 6. *simul magiſtra*, ultima syllaba poſterioris vocis neglecta, Klock. Denique *abiissent* Voss.

imperii, memor, progressus in concionem ita
14 verba fecit: *Et omnes anteactae vitae vos conscios habeo, Quirites, et hic ipse honos, delatus ad me, testis est innocentiae meae. neque enim, quod saepe alias, quia ita tempora postulabant reipublicae, qui bello clarissimus esset, sed qui maxime procul ab his coïtionibus vitam egisset, dictator deligendus exercendis quaestioni-*
15 *bus fuit. Sed quoniam quidam nobiles homines (qua de*

2. Lovel. 4. Portug. Gaertn. et Haverk. V. supra ad 2, 4, 2.

§. 13. *Tum enimvero Maenius*, etc. *progressus in concionem*] Vox *enim* deficit in Leid. 1. Harlej. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. et 2. sequens autem *vero* in Voss. 2. et Lovel. 3. cujus loco *non* praefert Gaertn. Male. V. supra ad 2, 22, 6. et Cl. Duker. ad 1, 52, 8. Hinc *Menenius* Lovel. 2. et Portug. a m. 2. *Menenius* Harl. *Memnius* Lov. 4. *Mevius* Gaertn. V. supra hoc cap. ad §. 7. Tum *praegressus* Haverk. V. ad 9, 10, 7. Deinde *in concione* Florent. Leid. uterque, Lovel. 1. Portug. Haverk. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Verum ita jungenda forent verba *in concione ita verba fecit*. Sed vulgatum servo. *Progredi in concionem*, ut *progredi in aciem*, *in proelium*, et similia passim. Litera *m* finalis, quae virgula notari solet, saepissime a librariis vel omitti, vel perperam addi solet. Mox *ita fecit verba* Harlej.

§. 14. *Etsi omnes anteactae vitae vos conscios habeo*] Legendum *Et omnes*. GELEN. Unus tantum Harlej. priscam ante Gelenium lectionem servat; reliqui *Et omnes* praeferunt, nisi quod vocula *Et* desit in Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 2, 44, 3. Tum *anteactae viae* Leid. 1. Hinc *consocios habeo* Haverk. *conscios abeo* Klock. V. ad 22, 59, 19. Mox *et hic ipsi delatus honos ad me* Leid. 1. *et hic et ipse honos delatus ad me* Leid. 2.

Quod saepe alias, quia tempora postulabant reipublicae] Pal. sec. *tempora postulabant P. C. Q. F.* GEBH. Ita et Portug. et Haverk. *tempora postulabant Romanum dictatorem* Lovel. 2. *tempora postulabant reipublicae C. Q. Fabius* Gaertn. Forte ad verba sequentia *qui bello clarissimus esset*, in margine adnotatum est, intelligi Q. Fabium; idque perperam contextum postea invasit. Vocem *reipublicae* non agnoscit Hearnii Oxon. C. Praeterea *quod saepe aliasque ita tempora* Klock. *quia* et *que* saepe in Mstis confundi, supra dictum est ad 5, 29, 3.

Qui bello clarissimus esset, sed qui maxime procul ab his concionibus] Legendum *procul ab his coïtionibus*, non *concionibus*. GELEN. Consentiunt Gelenio Florent. Klock. Voss. uterque, Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. Port. a m. 2. et Fragm. Hav. *conditionibus* praefert Leid. 1. reliqui *concionibus* V. paullo ante ad §. 9. Insuper *bello proximus erat* Portug. et Haverk. Tum vox *maxime* deerat in Leid. 2. Mox *delegendus* Port. *diligendus* Klock.

caussa, vos existimare, quam me pro magistratu quidquam incompertum dicere, melius est) primum ipsas expugnare quaestiones omni ope adnisi sunt: dein, postquam 16
ad id parum potentes erant, ne caussam dicerent, in praesidia adversariorum, adpellationem et tribunicium auxilium, patricii confugerunt. postremo repulsi inde 17
(adeo omnia tutiora, quam ut innocentiam suam purgarent, visa) in nos inruerunt, et privatis dictatorem

Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 9, 17, 15.

§. 15. *Quoniam quidam nobiles homines*] *quidem* Leid. 2. Lovel. 1. Florent. et Haverk. V. ad 39, 17, 5.

Qua de caussa vos existimare, quam me pro magistratu quidquam incompertum dicere] *quam de caussa* Portug. cujus margini *quam hac de caussa* adscriptum est. Tum *nos existimare* Voss. 1. et Gaertn. Deinde *qua me pro me magistratu* Florent. Ultima litera τοῦ *quam* intercepta est a prima vocis sequentis. V. ad 23, 8, 9. Forte autem librarius scribere voluit *quam me pro meo magistratu*. Sed reliqui omnes in vulgatum conspirant. Supra hoc lib. c. 7, 12. *Consules in privato abditi nihil pro magistratu agere.* 6, 38, 9. *Si M. Furius pro dictatore quid egisset.* Insuper *incompatum*, sive *incomperatum*, Portug. V. ad 39, 29, 6. et hoc ipso cap. §. 22. Mox in verbis sequentibus *omni ope*, sive *opere*, Lovel. 2. et Gaertn. V. ad 8, 16, 4.

§. 16. *Dein, postquam ad id parum potentes erant*] Ita primus edidit Frob. anno 1535. eamque lectionem servant Flor. et Leid. 1. Priores editi cum reliquis, quos consului, codd. legunt *deinde*. V. supra ad 3, 3, 6.

§. 17. *Adeo omnia tutiora, quam ut innocentiam suam purgarent, visa*] Luxatus locus in Pal. pr. ac tert. quorum scripturam adnotare supersedeo. secundus, *omnia tutiora, quam innocentiam suam purgare, visa sunt.* GEBH. *tuitiora* Leid. 1. Deinde *quam innocentiam suam purgarent* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Port. Gaertn. et Fragm. Hav. Voculam *ut* uncinulis inclusit etiam Klockius in contextu editionis, cujus margini variantes codicis sui lectiones adscripserat, sive indicans eam in cod. deesse, sive conjectura ductus eamdem delendam esse. *quam innocentiam suam purgarunt* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *quam innocentiam suam pugnare* Haverk. Deinde *visa sunt*, addita voce, Hearnii Oxon. B. ut et Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. in quo eaedem voces a m. 1. deerant.

In nos inruerunt, et privatis dictatorem poscere reum, verecundiae non fuit] Pro *visa in nos*, transpositis syllabis, *in Sabinos* praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. sed sine sensu. Deinde *in nos erruendo* Voss. 1. et Lovel. 1. unde *in nos eruendo* factum est in Leid. 2. qui insuper praefert *verecundiae non ut fuit.*

18 *poscere reum verecundiae non fuit: ut omnes Dii hominesque sciant, ab illis, etiam quae non possint, tentari, ne rationem vitae reddant; me obviam ire crimini, et*
19 *obferre me inimicis reum, dictatura me abdico. Vos quaeso, consules, si vobis datum ab senatu negotium fuerit, in me primum et hunc M. Foslium quaestiones exerceatis; ut adpareat, innocentia nostra nos, non majestate honoris, tutos a criminationibus istis esse.*
20 Abdicat inde se dictatura, et post eum confestim Foslius magisterio equitum: primique apud consules

§. 18. *Ut omnes Dii hominesque sciant, ab illis, etiam quae non possint, tentari*] *ut omnes, Dii homines, sciant* Florent. quae lectio defendi posset ex illis, quae notantur infra ad 24, 16, 9. Hic tamen vix uni mutanti fidem habere audeo. Supra 3, 17, 5. *Consules, tribunos, Deos hominesque omnes armatos opem ferre decuit?* 7, 5, 2. *Ut omnes Dii hominesque scirent, se parenti opem latam, quam ejus inimicis, malle.* V. Cl. Duker. ad Flori 2, 6, 43. Tum *ab ipsis* Leid. 2. V. ad 21, 41, 17. Deinde *quae non possunt* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. Harlej. Portug. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. *quae non possit* Lovel. 3. Mox *vitae* perperam deest in Leid. 2. Cic. Divin. in Caecil. 9. *Nihil est enim, quod minus ferendum sit, quam rationem ab altero vitae reposcere eum, qui non possit suae reddere.*

Me obviam ire crimini, et obferre me inimicis reum, dictatura me abdico] Tò *ire* deficit in Leid. 2. Pronomen *me* ultimo loco in Harlej. et edd. ante Aldum. Infra h. lib. c. 34, 14. *Ut privatus obviam iret crimini, dictatura se abdicavit.*

§. 19. *In me primum et hunc M. Foslium*] *et in hunc*, iterata praepositione, Lovel. 2. quod quidem Livio frequens esse, supra dictum est ad 6, 28, 6. hic tamen unius codicis fide admittere, temerarium puto. Deinde *M. Folium* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. Port. Gaertn. Haverk. et, teste Hearnio, Oxon. N. L. 1. B. et C. *M. Follium* Lovel. 4. Harl. Fragm. Hav. et Hearnii L. 2. V. supra hoc cap. ad §. 7. Eadem varietas et mox occurrit §. seq. Paullo ante *datum a senatu negotium fuit*, pro *ab senatu* et *fuerit*, Gaertn. V. ad 40, 14, 11. *ab senatu datum negotium fuerit*, alio ordine vocabulorum, Portug. et Haverk.

Tutos a criminibus istis esse] Vet. lib. *criminationibus*. SIG. Pall. tres, et Camp. ed. *tutos a criminationibus istis esse.* quod prodit quoque de suo Sigonius. GEBHARD. Codd. quos Sigonius et Gebhardus memorarunt, consentiunt Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et N. Unus tantum ab altera lectione stat Florent. Certe ex eo nihil notari video. Illam autem lectionem si praeferendam

(iis enim ab senatu mandata res est) rei facti, adversus nobilium teftimonia egregie absolvuntur. Publilius etiam Philo, multiplicatis summis honoribus, post res tot domi belloque geftas, ceterum invisus nobilitati, cauffam dixit, absolutusque est. 21
Nec diutius, ut fit, quam dum recens erat, quaestio per clara nomina reorum viguit. inde labi coepit ad viliora capita, donec coïtionibus factionibusque, adversus quas comparata erat, obpressa est. 22

judicas, exempla locutionis supra videbis ad 6, 15, 7.

§. 20. *Abdicat inde se dictatura*] Pal. sec. *Abdicat se deinde dictatura.* GEBH. Ita et Haverk. *Abdicat se deinde dictator* Portug. *Abdicat deinde se dictator* Oxon. B. apud Hearnium. *Abdicat se inde dictatura* Harlej. et editi ante Aldum. Mox *magifter equitum,* pro *magifterio*, Voff. 2. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav.

Iis enim ab senatu mandata res est] Vet. lib. *erat.* SIG. Pal. sec. *his enim ab senatu res mandata erat.* GEBH. Cum Pal. sec. faciunt Portug. et Haverk. *res mandata est* etiam Voff. 1. et Leid. 2.

Adversus nobilium teftimonia egregie absolvuntur] Pal. pr. ac tert. exhibent *obsolvuntur*, et mox *obsolutusque.* GEBH. *obsolvuntur* etiam Florent. Leid. 1. et Lovel. 1. et §. seq. *obsolutusque est* Lovel. 3. quod errantibus librariis adscribo, qui saepius *ab* et *ob* in verbis compositis commutarunt inter se. V. ad 2, 37, 9. Tum *adversus teftimonia nobilium* Voff. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

§. 21. *Publilius etiam Philo*] *Publius etiam Philo* Voff. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. *Publius Philo* Portug. *P. etiam Philo* Gaertn. et Oxon. C. *P. Philo* Haverk. et Oxon. B. V. ad 8, 12, 4.

Post res tot domi belloque geftas] Supra ad 1, 34, 12. ubi eadem locutio in vulgatis erat, vidimus, Gebhardum et Gronovium *belli domique* legendum censuiffe. An itaque hic quoque ad eamdem normam legendum est *domi bellique?* Certe ita est in Portug. Haverk. et Fragm. Hav. *geftas* deficit in Harlej. et mox *invisus* in Leid. 1. [*geftas reus invisus* Veith.] Transpositis etiam dictionibus *dixit caussam* praeferunt Harlej. et editiones Frobeniana anni 1535. priores.

§. 22. *Quam dum recens erat, quaeftio per clara nomina reorum viguit*] *per electa nomina* exftat in Pal. sec. In pr. ac tert. *Nec diutius, ut fit, quam dum recens erat quaeftio, praeclara nomina reorum ingruit.* GEBH. *cum recens est quaestio* Portug. V. ad 1, 40, 7. *dum recens quaeftio erat* Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *preclara nomina virorum viguit* Leid. 2. *preclara*

1 XXVII. Earum fama rerum, magis tamen spes Campanae defectionis, in quam conjuratum erat, Samnites, in Apuliam versos, rursus ad Caudium
2 revocavit: ut inde ex propinquo, si qui motus oc-
3 casionem aperiret, Capuam Romanis eriperent. Eo

nomina reorum ingruit Lovel. 3. *per clara nomina virorum viguit* Leid. 1. *per clara nomina rerum viguit* Fragm. Hav. a m. 1. *per clara nomina reorum ingruit* Voss. 2. *per electa nomina reorum viguit* Portug.

Donec coïtionibus factionibusque, adversus quas comparata erat] *donec concionibus factionibusque* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. *donec ab concionibus factionibusque* Haverk. Hearnii Oxon. B. et Portug. a m. 1. in quo postea *ab coïtionibus* emendatum est. Solent *coïtio* et *concio* commutari. V. ad 4, 13, 9. *donec concionibus factionibus*, omissa particula *que*, Lovel. 3. *donec factionibus conjurationibusque* Harlej. *donec factionibus coïtionibusque* editiones ante Frobenianam anni 1535. Deinde *compta erat*, sive *comperta erat*, Voss. 1. Lovel. 2. et Portug. V. supra ad h. cap. §. 15.

§. 1. *Earum fama rerum, magis tamen spes Campanae defectionis*] Omnes libri *spe*. GEBH. *spes* primum adparuit in ed. Mog. quod, excepta Aldina et Paris. anni 1529. servarunt reliquae usque ad Gronov. Ex scriptis autem unus Hearnii Oxon. B. eam lectionem probare memoratur. Et ita legendum conjecit Doujatius. Reliqui manu exarati et editiones Moguntina priores *spe* exhibent; quod Gronovius iterum recepit, et hoc modo in prima notarum edit. exposuit: „Fama earum rerum, magis tamen per illam spem, quam sua „vi, quam per se, (hoc enim intelligitur) revocavit Samnites.„ Verum haec ejus expositio in iteratis edd. deleta est. Quin et *spes* verius esse arbitror; quod et Cel. Dukero in mentem venit, qui addebat, se non videre, quomodo *spe* retineri possit, nisi simul legatur *versi* et *revocati*; quod tamen neminem tentaturum existimabat.

In quam conjuratum erat] *in qua* Harlej. et Haverk. Male. Infra 39, 16, 3. *Necdum omnia, in quae conjuraverunt, edita facinora habent.* Mox *in Apuliam versus*, pro *versos*, Fragm. Hav. a m. 1. Non probo. V. ad ad 36, 15, 7. Insuper *rursus* deficit in Hearnii Oxon. L. 2. Ea autem voce inducta nihil quidem sententiae decedet; at reliquis nihil mutantibus vulgatum servandum est. *rursus revocare*, ut *rursus repetere* apud Suet. in Caes. 2. ubi v. Casaub. Noster infra 43, 20, 4. *In Penestas rursus exercitum reducit.*

§. 2. *Si qui motus occasionem aperiret*] Pall. pr. sec. Andreae Campanique editiones *aperirent*. At tert. *si qui motus occasione aperirent*, quasi pro *aperirentur* positum. GEBHARD. *aperirent* partim edd. antiquae. partim plerique codd. Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] Et hanc lectionem non tantum Gronov. in priori ed. notarum probavit supra hoc lib. c. 15. ex codd. scriptis, verum etiam in contextum recepit.

consules cum valido exercitu venerunt. et primo circa saltus, quum utrimque ad hoſtem iniqua via eſſet, cunctati sunt: deinde Samnites per aperta 4
loca brevi circuitu in loca plana, Campanos campos, agmen demittunt, ibique primum caſtra in

Ita supra 6, 22, 1. *Quatuor collegis tribunis ad praesidium urbis, et si qui ex Etruria novi motus aperirentur, relictis.* Infra hoc lib. c. 43, 1. *In Samnio quoque, quia decesserat inde Fabius, novi motus exorti.* Sed *aperiret* primus recepit Froben. anno 1535. ejusque exemplo reliqui usque ad Gronov. Et id numero quidem pauciores, sed integritate ac fide praeſtantes codd. Florent. Leid. 1. et Klock. tuentur. Supra 6, 32, 5. *Qui, si qui alibi motus exstitisset, ad subita belli mitti posset.* Reliquis librariis fraudi fuisse videtur illud *si qui*, quod tantum pluralis numeri eſſe male sibi persuaserunt. Vide ad 3, 17, 7. Quin et Gronovius ipse de emendationis veritate dubitaſſe videtur, quoniam iterata editione eam loco laud. deleverit; quamvis tamen hoc loco priorem lectionem contextui reddere neglexerit, quod nunc praeſtiti. Insuper *conjurationem* est in Lovel. 4. pro quo *occasionem* recte in ejus margine subſtitutum est.

§. 3. *Eo consules cum valido exercitu venerunt*] Lectio haec exstat quidem in margine Voſſ. 1. sed tamen *Et consules* praefert contextus. Utroque juncto *Et eo consules* eſt in Portug. et Haverk. vel ordine mutato *Eo et consules* in Leid. 2. et Lovel. 1. Optimi conspirant in vulgatum; quod a librariis mutatum eſſe videtur, ut verba Livii, quae ex eorum sententia male cohaerebant, melius connecterentur. Deinde *cum exercitu valido* Portug. et Haverk. quorum poſterior etiam *convenerunt.*

Quum utrimque ad hoſtem iniqua via esset] Pal. sec. exprimit, *cum utique ad hoſtem iniqua via esset.* GEBH. Ita et Lovel. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. *utrique* Leid. ambo, Lovel. 1. et Florent. intellige, Samnitibus aeque ac Romanis. Sed solent hae voces in Mſtis confundi. V. ad 6, 31, 8. Tum *ad hostes* Portug. Male. V. ad 5, 50, 2. Hinc *in qua via esset* Harlej. Tandem post *τὸ esset* addit Hearnii Oxoniensis [?] vocem *ciuitati*, quae formata eſſe videtur ex sequenti *cunctati*, sive, ut etiam scribebant, *cuntati.*

Cunctati sunt] *cunctati caſtrametatique sunt* Harlej. et edd. usque ad Aldum, qui *caſtrametatique*, in nullo praeterea codice obvium, recte expunxit.

§. 4. *Brevi circuitu in loca plana, Campanos campos, agmen demittunt*] Haec verba [*Campanos campos*] ὑποβολιμαῖα censet Camillus Peregrinus. Loca enim plana eſſe, in quibus sita erat Suessula, ubi Samnites prius ad proelium provocaverant Romanos. Diſſert. 2. de Campania [§. 26.] J. FR. GRON. Voces *Campanos campos* servant omnes scripti et editi; quin et in Florent. addita a manu altera praepositione, *in loca plana, in Campanos campos* legitur. V. ad 38, 18, 12. Insuper *brevi circumitu* Leid. 1. V. ad 3, 47, 2. Hinc *dimittunt* Voſſ. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. a m. 2. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm.

5 conspectu hostibus data: deinde levibus proeliis, equitum saepius, quam peditum, utrimque periculum factum: nec aut eventus eorum Romanum, aut morae, qua trahebant bellum, poenitebat. Sam-

Hav. Hearnii Oxon. B. ac C. et editiones usque ad Frobenium, qui anno 1535. *demittunt* substituit: quomodo etiam in Florent. ex quo nihil notatum invenio, fuisse videtur. V. ad 7, 23, 6. Paullo ante *per apta loca*, pro *aperta*, vel *apta*, erat in Lovel. 3. V. infra ad 31, 22, 8.

Ibique primum castra in conspectu hostibus data] Opinor *in conspectum*. J. FR. GRON. Se facile in Gronovii sententiam iturum, profitetur Doujatius. Ita supra 3, 69, 9. *Insequens dies hostem in conspectum dedit.* ubi tamen quidam codd. et edd. antiquae legunt *in conspectu*. 30, 12, 8. *Rex vinctus in conspectum datus est.* Cic. 5. in Verr. 33. *Tum se tamen in conspectum nautis paullisper dedit.* Ennius apud Cic. 1. de Divin. 20.

Nec sese dedit in conspectum corde cupitus.

Hic tamen constanter *in conspectu* servant omnes libri, et calamo et typis descripti, nisi quod praepositio desit in Klock. qui codicum consensus efficit, ne quid temere mutandum existimem. Non tantum enim in usu fuisse *dare in conspectum*, sed etiam *in conspectu*, quemadmodum contra non tantum *esse in conspectu*, sed etiam *in conspectum*, multis docuit Cel. Burm. ad Phaedri 5. fab. 1, 15. Praeterea *in conspectu hostium* Voss. 2. Lovel. 3. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. [Veith.] Non sequor. Ita in loco Cic. laud. *se in conspectum nautis dedit*, non *nautarum*. Et usus hic dativorum passim Livio fuit in deliciis. V. ad 1, 26, 11. 5, 27, 4. c. 33, 3. aliisque locis.

§. 5. *Levibus proeliis, equitum saepius, quam peditum, utrimque periculum factum*] *proeliis equitum, saepius peditum* Portug. *proeliis equitum se priusquam peditum* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Tum *urm periculum factum*, id est *vestrum*, Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *Romanos*, pro *Romanum*, est in Florent. a m. 2. V. ad 3, 2, 11. Librario tamen id fraudi fuisse videtur, quod mox sequatur *trahebant*, unde *Romanos* hic requiri putabat. Verum malo; eodem enim modo *Romanus* hic conlective pro Romanis sumtum adsciscit verbum plurale, quo *miles* pro militibus; v. ad 3, 42, 5. *eques* pro equitibus; v. ad 8, 38, 5. *hostis* pro hostibus; 21, 41, 15. Adde, quae notantur ad 21, 50, 3. Mox *ratione*, pro *morae*, Harlej.

§. 6. *Carpi parvis quotidie damnis, et senescere dilatione belli vires suae videbantur*] *capi* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. saepius obvio scribarum peccato. V. ad 6, 32, 11. Vox sequens *parvis* deficit in Harlej. et Hearnii Oxon. N. et L. 2. [Veith.] Tum *senescere dilationem belli vires suae videbantur* Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 1. *senescere dilatione vires belli suas videbatur* Lovel. 3. *senescere dilatione vires belli suas videbantur* Harlej. et Fragm. Hav.

Samnitium contra ducibus, et carpi parvis quotidie damnis, et senescere dilatione belli vires suae videbantur. itaque in aciem procedunt, equitibus in cornua divisis: quibus praeceptum erat, intentiores ad respectum castrorum, ne qua eo vis fieret,

6

7

senescere dilatione belli vires suas videatur Voss. 2. et Portug. a m. 2. Paullo ante *ducibus* non comparet in Leid. 2.

§. 7. *Itaque in aciem procedunt*] Pal. sec. *in aciem prodeunt.* GEBH. Ita et Port. et Haverk. Male. Supra 4, 32, 10. *Quum Etrusci pleni animorum in aciem processissent.* 8, 9, 2. *Instructis ordinibus processere in aciem.* 21, 55, 1. *Arma capit, atque in aciem procedit.* ubi, verba haec commutare scribas solitos fuisse, dictum est. Insuper *ita in aciem* Voss. 1. Leid. 2. Portug. a m. 1. et Haverk. De hoc errore dicam infra ad 21, 53, 7.

Equitibus in cornua divisis] *in cornu* Harlej. et Fragm. Hav. a m. 1. Tum *dimissis* Haverk. Nihil muto. V. quae infra notantur ad 28, 2, 16.

Intentiores esse ad respectum castrorum, ne qua eo vis fieret, quum ad proelium starent] Incorrupta lectio: *intentiores ad respectum castrorum, ne qua eo vis fieret, quam ad proelium, starent.* GELEN. Lectionem Gelenii probant Florent. et Voss. 1. Reliqui omnes codd. ignorant etiam verbum *esse*, sed *cum*, sive, ut est in Gaertn. *quom*, servant. Eadem lectio superest etiam in edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Praeterea *ne qua vis fieret*, media voce omissa, Harlej. et Portug. Sed in posterioris margine emendatur *ne qua vis eo fieret*, quomodo etiam inveni in Lovel. 4. *ne qua ejus vis fieret* legit Lovel. 2. *ne qua ea vis fieret* Leid. 1. Nihil muta. *eo* est in eum locum, in castra.

Aciem peditum tutam fore] Incorrupta lectio *aciem pediti tutam fore.* GELEN. *pediti* Gelenius, cum haberetur *peditum.* Romae tamen Andreas quoque dedit *pediti*, sed mox mutatum est. Nempe haeret in ea voce scrupulus. Scribo, *aciem pedite tutam fore.* Pedes ipse solus per se satis tutam praestabit aciem ex sese constantem. 22, [46, 3.] *Media acie peditibus firmata.* Et sic postea accepi Helmstadiensibus in membranis legi. J. FR. GRON. *pedite* sibi quoque, ut alia non pauca, in mentem venisse, nondum visa Gronovii nota, jactat Doujatius. Addit deinde, sensum non deteriorem fore, si legeretur, quemadmodum Becharius aliique ediderunt, *quum ad proelium starent, aciem peditum tutam fore*, id est, dummodo consisterent; melius autem forte, *dum ad proelium starent.* Verum ita etiam cum iisdem edd. in praecedentibus recipiendum foret *τὸ esse*, sine quo vix sensus constare potest; quod tamen neque in ullo scripto, neque in antiquissimis edd. reperiri dictum est. Quo minus autem lectio Doujatio probata placere possit, accedit nunc insuper, *peditum* quoque neque in iisdem edd. antiquis exstare, neque in ullo meorum codd. nisi in uno suspectae fidei Harlej. reliquos omnes *pediti* servare. Vel itaque ea lectio cum Gelenio servanda, vel minima mutatio-

quam ad proelium, starent: aciem pediti tutam fore.
8 Consulum Sulpicius in dextro, Poetelius in laevo cornu consiſtunt. Dextra pars, qua et Samnites raris ordinibus, aut ad circumeundos hoſtes, aut ne ipsi circumi-
9 rentur, conſtiterant, latius patefacta stetit. Siniſtris, praeterquam quod confertiores steterant, repentino consilio Poetelii consulis additae vires: qui subsidiarias cohortes, quae integrae ad longioris pugnae

ne *pedite* cum Gronovio legendum est.

§. 8. *Consules Sulpicius in dextro, Poetelius in laevo cornu consiſtunt*] Chifl. uterque Voſſ. Busl. *Consulum Sulpicius in dextro*, non *Consules*. J. FR. GRON. Non minus rectum est *Consules*, et forsitan vel ideo praeferendum, quia ignotior scribis ea syntaxis. 24, 20, 3. *Consules, Marcellus Nolam rediit, Fabius ad populandos agros processit*. 29, 3, 14. *Jam reges, Syphacem post colloquium cum Scipione alienatum, Masinissam aperta defectione hoſtem infeſtissimum*. 30, 27, 7. *Praetores, M. Sextius Galliam est sortitus, C. Livius Bruttios*. V. Sanctii Minerv. 4, 8. et ibi Perizon. DUK. *Consul Sulpicius* [Veith.] Hearnii Ox. L. 2. qui *Consulum Sulpicius* se in N. reperisse teſtatur; et ita ex meis, praeter utrumque Voſſ. Gronovio memoratum, servant Leid. ambo, Lovel. 1. 3. 4. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. Similiter et Aldus in contextu edidit; inter errata tamen poſtea *Consules* revocavit. Infra 43, 15, 3. *Consulum Cn. Servilio Italia, Q. Marcio Macedonia obvenit*. 44, 17, 10. *Consulum Aemilio Macedonia, Licinio Italia evenit*. (*22, 40, 6. ubi vide.) Error ortus est ex compendiaria scribendi ratione *Coss*. V. infra ad 10, 10, 2. Praeterea *in dextro cornu* Leid. 2. Sed sufficit semel legi vocem *cornu*.

Aut ad circumeundos hostes, aut ne ipsi circumvenirentur] Alia lectio nihilo deterior *ne ipsi circumirentur*. GELEN. *ad circumdandos hoſtes* Harlej. *ad circumveniendos hoſtes* Portug. et Haverk. *ad circuendos hoſtes* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. infra ad 10, 35, 8. Deinde *ipsi circūerentur* Portug. et Haverk. *ipsi circuerentur* Leid. 2. et Lovel. 1. *ipsi circumventum* Lovel. 3. *ipsi circumvenirentur* Harlej. et Gaertn. Reliqui Gelenio favent. Solent verba *circumvenire* et *circumire* in Mſtis confundi. V. infra ad 31, 21, 13. Paullo ante *qua Samnites*, omissa media voce, Lovel. 2. Portug. et Haverk.

§. 9. *Ad longioris pugnae casus reservabantur*] *ad longiores pugnae casus* perperam Voſſ. duo, Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harl. et Fragm. Hav. Similiter errant edd. Mediol. anni 1495. et Ven. anni 1498. Tum *reservabuntur* Florent. Mox *in primam aciem extemplo misit* Lovel. 4. Sed infra v. ad 28, 14, 11.

§. 10. *Commota pedeſtri acie Samnitium, eques in pugnam succedit*] Incerta est diſtinctio in genitivo *Samnitium*. Nam et ad *acie*, et ad *eques* refertur: de utrisque enim loquitur. quale propemodum illud Virgilii [1. Aen. 130.]
Nec latuere doli fratrem Junonis et irae.

casus reservabantur, in primam aciem extemplo emisit; universisque hostem primo inpetu viribus inpulit. Commota pedestri acie Samnitium, eques 10
in pugnam subcedit. in hunc, transverso agmine inter duas acies se inferentem, Romanus equitatus concitat equos; signaque et ordines peditum atque equitum confundit, donec universam ab ea parte avertit aciem. In eo cornu non Poetelius solus, 11

GLAR. *Samnitium* refer ad praecedens *acie*; ad sequens autem *eques* subintelligendum est *eorumdem Samnitium*. V. supra hoc lib. ad c. 22, 8. Ceterum *Comta pedestri acie* Lovel. 3. Sed literae *mo* in prima voce interceptae sunt a praecedentibus *om*. Tum *succendit* Leid. 1. eodem errore, quo etiam *incedere* et *incendere* commutari solent, ut et alia. V. ad 8, 20, 5.

Romanus equitatus concitat equos] *concitatos equos* Portug. et Gaertn. *concita equo* Leid. 1. *concito equo* Lovel. 3. *concitato equo* Voss. 2. Lovel. 4. Harlej. et Fragm. Hav. *concitat equo* Florent. a m. 1. et Lovel. 2. Paullo ante *intra duas acies*, pro *inter*, Voss. 2. V. ad 5, 27, 2.

Donec universam ab ea parte avertit aciem] Praepositionem *ab* excludunt Voss. 2. et Lov. 3. quam etiam, si plures idem vellent, haud requirerem. Non enim jungendum *avertit ab ea parte*, sed *universa acies ea parte*, id est omnes non modo pedites, sed et equites Samnitium, qui ea parte, sinistro Romanorum cornu obposita, pugnabant. Deinde *evertit aciem* Klock. *advertit aciem* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. quomodo saepe variant scripti. V. ad 1, 12, 10. *pervertit aciem* Harlej. Nihil mutandum. *avertitur hostis*, quum terga vertit, ac fugam capere incipit. quod vel ita simpliciter effertur, vel etiam *averti in fugam*. V. supra ad 1, 37, 3. Omnium horum vocabulorum loco in Haverk. sola erat vox *acie*.

§. 11. *Avectus ab suis nondum conserentibus manus ad clamorem, ab sinistra parte prius exortum*] MS. Fuld. *evectus ab suis*. MOD. Membranae Fuld. Modio consulti *evectus*. Pal. sec. *advectus*. GEBH. Meorum nullus Fuldensi consentit. Sed *adventus* est in Fragm. Hav. a m. 1. *advectus* in Voss. 2. Harlej. Port. et Haverk. Utrumque, *avectus* et *advectus*, ferri potest. Quum vero et plures et optimi *avectus* legant, illud alteri praefero. Alibi ita variare codd. vidimus supra hoc lib. ad c. 4, 1. Tum *a suis* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 4. et Gaertn. Hinc *conferentibus manus* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Saepe haec verba commutari solent. V. infra ad 22, 28, 10. Utraque autem locutio *conserere* et *conferre manus* Livio et aliis usurpatur. V. ad 6, 42, 5. *conserentibus manum* Lovel. 4. V. ad eumdem Livii locum. Verum et hic vulgato, plurium atque optimorum codd. auctoritate firmato, adhaereo. Praeterea *a sinistra parte* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. *in sinistra parte* Harlej.

sed Sulpicius etiam, hortator adfuerat, avectus ab suis nondum conserentibus manus ad clamorem,
12 ab sinistra parte prius exortum. unde, haud dubiam victoriam cernens, quum ad suum cornu tenderet cum mille ducentis viris, dissimilem ibi fortunam invenit: Romanos loco pulsos, victorem hostem
13 signa in perculsos inferentem. Ceterum omnia mutavit repente consulis adventus. nam et conspectu ducis refectus militum est animus: et, majus quam pro numero auxilium, advenerant fortes viri: et partis alterius victoria audita, mox visa etiam,

§. 12. *Cum ad suum cornu tenderet*] *dum tenderet* Lov. [?] Male. V. ad 1, 40, 7. Mox *dissimilem sibi fortunam*, pro *ibi*, Gaertn. V. supra ad 1, 55, 4.

Signa in perculsos inferentem] *in pulsos* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. Sed *pulsos* modo praecessit. Praeterea *ferentem* Lovel. 4. V. ad 2, 59, 2. Paullo ante *Romanos locos pulsos*, pro *loco*, Portug. a m. 1. De origine erroris v. ad 6, 3, 8.

§. 13. *Ceterum omnia mutavit repente consulis adventus*] *Quorum repente omnia mutavit* Harlej. *Quae omnia mutavit repente* Hearnii Oxon. C. [*Quae omnia repente mutavit* Veith.] *Ceterum omnia repente mutavit* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Mox *et in conspectu ducis*, addita praepositione Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac C. [Veith.] *et conspectus ducis* Lovel. 3.

Et majus quam pro numero auxilium advenerat, fortes viri] Pall. duo *auxilium venerat*. Campan. *advenerant*. GEBH. Flor. *advenerunt*. Et placet ita interpunctum: *et, majus quam pro numero auxilium, advenerant fortes viri*. Nam τὰ *majus quam pro numero auxilium* sunt titulus et ἐπεξήγησις τῶν *fortes viri*. J. FR. GRON. *venerant* etiam Fragm. Hav. *advenerant* itaque simul cum interpunctione Gronovii in contextum recepi. *et manus* perperam est in Lovel. 2. Tum *venerat*, *fortes viri* Voss. 2. Lovel. 3. 4. Harlej. et Gaertn. *advenerat quod fortes viri* Portug. et Haverk. *advenerat quod forte viri* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *advenerat mille fortes viri* editi ante Aldum. [*auxilium venerat fortis viri* Veith.]

Et partis alterius victoria audita, mox visa etiam, proelium restituit] *alterius partis* Fragm. Hav. Vocula *et* deficit in Lovel. 4. τὸ *etiam* in Fragm. Hav. cujus loco *et q̄* praefert Lovel. 2. Deinde *restituunt* Lovel. 4. quasi *victoria audita, mox visa* forent ablativi, ut vocantur, absoluti. Verum ita *restituunt* referendum foret ad proximum *fortes viri*. At illi, qui cum consule advenerant, alterius partis victoriam, cujus ipsi auctores exstiterant,

proelium restituit. Tota deinde jam vincere acie 14
Romanus, et, omisso certamine, caedi capique
Samnites; nisi qui Maleventum, cui nunc urbi Be-
neventum nomen est, perfugerunt. Ad triginta mil-
lia caesa aut capta Samnitium, proditum memo-
riae est.

XXVIII. Consules, egregia victoria parta, pro- 1
tinus inde ad Bovianum obpugnandum legiones du-
cunt: ibique hiberna egerunt, donec ab novis con- 2
sulibus L. Papirio Cursore quintum, C. Junio Bu-
bulco iterum, nominatus dictator C. Poetelius cum

audivisse primo, et mox vidisse dici nequeunt. Vulgatum itaque verum est.

§. 14. *Tota deinde jam vincere acie Romanus, et, omisso certamine*] *Tota jam deinde* Haverk. Tum *vincere Romanos* Harlej. et Portug. a m. 2. Insuper *cōmisso certamine* Harlej.

Maleventum, cui nunc urbi Beneventum nomen est, perfugerunt] *fugerunt* Lovel. 2. *pereffugerunt* Voss. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. cujus librarius *effugerunt* a m. 2. emendavit. *pereffugē*, sive *pereffugere*, Gaertn. Hac ratione scribae, quum duplicem lectionem, *perfugerunt* et *effugerunt*, in Mstis repperissent, utramque jungere voluerunt. V. ad 3, 44, 4. De constructione *urbi Beneventum nomen est* v. ad 1, 1, 5.

Ad triginta millia caesa aut capta Samnitium, proditum memoriae est] *At triginta millia* Haverk. V. supra ad 6, 24, 8. Sed praepositio *Ad* exsulat ab Hearnii Oxon. L. 1. V. ad 10, 46, 5. Deinde *proditum est memoria* Harlej. *proditum memoria est* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. et Fragm. Hav. Verum optimi tuentur vulgatum. V. ad 3, 54, 12.

§. 1. *Protinus inde ad Bovianum obpugnandum*] Vocabulum *inde* excluditur a Voss. 2. Praeterea *ad Rōnū*, sive *ad Romanum*, Gaertn.

§. 2. *L. Papirio Cursore, C. Junio Bubulco iterum*] Quidam post *Cursore* adjecere *V*. Sed Livius duobus in locis dubitat de Cursoris cognomine, annis CDXXVIII. [8,23,17.] et CDXXXV. [9,15,11.] Tertio omisit ejus nomen anno CDXL. [9,22,1.] Nos tamen in Chronologia nostra, Cassiodorum secuti, *quintum* posuimus. GLAR. Nota quinti consulatus deest etiam in Voss. 2. Lov. 3. 4. Harl. Gaertn. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. et editis Aldo prioribus. Reliqui codd. (exceptis Leid. 1. et Haverk. qui legunt *equitum*) cum editt. Aldina et eam secutis plerisque constanter servant. V. ad 8, 23, 17. Deinde *et C. Junio* Portug. V. ad 2, 17, 1. *M. Junio* Harlej. et Hearnii Oxon. L. 2. Tandem *Bubullo* Voss. 1. *Bubulsco* Leid. 1. *Bubulo* Leid. 2. et Lov. 1.

3 M. Foslio magistro equitum exercitum accepit. Is, quum audisset arcem Fregellanam ab Samnitibus captam, omisso Boviano ad Fregellas pergit. unde, nocturna Samnitium fuga sine certamine receptis Fregellis, praesidioque valido inposito, in Campaniam reditum maxime ad Nolam armis repeten-

C. Poetelius cum M. Foslio magistro equitum] *Potelius* Florent. *Petilius* Port. Haverk. et Fragm. Hav. *Petellius* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. et Gaertn. qualis etiam varietas ter supra cap. praec. in Mstis reperitur, et infra hoc cap. V. ad 3, 35, 11. Deinde *cum M. Folio* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. Florent. et Oxon. N. ac B. apud Hearnium, qui in C. et L. 2. *cum M. Follio* invenit, quomodo etiam praeferunt Fragm. Hav. et Lovel. 4. V. supra hoc lib. ad c. 20, 1. Ceterum pro M. Foslio magister equitum in Fastis Capitolinis hoc anno memoratur *M. POETELIUS. M. F. M. N. LIBO.*

§. 3. *Is quum audisset, arcem Fregellanam ab Samnitibus captam*] Q. Fabium dictatorem bis consulem ad arcem Fregellanam rem gessisse, non C. Poetelium, scribit Diodorus. De C. tamen Poetelio auctores sunt scriptores Capitolini. Diodorus sic l. 19. [p. 7?6.] *Τὸ δὲ λοιπὸν ςρατόπεδον ἀναλυβὼν Κόϊντος Φάβιος, ὃς ἦν ἀυτοκράτωρ ᾑρημένος, τήν τε Φρεγελλανῶν πόλιν εἷλε, καὶ τῶν ἀλλοτρίως διακειμένων πρὸς τὴν Ρώμην τοὺς ἐπιφανεςάτους ἐζώγρησε.* SIG. Fregellas a Samnitibus captas fuisse, scribit c. 12, 5. hic arcem ab iisdem captam. Videntur ergo Romani medio tempore urbem recepisse, quod praeteriit, ut saepe de aliis urbibus solet, Livius. V. Sigon. ad c. 2. et 12. et Gronov. ad c. 20. In ea re tamen Livium non plane excusari posse, putat Perizon. Animadv. Hist. c. 4. DUK. Vocula *Is* deficit in Florent. Tum *audisset arcem Fregella* legit Leid. 1. *audisset arcem Fregellam* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *audissent Fregellanam arcem* Haverk. *audisset Fregellanam arcem* Voss. 1. et Portug. *Fregellanam arcem audisset* Leid. 2. et Lovel. 1. Hinc *a Samnitibus* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. *ex Samnitibus* Lovel. 3. Mox *Fregellam*, pro *Fregellas*, Lovel. 2. et 4.

Unde, post nocturnam Samnitium fugam sine certamine receptis Fregellis] Libri nostri concordi scriptura, *unde, nocturna Samnitium fuga.* GEBH. Ab Aldo est. Scripti omnes et Andreas, Bec. Asc. Mog. *unde, nocturna Samnitium fuga receptis.* Quod minime mutandum fuit. Caesar 1. Gall. [47.] *Propter linguae Gallicae scientiam, qua multa jam Ariovistus, longinqua consuetudine, utebatur.* 2, [1.] *Qui minus facile eam rem imperio nostro consequi poterant.* 3, [21.] *Ubi diligentia nostrorum, nihil his robur profici posse intellexerunt.* 5, [42.] *Hae celeriter ignem comprehenderunt, et venti magnitudine in omnem castrorum locum distulerunt.* Quasi intelligeretur *interveniente.* J. FR. GRON. *unde, Samnitium nocturna fuga* Voss. 2. *unde, nocturnam Samnitium fugam* Fragm. Hav. a m. 1. Reliqui

dam. eo se intra moenia, sub adventum dictatoris, 4
et Samnitium omnis multitudo et Nolani agrestes
contulerant. Dictator, urbis situ circumspecto, 5
quo apertior aditus ad moenia esset, omnia aedificia (et frequenter ibi habitabatur) circumjecta muris incendit. nec ita multo post, sive a Poetelio di-

scripti omnesque editi ante Aldum Gronovio *nocturna Samnitium fuga* revocanti consentiunt. Etiam Oxonienses suos consonare, auctor est Hearnius. De hoc usu casus sexti v. eumdem Gronov. 4. Obs. 16. p. 272.

§. 4. *Samnitium omnis multitudo et Nolani agrestes contulerant*] In Mstis est *et Nolana agrestis*, videlicet *multitudo*. GELEN. Architectus hujus lectionis *et Nolana agrestis* exstitit Gelenius, quae meo judicio duriuscula est. Itaque Livio dignior comprobata auctoritate librorum MSS. certe trium Pall. vetustissimarumque edd. *et Nolani agrestes*. Manavit autem inde. quod initio scriptum erat ἀρχαϊκῶς *agrestis*. GEBH. *et Nolana agrestris* ab Gelenio est. Nos reduximus omnium veterum a nobis visorum scripturam, *et Nolani agrestes*. Est enim variatio talis, qualem defendimus a Sigonio 3, 17, 12. *Ne Sabini, ne Vejens hostis*. J. FR. GRON. *Nolani agrestis* praeferunt etiam omnes mei, nisi quod *Nolani agrestas* sit in Leid. 1. et, si excerptis fidem habere possum, *Nolana agrestis* in Florent. Sed Gronovio adsentiri malo, quia passim ita Livius numerum variare solet. V. infra ad 35, 40, 6. Praeterea *contulerat* Leid. 1. et Portug. *contulerunt* Lovel. 2. qui paullo ante dedit *sub adventu dictatoris*. V. supra ad 2, 65, 1.

§. 5. *Et frequenter ibi habitatur*] Vet. lib. *habitabatur*. SIG. Priorem lectionem *habitatur* servant Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harlej. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. *quae frequenter ibi habitabantur* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Infra 24, 3, 2. *Vix pars dimidia habitabatur*. et mox eodem cap. *Arx procul iis, quae habitabantur*. 36, 22, 7. *Arx frequentius prope, quam urbs, habitabatur*. Sed impersonale *habitatur*, vel *habitabatur*, quod reliqui defendunt, magis placet. V. supra ad 2, 62, 4. Simili parenthesi Livius infra utitur hoc lib. c. 44, 9. *Ut stativa copiosa (et ita erant) petisse videretur*. 21, 12, 7. *Ad praetorem Saguntinum (et ipse ita jubebat) est deductus*. 27, 1, 2. *Praeda (et aliquantum ejus fuit) militi concessa*. Ita Gronov. recte legendum docuit. V. quae ad eum locum notantur. Paullo ante *quo aptior aditus*, pro *apertior*, Lovel. 2. 3. et Gaertn. V. ad 31, 22, 8.

Circumjecta muris incendit] Pal. sec. *accendit*. Campani ed. *circumvecta*. GEBH. *accendit* etiam Haverk. et Hearnii Oxon. B. Solent haec verba in Mstis commutari. Ita supra ad 6, 3, 8. (*32, 10, 7.) Adde Cortium ad Sall. Jug. 25, 10.

Sive a Poetelio dictatore, sive ab C. Junio consule] *a C. Poetelio* Portug. et Gaertn. Deinde *sive a Junio consule* Leid. 2. et Haverk. Videntur librarii ferre non potuisse, alterius praenomen omit-

ctatore, sive ab C. Junio consule, (nam utrumque
6 traditur) Nola est capta. Qui captae decus Nolae ad consulem trahunt, adjiciunt, Atinam et Calatiam ab eodem captas; Poetelium autem, peſtilentia orta,
7 clavi ſigendi cauſſa dictatorem dictum. Sueſſa et Pontiae eodem anno coloniae deductae sunt. Sues-

ti, alterum eo ornari. Sed supra v. ad 4, 49, 1. *sive ab Junio consule* Portug. qui tamen dictatori praenomen addebat. *sive a L. Junio consule* Lovel. 4. *sive a C. Junio consule* Voſſ. ambo, Leid. 2. et Gaertn. Mox *utrinque traditur*, pro *utrumque*, Leid. 2. V. ad 21, 45, 1. Praeterea *Nola capta est*, vocibus transpositis, Lovel. 4.

§. 6. *Ad consulem trahunt, adjiciunt, Atinam et Calatiam ab eodem captas*] Hoc primum corruptum eſſe suspicabar eo, quod *Atina* in Volscis, *Calatia* et *Nola* in Campania erant. Sed nihil obstat, quo minus Romani rem diversis locis gerere, et Samnites Atinam in Volscis tum tenere potuerint. Nam et *Fregellas* ab iis captas scribit Liv. hic, et supra c. 12, 5. et *Soram* c. 43, 1. quae utraeque Volscorum erant 7, 28, 6. et 8, 22, 2. et 23, 6. Difficilior videtur locus 10, 39, 5. de *Atinate agro*. DUK. *ad consules* Harlej. Gaertn. et Portug. quorum poſterior etiam *ab eisdem*. Sed supra tantum uni C. Junio consuli captae Nolae decus quosdam adscribere tradit. Error itaque ex compendio scribendi ortus. V. infra ad 10, 10, 2. Tum *adituint* Florent. *adiciunt* Leid. 2. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *aiciunt* Leid. 1. *dicunt* Lovel. 4. V. ad 1, 30, 3. Deinde *Athinam* Portug. et Haverk. Insuper *Calatinam* Leid. 2. *Callatinam* Lovel. 1. a m. 1. *Callaciam* Lovel. 2. *Callatiam* Lovel. 4. Paullo post *clavi fugiendi*, pro *figendi*, Portug. *figere* et *fugere* interdum in Mſtis confundi, patet ex illis, quae notat Cel. Bentlej. ad Horat. 2. Ep. 2, 171. Adde supra ad 5, 38, 8.

§. 7. *Suessa et Pontia eodem anno coloniae deductae sunt*] Vet. lib. *Suessam et Pontiam*. Sic 10, 1, [1.] *Soram atque Albam coloniae deductae*. Sic Diodorus [l. 19. p. 726.] Ὁ δὲ δῆμος κατὰ νοῦν τῶν πραγμάτων ἀυτῷ προχωρούντων ἀποικίαν ἀπέσειλεν εἰς τὴν νῆσον Ποτίδαιαν καλουμένην. SIGON. *Suessa et Pontiae* vett. edd. nam neoterica *Pontia*. Voluerat Sigonius e suis *Suessam et Pontiam*: ut appareat, non eſſe illos codices optimi commatis. Debebat enim fuiſſe *Pontias*, ut liquet ex versu sequenti. GRUT. *Suessam et Pontiam*, ut Sigonius in suis reperit, Portug. Harlej. Haverk. Fragm. Hav. a manu 2. et Hearnii Oxon. B. L. 2. et C. Ita saepe in hac locutione eſſerenda variant librarii. V. infra ad 39, 44, 10. [*Suessam et Pometiam* Veith.] *Suessa et Pontia* Voſſ. 1. Leid. ambo, Florent. Lovel. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *Suessia et Pontia* Voſſ. 2. *Suessa et Pontiae* edd. Mediol. anni 1480. eamque secutae aliae usque ad Parisiensem, quae anno 1529. iterum *Pontia* dedit, quod Froben. anno 1531. et deinde alii probarunt, donec Gruter. an-

sa Auruncorum fuerat: Volsci Pontias, insulam sitam in conspectu litoris sui, incoluerant. et, In- 8
teramna et Casinum ut deducerentur coloniae, senatusconsultum factum est. sed triumviros creavere, ac misere colonorum quatuor millia insequentes consules M. Valerius, P. Decius.

no 1628. *Pontiae* revocaret. Utroque modo, *Pontia* et *Pontiae*, vocatur. V. Cluverii Ital. Ant. 3, 7. p. 1015. et Cellar. Orb. Ant. 2, 10. p. 606. unde neque Torrent. apud Sueton. in Calig. 15. *Pontiam*, pro *Pontias*, ex conjectura reponentem, audiendum esse censeo. Quum autem plerique codd. hoc loco numerum singularem, mox pluralem servent, neque verisimile sit, Livium paucis tantum verbis interjectis, ita variare voluisse, utroque loco eamdem formam recipi praestat. Praeterea *τὸ sunt* deficit in Lovel. 3.

Suessa Auruncorum fuerat: Volsci Pontias, insulam sitam in conspectu] *Aurinicorum* Voss. 1. *Aruncorum* Hearnii Oxon. C. Tum *Pontiam* Florent. a m. 2. Lovel. 2. Harlej. Portug. a m. 1. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. [*promeciam* Veith.] Reliqui *Pontias* servant. V. modo ad verba praecedentia. Deinde vox *sitam* deficit in Port. et Haverk. quam ceteri omnes recte tuentur. Supra 8, 22, 5. *Palaepolis fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis sita est.* Mox *incoluerunt*, pro *incoluerant*, editi ante Froben. anni 1535. invitis omnibus scriptis.

§. 8. *Minturnae et Cassinum ut deducerentur coloniae, senatusconsultum factum est. triumviros creavere*] Vera lectio, *et in tertiam Cassinum ut deducerentur coloni, senatusconsultum factum est. sed triumviros creavere.* GELEN. Vet. lib. alii habent, *et Minturna, et Casinum ut deducerentur coloniae.* alii *Veternam et Casinum.* alii *Internam et Casinum.* Quae voces in eam Gelenium traxerunt suspicionem, ut, *et in tertiam Cassinum*, affirmarit esse legendum, et pro *deducerentur coloniae*, *deducerentur coloni* subjecerit. Ego autem restituendum puto ita: *et ut Interamnam et Casinum deducerentur coloniae.* Etenim Vellejus 1, [14.] post Suessam Auruncam coloniam deductam, cujus hoc loco meminit Livius, Interamnam deductam esse scribit. Et Livius 10, [36, 16.] anno CDLVIII. aït, *Samnites Interamnam coloniam Romanam, quae via Latina est, occupare conati.* neque tamen, quo anno deducta colonia sit, ante dixit, nisi hoc loco tradiderit. Movet etiam me loquendi forma, *deducere colonias*, vel *colonos in Casinum tertiam coloniam.* SIG. Vetustissima Andreae editio vestigia habet veteris cujusdam scripturae: *Minturnam et Cassinum ut deducerentur coloniae, senatusconsultum factum est. Sex triumviros creavere.* Pall. pr. ac tert. *et internam Casinum ut deduceretur colonia, sicut factum est. et triumviros creavere.* sec. *et veternam Cassinum ut deduceretur colonia.* Sigonius vero pro certo habet restituendum *et ut Interamnam et Casinum deducerentur coloniae.* quoniam Vellejus 1, 14. post Suessam Auruncam coloniam deductam Interamnae meminit. Campan.

1 XXIX. Profligato fere Samnitium bello, priusquam ea cura decederet Patribus Romanis, Etrusci
2 belli fama exorta est. nec erat ea tempestate gens

edidit *Linternam Casinum ut deduceretur colonia, sic factum est.* GEBH. Et hoc [*et in tertiam Casinum ut deducerentur coloni*] a Gelenio. Scripti *et internam* (unus *veternam*) *Casinum ut deduceretur colonia.* Sic propemodum et Sigoniani: unde ille cum applausu Cluverii [3. Ital. ant. 8. p. 1040.] *et ut Interamnam et Casinum deducerentur coloniae.* Nec reprehendo: sed ne quid quantumvis minutum praetermittamus, videtur faciendum: *et Interamna ac Casinum ut deducerentur coloniae.* Nam et sic loquuntur veteres. Livius modo: *Suessa et Pontiae eodem anno coloniae deductae sunt.* Ubi non mutant boni libri: nec opus erat *Suessam et Pontias* cum Sigonio. Vellejus 1, [14.] *Tunc Sora atque Alba deductae coloniae, et Carseoli post biennium.* J. FR. GRON. Similiter variant codd. mei. *et Viternam Cassinium ut deduceretur colonia* habet Portug. neque differt inde Harlej. nisi quod praeferat *Casinum. et Veternum Cassinum ut deduceretur colonia* Haverk. *Minturnam Cassinum ut deduceretur colonia* Fragm. Hav. a m. 1. neque aliter Voss. 2. nisi quod *Casinum* legat. *Minturnam et Cassinum ut deduceretur colonia* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *et internam Cassinum ut deduceretur colonia* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 2. ac 4. *et internam Casinum ut deduceretur colonia* Florent. *et internam Casinum ut deduceretur colonia* Leid. 1. Lovel. 1. 3. et Klock. *et internam Cassinium ut deduceretur colonia* Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. Recte *Interamnae* coloniae nomen Sigonium huc revocasse puto: quod deinde Cluverius 3. Ital. ant. 8. p. 1040. probavit testimonio Olympiadum auctoris anonymi, qui Interamnam coloniam missam docuit Olymp. CXVII. anno II. quo M. Valerius Maximus et P. Decius Mus consules fuerunt. Melius tamen Gronov. emendasse videtur *et Interamna ac Casinum ut deducerentur coloniae*, quam, quod Sigonio placuit, *et ut Interamnam et Casinum.* In Gronovii tamen conjectura id dubium superest, utrum *Interamna*, an *Interamnam* legendum sit. Utrumque enim dici potest, ut ad §. praec. dictum est. Codicum tamen vestigia posterius suadere videntur. Deinde *sic factum* Leid. duo, Lov. 1. 2. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *sicut factum* Lovel. 3. et Voss. 2. a m. 1. ubi *sic* est a m. 2. V. infra ad 22, 10, 1. *Tò est* deficit etiam in Lovel. 3. qui praeterea *et triumviros* praefert.

Quatuor millia. Insequentes] Distinctionem muta hoc modo: *sed triumviros creavere, ac misere colonorum quatuor millia insequentes consules M. Valerius, P. Decius.* J. FR. GRON. Distinctio, a Gronovio recepta, non modo vera est, sed passim etiam in Mstis optimis atque edd. exstat usque ad Paris. anni 1573. quae prima illam, quam Gronovius falsi arguit, proposuit. Sed eam ipse sensus loci refellit.

Insequentes consules M. Valerius P. Decius. Profligato] M. Valerius hic non est *Corvus*, sed *M. Valerius Maximus*, ut est in Capitolino horum consulatu. SIG. Aliter concepta haec sunt omnia in Pal. sec. *Insequenti anno consulibus M. Valerio P. Decio profligato.* GEBH. Et hic plurimum variant

alia, cujus secundum Gallicos tumultus arma terribiliora essent, quum propinquitate agri, tum multitudine hominum. Itaque, altero consulum in Sam- 3

mei. *insequentes consules M. Valerius P. Decius conss.* Leid. 1. *insequentes consules M. Valerius P. Decio Coss.* Voss. uterque, Leid. 1. et Lovel. 1. a m. 1. *insequentes consules M. Valerius R. Detio consul'* Lovel. 3. *insequenti anno consulibus M. Valerio P. Decio P. profligato* Portug. et Haverk. *insequenti anno consulibus M. Valerio P. Decio consulibus profligato* Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. *insequentes consules M. Valerius P. Detius. M. Valerio P. Decio profligato* Florent. *insequentes consules M. Valerius P. Decius. M. Valerio P. Decio consulibus profligato* Klock. Nihil muto. Insequentium consulum mentio satis indicat, proxima pertinere ad anni sequentis gesta; neque opus est consulum nomina repeti.

§. 1. *Priusquam ea cura decederet Patribus Romanis*] *ea causa* Leid. 2. Lov. 1. et Hearnii Oxon. N. Alibi hae voces in Mstis commutantur. V. ad 3, 64, 8. hoc lib. c. 19, 17. 21, 22, 7. Adde Cel. Burm. ad Suet. Ner. 27. De locutione *cura decedit* v. supra ad 4. 52, 8. et Cel. Burm. ad Suet. Caes. 24. Deinde *decederet Pr. Ro.* id est *praetori Romano*, Lovel. 4. V. ad 31, 10, 4. Mox *et Etrusci belli*, conjunctione addita, Lovel. 3. In praecedentibus vox *profligato* deficit in Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *vere*, pro *fere*, est in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Sed v. ad 5, 52, 15. Solent autem *f* et *v* saepe in Mstis confundi. V. ad 21, 2, 4.

§. 2. *Gens alia, cujus secundum Gallicos tumultus arma terribiliora essent*] *gens aliqua* Haverk. V. ad 25, 38, 3. *gens ulla* Hearnii Oxoniensis L. 1. Deinde *secundum post Gallicos tumultus* Florent. Sed *post* natum est ex glossa interpretis, qui *secundum* hoc modo in margine exposuit. Saepe illo sensu ea vox apud Livium usurpari solet. V. ad 8, 10, 9. Saepe etiam ei *post* substituerunt scribae. V. ad 39, 41, 5. hic vera lectio et ejus expositio in Florent. simul recipiuntur. V. ad 3, 44, 4. *secundum Gallicum tumultum* Fragm. Hav. a m. 1. *secundum Gallicos tumultos* Gaertn. V. ad 5, 37, 8. Insuper *terribiliora erant* Voss. 2. Paullo ante *nec ea erat tempestate*, alio ordine, Lovel. 2.

Quum propinquitate agri, tum multitudine hominum] *tum propinquitate* Voss. 1. a m. 2. Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Haverk. Hearnii Oxon. N. L. 2. C. et edd. Frobeniana anni 1535. priores. V. ad 6, 23, 3. Tum *propinquitate agrestium, tum multitudine* Voss. 2. a m. 1. *propinquitate agrestum, multitudine hominum* Lovel. 3.

§. 3. *Altero consulum in Samnio reliquias belli persequente*] *altero consule* Lovel. 2. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] cum multis ex vett. edd. Non sequor. V. infra hoc lib. c. 32, 2. Tum *in Samnium* Lovel. 2. Hinc *prosequente* Leid. 2. Portug. et Haverk. V. infra ad Epit. Liv. 99. *persequenti* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Livium ita casum sextum participiorum singularium praesentis temporis interdum formasse, supra vidimus ad 6, 14, 13. Hic tamen pluribus libris nihil mutantibus adhaereo.

niō reliquias belli persequente, P. Decius, qui graviter aeger Romae reſtiterat, auctore senatu dicta-
4 torem C. Junium Bubulcum dixit. is, prout rei magnitudo poſtulabat, omnes juniores sacramento adigit: arma, quaeque alia res poscit, summa induſtria parat: nec tantis adparatibus elatus de inſerendo bello agitat, quieturus haud dubie, nisi ultro
5 arma Etrusci inferrent. Eadem in comparando

Mox vox *aeger* deficit in Haverk. ejus loco *aegre* praefert Leid. 1. a m. 1.

Dictatorem C. Junium Bubulcum dixit] Dictatorem nominat absque magiſtro equitum, cum auctore Dionysio [l. 5. p. 338.] numquam Romae hoc factum sit. Id etiam l. 2, [30, 5.] admonuimus. GLAR. Lege ex auctoritate Capitolinarum tabularum: *dictatorem C. Sulpicium Longum, is magiſtrum equitum C. Junium Bubulcum dixit.* Etenim satis apparet, errore librarii *C. Sulpicii* nomen desiderari, neque enim Livius magiſtros equitum praetermittere solet. SIG. Quemadmodum Sigonius, etiam Pighius locum supplendum eſſe monet in Annal. ad annum U. C. CDXLI. p. 362. Supra etiam Livius, Dictatorem memorans, magiſtri equitis nomen addere omisit 7, 6, 12. ubi id Livii culpa factum eſſe potuit: sed hic potius ejus librariis adscribo; quia Junius non dictator, sed magiſter equitum fuit, ut ex faſtis conſtat.

§. 4. *Sacramento adigit: arma, quaeque alia res poscit*] *sacramento adegit* Port. Haverk. et Fragm. Hav. Deinde *arma quaeque alia ut res poscit* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Mox alio ordine *tantis elatus adparatibus* est in Leid. 1.

§. 5. *Censura clara eo anno Appii Claudii et C. Plautii fuit*] Pro *C. Plautio*, *L. Claudium* edit Diodorus l. 20. [p. 750.] *C. Fabium* Frontinus de aquaeductibus [l. 1. in princ.] *C. Plautium* Capitolini scriptores. SIG. *censura data* Gaertn. Ejusdem erroris exemplum supra habuimus hoc lib. c. 25, 8. Caussa ejus fuit hinc similitudo literarum *cl* et *d*, inde *r* et *t*. De priori v. ad 10, 24, 2. de poſteriori ad 5, 55, 3. *censura claro eo anno* legit Lovel. 3. Tum praenomen *Appii* deficit in eodem Lovel. 3. alterius censoris praenomen in Voſſ. 2. Praeterea *Plautei* est in Lovel. 3. *Plutei* in Lovel. 4. Paullo ante voces hujus §. initiales *Eadem in comparando cohibendoque bello consilia* exsulant a Lovel. 3. et Voſſ. 2. in quibus *cohibendoque belli consilia* legit Klock.

§. 6. *Memoriae tamen felicioris ad poſteros nomen Appii, quod viam munivit*] *memoriae tam felicioris* Lovel. 3. V. ad 22, 59, 13. *memoriae tum felicioris* Gaertn. V. ad 22, 17, 5. Deinde *quod et viam munivit* edd. antt. Primus autem voculam *et* omisit Frobenius anno 1535. et recte. Nullus enim meorum agnoscit, nisi unus Harlej. Mox *unus praefecit*, pro *perfecit*, Leid. 2. V. supra hoc lib. ad c. 10, 7.

§. 7. *Quia infamem atque invi-*

cohibendoque bello consilia et apud Etruscos fuere. neutri finibus egressi. et censura clara eo anno Ap. Claudii et C. Plautii fuit; memoriae tamen feli- 6
cioris ad posteros nomen Appii, quod viam munivit, et aquam in urbem duxit, eaque unus perfecit;
quia, ob infamem atque invidiosam senatus lectio- 7
nem verecundia victus, collega magistratu se abdicaverat. Appius, jam inde antiquitus insitam per- 8

diosam senatus lectionem] Vet. lib. *atque ignominiosam*. egregie. Nam libertinorum filii lecti erant. SIG. Pall. pr. ac tert. *ob infamam*. Ceterum, quia libertini quoque tum in senatum lecti, probat impense Sigonius *ob infamem atque ignominiosam s. lect.* quod ipse in Pal. sec. comparere notavi. GEBH. Vide, ne credas Sigonio, egregie in libro ejus legi *ignominiosam*. Immo alterum multo gravius pariter et elegantius. *Invidiosa senatus lectio* est, quae censoribus multum invidiae conflavit; propter quam illi male audierunt, gravia hominum judicia et adversos rumores tulerunt. 3, [38, 6.] Decemviri *citari jubent Patres, haud ignari, quanta invidiae immineret tempestas*. Alexander, occiso Clito, apud Justinum 12, [6.] reputabat, *quantum in exercitu, quantum apud devictas gentes fabularum atque invidiae fecisset*. Cui quidem Plautii probitas adeo par non fuit, ut is magistratu se abdicaret. Martialis [lib. de Spectac. Ep. 2.]

Invidiosa feri radiabant atria regis.

J. FR. GRON. *quod ob infamem* Voss. 2. Lovel. 2. Portug. et Haverk. V. ad 38, 36, 4. *quia ob infamam* Leid. 1. Lov. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *quia ob infamiam* Lovel. 4. Tum conjunctio *atque* non adparet in Leid. 1. Portug. et Haverk. ejus loco *at* praefert Gaertn. Deinde *ignominiosam* Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] quod recte Gronovio displicuit. Vulgatum enim in optimae notae codd. constanter superest. *Invidiosum* enim dicitur, quod invidiam conciliat. Supra 6, 39, 12. *Opus esse nihil invidiosa continuatione honoris*. 34, 7, 14. *Invidiosis nominibus utebatur modo consul, seditionem muliebrem et secessionem adpellando*, Ovid. Epist. 7. Her. 125.

Contenta est oculis hominum mea forma probari:
Laudatrix Venus est invidiosa mihi.

Epist. 2, 145.

Inscribere meo caussa invidiosa sepulcro.

Epist. 8, 49.

Nec virtute cares, arma invidiosa tulisti.

1. Trist. Eleg. 2, 67.

Est illi nostri non invidiosa cruoris
Copia.

Apud Cic. saepe ea vox hoc sensu obcurrit. Insuper *legationem* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. a m. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *legionem* codex perantiquus Thuanaeus, teste Gronovio; quem v. ad 27, 11, 9.

tinaciam familiae gerendo, solus censuram obtinuit.
9 Eodem Appio auctore, Potitii, gens, cujus ad aram Maximam Herculis familiare sacerdotium fuerat, servos publicos, ministerii delegandi caussa, sollemnia
10 ejus sacri docuerat. Traditur inde dictu mirabile, et quod dimovendis statu suo sacris religionem fa-

Magistratu se abdicaverat] *magistratu suo sacris religionem facere* Florent. omissa ultima parte hujus §. cum §. 8. et 9. et initio §. 10. In margine tamen adscriptum est, aliquid deesse.

§. 8. *Appius jam inde antiquitus insitam pertinaciam familiae gerendo*] *Appius nam inde* Gaertn. V. ad 9, 17, 5. *Appius jam deinde* Harlej. et editi, pro quo Froben. anno 1531. recte *jam inde* subposuit. Ita enim legunt reliqui scripti. *jam inde antiquitus* idem est, ac si dixisset *jam inde ab antiquo tempore*. De locutione autem *jam inde ab* v. ad 6, 40, 3. ubi *jam inde ab initio* dixit, quod hic *jam inde antiquitus*. Solent autem *inde* et *deinde* commutari. V. ad 36, 24, 10. Praeterea, transpositis perperam literis, *pertinaciam familiae regendo* Gaertn. a m. 1. V. ad 27, 40, 2.

§. 9. *Poticia gens*, *cujus ad aram maximam Herculis familiare sacerdotium fuerat*] *Potitia*. Graeci enim *Ποτίτιος*. SIG. Pall. tres, et veteres editi *Potitii*. GEBH. Thuan. et Voss. *Potiti gens*. Tres Pall. et Voss. alter *Potitii*, *gens*, *cujus ad aram*. Et hoc Livii puto. Sive autem deinde legas *docuerant*, ut ad prius, sive *docuerat*, ut ad propius referatur, parum interest. J. FR. GRON. *Portitia gens* Harlej. [*potitia* Veith.] *Potiti gens* Leid. duo, Lovel. 1. et Klock. *Purici gens* Lovel. 2. pro quo in margine emendatur *Potitii gens*: et ita praeferunt Lovel. 3. Gaertn. Portug. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac B. *docuerat* autem deinde omnes servant. Quum itaque *Potitia* in paucissimis (* in variis tamen codd. superesse male existimat Mencken. in Misc. Lips. Vol. 2, 1. p. 175.) tantum codd. supersit, *Potitii* recepi in contextum. Deinde *ad aram Maximi Herculis* Haverk. Male. Ipsa Herculis ara *Maxima* cognominata est. V. supra ad 1, 7, 12. Vox *Herculis* deerat in Gaertn. Praeterea *fuit* est in Portug. sed tota vox exsulat a Leid. 2.

Servos publicos ministerii delegandi caussa sollemnia ejus sacri docuerat] Pro *servos* retinent Pall. duo *senios*, quod non intelligo. GEBH. Eadem lectio est etiam in Lovel. 3. Sed eam ex ignorantia scribarum natam puto, qui confuderunt literas *ni* et *ru*, ductibus sibi admodum similes in scriptura Longobardica. V. simile exemplum supra 2, 20, 9. et infra 21, 11, 9. Deinde *publios* idem Lov. 3. Hinc *ministerii delegandi gratia* Lovel. 4. V. ad 8, 29, 9. Tandem voces *ejus sacri* desunt in Voss. 2. sed sola *sacri* in Lovel. 3. Supra 1, 7, 12. *Sacrum Herculi*, *adhibitis ad ministerium dapemque Potitiis ac Pinariis*, *quae tum familiae maxime inclitae ea loca incolebant*, *factum*. Et mox *Ne extis sollemnium vescerentur*.

§. 10. *Traditur inde dictu mirabile*] Campanus *memorabile*. Pall. duo *Traditur edictum mirabile*.

cere possset, quum duodecim familiae ea tempestate Potitiorum essent, puberes ad triginta, omnes intra
annum cum stirpe exstinctos: nec nomen tantum Po- 11
titiorum interisse, sed censorem etiam Appium, memori Deûm ira, post aliquot annos luminibus captum.

GEBH. *Tradituri dictum mirabile* Leid. 1. Olim una serie scriptum fuerat *Traditurindictum*; quod librarius non intelligens corrupit. neque multum abit Lovel. 4. nisi quod una litera auctius *Tradituri edictum mirabile* dederit. *Traditur edictum mirabile* Lovel. 3. *Traditur edictu mirabile* Voss. 2. *Traditur edictu memorabile* Lovel. 2. *memorabilis* et *mirabilis* in Mstis commutari, supra vidimus ad 5, 14, 6. *Traditur inde dictu numerabile* Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 1. *Traditur inde mirabile* Fragm. Hav. a m. 1. *Traditum inde edictum mirabile* Gaertn. *Traditum inde dicatum mirabile* Klock. Nihil mutandum. *Mirabile dictu*, ut *mirabile visu* 1, 39, 1. *In regia prodigium visu eventuque mirabile fuit.* Florus *mirum dictu* dixit 1, 1, 14. et 2, 1, 2.

Quod dimovendis statu suo sacris religionem adferre facile posset] Restituimus *religionem facere posset.* GELEN. Legerim contra Gelenium ex antiquissima editione, *quod dimovendis statu suo sacris religionem adferre facile posset.* tum quia Pall. pr. et tert. et editio Camp. *religionem adferre facere posset.* sec. *religionem adferre posset.* GEBH. Luculentior videtur lectio, quam sustulit Gelenius, *religionem adferre facile posset.* Terentius Hecyra [1, 1, 4.]

Quam sancte, ut quivis facile posset credere.

Vertumnus ad Pomonam Ovidio 14. Met. [696.]

— — — *Referam notissima Cypro*
Facta, quibus flecti facile et mitescere possis.

Duo Pall. Thuan. Voss. Campanus *adferre facere.* Voss. alter *adferre posset.* J. FR. GRON. *religionem adferre posset* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 1. ac B. *religionem facere posset* optimi Florent. et Klock. Juncta utraque lectione *religionem adferri facere posset* Lovel. 4. *religionem adferre facere posset* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. additis tamen notis indicant, τὸ *facere* delendum esse. Minori mutatione ei succurrendum putavit librarius Harlej. scribendo *religionem adferre facile posset*, ut ante Gelenium scripti habuerunt. Ea lectio, si integriorum codd. fide niteretur, neque mihi displiceret. Nunc quum tantum in uno, eoque saepissime pejoris notae codice, inventa sit, ex interpolatione librarii nata esse videtur. Utrumque etiam, *adferre religionem*, et *facere religionem*, Latine et commode hoc loco dici existimo; quum autem illam locutionem plurium, hanc praestantissimorum librorum testimonium defendat, quin horum auctoritas illorum turbae praeferenda sit, atque Gelenius locum recte restituerit, non dubito. Praeterea *inmovendis statu suo sacris* Klock. *demovendis statu suo sacris* Haverk. et Portug. a m. 1.

1 XXX. Itaque consules, qui eum annum secuti sunt, C. Junius Bubulcus tertium et Q. Aemilius Barbula iterum, initio anni questi apud populum, deformatum ordinem prava lectione senatus, qua potiores aliquot lectis praeteriti essent; negaverunt,
2 eam

in quo *de dimovendis* a manu altera interpolatum est. Quae iterum lectio ex conjunctione duplicis scripturae *demovendis* et *dimovendis* nata esse videri potest. Quid autem different *demovere* et *dimovere*, pluribus docuit Cel. Burm. ad Quinctil. 7. Inst. Orat. 3. p. 618. unde constat, *demovendis*, quam *dimovendis*, potius huic loco convenire. Eam tamen scripturam in contextum admittere non sustinui, quod auctoritatem pro ea stantium non satis gravem vulgato mutando putem.

Quum duodecim familiae ea tempestate Potitiorum essent, puberes ad triginta] *eo tempore* Lovel. 4. quod ex glossatoris expositione natum videtur. Livio enim frequens est, ut *tempestas* pro *tempore* utatur. Supra 1, 5, 2. *Multis ante tempestatibus ea tenuerat loca.* 5, 45, 1. *Persuasum erat, tantum bello virum neminem usquam ea tempestate esse.* hoc ipso cap. supra. *Nec erat ea tempestate gens alia, cujus arma terribiliora essent.* 25, 24, 11. *Urbem, omnium ferme illa tempestate pulcherrimam, subjectam oculis vidit.* 26, 11, 8. *Ad lucum Feroniae pergit ire, templum ea tempestate inclitum divitiis.* 27, 37, 13. *Carmen in Junonem reginam canentes ibant, illa tempestate forsitan laudabile rudibus ingeniis.* Deinde *Putitiorum* Florent. et Leid. 1. *Potiti* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Puritior* Lov. 2. Insuper *quom puberes ad triginta*, scilicet *essent*, Gaertn. De hac voculae illius repetitione v. ad 5, 35, 4. Verum alii omnes ab uno hoc dissentiunt. Mox *inter annum*, pro *intra*, Lovel. 4. V. ad 5, 27, 3.

§. 11. *Nec nomen tantum Potitiorum interiisse, sed censorem etiam Appium*] *nec nomen tamen* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. V. supra hoc lib. ad c. 12, 6. Tum *Putitiorum* Florent. et Leid. 1. *Puriciorum* Lov. 2. *Potitorum* Voss. 1. et Leid. 2. *Potiorum* Portug. Hinc *interisse* Florent. Leid. uterque, Voss. uterque, Lovel. 4. Portug. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et quaedam ex edd. antt. quod recepi. V. infra ad 36, 20, 3. Insuper duae posteriores voces deficiunt in Portug. et Hearnii Oxon. N. ac B.

Memori Deûm ira post aliquot annos luminibus captum] *memor Deûm ira* Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *memori Deorum ira* Lovel. 4. *memori id cum ita* Voss. 2. *memori id eum ita* Lovel. 3. Vulgatum probum est. Virgil. 1. Aen. 4.

— — *saevae memorem Junonis ob iram.*

ubi v. viros doctos, et ante alios German. atque Emmeness. Ut autem *memor ira*, ita *memor sententia*, *exemplum*, *ingenium*, et similia, de quibus v. Gronov. ad Livii 33, 12, 5. Tandem *fulminibus captum* Florent. a m. 1.

eam lectionem se, quae sine recti pravique discrimine ad gratiam ac libidinem facta esset, observaturos: et senatum extemplo citaverunt eo ordine, qui ante censores Ap. Claudium et C. Plautium fuerat. Et duo imperia eo anno dari coepta per po- 3
pulum, utraque pertinentia ad rem militarem: u-

§. 1. *Q. Aemilius Barbula*] Praenomen omittitur in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

Questi apud populum, deformatum ordinem prava lectione senatus] *questi ad populum* elegantius habet Pal. sec. GEBH. *ad populum* etiam Portug. et Haverk. Livium saepissime ita locutum esse, supra vidimus ad 7, 7, 4. Ut autem dubitem, an etiam hoc loco ita loqui voluerit, id efficit, quod lectio illa non, nisi in paucis, iisque minimae auctoritatis codd. reperiatur. Ceterum, *apud Patres* legendum, conjicit Pighius in Annal. ad ann. CDXLII. p. 364. Sed nullos codices adsentientes habet. Et potuerunt etiam ea de re questi esse oratione ad populum habita, ut invidiam censoribus, et praesertim Appio, excitarent. Praeterea *parva lectione senatus* Harlej. V. infra ad 29, 37, 16.

Qua potiores aliquot lectis praeteriti essent] *quod potiores aliquot* Portug. [Veith.] *qui potiores aliquot* Gaertn. Voculae *qua* et *qui* etiam commutabantur inter se supra 7, 38, 6. *quia potiores aliquot* Lovel. 3. V. infra ad 40, 29, 8. Deinde *pti' essent* Leid. 2. pro quo *posteri essent* emendatur in margine. *praeteriisse* Lovel. 4. V. ad 23, 29, 16.

§. 2. *Eam lectionem se, quae sine recti pravique discrimine ad gratiam et libidinem facta esset*] *eam lectionem sequi*, *sine* Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *eam lectionem se, quia* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 4. Portug. a manu 2. et Haverk. *eam lectionem se, quod* Lovel. 2. Pronomen *qui* saepe confunditur cum voce *quia*. V. ad 36, 33, 5. etiam cum voce *quod*. V. ad 37, 35, 4. Tum *ad gratiam ac libidinem* omnes omnino codd. mei, Hearnii Oxon. L. 2. ut et typis excusi usque ad ed. Paris. anni 1573. quae prima *et libidinem* dedit. Quamvis vero nihil intersit, priscam tamen lectionem reduxi. Mox *asserturos*, pro *observaturos*, Klock.

Eo ordine, qui ante censores Ap. Claudium et C. Plautium fuerat] *quo ante censores Ap. Claudium et C. Plautium citaverant* Lovel. 2. Male. Nam ante consules Junium et Aemilium Ap. Claudius et C. Plautius jam censuram nacti senatum legerant, ut Livius cap. praec. retulit. *quo ante censores* est etiam in Harl. et edd. ante Aldum. Deinde *ante censores aput Claudium* Fragm. Hav. a m. 1. *ante censores apud P. Claudium* Leid. 2. Scriptum fuerat *App. Claudium*; inde factum est *ap̄ P. Claudium*, ut etiamnum in Lovel. 3. superest, quod indoctiores in *apud P. Claudium* mutarunt. Voces *et C. Plautium* desunt in Haverk.

§. 3. *Unum, ut tribuni militum seni deni in quatuor legiones a populo crearentur*] Andreas Patri-

num, ut tribuni militum seni deni in quatuor legiones a populo crearentur; quae antea, perquam paucis suffragio populi relictis locis, dictatorum et consulum ferme fuerant beneficia. tulere eam roga-
4 tionem tribuni plebei L. Atilius, C. Marcius. Alterum, ut duumviros navales classis ornandae reficiendaeque caussa idem populus juberet. lator hu-
5 jus plebisciti fuit M. Decius tribunus plebis. E-

cius ad fragmenta Ciceronis notat, hic ab omnibus librariis peccatum eo genere, quo *IN* et *NI* solent confundi: idque quia hactenus animadversum non fuerit, multorum errorum causam exstitisse: nec tetigisse scopum explicantes rationem de tribunatu militum: legendum autem et distinguendum: *ut tribuni, ni quatuor legiones, seni, deni a populo crearentur.* Equidem haud assequor, quid haec correctio sibi velit, aut particulae *NI* qui hic sit locus. Neque enim id explicat Patricius: disputat modo, singulis in legionibus sex tribunos militum fuisse ex Livii 7, [5, 9.] et Polybio [6, 25.] Hoc autem ut ei concedatur, non evincit tamen, in Livii verbis esse quid peccatum. Nam l. 7. ponit sex tribunos unius legionis, quartam scilicet partem quatuor legionum, quas tum plerumque consules scribebant: et significat, quum antea omnes tribunatus essent beneficia consulum, quadrantem annui numeri sibi vindicasse populum. Nunc autem ostendit, crevisse auctoritatem populi, atque eam sibi vindicasse duas tertias, et in quatuor et viginti tribunis, qui quatuor legionibus attribuebantur, senos denos suffragiis creasse, octo reliquisse in beneficio consulum. V. Lipsium 2. de Militia, dialogo 9. J. FR. GRON. *unam* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *uni* Voss. 2. Deinde *et tribuni militum* Gaertn. V. ad 21, 28, 8. Voculam *ut* omittit Fragm. Hav. a m. 1. vocem *militum* Florent. Deinde *tribuni militum semidei* joculari errore est in Portug. a m. 2. Paullo ante *duo imperia dari eo anno coepta* alio ordine vocabulorum praefert Haverk.

Quae antea, perquam paucis suffragio populi relictis locis] *quae omnia* Lovel. 1. et Leid. 2. Deinde *relictis sociis* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 4. *relictis socii* Voss. 2. et Lovel. 3. [*populi* omittit Veith.] Mox *beneficio*, pro *beneficia*, Lovel. 2. et Portug.

Tulere eam rogationem tribuni plebei L. Atilius, C. Marcius] *tulerunt eam rogationem* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Deinde *L. Attilius* Voss. 2. Lovel. 1. 2. 4. et Gaertn. *L. Actilius* Portug. et Haverk. Sed nomen hoc *Atilius*, ut in plerisque et optimis Mstis exstat, legendum esse, supra monuit Sigonius ad 5, 13, 3.

§. 4. *Alterum, ut duumviros navales classis ordinandae reficiendaeque caussa*] Pro *classis ordinandae*, *ornandae* legendum est. GELEN. Ita recte, uno excepto Gaertn. qui *ordinandae* obfert, legunt etiam omnes scripti. Sae-

jusdem anni rem dictu parvam praeterirem, ni ad religionem visa esset pertinere. Tibicines, quia prohibiti a proximis censoribus erant in aede Jovis vesci, quod traditum antiquitus erat, aegre passi, Tibur uno agmine abierunt: adeo ut nemo in urbe esset, qui sacrificiis praecineret. Ejus rei religio 6
tenuit senatum; legatosque Tibur miserunt, ut darent operam, ut hi homines Romanis restitueren-

pe scribae voces *ornare* et *ordinare* confuderunt. V. infra ad 24, 48, 7. Ceterum hic etiam vocula *ut* deerat in Fragm. Hav. a m. 1. V. ad §. praec. Tum *duumviros navalis classis ornandae* Voss. 2. et Lovel. 3. *duumviros navalis ornandae* Haverk. Hinc *ornandae reficiendae*, omissa copula, Voss. 2. et Lovel. 3. quod, si plurium codicum testimonium firmaret, ferri posset; nam, ita etiam triumviros monetales *auro argento aere flando feriundo* dici, notum est. ordine inverso *ornandaeque reficiendae* praeferunt Leid. 1. et Lovel. 2.

M. Decius tribunus plebis] *M. Decimius* Voss. 1. Leid. uterque, et Lovel. 1. *M. Decimus* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. ac C. *Deciorum* gens hoc maxime tempore floruit; *Decimii* postea demum inclaruerunt.

§. 5. *Ni ad religionem visa esset pertinere*] *nisi ad religionem* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. quae varietas in Mstis saepe obcurrit. V. ad 23, 1, 8. *esset visa pertinere* Harlej.

Tibur uno agmine abierunt; adeo ut nemo in urbe esset] *ebur uno agmine* Leid. 2. Tum *abirent* Haverk. Sed tota illa vox exsulat a Portug. Praeterea *nemo esset*, duabus mediis vocibus omissis, Lovel. 4. quae transponuntur hoc modo *nemo esset in urbe* in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Paullo ante *prohibiti proximis censoribus*, pro *a proximis*, Portug. et Haverk.

§. 6. *Ejus rei religio tenuit senatum*] *terruit senatum* Lovel. 4. Verba haec saepe in Mstis commutantur. V. ad 23, 1, 10. Hic nihil mutandum. *Ejus rei religio tenuit senatum*, id est, ea res senatui religioni fuit. Infra 43, 13, 2. *Quaedam religio tenet, quae illi prudentissimi viri publice suscipienda censuerint, ea pro dignis habere, quae in meos annales referam.* Ita *opinio tenet* 1, 28, 5. *Ne vos falsa opinio teneat, injussu meo Albani subiere ad montes.* et *terror tenet* 10, 26, 13. *Gallici tumultus praecipuus terror civitatem tenuit.* id est, Gallicus tumultus civitati terrori fuit. Mox vocem *Tibur* non agnoscit Gaertn.

Ut darent operam, ut hi homines Romanis restituerentur] Forte prius *ut* superfluum. J. FR. GRON. Non alia caussa Gronovium permovisse videtur, ut prius *ut* superfluum crederet, adeoque delendum juberet, quam ne eadem particula bis repeteretur, paucissimis tantum vocibus interjectis. Id tamen Livio frequens esse, idoneo exemplorum numero su-

7 tur. Tiburtini, benigne polliciti, primum adcitos eos in curiam hortati sunt, uti reverterentur Romam: postquam perpelli nequibant, consilio, haud abhorrente ab ingeniis hominum, eos adgrediuntur.

pra docui ad 1, 17, 11. Quum itaque voculam illam constanter servent scripti et editi, non temere etiam ei controversiam movendam existimo. Ceterum, additis vocibus, *ad id ut darent operam* Lovel. 4. Deinde *ut hii homines* Florent. *ut id homines* Leid. 1. *ut idem homines* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac B. neque aliter est in Portug. a m. 1. in quo a manu altera emendatur *ut iidem homines*. [ita Veith.] Cel. Burmann. literis ad me datis legendum conjiciebat *ut urbi homines Romanae restituerentur*. Illud *hi* enim supervacaneum esse, quum *homines* sufficiat, et intelligantur satis tibicines: et ita apud Phaedrum, Petronium, et alios *hominem* dici de eo, cujus modo mentio praecessit. V. quae de hoc vocis *homo* usu notavit ad Phaedri 2. fab. 5, 19. Vellem codd. consentirent. Posses forte eodem sensu minima mutatione legere *uti homines Romanis restituerentur*. Certe mox §. seq. codd. *ut hi* et *ut hii*, pro *uti*, scriptum praeferunt.

§. 7. *Tiburtini, benigne polliciti*] *Tiburtini operam benigne polliciti* Haverk. Male. Cic. 4. ad fam. Epist. 13. *Nunc P. Nigidio ne benigne quidem polliceri possum.* Quem etiam alibi hoc modo locutum esse, ex vulgatis lexicis constat.

Primus adcitos in curiam hortati sunt, ut reverterentur Romam] Pall. pr. ac tert. *accitos eos.* sec. *primum accitos in curiam eos hortati sunt, ut hii reverterentur Romam.* GEBH. Voculam *eos*, quam in Pall. superesse Gebhardus monuit, primus omisit Curio. Quamvis autem interim Sigonius contextui reddiderit, neminem tamen, qui exemplum sequeretur, nactus est ante Cel. Jac. Gronovium. Servant autem omnes scripti (nisi quod *accitos in curiam eos* alio ordine sit in Portug. et insuper *accitos in curiam eo* in Haverk.) et edd. vett. Quin et quum voces plures *in curiam hortati sunt* etc. *ab ingeniis hominum eos* desint in Leid. 2. inde etiam lectio illa firmari potest. Non aliunde enim error hic a librario commissus est, quam quod vocis *eos* repetitione media omnia perperam neglecta sint. V. ad hujus lib. c. 11, 11. Praeterea *hortati sunt, reverterentur*, una voce omissa, Portug. *hortati sunt, ut reverterentur* Harlej. edd. Rom. anni 1472. et aliae ferme omnes ante Jac. Gronov. *hortati sunt, ut hi reverterentur* Voss. 2. Lovel. 3. Haverk. et ed. Parm. V. ad §. praec. *hortati sunt, ut ii reverterentur* Lovel. 4. a m. 1. in quo *τὸ ii* a m. 2. expungitur. *hortati sunt, ut hii reverterentur* Lovel. 2. *hortati sunt, ut hii revertentur* Leid. 1. V. ad 2, 56, 7. Reliqui praeferunt *hortati sunt, uti reverterentur*, quod jam Cel. Jac. Gronov. in contextum admisit.

Postquam perpelli nequibant] Valer. Max. [2, 5, 4.] *in proposito perseverantes.* GEBHARD. *propelli* Gaertn. V. supra hoc lib. ad c. 24, 4.

§. 8. *Alii alios per speciem co-*

Die festo alii alios per speciem celebrandarum cantu epularum caussa invitant, et vino, cujus avidum 8
ferme genus est, oneratos sopiunt: atque ita in 9
plaustra somno vinctos conjiciunt, ac Romam de-

lebrandarum cantu epularum caussa] Nihil video mutari in MSS. Non tamen ita Livius scripsit, et vocem ultimam longissime hinc abire jubeo, additam a male otiosa manu. Sic enim perpetuo Livius, 24, 12, 4. *Ad lacum Averni per speciem sacrificandi descendit.* Et c. 47, 12. *Per speciem praedandi.* 42, 52, 8. *Per speciem reconciliandae pacis.* 1, 41, 6. *Per speciem alienae fungendae vicis.* Adde 44, 37, 12. 45, 31, 7. Et vides *τὸ causa* sic inculcatum fuisse 10, 21, 13. JAC. GRON. Haud male Cl. Jac. Gron. vocem *caussa* delendam esse docuit, quam etiam superfluam et e notis insertam sibi videri, monuit Pighius in Annal. ad ann. CDXLII. p. 365. Vir doctus etiam ad marginem ed. Curionis eamdem abundare notavit; denique Klockius etiam in contextu Liviano inducta virgula delevit. Superest quidem in omnibus, quibus usus sum, codd. at Hearne, eam in Oxon. C. non conspici, auctor est. Exemplis a Gronov. laudatis adde haec 1, 3, 11. *Per speciem honoris spem partus adimit.* 8, 22, 3. *Per speciem honorandae parentis, meritam mercedem populi solutam interpretarentur.* 40, 13, 8. *Ut ferro te, et quidem eo die, per speciem comissationis occiderem.* 44, 19, 8. *Per honestam speciem majoris Ptolemaei reducendi in regnum.* Alibi etiam librarii eamdem perperam interposuerunt. V. ad 31, 12, 4. Ceterum *celebrandarum cantu caussa epistolarum* praefert male Gaertn. Alibi voces *epulae* et *epistolae* sive *epistulae*, ut etiam scribi solebat, in Mstis commutari, docuit Cel. Burmann. ad Suet. Caes. 26. Deinde *invitavit* Haverk. qui etiam legit *alii homines*, pro *alii alios*, quod ex interpretis expositione natum puto.

Vino, cujus avidum ferme genus est, oneratos sopiunt] *cujus ferme avidum genus* Portug. et Haverk. *cujus avidum ferme id genus* Lovel. 4. *Τὸ est* autem deficit in Haverk. Dein *honeratos* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. ad 36, 40, 9. *Sopire* autem hic idem esse videtur, quod *κατασείειν* Menandro, et *deponere* Plauto. De utroque v. Cel. Burm. Praefat. ad Phileleutheri emend. in Menand.

§. 9. *Ita in plaustra somno victos conjiciunt*] Vet. lib. *vinctos.* probe. Etenim nisi somno vincti fuissent, vinculis constringendi fuerant, quod Romam inviti perducerentur. SIG. Pall. pr. et tert. *in plaustra cunctos conjiciunt.* Andreas *in plaustra vinctos coniciunt.* Pal. sec. *somno vinctos.* quod avide probat Sigonius. Etenim, inquiens, nisi somno vincti fuissent, vinculis constringendi fuerant, quod Romam inviti perducerentur. Ego vero defendo lectionem vulgatam cum prisca editione Campani, tum loco simili Tibulli 1. El. 2, 1.

Adde merum, vinoque novos compesce dolores,
Occupet ut fessi lumina victa sopor.

Ubi v. Animadversiones meas. Ut et Valer. Max. 2, 5, 4. *Quos Tiburtini in proposito perseverantes, interposita festae epulationis*

portant. nec prius sensere, quam, plauſtris in foro
10 relictis, plenos crapulae eos lux obpreſſit. Tunc concursus populi factus, inpetratoque, ut manerent, datum, ut triduum quotannis ornati, cum cantu atque hac, quae nunc sollemnis est,

simulatione, mero somnoque sopitos plauſtris in urbem devehendos curaverunt. Ovidius πιϑανώτερον hanc rem narrat 6. Faſt. 669. et seqq. *Servierat* etc. GEBH. Ignorant *τὸ somno* Thuan. uterque Voſſ. Helm. duo Pall. Andreas. et alii quidem *vinctos*, duo Pall. et Voſſ. alter *cunctos*. J. FR. GRONOV. *victus* et *vinctus*, item *devictus* et *devinctus* saepe permutari, dudum observatum est. Sed ratio, qua ductus Sigonius hic praefert *vinctos*, nulla est: neque enim novum est, nimio vino oneratos somno ita vinci, ut ab uno loco in alium transferri nihil sentientes poſſint, etiamsi non vinciantur. Liv. 5, 44, 7. *victos somno.* Et saepe alii. V. Burmann. ad Val. Flacc. 1, 300. DUK. *in plauſtro cunctos* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *in plauſtro victos* Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. *in plauſtra vinctos* Voſſ. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. Portug. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *in plaustra somno victos* Harlej. *in plastra somno vintos* Florent. a m. 1. in quo a m. 2. *in plauſtra somno vinctos* emendatur: quomodo etiam praefert Klock. Si *somno*, quod plurimi scripti ignorant, delendum conſtaret, *cunctos* praeferrem. Ea enim voce omiſſa, *victos* sensum idoneum non habet; *vinctos* etiam admitti nequit. Nullus enim tibicines vinculis ligatos a Tiburtibus Romam adductos eſſe memorat. Quum tamen illud *cunctos* in paucis, iisque non optimis, scriptis superſit, nihil propius est, quam ut *somno vinctos*, quod duo optimi libri scripti praeferunt, probetur; cui etiam in contextu locum dedi. De locutione *somno vinctus* v. ad 5, 44, 7. *vinctus* autem et *victus* saepe in Mſtis commutantur. V. ad 30, 12, 7. Mox *prius* exsulat a Portug. *senserunt* autem, pro *sensere*, est in Gaertn. Deinde *plenos crapulae os*, pro *eos*, in Harlej. Sed ibi prima litera pronominis intercepta est ab ultima vocis praecedentis.

§. 10. *Tunc concursus populi factus, inpetratoque, ut manerent*] MS. Fuld. *imperatoque.* quorum utrumvis satis convenit. MOD. Duo Pall. Modio concinunt, leguntque *imperatoque.* GEBH. Ita et Florent. Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Portug. Fragm. Hav. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. N. ac C. An huic lectioni patrocinium parari potest ex Ovidii 6. Faſt. 685?

Plautius, ut possent specie numeroque senatum
Fallere, personis imperat ora tegi.

imperare et *impetrare* saepe in Mſtis confunduntur. V. ad Livii 2, 54, 1. 3, 22, 2. 7, 25, 5. c. 41, 7. 8, 3, 8. 9, 20, 8. 33, 11, 4. 35, 45, 8. 41, 29, 10. (*27, 30, 6. 33, 13. 4. 35, 17, 7.) Adde viros doctos ad Suet. Tib. 43. et Cel. Burmann. ad Vellejі Paterc. 1, 11, 4. Praeterea *populi concursus* Lovel. 1.

Ut triduum quotannis ornati, cum cantu atque hac, quae nunc

licentia per urbem vagarentur: restitutumque in aede vescendi jus iis, qui sacris praecinerent. Haec inter duorum ingentium bellorum curam gerebantur.

XXXI. Consules inter se provincias partiti; Ju- 1
nio Samnites, Aemilio novum bellum Etruria sorte

sollemnis est, licentia] Multa habet Pighius in Annal. ad ann. CDXLII. DUK. *ut tribunum* Lovel. 3. Tum *quot annis*, disjunctis vocibus, Portug. et Fragm. Hav. *quod annis* Leid. 1. et Gaertn. V. Noris. ad Cenot. Pis. diss. 4, 2, 2. p. 452. Deinde *in cantu* Portug. et Hearnii Oxon. N. ac B. *concantu* Lovel. 3. De hoc errore v. ad 4, 24, 7. Denique *hac, qua nunc sollemnis est* idem Lovel. 3.

Restitutumque in aede vescendi jus iis] *restitumque* Florent. a m. 1. et Lovel. 1. Sed librarii syllabam geminare neglexerunt. *restitutum quod* Lovel. 3. V. ad 2, 41, 8. Tum *jus in aede vescendi* Lov. 4. Deinde *jus habens* Gaertn. *jus hiis* Voss. 1. Leid. 2. et Fragm. Hav. *jus his* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Portug. et Haverk.

Haec inter duorum ingentium bellorum curam gerebantur] *Nec inter* Haverk. V. ad 32, 20, 7. Tum *inter duum bellorum ingentium* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *duum*, pro *duorum*, supra habuimus 3, 25, 4. Verum hic optimi stant a vulgato. Hinc *coram gerebantur* sine sensu Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. *gerebant* edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. infra ad 10, 10, 1.

§. 1. *Consules inter se provincias partiti. Junio Samnites, Aemilio novum bellum Etruria sorte obvenit*] Lege, *Consulibus inter se provincias partitis, Junio Samnites, Aemilio novum bellum Etruriae sorte evenit.* J. FR. GRON. Minima haec est mutatio, et, quum prima vox per compendium *Coss* scribi soleat, in unius tantum literae *s* ad finem vocis *partiti* adjectione consistit. Ut tamen de veritate hujus conjecturae, et utrum oratio hoc modo connectenda sit, dubitem, illud efficit, quod omnes libri scripti et editi nihil ea parte mutent, et similiter intercisae periodi multis locis apud Livium reperiantur, quibus Gronovius paribus conjecturis opem ferre conatus est. V. quae notavi ad 3, 22, 3. Supersunt tamen multa adhuc alia exempla, quae Gronovius silentio transiit. Praeter illa, quae dicto loco adtuli, talia adhuc obcurrunt 40, 35, 8. *Praetores inde sortiti sunt. A. Hostilio urbana, Ti. Minucio peregrina obvenit.* 41, 15, 4. *Inde consules praetoresque provincias sortiti. Pisae Cn. Cornelio, Ligures Petillio obvenerunt.* et alibi. Si autem hic vulgatum sine codd. auctoritate mutemus, caussa dari nequit, cur non ibi quoque similiter mutandum censeamus. Praestare itaque videtur, ut manus abstineamus. Deinde *novum bellum Etruria* omnes iterum codd. calamo et typis exarati tuentur. Et tale fere est infra hoc lib. c. 42, 4. *Quum collegae novum bellum Sallentini hostes decernerentur.* quae per adpositionem eleganter dicuntur. Tandem *sorte evenit* Harlej. Haverk. Hearnii Oxon. L. 2. C. et, quas vidi, editiones, Frobeniana anni 1535. priores. Utrumque verbum *evenire* et *obvenire* in hac re usita-

2 obvenit. In Samnio Cluviam, praesidium Romanum, quia nequiverat vi capi, obsessum fame in deditionem acceperant Samnites, verberibusque foedum in modum laceratos occiderant deditos.
3 Huic infensus crudelitati Junius, nihil antiquius obpugnatione Cluviana ratus, quo die adgressus est

tum. Prius supra habuimus 5, 12, 6. *Valerio Potito Volsci provincia evenerat.* ubi plura dicta sunt. Alterum 7, 16, 3. *Ea provincia Cn. Manlio obvenit.* ubi similiter variant codd. 10, 12, 3. *Scipioni Etruria, Fulvio Samnites obvenerunt.* 25, 13, 9. *Fulvius, cui ea provincia obvenerat.* Ita Gronovius ex melioribus, pro *evenerat*, restituit. 40, 35, 8. *A. Hostilio urbana, Ti. Minucio peregrina obvenit.* 41, 9, 8. *Claudio Istria, Sempronio Sardinia obvenit.* c. 15, 4. *Pisae Cn. Cornelio, Ligures P. tillio obvenerunt.* 43, 15, 3. *Cn. Servilio Italia, Q. Marcio Macedonia obvenit.* Quin etiam *sorte obvenire* dixit Cic. 2. in Verr. 6. *Simulatque ei sorte provincia Sicilia obvenit.* Quum itaque pro hac lectione stent et plures et meliores Msti, eam etiam pro bare malui. In defendenda vulgata hujus loci lectione mihi adsentiebatur quoque Cl. Dukerus; et insuper Rivium refellebat, qui ad Sall. Jugurth. 35. scribebat, Livium plerumque fere uti verbo *evenire*, semel tantum, quod sciat, dixisse *obvenire* 7, 16, 3. Nam Livium *obvenire* tam de comparatione quam de sortitione provinciarum dixisse 30, 40, 12. *Uti consules provincias inter se compararent, sortirenturve, uter Italiam, uter classem navium quinquaginta haberet. Cui classis obvenisset.*

§. 2. *In Samnio Cluviani praesidium Romanum*] Legendum est *Cluviam.* in distinguendo etiam peccatum erat. GELEN. Pall. pr. ac tert. *Climatum.* GEBH. *Cluviani* superest in Lovel. 4. Harlej. Fragm. Hav. Klock. et Hearnii Oxon. N. ac C. *Cluvani* in Portug. *Clunam* in Gaertn. *Cliviani* in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Claviani* in Florent. *Claniani* in Haverk. *Claniam* in Lovel. 2. *Climatum* in Lovel. 3. *Clamatum* in Voss. 2. [*Cluvinus* Veith.] Doujatius, quia Cluviam aut adfinis alicujus adpellationis oppidum in Samnio nullum invenit, aliis divinandum relinquit, an *Cluviam* exscripserint librarii, quum *Caudium* forte Livius scripsisset. Quam conjecturam probandam non esse arbitror. Clades enim Romana *Caudium* tantopere nobilitavit, ut verisimile non videatur, librarios ejus nomen satis notum in *Cluviam* temere mutaturos. Ignobile forte castellum indicatur; non enim Livius oppidum, sed tantum *praesidium Romanum* vocat, cujus alibi mentionem non reperiri mirandum non est. Si omnia locorum nomina, quae semel tantum apud antiquos memorantur, in dubium vocanda forent, quae non in scriptis eorum tentanda superessent? *Cluviam* tamen verum praestare nolo. Ea enim scriptura in uno tantum superest Leid. 1. Reliqui varia lectionum monstra obferunt. Judicium itaque suspendere malo. Mox *qui nequiverant.* pro *quia*, Voss. 2. et Lovel. 3. sollemni scribarum aberratione. V. ad 36,

moenia, vi cepit, atque omnes puberes interfecit. In- 4
de victor exercitus Bovianum ductus. caput hoc e-
rat Pentrorum Samnitium, longe ditissimum atque
opulentissimum armis virisque. Ibi quia haud tan- 5
tum irarum erat, spe praedae milites accensi, op-
pido potiuntur. minus itaque saevitum in hostes est:

33, 5. V. etiam mox §. 5. [*Romanum* omittit Veith.]

Acceperant Samnites, verberibusque foedum in modum laceratos occiderant] *Samnites verberibus foede admodum laceratos ceciderant* Pal. sec. GEBH. Eadem lectio apud me etiam superest in Portug. et Haverk. *verberibus foedum in modum* legunt Harlej. et edd. ante Frobenianam anni 1535. *verberibusque foede admodum* Gaertn. et HearniiOxon.B. [*verberibus foede admodum* Veith.] Sed reliqui omnes recte vulgatum tuentur. *cecidi* autem et *occidi* saepius in Mstis confundi solent. V. ad 36, 36, 6.

§. 3. *Huic infensus crudelitati Junius, nihil antiquius obpugnatione Cluviana ratus*] *Hinc infensus* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 25, 40, 2. Tum *nil antiquius* Haverk. V. ad 6, 40, 3. *nihil equius* Lovel. 2. Male. Supra 1, 32, 2. *Longe antiquissimum ratus sacra publica facere.* ubi plura vide. Tum *Cluvana* Voss. 1. *Clumana* Voss. 2. et Lovel. 3. *Cliviana* Lovel. 1. *Climana* Leid. 2. *Claviana* Haverk. *Cluniana* Lovel. 2. *Clunacia* Gaertn. V. modo ad §. praec.

§. 4. *Caput hoc erat Pentrorum Samnitium*] De Pentris Samnitibus item l. 22. (61, 11.) SIG. Cluverius [4. Ital. Ant. 7. p. 1194.] *caput hoc erat gentis Samnitium.* immemor eorundem mentionem habuisse Livium l. 22. extremo. *Appulorum pars, Samnites praeter Pentros.* J. FR. GRON. *Peutrorum* Haverk. *Penetorum* Hearnii Oxon. C. Sed nihil mutandum. Cluverii conjectura displicuit etiam Holstenio annotat. in Cluverii Ital. Ant. p. 265. ubi docet, etiam apud Dion. Halic. fragmentis l. 12. in Excerpt. Peiresc. p. 533. memorari Σαυνιτῶν τοὺς καλουμένους Πέντρους, quod etiam Doujatius et Hearnius ad hunc locum observarunt.

§. 5. *Ibi quia haud tantum irarum erat*] *Ibique haud tantum irarum* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 5, 29, 3. *Ibi qui haud tantum irarum* Florent. V. paullo ante ad §. 2. Mox *sperande*, pro *spe praedae*, idem Florent. Tum *minusque saevitum*, pro *minus itaque saevitum*, Lovel. 3. a m. 1. et verbum *est* deficit in Lovel. 2.

Praedae plus pene, quam ex omni Samnio umquam, egestum] Non probo Pall. duos exhibentes *est gestum*; neque sec. *quum ex omni Samnio unquam congestum.* GEBH. *est gestum* etiam Voss. 2. Lovel. 2. et Gaertn. Adparet, librarios, pro *egestum*, divisis vocibus scriptum credidisse *ē gestum.* Obposito errore *equidem*, pro *est quidem* vel *ē quidem*, supra habuimus 8, 4, 5. *umquam congestum* Portug. a m. 1. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac B. Et hic librarii se scriptum invenisse crediderunt *ēgestum.* Male. De verbo *e-*

praedae plus pene, quam ex omni Samnio umquam,
6 egeſtum, benigneque omnis militi conceſſa. Et poſtquam praepotentem armis Romanum nec acies subsiſtere ullae, nec caſtra, nec urbes poterant; omnium principum in Samnio eo curae sunt intentae, ut insidiis quaereretur locus, si qua licentia populando effusus exercitus excipi ac circumveniri

gerere v. ad 6, 3, 5. Praeterea vox *praedae* deficit in Haverk. *plus pene*, ꝯ *quam*, addita una voce, praefert Lovel. 3.

§. 6. *Postquam praepotentem armis Romanum acies subsiſtere ullae, nec caſtra nec urbes poterant*] Excidit e vulgatis particula *nec*, quam servant tamen editiones vetuſtae. *Romanum nec acies subsistere.* J. FR. GRON. *Tò nec*, quod non tantum edd. vett. sed etiam omnes codd. servant, primum omissum vidi in ed. Paris. anni 1573. Praeterea *poſtquam ante praepotentem armis Romanum* Voſſ. 2. et Lovel. 3. quorum librariis displicuiſſe videtur locutio *subsiſtere Romanum;* quam eamdem ob cauſſam *subſtinere* vel *suſtinere*, pro *subsiſtere*, praeferunt Lovel. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac C. Sed, genus hoc loquendi etiam alibi apud Liv. obcurrere, supra vidimus ad 4, 39, 4. Solent autem librarii voces *subsiſtere* et *suſtinere* in Mſtis confundere. V. ad locum Livii laud. et 8, 25, 9. (*37, 38, 4.) *acies subsiſtere ulla* legit Hearnii Oxon. B. *acie subsiſtere velle* Lovel. 3. Deinde *nec urbes nec caſtra poterant*, mutato ordine vocabulorum, idem Lovel. 3. *nec caſtra nec urbes potuerunt* Gaertn.

Omnium principum in Samnio] *principium* Lovel. 1. Vide ad 2, 27, 12.

Si qua licentia populando effusus exercitus excipi ac circumveniri posset] *effusus populando exercitus excipi* Portug. et Haverk. *populando exercitus excipi effusus* Lovel. 4. Hinc *atque circumveniri* Gaertn.

§. 7. *Transfugae agreſtes et captivi quidam, pars forte, pars consilio oblati*] *Transfugere agreſtes* Kloch. *Transfugue* Florent. Hinc vox *captivi* deficit in Haverk. Tum *τὸ pars* priori loco in Lovel. 2. quae lectio ferri posset, et referri ad illa, de quibus supra late agitur 3, 37, 8. At, reliquis vocem servantibus, unius teſtimonio ei controverſiam non moveo. Praeterea *pars sorte, pars consilio* Voſſ. 2. Lov. 3. Gaertner. et Fragm. Hav. V. ad 1, 4, 4. *pars consilio*, *pars forte* Harlej. et edd. ante Aldum. Mox *ad consules* Lovel. 3. et Portug. a m. 1. Sed unus tantum Junius bellum cum Samnitibus sortitus erat. Error itaque ex compendio scribendi ortus est. V. ad 10, 10, 2. Tum *efferentes*, pro *afferentes*, Gaertn. a m. 1.

Pecoris vim ingentem in saltum avium compulsam esse] *pecoris vim urgentem* Gaertn. V. supra hoc lib. ad c. 13, 2. Tum *in saltum avium vi compulsam esse* Gaertn. Portug. et Haverk. Sed vox *vi* ex praecedentis dictionis litera finali nata est. V. ad 10, 46, 11. Zonaras 8. Ann. 1. hanc hiſto-

posset. Transfugae agrestes et captivi quidam, 7 pars forte, pars consilio oblati, congruentia ad consulem adferentes, quae et vera erant, pecoris vim ingentem in saltum avium compulsam esse, perpulerunt, ut praedatum eo expeditae ducerentur legiones. Ibi ingens hostium exercitus itinera oc- 8 cultus insederat, et, postquam intrasse Romanos

riam narrans, Samnites pecora sua compulisse dicit *εἰς τὰς ὕλας τὰς Ἀόρνους*; unde Pighius in Annal. ad ann. CDXLII. p. 367. etiam hoc loco *in saltum Avernum* legendum esse conjicit. Mihi tamen verius videtur, vel Zonaram deceptum errasse, vel alios, quam Livium, auctores secutum esse, et eam ob caussam Livium ex Zonara emendandum non esse; *saltus* enim *Avernus*, certe si ille intelligendus esset, qui lacum cognominem cingebat, longe distabat a Boviano, nuper expugnato: historiam saltem in Samnio accidisse, tota Livii narratio indicat; quin et expresse id docet cap. seq. *Dum haec geruntur in Samnio.* quum lacus Avernus situs sit in Campania non procul a mari, prope Cumas, Bajas, ac Puteolos. Mecum sentiebat Cl. Dukerus; eamdemque ob caussam, Pighii emendationem rejiciens, *avium saltum* inlustrabat ex Liv. 25, 32, 6. *In avios saltus montesque recipientes se.* Quod autem Pighius lectorem mirari jubeat, doctissimum Zonarae interpretem Wolfium auctoris verba tam neglegenter vertisse, ut loci nomen celeberrimum silentio praeterierit, id non tantum verum est, sed efficit, ut eo majore admiratione dignum videatur, nuperum ejus editorem Carol. du Fresne, dom. du Cange, qui in praefatione professus est, se interdum, maxime iis locis, ubi auctoris mentem non omnino adsecutus Wolfius erat, ejus versionem Latinam emendasse, hic tamen verba modo laudata vertisse *in silvas altissimas et densissimas.*

Perpulerunt, ut praedatum eo expeditae ducerentur legiones] *perpulerant* Portug. et Haverk. Tum *expedito ducerentur* Voss. 2. et Lovel. 3. *expedit educerentur* Leid. 1. *expeditae*, vel *expedite, educerentur* Portug. et Hearnii Oxon. B. atque in margine N.

§. 8. *Intrasse Romanos vidit saltum*] *intra se Romanos vidit saltum* Leid. 1. et Lovel. 1. *intrasse Romanos vidit in saltum* Lovel. 4. Nihil muto. V. ad 6, 34, 9. Paullo ante *ingens exercitus hostium*, alio ordine, Portug. et Haverk. Tum *insiderat*, pro *insederat*, quaedam ex vetustis edd. attamen invitis principibus, et omnibus scriptis. V. supra ad 2, 29, 6.

Repente adortus cum clamore ac tumultu invadit] Antiqua lectio *repente exortus cum clamore ac tumultu incautos invadit.* GELEN. Lectionem, quae ante Gelenium exstabat, unus probat tantum Harlej. *adortus* etiam Hearne invenit in Oxon. L. 1. Sed *repente exortus*, quod est in reliquis scriptis, ut *subito exortus* 4. 45, 7. *Certamen subito inter tribunos exortum.* ubi alia exempla vide. 25,

vidit saltum, repente exortus cum clamore ac tumultu
9 incautos invadit. Et primo nova res trepidationem fecit, dum arma capiunt, sarcinas congerunt in medium: dein, poſtquam, ut quisque liberaverat se onere, aptaveratque armis, ad signa undique coïbant, et, notis ordinibus in vetere disciplina militiae, jam

16, 16. *Hoſtes subito exorti; et, ne dubia proditio esset, Flavius his se adjungit.* Insuper *incautos*, quod etiam Gelenius interseruit, non tantum est in reliquis codd. sed etiam antea jam recepit ed. Parm.

§. 9. *Dein, postquam, ut quisque liberaverat se onere, aptaveratque armis*] Vel ad arma sumenda dejectis sarcinis, vel armis veſtitis ad proelium. Scio sic explicari poſſe. Nec tamen nolim *arma*, si quis vetus liber patiatur. 10, [33, 2.] *Vixdum satis aptatis armis, in ordines eunt.* 22, [5, 3.] *Ut vix ad arma capienda aptandaque pugnae competeret animus.* Ibidemque [c. 19, 10.] *Trepidatione nautarum capere et aptare arma miles prohibetur.* Apud Silium [5, 166.] equo

Bellatore jubas aptante.

J. FR. GRON. Virgil. tamen 10. Aen. 259. *Atque animos aptent armis.* Ovidius *ad arma* dicit 1. Amor. el. 13, 14.

Aptat et armiferas miles ad arma manus.

DUK. Quindecim mihi sub oculis sunt vel codd. vel eorum excerpta, iique omnes vulgatum servant, nisi quod *habitaveratque armis* praeferat Klock. *optaveratque armis* Gaertn. Sed, *aptare* et *optare* eorumque composita saepe in Mſtis confundi, supra dictum est ad 3, 64, 9. Nihilominus tamen Gronovii conjectura *aptaveratque arma* non displicet: quomodo Livius, non tantum locis a Gronovio laudatis, sed et alibi, locutus est. Ita 5, 49, 3. *Suos in acervum conjicere sarcinas, et arma aptare jubet.* 44, 34, 8. *Alii aptare corpori arma, experirique sub his membrorum agilitatem.* Gronovii sententiae se non inlibenter accedere fatetur Doujatius; addit tamen, se nec rejicere *aptare se armis*, pro eo quod est armis se apte induere, aut aptum reddere ad pugnam: ea enim ratione Suetonium dixiſſe [in Tiber. 43.] *aptare annulum digito.* in quibus jure miramur vel inlaudabilem neglegentiam, vel stuporem interpretis Delphini. Ut enim loca Livii et Suetonii similia forent, vel ille *aptaverat sibi arma*, vel hic *aptaverat annulo digitum* dicere debuiſſent. Praeterea *deinde*, *postquam* Voſſ. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et vett. edd. pro quo Frobenius anno 1535. *dein* subſtituit. et ita est in Florent. ac Lovel. 4. V. ad 3, 3, 6. *deinc* praefert Leid. 1. Insuper *honere* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *honore* Voſſ. 2. Lovel. 3. et Florent. a m. 1. V. ad 9, 8, 3. Praeterea diſtinctionem in hoc loco mutavi, qui ante minus recte interpungebatur. In verbis praecedentibus omiſſa erat vox *primo* in Lovel. 4. *congerant*, pro *congerunt*, exhibet Portug. a m. 2.

Notis ordinibus in veteri disciplina militiae, jam sine praecepto

sine praecepto ullius sua sponte struebatur acies, consul, ad ancipitem maxime pugnam advectus, 10
desilit ex equo, et Jovem, Martemque atque alios testatur Deos, *se nullam suam gloriam inde, sed praedam militi quaerentem, in eum locum devenisse.* *neque* 11
in se aliud, quam nimiam ditandi ex hoste militis cu-

ullius sua sponte struebatur acies] Pall. tres *in veterem disciplinam*. Amplius sec. *obstruebatur acies*. GEBH. Vera lectio est *in vetere disciplina*, quam praeferunt Florent. Leid. 2. et Lovel. 2. V. infra ad 10, 18, 8. Eodem ducunt reliquorum codicum plerorumque lectiones. *in vetere disciplinam* est in Leid. 1. ubi ultima litera postremae voci adhaesit ex initio sequentis. V. ad 40, 7, 8. Qui in similem codicem inciderunt, deinde emendarunt *in veterem disciplinam*, quomodo obferunt Voss. 2. Lovel. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. et N. [Veith.] Vulgatum igitur, quod in paucis tantum Mstis superest, mutavi. Deinde *trahebant acies* Lovel. 3. a m. 1. *struebant acies* a m. 2. quomodo etiam praefert Voss. 2. Male. V. ad 2, 26, 4. *fruebatur acies* Lovel. 2. *Struere* in hac re proprium verbum esse, infra videbimus ad 42, 51, 3.

§. 10. *Consul, ad ancipitem maxime pugnam advectus, desilit ex equo*] *consul adcipitem* Florent. a m. 1. in quo, litera *d* a recentiori manu expuncta, factum est *consul acipitem*. Tum *ad ancipitem magis ac maxime pugnam* inepte Gaertn. quae omnia vocabula desunt in Lovel. 3. *ad ancipitem maxime pugnam eductus* est in Voss. 2. et Fragm. Hav. Male. Infra 28, 2, 3. *Citato equo ad primum clamorem et tumultum advehitur*. Supra 2, 47, 3. *Cum aliquot turmis equitum in eam partem citato equo advectus*. ubi v. quae notantur. Deinde *desiliit equo* Lovel. 4. *desilit ex quo* Haverk. *desilit de equo* Gaertn. a m. 1. Nihil muto. Infra 35, 34, 10. *Desilire omnes ex equis jussit*. ubi alia videri possunt.

Et Jovem, Martemque atque alios testatur Deos] Pal. pr. *adque alios testatur Deos*. fortasse quadam τμήσει, pro *et alios attestatur Deos*. sec. *Martemque alios testatur Deos*. GEBH. Nullam hic tmesin cogitasse librarium existimo, sed sollemni errore *adque*, pro *atque*, scripsisse. V. Noris. in Cenot. Pisan. Diss. 4, 2, 2. p. 453. Pari modo saepe *ad* pro *at* scriptum fuisse, supra vidimus ad 3, 17, 3. Ceterum vocula *et* deficit in Leid. 1. et Lovel. 3. Tum *Martemque et alios* legit Gaertn. *artemque alios* Haverk. in quo certe prima litera τοῦ *Martemque* intercepta est ab ultima vocis praecedentis. Vide ad 2, 44, 6. et mox ad §. seq. Τὸ *atque* autem omissum erat ob syllabam praecedentem. Hinc *testatus* Lovel. 4. Vox *Deos* tandem deest in Leid. 2. et Lovel. 1.

Se nullam suam gloriam inde, sed praedam militi quaerentem] *nullam gloriam suam* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. [*nullam gloriam* Veith.] Deinde *se praedam* Leid. 2.

§. 11. *Ab eo se dedecore nullam*

ram, reprehendi posse: ab eo se dedecore nullam rem a-
12 *liam, quam virtutem militum, vindicaturam. connite-rentur modo uno animo omnes invadere hostem, victum acie, castris exutum, nudatum urbibus, ultimam spem furto insidiarum tentantem, et loco, non armis, fretum.*
13 *Sed quem esse jam virtuti Romanae inexpugnabilem lo-*

***rem aliam, quam virtutem militum, vindicaturam*] *abesse dedecore* Voss. 2. et Lovel. 2. 3. ac 4. *ab eo se decore* Haverk. Tum *quam virtute militum* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Gaertn. Sed ultima litera *m* mediae vocis a sequentis initiali intercepta est. V. paullo ante ad §. praec. *quam virtute militem* Lovel. 2. Deinde *ditaturum* Lov. 2. *dictaturum* Voss. 2. et Lov. 3. ac 4. *dicaturum* Leid. 1. ubi syllaba prima intercidit ob similitudinem ultimarum literarum vocis praecedentis. Paullo ante vox *ditandi* non comparebat in Portug. et Haverk. cujus loco *dictandi* est in Fragm. Hav. a m. 1.

§. 12. ***Conniterentur modo uno animo invadere hostem*] Lege addendo *uno animo omnes invadere*. GELEN. *quo niterentur* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Sed passim literae *c* et *qu* in Mstis confundi solent. V. ad 9, 2, 15. *quare niterentur* Haverk. *coniterentur* Florent. *comiterentur* Voss. 2. *comiteretur* Leid. 1. *committerentur* Lovel. 2. 3. et Gaertn. (* v. ad 35, 5, 12.) Deinde vox *omnes* deficit in Harlej. Neap. Latinii, et edd. prioribus, quam Froben. primus recepit anno 1535. Ei vero consentiunt reliqui Msti.

***Victum acie, castris exutum, nudatum urbibus*] *victum aciem* Leid. 1. Hinc *castris excitum* Voss. 2. et Lovel. 3. quomodo etiam alibi peccarunt librarii. V. N. Heinsium ad Claud. bell. Getic. 36. Insuper *nudatum juribus* Lovel. 2. Mox *insidiatum*, pro *insidiarum*, Fragm. Hav. *furto insidiari contemptantem* Klock.

§. 13. ***Sed quem esse jam virtuti Romanae inexpugnabilem locum*] Lege *Ecquem esse*, et cum priori membro junge ita. dummodo conniterentur uno animo invadere hostem victum acie, castris exutum, ecquem esse jam virtuti Romanae inexpugnabilem locum? SIG. Pal. pr. et tert. *Si quem esse*. sec. *Sed nullum esse virtuti Romanae locum inexpugnabilem*. Sigonius non male, si a libris, *Ecquem esse jam virtuti Romanae*. GEBH. Lege, inquit Sigonius, *Ecquem esse*. Libri nulli subscribunt: et hoc loco nescio quid peregrinum sonat. Justinus 18, [6.] *Regem aliquem poscere, qui cultiores victus eum Afrosque perdoceat: sed quem inveniri posse, qui ad barbaros transire velit?* J. FR. GRON. Nullus etiam meorum codd. Sigonii conjecturae favet, licet tamen non omnes vulgatum probent. Certe *Si quem esse jam virtuti Romanae* praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. *Sed quem esse virtuti Romanae* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Sed quem esset virtuti Romanae* Portug. a m. 1. *Sed quae esse virtuti Romanae* a m. 2. *Sed nullum esse jam virtuti Romanae* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. et L. 2. [Veith.] *Sed nullum esse virtuti Romanae* Haverk. et Hearnii B. *Sed quem nullum*

cum? Fregellana arx, Soranaque, et ubicumque
iniquo succeſſum erat loco, memorabantur. His 14
accensus miles, omnium inmemor difficultatium,
vadit adversus inminentem hoſtium aciem. ibi paul-
lum laboris fuit, dum in adversum clivum erigitur
agmen: ceterum, poſtquam prima signa planiciem 15

esse jam virtuti Romanae, duplici lectione juncta, Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. Vulgatum, quod reliqui servant, cum Gronovio malo. Insuper *locum inexpugnabilem* Haverk.

Ubicumque iniquo successum erat loco, memorabantur] *ubicumque erat iniquo successum loco* Portug. et Haverk. Vox *loco* deſit in Lovel. 2. Deinde *memorabatur* Voſſ. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. Utrumque ferri potest. Malo itaque receptam lectionem, pro qua stant optimi codd. *memorabat* Haverk. V. ad 10, 10, 1. *commemorabatur* Haverk. et editi ante Aldum. Sed prima syllaba vel in codicibus reliquis ab ultima vocis praecedentis intercepta, vel in eo, quem primi editores secuti sunt, ex ejusdem repetitione addita est: quod poſterius propter reliquorum codicum auctoritatem, syllabam *com* ignorantium, verius puto; quamvis tamen nec *commemorabantur* incommodum foret. Paullo ante *Oranaque*, pro *Soranaque*, Florent. a m. 1.

§. 14. *His accensus miles, omnium inmemor difficultatum*] *His accensis* Portug. Originem hujus erroris indicavi ad 6, 3, 8. Praeterea *difficultatium* Florent. Quod recepi. V. supra ad 7, 38, 5.

Vadit adversus inminentem hostium aciem, ubi paullulum laboris fuit] *inminentium hoſtium aciem* Voſſ. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. Hinc *ibi*, pro *ubi*, iidem illi codd. quibus consentiunt omnes editiones, Basileensi anni 1539. priores. Saepius hae voculae in Mſtis confundi solent. V. infra ad Livii 27, 5, 2. Hic tamen, mutata diſtinctione, veterem lectionem revocavi. Eamdem diſtinctionem autem non modo praeferunt antiquiores edd. quae *ibi* servant; verum insuper illae etiam, quae *ubi* receperunt, usque ad Gronovium; qui, hac lectione recepta, eam vix ferri poſſe animadvertit, ideoque inmutavit. Unde, τὸ *ubi* potius operarum errore invaluiſſe, credibile ſit. Veterem lectionem etiam Sigonius reſtituerat, sed neminem habuit, qui praeeuntem sequeretur. Deinde *paullum* est in Florent. Voſſ. 2. Leid. utroque, Lov. 1. 2. 3. 4. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac C. Similiter etiam Frobenius anno 1535. edidit, eumque secuti sunt recentiores usque ad Gruter. qui in poſtrema ed. *paululum* subſtituit, ut Frobeniana modo memorata antiquiores exhibuerant. Saepius ita variaſſe librarios, infra videbimus ad 36, 9, 8. Verum hic etiam codd. sequi malui. Mox *exigitur*, pro *erigitur*, Haverk. quae lectionis diversitas etiam alibi in Mſtis obvia est. V. ad 6, 2, 1. De ipsa locutione v. ad 10, 26, 8.

summam ceperunt, sensitque acies aequo se jam institisse loco, versus extemplo est terror in insidiatores, easdemque latebras, quibus se paullo ante texerant, palati atque inermes fuga repetebant:
16 sed loca difficilia, hosti quaesita, ipsos tum sua fraude inpediebant. Itaque ergo perpaucis effugium

§. 15. *Versus extemplo est terror in insidiatores*] *versus extemplo terror est* Portug. et Haverk. Tum praepositio *in* abest a Leid. 1. et Lovel. 3. sed intercepta est a syllaba initiali vocis sequentis. V. ad 8, 33, 6. Paullo ante *summam planiciem*, et *jam se*, transpositis vocibus, est in Lovel. 2. Praeterea *instetisse*, pro *institisse*, edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Easdemque latebras] *easdem latebras* Gaertn. *easdem quippe latebras* Florent. [*easdem in latebras* Veith.] Mox verbis sequentibus *palati et inermes*, pro *atque inermes*, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

§. 16. *Sed loca difficilia, hosti quaesita, ipsos tum sua fraude inpediebant*] Vet. lib. *sed loca difficilia ab hoste quaesita ipsos cum sua fraude impediebant*. SIG. *loca difficilia hosti quaesita* probe vetustissima ed. Andreae: cujus scripturae elegantiam non assecuti scribae fecerunt in Pall. tribus *loca difficilia ab hoste quaesita*. Campanus edidit *sed loca difficilia hosti exquisita*. GEBH. *loca difficilia hostiae quaesita* Florent. *loca difficilia ab hoste quaesita* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Portug. Haverk. Fragm. Hav. [Veith.] et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. nisi quod codex posterior praeferat *loco difficiliora*. Et hanc scripturam Sigonius in contextum recepit, nullo recentiorum lectionem ejus probante. Et sane ea potius, quam vulgata, ex interpolatione vel interpretis expositione nata videtur. Adi, quae supra notantur ad 6, 11, 4. [*texerat pallati* et *fuga rapiebantur* Veith.] Praeterea *ipsos cum sua fraude* est quoque a Sigonii emendatione, quomodo etiam ante eum Mediolanenses anno 1505. ediderunt. Neque aliter est in Voss. utroque, Leid. 2. Lovel. 1. Port. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii N.L.2.B. ac C. Voculae *tum* et *cum* saepe in Mstis confunduntur. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. Utrumque commode ferri posse existimo. Et quidem a Sigonio plures, a prisca scriptura integriores stant Msti. *ipsos tam sua fraude* habet Lovel. 3. *ipsos tum fraude sua* Lovel. 2.

Itaque ergo perpaucis effugium patuit: caesa ad viginti millia hominum] Vox *ergo* exsulat a Lovel. 4. Male. *Itaque ergo* enim Livius jungere solitus est. V. ad 1, 25, 2. et 3, 31, 5. quibus etiam locis nonnulli scribae locutione ea obfensi particulam *ergo* neglexerant. Tum *paucis effugium patuit* Fragm. Hav. Non sequor. V. ad 37, 11, 3. Deinde *caesi* Voss. 2. Ita Livium saepius locutum esse, infra videbimus ad 37. 39, 12. Hic tamen, invitis reliquis codicibus, unum audire, iniquum puto.

gium patuit: caesa ad viginti millia hominum, victorque Romanus ad oblatam ultro ab hoste praedam pecorum discurrit.

XXXII. Dum haec geruntur in Samnio, jam omnes Etruriae populi praeter Arretinos ad arma ierant, ab obpugnando Sutrio, quae urbs, socia Romanis, velut claustra Etruriae erat, ingens orsi bellum. 1

Victorque Romanus ad oblatam ultro ab hoste praedam pecorum discurrit] *vinctoque Romanus* Florent. Vox *ultro* deficit in Harlej. et edd. Aldina prioribus. Supra 1, 17, 8. *Obferendum ultro rati, quod amissuri erant.* 32, 21, 35. *Nolite, si, quod omnibus votis petendum erat, ultro obfertur, fastidire.* 40, 23, 1. *In omnia ultro suam obferens operam.* Hinc *praedam pecudum* Hearnii Oxon. L. 2. et N. *pecorum* tamen in posterioris margine adparet. V. ad 37, 39, 4.

§. 1. *Omnes Etruriae populi praeter Aretinos ad arma ierant*] Pall. pr. et tert. *ad arma se contulerant.* Amplius Camp. *ad arma ierant, ad oppugnandum Sutrium.* GEBH. Quid sibi volunt Voss. [sec.] et duo Pall. *ad arma se contulerant?* J. FR. GRON. Quaedam edd. apud Hearnium *Arretinos. Arretium,* aït Aldus in Orthographia, *duplici r libri veteres et lapides.* De lapidibus credo verius esse, quod dicit, quam de libris: nam, in his non semper ita scribi, certum est. Sed illi haud dubie praeferendi sunt. Adde Graevium ad Suet. Domit. 11. DUK. *ad arma se contulerant* etiam Lovel. 3. quae lectio ex interpretis expositione, margini vel inter versus olim adscripta, in contextum inrepsisse videtur. *ad arma ire* Livius saepius usurpavit. 21, 48, 3. *Contactosque eo scelere, velut injecta rabie, ad arma ituros.* 33, 26, 6. *Tum primum suo nomine ad arma ierant.* 42, 2, 2. *Facile tamen adparuisse sibi, bellum parari, nec ultra ad arma ire dilaturum.* c. 21, 2. *Ceteri quoque Ligurum populi ad arma ierunt.* Tum *Aricinos* Hearnii Oxon. L. 2. *Arretinos* Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 4. et Florent. neque aliter pleraeque edd. Parisina anni 1573. antiquiores hoc loco et infra c. 37, 12. ut et 10, 3, 2. Reliquis vero locis, ubi hujus populi mentio fit, etiam illae edd. quae nunc dissentiunt, literam duplicem caninam servant. Haec inconstantia displicet; quare hic et alibi *Arretinos* reposui, praesertim quum ita supersit in inscriptionibus antiquis, ut jam monuit Cluver. 2. Ital. Ant. 3. p. 571. Deinde *ad oppugnando Sutrio* est in Florent manifesto scribae lapsu, quem emendaturi alii longe pejus dederunt *ad oppugnandum Sutrium*, quomodo est in Lovel. 2. Harl. Hearnii Oxon. C. et Neap. Latinii [*praeter Aricinos ierant ad oppugnandum Sutrium* Veith.]

Ab oppugnando Sutrio, quae urbs etc.] Sutrium coloniam deductam a Romanis post annos VII. quam Roma a Gallis capta est, scribit Vellejus [1, 14.] Eamdem ἄποικον hoc anno vocat Diodorus [l. 20. p. 750.] praeterea Livius 27, [9, 7.] inter colonias numerat. SIGONIUS.

2 Eo alter consulum Aemilius cum exercitu ad liberandos obsidione socios venit. Advenientibus Romanis, Sutrini commeatus benigne in castra ante
3 urbem posita advexere. Etrusci diem primum consultando, maturarent, traherentne bellum, traduxe-

Quae urbs, socia Romanis, velut claustra Etruriae erat, ingens orsi bellum] Optimae membranae *quae urbis socia Romanis.* MOD. Quis sit sensus lectionis, quam e membranis produxit suis Modius, non assequor. GEBH. Librarius cod. quo Modius usus est, eodem modo aberrans *urbis* dedit pro *urbs*, quo supra habuimus *stirpis* pro *stirps*, 1, 1, 11. Tum vox *Romanis* exsulat ab Haverk. Deinde *velut claustrum Etruriae* Lovel. 2. Verum hoc sensu numero plurali apud Livium usurpatur. Infra 32, 21, 14. *Cur excessit faucibus Epiri claustrisque illis inexpugnabilibus super Aoum amnem.* 42, 67, 6. Oppidum *ante ipsa Tempe in faucibus situm, Macedoniae claustra tutissima praebet.* 45, 11, 4. *Pelusii validum relictum erat praesidium. adparebat claustra Aegypti teneri.* At *velut castra Etruriae* Leid. 2. et Lovel. 1. sollemni scribarum aberratione. (* v. infra ad 32, 21, 20.) V. Cel. Burmann. ad Ovid. 2. ex Ponto Ep. 9, 37. Oudendorp. ad Lucani 9, 118. et quae notavi ad Silii 10, 643. Ceterum Doujatius Sutrium, quam Vellej. septimo anno post Romam a Gallis captam coloniam Romanorum factam scribit, et Diodorus circa hoc tempus coloniam vocat, hic tamen a Livio *sociam Romanis urbem* vocari conjicit, quia non optimo jure, sed sine civitate, coloni erant. Verisimilius tamen esse, Sutrinos nondum hoc tempore colonos fuisse, supra dictum est ad 6, 3, 2. Ad testimonium Diodori tanto minus adtendimus, quod Sutrium jam proximo post Romam ex manibus Gallorum liberatam anno *ἀποικίαν* vocet l. 14. p. 456. apud Vellej. autem forte *Satricum*, pro *Sutrium*, legendum est. V. ad d. l. Livii notata. Tandem *ingens orsa bellum* Lovel. 2. *ingens orsum bellum* Harlej.

§. 2. *Eo alter consul Aemilius cum exercitu ad liberandos obsidione socios venit*] E tribus MSS. lege *Eo alter consulum Aemilius*. GEBH. Quinque alii cum Thuan. *Eo alter consulum Aemilius.* J. FR. GRON. Per quinque codd. Gronovius tres Pall. et duos Voss. intellexisse videtur. Et ita tantum non omnes mei, ut et omnes Hearnii Oxonienses, praeter unum B. qui *alter consul* servat. Passim apud Livium *alter consulum* obcurrit. Quaedam loca Jac. Gronovius infra notavit 24, 47, 12. Adde 2, 11, 8. 3, 33, 4. 8, 12, 4. 24, 21, 1. et 27, 25, 6. Alia insuper passim obcurrunt. Error facillime nasci potuit, quia pro *consulum* librarii per compendium vel *cos.* vel *cons.* vel *coss.* vel *consul*, linea per ultimae literae cornu traducta, scribere soliti sunt. V. ad 10, 10, 2. Deinde *ad liberandos obsidione venit socios* Fragm. Hav. in quo etiam prima vox *Eo* a m. 1. omissa erat. Sed ejus loco *Et* exhibet Lovel. 2.

Commeatus benigne in castra ante urbem posita advexere] Pal. sec. *adduxere*. GEBH. *commeatus benignos* Florent. sed vox *benigne*

runt. Postero die, ubi celeriora, quam tutiora, consilia magis placuere ducibus, sole orto signum pugnae propositum est, armatique in aciem procedunt. Quod postquam consuli nunciatum est, ex- 4
templo tesseram dari jubet, ut prandeat miles, fir-

non adparet in Leid. 2. et Lovel. 1. Melius eam ceteri servant, quae hic eleganter pro largiter, copiose accipi potest; ut infra 36, 22, 10. *Ager Heracleensis benigne ad omne genus operum materiam suppeditabat.* Ita contra *maligne* est parce. 8, 12, 12. *Materiam autem praebebat criminibus ager in Latino Falernoque agro maligne plebei divisus.* 39, 9, 6. *Maligne omnia praebentibus suis, meretriculae munificentia sustinebatur.* Hinc *aduxere*, una litera omissa, Portug. a m. 1. in qualem cod. incidens scriba Haverk. substituit *adduxere.* Alibi saepius ita variare codd. infra videbimus ad 27, 38, 12. Paullo ante *Et advenientibus*, addita prima vocula, praeferunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. ac B.

§. 3. *Consultando, maturarent, traherentne bellum*] *cum consultando* Portug. in margine a m. 2. *consilia dum maturarent* Lovel. 4. Praeterea *traherentve* Haverk. V. ad 5, 28, 5. Tota vox *traherentne* omittitur in Portug.

Celeriora, quam tutiora, consilia] Duae mediae voces exsulant a Florent. et Hearnii Oxon. L. 1. At similiter infra ad 22, 38, 13. *Id sua sponte adparebat, tuta celeribus consiliis praepositurum.* Neque multum differt, quod supra habuimus 2, 51, 7. *Quamvis in praecipitia, dum celeriora essent, agebat consilia.* Mox *signum pugnae positum* Gaertner. (* vide ad Epit. Liv. 88.) *proponere* in hac re proprium verbum est. Supra hoc lib. c. 23, 7. *Signum repente pugnae proposuit.* 22, 45, 5. *Nihil consulto collega, signum pugnae proposuit.* Et saepe alibi. Per compendium scriptum erat *ppositum*; idque errandi caussa librario fuit, eodem fere modo, quo *per* pro *propter* datum est saepe: de quo v. ad Epit. Liv. 84. Tandem *armati*, pro *armatique*, est in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 4. *Tesseram dari jubet, ut prandeat miles, firmatisque cibo viribus arma capiat*] Duplicis generis tesserae in re militari notae fuerunt: alterae, quibus milites se internoscerent; alterae, quibus imperator militibus, quid agendum foret, indicabat. V. quae notavi ad Silii Ital. 7, 347. Posterioris generis tesseram hic intelligi, nullus non videt: excipio tamen Professorum regiorum primicerium Joh. Doujatium, qui ad hunc locum monuit, per *tesseram* se intelligere symbolum, quod sub ipsam pugnam uno aut altero verbo ab imperatore datur, ut eo indicio commilitones inter se norint. Ceterum *et prandeat miles* Leid. 2. et Lovel. 1. in contextu, pro quo *ut* emendatur in ejus margine. V. ad 21, 28, 8. et mox §. seq. *ut plaudeat* Voss. 1. cujus margini recte *prandeat* adscriptum est. Insuper *fumatisque cibo miribus* sine sensu inepte Haverk. Paullo ante *post*, pro *postquam*, erat in Lovel. 3.

§. 5. *Ubi armatos paratosque vidit*] Lego *pransos paratosque.* V.

matisque cibo viribus arma capiat. dicto paretur.
5 Consul, ubi armatos paratosque vidit, signa extra vallum proferri jussit, et haud procul hoste instruxit aciem. Aliquamdiu intenti utrimque steterunt, exspectantes ut ab adversariis clamor et pugna inci-
6 peret. et prius sol meridie se inclinavit, quam telum hinc aut illinc emissum est. inde, ne infecta re abiretur, clamor ab Etruscis oritur, concinuntque
7 tubae, et signa inferuntur. Nec segnius ab Roma-

Lipsium 2. var. lect. 9. Vidi enim librum veterem, qui habet *ubi antos paratosque*. KLOCH. *armatos peractosque* Lovel. 3. sollemni scribarum errore. V. (* ad 34, 28, 1.) Cel. Burm. ad Nason. Ep. 5. Her. 41. *paratos armatosque* Gaertn. Reliqui nihil mutant: quare et mihi a vulgato discedere religio est. Supra 6, 26, 4. *Ita armati paratique obviam imperatoribus legionibusque vestris processimus.*

Proferri jussit, et haud procul hoste instruxit aciem] Pall. pr. et tert. *procul hostem*. sec. *procul ab hoste*. GEBH. *procul ab hoste* Lovel. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. C. *procul hostem* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. De hac locutione v. infra ad 21, 61, 8. Potius nihil muto, atque existimo, ultimam literam τῷ *hostem* adhaesisse ex prima syllaba vocis sequentis. V. supra ad 3, 48, 5. De constructione autem vocis *procul* cum casu sexto v. infra ad 24, 18, 1. Deinde *proferri jubet* Gaertn. Paullo ante vox *consul* non adparebat in Lovel. 4.

Ut ab adversariis clamor et pugna inciperet] *et ab adversariis* Haverk. V. modo ad §. praec. *ut adversarius clamor* Lovel. 3. Insuper *clamor et pugna inciperent* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Utrumque genus loquendi Livio familiare fuit. De altero v. ad 1, 31, 7. de altero ad 37, 29, 6. Sana igitur ratio suadet, ut scriptis vulgatum pertinaciter tuentibus adhaereamus. In verbis praecedentibus *utrimque intenti*, inmutato ordine dictionum, Harlej. Portug. Haverk. et edd. Aldina priores. *intenti utrique* Lovel. 3. V. ad 6, 31, 8.

§. 6. *Telum hinc aut illinc emissum est*] *hinc atque illinc dimissum* Gaertn.

§. 7. *Nec segnius ab Romanis pugna initur*] Praepositionem omittunt Harlej. et edd. primae. V. ad 6, 11, 4. Quum tamen reliqui scripti eamdem servent, ego ei controversiam a me motam nolim. Omnia autem haec verba exsulant a Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav.

Virtute Romanus superat] Pall. pr. et sec. *supererat*. GEBH. *superat* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et Haverk. *supererat* Lovel. 3. et Fragm. Hav. V. ad 6, 4, 2.

§. 8. *Anceps proelium multos utrimque, et fortissimum quemque, absumit*] *et multos utrimque*, [*et*

nis pugna initur. concurrunt infensis animis. numero hostis, virtute Romanus superat. Anceps 8
proelium multos utrimque, et fortissimum quemque, absumit: nec prius inclinata res est, quam secunda acies Romana ad prima signa, integri fessis, successerunt. Etrusci, quia nullis recentibus sub- 9
sidiis fulta prima acies fuit, ante signa circaque omnes ceciderunt. nullo umquam proelio fugae minus, nec plus caedis fuisset, ni obstinatos mori Tuscos

fortissimum quemque Portug. et Haverk. Sed levioris auctoritatis sunt, quam ut eos solos, invitis reliquis, audirem. Tum *adsumit* Florent. *assumit* Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad hujus lib. c. 17, 17.

Secunda acies Romana ad prima signa, integri fessis, successerunt] *Romana acies secunda* Leid. 2. et Lovel. 1. *secunda acies, Romani* Leid. 1. *secunda acies Romanos* Florent. Tum *integra fessis successerunt* Gaertn. *integri fessi successerunt* Voss. 1. et Leid. 2. Sed ultima litera vocis *fessis* intercidit ob initialem sequentis. V. ad 37, 29, 5. *fessis integri successerunt* Harlej. et edd. vett. usque ad Frobenianam anni 1535. Deinde *acies Romana ad prima acies fuit, ante signa,* reliquis mediis omnibus omissis, Lovel. 4. neque aliter Leid. 1. nisi quod *a prima* praeferat. *acies Romana ad primam accessit, ante signa* Lovel. 3. Caussa erroris fuit repetitio vocis *prima*. V. supra hoc lib. ad c. 11, 11.

§. 9. *Ante signa circaque omnes ceciderunt*] *ante signoque* Haverk. Tum *ceciderant* Voss. 2. et Lovel. 3.

Ni obstinatos mori Tuscos nox texisset] Contusus et hic locus in MSS. Pall. nam pr. et tert. *obstinatos morituros coss.* sec. *obstinatos morti Etruscos.* GEBH. *obstinatos mori Etruscos* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Solent voces *Tuscus* et *Etruscus* confundi. V. ad 2, 47, 6. Et quidem tanto magis pro *Tuscos* substituerunt hoc loco *Etruscos*, quia ita etiam in verbis praecedentibus vocati erant. At Livium in hac variatione elegantiam captasse, docet Cl. Jac. Gronov. ad Liv. 2, 7, 2. Ceterum *obstinatos morituros cos.* Leid. 1. et Lovel. 4. *obstinatos morituros consules* Voss. 2. Lovel. 3. et Hearnii C. *obstinatos morituros que consules* Lovel. 2. Similes librariorum lapsus infra videbimus ad 37, 2, 9. *obstinatos morituros,* omissa sequenti voce, Hearnii Oxon. N. Ferre non potuisse videntur librarii genus loquendi, ad imitationem Graecorum formatum, *obstinatos mori.* Ita tamen Liv. infra loquitur 28, 22, 15. *Ut neminem cedere, atque obstinatos mori in vestigio quemque suo vidit.* 42, 65, 11. *Quum ex insperato jam obstinatis mori spes adfulsit. obstinatus ad moriendum* dixit Curtius 8, 2. *Quem ut armigeri corporisque custodes ad moriendum obstinatum esse cognoverunt.* Mox *ita haut victores prius, quam vita, pugnandi finem facerent* Klock.

nox texiſſet; ita ut victores prius, quam victi, pu-
10 gnandi finem facerent. Post occasum ſolis signum receptui datum est: nocte ab utroque in castra re-
11 ditum. Nec deinde quidquam eo anno rei memoria dignae apud Sutrium geſtum est; quia et ex hoſtium exercitu prima tota acies deleta uno proelio fuerat, subsidiariis modo relictis, vix quod satis eſſet ad

§. 10. *Post occasum solis*] In Pal. sec. ambigue scriptum est, ut poſſis etiam legere *post occasum solem*. Plinius *post mediam noctem*, *post solem meridiem*, *et post solem occasum agunt*. Plautus in Epid. 1, 2, 41.

— *Nam ni ante solem occasum*
hoc argentum eloces,
Meam domum ne imbitas.

GEBH. V. viros doctos ad d. l. Plauti, ubi et Plinii illud laudatur; et Laurent. in Antiquar. voce *Occasus sol*. Verum omnes codd. quibus utor, uno ore vulgatum defendunt. Et paſſim etiam Livius *occasum solis* memorat. V. Gronov. 4. Observ. 4. p. 58. Numquam vero *solem occasum*; quod nimis antiquatum videtur, quam ut noſtro convenire queat.

Nocte ab utroque in caſtra reditum] Praepositio *in* deficit in Gaertn. Ne *redire caſtra* alicui placeat, videnda sunt, quae notantur supra ad 2, 44, 11.

§. 11. *Quidquam eo anno rei memoria dignae apud Sutrium geſtum est*] Vet. lib. *memoria dignum*. SIG. Ita et Lovel. 2. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxonienses. Sed optimi rectius nihil mutandum evincunt. Tum *est* deficit in Lovel. 4. *geſtum est* in Voſſ. 2. et Lovel. 3. *est geſtum* legit Haverk.

Quia et ex hoſtium exercitu prima tota acies deleta] *qui et ex hoſtium* Gaertn. V. infra ad 36, 33, 5. *quia ex hoſtium* Voſſ. 2. Lovel. 2. et Haverk. V. supra ad 2, 44, 3. Tum vox *tota* omittitur in Voſſ. 2. et Lovel. 3. Paullo post *subsidiaris*, pro *subsidiariis*, Lovel. 1. V. ad 32, 6, 6. *subsidianis* Lovel. 4. V. ad 3, 30, 3.

Subsidiariis modo relictis] Haec parum videntur convenire cum iis, quae paullo ante dixit, *quia nullis recentibus subsidiis fulta prima acies fuit*. *Subsidiarii* opponuntur *primae aciei* 6, 8, 4. 9, 27, 9. et 34, 15, 1. Si ergo subsidiarii relicti fuerunt, quomodo prima acies non fulta fuit subsidiis? Hoc non poſſum expedire. DUK.

Vix quod satis esset ad caſtrorum praesidium] *vixque satis esset* Lovel. 3. V. ad 2, 41, 8. *quod vix satis esset* Lovel. 4. V. ad 28, 12, 13. *ad caſtrorum ad praesidium* Leid. 1. *ad caſtrorum subsidium praesidium* Lovel. 2. Sed additis notis librarius poſtea indicavit, vocem *subsidium* delendam eſſe.

§. 12. *Ut plures post proelium saucii decesserint, quam ceciderant in acie*] Vox *saucii* deficit in Harlej. Tum *decesserint*, *quam ceciderint* est in Voſſ. 2. et Haverk. quod si plures aut certiores servaſſent, in contextum recepiſſem. Ni quis haec referre malit ad en-

castrorum praesidium: et apud Romanos tantum 12 vulnerum fuit, ut plures post proelium saucii decesserint, quam ceciderant in acie.

XXXIII. Q. Fabius, insequentis anni consul, 1 bellum ad Sutrium excepit. collega Fabio C. Marcius Rutilus datus est. Ceterum et Fabius supple- 2 mentum ab Roma adduxit, et novus exercitus domo

allagen modorum, de qua infra videbimus ad 41, 24, 5. Praeterea *ceciderant acie* Leid. 1. quod eodem modo dictum esse potest, quo infra 23, 21, 7. *Qui ceciderant pugna Cannensi.* ubi Gronov. vulgatum contra Sigonium, *in pugna* substituentem, defendit. (* *itinere* pro *in itinere* 25, 19, 13. *comitiis* pro *in comitiis* 39, 39, 9. v. ad 28, 26, 14.) Nepos in Paus. 1. *Eoque ipse dux cecidit proelio.* Ovid. Epist. 1. Her. 21.

Denique quisquis erat castris jugulatus Achivis.

Florus 3, 16. *Occiso palam comitiis Annio competitore tribunatus.* Curtius 7, 7. *Cecidere eo proelio peditum duo millia.* Quum tamen reliqui codd. stent pro vulgata scriptura, ei adversari nolo. Paullo ante *tantum vulneris,* pro *vulnerum,* erat in Lovel. 4. [Veith.]

§. 1. *Q. Fabius insequentis anni consul*] Hic addendum *iterum.* Nam primum fuit anno CDXXXII. [8, 38, 1.] postea vero adhuc ter. Maximi nomen ad finem hujus libri meruit, quamquam in prioribus saepe huic appositum est, sed perperam, meo quidem judicio, ut antea etiam admonuimus [ad 8, 18, 4.] GLAR. Praenomen hujus consulis abest a Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. N. B. ac C. Omisit etiam Aldus, sed inter errata addendum monuit. Deinde, neglegentia librariorum factum esse, ut Fabio iterati consulatus nota non adscribatur, existimavit etiam Pighius in Annal. ad ann. CDXLIII. p. 368. Sed v. quae dicta sunt ad 2, 16, 7. De prolepsi, qua Fabio cognomen *Maximi* ante censuram tribuitur, v. ad 8, 18, 4. Mox *bellum* deficit in Leid. 2.

Collega Fabio C. Marcius Rutilus datus est] *Fabio C. Martio Ruptilius* Voss. 1. et Lovel. 1. in quo tamen a m. 2. *Martius* emendatur. *Fabio C. Martius Rutilius* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. et Gaertn. *Fabio C. Marcius Rutilius* Leid. 1. Fragm. Hav. aliique. *Fabio C. Martius Rutillus* Portug. *Fabio C. Marcius Rutullius* Haverk. a m. 1. in quo manus altera *Rutillius* emendavit. V. ad 7, 17, 6.

§. 2. *Et Fabius supplementum ab Roma adduxit*] Pall. duo *abduxit.* GEBH. *abduxit* etiam Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Klock. Eamdem lectionem quum etiam Cl. Salvinius in Florent. invenisset, adjecta nota indicavit, sibi illam non displicere. Saepe quidem *abducere* et *adducere* in Mstis commutantur, ut infra dicendum erit ad 27, 29, 1. Hic tamen vulgatum praestare puto, licet alterum malint praestantissimi codd. V. infra

3 adcitus Etruscis venit. Permulti anni jam erant, quum inter patricios magistratus tribunosque nulla certamina fuerant: quum ex ea familia, quae velut fatalis tum tribunis ac plebi erat, certamen ori-
4 tur. Ap. Claudius censor, circumactis decem et octo mensibus, quod Aemilia lege finitum censurae spatium temporis erat, quum C. Plautius collega ejus magistratu se abdicasset, nulla vi compelli, ut

ad 36, 40, 3. Codicibus obpono auctoritatem Prisciani, qui hunc locum laudans 15. Gramm. p. 1008. exhibet *adduxit*. Ceterum *et* non adparet in Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] Male. V. ad 2, 44, 3. *a Roma* legit Gaertn. utrumque dissentiente Prisciano loco laudato. In verbis etiam proximis *et* ignorant Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 3. *Permulti jam anni erant, quum inter patricios magistratus tribunosque*] Vet. lib. *tribunosque plebis*. SIG. Pall. duo cum Andreae et Campani editis ejiciunt τὸ *plebis* intrusum ab Sigonio, et comparens in Pal. sec. GEBH. Vocem *plebis*, si bonos auctores haberet, facile ferrem: nunc, quia non modo editi veteres, sed et Flor. Rott. uterque Vossianus, Helm. Thuan. refutant, ex uno Sigoniano admittere non possum. J. FR. GRON. Vocem *plebis* ex nostris, praeter memoratos a Gronovio, ignorant etiam Leid. duo, Harlej. Lovel. 1. 2. 3. 4. Klock. et Fragm. Hav. ut et Hearnii Oxon. N. ac C. ut non inveniatur nisi in meis minimae fidei Portug. Gaertn. et Haverk. atque in Hearnii L. 1. 2. et B. Recte itaque Gronovio displicuit: hinc iterum ex contextu ejeci. Alibi vero saepe tribuni plebis simpliciter *tribuni* vocantur. V. supra ad 2, 56, 1. Praeterea *Permulti anni jam erant*, in alium ordinem digestis vocibus, Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quorum consensui obtemperandum esse arbitratus sum.

Quae velut fatalis cum tribunis ac plebe erat] Non cum tribunis ac plebe erat Appiana familia, sed contra tribunos ac plebem: ergo cum tribunis aut *contendens*; aut *bellatrix* intelligendum. Alii legunt *cum tribunis ac plebi*, eodem sensu, sed luculentioribus verbis. GLAR. *fatalis tum tribunis ac plebi erat* Frobeniani correctoris commentum. Ante illum ab Andrea ad Juntam omnes *fatalis cum tribunis ac plebe*. Neo secus illi, quos appellavi modo, scripti codices, nisi quod Rott. et Helm. defecti, *fatalis cum tribunis erat*, Flor. *fatales*. Suspicor fuisse: *cum ex ea familia, quae velut nata litibus cum tribunis ac plebe erat, certamen oritur*. Et genus hoc loquendi amat Livius. J. FR. GRON. *fatalis cum tribunis ac plebe* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Klock. *fatales cum tribunis ac plebe* Leid. 1. *fatalis cum tribunis ac plebi* Voss. 1. et Hearnii Oxon. N. ac C. Gronovii conjectura non displicet. De locutione *natus alicui rei* v. ad 4, 13,

abdicaret, potuit. P. Sempronius erat tribunus 5 plebis; qui finiendae censurae intra legitimum tempus actionem susceperat, non popularem magis, quam justam; nec in vulgus, quam optimo cuique, gratiorem. Is, quum identidem legem Aemiliam 6 recitaret, auctoremque ejus Mam. Aemilium dictatorem laudibus ferret; qui quinquennalem ante censuram, et longinquitate potestatem dominantem, in-

11. Praeterea vox *erat* non conspicitur in Leid. 2.

§. 4. *Circumactis decem et octo mensibus*] Pall. duo *actis decem et octo mensibus*. GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. Pariter fere Phaedr. 1. fab. 18, 2.

Instante partu mulier, actis mensibus,
Humi jacebat.

Ubi v. viros doctos, et praecipue Cel. Burmann. Mihi tamen recepta scriptura hoc loco non displicet, partim quia eam servant reliqui omnes codd. partim quia Livius verbum *circumagere* hoc sensu saepe usurpavit. Ita 3, 8, 1. *Graviore tempore anni jam circumacto.* 6, 1, 4. *Neque eum abdicare se dictatura, nisi anno circumacto, passi sunt.* c. 38, 1. *Prius circumactus est annus, quam a Veliteris reducerentur legiones.* 23, 30, 17. *Circumacto tertio anno Punici belli.* 24, 8, 8. *Nobis autem in adparatu ipso ac tantum inchoantibus res annus circumagitur.* 26, 40, 1. *Magna parte anni circumacta.* 27, 30, 11. *Vixdum induciarum tempore circumacto.* Deinde *XVIII. mensibus* Lovel. 2. et Portug. Mox *finitum censura spatium temporis,* pro *censurae*, Voss. 2. et Fragm. Hav. *censuere* Lovel. 3. et *temporis spatium* Lovel. 4.

C. Plautius collega ejus] *P. Plautius* Hearnii Oxon. C. Praenomen deficit in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *compelli, ut se abdicaret, potuit,* addita media voce, Lovel. 2. 4. et Haverk.

§. 5. *Non popularem magis, quam justam*] *non tam popularem, quam justam* Lovel. 4. Mox *quam optime cuique gratiorem*, pro *optimo*, Gaertn. Vox *cuique* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 6. *Legem Aemiliam recitaret, auctoremque ejus Mam. Aemilium*] *legem civiliam recitaret* Haverk. *legem Aemiliam irritaret* Lovel. 4. Τὸ *ejus* autem deficit in Fragm. Hav. a m. 1.

Longinquitate potestatem dominantem, intra sex mensium et anni coëgisset spatium] Pal. sec. *egisset*, hoc est, constrinxisset, et coarctasset. Sic dicitur *agere in gyrum*. At reliqui duo, *qui quinquennalem ante censuram, et longinquitate potestatem dominantem, mora sex mensium et anni coëgisset spatio.* Utra elegantior, utra Livio dignior, non definio. GEBH. *longinquitate dominantem potestatem* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Tum *egisset* Portug. Non placet. Cic. pro C. Rabir. 2. *Meque, ex comparato et constituto spatio defensionis, in semihorae curriculum coëgisti.* Sed *mora sex mensium et anni coëgisset spatio* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. quam

7 tra sex mensium et anni coëgisset spatium: *Dic,*
agedum, inquit, *Ap. Claudi, quidnam facturus fueris,*
si eo tempore, quo C. Furius et M. Geganius censores
8 *fuerunt, censor fuisses.* Negare Appius, *interroga-*
tionem tribuni magno opere ad caussam pertinere suam.
nam, etsi tenuerit lex Aemilia eos censores, quorum in
9 *magistratu lata esset, quia post illos censores creatos*

scripturam, licet veri incertus dubitet Gebhardus, utra praeferenda sit, alteri cedere existimo. *sex mensum* est in Florent. a m. 1. V. ad 29, 3, 5. ex eo postea *mensium* factum est, sed a manu satis antiqua.

§. 7 *Dic, agedum, inquit, Ap. Claudi, quidnam facturus fueris*] *agendum* Voss. 2. facillimo lapsu scribae, qui se *agēdum* exaratum invenisse credebat. Alibi saepe ita peccatur. V. supra ad 8, 9, 4. hoc lib. c. 16, 18. et pluribus locis. [*age nunc* Veith.] Tum *quidni facturus fueris* Harlej. *quidnam futurus fueris* Lovel. 1. V. ad 31, 45, 2. *quidnam facturus fueras* Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. et Gaertn.

Quo C. Furius et M. Geganius censores fuerunt, censor fuisses] *C. M. Furius* Harlej. Deinde *M. Greganius* Portug. Vulgatum verum est. V. ad 4, 22, 7. Deinde *censor factus fuisses* Harlej.

§. 8. *Magno opere ad caussam pertinere suam*] Ita praefert sola Cl. Jac. Gronovii editio, eamque secuta Amstelaedam. quae tamen se contextum Livii ad mentem J. Fr. Gronovii exhibere jactat. Mutationis caussam non subjecit vir Cel. sed codices auctores habuisse non dubito. Certe ita ex meis praeferunt Florent. Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Harlej. V. infra ad 28, 18, 4.

Etsi tenuerit lex Aemilia eos censores, quorum in magistratu lata esset, etc.] Nisi haec cavillatio revera est, non video, quomodo hic locus intelligendus. nisi forte quis aliquid ei deesse suspicetur, quod equidem nescio. id tamen etiam in oratione decemviri accidit l. 3. GLAR. Haec cavillatio hanc habet vim. Legem Aemiliam de annua et semestri censura tenuisse tantum censores eos, quorum in magistratu lata est, quia bis de eorum magistratu scivit populus, primum comitiis censoriis, ut censuram in quinquennium obtinerent: deinde legem ferente Aemilio dictatore, ut obtinerent in XVIII. menses. Itaque videri latam legem illam in eos tantum censores, qui tum erant, non in eos, qui futuri erant. Hunc sensum non percipiens Glareanus hic aliquot verba intercidisse sine caussa existimat. SIG. *si tenuerit* Lovel. 2. Deinde *quorum magistratu* Fragm. Hav. a m. 1. V. Cel. Burm. ad Suet. Caes. 50. Praepositio autem hic intercepta est, vel ab ultima praecedentis, vel a prima litera sequentis vocis. Prioris erroris alia exempla v. ad 10, 13, 3. posterioris ad 37, 1, 2. Insuper *lata est* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Portug. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. ac C.

§. 9. *Quia post illos censores*

eam legem populus jussisset, quodque postremum jussisset, id jus ratumque esset; non tamen aut se, aut eorum quemquam, qui post eam legem latam creati censores essent, teneri ea lege potuisse.

XXXIV. Haec sine ullius adsensu cavillante Ap- 1
pio, *En*, inquit, *Quirites, illius Appii progenies, qui, decemvir in annum creatus, altero anno se ipse creavit:*

creatos eam legem populus jussisset] *qua post illos censores* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 40, 29, 8. *quia si post illos censores* Haverk. Mox *populum jussisset* Florent. et Leid. 1. Ceterum verba *quorum in magistratu lata esset, quia post illos censores* desunt in Gaertner. cujus neglegentiae caussa fuit repetitio vocis *censores*. Vide supra hoc ipso lib. ad c. 11, 11.

Quodque postremum jussisset, id jus ratumque esset] Tres priores voces desunt in Gaertn. Tum *adjuratumque esset* Florent. *ad jus ratumque esset* Leid. 1. et Haverk. *id jus ratum esset* Portug. et Haverk. V. supra ad 7, 17, 12.

Aut eorum quemquam, qui post eam legem latam] *aut quemquam* Leid. 2. et Lov. 1. *aut suorum quemquam* Gaertn. a m. 1. Tum *qui postea legem latam* Florent. omissa virgula, qua ultima litera vocis *eam* indicatur. Mox *ea lege teneri* Lovel. 2. alio ordine.

§. 1. *En, inquit, Quirites, illius Appii progenies*] Pall. pr. tert. et Camp. ed. *Est, inquit, Quirites.* Andreae ed. *Et hic est, inquit, Quirites.* GEBH. *Est, inquit, Quirites* praeferunt etiam Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Portug. et Gaertn. *Et, inquit, Quirites* Harlej. V. ad 2, 22, 13. *Et hic est, inquit, Quirites* pr. edd. usque ad Aldum, qui primus ei vulgatum substituit, quod in reliquis codd. superest. Paullo ante *Hoc sine ullius*, pro *Haec*, Voss. 2.

Qui decemvir in annum creatus] Per notas scriptum fuerat *qui Xvir*. Hinc *qui IIvir*, vel *duumvir*, factum est in Lovel. 3. *qui X virū* in Leid. 1. *quia vir* in Lovel. 4. Literas *A* et *X* in Mstis confundi, infra videbimus ad 40, 59, 8. inde iterum, utraque lectione quasi juncta, *qui ante decemvirum* datum est in Hearnii Oxon. L. 2. *qui decemvirum* habet Fragm. Hav.

Tertio, nec ab se, nec ab ullo creatus, privatus fasces et imperium obtinuit] Hic quintus poterat esse locus ad ostendendum, decemviros tribus regnasse annis, quemadmodum l. 3. ostendimus: sed satis est probationum. GLAR. V. ad 3, 38, 1. Ceterum voces *altero anno se ipse creavit: tertio, nec ab se, nec ab ullo creatus* desunt in Voss. 2. Caussa erroris est repetitio vocis *creatus*. V. supra hoc lib. ad c. 11, 11. Insuper *nec a se* habent Lovel. 2. 3. et Gaertn. Deinde *privatus* deficit in Harlej. Tandem *imperium accepit* ostentant Voss. 2. et Lovel. 3. Nihil muto. *obtinere* hic non est consequi, sed perseverare in tenendo, obstinate tenere; quomodo hoc verbum supra accipiendum, docuit Gronov. ad

tertio, nec ab se, nec ab ullo creatus, privatus fasces
2 *et imperium obtinuit. nec ante continuando abstitit ma-*
gistratu, quam obruerent eum male parta, male gesta,
3 *male retenta imperia. Haec est eadem familia, Quiri-*
tes, cujus vi atque injuriis compulsi, extorres patria,
Sacrum montem cepistis: haec, adversus quam tribuni-
4 *cium auxilium vobis comparastis: haec, propter quam*
duo exercitus Aventinum insedistis: haec, quae foene-
bres leges; haec, quae agrarias semper inpugnavit:
5 *haec connubia Patrum et plebis interrupit: haec plebi*

ad Livii 3, 36, 9. Eo sensu nunc inponi, docet sequens *continuando*, ut et, quod deinde vocet *retenta imperia*. Id non intelligentes interpretes *obtinere* pro consequi positum existimarunt, et ideo per *accipere* in margine exposuerunt, quod deinde in contextum admissum est.

§. 2. *Quam obruerunt eum male parta, male gesta, male retenta imperia*] *obruerunt* primus vulgavit Gruter. in ultima, quae ejus nomen praefert, editione. Omnes priores exhibent *obruerent*, quod etiam superest in Florent. Leid. utroque, Lov. 4. Port. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. Quod recepi. Deinde *male gesta et retenta* Voss. 1. Leid. 2. et Lov. 1. Sed in ter iterata voce *male* emphasis est. Quare nihil muto. Paullo ante *nec aut continuando*, pro *nec ante*, Harlej. quae voculae etiam alibi commutabantur. V. ad 10, 35, 19. *ne ante continuando* Florent. V. ad 3, 47, 7. et infra hoc cap. ad §. 15. Tum *obstitit*, pro *abstitit* Gaertn. Solent verba cum *ob* et *ab* composita confundi. V. ad 2, 37, 9. (*36, 35, 4.)

§. 3. *Cujus vi atque injuriis compulsi, extorres patria, Sacrum montem cepistis*] *cui vi atque injuriis* Haverk. *cujus vi atque imperiis* Lovel. 4. Sed quatuor hae voces omittuntur in Gaertn. Tum *compulsi atque extorres* Lovel. 1. 2. et Voss. 1. inter versus. *compulsi et extorres* Hearnii Oxon. C. Mox voces *haec adversus quam tribunicium auxilium vobis comparastis* desunt in Lovel. 2. *adversus quem* habet Leid. 2. *comparatis* Gaertn. [*qui ante decemvir in vobis parastis* Veith.]

§. 4. *Duo exercitus Aventinum insedistis*] Doujatius ante conjecerat *duobus exercitibus Aventinum insedistis*. Sed recte postea eamdem conjecturam repudiavit. De locutione *exercitus insedistis* v. ad 32, 21, 16. *insidistis* est in Gaertner. *consedistis* in Portug. et Haverk. [*Haec praeterquam - - adventinum insedistis* Veith.]

Haec, quae foenebres leges; haec, quae agrarias semper inpugnavit] *funebres leges* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. a m. 1. Harlej. Portug. a m. 1. Gaertn. et Haverk. Voces quatuor priores deerant in Florent. Tum *inpugnavit semper* Portug. et Haverk. *semper inpugnavit*, id est *inpugnaverit*, Gaertn. Mox *irrupit*, pro *inter-*

ad curules magistratus iter obsepsit: hoc est nomen multo, quam Tarquiniorum, infestius vestrae libertati. Itane tan- 6 *dem, Ap. Claudi, quum centesimus jam annus sit ab Mam. Aemilio dictatore, tot censores fuerint, nobilissimi fortissimique viri, nemo eorum duodecim tabulas legit? nemo id jus esse, quod postremo populus jussisset, scivit? Immo vero omnes sciverunt; et ideo Aemiliae po-* 7 *tius legi paruerunt, quam illi antiquae, qua primum censores creati erant, quia hanc postremam jusserat populus: et quia, ubi duae contrariae leges sunt, semper*

rupit, idem Gaertn. *interrumpit* Fragm. Hav.

§. 5. *Hoc est nomen multo, quam Tarquiniorum, infestius vestrae libertati*] *haec est nomen* Voss. 2. et Lovel. 2. Tum *quam in Tarquiniorum* Gaertn. Deinde *nostrae libertati* Voss. 1. Lovel. 1. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. atque in margine N. Saepius haec pronomina in Mstis confunduntur. V. infra ad 34, 2, 2. Quamvis autem, ea lectione recepta, Sempronius se unum ex plebe, ad quam gens ejus pertinebat, agnoscet, malo tamen vulgatum, quia eadem forma supra dixit *cepistis, vobis comparastis, insedistis*, non *cepimus, nobis comparavimus, insedimus.*

§. 6. *Quum centesimus jam annus sit*] Non omnino rotundum exhibuit numerum, id quod in orationibus saepius fieri solet. Aemylius enim hanc legem tulit anno ab urbe condita cccxxii. hic autem est annus quadringentesimus quinquagesimus quintus. GLAR. Vox illa *Jam* habet hanc vim, ut centesimum annum jam praeteriisse significet. sic enim res habet. Quod intelliget, qui summam annorum concipiet. SIG. Vocula *jam* deficit malo in Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde verbum *sit* exsulat a Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. Mox *a Mam. Aemilio* Gaertn. Tum *nobilissimi fortissimi viri* Haverk. *nobilissimique fortissimi viri* Lovel. 2. 3. Voss. 2. et Leid. 1. *nobilissimique fortissimique viri* Fragm. Hav. a m. 1.

Nemo id jus esse, quod postremo populus jussisset, scivit] *nemo id jus esset* Lovel. 1. *nemo id jussisse* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *nemo id inesse* Gaertn. Deinde *scit* Leid. 1. Lovel. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *sciit* Harlej. et edd. vett. usque ad Aldum, qui *scivit* substituit. *sciere*, pro *scivere*, obcurrit supra 2, 11, 6.

§. 7. *Immo vero omnes sciverunt; et ideo Aemiliae potius legi paruerunt*] *omnis sciverit* Voss. 2. et Fragm. Hav. *omnes sciverint* Leid. 1. et Lovel. 3. Deinde voculam *et*, quae a prioribus omnibus edd. deerat, primus in contextum recepit J. Fr. Gronovius: cui consentiunt omnes scripti praeter Lovel. 4. Harlej. et forte Florent. in cujus excerptis nihil notari video. Tum *legi parvenit*

8 *antiquae obrogat nova. An hoc dicis, Appi, non teneri Aemilia lege populum? an populum teneri, te u-*

Gaertn. *legi paruerit* Fragm. Hav. *legi paruerint* Leid. 1. In verbis sequentibus *qua primi censores* Leid. 2. in margine, pro *primum*. Sed vulgatum praestat. Non tantum enim primi censores, sed illi etiam, in quorum magistratu lex Aemilia lata est, antiqua illa lege creati sunt.

Quia hanc postremum jusserat] Scribe ex Flor. Voss. utroque, Thuan. Mureti, *hanc postremam*. J. FR. GRON. *hanc postremam* etiam omnes mei et Oxonienses Hearnii codices. Deinde *jusserat populus*, addita ultima voce, non tantum iidem omnes Msti, sed insuper etiam omnes typis excusi usque ad Gruterum, qui in ultima ed. primus eam omisit, lectionem illius servantibus posterioribus editoribus. Sed priorem in contextum revocavi.

Et quia, ubi duae contrariae leges sunt, semper antiquae abrogat nova] Alii in manuscriptis libris legi ajunt, ut Ferrarius [ad Cic. orat. Philipp. 1, 9.] *antiquam abrogat nova*. At ego legi *antiquae obrogat nova*. Est autem *obrogare legi* non tollere legem latam, id enim *abrogare* dicitur, sed novam legem ferre veteris infirmandae causa. SIG. *obrogat* ex vetustimo exemplari Pithoeus legit in lib. collat. leg. Jud. et Rom. tit. 4. verbis *Prioribus legibus pluribus abrogat*. Sic etiam Sigonius de conjectura restituit. KLOCKIUS. Non est hujus lectionis auctor Sigonius, quam exhibuit seculo ante natum eum in ed. sua Andreas. Vulgo *abrogat*. Pal. sec. *semper antiquae abrogaret nova*. GEBH. Non nunc judicium interponam, utrum antiqui ac probatae auctoritatis scriptores dixerint *abrogare legi*, ut contendunt Pithoeus loco, quem Klockius laudavit, Gisanius in observat. ling. Lat. in voce *abrogare*, ubi etiam Sigonii emendationem sibi displicere testatur, et Paraeus in Lexic. Crit. v. *Abrogare*, aliique; licet tamen plerisque testimoniis, quibus id evincere viri docti conantur, controversia moveatur. Id tantum dicam, verius videri, hoc loco legendum esse *obrogat*. Quamvis enim *antiquae abrogat nova* supersit in Voss. 1. a m. 2. Voss. 2. Leid. 2. Lov. 1. 3. 4. et Fragm. Hav. *antiquae abrogaret nova* in Port. et Haverk. *antiqua abrogat novam* in Lovel. 2. *antiquam abrogat nova* in Gaertn. attamen *antiquae obrogat nova* defendunt optimi Florent. Leid. 1. Voss. 1. a m. 1. Klock. et forte Harlej. ex quo nihil in excerptis notatum invenio; etiam edd. Rom. anni 1472. et Parm. Neque aliter se in Oxoniensibus offendisse, Cl. Hearnius testatus est. [*antiquae obrogaret nova* Veith.] His testibus fidem derogare, durum videtur. Accedit, alibi numquam Livium hac locutione *abrogare legi* usum esse, sed alibi *abrogare legem* dixisse. Ita 39, 36, 4. *Leges vetustissimas abrogatas, inclitamque per gentes Lycurgi disciplinam sublatam*. Et ea forma semper dixit *abrogare alicui magistratum*, non *alicujus magistratui*. At, dicent, *lex abrogatur*, quum tollitur; *legi* autem *obrogatur*, quum mutatur aliquid ex prima lege. V. Ulpian. tit. 1. §. 3. de priori autem hic agi videtur, ideoque *obrogat* ferri nequit, quamdiu nondum idoneis testimoniis probatum sit, optimos scriptores dixisse *obrogare legi*, pro totam legem tollere, eamque infirmare. Verum dari mihi volo, id quod nemo negare posse videtur, *legem contra-*

num exlegem esse? Tenuit Aemilia lex violentos illos 9 *censores, C. Furium et M. Geganium; qui, quid iste*

riam esse, non modo quae omnia antiquioris capita abrogat, sed etiam quae tantum partem ejus immutat. Jam autem ideo potius Livius hic *obrogat* dixisse contendo, quam *abrogat,* quia Sempronius, qui hic verba facit, tamen legem contrariam intelligit, quae legi antiquiori obrogat, non eam plane abrogat. Lex antiqua erat illa, qua censores constituti, eorum munus descriptum, et insuper definitum erat, ut quinquennium honore fungerentur: hujus antiquae legis uni capiti, quod erat de tempore, quo censores magistratum gererent, lex Aemilia obrogavit; de reliquis capitibus nihil novi statuit.

§. 8. *Te unum extra legem esse*] MS. Fuld. *te unum exlegem esse.* MOD. Consentiunt Fuld. membranis Pall. tres, et Camp. editio, *te unum exlegem esse.* GEBH. Fuldenses, Thuan. Pall. tres, duo Voss. Helm. Campanus, *te unum exlegem esse.* Cicero pro Cluent. 34. *Non quo illi aut exlegem esse Sullam, aut caussam pecuniae publicae contemtam atque abjectam putarent.* J. FR. GRONOV. *extra legem* tantum superest in Lovel. 4. Hearnii Oxon. N. et, ut videtur, Florent. ex quo nihil in excerptis notatum video. Sed *exlegem*, praeter codd. Gronovio laudatos, praeferunt Lovel. 2. Harlej. Klock. Fragm. Hav. a m. 2. et reliqui Oxonienses. Alii codd. haud multum in diversa abeunt, exhibentes *ex lege.* Ita est in Leid. utroque, Lovel. 1. 3. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. Plura exempla hujus vocis v. apud Nonium Marc. in v. *Illex et Exlex*, et in primis hoc Varronis in Σκιαμαχίᾳ.

Postremo quaero; parebis legibus, an non?
Anne exlex solus vives?

Deinde vox *unum* deficit in Gaertner. vacuo tamen spatio relicto. Praeterea in verbis praecedentibus *An haec dicis*, pro *hoc*, Voss. 2. et Lovel. 3. *An hic dicis* Haverk.

§. 9. *Tenuit Aemilia lex violentos illos censores, C. Furium et M. Geganium*] *lex Aemilia* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Tum *violentes illos censores* Florent. *violens* ex poëtis jam dudum inlustrarunt lexicographi; alibi tamen hujus vocis ita formatae exemplum neque in Livio, neque in aliis orationis prosaïcae scriptoribus obvium fuit: nisi quod *VIOLENS*, cognomen Volumnii consulis, collegae Appii Claudii, memoretur in tabulis Capitolinis ad ann. CDXLVII. unde tamen id deductum sit, incompertum est. Supra vocabulum *violens* nostro ex cod. minimae fidei restituere conabatur Gebhardus ad 1, 46, 5. (* v. Burm. ad Lucani 6, 37. 7, 125.) verum, quamvis et ex meis unus, sed non melioris notae, accedat, tamen vulgatum ibi servandum docui. *Violentus* enim alibi semper dixit Livius. V. supra ad 6, 31, 4. Pari modo *opulentus* potius, quam *opulens*, Livium dixisse, infra videbimus hoc lib. c. 36, 11. Deinde *M. Furium* Voss. ambo, Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et edd. antiquae pleraeque; nisi quod in Rom. anni 1472. ac Parm. fit *Claudium Furium.* Sed passim *Cajus* mutarunt librarii in *Claudius.* V. ad 5, 26, 2. Ejus loco Ascens. in ed. anni 1513. substituit *Cn. Claudius,* et in margine *C. Clau-*

magistratus in republica mali facere posset, indicarunt: quum, ira finitae potestatis, Mam. Aemilium, principem aetatis suae belli domique, aerarium fecerunt: tenuit deinceps omnes censores intra centum annorum spatium: tenet C. Plautium collegam tuum, iisdem auspiciis,

dius: quomodo deinceps fere omnes editores vulgarunt. Recte. V. supra ad 4, 22, 7. Deinde *C. Geganium* Haverk. *M. Greganium* Portug.

Qui, quid iste magistratus in republica mali facere posset, indicarunt] *quidquid iste magistratus* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Gaertn. Haverk. Klock. Hearnii Oxon. N. B. C. et edd. antt. *quid iste magistratus* Fragm. Hav. τῷ *qui* omisso, quod a sequenti voce interceptum est. Deinde *mala facere* Florent. *malefacere* Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Port. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et edd. ante Jac. Gronov. qui *mali facere* vulgari curavit. Vellem, monuisset, utrum ex Mstis. Meorum nullus consentit, nisi forte Voss. ambo, unde in excerptis nihil notatum video. Doujatius etiam *mali facere* scribendum esse conjecit. Praeterea *indicarunt* Portug. et ed. Mediol. anni 1505. V. ad Epit. Liv. 63.

Quum ira finitae potestatis] *ita finitae potestatis* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 24, 16, 1. *ita futurae potestatis* Gaertn. *ira infinitae potestatis* ed. Mediol. anni 1505. cujus lectionis auctor id ita accepisse videtur, quomodo consulibus *infinita potestas*, id est maxima, adscribitur supra 3, 9, 4. ubi vide. Sed reliqui omnes servant *finitae potestatis*, id est, minori temporis spatio circumscriptae. De hoc usu verbi *finire* v. Gronov. ad Epit. Liv. 34. Mox *belli domi*, pro *domique*, Voss. 2. et *horarium*, pro *aerarium*, Lovel. 2.

§. 10. *Tenuit deinceps omnes censores intra centum annorum spatium*] *Tenuit deinde* Hearnii Oxon. N. in margine. V. ad 5, 17, 4. et mox §. 21. Hinc *intra certum annorum spatium* Florent. Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. 4 Gaertn. et Fragm. Hav. Literarum *N.* et *R.* similitudo erroris caussa est. V. ad 8, 21, 5. Paullo ante hoc cap. dixerat *Quum centesimus jam annus sit ab Mam. Aemilio dictatore.*

Tenet C. Plautium collegam tuum] Pall. sec. *tenuit*. GEBH. Omnes mei recte in vulgatum conspirant.

§. 11. *Tu unus eximius es, in quo hoc praecipuum ac singulare valeat*] Pronomen *tu* deficit in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. a m. 1. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Verum culpa librariorum excidit, interceptum partim ab ultima litera praecedentis, partim a prima sequentis vocis. V. ad 39, 6, 2. Basileenses anno 1539. ediderant *ut unus*, transpositis literis. id servavit Curio, pro quo manus docta ad marginem ejus ed. conjecit *et unus*. Deinde *exemtus es* Lovel. 2. quod ex interpretis glossa natum videtur.

ciis, eodem jure creatum. An hunc non, ut qui opti- 11
mo jure censor creatus esset, populus creavit? tu unus eximius es, in quo hoc praecipuum ac singulare valeat?
Quem tu regem sacrificiorum crees, amplexus regni no- 12
men, ut qui optimo jure rex Romae creatus sit, creatum se dicet? quem semestri dictatura, quem interregno

Eximius enim hic est exceptus, exemtus. Cic. Divin. in Caecil. 16. *Quum omnibus Siculis faceret injurias, te illi unum eximium, cui consuleret, fuisse.* Verbum *es* deficit in Leid. 2. Praeterea *in quo hic praecipuum ac singulare* idem Leid. 2. *praecipuum aut singulare* Lovel. 2. *praecipuum et singulare* Lovel. 4. *praecipuum an singulare* Gaertn. Tum *non valeat* Voss. 2. et Lovel. 3. inserta negatione, quam contra in verbis praecedentibus omittunt Lovel. 4. et Portug.

§. 12. *Quem tu regem sacrificiorum crees, amplexus regni nomen*] Hoc mihi non magis usquam alibi lectum est, quam Cl. Drakenborchio. V. eum ad 2, 2, 1. *Regem sacrificulum* praeter eos, qui ibi laudantur, dicunt Servius ad Virg. 2. Aen. 2. et 8, 654. Gell. 10, 15. et Macrob. 1. Saturn. 15. *Regem sacrorum* Servius ad 8. Aen. 646. 10. Aen. 228. Ovid. 1. Fast. 333. Plinius 11. H. N. 37. et Inscript. apud Fabrett. 460, 89. DUKER. *Quin tu regem* margo Oxon. N. apud Hearnium. *Quem tu legem* Florent. De hoc errore v. ad Epit. Liv. 89. Tum *complexus regni nomen* Port. Haverk. et Hearnii Oxon. B.

Ut qui optimo jure rex Romae creatus sit, creatum se dicet] Locus obscurior, quia omisit eam partem orationis Appianae, quam haec verba coarguunt, et in vulgatis etiam interpunctione perturbatus est. Festus in *Optima*; *Ut qui optima lege fuerint, adjici solet, cum quidam magistratus creantur.* Ea verba librariorum vitio transposita sunt, et ad paginam proximam sequentem pertinent. Non enim tam futilis Festus, ut *opimam legem* fingeret: quod Scaliger miratur. Cicero secunda de l. agraria [11.] *Tum ii decemviri eodem jure sint, quo qui optima lege.* Philipp. 5, [16.] *Demus igitur imperium Caesari: sit pro praetore eo jure, quo qui optimo.* Philipp. 11, [12.] *C. Cassium proconsulem provinciam Syriam obtinere, uti qui eam optimo jure provinciam obtinuerit.* Seneca in Ludo. *Censeo, ut D. Claudius ex hac die Deus fiat, ita uti ante eum quis optimo jure factus sit.* Formula virginis Vestalis capiundae apud A. Gellium 1, 12. *utei. quae. optuma. lege. fouat. ita. te. Amata. capio.* Formula, quae vulgo adhibebatur in creatione omnium magistratuum et sacerdotum, abutebatur ad libidinem suam Appius. Ajebat, se censorem creatum, ut qui optima lege fuisset: ex ea formula quinquennalem sibi censuram deberi: eam enim de censura optimam legem esse, non legem Aemiliam. Respondet vere tribunus, post legem Aemiliam promulgatam nihil extra mensium sex et anni spatium largiri eam formulam censoribus. Perinde facere Appium, ac si rex sacrorum captans argutias ex vocabulo regni, quod et ipse ut qui optimo jure creatus sit, Romu-

quinque dierum contentum fore putes? quem clavi figendi, aut ludorum caussa dictatorem audacter crees?
13 *Quam isti stolidos ac socordes videri creditis eos, qui*

li et caeterorum de septem imperium sibi arrogare velit; dicendo eam optimam legem de rege Romano esse, quae de imperio Romuli rogata sit atque accepta initio urbis conditae. Item si haec interpretatio valeret, interreges quoque ac dictatores maxime clavi figendi aut ludorum causa dictos, quippe qui omnes, ut qui optimo jure, eadem clusuros ad potestatem sibi augendam. Quare videndum, an cum his conciliari possit, quod habetur apud Festum: *Optima lex: his verbis in magistro populi faciendo, qui vulgo dictator appellatur, quam plenissimum posset, jus esse ejus significabatur, ut fuit Manii Valerii, M. F. Volusi Nepotis, qui primus magister populi creatus est. Postquam vero provocatio ab eo magistratu ad populum data est, quae antea non erat, desitum est adjici, ut qui optima lege, utpote imminuto jure priorum magistratuum.* Utebantur et in aliis rebus. Lex Thoria: *is. ager. locus. omnis. privatus. ita. uti. qui. optuma. lege. privatus. est. esto.* Sic et lex Rulli apud Ciceronem in tertia agraria [2.] Ulpianus tit. 24. *Ut quod minus pactis verbis legatum est, perinde sit, ac si optimo jure legatum esset.* J. FR. GRON. De formula *ut qui optimo jure* v. Brisson. 2. de Formul. p. 134. Recte autem Gronovius monet, ut videamus, an cum his conciliari possint verba Festi in *Optima lex.* Si enim in dictatore creando omissa sunt verba, *ut qui optimo lege*, quia postea ab hoc magistratu data est provocatio, eoque ipsius jus ac potestas inminuta est, sequi videtur, eadem etiam omitti debuisse in creandis censoribus, postquam quinquennalis ante censura intra sex mensium et anni spatium coacta est; adeoque Appium ex adjectis verbis nullum cavillationi suae colorem petere potuisse. Verum de hac difficultate aliorum potius judicium audire malo, quam meum interponere audeo. Videant igitur peritiores, quid dicendum sit. Ceterum *Romae rex creatus* alio verborum ordine Port. et Haverk. Insuper *creatum se dicat* Lov. 2. Portug. a m. 1. Fragm. Hav. a m. 2. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *creatum se diceret* Lovel. 3.

Quem interregno quinque diebus contentum fore putes] Vet. lib. *quinque dierum.* SIG. Nolui introducere lectionem restantem in Pall. tribus et Camp. ed. *quinque dierum*, quoniam vulgata nititur auctoritate vetustissimae editionis. GEBH. *interregno quinque dierum*, ut Sigonianus, et tres Pall. Sunt tamen, qui servent *diebus*, ut possis cogitare *interregni quinque diebus*. J. FR. GRON. *diebus* in nullo apud me cod. exstat, nisi in Harlej. et forte in Florent. unde nulla adfertur varians lectio in excerptis meis. Verum *interrege* est in Voss. 2. *interregni* in Fragm. Hav. Posterior haec lectio favere posset Gronovii conjecturae; prior inducere, ut legamus *quem interregem quinque diebus contentum fore putes.* At *quem ex interregno quinque dierum contentum esse putes* praefert Lovel. 2. Mox *an ludorum*, pro *aut ludorum*, est in Harlej.

§. 13. *Quam isti stolidos ac socordes videri creditis eos*] *Quam istos stolidos* Harlej. et Haverk.

intra vicesimum diem, ingentibus rebus gestis, dictatura se abdicaverunt, aut qui vitio creati abierunt magistratu? Quid ego antiqua repetam? Nuper intra de- 14

Qui cum isti stolidos Klock. *O quam isti solidos* Gaertn. Vox *isti* deerat in Lovel. 2. Deinde *aut socordes* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *ac secordes* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. ac quaedam ex antt. edd. V. ad 6, 37, 8. et 22, 14, 5. Tum *videri credis* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. Mox *dictatura a se abdicaverunt* Lovel. 3. Hinc *initio creati*, pro *vitio*, Lovel. 4. Tum *abieret magistratu* Voss. 1. a m. 1. *abierre* a m. 2. ut et Leid. 2. *abiret magistratu* Lovel. 3. *magistratu abierunt* Portug. et Haverk.

§. 14. *Quid ego antiqua repetam*] *Sed quid ergo* Fragm. Hav. sollemni scribarum aberratione. V. ad 37, 53, 11. et mox hoc cap. §. 15.

Nuper intra decem annos C. Menius dictator] Hic quintus est annus. Nam Menius dictator fuit anno ab urbe condita CDXLI. hic autem, ut jam diximus, CDXLV. quare locus haud dubie corruptus est. Nec obstat, quod jam diximus, numeros non ubique esse rotundos. duplo enim hic auctum numerum quis feret? nisi diversos sit authores secutus Livius. *Menius* autem, sive *Maenius*, trisyllabon legendum. GLAR. Hem! *annos?* imo *dies*. Rationes non addam. T. FABER. Apparet scriptum fuisse nota numerali *X*, quae perperam ita crevit ex *V*. Legendum enim *quinque*. JAC. GRON. Supra hoc lib. ad c. 26, 7. vidimus, Fastos Capitolinos dissentire ab annalibus illis, quibus Livius in digerenda historia usus est. Secundum Livium enim C. Maenium semel tantum fuisse dictatorem, et quidem quaestionum exercendarum caussa, idque ante quinquennium, si et annum, quo dictaturam gessit, et hunc, quo Sempronius orationem illam in Appium habuisse dicitur, simul comprehendamus eo numero: at secundum marmora Capitolina eum bis magistratum hunc summum gessisse; primum anno proximo post cladem Caudinam, ut quaestiones exerceret; iterum eo anno, quo Livius eum quaestiones exercuisse narrat, idque ut bello praeesset. Jam autem veriorem esse sententiam, quam Fasti Capitolini proponunt, sibi persuadet Pighius in Annal. ad ann. CDXXXIII. p. 350. idque etiam ex hoc loco patere, in quo Livius, non annales, ex quibus historiam condidit, sed ipsam P. Sempronii tribuni plebis orationem secutus, ab anno, quo C. Maenius dictator quaestiones exercuit, usque ad hunc annum decem annorum spatium interfuisse scribit: quot praecise anni intersunt, si secundum Fastos Capitolinos C. Maenium dictatorem quaestionibus exercendis dictum statuimus proximo post cladem Caudinam anno. Nihil igitur hoc loco mutandum, sed tantum credendum esse, existimat Pighius, quod jam antea Glareanus suspicatus est, alios auctores secutum esse Livium in definienda dictatura Maenii, alios in concipienda hac P. Sempronii oratione. Opinionem hanc Pighii probarunt etiam Cl. Jac. Perizonius in Animadv. Histor. c. 8. p. 356. et Dodwell. de Cyclis Dissert. 10. sect. 71. Sigonius comment. in Fast. Rom. ad ann. CDXXXIII. conjicit, Maenium eo anno dictatorem rei gerendae caussa dictum esse, quod minus

cem annos C. Maenius dictator, quia, quum quaestiones severius, quam quibusdam potentibus tutum erat, exerceret, contagio ejus, quod quaerebat ipse, criminis

placet: ita enim contra fidem omnium codicum, qui uno ore in *decem annos* consentiunt, locus hic emendatione indigeret, quem sanum esse Pighii sententia statuit. Ingeniosa etiam est Cl. Jac. Gronovii conjectura, eaque honori Livii optime consulitur. Eadem etiam Klockio in mentem venit; qui, deleta in contextu voce *decem*, inter versus adscripsit notam numeri quinarii *V*. Solent autem notae numerales *X* et *V* in Mstis saepe confundi. V. infra ad 39, 29, 7. Ea admissa, Livius in concipiendo numero annorum rationem habebit utriusque extremi; at secundum Pighium alterius tantum. Utriusque autem rei exempla apud Livium obcurrunt. V. ad 4, 20, 8. Faber, *decem dies*, pro *decem annos*, scribendum conjiciens, existimat indicari tempus, per quod Maenius dictaturam gessit: eum in sex menses dictatorem creatum intra decimum diem honore se abdicasse. Sed ad mentem Livii non adtendit. Quae etiam Livius de dictatura Maenii refert c. 26. ejusmodi sunt, ut decem dierum spatio peragi non potuisse videantur. Insuper Glareanus, monens *Menius* vel *Maenius* trisyllabon legendum esse, indicare voluit, male in multis edd. antt. *Menenius* tetrasyllabon legi: quam eamdem scripturam perperam etiam servant Lovel. 2. et Harlej. *Merius* vocatur in Voss. 2. et Lovel. 3. *Mevius* in Gaertn. *Memnius* in Lovel. 4. Praeterea *Nuper ante decem annos* est in eodem Lovel. 4.

Quia, quum quaestiones severius etc. *exerceret, contagio ejus, quod quaerebat, ipsi criminis objectata*] Pall. duo, et Andreas *quo quaerebat*. GEBH. MSS. fere, *quo quaerebat*. Non tamen est mutandum. Cicero 2. in Verr. [30.] *Quin iste, quoniam consilium dimisisset, illo die rem quaesiturus non esset*. Sallustius Jug. [31.] *Quae nisi quaesita erunt, nisi vindicatum in noxios*. Seneca Herc. Fur. [579.]

Et qui fronte nimis crimina tetrica
Quaerunt.

Deinde Pighius [in Annal. ad ann. CDXXXIII. p. 350.] correctius verba lectum iri putat, si scribamus, *quod quaerebat, criminis ipsi*. Sed Voss. posterior *ipsa*, prior *ipse*: quod admittere possis, si et superius: *dictator, cui, quum*. J. FR. GRON. *quo quaerebat* Florent. Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. a m. 2. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 1. Hearnii Oxon. N. C. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Sed recte Gronovius vulgatum servat. Infra 32, 26, 10. *Proficisci ad eam conjurationem quaerendam atque obprimendam jussus*. 33, 36, 1. *Etruriam infestam prope conjuratio servorum fecit, ad quaerendam obprimendamque eam M'. Acilius praetor missus*. 39, 34, 6. *Negare Appius, rem evidentem pro dubia quaerendam*. 45, 16, 4. *Ad res capitales quaerendas ex senatusconsulto retentus*. Plinius 2. epist. 11. *Ne quid ultra repetundarum legem quaereretur*. Deinde *quod quaerebat, criminis ipsi* scribendum conjicit etiam Klockius. *quod quaerebat, ipsi crimini objectata* manus docta ad marginem edit. Curionis. Verum *quaerebat ipsa criminis* praeferunt Leid. 1. Lovel. 3.

objectata ab inimicis est, ut privatus obviam iret crimini, dictatura se abdicavit. Nolo ego istam in te modestiam: ne degeneraveris a familia imperiosissima et

4. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. *quaerebat ipse, criminis* Florent. Lov. 1. et Klock. quod admitti posse Gronovius judicat, si superius legamus *dictator, cui, quum quaestiones,* pro *quia quum quaestiones.* Favere potest huic conjecturae, quod *qui quum quaestiones* legant Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. ac C. Passim enim voculae *cui* et *qui* in Mstis commutantur. V. ad 2, 33, 8. c. 44, 5. 3, 41, 4. infra hoc cap. §. 18. 22, 61, 15. 27, 28, 4. 36, 7, 6. c. 9, 12. 42, 28, 1. Epit. Liv. 48. et ad Silii 12, 379. V. etiam Cortium ad Sall. Catil. 47. Hunc eumdem errorem commissum existimo in Msto Mediceo Plinii 4. ep. 12. ubi vulgo editur: *Cum in provinciam quaestor exisset, scribamque, qui sorte obtigerat, ante legitimum salarii tempus amisisset.* Medic. autem exhibet *cui sorti obtigerat;* unde Cl. Corte ferri posse existimavit *cui sorte obtigerat;* ego vero legendum puto *qui sorti obtigerat.* Quamvis enim concederetur, aeque bene dici *quaestori sortem obtingere,* ac *quaestorem sorti obtingere,* non tamen ferri posset *quaestorem sorte obtingere scribae,* quem sortitione accipit; nisi simul admitteretur, consulem sorte obtingere lictoribus suis. *sorti* tamen, quod Corte rejecit, ex Medic. pro *sorte* recipiendum puto. V. infra ad 28, 45, 11. Mihi codd. *ipse* praeferentes, non neglegendi videntur; eorumque auctoritate hanc lectionem in contextum admisi. Non tamen necessarium duco, ut propterea *quia* in *cui* mutetur. Facile enim pronomen demonstrativum intelligi potest. Maenius dictatura se abdicavit, quia contagio ejus, quod quaerebat ipse, criminis objecta est, scil. ipsi. Et ita *qui*, quod nonnulli codd. praeferunt, natum puto ex aberratione scribarum, qui etiam alibi saepe hoc modo lapsi sunt. V. ad 36, 33, 5. Insuper *quaestiones s'uius*, id est *servius*, Lovel. 1. a m. 1. *quaestiones s'ius*, id est *serius*, a m. 2. et Leid. 2. Tum *exercet* Gaertn. V. ad 40, 14, 3. Tandem *objecta* Leid. 2. Lovel. 1. Haverk. Fragm. Hav. a m. 1. codex Memmianus apud Doujatium, et quaedam ex priscis edd. pro quo tamen recte jam Aldus *objectata* recepit, quemadmodum non tantum reliqui codd. sed etiam edd. Rom. anni 1472. ac Parm. praeferunt. Infra 10, 15, 12. *Nobilitas objectare Fabio, fugisse cum Ap. Claudium collegam.* Justin. 12, 16, 4. *Mortuo patrocinium Philippi laudemque paternae militiae objectabat.* Ovidius Epist. 8. Her. 59.

Hermione coram quidquamne objectet Orestae?

V. ad eum locum N. Heinsium, ut et Gudium ad Phaedri 2. fab. 9, 10. Error ortus est ex neglecta ultimae syllabae geminatione. V. infra ad 10, 37, 2. Mox *iret obviam crimini* alio ordine Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 15. *Nolo ego istam in te modestiam*] *Nolo ergo* Lovel. 3. a m. 1. et Gaertn. V. supra ad §. praec. Deinde, trajectis vocibus, *in te istam modestiam* Fragm. Hav. Mox *nec degeneraveris*, pro *ne degeneraveris*, edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. modo hoc cap. ad §. 2. Voces autem *imperiosissima et* deficiunt in Lovel. 2.

Non die, non hora citius, quam

superbissima: non die, non hora citius, quam necesse
est, magistratu abieris; modo ne excedas finitum tem-
16 *pus. Satis est, aut diem, aut mensem censurae adji-*
cere? Triennium, inquit, et sex menses ultra, quam
licet Aemilia lege, censuram geram, et solus geram.
17 *hoc quidem jam regno simile est. An collegam sub-*
rogabis, quem ne in demortui quidem locum subrogari

necesse est] Duae priores voces neglegentia librarii exsulant a Florent. sed *non diem, non hora* legit Lovel. 2. Deinde *non hora cujusquam necesse est* Lovel. 4.

§. 16. *Satis est, aut diem, aut mensem censurae adjicere*] *aut mensem censurae dicere* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *aut mensem censuram eam diceret* Voss. 2. et Lovel. 3. *aut mensem cessura ea diceret* Leid. 1. *aut mensem censura ea duceret* Lovel. 4. Praecipua horum errorum origo est, quod more antiquo *adicere*, pro *adjicere*, scriptum fuerit; ut in Flor. Gaertn. aliisque codd. superest. V. ad 1, 30, 3. Deinde prima litera praecedentibus juncta, et ita τῷ *dicere* adjuncta est litera vocis sequentis initialis *t*. alii etiam ex *diceret* fecerunt *duceret*, millies obvio errore. *aut mensem censuram geras* Lovel. 2. Ceterum his verbis addidi interrogationem, quam sensum requirere puto.

Triennium, inquit, et sex menses ultra, quam licet Aemilia lege] *Triennium, inquit ei. sex menses* Fragm. Hav. et Lovel. 4. V. ad 41, 15, 6. *Triennium, inquit ei, sex mensibus* Voss. 2. et Lovel. 3. *Triennium, inquit eis, ex mensē* Leid. 1. Tum *id*, pro *ultra*, Klock. Hinc *Aemiliam legem* Lovel. 3. Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. In verbis sequentibus omittuntur τὰ *et solus geram* in Gaertn. At sola vox *geram* in Harlej. et edd. Aldina vetustioribus. Insuper etiam τὸ *jam* in eodem Harlej.

§. 17. *Quem ne in demortui quidem locum subrogari fas est*] *quem ne inde mortui quidem*, perperam in voces divisis literis, quae olim continua serie scribi solebant, Portug. Haverk. et Fragm. Hav. *quem ne in mortui quidem* Lovel. 1. Male. V. supra ad 5, 31, 7. et infra hoc cap. §. 20. *quem ne in demortui quidem loco* dedit ultima Gruteri editio: pro quo Gronov. *locum* reposuit; ejusque mutationis lectorem in prima notarum ed. monuit; quod in posterioribus omissum est. *quem in demortui quidem loco nec subrogari fas est* Lovel. 2. *subrogare* Florent.

§. 18. *Antiquissimum sollemne, et solum ab ipso, cui fit, institutum Deo*] *antiquissimum sacrum ne, et solum* Lovel. 4. Non adsecutus est librarius vocem *sollemne*, quae tamen in hac re usitatissima est. V. ad 1, 5, 3. c. 7, 14. et Cl. Duker. ad 1, 31, 8. Supra hoc lib. c. 29, 9. *Servos publicos sollemnia ejus sacri docuerat*. Tum *ab ipso, qui fit, institutum Deo* Klock. V. supra hoc cap. §. 14. *ab ipso, cui sit institutum Deo* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 5, 3, 8. *ab ipso cum sit institutum Deo* Lovel. 2. Mox *a nobilissimis* Lovel. 4. et Gaertn. Tum *antistibus* Florent.

fas est? Poenitet enim, quod antiquiſſimum sollemne, 18
et solum ab ipso, cui fit, inſtitutum Deo, ab nobiliſſimis
antiſtitibus ejus sacri ad servorum miniſterium religiosus
censor deduxiſti. gens antiquior originibus urbis hujus, 19
hospitio Deorum inmortalium sancta, propter te ac
tuam censuram intra annum ab stirpe extincta est: nisi
universam rempublicam eo nefario obſtrinxeris, quod

Portug. Lovel. 2. 4. et Gaertn. *anteſtibus* Leid. 1. Deinde *ad verſorum miniſterium*, tranpositis literis, idem Leid. 1. Praepositio *ad* deest in Portug. a m. 1.

§. 19. *Gens antiquior originibus urbis hujus*] *Potitiam* intelligit, quae ante adventum Aeneae Herculis sacrum faciebat, ut aït l. 1, [7.] SIG. Cl. Ant. Perizonius in margine Livii monuit, ante vocem *gens* excidiſſe videri, *quod*, *et*, vel simile. Verum τὸ *quod* mox §. praec. praeceſſit, unde satis commode hic repeti potest. Ceterum *ingens antiquior* Voſſ. 2. Tum *originibus hujus urbis* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

Hospitio Deorum inmortalium sancta] *sacra* Pall. tres. GEBHARD. Ita et Voſſ. 2. Lovel. 3. et Hearnii Oxon. N. (* v. ad 24, 3, 2.) Insuper *auspicie Deorum* Klock. Mox *propter ac tuam censuram* Florent. pro quo m. 2. *propter hanc tuam censuram* emendatur. *propter te acta in censuram* habet Lovel. 4. *propter te aut tuam censuram* Gaertn.

Intra annum ab stirpe exſtincta est] *a stirpe exſtincta est* Fragm. Hav. *extracta est*, omiſſis vocibus *ab stirpe*, Gaertn. Ceterum *ab stirpe exſtingui*, est funditus interire, ita ut soboles non superſit. *ab stirpe tolli* dixit infra 34, 2, 3. *Virorum omne genus in aliqua insula conjuratione muliebri ab stirpe sublatum esse. ab stirpe interire* Salluſt. in Catil. 10. *Karthago aemula imperii Romani ab stirpe interiit. cum stirpe exstingui*, eamdem hiſtoriam referens, Livius supra dixit hoc lib. c. 29, 10. *Omnes intra annum cum stirpe exſtinctos.* Ex quo loco etiam *intra annum* servandum patet. Nam ita etiam Valer. Max. 1, 1, 7. *Omnes, qui erant numero super triginta puberes, intra annum exſtincti sunt.* ubi videndus est Colerus. Omnia autem haec verba ut et duo sequentia *nisi universam* desunt in Voſſ. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4.

Nisi universam rempublicam eo nefario obstrinxeris] In Pal. sec. a manu interpolatoris comparet vel *obſtruxeris*, vel *deſtruxeris crimine*. Camp. *eo nefario adſtrinxeris crimine, quod ominari*. GEBH. *ubi universam rempublicam* Lovel. 2. Tum *eo nefario abſtinxeris* Florent. *strinxeris* Haverk. *Obstringere* in hac re usitatum eſſe, docuit Cl. Jac. Gronov. supra ad 9, 11, 10. Ita infra 26, 48, 12. *Obſtringere perjurio non se solum suumque caput, sed signa militaria et aquilas, sacramentique religionem.* Praeterea *crimine* addunt etiam Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. [Veith.] Sed, quin vox haec, quam Livium lectoribus subin-

20 *ominari etiam reformidat animus. Urbs eo lustro capta est, quo, demortuo collega C. Julio censore, L. Papirius Cursor, ne abiret magistratu, M. Cornelium Ma-*
21 *luginensem collegam subrogavit. Et quanto modestior illius cupiditas fuit, quam tua, Appi? Nec solus, nec ultra finitum lege tempus L. Papirius censuram gessit, tamen neminem invenit, qui se postea auctorem sequeretur. omnes deinceps censores post mortem collegae se*

telligendam reliquisse optimorum codd. eam ignorantium consensus evincit, ex interpolatione librariorum nata sit, non dubito. Mox *quo dominari*, pro *quod ominari*, inperite in voces contributis literis, Leid. 2. *quo domari* Klock. *quod dominari* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. Hinc *te formidat*, pro *reformidat*, Portug. additis tamen notis, quibus τὸ *te* expungendum esse librarius indicare voluit.

§. 20. *Urbs eo lustro capta est, quo, demortuo collega C. Julio censore, L. Papirius Cursor, ne abiret*] Pal. sec. *Urbs eo lustro capta, quo demortuo collega C. Jullio censore L. Papirius censor.* GEBH. Verbum *est* non adparet in Haverk. et Hearnii Oxon. B. Tum *emortuo collega* exhibet Lovel. 2. *praemortuo collega* Lovel. 4. *de mortuo collega* Portug. addiditis notis, quae doceant, librarium τὸ *de* deleri voluisse. Non recte. V. etiam supra hoc cap. §. 17. Deinde *L. Papirius censor* idem Portug. Ceterum verba *C. Julio censore* etc. *Maluginensem collegam* desunt in Haverk. at verba *L. Papirius Cursor* etc. *finitum lege tempus* in Lovel. 4. Mox *M. Maluginensem collegam subrogavit* est in Hearnii Oxon. L. 1. *M. Cornelius Maluginensem subrogavit* in Lovel. 2.

§. 21. *Et quanto modestior illius cupiditas fuit, quam tua, Appi*] Prima vocula non est in Voss. 2. et Lovel. 3. τὸ *fuit* deest in Leid. 2. et Lovel. 1. *fuit illius cupiditas*, transpositis vocabulis, legit Fragm. Hav. *illius cupiditatis fuit* Portug. V. ad 6, 3, 8. Deinde *quam tu, Appi* Leid. 1. Gaertn. et Haverk. Sed ultima litera pronominis *tua* intercepta est a prima vocis sequentis. V. ad 23, 8, 9. Mox *finitum tempus*, omissa media voce, Leid. 2.

Tamen neminem invenit, qui se postea auctorem sequeretur] *tum neminem* Lovel. 2. V. ad 22, 17, 5. Tum *auctorem sequetur* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 2, 56, 7. *sequeretur auctorem* Gaertn.

Omnes deinceps censores post mortem collegae se magistratu abdicarunt] Pall. pr. et sec. *censores post mortem censoris collegae.* tert. *post mortem censorii collegae.* GEBHARDUS. *omnes deinde censores* Gaertn. V. paullo ante hoc cap. ad §. 10. Tum *post mortem censoris collegae* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac B. *post morte censoris collegae* Portug. *post mortem collegae censoris* Harlej. Verum addita vox, quam neque Flor. et Klock. neque editi agnoscunt, est ex interpolatione interpretis. Insuper *abdicaverunt* Voss. 1. Leid. 2. Portug.

magistratu abdicarunt. Te, nec quod dies exit censurae, 22
nec quod collega magistratu abiit, nec lex, nec pudor coërcet: virtutem in superbia, in audacia, in contemtu Deorum hominumque ponis. Ego te, Ap. Claudi, pro 23
istius magistratus majestate ac verecundia, quem gessisti, non modo manu violatum, sed ne verbo quidem inclementiori a me adpellatum vellem: sed et haec, quae ad- 24
huc egi, pervicacia tua et superbia coëgit me loqui; et,

Haverk. et Fragm. Hav. *abdicavere* Harlej. *magistratu se abdicarunt* Gaertn. [*collegae censoris se magistratu abdicavere* Veith.]

§. 22. *Te, nec quod dies exiit censurae, nec quod collega magistratu abiit*] Prima vox abest ab Haverk. Tum *nec quod dies erit censurae* idem Haverk. Malc. V. ad Livii 7, 38, 1. *nec quod dies exit censurae* Florent. Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 4. Harlej. Portug. a m. 1. Klock. Fragm. Hav. et edd. Moguntina priores. In similibus passim variasse librarios, infra v. ad 36, 20, 3. Illis tamen, qui hoc loco *exiit* substituerunt, partim displicuisse videntur τὰ *exit* et *abiit* juncta; partim credidisse, jam diu exiisse censurae Appianae diem, quia collega ejus se jam ante magistratu abdicarat. Sed priori respondeo, eadem tempora saepe juncta obcurrere. V. supra ad 3, 46, 9. Deinde alteri, jam ante quidem collegam Appii se magistratu abdicasse, non tamen quod dies censurae exisset, sed quod *ob infamem atque invidiosam senatus lectionem verecundia victus* esset, ut docet ipse Livius supra hoc lib. c. 29, 7. *necque dies exit* praefert Lovel. 3. *q;* sive *que*, et *q?*, sive *quod*, saepius in Mstis confundi, supra vidimus ad 2, 41, 8. Tum *nec collega* Leid. 2. *ne collega* Lovel. 1. *ne quod collega* Voss. ambo, Leid. 1. et Gaertner. *neq; collega* Lovel. 3. Mox *coërcet* deficit in Harlej.

Virtutem in superbia, audaciam in contemtu Deorum hominumque ponis] Antiqua lectio, *virtutem in superbia, in audacia, in contemtu Deorum hominumque ponis.* GELEN. Antiquiores editiones *audaciam in contemptum Deorum.* Sed, ut vulgatum est, edidit Gelenius, habentque Pall. duo, ut et Campani ed. Palatinus sec. *virtutem in superbiam, in audaciam, in contemptum Deorum hominum ponis.* GEBH. Pal. sec. Gebhardi consentiunt Haverk. et Harlej. nisi quod posterior servet *hominumque.* Particulam *que* ignorat etiam Portug. *virtutem in superbia, in audacia contemtum Deorum hominumque ponis* legit Lovel. 4.

§. 23. *Pro istius magistratus majestate ac verecundia, quem gessisti*] Duae priores voces exsulant ab Haverk. Deinde *verecundia, quam gessisti* Leid. 2. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 6, 3, 8. *verecundia, quem egisti* Lovel. 2. quomodo fere supra locutus est 8, 26, 7. *Prorogatio imperii non ante in ullo facta, et acto honore triumphus.* Sed aliorum in vulgatum consensus efficit, ne quid mutandum censeam. Simili modo variasse li-

25 *nisi Aemiliae legi parueris, in vincula duci jubebo: nec, quum ita comparatum a majoribus sit, ut, comitiis censoriis nisi duo confecerint legitima suffragia, non renunciato altero comitia differantur, ego te, qui solus censor creari non possis, solum censuram gerere patiar.*

brarium cod. Fuld. modo observavit Modius hoc cap. ad §. 25. V. plura ad 22, 28, 1.

Ne verbo quidem inclementiori a me adpellatum vellem] *nec verbo quidem inclementiori* Harlej. V. ad 1, 10, 3. *ne verbo quidem inclementiore* Lovel. 2. 4. Tum *adpellatum a me* Lovel. 4. Voces *a me* exsulant a Gaertn.

§. 24. *Sed et haec, quae adhuc egi, pervicacia tua et superbia coëgit me loqui*] *sed haec, quae adhuc egi* Harlej. *sed hoc, quae adhuc egi* Fragm. Hav. a m. 1. *sed et hoc, quae adhuc egi* a m. 2. *sed et haec, quae egi* Leid. 2. Tum *pertinacia tua* Portug. Harlej. et Haverk. [Veith.] quod ex interpretis glossa receptum puto; qui indicare voluisse videtur, *pervicaciam* hic malo sensu pro pertinacia sumi. Nam, teste Nonio, *Pervicacia et Pertinacia hoc distant; Pervicacia est interdum bonarum rerum perseverantia; Pertinacia semper malarum.* Certe *pervicax* malo sensu etiam infra obcurrit 42, 62, 7. *Quod si Romani tum quoque insita pertinacia aequa adspernarentur, Deos hominesque et moderationis Persei, et illorum pervicacis superbiae futuros testes. pervicacia tuta* est in Lovel. 2. V. supra hoc lib. ad c 23, 11. Tum *cogit me loqui* idem Lovel. 2.

In vincula duci jubebo] Vet. lib. *te in vincula.* SIG. *Tò te* spernunt Pall. duo, totidemque vetusti editi. GEBH. *te* non superest apud me, nisi in Harlej. Portug. Gaertn. et Haverk. neque id Hearne in Oxoniensibus, nisi in uno B. invenit. Deinde *duci jubeo* Lovel. 1. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 1. V. supra ad 3, 56, 4. Hic tamen conspiratio optimorum codd. in vulgatam lectionem efficit, ut eam servandam judicem.

§. 25. *Nec quum ita comparatum a majoribus sit, ut comitiis censoriis*] *Nam quum ita* Haverk. *Neque quum ita* edd. principes. Deinde *a majoribus compertum sit* Haverk. V. infra ad 39, 29, 5. *a majoribus comparatum sit* Portug. *comparatum a moribus sit.* [?] Alibi etiam *mores* et *majores* commutantur. V. viros doctos ad Taciti 2. Ann. 2. Hinc *comitiis censoribus* idem Portug. V. ad 22, 8, 7.

Nisi duo confecerint legitima suffragia, non renunciato altero] *ubi duo* Lovel. 2. V. supra hoc lib. ad c. 5, 3. *nisi duos* Portug. a m. 2. Tum *conficerint legitima suffragia* Florent. et Leid. 1. *conficerent legitima suffragia* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. *conficerent ut legitima suffragia* Haverk. *confecerint ut legitima suffragia* Harlej. et Portug. in quibus *τὸ ut* perperam repetitum videtur ex vocis praecedentis literis finalibus. V. supra ad 7, 41, 8. *fecerint legitima suffragia* Klock. *confierint legitima suffragia* edd. antiquiores, pro quo Ascens. *confecerint* recepit, altero in marginem rejecto. Hinc *non renunciatio altero* Leid. 1. *non renunciate altero* Ha-

Haec taliaque quum dixiſſet, prendi censorem, et 26
in vincula duci juſſit. Adprobantibus sex tribunis actionem collegae, tres adpellanti Appio auxilio fuerunt; summaque invidia omnium ordinum solus censuram geſſit.

verk. *non renunciante altero* Lovel. 2. et 3.

Ego te, qui solus censor creari non possis, solum censuram gerere patiar?] Manuscriptus Fuldensis, inducta interrogationis nota, et addita negativa, *ego te, qui solus censor creari non possis, solum censuram agere non patiar.* MOD. Aut figenda nota interrogationis post *τὸ patiar?* aut legendum ex Pall. omnibus cariscisque impressionibus, *solum censuram gerere non patiar.* GEBH. *censuram gerere non patiar* Voſſ. 2. Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. [Veith.] et priores edd. Verum licet interrogandi nota, quae male in quibusdam edd. post *patiar* reperitur, tollatur, non tamen neceſſe est, ex codd. modo laudatorum auctoritate negandi particulam interponi. Praeceſſit enim in princ. §. *τὸ Nec*, unde haec pendent. Ita autem cohaeret oratio: *Nec ego te solum censuram gerere patiar.* Id animadvertit Ascens. quare, quum ederetur *neque* etc. *gerere non patiar*, in prima ed. anni 1510. subſtituit *neque gerere nunc patiar.* sed triennio poſtea *atque gerere non patiar.* Verum, quum neutra lectio ullius codicis fide nitatur, praeſtat, ut praeferamus lectionem vulgo exſtantem *nec gerere patiar*, cujus Aldus auctor exſtitit: ea enim auctoritate optimi Florent. et Voſſ. 1. firmatur. Ceterum *qui solum censor creari non poſſis, solum censuram gerere* Gaertner. *qui censor creari non possis solus, censuram gerere* Portug. *qui censor creari non possis, solum censuram gerere* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Haverk. Quod autem *censuram agere* praeferat Fuldens. apud Modium, quum nullus praeterea consentiat, id potius librariis adscribam, qui alibi saepe ita variare soliti sunt. V. modo hoc cap. ad §. 23.

§. 26. *Haec taliaque quum dixisset*] *Haecque quum dixisset* Leid. 1. *Haec talia quum dixisset* Lovel. 4. [Veith.] sed ibi *τὸ que* interceptum est a voce sequenti. V. infra ad 38, 40, 7. *Haec et talia* Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. *Haec et alia* Haverk. et Harlej. Ita etiam supra variaſſe librarios vidimus ad 5, 2, 13. Hic vero nihil mutandum puto, quia optimi consentiunt in vulgatum. Prima litera vocis *talia* hauſta est a finali particulae *et*. V. ad 2, 44, 6.

Prehendi censorem, et in vincula duci jussit] Lege ex Pall. *prendi censorem.* Sic mox ex iisdem c. 36. *Ne qua inter colloquia insigni nota haesitantes deprendi possent.* V. supra 2, 56. et 8, 33. Infra 25, 4. reſtitui ex Pall. binis MSS. *Ac, ni vades daret, prendi a viatore, atque in carcerem duci jusserunt.* 29, 21. *Ut, quod suum quisque cognosceret*, (princ. *cognosset*) *prenderet.* Ita Pall. tres. GEBH. *prendi censorem* in contextum recepit Gronovius. Et ita praeferunt omnes scripti, praeter Voſſ. 2. Harlej. et Haverk. in quibus

1 XXXV. Dum ea Romae geruntur, jam Sutrium ab Etruscis obsidebatur: consulique Fabio, imis montibus ducenti ad ferendam opem sociis tentandasque munitiones, si qua posset, acies hostium
2 instructa obcurrit; quorum ingentem multitudinem quum ostenderet subjecta late planicies; consul, ut loco paucitatem suorum adjuvaret, flectit paullulum in clivos agmen, (aspreta erant strata saxis)

solis *prehendi* obcurrit. V. supra ad 2, 56, 11. Tum *in vincla duci* Voss. 1. V. supra ad 3, 56, 11. Mox *auxilio fuerant*, pro *fuerunt*, Florent. Deinde τὸ *solus* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 1. *Consulique Fabio imis montibus ducenti ad ferendam opem sociis*] Pal. sec. *inviis montibus*. reliqui *in hiis montibus*. GEBH. *inviis montibus* etiam Harlej. Portug. et Haverk. Idem etiam placuisse videtur librario Gaertn. qui tamen *iuniis* per errorem dedit. *iitiis montibus* Lovel. 2. *in hiis montibus* Voss. 2. *in his montibus* Lovel. 3. *in iis montibus* ed. Rom. anni 1472. Paullo ante *Cum ea Romae geruntur*, pro *Dum*, Harlej. Saepissime ita variant scribae. V. ad 1, 40, 7.

Tentandasque munitiones, si qua posset, acies hostium instructa obcurrit] Pall. pr. tertiusque *concurrit*. Campan. *occurrerit*. GEBH. *si quas posset* Leid. 1. et Lovel. 4. Male. *si qua* enim est si aliqua parte, si aliqua ratione, ut notum. *signa posset* Voss. 2. et Lovel. 3. Post has voces perperam vox *agmini*, inseritur in Gaertn. et Fragm. Hav. Tandem *concurrit* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 2. *Flectit paullulum in clivos agmen*] Pall. pr. sec. [?] et Campan. *deflectit*. Pal. sec. *conflectit paullum in clivos agmen*. GEBH. *et flectit paullulum* Florent. et Leid. 1. Sed vocula *et* perperam repetita est ex praecedentis dictionis literis finalibus. V. ad 39, 18, 8. *deflectit paullulum* Voss. 2. Lovel. 3. Portug. Fragm. Hav. et Gaertn. *conflectit paullum* Haverk. V. ad 36, 9, 8. *flectit in clivos paullulum* Harlej. In praecedentibus τὸ *quum* exsulat a Lovel. 2.

(*Aspreta erant strata saxis*) *inde signa in hostem obvertit*] Male Pal. sec. *aspera*. Supra c. 24. *Ad haec saxa erant, et temere jacentia* (*ut fit*) *in aspretis*. 27, 18. *Per aspreta primum nihil aliud, quam via impediti iere*. Sic enim ibidem legendum, licet habeant MSS. omnes *aspera*. 36, 15. *Ea aspreta rupesque interjectas habet*. 35, 28. *Tabernacula statuere in aspretis et inaequabili solo difficile erat*. GEBH. *aspera erant* Harlej. et Haverk. *cuncta erant* Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] V. supra hoc lib. ad c. 24, 6. *asperta erant* Florent. *et aspreta erant* Leid. 2. *aspreta erat* Fragm. Hav. *flectit paullulum agmen in clivosa, aspera, tuta saxis: inde signa* praefert Klock. Deinde *in hostem vertit* Harlej. Male. V. supra ad 6, 24, 7.

§. 3. *Omnium, praeterquam multitudinis suae, qua sola freti erant,*

inde signa in hostem obvertit. Etrusci, omnium, 3
praeterquam multitudinis suae, qua sola freti erant,
inmemores, proelium ineunt adeo raptim et avide,
ut, abjectis missilibus, quo celerius manus conse-
rerent, stringerent gladios, vadentes in hostem.
Romanus contra nunc tela, nunc saxa, quibus eos 4
adfatim locus ipse armabat, ingerere. Igitur scu- 5
ta galeaeque ictae quum etiam, quos non vulnera-

inmemores] *praeterquam multitudinem suae* Haverk. Tum *qua sola freta erant* Gaertn. Mox *adeunt raptim*, pro *adeo raptim*, Lovel. 4. *adeo ruptim* Klock. Eodem modo *ruptus* et *raptus* commutari solent. V. supra ad 8, 39, 12. Deinde *adjectis missilibus*, pro *abjectis*, Harlej. V. ad 3, 37, 4.

Quo celerius manus consererent, stringerent gladios, vadentes in hostem] *manus conferrent* Harlej. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. Locutiones *conserere* et *conferre manus* saepe commutantur. Exempla v. ad 9, 5, 10. Tum *stringerentque gladios* Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *in hostes* Harlej. et Hearnii Oxon. L. 2. V. ad 5, 50, 2.

§. 4. *Romanus contra, nunc tela, nunc saxa, quibus eos adfatim locus ipse armabat*] Pall. pr. et tert. *Romanos.* Forte ἀρχαϊκῶς. sec. *Romani nunc tela.* GEBH. *Romanos contra* Voss. duo, Leid. duo, et Lovel. 1. 3. ac 4. quod ἀρχαϊκῶς pro *Romanus* positum esse, nulla est verisimilitudo; sed potius inde ortum est, quod errantes librarii crederent, *contra* hic esse praepositionem, quae, licet postposita, regeret tamen vocem praecedentem *Romanos*. Sed *Romani contra* Harlej. Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] neque inde differunt Portug. Haverk. et Oxon. B. nisi quod etiam vocem *contra* omittant. His autem librariis inmerito numerum singularem displicuisse, patet ex illis, quae notantur ad 3, 2, 11. Vocem *contra* ignorat etiam Hearnii L. 1. licet *Romanus* servet. Deinde *non tela*, *non saxa* Leid. 2. et a m. 2. Lovel. 1. ex scribarum errore. V. ad 9, 7, 5. Prius *nunc* exsulabat a Voss. 2. Hinc *locus adfatim ipse* Leid. 1. *adfatim ipse locus* Lovel. 2. Ceterum Cl. Ant. Perizonius ad verba *nunc saxa, quibus eos* etc. in margine Livii notavit, ulcus latere, ac locum medicinae indigere, cujus suspicionis caussam non video. Mox *gerere*, pro *ingerere*, Gaertn. Sed *ingerere* in hac re proprium verbum Livio. 2, 65, 4. *Saxa objacentia pedibus ingerit in subeuntes.* 36, 18, 5. *Glandes et sagittas, simul ac jacula ingerebant.* et alibi.

§. 5. *Scuta galeaeque ictae quum etiam, quos non vulneraverant, turbarent*] *scuta galeaeque icta* Voss. 1. Leid. 2. Harlej. Hearnii Oxon. N. et edd. principes, nisi quod Parm. dederit *ictae.* Id deinde Aldina, eamque secutae recentiores omnes servarunt. Neque aliter praeferunt reliqui calamo exarati. Utrumque dici potest. Vulgatum defendit locus Sallust. in Catil. 10. *Otium, divitiae, optandae aliis, oneri miseriaeque*

verant, turbarent, (neque subire erat facile ad propiorem pugnam, neque missilia habebant, qui-
6 bus eminus rem gererent) stantes et expositos ad ictus quum jam satis nihil tegeret, quosdam etiam pedem referentes, fluctuantemque et instabilem aciem, redintegrato clamore, strictis gladiis hastati
7 et principes invadunt. eum inpetum non tulerunt Etrusci, versisque signis, fuga effusa castra repetunt. Sed equites Romani, praevecti per obliqua

fuere. alterum locus in Jug. 17. *Quae loca et nationes minus frequentata sunt.* V. quae Cortius hic et illic variisque aliis ad Sallust. locis notavit. Unde praestantiorum codd. fide nixus nihil muto. Hinc *ita ut etiam quos* Gaertner. et Fragm. Hav. *nam etiam quos* Haverk. *et jam quos* Harlej.

Quibus eminus rem gererent] *res gererent* Gaertn. a m. 1. Utrumque *gerere rem*, et *res*, Livio in usu fuit. V. ad 3, 70, 10. ubi similiter variabant codd. Eadem etiam varietas obcurrit 8, 9, 3. Melius itaque est, ut et plurium et meliorum codicum scripturam servemus. Paullo ante *facilis*, pro *facile*, est in Harlej.

§. 6. *Stantes et expositos ad ictus quum jam satis nihil tegeret*] Pall. pr. et tert. *ad jactus*. GEBH. Ita et Voss. 2. a m. 1. et Lovel. 3. V. ad 26, 40, 10. *expositos adjectus* aberrans Harlej. Vocem *stantes* omisit librarius Lovel. 3. Praeterea *quum satis nihil tegeret*, alia voce omissa, Voss. 2. *quum jam nihil satis nihil tegeret* Leid. 2. et Lovel. 1. *quum jam satis tegeret nihil* Fragm. Hav.

Fluctuantesque et instabilem aciem] Vet. lib. *fluctuantemque et instabilem aciem.* SIG. Pall. tres, et Campan. *fluctuantemque et instabilem aciem.* GEBH. Similiter et omnes mei, nisi quod *fluctuantemque instabilem aciem* praeferat Lov. 1. [*fluctuantesque* Veith.] Paullo ante in verbis proximis *quosdam et pedem referentes*, pro *etiam*, Haverk. V. ad 22, 47, 9.

§. 7. *Eum inpetum non tulerunt Etrusci*] *tum inpetum non tulerunt* Voss. 2. et Lovel. 3. quomodo etiam alibi aberrarunt librarii. V. ad 5, 33, 11. 10, 7, 3. c. 11, 4. 21, 22, 8. 22, 22, 10. et alibi. *cum inpetum non tulerunt* Haverk. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. *impetum enim non tulerunt* edd. Rom. anni 1472. et Parm. In verbis sequentibus *effusa fuga*, trajectis vocabulis, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *pene fuga effusa*, addita voce, Klock. *versisque signis pugnae, fuga effusa* edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Praevecti per obliqua campi, quum se fugientibus obtulissent] *praefecti per obliqua campi* Gaertn. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. Sed error hic ortus videtur ex vitiosa pronunciatione verba praeeuntis, qua eadem ratione etiam *provectus* et *profectus* confundi solent. V. ad 21, 2, 4. *praeventis per oblicu campi, quum*

campi, quum se fugientibus obtuliſſent, omiſſo ad caſtra itinere, montes petunt. Inde inermi pene 8 agmine ac vexato vulneribus in silvam Ciminiam penetratum. Romanus, multis millibus Etruscorum caesis, duodequadraginta signis militaribus captis, caſtris etiam hoſtium cum praeda ingenti potitur. Tum de persequendo hoſte agitari coeptum.

XXXVI. Silva erat Ciminia magis tum invia at- 1 que horrenda, quam nuper fuere Germanici saltus,

se fugientibus obtulissent Klock. Male. *praevecti* est praetervecti. Infra 24, 44, 10. *Praeter undecim fasces equo praevectus senex.* ubi vide. *per oblica* etiam Voſſ. 1. a m. 1. Literas *C* et *QU* commutari paſſim, supra dictum est hoc lib. c. 2, 15.

§. 8. *In silvam Ciminiam penetrant*] Antiqua lectio *in silvam Ciminiam penetratum.* GELEN. Ita non tantum etiam omnes scripti mei, sed ex editionibus quoque Rom. anni 1472. ac Parm. Ceterum haec verba cum tribus seqq. desiderantur in Leid. 2.

Romanus, multis millibus Etruscorum caesis, duodequadraginta signis] *multis militibus Etruscorum caesis* Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. *multis militibus caesis Etruscorum* Leid. 1. *multis caesis militibus Etruscorum* Gaertn. V. ad 23, 41, 10. Tum *duodecim signis* Lovel. 4. Mox *potitum*, pro *potitur*, Lovel. 2.

De persequendo hoste agitari] *de sequendo hoſte* Lovel. 2. *de persequenti hoſte* Leid. 1.

§. 1. *Silva erat Ciminia magis tum invia atque horrenda*] *Cimina* Fragment. Hav. a m. 1. Et ita paſſim varii alii codd. praeferunt infra hoc et cap. seq. *Ciminiam* Portug. hic et saepe infra. V. Doct. Oudend. ad Front. 1. Strateg. 2, 2. Deinde *magis tunc invia* Fragm. Hav. V. ad 2, 12, 15. *magis tũ invia* Portug. a m. 1. et Haverk. V. ad 22, 17, 5. Hinc *at horrenda* Lovel. 1. a m. 1. *ac horrenda* a m. 2.

Quam nuper fuere Germanici saltus] Sylvam Herciniam, opinor, vult dicere, cujus magnitudinem si Ciminiae sylvae comparat, impar erit, ne dicam inepta comparatio. Si densitatem, qui id scire potuit Livius. Id vero haud immerito optimo cuique mirum videri potest, qua via Galli tam cito a Clusio Romam venire potuerint, si haec tam horrenda ſilva penetranda erat. Quod si aliud iter ex Hetruria Romam ducebat, qua de cauſſa Q. Fabius consul eo non est usus? Longius erat, inquies: quid tum poſtea? Veturius Posthumiusque non erant in oculis? sed hoc est hiſtoriam scribere. Quid autem sibi vult, quod aït, *Neminem praeter ducem ipsum intrare ausum*, quid hic non intravit? Deinde *omnibus aliis cladis Caudinae nondum memoriam abolevisse*, statim autem consulis fratrem speculatum se iturum profeſſum? haec qui cavillari volet, nonne habet, quo se tueatur?

nulli ad eam diem ne mercatorum quidem adita, eam intrare haud fere quisquam, praeter ducem ipsum, audebat. aliis omnibus cladis Caudinae nondum

GLAR. Caesarem intelligit, qui, ut aït Florus [3, 10, 14.] *Germanos hostes Hercyniis quaesivit in silvis; sed in saltus et paludines genus omne diffugerat.* Et de bello Etrusco [1, 17, 3.] *Ciminius interim saltus in medio, ante invius, plane quasi Calydonius vel Hercynius.* SIG. Disputat heic mirifice Glareanus. Locum egregie explicat Florus 1, 17. *Ciminius interim saltus in medio, ante invius, (plane quasi Calidonius vel Hercynius) adeo tunc terrori erat, ut senatus consuli denunciaret, ne tantum periculi ingredi auderet.* Comparatur res Romana ejus saeculi cum sequentibus saeculis. GRUTER.

Nulli ad eam diem ne mercatorum quidem adita] Pall. pr. ac tert. *nulli ad eam ne mercatorum quidem abdita ea intrare aut fere quisquam praeter ducem ipsum audebant.* sec. *nullus ad eam diem ne mercatorum quidem abdita ea intrare aut fere* etc. Vulgatum expressit Campan. GEBH. *nullus ad eam diem ne mercator quidem abdita ea intrare* Haverk. Et ita Harlej. etiam, nisi quod *mercatorum* servet. *nulli ad eam diem ne mercator quidem abdita ea intrare* Fragm. Hav. *nullus ad eam ne mercatorum quidem abdita ea intrare aut fere quisquam praeter ducem ipsum audebant* Voss. 2. et Lovel. 3. *abdita ea intrare aut fere quisquam* etiam Lov. 2. et Gaertn. *addita ea intrare haud fere quisquam* Leid. 1. et Portug. a m. 1. Adparet, pleraque haec lectionum monstra inde nata esse, quod librariis displiceret locutio *nulli adita* pro a nullo. Sed v. quae supra notantur ad 6, 11, 4. *nulli ne mercatorum quidem ad eam diem adita* Lovel. 4.

Eam intrare haud fere quisquam, praeter ducem ipsum, audebat] De Ciminia silva sermo est, tum adhuc invia Romanis, ceterum membranae habent *ea intrare.* MOD. *ea intrare* non modo praeferunt codd. in his verbis aperte vitiosi, quorum scripturam ad proxime praecedentia retuli, verum insuper etiam Florent. Lovel. 4. et Klock. quod eodem modo accipi potest, quo *ingressi via* infra 10, 35. ubi v. quae ad §. 4. notantur. et ita *intrare porta* infra 41, 9, 6. *Lupus etiam quum Collina porta intrasset.* Praefero tamen *eam intrare.* Nam *intrare porta Collina* est per portam Collinam intrare urbem, quomodo *porta Collina urbem intravere* supra dixit Liv. 3, 51, 10. Et ita *intrare silva Ciminia* foret per silvam illam intrare in aliam regionem, quod hic a mente Livii alienum est. Puto igitur in multis illis codicibus ultimam literam τοῦ *eam* haustam esse a prima syllaba sequentis vocis. V. ad 37, 29, 5. Deinde *audebant* Gronov. ex Mstis probat infra ad 36, 16, 6. ut et supra 7, 19, 2. Illa tamen lectio apud me non superest, nisi in corruptis Voss. 2. et Lovel. 3. Et sane, *quisque* verbo plurali jungi, multis exemplis probatum est ad locum posteriorem Livii; at, *quisquam* etiam eodem modo construi, nondum inveni. Ratio etiam differentiae aperta est. *quisque* enim plurium, at *quisquam* tantum unius significationem habet. Vulgatum itaque servandum puto.

dum memoria aboleverat. Tum ex iis, qui aderant, (consulis fratrem M. Fabium, Kaesonem alii, C. Claudium quidam matre eadem, qua consulem, genitum tradunt) speculatum se iturum profeſſus, 2

Cladis Caudinae nondum memoria aboleverat] Salvinius ad marginem ed. cum qua cod. Florent. contulit, conjecit legendum eſſe *obsoleverat*. Ita infra 21, 52, 7. *Suspectaque ei gens erat, ut alia vetuſtate obsolevissent, ob recentem Bojorum perfidiam.* 38, 43, 8. *Veterem et obsoletam viam ingressos Ambracienses dixit.* Sed, nisi quod *absoleverat* praeferat Lovel. 4. *aboleverat* supereſt in omnibus scriptis et editis, eaque lectio Livio indigna cenſeri nequit. Saepe enim *abolescere*, forma activa, poſuit ſignificatione paſſiva, pro aboleri. Supra 1, 23, 3. *Donec cum re nomen quoque vetuſtate abolevit.* ad quem locum v. quae notantur.

§. 2. *Tum ex iis, qui aderant, consulis fratrem M. Fabium, Caesonem alii, C. Claudium quidam, matre eadem, qua consulem, genitum, tradunt speculatum se iturum professum*] Vetus scriptura, *Tum ex iis, qui aderant, consulis frater (M. Fabium, Caesonem alii, C. Claudium quidam, matre eadem qua consulem genitum tradunt) speculatum se iturum professus.* GELEN. *Tum ex iis, qui aderant, consulis frater (M. Fabium Caesonem alii* Gelenius, ἀντὶ τοῦ *fratrem*, et mox *professus*, ubi antea *professum.* De poſteriori conſentit Th. et alii nobis viſi, non de priore. Nec sane apparet ex sequentibus, magis extra dubium ponere Livium, frater fuerit, necne, quam quo nomine fuerit. *Ex iis, qui aderant*, aït: quasi diceret, non convenit inter auctores de persona, non de nomine. quidam hoc tantum, unum narrant e comitibus consulis fuiſſe. alii amplius consulis fratrem; et sic quoque diversum nomen et gradum faciunt. Nam quomodo *professus* dicatur, cum quis non fuerit nominatus, oſtendimus 4. Observ. 4. Simillimum Salluſtii Jug. [93.] *Marius cum Ligure, promissa ejus cognitum, ex praesentibus misit: quorum uti cujusque ingenium erat, ita rem difficilem aut facilem nuntiavere.* Is autem error Gelenii est, quod aut uni homini duo facit praenomina, aut *Caesonem* cognomen; quorum neutrum patitur Romana ratio: nam *Caeso Fabius*, *Caeso Quinctius* praenominibus a Livio appellantur: nec duplici praenomine simul usi Romani exemplum est ullum, praeterquam, quod fingunt, Servii Sulpicii. Sed de hoc alias disputabimus. Itaque resecandum putavi olim τὸ *M.* sed mitius rem expediri diſtinctione: *consulis fratrem Marcum Fabium, Caesonem alii, C. Claudium quidam.* Primum dicitur intellectu vocis *quidam* vel *alii:* quod genus loquendi liberavimus insolentiae crimine ad illud 3, [37, 8.] *Virgis caedi, alii securi subjici.* Foret integrum: Consulis fratrem, et quidem Marcum Fabium tradunt fuiſſe nomen, (est enim id idem, quod *sunt qui tradant*) alii Caesonem Fabium, quidam C. Claudium, etc. Florus [1, 17, 4.] *fratrem*, Frontinus 1, 2, 2.] *fratrem Fabium Caesonem* appellant, non quasi aliquid certius, aut aliunde acceperint, sed brevitatis ergo. J. FR. GRON. Verum est, plerosque codd. lectionem a Gronovio reſtitutam pro-

3 brevique omnia certa adlaturum. Caere educatus apud hospites, Etruscis inde literis eruditus erat, linguamque Etruscam probe noverat. Habeo aucto-

bare. Si tamen excerptis optimi Florent. cura Cl. Salvinii cum editis collati, fidem habere possim, is codex stat a parte Gelenii. Pauci in quibusdam mutant: *consulis frater, M. Fabium*, ut Gelenius volebat, quodque se in nullo cod. vidisse Gronovius indicabat, praefert etiam Portug. a m. 2. licet cum Haverk. mox servet *professum.* singularis lectio, *Tum ex his, qui aderant, consulis frater M. Fabius Caesonus, alii C. Claudium, quidam matre eadem, qua consulem, genitum eum tradunt, speculatum se iturum professus* obcurrit in Lovel. 4. Cl. Jac. Perizonius ad marginem Livii notavit, sibi legendum videri, *Tum ex iis, qui aderant, consulis frater, eum Fabium Caesonem alii; C. Claudium quidam* etc. Vel certe, praenomine *M.* deleto, *Tum ex iis, qui aderant, consulis frater, Fabium Caesonem alii, C. Claudium quidam* etc. adscripto etiam hoc loco ex 10, 41, 5. *Sp. Nautius (Octavium Metium quidam eum tradunt) dux alaribus cohortibus erat.* Vel denique se adsentiri Gronov. 4. Obs. 4. p. 51. emendanti *Tum ex iis, qui aderant, (consulis fratrem Fabium Caesonem alii, C. Claudium quidam)* etc. Verum sententiam ibi propositam Gronovius hoc loco revocavit, ut nimis a lectione codicum discedentem: in omnibus enim Mstis praenomen *M.* constanter superest. Mihi itaque emendatio vel Gronovii, notis ejus ad hunc locum expressa, vel Gelenii praecipue probatur; hanc unici codicis auctoritas, illam plurium Mstorum consensus tuentur. Penes lectorem itaque eligendi arbitrium esto. Gronovium autem, credentem, Gelenium aut uni homini duo fecisse pronomina, aut *Caesonem* cognomen, et hinc praesertim emendationem ejus rejicientem, deceperunt operae typographorum, interpunctionem Gelenii vitiantes. Is enim locum ita distinxerat, quemadmodum nunc in nota ejus restitui, ac distinctionem illam Frobenius tum in contextu Liviano, tum in notis ejus, ut et postea plures alii receperunt. Secundum eam Livius adfirmat, omnino fuisse fratrem consulis, qui se speculatum iturum professus est, non convenire tamen inter scriptores rerum de ejus nomine: quosdam enim velle, fuisse consulis fratrem germanum, vel M. Fabium, vel Kaesonem Fabium dictum; alios, fuisse ejus fratrem uterinum C. Claudium. Primus deinde Modius in edit. Francof. anni 1588. distinctionem Gelenii inter voces *Fabium*, *Caesonem* omisit in ejus notis, idem deinde Gruterus fecit in contextu Liviano. Eumdem etiam errorem in contextu edd. Gronovii operae typographorum commiserunt, sine interpunctione *M. Fabium Caesonem alii* exhibentes: quod ne ullus quidem recentiorum editorum emendavit. Quod autem ad Sulpicios, quibus duo praenomina hic adficta esse Gronovius uno tantum verbo addit, eorum ita sentientium, in primis autem And. Schotti sententiae se pluribus opposuerat in addendis ad primam notarum ed. p. 748. verum omnem hanc disputationem in posteriori, quam hic secutus sum, omisit, quasi de ea re latius alias acturus. Caussa forte est, quod scrupulum injecerit Rupertus, qui per

res, vulgo tum Romanos pueros, sicut nunc Graecis, ita Etruscis literis erudiri solitos. Sed propius 4 est vero, praecipuum aliquid fuisse in eo, qui se

occasionem se eum hac de re moniturum scribit ad Reines. V. Epist. Reines. ad Rupert. p. 604. Et recte. Quibusdam enim Sulpiciis revera duplex praenomen in nummis et apud scriptores tributum esse, et quidem praenomen *Servius* cum alio praemisso, ita tamen, ut Servius locum nominis gentilitii obtineat, et duo haec praenomina numquam cum gentilitio *Sulpicius* simul jungantur, docuit Ill. Ezech. Spanh. de usu et praest. numism. dissert. 10. p. 27. V. etiam Epist. Reines. ad Rupert. p. 584. (ubi tamen Rupert. in quibusdam errat, quae ex Spanhem. refelli possunt maximam partem) et Bosium ad Corn. Nep. in vita Att. 2. Calculum tamen adjicere nequeo sententiae Schotti ad d. l. Nepotis, qui existimat, ex duplici hoc Sulpiciorum praenomine conciliari posse dissensum Livii et Dion. Hal. quorum ille Sulpicium Camerinum, qui legatus cum duobus collegis in Graeciam missus est, ut leges Solonis describerent, *Publium* vocat, hic *Servium*. V. ad Livii 3, 31, 8. Quum enim ideo praenomen *Servii*, alio ei superinducto, pro gentilitio usurpatum esse viri docti contendant, quod nimis multi gentis Sulpiciae eo uterentur, id primis illis reipublicae Romanae temporibus convenire posse non videtur, quo nondum ex eadem gente orti tantopere aucti sunt. Sulpicius autem, in Graeciam missus, fere circa reges ejectos, aut paucis annis post, natus esse debuit; quippe qui ante annum quinquagesimum post reges ejectos Romae consulatum obtinuit, et anno quinquagesimo quinto a Tarquinio exacto hanc legationem obiit. Ceterum *Tunc ex hiis* insuper est in Fragm. Hav. V. ad 2, 12, 15. *Tum ex ipsis* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *spectaculum se iturum* Haverk. *speculatum se iterum* Flor. In verbis sequebtibus vox *certa* deficit in Voss. 2. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. ac 2. [Veith.]

§. 3. *Caere educatus apud hospites, Etruscis inde literis eruditus erat*] V. Fontanin. de Antiquitat. Hortae 1, 7. DUK. *apud hostes* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 2, 41, 6. Vox autem *inde* deficit in antiquioribus excusis. Eam primus addidit Aldus, quam servant etiam omnes scripti. Mox *prope noverat*, pro *probe*, Leid. 1. et ed. Rom. anni 1472. ac quaedam aliae. V. infra ad 37, 49, 2. Ceterum verba *eruditus erat* etc. *ita Etruscis literis* desunt in Lovel. 4. omissa neglegentia librarii propter vocis *literis* repetitionem. V. supra hoc lib. ad c. 11, 11.

Vulgo tum Romanos pueros, sicut nunc Graecis, ita Etruscis literis erudiri] Cicero 1. de Divinatione [41.] *Quocirca bene apud majores nostros senatus tum, cum florebat imperium, decrevit, ut de principum filiis sex singulis Etruriae populis in disciplinam traderentur, ne ars tanta propter tenuitatem hominum a religionis auctoritate abduceretur ad mercedem atque quaestum.* J. FR. GRON. Valer. Max. 1, 1, 1. *Tantum autem studium antiquis non solum observandae, sed etiam amplificandae religionis fuit, ut, e florentissima tum et opulentissima civitate, decem principum filii senatusconsulto singulis Etruriae populis, percipien-*

tam audaci simulatione hostibus inmiscuerit. servus
ei dicitur comes unus fuisse, nutritus una, eo-
5 que haud ignarus linguae ejusdem: nec quidquam
aliud proficiscentes, quam summatim regionis, quae
intranda erat, naturam ac nomina principum in
populis accepere; ne qua inter conloquia insigni
6 nota haesitantes deprehendi possent. Iere pastorali
habitu, agrestibus telis, falcibus gaesisque binis ar-
mati. Sed neque commercium linguae, nec vestis

dae sacrorum disciplinae gratia, traderentur. Ceterum *vulgatum Romanos* legit Leid. 1. *vulgo enim Romanos* Harlej. Portug. et Haverk. Tum *ita tunc Etruscis* Gaertner. [Veith.] reliquis recte dissentientibus: *tum* enim praecessit. Paullo ante *Abeo*, pro *Habeo*, Voss. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 22, 59, 19.

§. 4. *Sed propius est vero, praecipuum aliquid fuisse in eo*] Vocula prima deficit in Fragm. Hav. a m. 1. in quo etiam *proprius* legitur itidem a m. 1. V. ad 4, 17, 5. Deinde *principium aliquid* Lovel. 4. Alibi ita peccarunt librarii. V. supra ad 3, 14, 4. *praeceptum aliquid* Voss. 2. qui mox etiam obfert *miscuerit*, pro *immiscuerit*: at Portug. *immiscuerat* a m. 1.

Servus ei dicitur comes unus fuisse] *servus ei diciur unus comes fuisse* Lovel. 4. Sed vocem *comes* ignorat Hearnii Oxon. C. sequentem *unus* Lovel. 2. Mox *eo quod haud ignarus*, pro *eoque*, Gaertn. V. ad 2, 41, 8. et mox ad §. 6.

§. 5. *Regionis, quae intranda erat, naturam ac nomina principum in populis accepere*] *naturam ignominia principum* Klock. *naturam agnomina principum* Voss. 1. Leid. uterque, et Lovel. 1. ac 4. Tum *accipere* Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harl. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Paullo ante *nequicquam aliud*, pro *nec quidquam*, Leid. 1. et Lovel. 4. V. supra hoc lib. ad c. 18, 5. *nec quidquam alius* ed. Rom. anni 1472. [*in populis* omittit Veith.]

Ne qua inter conloquia insigni nota haesitantes deprehendi possent] *neque inter colloquia* Florent. Infra hoc lib. c. 43, 8. *Saltusque pervios ceperant, ne qua subvehi commeatus possent.* 38, 4, 10. *Periculosum inceptum ratus, ne qua sentirent Romani.* 43, 18, 1. *Egredi Macedoniae finibus non ausus, ne qua in regnum vacuum inrumperent Romani.* Similiter peccarunt librarii supra 4, 56, 12. Tum *deprendi possent* Florent. Leid. 1. Lovel. 3. et Portug. quomodo Gebhardus se etiam in Pall. invenisse testatus est supra hoc lib. c. 34, 26. Ita passim *prendere* et *prehendere* commutantur. V. ad 2, 56, 11. similiter *deprendere* et *deprehendere*. V. ad 8, 18, 6. et *comprendere* ac *comprehendere*. V. ibid. §. 10.

§. 6. *Iere pastorali habitu, agrestibus telis, gaesisque binis armati*] Lege addendo *agrestibus telis, falcibus gesisque.* GELEN.

armorumve habitus sic eos texit, quam quod abhorrebat ab fide, quemquam externum Ciminios saltus intraturum. Usque ad Camertes Umbros pene- 7
traſſe dicuntur. ibi, qui eſſent, fateri Romanum ausum: introductumque in senatum consulis verbis
egiſſe de societate amicitiaque: atque inde comi ho- 8
spitio acceptum, nunciare Romanis juſſum, commeatum exercitui dierum triginta praeſto fore, si ea loca intraſſet; juventutemque Camertium Umbro-

Additam vocem *falcibus* agnoscunt omnes mei. Eamdem etiam Aldus in contextum receperat; sed deinde, mutata sententia, inter errata iterum ejici juſſerat. Insuper *falcibusque binis cesis armati* Gaertn. *falcibusque cesis binis armati* Harlej. *caesis* etiam vel *cesis* Florent. Voſſ. 1. a m. 1. Voſſ. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 3. 4. Haverk. et Fragm. Hav. Similiter infra peccatur 26, 6, 5. Origo erroris est similitudo literarum *C.* et *G.* V. supra ad 6, 25, 6. De *gaeso* v. quae notavi ad Silii Ital. 2. 444. Ceterum *Ierunt* Gaertn. *Inde* Lovel. 4. V. ad 45, 2, 7.

Abhorrebat a fide, quemquam externum Ciminios saltus intraturum] *abhorrebat ab fide* Florent. Leid. 1. Lov. 2. 4. et Fragm. Hav. *quamquam abhorrebat a fide* Gaertner. V. ad 5, 51, 7. *quamq; abhorrebat ab fide* Lovel. 3. V. modo ad §. 4. Tum *quemquam hesternum.* V. ad 40, 14, 2. Hinc *Ciminos saltus* Portug. a m. 1. et Haverk. *Cuminos saltus* Portug. a m. 2. V. ad cap. praec. §. 8. Tandem *intraturos* Fragm. Hav. a m. 1. quomodo non dedit librarius, quod *quemquam intraturos* dici poſſe exiſtimaret: v. supra hoc cap. §. 1. sed quod perperam *intraturos* referret ad proxime praecedens *Ciminios saltus.* V. ad 6, 3, 8.

§. 7. *Usque ad Camertes Umbros penetraſſe dicuntur*] *Camertes umbras* Leid. 1. Lovel. 4. et Harlej. *Usque ad Camertes ut penetrasse* Klock. *Usque ad Camertes Umbros pervenisse* Portug. quod ex interpretis gloſſa receptum puto.

Ibi, qui essent, fateri Romanum ausum] Vide, unde pendeat hoc participium *ausum:* non enim a verbo *dicuntur;* sed supplendum *fama est,* aut quid simile. GLAR. Et cur non penderet a verbo *dicuntur? Dicitur* enim non tantum adjunctum habet casum rectum, verum et quartum. V. supra ad 1, 31, 8. Ex praecedenti igitur *dicuntur* ad τὸ *ausum* repetendum est *dicitur;* quod itidem repetendum foret, si scripsisset Livius *Romanus ausus.* Ceterum *sibi, qui essent* Voſſ. 2. V. ad 1, 55, 4. *sibi qui esset* Lovel. 3. quasi *essent* ferri non posset ob sequens *Romanum ausum.* At Romanus fateri ausus est, qui ipse et servus comes eſſent. *ubi, qui essent* Leid. 2. Harlej. Portug. Haverk. et Hearnii L. 2. B. ac C. V. infra ad 27, 5, 2.

§. 8. *Hospitio acceptum nunciare Romanis jussum*] *renunciare* Har-

9 rum in armis paratam imperio futuram. Haec quum
relata consuli essent, inpedimentis prima vigilia
praemissis, legionibus post inpedimenta ire jussis,
10 ipse substitit cum equitatu: et, luce orta, postero
die obequitavit stationibus hostium, quae extra saltum dispositae erant: et, quum satis diu tenuisset hostem, in castra sese recepit; portaque altera egres-

lej. quod in hac re proprium esse, infra videbimus ad Epit. Liv. 47. Quum tamen alii omnes vulgatum tueantur, an unius, et quidem hujus, codicis auctoritate mutari par sit, dubito. Mox *triginta dierum,* alio ordine, Lovel. 4.

Si ea loca intrasset; juventutemque Camertium Umbrorum in armis paratam imperio] Vox *loca* deficit in Lovel. 3. Deinde *intrassent* praefert Leid. 2. ut referatur ad *exercitui;* quam vocem, utpote conlectivam, cum verbo plurali interdum construi, supra vidimus ad 3, 28, 3. At unius cod. auctoritas mutandae receptae lectioni levior est. Tum *juventutemque Camertem* Lovel. 4. *juventutemque, Camertum* Portug. Male. *Camertium* enim etiam Cic. dixit pro Balbo 21. et 22. Eodem modo ut *Vejentium.* V. supra ad 5, 15, 11. Hinc praepositio *in* exsulat ab Fragm. Hav. Sed intercepta est a vocis praecedentis litera finali. V. ad 10, 13, 3.

§. 9. *Ipse substitit cum equitatu*] *subsistit* Gaertn. Paullo ante *celata,* pro *relata,* est in Lovel. 3.

§. 10. *Quae extra saltum dispositae erant*] Superius aït, in sylvam fusos confugisse hostes, et consulem Fabium potitum hostium castris. hic vero aït, extra saltum dispositas hostium stationes. Praeterea, quid opus erat hac consulis simulatione, cum ipse hostes fuderat, castrisque exuerat? Deinde quo pacto hostes ludere poterat, cum ipsi per sylvam eundum esset, in quam illi confugerant? GLAR. Nullum non sponte videre existimo, qua ratione tollendae sint difficultates, quas Glareanus adversus narrationem Livii movit; quare iis respondere abstineo. Mox *tenuissent,* pro *tenuisset,* obfert Fragm. Hav.

§. 11. *Contemplatus opulenta Etruriae arva, milites emittit*] *opulentia Etruriae arva* Klock. et edd. Rom. anni 1472. et Parm. Quosdam veterum *opulens* pro *opulentus* dixisse, jam Lexicographi monuerunt. V. etiam viros doctos ad Nepot. Chabr. 3. et Cort. ad Sall. Jug. 69. Hac voce ea forma etiam usum esse Livium existimat Gebhard. ad d. l. Nep. atque in eam rem laudat locum ex 43, 1, 1. *Legatus, in Illyricum a consule missus, opulentia duo oppida vi atque armis coëgit in deditionem.* Verum omnes edd. ibi servant *opulenta duo oppida.* Quum autem hic reliqui codd. ab uno illo et ab edd. vett. dissentiant, et Livius pluribus aliis locis potius *opulentus,* quam *opulens,* dixerit, vulgatum etiam praeferre non dubito. Pari modo *violentus* potius, quam *violens,*

sus, ante noctem agmen adsequitur. Poſtero die, 11 luce prima, juga Ciminii montis tenebat. inde contemplatus opulenta Etruriae arva, milites emittit. Ingenti jam abacta praeda, tumultuariae agreſtium 12 Etruscorum cohortes, repente a principibus regionis ejus concitatae, Romanis obcurrunt, adeo incompositae, ut vindices praedarum prope ipsi

Livium dixiſſe, supra vidimus hoc lib. c. 34, 9. Vox *opulenta* omittitur in Leid. 2. et Lovel. 1. Male. Infra 22, 3, 3. *Regio erat in primis Italiae fertilis, Etrusci campi, qui Faesulas inter Arretiumque jacent, frumenti ac pecoris et omnium copia rerum opulenti.* 2, 14, 3. *Caſtra opulenta, convecto ex propinquis ac fertilibus Etruriae arvis commeatu, Romanis dono dedisse.* Deinde *Etruriae arma* Portug. a m. 1. sollemni scribarum lapsu. V. quae notavi ad Silii Ital. 4,295. (* Burm. ad Virg. 3. Aen. 35.) Praeterea *militem emittit* Hearnii Oxon. N. et L. 2. *militē mittit*, prima litera τοῦ *emittit* ab ultima vocis praecedentis elisa, Leid. 2. Lovel. 1. 2. Harlej. Gaertn. et Fragm. Hav. *militem emittit* admitti poſſet, si certiores codices consentirent. V. ad 7, 35, 2. *milites mittit* Voſſ. 1. Portug. a m. 1. et Haverk. *praedatum milites emittit* Neapol. Latinii. Priorem vocem *praedatum* interponit etiam Gaertn. sed ex interpretis expositione adscita videtur. Paullo ante *Criminii montis* Leid. 1. *Cimini montis* Voſſ. 1. Leid. 2. Lov. 1. Haverk. Fragm. Hav. et Portug. a m. 1. in quo *Cumini* emendatur a m. 2. V. supra ad cap. praec. §. 8. Ceterum verba *milites emittit. Ingenti jam abacta* culpa ac neglegentia librariorum exsulant a Voſſ. 2. Leid. 1. et Lovel. 4. eadem et inper sequens *praeda* a Lovel. 3.

§. 12. *Abacta praeda, tumultuariae agreſtium Etruscorum cohortes* etc. *obcurrunt*] *abacta ipsa praeda* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. a m. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *abuota praeda* Klock. *abacta praedatum tumultuariae* Voſſ. 2. *abacta praedatum multuariae* Leid. 1. *abacta praeda multuariae* Harlej. *tumultu acie*, pro *tumultuariae*, Leid. 2. *tumultuarie* Haverk. Verum quum paſſim simplex *e* pro diphthongo *ae* in illo codice usurpetur, dubium est, utrum librarius eam vocem pro adverbio, an pro adjectivo acceperit. Verum *tumultuariae cohortes*, ut *tumultuariae legiones* 40, 26, 7. *tumultuarius miles* 1, 37, 6. 35, 2, 6. *tumultuarius exercitus* 5, 37, 7. 25, 1, 3. c. 19, 14. 29, 28, 8. et 41, 10, 3. Tum *agreſtium Etruscorum* Portug. a m. 1. Male. V. ad 2, 63, 2. Postea *occurrerunt* Portug. et Hearnii Oxon. B. V. ad 10, 12, 4. *occurrerent* Haverk. Insuper *principibus ejus regionis* alio ordine edd. ante Aldum, cui ordinem, qui nunc obtinet, substituenti consentiunt scripti.

Adeo incompositae, ut vindices praedarum prope ipsi praedae fuerint] *compositae* Leid. 2. Vir doctus ad marginem ed. Curionis scribendum conjecit *incomposite.* quod quemadmodum mutandum non censerem, si in id codd. omnes consentirent; ita nunc, diſſentientibus iisdem, minime

13 praedae fuerint. Caesis fugatisque iis, late depopulato agro, victor Romanus, opulentusque rerum
14 omnium copia, in castra rediit. Eo forte quinque legati cum duobus tribunis plebis venerant, denunciatum Fabio senatus verbis, ne saltum Ciminium transiret. laetati serius se, quam ut inpedire bellum possent, venisse, nuncii victoriae Romam revertuntur.

recipiendum existimo. Passim enim adjectiva pro adverbiis poni, notum est. V. ad 22, 12, 7. Tum *ut indices praedarum* Lovel. 4. V. ad Epit. Liv. 63. *ut vindices praedatum* Leid. 2.

§. 13. *Late depopulato agro victor Romanus*] Prima vox non adparet in Leid. 1. Supra 2, 60, 2. *Nec ullo ante bello latius indc actae praedae.* 25, 9, 5. *Populari agros, terroremque late agrestibus injecisse.* Tum *Romanus victor* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

Opulentusque rerum omnium copia in castra rediit] Pall. pr. et tert. excusso vocabulo *copia*, *opulentiusque rerum omnium in castra rediit*, mire delicato Hellenismo. Sic *dives agri.* Infra 35, 1, 11. exhibent libri omnes MSS. et vet. editio, *Eo victorem opulentum praedae exercitum P. Cornelius reduxit.* GEBH. Duo meliores Pall. et Voss. alter *opulentusque rerum omnium in castra rediit*, sine τῷ *copia*. Videtur et recidendum τὸ *que*. Adi notas ad 35, 1, 11. J. FR. GRON. Non displicet locutio *opulentus rerum omnium*, qua Livium usum fuisse ex Mstis 35, 1, 11. verisimile fit. Hic tamen Gebhardo et Gronovio eam probantibus favere nequeo, quod praeter Voss. 2. omnes mei vulgatum tuecantur. Sed nec recidenda videtur particula *que*, quae in nullo etiam cod. deficit. Supra 4, 34, 4. *Exercitum victorem opulentumque praeda triumphans Romam reduxit.* 7, 24, 9. *Victorem exercitum opulentumque Gallicis spoliis Romam reduxit.*

§. 14. *Eo forte quinque legati cum duobus tribunis plebis venerant*] *Et forte quinque* Portug. *Eo forte quoque* Fragm. Hav. a m. 1. Deinde vox *plebis* non adest in Hearnii Oxon. L. 1. V. ad 2, 56, 1. Quum tamen omnes eam servent, ego ei quaestionem unius fide movendam non censeo. Mox *Ciminum* Haverk. et Portug. a m. 1. in quo ab altera manu *Cuminum* repositum. *Cimininum* Leid. 2. et Lovel. 1.

Laetati serius se, quam ut inpedire bellum possent, venisse] *legati serius* Lovel. 2. et Harlej. *laetati seri jusse*, male in voces contributis literis, Florent. unde nullo sensu factum a m. 2. *laetati seriuisse.* Tum *inpedire bellum potuissent* Lovel. 4. Mox in verbis sequentibus *nuncii victoriae Romanam revertuntur* Florent, unde altera quidem manu factum *Romam*, in margine tamen conjicitur legendum *nuncii victoriae Romanae revertuntur.* Ego tamen a vulgato, omnium reliquorum codd. auctoritate defenso, non discedo.

§. 1. *Motum latius erat, quam profligatum, bellum*] *quam profu-*

XXXVII. Hac expeditione consulis motum latius 1 erat, quam profligatum, bellum. vastationem namque sub Ciminii montis radicibus jacens ora senserat, conciveratque indignatione non Etruriae modo populos, sed Umbriae finitima. Itaque, quan- 2 tus non umquam antea, exercitus ad Sutrium venit: neque e silvis tantummodo promota castra, sed

gatum Voss. 2. et Lovel. 2. literae *li* inperita manu male effictae in *u* facile commutari possunt. [*erat* non est in Veith.] Mox *Cuminii montis* Portug. a m. 2. *Cimini montis* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad c. 35, 8.

Conciveratque indignatione non Etruriae modo populos] Pal. sec. binaeque vetustae edd. *concitaveratque*. GEBHARDUS. *concitaveratque* Voss. 1. in margine, Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. et principes edd. Ita supra 2, 44, 7. *Quo undique ex Etruria auxilia convenerant, non tam Vejentium gratia concitata*. 4, 58, 10. *Bellum cum finitimo populo et potentissimo parari, qui omnem Etruriam sit concitaturus*. 7, 17, 6. *Concitatur deinde omne nomen Etruscum, et Tarquiniensibus Faliscisque ducibus ad Salinas perveniunt*. Insuper *concitaveratque indignationem non Etruriae modo populo* Haverk. Sed vulgatum, quod primus Aldus in contextum admisit, recte plerique reliqui codd. defendunt. V. ad 3, 53, 4. *Concire* et *concitare* passim in Mstis confundi solent. Quaedam exempla supra v. ad 1, 60, 2. Et ita variatur infra 10, 18, 1. (*31, 3, 4.) Adde, similes scribarum errores obcurrere 4, 48, 12. 5, 30, 4. 8, 29, 3. 10, 21, 2. c. 28, 6. et alibi. *concitosque atque indignatos non Etruriae modo populos* est in Lovel. 2. sine commodo sensu.

§. 2. *Itaque, quantus numquam antea, exercitus ad Sutrium venit*] Quod quidam pro *nunquam* reposuerunt *non unquam*, res est non magni momenti. Illud mihi magis considerandum videtur, quonam in loco haec subsequens pugna, quod etiam apud veteres dubium fuisse ipse author fatetur, facta sit. et amphibolon de industria fecisse credimus Livium. Exercitus enim jam venisse ad Sutrium videtur, cum Fabii tamen reditus nusquam hic describatur. nisi quis haec verba ita torqueat, ad Fabium ultra Ciminiam sylvam tantum venisse exercitum, quantus antea nunquam ad Sutrium venisse memoretur. Nam ad Perusiam paulo post ad finem hujus anni [c. 40.] depugnat. GLAR. Si quis verba Livii ita accipere vellet, ad Fabium obpugnandum ultra silvam Ciminiam tantum exercitum venisse, quantus numquam antea ad Sutrium venit, a vero Livii sensu aberraret, qui pugnam hoc loco relatam ad Sutrium decertatam esse credidit; quod ex eo constare puto, quia, non se, sed quosdam auctores esse hoc cap. subdat, tam claram pugnam trans Ciminiam silvam ad Perusiam pugnatam esse. Frustra etiam Glareanus obtendit, Fabii reditum nusquam hic describi. Non modo enim ex ipsa Livii narratione patet, eo tantum animo Fabium caesis Etruscis copias ultra silvam Ciminiam pro-

etiam aviditate dimicandi quam primum in campos
3 delata acies: deinde inſtructa primo suo stare loco,
relicto hoſtibus ad instruendum contra spatio: dein,
poſtquam detrectare hoſtem sensere pugnam, ad

moviſſe, ut bello intactam regionem depopularetur; quo peracto, ut in caſtra reverteretur, consequens erat; verum etiam Livium admodum properanter consuluiſſe, neque ad verba ejus adtendiſſe debuit, quum diserte cap. praec. dicat: *Caesis fugatisque iis, late depopulato agro, victor Romanus opulentusque rerum omnium copia in castra rediit.* Ceterum *Itaque tantus* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Sed nihil muto. Infra 24, 35, 3. *Quinque et viginti millia peditum, tria equitum, duodecim elephantos exposuit. Nequaquam cum quantis copiis ante tenuerat ad Pachynum classem.* ubi vide. Deinde *numquam* Lovel. 3. Harlej. et edd. antt. *non numquam* Gaertn. Recte reliqui codd. *non umquam*, quod et Aldus contextui primus reſtituit. Pari modo etiam supra variant scripti hoc lib. c. 18, 12. Tandem *exercitus antea* alio ordine Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

Neque in silvis tantummodo promota caſtra] Non placet. lego, *neque silvis tantummodo obmota castra.* T. FABER. Gronovius ad Senecae 3. de Ira 8. haec citans habet *e silvis.* Quid sit *in silvis promota caſtra* aeque intelligo, ac *silvis obmota castra*; hoc est, neutrum intelligo. Livius 8, 38, 10. *Neque signa loco promota.* DUK. Vellem, addidiſſet Faber, quo sensu verba Livii, ex sua sententia emendata, accipienda credidiſſet. Sed nec praescripta notis lectio placere poteſt, quam demum edd. Gronovianae exhibuerunt, sine dubio operarum errore, quum non modo excusi priores, sed etiam omnes scripti mei, et Hearnii Oxon. B. C. et N. recte praeferant *e silvis tantummodo promota*, nisi quod *ex silvis* sit in Voſſ. 2. Leid. 2. Lov. 1. 3. et Fragm. Hav. *exiluis* in Lov. 4. [*commota* Veith.] Victi Etrusci se receperant in silvam Ciminiam, ut c. 35, 8. refertur, ex quibus nunc, copiis aucti, caſtra promovent. unde infra, cum victi essent, *ad castra*, *ad silvas* diversos tendiſſe hoc cap. refert. Quisque sentit, *silvis obmota* ferri non poſſe. *Obmovere* enim antiquos pro *admovere* dixiſſe, Feſtus auctor est. Cujus exempla ex Catone laudat Falſter. in Supplem. ling. Lat. ea voce. Caveant itaque tirones, ne magiſtros difficultatem vel legem *obmoventes* imitentur. Ea voce Livium usum eſſe, nondum reperi.

Sed etiam aviditate dimicandi quam primum in campos delata acies] *sed tam aviditate dimicandi quam* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Tum *in campum delata* Voſſ. 2. *in campos est delata* Lovel. 2.

§. 3. *Deinde inſtructa primo suo stare loco*] Rursus Pal. sec. *primo suo subſtare loco.* GEBH. Ita et Portug. Gaertn. et Haverk. Sed prima syllaba τοῦ *subſtare* nata videtur ex similitudine vocis praecedentis *suo.* Insuper *deinde primo inſtructa* alio ordine Gaertn.

Relicto hoſtibus ad inſtruendam contra spatio] Sic primus apud me Frobenius. Omnes ante illum *hoſtium ad inſtruendum.* Et ita Flor. Rott. Helm. Thuan. uterque Vos-

vallum subeunt. Ubi postquam stationes quoque 4
receptas intra munimenta sensere, clamor repente circa duces ortus, ut *eo sibi e castris cibaria ejus diei deferri* juberent; *mansuros se sub armis, et aut nocte,*

sianus. Scribe *in campos delata acies, deinde instructa primo suo stare loco, relicto hostilem ad instruendam contra spatio: dein postquam detrectare.* Nam τὸ *dein* Flor. Rott. Helm. Voss. alter. J. FR. GRON. Si qui MSS. haberent *hostibus*, conjicerem *relicto hostibus ad instruendum contra spatio. ad instruendum*, id est, ad instruendam aciem. Ut 10, 19, 15. *Et Romani exercitus nec pariter ambo ducti, nec satis temporis ad instruendum fuit.* Et 31, 21, 6. *Sed vix spatium instruendi fuit.* DUK. Nihil hic Frobenius mutavit: sed tantum lectionem ab aliis mutatam secutus est. Primae edd. praeferunt, ut Gronovius monuit, *relicto hostium ad instruendum contra spatio.* Hinc Ascens. anno 1513. *hostibus ad instruendum* substituit, quod proximae edd. et cum illis etiam Frobenianae ambae servarunt. Gruterus demum *instruendum* mutavit in *instruendam*. Ex scriptis *hostium ad instruendum* praeferunt Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harlej. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. *hostium ad instruendam* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. *hostibus ad instruendam* Voss. 1. certe, quamvis cum editione, quae hanc scripturam praefert, collatus sit, in excerptis tamen nihil varietatis adfertur. *hostibus ad instruendum* Florent. et Lovel. 2. quod recte a Cl. Dukero inlustratum revocavi. Praeterea *dein*, praeter Florent. et Voss. 2. a Gronovio laudatos, praeferunt insuper Leid. 1. Lovel. 2. et Fragm. Hav. Mox etiam *detractare* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Harlej. Gaertn. et ed. Parm. V. ad 34, 15, 9.

§. 4. *Ut eo sibi e castris cibaria ejus diei deferri juberent*] Membranae *cibaria ejus die.* Antique. MOD. Modius ἀρχαϊκῶς *ejus die.* secus est in nostris libris. GEBH. Vox *diei* deficit in Gaertn. *ejus die* praeferunt Voss. 1. in contextu, Leid. 1. et Klock. Saepe genitivum hujus aliarumque similium vocum, ad quintam nominum declinationem pertinentium, eo modo efferunt librarii in Mstis. Ita *die* in quibusdam supra occurrit 5, 23, 4. 6, 24, 8. 7, 8, 5. hoc ipso cap. §. seq. 37, 29, 2. *fide* 8, 31, 9 *spe* 21, 40, 7. Ita et alii apud alios scriptum invenerunt. V. Cortium ad Sall. Jug. 52, 3. et inprimis, quos etiam laudavit, Servium ac Pierium ad Virgil. 2. Aen. 208. Id tamen quum inter antiquata habeatur, utrum Livio conveniat, dubitari potest. Verum quia *pernicie* pro *perniciei*, quamvis casu potius tertio, constanter in omnibus Mstis, uno Neapol. Latinii excepto, supra sit 5, 13, 5. Livio plane indignum esse, pronunciare non audeo. Ita igitur existimo, Livium eo uti potuisse, et forte etiam usum fuisse, non tamen admittendum, ubi unus vel alter codex obgerit: sed vel plurium in hac re, vel certe optimorum fide standum esse. Hic itaque quia pauci tantum ita praeferant, licet inter eos etiam sint quidam ex optimis, tamen potius vulgato adhaerebo. Ceterum *ut eos ibi*, male in voces divisis literis, quae olim continua serie scriptae erant, Leid. ambo, et Lovel. 1. ex quo deinde, ut aliquem sensum efficeret, datum est *ut eis ibi* in Portug. et Fragm. Hav. a

5 *aut certe luce prima castra hostium invasuros.* Nihilo quietior Romanus exercitus imperio ducis continetur. decima erat fere diei hora, quum cibum capere consul milites jubet; praecipit, ut in armis sint,
6 quacumque diei noctisve hora signum dederit. Paucis milites adloquitur, Samnitium bella extollit,

m. 2. (Veith.) *ut eis ubi* Haverk. qui etiam *ab aria*, pro *cibaria*, ostentat. Verum non hic tantum in duas voces divisa sunt, quae cohaerere debebant, verum etiam literae *ci* coaluerunt in literam *a*. (* v. ad 28, 35, 1.) Paullo ante vox *quoque* deficit in Leid. 1. Tum *exceptas intra munimenta*, pro *receptas*, praefert Harlej. *senserunt*, pro *sensere*, Gaertn. [*cibaria ejus deferre* Veith.]

Mansuros se sub armis] Pronomen *se*, quod a m. 1. aberat, manu altera, quamvis satis antiqua, adscriptum est in Florent. Id saepe omitti, supra vidimus ad 1, 23, 5. et 4, 10, 1. Nullus tamen reliquorum vel manu vel typis descriptorum adsentitur. Nota autem locutionem *sub armis*, pro armatus, armis indutus; ex qua, quod aevo Theodosiano inprimis usitata sit, efficere voluisse videtur Inl. Ez. Spanhem. de praest. et usu numism. Diss. 11. p. 518. Manilium poëtam, cui eadem familiaris est, circa illa tempora vixisse. Verum, non eo tantum, sed et optimo aevo, in communi usu fuisse, docet hic locus Livii. Id insuper patet ex loco infra 44, 34, 8. *Aptare corpori arma, experirique sub his membrorum agilitatem.* Adde Virgil. 5. Aen. 440.

Aut montana sedet circum castella sub armis.

Alia ex Virgil. eodem et Ovidio exempla subpeditabit Cel. Burmann. ad Ovid. 8. Metam. 313. Mox vox *certe* abest a Portug. et Haverk. Deinde trajectis vocibus *prima luce* praefert Fragm. Hav.

§. 5. *Nihilo quietior Romanus exercitus imperio ducis continetur*] Pall. tres *nihilo quietus*. GEBH. Ita et Voss. 2. Lovel. 3. 4. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. *nihil quietius* Gaertner. Sed, passim adjectiva pro adverbiis usurpari, infra dictum est ad 22, 12, 7. Corruptius *Nihilo qui etiam Romanus* praefert Leid. 1. *Nihiloquin etiam Romanus* Lovel. 2.

Decima erat fere diei hora, quum cibum capere consul milites jubet] Pall. duo *quum cibum capere commilitones jubet*. GEBH. Ita et Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. Insuper *quum simul capere commilitones jubet* Gaertn. Adparet, per epitomen scriptum fuisse *cons.* vel *con. milites jubet*; librarios autem duas voces diversas in unam junxisse. Similis itaque error est, atque ille, quo *congratulatione*, pro *cum gratulatione*, ejusque generis plura alia, saepius in Mstis obcurrere supra vidimus ad 4, 24, 7. Praeterea *decuma erat fere diei hora* Florent. et Leid. 1. V. ad 2, 59, 11. 6, 42, 2. et alibi. *decima erat fere die hora.* V. modo ad §. praec.

Praecipit, ut in armis sint] Pal.

elevat Etruscos: *nec hostem hosti, nec multitudinem multitudini comparandam* aït *esse. Praeterea telum aliud occultum scituros in tempore: interea taceri opus esse.* His ambagibus prodi simulabat hostes, quo a- 7
nimus militum multitudine territus restitueretur: et, quod sine munimento consederant, verisimilius

pr. *praecipitur, ut in armis sint.* sec. *et praecipit, in armis sint.* GEBH. *et praecipit* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. [Veith.] Saepius particulam hanc fulciendae orationi Livianae a mala manu additam esse, infra videbimus ad 36, 31, 11. et quidem hoc loco nata esse videtur ex prioris vocis literis finalibus. V. infra ad 39, 18, 8. *praecepit* Lovel. 2. *praecipit, in armis sint*, omissa vocula *ut*, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. Saepe eam omitti post verba *jubendi*, infra dicetur ad 10, 41, 8. Potius tamen videtur, ut excidisse hic dicamus ob similitudinem vel vocis sequentis, vel ultimarum literarum vocis praecedentis. V. ad 1, 51, 2. in optimis enim constanter superest. *in armis sint*, ut 2, 30, 3. *Quum Volsci, Aequique et Sabini forte una omnes in armis essent.* 33, 21, 7. *Colcam et Luscinum regulos in armis esse.* V. Cel. Burm. ad Ovid. 8. Metam. 313. In verbis sequentibus vox *hora* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 6. *Milites adloquitur, Samnitium bellum extollit, elevat Etruscos*] Lege *Samnitium bella*. GELEN. Ita etiam omnes mei. Praeterea *militem adloquitur* Lov. 1. V. ad 7, 35, 2. Reliquorum tamen in vulgatum consensus efficit, ut eam lectionem veriorem existimem. Deinde *levat* Harlej. *et levat* edd. antt. pro quo jam Tarvisii substitutum *elevat*; quod in scriptis aliis omnibus recte superest. *levare* pro minuere in Livio obvium esse, supra vidimus ad 3, 72, 7. Longe tamen frequentius est *elevare*. 6, 23, 4. *Milites instigabat, elevando aetate auctoritatem collegae.* 26, 27, 8. *Elevabatur index indiciumque.* c. 51, 11. *Famam captae Karthaginis elevabant verbis.* 28, 43, 15. et 44, 17. *elevare res gestas.* 32, 21, 12. *Elevabat Romanum bellum.* 43, 11, 11. *Ignominiam acceptam elevare eos Patres acceperunt.* 44, 44, 7. *Simul elevat famam adversae pugnae.* 45, 10, 12. *Multitudinis noxam elevabat.* V. Cel. Burmann. ad Phaedri 3. Fab. 10, 7. *aggravare* et *elevare* eo sensu opponit Livius 6, 27, 3. *et levat* eodem modo per errorem datum erat pro *elevat*, quo *et quidem* pro *equidem* 5, 54, 3. V. etiam, quae notantur ad 28, 19, 6. Mox *aït comparandam esse* Harlej. et edd. vett. ante Aldum. *comparandum esse aït* Haverk.

Praeterea telum aliud occultum scituros] *Praeterea dein aliud* Fragm. Hav. a m. 1. *Praeterea telum dein aliud* a m. 2. Vox *telum* non adparet etiam in ed. Mediol. anni 1505. Malc. V. ad 6, 35, 8. Etiam vox *occultum* deficit in Harlej.

§. 7. *Et, quod sine munimento consederant, verisimilius erat, quod simulabatur*] Flor. *munitione*: omnes vero *considerant*. J. FR. GRON. *munimentum* et *munitio* etiam infra confunduntur 10, 11, 5. Ve-

erat, quod simulabatur. Curati cibo corpora quieti dant, et quarta fere vigilia sine tumultu excitati
8 arma capiunt. Dolabrae calonibus dividuntur ad vallum proruendum fossasque inplendas. intra munimenta instruitur acies: delectae cohortes ad porta-
9 rum exitus conlocantur. dato deinde signo paullo ante lucem, quod aestivis noctibus sopitae maxime quietis tempus est, proruto vallo erupit acies: stra-

rum excerpta cod. Flor. quae possideo, nullam hic varietatem ostentant: ut forte Gronovius scripturam illam in alio cod. invenerit. Omnes etiam mei *munimento* defendunt; sed *quod si non munimento* est in Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *considerant* etiam Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Florent. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. V. ad 2, 29, 6. Hanc scripturam defendere etiam potest, quamvis vitiosa, aliorum codd. scriptura *consideraret*, ut praefert Portug. *considerarent*, ut Haverk. *constiterat* ut Harlej. et edd. Aldo antiquiores. *considere* autem et *consistere*, unde hic *constiterat*, solent alibi commutari. V. infra ad Epit. Liv. 65. Tum *quod simulabant* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 2, 26, 4. Paullo ante *animis militum multitudine territis*, pro *animus territus* Gaertn.

Curati cibo corpora quieti dant] *Curata cibo corpora* Lov. 4. quod eadem ratione dictum esse videri posset, quo supra 5, 45, 3. *Nuda corpora et soluta somno trucidantur.* ubi quaedam dicta sunt. Praeterea *quieti corpora dant* Lovel. 2. Portug. et Haverk.

§. 8. *Dolabrae calonibus dividuntur ad vallum subruendum*] *colonibus* Lovel. 2. Gaertn. et Haverk. *canonibus* Leid. 2. et Lovel. 1. *Dola dona p̄ calonibus* Klock. Tum *ad vallum prorumpendum* Gaertn. V. mox ad §. seq. *ad vallum promerendum* Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *ad fossasque inplendas*, addita prima voce, Lovel. 1. *fossaque inplendas* Portug. a m. 1.

Intra munimenta instruitur acies] *instructa acies* Lovel. 4. *metiuntur acies* sine sensu Hearnii Oxon. C. Hinc *deletae cohortes*, pro *delectae*, Lovel. 3. saepius obvio errore. V. ad 4, 25, 8. 6, 2, 9. 7, 6, 11. c. 19, 2. 8, 24, 7. 9, 25, 9. 10, 4, 1. c. 26, 14. et alibi. Deinde *ad portarum exitum* Gaertner. Tandem *locantur*, pro *collocantur*, Leid. 1.

§. 9. *Proruto vallo erupit acies*] *prorupto vallo* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 4. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. L. 2. B. C. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. sollemni scribarum errore. V. supra ad 4, 29, 3. Adde paullo ante §. 8. et quae notavit J. Fr. Gronovius ad Taciti 1. Ann. 68. et 15, 40. Similiter etiam commutantur *dirutus* et *diruptus*. V. infra hoc lib. ad c. 45, 17. *promto vallo* est in Lov. 3. quomodo vel *prorupto* se quoque in libris invenisse, testatur Gebhardus supra dicto l. 4, 29, 3. Deinde *erumpit acies* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. V. supra hoc lib. ad c. 12, 8. infra

tos passim invadit hostes: alios inmobiles, alios se-
misomnos in cubilibus suis, maximam partem ad
arma trepidantes, caedes obpressit. paucis armandi
se datum spatium est. Eos ipsos, non signum cer- 10
tum, non ducem sequentes, fundit Romanus, fu-
gatos eques persequitur. ad castra, ad silvas diversi
tendebant. Silvae tutius dedere refugium. nam ca-
stra in campis sita eodem die capiuntur. aurum ar-

c. 39, 9. c. 43, 15. *eripit acies* Klock. V. supra ad Epit. Liv. 7.

Stratos passim invadit hostes] Pall. pr. et tert. *constratos*. GEBH. Ita etiam Voss. 2. et Lovel. 3. *et stratos* Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. et Fragm. Hav. [Veith.] *est stratos* Leid. 1. *statos* Gaertn.

Alios semisomnos in cubilibus suis, maximam partem ad arma trepidantes, caedes obpressit] *alios semisomnes* Voss. 1. a m. 2. Lovel. 1. 2. Harlej. Fragm. Hav. a m. 2. et edd. antt. pro quo Frobenius anno 1535. *semisomnos* restituit, quod in reliquis scriptis et posterioribus editis superest. V. ad 25, 39, 3. et quae supra notantur ad 7, 21, 5. Tum *maxima parte* Lovel. 4. Malc. V. ad 41, 6, 6. Hinc *caede obpressit* idem Lovel. 4. Infra 25, 39, 11. *Effusique, qua iter est, nisi quos caedes obpressit, exuuntur castris.* 30, 6, 6. *Quos non obpresserat ignis, ferro absumti.* Mox *paucis armandi est datum spatium* idem Lovel. 4. *armandi se spatium datum est* Gaertn.

§. 10. *Fundit Romanus, fugatosque persequitur*] Vet. lib. *fugatos eques persequitur*. SIG. Consentiunt Sigonio Pall. tres, et Campan. *fugatos eques persequitur*. GEBH. Ita etiam plerique meorum codicum. Praeterea *fundit Romanus* Fragm. Hav. V. ad 1, 56, 12. Paullo ante *non signum certum, aut ducem sequentes* Harlej. Malc. V. ad 8, 34, 10.

Ad castra, ad silvas diversi tendebant] *ad castra, silvas* Florent. Sed v. ad 38, 18, 12. *tenebant* Lovel. 4. et 5. Saepius haec verba librarii commutarunt. V. ad 24, 28, 1. Indicat Livius, in fugam conjectos in varia loca abiisse, hos in castra, illos in silvas. Ea enim est vis vocis *diversi*. V. infra ad 10, 33, 10. castra autem Etruscorum e silvis promota fuisse, et insuper aviditate pugnandi aciem in campos delatam esse, supra hoc cap. retulit Livius. Mox *refugium dedere* alio ordine Portug. et Haverk. Tum *in campis castra sita* Leid. 1.

Aurum argentumque jussum referri ad consulem: cetera praeda militis fuit] Tò *jussum* deest in Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *ad consules* Lovel. 3. et Gaertn. *ad conss.* Lovel. 1. et 4. Sed indicatur tantum Fabius, qui bellum ad Sutrium excepit; quum interim alter consul C. Marcius in Samnio res gereret: ut ex praecedentibus et sequentibus colligitur. Saepius ita peccasse librarios, infra videbimus ad 10, 10, 2. Praeterea *ad consulem referri* Voss. 1. Leid. 2. Portug. et Haverk. quo ordine voces etiam digessit Lo-

gentumque juſſum referri ad consulem: cetera praeda militis fuit.
11 Caesa aut capta eo die hoſtium millia ad sexaginta. Eam tam claram pugnam trans Ciminiam silvam ad Perusiam pugnatam, quidam auctores sunt; metuque in magno civitatem fuiſſe, ne interclusus exercitus tam infeſto saltu, coortis
12 undique Tuscis Umbrisque, obprimeretur. Sed, ubi-

vel. 1. Deinde *militibus fuit* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Supra 4, 49, 9. *Quum inter obpugnationem praedam militis fore edixisset.* 21, 11, 4. *Ut vero pro concione praedam captae urbis edixit militum fore.* 30, 14, 9. *Quidquid denique Syphacis fuit, praeda populi Romani est. militis fore* ponitur, pro *militum fore.* V. ad 7, 35, 2. quod non adsecuti librarii in *militibus* mutarunt; quamvis tamen similis erroris exempla saepius obcurrant. V. ad 22, 8, 7.

§. 11. *Hoſtium millia ad sexaginta*] Prima vox deficit in Gaertn. *millia sexaginta*, omiſſa media particula, Florent. Sed eam servant reliqui omnes. Forte scriptum fuerat *a.* ∞. *LX.* Et ita litera *a.* pro *ad* intercipi potuit a vocis praecedentis litera finali. V. supra ad 5, 52, 10. quamquam et alibi omittitur, ubi tamen eadem ratio dari nequit. V. infra ad 10, 46, 5. *millia ad quadraginta* Haverk. invitis reliquis. Forte igitur transpositio notarum, quibus numerus *LX* indicari solet, erroris cauſſa fuit.

Tam claram pugnam trans Ciminiam silvam ad Perusiam pugnatam] *trans Ciminam* Voſſ. 1. et Lovel. 1. idque voluit librarius Leid. 2. qui tamen corruptius *transciminam* unica voce dedit. V. ad c. 35, 8. Tum *ad Perusium* Leid. 2. et Lovel. 1. a m. 1. Denique *pugnatum* Lovel. 2. Portug. Haverk. et Neap. Latinii.

Coortis undique Tuscis Umbrisque obprimeretur] Vet. lib. *undique ab Tuscis.* SIG. Pall. pr. et tert. *cohoſtis undique a Tuscis.* sec. *cohortis undique ab Tuscis*, ne divortio offendat Sigonianum codicem. GEBH. *undique ab Tuscis* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. ac C. *undique a Tuscis* Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Gaertn. *undique Hetruscis* Lovel. 4. *Tò undique* deeſt in Harlej. Tum *coortis* etc. *opprimerentur* Gaertn. *cohortis* etc. *opprimeretur* Lovel. 2. *cohortis* etc. *opprimerentur* Leid. 1. et Lovel. 3. *cohortes* etc. *opprimerentur* Portug. V. ad 2, 30, 12. *opprimerent* Voſſ. 2. V. ad 2, 26, 4. Paullo ante *interclausus*, pro *interclusus*, Fragm. Hav. a m. 1.

§. 12. *Ubicumque pugnatum est, res Romana superior fuit*] *pugnatum, res* Leid. 2. *pugnatum fuit est, res* Lovel. 1.

A Perusia, et Cortona, et Aretio] Pall. tres, ut et Andreae ed. medio in oppido appellando scriptum habent *Crotone.* In ultimo vero pr. ac tert. referunt *Aterio.* Camp. *Artio.* GEBH. *Perusina* Florent. *Parusia* Portug. Tum *Cortone* Fragm. Hav. a m. 2. et Harlej. *Cratone* Portug. et Hear-

ubicumque pugnatum est, res Romana superior fuit: itaque a Perusia, et Cortona, et Arretio, quae ferme capita Etruriae populorum ea tempestate erant, legati, pacem foedusque ab Romanis petentes, inducias in triginta annos inpetraverunt.

XXXVIII. Dum haec in Etruria geruntur, consul 1
alter C. Marcius Rutilus Allifas de Samnitibus vi
cepit. multa alia castella vicique, aut deleta hosti-

nii Oxon. B. *Crottone* ejusdem L. 2. *Crotone* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Klock. Haverk. Hearnii Oxon. N. et editiones vett. pro quo Moguntini *Cortona* substituerunt. Deinde *Aretis* Leid. 2. *Arecie* Gaertn. *Arrecio* Portug. *Arrectio* Leid. 1. *Arretio* in contextum recepi. V. ad lib. 10, 37, 4. Et ita praeferunt vetustissimae edd.

Quae ferme capita Etruriae populorum ea tempestate erant] *capita et turmae populorum* Lovel. 3. *Etruriae capita populorum* Portug. et Haverk. Tum *erant* deficit in Lovel. 2.

Foedusque ab Romanis petentes, inducias in triginta annos inpetraverunt] *a Romanis* Gaertn. quae voces deficiunt in Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *in XX annos* Leid. 1. Tandem *inpetravere* Lovel. 4.

§. 1. *Cum haec in Etruria geruntur*] Vet. lib. *Dum haec.* SIG. Ita non modo omnes scripti; verum etiam, quascumque vidi, edd. priores.

C. Marcius Rutilus Allifas de Samnitibus vi cepit] Praenomen deest in Lovel. 4. *Canarcius*, pro *C. Marcius*, praefert Klock. Tum plerique codd. *Rutilius*, vel *Ruptilius.* V. ad 7, 17, 6. Hinc *Alifas*, vel *Aliphas* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. Harlej. Haverk. Fragm. Hav. et plures ex vett. edd. *Aliphias* Portug. et Hearnii Oxon. B. Sed male. V. supra ad 8, 25, 4. Ceterum Allifas, quam urbem Romani hoc loco expugnant, etiam supra expugnasse dicuntur l. l. et tamen Livius alibi monere omisit, qua occasione iterum in manus Samnitium pervenerit. V. Perizonii Animadv. hist. c. 4. p. 164. Paullo ante *consulatus*, pro *consul alter*, Haverk. *consulum alter* Fragm. Hav. Varietas lectionis ex compendio *cos.* vel *cons.* nata est. V. ad 10, 10, 2.

Multa alia castella vicique, aut deleta hostiliter] Diversam plane ab hac lectionem servat Lovel. 4. Obfert enim *multaque alia castella vicit, quae aut debellata hostiliter.* Sed nullis adstipulantibus eum audiendum non existimo. *castella vicique* saepe junguntur. Infra 31, 30, 6. *Delubra sibi fuisse, quae quondam pagatim habitantes in parvis illis castellis vicisque consecrata.* 33, 36, 8. *Boji in castella sua vicosque dilapsi sunt.* Non probanda itaque est etiam lectio Lovel. 2. *multa alia castella utique.* Pejus *castella vique* habet Klock. Praeterea *añ*, sive *ante*, *deleta hostilia* Leid. 2. *hostilia* etiam Lovel. 1. Ita scripsisse videntur librarii, quia illud *hostiliter* nullius emphasis esse videbatur, quum urbes vix

2 liter, aut integra in poteſtatem venere. Per idem
tempus et claſſis Romana a P. Cornelio, quem se-
natus maritimae orae praefecerat, in Campaniam
acta, quum adpulsa Pompejos eſſet; socii inde
navales ad depopulandum agrum Nucerinum pro-
fecti, proximis raptim vaſtatis, unde reditus tutus
ad naves eſſet, dulcedine (ut ſit) praedae longius
3 progreſſi, excivere hoſtes. Palatis per agros nemo
obvius fuit, quum occidione occidi poſſent: redeun-
tes agmine incauto haud procul navibus adsecuti

aliter quam *hoſtiliter* deleri possint. At similiter auctor Epit. Liv. 80. *Quam rempublicam armatus servavit, eam primo togatus omni genere fraudis, poſtremo armis hostiliter evertit.* ubi etiam ante Sigonium vox *hoſtiliter* omiſſa erat. Mox *in poteſtate venerunt* Gaertn. *venerunt* etiam Portug. et Haverk. V. etiam supra hoc lib. c. 25, 3.

§. 2. *Per idem tempus et classis Romana* etc. *in Campaniam acta, quum adpulsa Pompejos esset*] Mſtum *in Campaniae acta.* Sicut *Athenae in acta.* V. Bon. Vulcanium in Apulej. Mund. c. 1. p. 13. Scaliger. in Virgil. Culic. p. 288. et Palmer. in Spicileg. p. 61. a. et 93. b. KLOCK. [*Eodem tempore* Veith.] Vocula *et* deest in Haverk. Tum *Campaniam alta* sine praepositione Portug. Sed eam librarii negligentia, non Livii voluntate, omiſſam puto. V. ad 3, 6, 7. *in Campania acta* Voſſ. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Verum errantis hujus scripturae illam cauſſam puto, quam supra dedi ad 6, 3, 8. Infra 22, 19, 12. *In littus passim naves egerunt.* Deinde *quum adpulsa Puteolos esset* Lovel. 4.

Ad depopulandum agrum Nucerinum] *ad populandum* Lovel. 4. Harlej. et edd. ante Aldum. Saepe hae voces commutari solent. V. ad 2, 62, 2. Tum *agrum Lucerinum* Portug. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. B. atque in margine N. V. infra ad 23, 33, 5. *agrum Luceri uñ profecti* Haverk. Mox *statim*, pro *raptim*, Lovel. 4. inde *vastis*, pro *vastatis*, Leid. 1. V. infra ad 23, 30, 7.

Unde reditus tutus ad naves esset] Pal. sec. *cum tutus reditus ad naves esset.* GEBH. *unde cum tutus reditus ad naves esset* Gaertn. *inde cum tutus reditus ad valles esset* Portug. a m. 1. in quo *unde* emendatur a m. 2. *inde cum tutus reditus ad vales esset* Haverk. *inde cum reditus tutus ad naves esset* Fragm. Hav. a m. 2. *unum*, pro *unde*, edd. Rom. anni 1472. et Parm. Mox *exciverunt*, pro *excivere*, Lovel. 4. et Gaertn.

§. 3. *Quum occidione occidi possent*] Pall. duo *excidione.* Livius supra l. 3, 28. *Tum, ancipiti malo urgente, a proelio ad preces versi, hinc dictatorem, hinc consulem orare, ne in occidione victoriam ponerent.* c. 44. *Occidione occisi hoſtes.* l. 10, 39. *Auream olim atque ar-*

agreftes exuerunt praeda, partem etiam occiderunt:
quae superfuit caedi, trepida multitudo ad naves
compulsa est. Profectio Q. Fabii trans Ciminiam 4
silvam quantum Romae terrorem fecerat, tam lae-
tam famam in Samnium ad hoftes tulerat: *inter-
clusum Romanum exercitum obsideri, cladisque imagi-
nem Furculas Caudinas* memorabant. *eadem temeritate* 5
*avidam ulteriorum semper gentem in saltus invios de.lu-
ctam, septam non hoftium magis armis, quam locorum
iniquitatibus, esse.* Jam gaudium invidia quadam 6

genteam Samnitium aciem a parente suo occidione occisam. l. 28, 43. *Cum duo exercitus eorum prope occidione occisi essent.* l. 30, 32. *Tot exercitus occidione occisos.* GEBHARD. *excidione* etiam Voff. 2. et Lovel. 3. Supra 2, 51, 9. *Inter duas acies Etrusci occidione occisi.* ubi plura vide. Hoc lib. c. 44, 12. *Occidione oceisi hoftes.* 22, 54, 7. *Occidione occisos cum duobus exercitibus consules. occisione occidi* Haverk. V. ad 3, 10, 11.

Exuerunt praeda, partem etiam occiderunt: quae superfuit caedi] Pal. sec. *et partem etiam ceciderunt. Quae vero superfuit caedi.* GEBH. Eamdem lectionem apud me servant Portug. et Haverk. qui insuper, at prior tantum a m. 1. praeferunt *exuerunt praedam.* Sed *exuerunt praedae, partem etiam occiderunt* Leid. 1. Gaertner. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *exerunt praedae parte, etiam occiderunt* Voff. 1. a m. 1. pro quo m. 2. *exuerunt praedae partem, et multos occiderunt* emendabatur; et ita praeferunt Leid. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *exuerunt praedae partem, et multos etiam occiderunt* Voff. 2. *exuerunt praedae parte, et multos etiam occiderunt* Lovel. 1. *exuerunt praedae parte, multosque occiderunt* Lovel. 2. *exuerunt praedae partem et ut occidere* Lovel. 3. *exuerunt praedae partem et ut occidere* Lovel. 4. [*eruerant praedae partem multosque occiderunt.* Veith.] Tum *caede trepida multitudo* Leid. 1. *multitudo caedi trepida* Lovel. 4. *caedi* deerat in Fragm. Hav. a m. 1. Mox voces *ad naves compulsa est* exsulabant a Gaertn.

§. 4. *Tam laetam famam in Samnium ad hoftes tulerat*] Pall. duo *tam latam.* Sed melior est vulgata lectio. opponit quippe terrorem Romanorum et laetitiam Samnitium. GEBH. *tam latam* Lovel. 1. et 3. V. supra ad 6, 1, 3. Similis varietas etiam infra obcurrit 10, 21, 6. *tum laetam fama* Harlej. sed ultima litera vocis *famam* haufta est a voce sequenti. V. ad 37, 29, 5. Voces *in Samnium* omittuntur in Florent.

Cladisque imaginem Furculas Caudinas memorabant] *cladis imaginem* Leid. 1. *cladisque imagines* Haverk. Tum *Furculasque Caudinas* Leid. 2.

§. 5. *Eadem temeritate avidam ulteriorum semper gentem*] *eadem*

miscebatur, quod belli Romani decus ab Samniti-
7 bus fortuna ad Etruscos avertisset. itaque armis
virisque ad obterendum C. Marcium consulem concurrunt; protinus inde Etruriam per Marsos ac Sabinos petituri, si Marcius dimicandi potestatem non
8 faciat. Obvius iis consul fuit. dimicatum proelio utrimque atroci, atque incerto eventu est. et quum anceps caedes fuisset, adversae tamen rei fama in

temeritate avida ulteriorem semper gentem Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *ulteriorem* etiam Leid. 1. et Gaertn. Caussam errandi supra indicavi ad 6, 3, 8. *avidam ultionum* Lovel. 2. et ita a m. 2. exstat in Florent. Mox *in saltus invidos*, pro *invios* Lovel. 1.

§. 6. *Belli Romani decus ab Samnitibus fortuna ad Etruscos avertisset*] *bellum Romani decus* inepte Lov. 4. *a Samnitibus* Leid. 2. Lovel. 1. 4. Gaertn. Portug. et Haverk. Tum *fortunam* Portug. Tandem *vertisset* Lovel. 2. [Veith.] *advertisset* Harlej. et Fragm. Hav. V. ad 1, 12, 10. Ceterum voces *ad Etruscos avertisset. itaque armis* desunt in Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante *miscebat*, pro *miscebatur*, Voss. 1. V. ad 10, 10, 1.

§. 7. *Itaque armis virisque ad obterendum C. Marcium consulem concurrunt*] *His accensi Samnites undique coorti armis virisque* Klock. reliquis dissentientibus, quorum potior est auctoritas. Deinde *obtenendum* Portug. *obtinendum*, vel *optinendum* Voss. ambo, Leid. 1. Lovel. 1. 3. 4. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. *oppugnandum* Leid. 2. *opprimendum* Lovel. 2. et Haverk. Nihil muto. Infra 27, 41, 10. *Ut sterni obterique, priusquam instruantur, possint.* ubi v. quae notantur. *premere*, *tenere*, ac *terere* in Mstis saepius commutari, docuit Cel. Burmann. ad Rutil. Itin. 1, 621. (* V. ad 37, 27, 8.)

Protinus inde Etruriam per Marsos ac Sabinos petituri] *protinus inde Etruria per Marsos Sabinos petitur* Voss. 2. *protinus inde Etruria per Marsos ac Sabinos petitur* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. *petitur* etiam Lovel. 4. *petitum* Gaertn. [*petunt* Veith.] *per Marsos et Sabinos* Portug. et Haverk. Mox negandi particula *non* deficit in Lovel. 2.

§. 8. *Obvius iis consul fuit. Dimicatum proelio utrimque atroci*] *Obvius his consulibus fuit* Leid. 1. Sed *consulibus* ex eo natum fuit, quod librarii nescierint, quemadmodum compendium *cons.* efferendum foret. V. ad 10, 10, 2. *his* autem vel *hiis* etiam praeferunt Florent. et plerique reliqui, nisi quod *is* ejus loco sit in uno Fragm. Hav. Hinc *fuit* deficit in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *utrimque proelio* Portug. et Haverk. Sed *dimicatum proelium atroci atque incerto eventu* quaedam ex vett. edd. Male. Proelium fuit atrox, non tamen atrocem eventum, sed tantum incertum, fuisse indicant sequentia. Mox *incerto evento* Harlej. Verum quamvis aeque *eventum*, atque *eventus*, in usu fuerit, malim tamen *evento* librariorum peccatum existimare. V. ad 1, 25, 7.

Romanos vertit, ob amissos quosdam equestris ordinis, tribunosque militum, atque unum legatum, et (quod insigne maxime fuit) consulis ipsius vulnus. Ob haec etiam aucta fama (ut solet) ingens 9
terror Patres invasit, dictatoremque dici placebat: nec, quin Cursor Papirius diceretur, in quo tum summa rei bellicae ponebatur, dubium cuiquam erat: sed nec in Samnium nuncium perferri, om- 10

. *Adversae tamen rei fama in Romanos vertit*] Pall. duo codd. MSS. *adversa tamen rei fama in Romanos restitit.* Quo velim involvulos quosdam acrius penetrare, ut exterebrent dignum auribus doctiorum. GEBH. Ita et meorum unus Lov. 3. Nescio, quid alii exterebrare conaturi sint: mihi vero lectio illa ex lapsu scribarum nata videtur. Et forte ejus auctores dare voluerunt *adversa tamen rei fama in Romanos vertitur*, quomodo in Lovel. 2. superest: quod et ipsum vel librarii est commentum, vel interpretis expositio, quo *vertit* hic pro *vertitur* poni inperitiorem lectorem docere voluit. V. ad 2, 62, 2. *adversa tamen rei fama* etiam praeferunt Florent. a m. 2. Leid. ambo, Voss. ambo, Lovel. 1. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Non placet. minus scriptura, quae in Gaertn. obvia erat *adversa tū rei fama.* Mox *ab aminissos quosdam equestris ordinis* Lovel. 3. Praeterea sequens *et* deerat in Lovel. 4.

§. 9. *Ob haec etiam aucta fama, et (ut solet) ingens terror Patres invasit*] *et* redundat. GELEN. Meorum nulli, praeter Harlej. solum, id agnoscunt. *Ob hoc* praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 21, 52, 10. Tum *etiam acta fama* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 21, 61, 4. *etiam avecta fama* Gaertn. *aucta etiam fama* Lovel. 2. Mox *dictatorem dici*, omissa copula, Voss. 2. et Lovel. 3.

Nec, quin Cursor Papirius diceretur, in quo tum summa rei bellicae ponebatur, dubium cuiquam erat] *ne, quin Cursor Papirius diceretur* Lov. 2. et 3. *nec quin igitur Papirius Cursor diceretur* Voss. 2. Displicuit librario cognomen nomini gentili praepositum, quod tamen Livio frequens est. V. ad 30, 1, 9. *dicerentur* male Portug. Deinde *in quo tum fama rei publ. ponebatur* Leid. 2. et Lovel. 1. *in quo tum summa reip. ponebatur* Lovel. 4. in contextu, pro quo *bellicae* in margine subponitur. *exponebatur* Haverk. Tum *cuiquam dubium erat* idem Lovel. 4. *dubium cuique erat* Leid. 2. *Quisque* et *Quisquam* saepe commutantur. V. ad 5, 29, 6. 6, 4, 5. 10, 18, 13. c. 36, 3. et alibi. Verbum *erat* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 10. *Sed nec in Samnium nuncium perferri, omnibus infestis, tuto posse*] Pall. duo *si nec in Samnium nuncium perferri omnibus infensis.* GEBH. Vocula *sed* deficit in Lovel. 3. et a m. 1. in Fragm. Hav. *tamen*, vel *tñ*, pro *in*, praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. (* v. ad 32, 25, 8.) Hinc *Samnitium nuncium* Leid. 1. Gaertn. et Haverk. Deinde *preferri* Voss. 2.

nibus infestis, tuto posse; nec vivere Marcium con-
11 sulem satis fidebant. Alter consul Fabius infestus
privatim Papirio erat: quae ne ira obstaret bono
publico, legatos ex consularium numero mittendos
12 ad eum senatus censuit: qui sua quoque eum, non
publica solum, auctoritate moverent, ut memoriam
13 simultatium patriae remitteret. Profecti legati ad

V. ad 38, 28, 8. *proferri* Haverk. V. ad 5, 4, 12. Denique *omnibus infensis* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et 4. V. mox ad §. seq.

Nec vivere Marcium consulem satis fidebant] *C. Marcium satis fidebant* Portug. et Haverk. *C. Marcium consulem satis fidebant* Fragm. Hav. a m. 2. *Marcium et satis fidebant* Leid. 2.

§. 11. *Infestus privatim Papirio erat*] Vet. lib. *infensus*. SIG. Hanc lectionem, quam Sigonius in contextum recepit, servant etiam Lovel. 4. et Fragm. Hav. a m. 2. Ne tamen probem, obstat tot codicum, et inter eos etiam optimorum, alteram praeferentium consensus. Ita *infestus sanguini civium* 3, 67, 2. *infestus superbiae* c. 68, 1. ubi etiam quaedam vide. *familia infestissima Patribus* 4, 54, 4. *infestus plebei* 22, 35, 3. *infesta senatui plebs* 23, 2, 3. *infestissimus populo Romano* 39, 51, 2. *infestissimus Romanis* 42, 11, 5. *infestus Karthaginiensibus* Auctor Epit. Liv. 48. Passim autem *infensus* et *infestus* commutari solent. Exemplum paullo ante habuimus §. praec. Plura v. ad Livii 2, 46, 7. Mox verba *ex consularium numero mittendos ad eum* exsulant a Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 12. *Non publica solum auctoritate moverent*] Haec constans est lectio omnium meorum codd. neque aliter praeferunt excusi antiqui usque ad Sigonium; qui primus, sive quod ita legendum censeret, sive operarum errore, substituit *auctoritate monerent*, a quo id acceperunt reliqui omnes usque ad Cl. Jac. Gronovium; quum tamen mutationis caussam non addiderit, eam lectionem veriorem esse Hearnio persuadere non potuit; qui, servata ea, quam Sigonius substituit, lectorem monuisse satis habuit, Jac. Gronovium *moverent* edidisse. At codd. Oxonienses et ed. Rom. quibus niti solet, etiam hic diligentius consuluisse oportuerat. Typographos *movere* et *monere* in ed. Sigonii commutasse, mirum non est; quum infinitis locis id etiam scribae fecerint. V. ad 35, 35, 5.

Ut memoriam simultatum patriae remitteret] Pal. pr. *ut memoria simultatium patriae demitteret*. tert. quoque et Camp. editio *simultatium*. V. l. 2, 14. Sic l. 24, 1. *Permista omnium aetatium ordinumque multitudo*. ut et l. 26, 9. *Pluresque omnium generum atque aetatium capiebantur*. ut praeit Pal. pr. Sic reperi in vet. cod. l. 24, 40. *Neque sustinere ultra vim Macedonium posse*. GEBH. *sed ut memoriam* Portug. et Gaertn. *sed ut memoria* Haverk. *ut memoria* Lovel. 3. Tum *simultatium* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 3.

Fabium quum senatusconsultum tradidiſſent, adjeciſſentque orationem convenientem mandatis, consul, demiſſis in terram oculis, tacitus ab incertis, quidnam acturus eſſet, legatis receſſit. nocte deinde 14
silentio (ut mos est) L. Papirium dictatorem dixit: cui quum ob animum egregie victum legati gratias agerent, obſtinatum silentium obtinuit, ac sine re-

Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. quorum auctoritate recepi. Eodem modo optimi codd. etiam supra exhibent 1, 60, 2. et 3, 66, 4. (*39, 44. 9.) Et hac forma elatum nomen probare videtur Voſſius 4. Gramm. 14. Plura similia infra v. ad 45, 3, 6. Sed altera forma *simultatum* exſtat 41, 22, 7. Deinde *patriae mitteret* Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. *patriae dimitteret* Lovel. 3. Nihil mutandum. Infra 39, 5, 5. *Ejusdem collegii alterum e duobus tribunis plebis suas inimicitias remisisse reipublicae.*

§. 13. *Profecti legati ad Fabium consulem*] Ita praeferunt omnes typis exarati usque ad Cl. Jac. Gronovium, qui ultimam vocem omisit: cujus exemplum J. Clericus secutus est. Eamdem vocem omiserunt etiam omnes mei, nisi quod dubitem de Florent. et Klock. ex quibus nihil notatum video. Contra Cl. Hearnius, lectore de scriptura edit. Gronovianae monito, nihil de consensu codd. Oxoniensium subjungit; ut, si diligenter partibus suis functus est, illi potius *τὸ consulem* servare debeant. Forte exiſtimari poſſet, vocem illam sive ejus compendium *cons.* excidiſſe ob similitudinem vocis sequentis *cum*; de quo supra vidimus ad 2, 59, 9. Mihi tamen potius videtur, ut omittatur. Modo enim praeceſſit *Alter consul Fabius*, et mox sequetur *consul, demissis in terram oculis.*

Demissis in terram oculis, tacitus ab incertis, quidnam esset acturus] *demissisque oculis* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *demissis in terra oculis* Leid. 1. Curtius 6, 9. *Demiſſo in terram vultu, adtonito stupentique similis stetit.* 9, 2. *Quumque illi in terram demissis capitibus tacere perseverarent.* Tum *tacitus* deficit in Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *quidnam acturus esset* Florent. Leid. ambo, Voſſ. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quorum auctoritatem secutus sum.

§. 14. *Nocte deinde silentio (ut mos est) L. Papirium dictatorem dixit*] *nocte deinde silenti* Portug. a m. 2. Malc. Sollemne enim in hac locutione eſſe *nocte silentio*, conſtat ex loco Livii supra 8, 23, 15. *Neque facile fuisse id vitium nosci, quum consul oriens nocte silentio diceret dictatorem.* Quod ita accipiendum videtur, dictum fuisse nocte, et quidem silentio. Certe hoc sensu duo illa vocabula accipiuntur apud Caesar. 7. bell. Gall. 28. *Quos ille, multa jam nocte, silentio ex fuga excepit.* Deinde *Papirius dictatorem dixit*, omiſſo etiam praenomine, Lov. 4.

Sine responso ac mentione facta

sponso ac mentione facti sui legatos dimisit, ut adpareret, insignem dolorem ingenti comprimi animo.
15 Papirius C. Junium Bubulcum magiſtrum equitum di-

sui] Haud dubium mihi est, quin legendum sit, *facti sui*, non *facta sui*. MOD. Bonus augur Modius eſſe poterat, cum sic compareat in libris omnibus *facti sui*. Pall. pr. et tert. *sine responso ac monitione facti sui*. sec. *mentione facti sui ita legatos dimisit*. Herodianus 6, [4, 7.] Τοὺς πρέσβεις τῶν Ῥωμαίων ἀπέπεμψεν ἀπράκτους. GEBH. *facta* servant non tantum Harlej. sed et primis edd. proximae Mediol. anni 1480. Tarvis. utraque, easque secutae reliquae usque ad Modium. Verum reliqui scripti et edd. priores recte legunt *facti*. Deinde τὸ *sui* deficit in Portug. et Haverk. Praeterea *sine responsione* Leid. 2. et Lovel. 1. *sine responsu* Leid. 1. Multa nomina, quae nunc secundae declinationis sunt, olim ad quartam pertinuiſſe, supra dictum est ad 4, 9, 6. hic tamen reliquos potius, *responso* servantes, quam unum *responsu* praeferentem, audio. Tum *monitione* Voſſ. 2. et Lovel. 3.

Legatos dimisit, ut adpareret] Vet. lib. *ita legatos dimisit, ut appareret*. SIG. Similiter Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. ac B. At optimi conſtanter particulam, quam Sigonius in contextum recepit, repudiant. Neque etiam ulli editores Sigonii exemplum secuti sunt.

§. 15. *Papyrius D. Junium Bubulcum*] Pro *D.* quidam emendarunt *C. Junium*, qui ter consul fuit: sed poterat et alius eſſe. GLAR. *D. Junium* legunt Lovel. 1. a m. 1. et Harlej. Praenomen omittitur in Flor. Voſſ. 2. Leid. utroque, Lovel. 1. a m. 2. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. ac C. [Veith.] Similiter, quum priores edd. *D. Junium* exhibuiſſent, Aldus etiam praenomen expunxit, ejusque exemplo reliqui usque ad Frobenium, qui anno 1530. subſtituit *C. Junium*; quod praenomen ipsi etiam tribuunt Faſti Capitolini, qui in eo ab annalibus, quos Livius secutus est, in diversa discesserunt, quod proximo post Q. Fabium et C. Marcium consules anno L. Papirium dictatorem et C. Junium magistrum equitum sine consulibus fuiſſe tradant.

Ei, legem curiatam de imperio ferenti, triſte omen diem diffudit, quod Fauciae curiae fuit principium] Haec verba in codice Aldino egregie corrupta habebantur. Nam, pro *diem diffudit*, *diem diffidit* in eo legitur, fortaſſis ex Angeli Politiani eximia iſta scilicet emendatione c. 41. Miscellaneorum; de qua jure cum increpat Guil. Budaeus annotationibus in Pandectas [ad l. 2. Si quis cautionib.] apud quem Budaeum, quid sit *diem diffundere*, copiose explicatum reperies. Admonuit nos ejus loci eximius vir D. Georgius Amelius Marcomannus, compater meus, doctae lectionis ac verae eruditionis columen. In eodem Aldi codice, pro his verbis *quod saucia*, positum erat *qua id efficiat*. At Budaeus legit *Faucia curia*. quod cur faciat, nescio. Porro, quae proxime sequuntur verba, varie leguntur, sed ex quibus nullum elicere potui sensum. Si, quid *curiae* vocabulum hoc loco significaret, planum eſſet, facilius ea intel-

xit: atque ei, legem curiatam de imperio ferenti, triste omen diem diffidit, quod Faucia curia fuit principium, duabus insignis cladibus, captae urbis,

ligerentur. Denique *legis curiatae* aliquoties mentionem facit Livius; at, quae ea sit, nusquam explicat. *Curiata comitia* erant, quando viritim inibantur suffragia per tribuum curias, ut ex Dionysio colligitur, quibus Camillus de exilio revocatus dicitur [apud Livium] 5, [46, 11.] Et *lex* ibidem *curiata lata est*, *dictatorque absens dictus*. GLAR. Curiatis comitiis mandari consuevisse imperium, ex eo intelligi potest, quod Livius aït 5, [52, 16.] *Curiata comitia rem militarem continent.* Et *curiatam legem* latam de imperio Camillo absenti tradendo. Et Cicero contra Rullum [orat. 2, 12.] *Consuli, si legem curiatam non habet, attingere rem militarem non licet.* Et ad Lentulum [1. ad fam. Ep. 9.] *Appius legem curiatam ferre vult.* Erant autem *comitia curiata*, cum populus descriptus in curias suffragabatur. Nomina xxx. curiarum interciderunt. Festus *Tifatae* et *Titiae* meminit; Livius nunc *Fauciae*, quam praerogativam fuisse significat in imperio mandando. Me, ut haec dicerem, coëgit Glareanus, qui se non satis intelligere hunc locum inquit. †. „ Non veretur dicere „ Glareanus, se non omnia in„ telligere. Sigonio vero omnia „ invia sunt pervia scilicet. „ †. SIG. Pal. sec. *triste omen diffudit, quod saucia cura afuit, principium duabus insignibus, captae urbis et Caudinae pacis.* Andreae editio *triste omen diem diffidit.* GEBH. Scribendum esse *Faucia curia*, (et ita dedit Andreas Romae, sed mox vitiarunt) dein *quo utroque anno eadem curia fuerat principium*, diximus 4. Obs. 2. J. FR. GRON. De lege Curiata magna fuit contentio inter Sigonium et Gruchium, quorum de illa scripta in tom. 1. Antiq. Rom. contulit Graevius. Quid sit *diffindere diem*, multi docuerunt, quorum plerosque nominat Jac. Gronov. ad Gellii 14, 2. Adde Victorium et Scaligerum ad Varr. 1. de Re rust. 2. Sigonium 1. de Judic. 28. Interpretes Legum xii. Tab. et Bentl. ad Hor. 2. Serm. 1, 79. qui bilem Gronovii non effugisset, si ante editum ab hoc Gellium Horatium publicasset. Nam non dubium est, quin eum plagii accusaturus fuisset, in Gellio pro *rerum diffissionibus* legentem *dierum diffissionibus:* quod dudum ita legi voluerant Politianus Miscell. c. 41. et post eum Lambinus ad Horat. l. d. Ceterum Gruchius 3. de Comit. 1. *fuit principium* recte exponit, *prima ad suffragium sorte vocata est*, et docet, servatum fuisse, ut curia praerogativa boni ominis esset; atque ideo Papirium postero die auspicia repetiisse, quia prima exierat Faucia curia, quae mali ominis erat. Eodem modo in comitiis tributis tribum praerogativam *principium* vocatam, ostendit in observ. d. l. Gronovius. Quod hic Sigonius significat, nomina xxx. curiarum intercidisse praeter tria, de eo aliter scribit 1. de Ant. jur. civ. Rom. 3. nam ibi apud Festum in *Novae curiae* praeterea quatuor aliarum nomina legi adnotat. DUK. *triste omen diffudit* Portug. et Haverk. quorum prior *triste omen diem distulit* praefert in margine. *triste omen diem diffundit* Gaertn. *triste omen diem diffinit* Harlej. *triste omen diem defidit* Lovel. 3. *triste omen diem difidit* Lovel. 4. *dfinit*, *difidit*, *diffudit*

et Caudinae pacis: quod utroque anno eadem cu-
16 ria fuerat principium. Macer Licinius tertia etiam clade, quae ad Cremeram accepta est, abominandam eam curiam facit.

1 XXXIX. Dictator postero die, auspiciis repetitis, pertulit legem; et, profectus cum legionibus, ad terrorem traducti silvam Ciminiam exercitus nuper

est in quibusdam ex vetustioribus edd. at in Rom. anni 1472. et Parm. *diffidit*, quomodo et reliqui servant Msti. Recte. Plura de hac locutione v. apud Cl. Jac. Gronov. ad Gellii 14, 2. et quos ibi laudavit. Deinde *qua id faciat curia fuit principium* Leid. 1. *qua idem faciat cura fuit principium* Lovel. 4. *quia idem faciat curia fuit principium* Voss. 2. et Lovel. 3. *qua id effecerat curia fuit principum* Leid. 2. pro quo *effeciat* est inter versus adscriptum. neque aliter habent Lovel. 1. et 2. nisi quod posterior *efficiat* praeferat. *idem quod Saucia cura fuit principium* Gaertn. *quod Saucia cura fuit principum* Haverk *quod Saucia curia fuit principium* Hearnii Oxon. N. B. et C. *quod Faucia curia fuit quia inde Faucia curia principium* Neap. Latinii. *quo Faucia curia fuit principium* Fragment. Hav. a m. 2. priori scriptura penitus erasa. *quod Faucia curia fuit principium* Florent. Voss. 1. Klock. Portug. et Harlej. quomodo etiam est in edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Ejus loco proxime secutae dederunt *Saucia curia*, quod Sigon. probare videtur 1. de Ant. jur. civ. Rom. 3. et 2. de Ant. jur. prov. 1. Ei deinde *Fauciae curiae* substituit ed. Froben. anni 1531. quod usque ad Gronov. recte *Faucia curia* emendantem, et ex Fragmentis legum superstitibus inlustrantem 4. Obs. 1. obtinuit. Auctoritatem sequor Gronovii. Mox *duabus insignibus cladibus* Portug. Gaertn. Haverk. et quaedam ex vett. edd. eodem errore, quo *penatibus*, pro *penatis* vel *penates*, et similia plura ejus generis data esse in Mstis, infra videbimus ad 22, 8, 7. Vel etiam origo erroris esse potest illa, quam supra dedi ad 6, 3, 8.

Quod utroque anno ejusdem curiae fuerat principium] Recte etiam hic Gronovius legendum conjecit *eadem curia fuerat principium*; quod tamen, quia nullum codicem auctorem habebat, in contextum recipere ausus non est. Verum quum partim eo ducant vestigia quorumdam Mstorum, (nam *ejusdem curia fuerat principium* est in Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *ejusdem curia fuerit principium* in Gaertn.) partim idem illud obvium fuerit in Lovel. 4. ei in contextu locum dare, et alteri substituere non dubitavi. [*quod utrimque anno ejusdem curiae* Veith.]

§. 16. *Macer Licinius tertia etiam clade, quae ad Cremeram accepta est, abominandam*] Pall. pr. ac tert. *Macer Licinus tertiae etiam cladis, quae ad Cremeram accepta est, abhominandam eam curiam fecit.* GEBH. Pall. duo *tertiae etiam cladis.* Quod forte haud spernendum. Potest enim intelligi *nomine*, vel *crimine*. J.

scriptis, ad Longulam pervenit: acceptisque a Marcio 2
consule veteribus militibus, in aciem copias eduxit. nec hoſtes detrectare visi pugnam. inſtructos deinde armatosque (quum ab neutris proelium inciperet) nox obpreſſit. Quieti aliquamdiu, nec suis diffiden- 3
tes viribus, nec hoſtem spernentes, ſtativa in propinquo habuere. Interea res in Etruria geſtae. 4

FR. GRON. Pall. consentiunt Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Haverk. quod, ut Gronovius monuit, suppleri potest *nomine*, *crimine*, vel *caussa* subintellectis. V. Sanctium in Minerv. 4, 4. p. 561. ubi laudat haud diſſimile ex Virgil. 11. Aen. 126.

> *Juſtitiaene prius mirer, belline laborum?*

ubi videndi sunt docti interpretes. Quaedam etiam similia videri poſſunt apud Vechner. 1. Hellenol. part. 2, 18. num. 8. *tertiae etiam clade* est in Leid. 1. *tertia etiam clades* in Leid. 2. et Lovel. 1. Praeterea *Macer Licinus* Voſſ. 2. *Marcellinus*, una voce pro duabus, Klock. [*eam* omittit Veith.]

§. 1. *Legionibus ad terrorem traducti silvam Ciminiam exercitus nuper scriptis*] *traductis* Voſſ. 2. Lovel. 3. et Gaertn. *traductus* Lovel. 2. *traditus* Lovel. 4. Tum *silvam Comminiam* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Hinc *nuper scripti* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Haverk. Fragm. Hav. cum quibusdam ex antiquis edd. *nuper scriptus* Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Gaertn. Mox verbum *pervenit* non adparet in Leid. 1.

§. 2. *Acceptisque a Marcio consule veteribus militibus*] *acceptisque ab M. consule* Haverk. *acceptisque armatis ab consulibus* Portug. in contextu, recepta lectione margini adscripta. Τὸ *militibus* deficit in Lovel. 4. Mox *in acie copias eduxit*, pro *in aciem*, Voſſ. 2. et Lovel. 3.

Nec hoſtes detrectare visi pugnam] *detractare* Florent. Voſſ. 2. Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Gaertn. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 34, 15, 9. *detractavere pugnam*, media voce omiſſa, Lovel. 2. *detrectavere pugnam* Hearnii Oxon. C. *nisi*, pro *visi*, ejusdem codex N. et Gaertn. Ita quoque praefert ed. Mediol. anni 1505. Quae lectio non displiceret, si plures ac fide digniores codd. eam probarent. Solent autem hae voces in Mſtis commutari. V. ad 4, 40, 2.

Quum ab neutris proelium inciperetur] Vet. lib. *inciperet*. SIG. Pall. tres, et Camp. ed. *inciperet*. GEBH. *inciperet* etiam omnes mei, nisi quod *inciperetur* sit in solo Harlej. et ex uno Florent. nihil moneatur, ut is quoque ita legere videatur. Contra Hearnius ex solo Oxon. L. 1. *inciperetur* proferendo reliquos *inciperet* tueri, tacitus agnoscit. Ultimae literae *ur* saepe in Mſtis perperam vel adduntur, vel omittuntur. V. ad ad 39, 22, 8.

§. 3. *Nec suis diffidentes viribus, nec hoſtem spernentes, stativa in propinquo habuere*] *nec sui diffidentes viribus* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *nec suis defidentes viribus* Fragm. Hav. *nec suis fidentes vi-*

nam et cum Umbrorum exercitu acie depugnatum est; (fusi tamen magis, quam caesi, hostes, quia
5 coeptam acriter non tolerarunt pugnam) et ad Vadimonis lacum Etrusci, lege sacrata coacto exercitu, quum vir virum legisset, quantis numquam alias
6 antea simul copiis, simul animis, dimicarunt: tanto-

ribus Leid. 2. *nec suis Fidenates viribus* Lovel. 1. Tum *in propinqua habuerunt* Gaertn.

§. 4. *Nam et cum Umbrorum exercitu acie depugnatum est*] Non est dubium, quin praecedentia verba de dictatore in Samnio res agente sint dicta: et nunc de Umbris sine ulla digressionis nota loquitur, eosque fusos aït, de quibus postea dicturus est, *Tranquillas res jam Hetruscis turbavit repentina defectio Umbrorum, gentis integrae a cladibus belli.* Quare suspicor, pro *Umbris* populum hic aliquem Samnitium legendum; etiamsi mihi non liquet, quis substituendus.deinde novam digressionem incipiendam, *Et ad Vadimonis lacum* etc. quomodo Livius saepius orditur. GLAR. Transit a bello Samnitium ad res in Etruria cum Umbris et Etruscis gestas, adhibita particula *Nam*; quod mirabile mihi cum videretur, inspexi veteres libros diligentius, quorum alios ita habere inveni, ut vulgo legitur; alios ita: *Nam et cum Umbrorum exercitu acie depugnatum est, fusi tamen magis, quam caesi hostes, quia coeptam acriter non tolerarunt pugnam. Interea res in Etruria gestae. et ad Vadimonis lacum Etrusci.* Tum intellexi, caussam admirationis meae probabilem esse. Deesse enim huic transitioni haec verba: *Interea res in Etruria gestae*, quae in veteribus libris luxata erant. Itaque ita lege: *Interea res in Etruria gestae. nam et cum Umbrorum exercitu acie depugnatum est*, etc. *Et ad Vadimonis lacum Etrusci.* Conjungit enim Umbrorum Etruscorumque, ut ante, bellum. Hinc temere Glareanus mendum esse putavit in voce *Umbrorum*; quos Samnitium populos esse voluit, et ad Samnitium bellum referenda haec esse. † „Glareanus non est „Geographiae tam imperitus, „ut Umbros Samnites credat; „nec hoc dixit, sed hoc loco pu„tat aliud nomen substituendum. „†. SIG. Pal. sec. *Nam et Umbrorum exercitu acie depugnatum est. Fusi tamen magis, quam caesi hostes, qui inceptam acriter non tolerarunt pugnam. Interea res in Etruria gestae, et ad Vadimonis lacum.* Quam lectionem et Campanus obicit nobis, sed alio ordine: *Interea res in Etruria gestae. Nam et cum Umbrorum exercitu acie depugnatum est. Fusi tamen magis, quam caesi hostes* etc. Quod dum profert Sigonius, quasi a se inventum, nimium ambitiose suo solemni facit. GEBH. Voces *Interea res in Etruria gestae* post voces *non tolerarunt pugnam* rejiciuntur etiam in Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. [Veith.]Ibidem etiam interponuntur in Klock. sed paullo auctiores hoc modo, *Interim ab Fabio consule in Etruria res feliciter gestae.* In reliquis codd. illa omnia non adparent; nisi quod in uno Florent. ante illa *nam et cum*

que irarum certamine gesta res est, ut ab neutra parte emissa sint tela. gladiis pugna coepit, et, acerrime commissa, ipso certamine, quod aliquamdiu anceps fuit, accensa est: ut non cum Etruscis toties victis, sed cum aliqua nova gente, videretur dimicatio esse. Nihil ab ulla parte movetur fugae: 7

Umbrorum exercitu adscripta sit vox *Etruriae* a m. 2. Locum ex conjectura recte restituit Sigonius, cui insignem injuriam fecisse existimo Gebhardum, insimulando quasi restitutionem hujus loci deberet editioni Campani: quod crimen ut verisimile fieret, illam ab eo visam fuisse, antea probandum fuerat. Ceterum *cum Umbrorum acie depugnatum est*, omisso τῷ *exercitu*, quaedam ex edd. vett. invitis tamen scriptis et Rom. anni 1472. ac Parm. qui recte servant. V. infra ad Epit. Liv. 73. *aciem depugnatum est* Florent.

Quia coeptam acriter non tolerarunt pugnam] *qui acceptam* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. *quia acceptam* Lovel. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *quia inceptam* Haverk. [*quia dum certatur acriter* Veith.] Tum *toleraverunt pugnam* Lovel. 2. *tolerarunt pugnam aliter* Portug.

§. 5. *Et ad Vadimonis lacum*] Polybius 2, [20.] 'Ουάδμονα λίμνην vocat. SIG. Locum Polybii corruptum, et 'Ουαδίμονα scribendum esse, conjicit Cluverius 2. Ital. Ant. 3. p. 552. ubi plura de hoc lacu videnda. Mendose *et ad vanum nonis latum* legit Lovel. 3. *Vademonis* Gaertn. De *lege sacrata*, qua Etrusci exercitum coëgerunt, v. ad 4, 26, 3.

Coacto exercitu] Pal. pr. *coapto exercitu*. GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. sollemni errore scribarum, qui saepe *actus* et *aptus* in Mstis commutarunt. V. ad 40, 13, 6.

Quum vir virum legisset] Quid sit apud veteres auctores *vir virum legit*, declarant Petr. Victorius 18. Var. Lect. 19. Turneb. 25. Advers. 7. et Dodwell. Praelect. Camden. ad Spart. Hadr. 18, 4. Vox *quum* deficit in Voss. 2.

Quantis numquam alias ante simul copiis] *umquam alias* Leid. 2. Deinde *alias antea* Voss. ambo, Leid. ambo, Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 40, 12, 3.

§. 6. *Res gesta est, ut ab neutra parte emissa sint tela*] *gesta res est* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et edd. vett. quem ordinem Basileenses demum anno 1539. mutarunt. Deinde *emissas in tela* Florent. literis male in suas voces contributis, et finali vocis *sint* elisa ob initialem vocis sequentis. *a neutra parte* etiam Leid. 1. Lovel. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. Mox *commissa est in ipso certamine* Lovel. 4. in quo *est* a manu altera deletum est. Deinde *in aliqua nova gente*, pro *cum aliqua*, Lovel. 3.

§. 7. *Cadunt antesignani: et, ne nudentur pugnatoribus signa*] Legendum *propugnatoribus*. GELEN. De *antesignanis* v. Lipsium 4.

cadunt antesignani: et, ne nudentur propugnatori-
8 bus signa, fit ex secunda prima acies. Ab ultimis deinde subsidiis cietur miles: adeoque ad ultimum laboris ac periculi ventum est, ut equites Romani, omissis equis, ad primos ordines peditum per arma, per corpora evaserint: ea velut nova inter fessos ex-
9 orta acies turbavit signa Etruscorum. Secuta deinde inpetum eorum, utcumque adfecta erat, cetera

de Milit. Rom. dial. 3. Schel. ad Hygin. p. 1052. seq. et Gronov. ad Livii 23, 29, 3. DUK. Ita etiam legunt omnes mei. Infra 37, 11, 11. *Navis rostris icta subprimitur: telis obruuntur propugnatores.* Insuper *cadunt ante signa* Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *cadunt ante insigna* Lovel. 3. Deinde *ne videntur* Gaertn. et Portug. a m. 1. *ne viderentur* a m. 2. quomodo etiam praeferunt Lovel. 4. et Haverk. Sed quatuor postremae voces exsulant ab Hearnii Oxon. L. 1. Paullo ante *moveretur*, pro *movetur*, Florent. V. infra ad 39, 52, 6.

§. 8. *Cietur miles*] *citetur miles* Voss. 1. et Lov. 1. Mox *ad ultimum laboris ac periculi eventum*, pro *ventum*, Leid. 2.

Omissis equis, ad primos peditum per arma, per corpora evaserint] Pall. pr. tert. et Camp. ed. *ad proximos ordines.* sec. *ad primos ordines peditum.* Andreae ed. *ad proximos peditum.* GEBH. Hic jam olim ambigui fuere. Apud primum invenio Frobenium, quod editur. Thuan. Andreas, Becharius, Asc. Mog. *ad proximos peditum.* Duo Pall. et Campanus *ad proximos ordines per arma.* Aldus et Juntas cum Chiflet. et Voss. altero *ad proximos ordines peditum per arma.* Tertius denique Pall. Voss. prior, et Busl. *ad primos ordines peditum per arma per corpora evaserint.* Et haec maxime probanda videtur lectio. 10, [5, 6.] *Reliquerat intervalla inter ordines peditum, qua satis laxo spatio equi permitti possent.* Et rursum [c. 33, 2.] *Vixdum satis aptatis armis in ordines eunt.* Nisi τὸ *peditum* abesse malis. Caesar 7. bell. Gall. [62.] *Ab sinistro, quem locum duodecima legio tenebat, quum primi ordines hostium transfixi pilis concidissent, tamen acerrime reliqui resistebant, nec dabat suspicionem fugae quisquam.* Curtius 7, [4.] *Satibarzanes in primos ordines adequitavit, demtaque galea* etc. J. FR. GRON. *ad proximos ordines peditum* Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. Fragm. Hav. Neap. Latinii, et Hearnii Oxon. N. in margine. *ad primos ordines equitum* Hearnii L. 2. *ad primos ordines peditum* Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. Haverk. et Hearnii L. 1. B. et C. *ad primos proximos ordines peditum* Gaertn. utraque lectione simul juncta; quod hujus codicis librario familiare esse, saepius vidimus. Probum esse, *ad primos ordines peditum*, Gronovio adsentior; eaque lectio verior videtur illa, quam etiam ferri posse putabat, et in pr. ed. notarum unice probabat *ad primos ordines per arma, per corpora evaserint.* Vox enim *peditum*, exce-

multitudo tandem perrumpit ordines hostium. Tunc 10
vinci pertinacia coepta, et averti manipuli quidam:
et, ut semel dedere terga, etiam certiorem capessere
fugam. Ille primum dies fortuna veteri abundantes 11
Etruscorum fregit opes. caesum in acie, quod roboris fuit; castra eo inpetu capta direptaque.

XL. Pari subinde periculo gloriaeque eventu bellum 1
in Samnitibus erat; qui, praeter ceteros belli adpara-

ptis duobus scriptis unoque edito, omnium reliquorum testimonio firmatur, et *primi ordines* simpliciter plerumque notant centuriones primorum ordinum. V. Gronov. ipsum ad Liv. 30, 4, 1. At *primi ordines peditum* sunt pedites in prima acie pugnantes. Ad hos usque penetrarunt equites, eorumque locum subiere; et ita nova velut acies exorta est. *primus* autem et *proximus* saepissime in Mstis confunduntur. V. ad 5, 47, 5. Mox *inter fusos*, pro *inter fessos*, Leid. 2.

§. 9. *Secuta deinde inpetum eorum, utcumque adfecta fuerat*] Pal. sec. *ut tum affecta erat.* tert. *utcumque affecta erat.* Campanus *ut quocunque affecta erat.* GEBH. Commodius *erat*, ut Flor. Rott. Helm. duo Vossiani, Thuan. tres Pall. Mureti codices. J. FR. GRONOV. *erat* etiam superest in Hearnii Oxoniensibus, et omnibus nostris, nisi quod ea vox exsulet ab uno Leid. 2. Verum insuper *ut tum affecta* Haverk. [Veith.] *ut cum affecta* Portug. *utcumque affecta* Gaertn. V. ad 5, 18, 4. Praeterea *Secuta deinde inpetu eorum* Florent. Leid. 1. Lov. 2. et Fragm. Hav. *Secura deinde inpetu eorum* Gaertn.

Tandem perrumpit ordines hostium] *perrupit* Voss. 2. et Gaertn. V. ad hujus lib. c. 37, 9. *prorumpit* Haverk. V. ad 9, 43, 15. *prorupit* Lovel. 2. Hinc *hostium ordines* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 10. *Tunc vinci pertinacia coepta, et averti manipuli*] *Tum vinci pertinacia coepta* Leid. 1. et Lovel. 4. V. ad 2, 12, 15. *Tunc vinci a pertinacia coepta* Gaertn. *Tunc vinci pertinacia coepti* Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *adverti manipuli* Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Male. V. ad 1, 37, 3. Verba haec saepissime confundi, supra monitum est ad 6, 23, 8. Mox τὸ *et* deficit in Haverk.

§. 11. *Fortuna veteri abundantes Etruscorum fregit opes*] *fortuna vetere* Leid. 2. Portug. Haverk. et Lovel. 2. ac 3. V. ad 10, 18, 8. *fortunā v'teri*, seu *fortunam verteri*, Gaertn. *fortuna vertere* Voss. 2. *fortuna vertente* Fragm. Hav. Tum *fregerit* Leid. 2. V. ad 40, 14, 11. Tandem *caesum in acie id, quod roboris fuit* idem Leid. 2. Sed pronomen *id* melius abest a reliquis scriptis.

§. 1. *Pari subinde periculo gloriaeque eventu bellum in Samnitibus erat*] *Pari deinde periculo* Harlej. cui nullus consensit. Hinc *periculo, gloriaque et eventu* Lovel. 2. *periculo gloriaeque eventum* Portug. Deinde *bellum* deerat in Fragm. Hav. a m. 1. Tum *in Samnitum erat* Haverk. Mox *fecere*, pro *fecerunt*, Lovel. 4.

tus, ut acies sua fulgeret novis armorum insignibus,
2 fecerunt. Duo exercitus erant: scuta alterius auro, alterius argento caelaverunt. Forma erat scuti: summum latius, qua pectus atque humeri teguntur, fastigio

§. 2. *Forma erat scuti*] Athenaeus l. 6. in fine auctor est, Romanos a Samnitibus usum scuti didicisse. Scaliger in Conjectan. ad Varr. p. 61. scribit, eum sequi opinionem Livii. Sed neque hic, neque alibi in Livio quidquam de ea re legitur, et Lipsius 3. de milit. Rom. dial. 2. firmis argumentis refellit hanc opinionem. Itanum Samnitem primum scutum fabricasse, tradit Clemens Alex. 1. Strom. p. 307. et ex eo Euseb. 10. Praepar. 6. In collectaneis ad Clementem adnotatur, Janum Parrhasium in reb. quaes. per epist. p. 129. in utroque legere *Τριτανον* e Plinio, qui 7. H. N. 20. *Tritanum in gladiatorio ludo Samnitium armatura celebrem fuisse* dicit. Videtur quidem Clemens de eodem loqui, quem Plinius memorat; sed simul putasse, Samnitem natione fuisse, quem Plinius ex eo genere gladiatorum, qui *Samnites* vocabantur, fuisse significat. Quod porro dicit, hunc primum scutum fabricasse, id Parrhasius et Scaliger de scuto gladiatorum Samnitium interpretantur. Si usquam a Latinis scriptoribus proditum est, Tritanum hujus inventorem fuisse, tamen mihi probabile videtur, Clementem, rerum Graecarum, quam Romanarum, peritiorem, verba eorum perperam de scuto in universum accepisse. De Tritano, sive Tritanno, gladiatore Samnite, agit etiam Salmas. ad Vopisci Firm. 4. et in Exercit. Plin. p. 26. ed. Traj. DUK.

Summum latius, qua pectus atque humeri teguntur, fastigio aequali] Arma Samnitium inlustravit Lipsius 2. Saturn. dial. 11. Ceterum *ad summum lata* Lovel. 2. [Veith.] Male. Livius indicat, summum scutum latius fuisse, quam imum. *Summum* scutum est summa pars scuti. Ita 2, 7, 6. *Aedificabat in summa Velia*. 9, 2, 9. *Praesidium etiam in summo saltu conspicitur*. Ita *extremus annus* est extrema pars anni, *prima urbs* prima pars urbis. V. ad 3, 29, 8. *ad summum lata* librario placuisse videtur, ut referatur ad praecedens *forma*, quia mox sequitur *ad imum cuneatior*. Sed *summum latius* superest in omnibus reliquis, nisi quod *latus* sit in Portug. a m. 2. et in Haverk. Sed haec mutatio constructionis quam maxime Liviana esse videtur, cui orationem omnibus modis variare admodum est familiare. Tum *quo pectus* Voss. 2. *quam pectus* Leid. uterque, Lovel. 1. 4. et Gaertn. Deinde *umeri* Florent. quomodo etiam in antiquissimo Msto Virgilii, in bibliotheca Medicaea servato, scriptum obcurrere, Cl. Salvinius ad oram edit. Livianae, in quam variantes cod. Florent. conjecit, monuit. V. ad 8, 8, 10. Insuper *fastidio aequali* Florent. Leid. 1. et Klock. Paullo ante *caelaverant*, pro *caelaverunt*, Fragm. Hav. a m. 2.

Id imum cuneatior, mobilitatis caussa] *ad unum* Lovel. 1. et 2. solito scribarum errore, de quo

ſtigio aequali; ad imum cuneatior, mobilitatis caus-
sa. spongia pectori tegumentum: et siniſtrum crus 3
ocrea tectum. galeae criſtatae, quae speciem magni-
tudini corporum adderent. tunicae auratis militibus
versicolores, argentatis linteae candidae. his dex-

v. ad 8, 6, 2. Tum *cuneato* R/ Harlej. *cunctatior* Voſſ. 2. Lovel. 3. 4. et Haverk. Infra 44, 4, 4. *Jugum montis, in anguſtum dorsum cuneatum, vix ternis ordinibus armatorum in fronte patuit.* Et eo sensu *cuneus* 37, 31, 8. *Coït deinde ex utraque parte in artiorem velut cuneum. Lamptera ipsi adpellant.* Errori caussa extitit similitudo literarum *c* et *e* in scriptura Longobardica, de qua re infra v. ad 39, 35, 8.

§. 3. *Spongia pectori tegumentum*] V. Lips. Saturnal. Serm. 2. dial. 11. ubi aït, spongiam eſſe, quam in nota feminei sexus, qui gladiatoriam exercebat, vocet Juvenalis *baltheum* Sat. 6, [255.]

Quale decus, rerum si conjugis auctio fiat,
Baltheus, et manicae, et criſtae, crurisque siniſtri
Dimidium tegmen.

KLOCK. *tegimentum* Lovel. 2. *tegmentum* Lovel. 4. V. ad 36, 32, 6.

Galeatae criſtae, quae speciem magnitudini corporum adderent] Ridiculum erratum, pro *galeae criſtatae*. GELEN. Quidam emendarunt *galeatae criſtae*. temere, meo quidem judicio. Videndum est etiam, quam bene habeant, quae praecedunt, verba, *Spongia pectori tegumentum*. neutrum enim intelligo. GLAR. *galeatae criſtae* primum vidi in ed. Mediol. anni 1480. Ante eam Rom. ed. anni 1472. et eo ipso anno 1480. publicata Parm. recte praeferunt *galeae criſtatae*. Neque aliter est in Mſtis omnibus, nisi quod *galea criſtaque speciem magnitudini corporum addiderunt* sit in Lovel. 2. *galeae criſta*, sc. tectae, quod ex praecedenti repetendum, in Leid. 1. *galeaeque criſtatae* in Voſſ. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *et galeae criſtatae* in Harlej. et Haverk. *addiderunt* etiam idem Haverk. praefert; sed ea vox exsulat a Gaertn.

Tunicae auratis militibus versicolores, argentatis linteae candidae] *aureatis militibus* Voſſ. 2. et Leid. 2. *auratis monilibus* Lovel. 2. Tum *colores*, duabus prioribus syllabis omissis, Voſſ. 2. et Lovel. 3. Deinde *argentate lineate candide* Lovel. 2. *argentatis linteae Caudinae* Haverk.

Illi in siniſtro consiſtunt] *illi siniſtro consiſtunt* Hearnii Oxon. B. Mox hoc ipso capite. *Dextro ipse cornu consiſtit: siniſtro praefecit magiſtrum equitum.* At reliqui omnes vulgatum tuentur. Supra 7, 34, 8. *Et ipse in summo conſtitit vertice.* ubi perperam etiam ab uno cod. aberat praepositio. alia ad eum locum dicta sunt. (*35, 35, 11.) Hic vero praepositio, per compendium hoc modo ĩ notata, excidit ob vocis praecedentis literam finalem. V. ad Livii 35, 8, 9.

§. 4. *Doctique a ducibus erant, horridum militem esse debere*] *docti a ducibus erant* Leid. 2. et Lovel. 1. *doctique a duce erant* Lovel.

4 trum cornu datum: illi in siniſtro consiſtunt. Notus
jam Romanis adparatus insignium armorum fuerat;
doctique a ducibus erant, *horridum militem eſſe debe-*
re; non caelatum auro et argento, sed ferro et animis
5 *fretum. quippe illa praedam verius, quam arma, eſſe;*
nitentia ante rem, deformia inter sanguinem et vulnera.
6 *Virtutem esse militis decus, et omnia illa victoriam sequi;*
et ditem hostem quamvis pauperis victoris praemium esse.
7 His Cursor vocibus inſtinctos milites in proelium
ducit. dextro ipse cornu consiſtit; siniſtro praefe-

2. et Harlej. Tum *horridum Romanum militem esse debere* Lovel. 2.

Non caelatum auro et argento, sed ferro et animis fretum] Ita edidit Cl. Jac. Gronovius, cum antea circumferretur *auro argentoque*. Sed Gronovio adsentiuntur plerique meorum. Nam *caelatum aurove argento* tantum, ab illis in diversa abeuntes, praeferunt Leid. 1. et Lovel. 2. *auro vel argento* Harlej. at voces *auro et argento, sed ferro et animis fretum* non comparent in Voſſ. 2. et Lovel. 3. Contra Hearnius, ex solo Oxon. L. 2. laudans *auro vel argento*, et in contextu servans *auro argentoque*, etiam reliquos codd. ita exhibere tacite indicat. Praeterea *ferro et armis* Haverk. V. ad 22, 5, 8.

§. 5. *Quippe illa praedam verius, quam arma, esse*] *quippe illam praedam* Harl. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *quippe illa praeda* Leid. 1. et Gaertn. Ex quo fonte utraque vitiosa scriptura profluxerit, dictum est supra ad 6, 3, 8. V. etiam mox ad §. seq. Deinde *et verius*, priori vocula male inserta, Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *esse* deficit in Lovel. 4. cujus loco *est* legit Haverk. Mox *defortia*, pro *deformia*, Leid. 1.

§. 6. *Virtutem esse militis decus*] *Et virtutem* Leid. 2. Tum *esse militibus decus* Haverk. Mox *ditem hoſtem quemvis* Gaertn. Etiam *omnia illam victoriam sequi*, pro *omnia illa*, Florent. Et hic etiam error ex eodem fonte promanavit, ex quo duo §. praec. indicati.

§. 7. *His Cursor vocibus inſtinctos milites in proelium ducit*] *instructos milites* Voſſ. 2. Leid. 2. Lovel. 3. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. Neque aliter in Pall. tribus sibi obvium fuiſſe, Gebhardus teſtatur supra ad Livii 5, 15, 10. qui inde *inſtrictos* legendum eſſe conjicit. Mihi vulgatum minime mutandum videtur; et potius exiſtimo, *inſtructos* ortum esse ex errore scribarum, qui eam vocem et *inſtinctus* paſſim commutarunt. Exempla v. ad Livii 4, 32, 2. d. lib. 5, 15, 10. 6, 14, 9. et 10, 14, 6. Adde Cel. Burmann. ad Nason. 6. Faſt. 597. ad Suet. Caes. 19. Oudend. ad Lucani 5, 149. et quae notavi ad Silii 8, 244. Mox *praeficit*, pro *praefecit*, Leid.

cit magiſtrum equitum. Simul est concursum, in- 8
gens fuit cum hoſte certamen; non segnius inter di-
ctatorem et magiſtrum equitum, ab utra parte vi-
ctoria inciperet. Prior forte Junius commovit ho- 9
stem, laevo dextrum cornu, sacratos more Samni-
tium milites, eoque candida veſte et paribus cando-
re armis insignes. *eos se Orco mactare* Junius dicti-
tans, quum intuliſſet signa, turbavit ordines, et haud
dubie inpulit aciem. Quod ubi sensit dictator, *Ab* 10
laevone cornu victoria incipiet? inquit, *et dextrum cor-*

2. et Lovel. 4. quomodo forte dederunt librarii, quod praecedat *consistit.* Verum ad 3, 46, 9. praesens et perfectum saepe conjungi, dictum est. [*constitit* pro *consistit* Veith.]

§. 8. *Non segnius inter dictatorem et magiſtrum equitum, ab utra parte victoria inciperet*] *num segnius* Haverk. *non signius* Lovel. 2. qui etiam mox vocem *equitum*, aut certe majorem ejus partem, omisit, ultima tantum syllaba *tum* superſtite. Deinde *ab utraque parte* Voſſ. 2. Leid. 2. Lovel. 1. a m. 1. Lovel. 4. Harlej. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 8, 6, 13. Insuper *inceperat* Portug. a m. 2. qui paullo ante etiam praefert itidem a m. 2. *Simul concursum*, omisso verbo intermedio. *Simul est concursurum* Florent. a m. 1.

§. 9. *Laevo dextrum cornu, sacratos more Samnitium milites, eoque candida veſte*] *laevo cornu dextrum* Leid. 2. et Lovel. 1. *laevo dextro cornu* Lovel. 4. Tum *sacerdos more Samnitium* idem Lovel. 4. qui etiam obfert *eosque candida veſte.* [ita Veith.] Mox *passibus candore armis*, pro *paribus*, Voſſ. 2. et Lovel. 3. *patribus candore armis* Leid. 1. *paribus ardore animis* Lovel. 4. a m. 1. *armis* a m. 2.

Eos se Orco mactare Junius dictitans, quum intulisset signa] *eos se corto mactare* Lovel. 1. *eos se corco mactare* Leid. 2. et Voſſ. 1. in contextu, in cujus margine pro varia lectione adscriptum erat *eos seorsum aptare*; quod idem etiam a m. 2. in Florent. adscriptum est. sed *eos seorsum actare* legunt Voſſ. 2. Lovel. 3. 4. Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *eos seorsum artare* Lovel. 2. *seorsum* etiam praeferunt Harlej. Haverk. et Portug. in contextu. Deinde *indictitans* Haverk. *dicitans* Lovel. 1. a m. 1. Tum *inpulissent ordines* Leid. 1. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm.

§. 10. *Ab laevone cornu victoria incipiet, inquit*] *Ab laevo cornu* Leid. 1. a m. 2. et Fragm. Hav. *Alienone cornu* Gaertn. *Ab laevo cornune* Lovel. 1. Tum *victoria inciperet* Harlej. Gaertn. et Portug. a m. 1. in quo *incipiat* interpolavit manus altera. Verba autem *victoria incipiet, inquit, et dextrum cornu* deficiunt in Voſſ. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. ac 4. cul-

nu, dictatoris acies, alienam pugnam sequetur, non
11 *partem maximam victoriae trahet?* Concitat milites. nec peditum virtuti equites, aut legatorum studia
12 ducibus cedunt. M. Valerius a dextro, P. Decius ab laevo cornu, ambo consulares, ad equites in cornibus positos evehuntur: adhortatique eos, ut partem secum capesserent decoris, in transversa la-

pa scribarum, quibus fraudi fuit repetitio vocis *cornu.* V. supra h. lib. c. 11, 11. Mox *et per dextrum cornu*, addita praepositione, est in Lovel. 2.

Alienam pugnam sequetur, non partem maximam victoriae trahet] *alienam pugnam sequitur* Lovel. 4. et Gaertn. *alienam sequetur pugnam* Portug. et Haverk. *sequentur* Mediol. ed. anni 1480. et quaedam aliae, scriptis et editis vetustioribus invitis. Tum *ut partem maximam victoria trahet* Lovel. 2. *victoria* etiam Voff. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Harlej. et Gaertn. *non partam maximam victoriam trahet* Lovel. 4.

§. 11. *Nec peditum virtuti equites*] *eques* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. N. quod probari posset exemplo eorum, quae infra dicentur ad 35, 40, 6. quo minus tamen genuinum judicem, optimorum codicum diffensus efficit. Paullo ante *Concita*, pro *Concitat*, Lovel. 4. et Gaertn. *Concitati* Lovel. 2.

§. 12. *M. Valerius a dextro, P. Decius ab laevo cornu* etc. *ad equites* etc. *evehuntur*] Valerii praenomen exsulat a Voff. 1. Leid. utroque, Lovel. 1. 2. et Hearnii Oxon. C. Verum cur minus eo adpellaretur, quam sequens P. Decius? Tum *a dextro cornu*, ultima voce addita, Harlej. quam ex glossa receptam esse, sponte patet. Hinc *a laevo* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Harlej. Gaertn. et Haverk. Deinde *vehuntur* Voff. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Harlej. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. Hearnii Oxon. L. 2. B. N. (in cujus posterioris margine tamen *evehuntur* adscriptum legitur) et editi ante Aldum. *invehuntur* Fragm. Hav. a m. 1. Male. *Evehere* in his proprium verbum. Supra 4, 33, 7. *Calcaribus subditis evectus effreno equo in medios ignes infertur.* 5, 36, 7. *Evectus extra aciem equo ducem Gallorum occidit.* 22, 45, 3. *In stationem quoque pro vallo locatam atque ipsas prope portas evecti sunt.* 29, 34, 12. *Incaute se evehentes Masinissa excipiebat.* 31, 35, 5. *Equites ut semel in hostem evecti sunt.* Et quidem *evehuntur ad equites*, nempe ex ordine, in quo antea constiterant. Eadem forma in re navali dixit infra 37, 15, 9. *Placuit tamen Regillum tota classe evehi ad portum Ephesi.* Et ita *evocare ad conloquium* ejusque generis alia Livio familiaria sunt, de quibus supra v. ad 4, 10, 1.

Ut partem secum capesserent decoris, in transversa latera hostium incurrunt] *caperent* Leid. 2. Male. Infra 31, 28, 4. *Ad Rhodios quoque missi legati, ut capesserent partem belli.* 2, 6, 8. *Decorum erat tum ipsis capessere pugnam duci-*

tera hoſtium incurrunt. Is novus additus terror 13
quum ex parte utraque circumvaſiſſet aciem, et ad
terrorem hoſtium legiones Romanae, redintegrato
clamore, intuliſſent gradum, tum fuga ab Samnitibus
coepta. Jam strage hominum armorumque insignium 14
campi repleri; ac primo pavidos Samnites caſtra
sua accepere: deinde ne ea quidem retenta. captis

bus. et alibi saepe. Confunduntur haec verba etiam infra hoc lib. c. 43, 13. *partem secum capesserent dictatoris* Lovel. 4. Tum vox *latera* exsulat a Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1.

§. 13. *Is novus additus terror*] *Hic novus additus terror* Voſſ. 2. *His novus additus terror* Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Haverk. Fragm. Hav. et ed. Parm. V. ad 2, 14, 9. *terror additus* editiones antt. usque ad Froben. anni 1535. Mox etiam *ex utraque parte*, transpositis dictionibus, eaedem editt.

Et ad terrorem hoſtium legiones Romanae, redintegrato clamore, intulissent gradum] Se in Oxon. B. ac C. *et ad terrendos hoſt.* inveniſſe, teſtatur Hearnius. Verum mihi *et ad terrendas hoſtium legiones Romani* obvium fuit in Portug. et Haverk. neque inde dissentit Harlej. nisi quod praeferat *Romano redintegrato clamore* sine sensu. Utraque lectione juncta *et ad terrorem ac terrendas hoſtium legiones Romano redintegrato clamore intulissent gradum* est in Gaertn. quod hujus codicis librario frequens eſſe, vidimus supra ad 4, 55, 5. et mox hoc cap. §. 15. Nihil muto. Indicat enim Livius, eodem tempore, quo equites latera invadebant, etiam pedites, quos nomine *legionum Romanarum* indicat, a fronte terrendis hoſtibus clamorem redintegraſſe, ac gradum intuliſſe. Eo sensu *legiones* pro peditibus exercitus supra est 3, 27, 6. *Legiones ipse dictator, magiſter equitum suos equites ducit.* et 29, 2, 7. *Id modo hoſtium imitati sunt, ut inter legiones et ipsi patentes equiti relinquerent vias.* Tum *redintegrato clamorem tulissent* Florent. pro quo *clamore tulissent* a m. 2. emendatum est. Deinde *gradum* omittit Lovel. 3. cujus loco *gladium* praefert Klock. In verbis sequentibus *tunc fuga*, pro *tum*, Voſſ. 2. et Fragm. Hav. V. ad 2, 12, 15. *cum fuga* Lovel. 1. Vide ad Epit. Liv. 48. circa finem. Hinc *a Samnitibus* Leid. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav.

§. 14. *Campi repleri, ac primo pavidos Samnites caſtra sua accepere*] *quampi repleri* Klock. litera *c* in *qu* mutata, de quo v. ad 9, 2, 15. *campum repleri* Fragm. Hav. quasi hunc casum requireret infinitum verbum, et non per ellipsin diceretur, pro *campi repleri coepti*: quod verbum modo praeceſſit, et huc revocari potest. V. Sanctium 3. Min. 6. in fine. *campi repleti* Leid. 2. et Haverk. quomodo dediſſe videntur scribae, quia mox sequitur verbum finitum *accepere*, quo animo librarius Fragm. Hav. qui hic *repleri* servat, mox a m. 1. dedit

15 direptisque ante noctem injectus ignis. Dictator ex
senatusconsulto triumphavit. cujus triumpho longe
16 maximam speciem captiva arma praebuere. tantum
magnificentiae visum in iis, ut aurata scuta dominis argentariarum ad forum ornandum divideren-

accipere. Perperam. Praeterquam enim quod, ut modo dictum est, ad praecedens *repleri* subintelligatur *coepti*, non insolens etiam est, infinito verbo finitum ac finito infinitum subjungi. V. supra ad 5, 47, 5. *sua castra accepere* Lovel. 4. *sua castra ceperunt* Gaertn. *castra sua cepere* Harlej. sed prima syllaba τοῦ *accepere* hausta est partim a vocis praecedentis litera finali, partim a prima τοῦ *cepere.* V. ad 39, 6, 2. *Accipere* in hac re Livio sollemne est. V. supra ad 5, 21, 3. [*recepere* Veith.]

Captis direptisque ante noctem injectus ignis] *captisque ante noctem* Voss. 1. Voss. 2. a m. 1. Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. et Haverk. [Veith.] *captisque vi ante noctem* Voss. 2. a m. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *captis direptisque vi ante noctem* a m. 2. Saepius *capti* simul et *direpti* oppidi vel castrorum meminit Livius, quorum multis locis alterum omittunt librarii. Supra 2, 25, 4. *Mox ipsa castra capta direptaque.* 4, 47, 4. *Captis direptisque castris, quum praedam dictator militi concessisset.* Eodem cap. *Oppidum, corona circumdatum, scalis captum ac direptum est.* 10, 44, 1. *Captum oppidum diripiendum militi dedit.* 24, 35, 2. *Megara vi capta diruit ac diripuit.* 29, 17, 16. *Quotidie capitur urbs nostra, quotidie diripitur.* et alibi saepe. Deinde *invectus ignis* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. sollemni scribarum errore. V. exempla supra 1, 30, 10. 5, 27, 10. 9, 13, 10. 31, 27, 8. et 32, 30, 11. Adde, quae notantur ad 32, 6, 1. (* 27, 28, 1. 37, 30, 10.)

§. 15. *Dictator ex senatusconsulto triumphavit. cujus triumpho*] *ex senatu* ɔ Lovel. 1. *ex senatu consulto* Leid. 2. *ex Samnitibus triumphavit* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. *ex senatusconsulto de Samnitibus triumphavit* Gaertn. duplici lectione juncta; quod codicis hujus librario frequens esse, modo vidimus ad §. 13. Tum *cui triumpho* Gaertn. et Hearnii Oxon. B. Mox *praebuerunt*, pro *praebuere*, Lovel. 4.

§. 16. *Dominis argentariorum ad forum ornandum dividerentur*] Leg. *argentariarum.* Subint. tabernarum. MURET. Scribendum omnino *argentariarum*, quia subauditur *tabernarum.* V. 26, 27, 2. et 40, 51, 5. GISB. CUPER. *argentariorum* omnes mei praeferunt constanter, [etiam Veith.] nisi quod ex Voss. 1. nihil notari viderim in excerptis, ut forte is conjecturam virorum doctorum exhibeat, quae mihi etiam vera esse videtur. *ad ornandum forum* est in Lovel. 4. Tum *viderentur* in Haverk. omissa prima syllaba *di*, quae forte intercepta est a praecedentis vocis syllaba finali *dū.*

Inde natum initium dicitur fori ornandi ab aedilibus, quum thensae ducerentur] *inditium* Lovel. 1. et 4. *inditum* Leid. 2. Deinde *cum censae ducerentur* Leid. 2. *cōtensae ducerentur* Haverk. *cum tensae ducerentur* Florent. Voss. 1. et Leid. 1. V. de hac vocis ejus orthographia supra ad 5, 41, 2. et ita

tur. inde natum initium dicitur fori ornandi ab aedilibus, quum tensae ducerentur. Et Romani qui- 17
dem ad honorem Deùm insignibus armis hostium usi sunt: Campani, ab superbia et odio Samnitium, gladiatores (quod spectaculum inter epulas erat)

etiam Voss. 2. nisi quod praeferat *dicerentur*. V. ad 38, 43, 1. Omnia autem haec verba desiciunt in Harlej. et Gaertn.

§. 17. *Campani, ab superbia et odio Samnitium, gladiatores* etc. *eo ornatu* etc.] Hinc Cic. dixit pro Sextio [64.] *Ex ergastulis emtos nominibus gladiatoriis ornavit, et sortito alios Samnites, alios Provocatores fecit.* Et Lucilius [4. Satyr.] ut est apud Marcellum [v. *Spurcum.*]

Aeserninus fuit flacco ore, una equidem
Samnis, spurcus homo, vita illa dignus locoque
Cum Pacidiano componier, optimus multo
Post homines natos gladiator qui fuit unus.

Erant etiam alia gladiatorum nomina, ut *Thrax*, *Mirmillo*, *Retiarius*; de quibus alii. SIG. De gladiatoribus Samnitibus v. Scalig. ad Varr. 4. de ling. Lat. p. 34. Lipsium 2. Saturn. 11. et Salmas. ad Solin. p. 26. Ceterum *sed Campani, ab superbia et odio*, addita prima vocula, Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. Verum, particulam hanc adversativam, quam Livius saepe subpressam voluit, librarios de suo addere solitos fuisse, supra vidimus ad 6, 32, 8. quod et hic factum esse, verosimile fit, quia constanter reliqui non agnoscunt. *a superbia et odio* Gaertn. Lovel. 1. et Leid. 2. *aa superbia et odio* Voss. 2. *ad superbiam et odio* Lovel. 3. *superbia et odio* Lovel. 4. *ab superbia odioque* Haverk. Paullo ante *quod*, pro *quidem*, idem Haverk. Tum *ad honorem diu*, pro *Deū*, sive *Deûm*, Lovel. 1. a m. 1. Hinc *hostium armis* Lovel. 4. Tandem *usi*, pro *usi sunt*, Lovel. 2.

Eo ornatu armarunt, Samnitiumque nomine adpellarunt] Flor. Rott. Helm. Voss. duo *compellarunt*. J. FR. GRON. *ornare*, *ornatus* et *ornamenta* de armis dici, notum est. V. quae adnotantur ad Flori 1, 16, 7. Livius 1, 43, 8. *Ita pedestri exercitu ornato distributoque.* ubi *ornato* ad arma pertinet, quae sua cuique classi data dixerat. Hinc *armare* et *ornare* saepe conjunguntur. 7, 10, 5. *Armatum adornatumque adversus Gallum producunt.* Et quod hic *ornatu armare*, 7, 14, 7. est *armis ornare. Agasones partim captivis, partim aegrorum armis ornatos imponit.* (*ornare armis* Ovid. 9. Her. 103.) Nec video, cur Buchner. ut puto, in thesauro Fabri, et Graevius in Suetonii Tito 9. scripturam paucorum librorum *ferramenta pugnantium* gladiatorum praeferre voluerint receptae, et plerorumque MSS. et vett. edd. auctoritate stabilitae *ornamenta pugnantium*, quam Casaubonus, Torrentius, Salmasius, Lipsius ad Taciti 3. Ann. Exc. G. et 2. Saturnal. 17. et ante eos omnes Beroaldus probarunt. Nam, quod Lipsius dicit, Beroaldum ibi substituisse *instrumenta*, errorem esse Beroaldum pro Sabellico scribentis, constat ex Beroaldi edit. Suetonii Mediolanensi CIƆCCCCXCIIII.

eo ornatu armarunt, Samnitiumque nomine com-
18 pellarunt. Eodem anno cum reliquis Etruscorum ad Perusiam, quae et ipsa induciarum fidem ruperat, Fabius consul nec dubia nec difficili victoria
19 dimicat. ipsum oppidum (nam ad moenia victor acceſſit) cepisset, ni legati dedentes urbem exiſſent.
20 Praesidio Perusiae inposito, legationibus Etruriae amicitiam petentibus prae se Romam ad senatum

et ex edita ab eo interpretatione. Salmasius ad Solinum et ad Florum eadem significatione *ornaturam* dici putat, et pro eo, quod in Solino c. 4. vulgatur *Tritanum gladiatorem natura Samnitem fuisse*, emendat *ornatura*. Sed primo non oſtendit, *ornatura* eſſe vocem Latinis scriptoribus usitatam. Deinde, quum Plinius, e quo hoc descripsit Solinus, Tritanum *in gladiatorio ludo Samnitium armatura celebrem* fuiſſe dicat, potius sequendos puto Parrhasium l. d. et Lipsium 2. Saturn. 11. sed sine mentione Parrhasii, in Solino quoque legentes *armatura*. DUK. *compellarunt* etiam omnes mei praeter unum Gaertner. omnesque Hearnii Oxonienses praeter solum L. 1. Ceterum *eo ornatu armarunt Samnitium, gladiatorisque nomine compellarunt* Lovel. 4.

§. 18. *Ad Perusiam, quae et ipsa induciarum fidem ruperat*] Legendum *quae ipsa*, non *quae et ipsa*. GELEN. In Aldina, Juntae, et Frobeniana video *quae et ipsa*. Vetuit Gelenius. Legendum *quae ipsa*, inquit; non *quae et ipsa*. Et sane Andreas et caeteri ante Aldum, ut ille voluit. Sed Flor. Rott. Helm. Voſſianus [pr.] Mureti *quae et ipsa*. J. FR. GRON. Nulli meorum τὸ *et* abjiciunt, nisi Voſſ. 2. Lovel. 3. Harlej. et forte Klock. ex quo nihil notatum video. Reliqui constanter servant; quod de suis etiam Oxoniensibus Hearne testatur. Contra praecedens *quae* deficit in Lovel. 2. ut dare voluerit librarius *ad Perusiam (et ipsa induciarum fidem ruperat) Fabius consul*. V. ad 5, 32, 8. Sed *quae* in reliquis omnibus constanter superest: quare servandum arbitror. *induciarum foedera* habet Gaertn. Male. Differunt enim *foedus* et *induciae*. Supra 4, 30, 1. *Foedus ab senatu cum petissent, et pro foedere deditio ostentaretur, inducias annorum octo inpetravere*. Mox cap. seq. §. 6. *Tantum terrorem sui fecit, ut nomen omne Etruscum foedus ab consule peteret. Ac de eo quidem nihil inpetratum. Induciae annuae datae*. At *fides induciarum* apud Livium saepe obcurrit. V. ad Livii 8, 37, 2. *fides* et *foedus* commutari a librariis, supra vidimus ad Epit. Liv. hoc lib. Ceterum paullo ante *Eodem anno dum cum reliquis*, media voce addita, Haverk. *cum reliquiis* Klock. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. quod, si plures codd. firmarent, non displiceret, ut intelligerentur reliquiae exercitus, qui supra cap. praec. devictus fuiſſe narratur. Ita etiam alibi peccatur. V. infra ad 40, 57, 8. In verbis sequentibus *dimicavit*, pro *dimicat*, Lovel. 4.

§. 19. (*Nam ad moenia victor*

missis, consul, praestantiore etiam, quam dictator,
victoria triumphans, urbem est invectus. Quin et- 21
iam devictorum Samnitium decus magna ex parte
ad legatos, P. Decium et M. Valerium, est versum:
quos populus proximis comitiis ingenti consensu
consulem alterum, alterum praetorem declaravit.

XLI. Fabio ob egregie perdomitam Etruriam 1
continuatur consulatus; Decius collega datur.

accessit) cepisset, ni legati dedentes urbem] *nam moenia victor accessit* Voss. 2. Ita Plin. 16, 40. *Quae proxime ebenum accedere videtur.* Tacit. 12. Ann. 31. *Quia societatem nostram volentes accesserant.* Auson. Epist. 8, 3.

Santonicamque urbem vicino accessimus agro.

V. Cel. Burmann. ad Phaedri 1. fab. 25, 6. Hic tamen nihil muto, partim quia reliqui codd. constanter praepositionem tuentur, partim quia alibi Livius ita locutus esse nonreperitur. *nam ad moenia victoria accessit* Leid. 2. et Lov. 1. a m. 1. Praeterea *cum cepisset, inde legati* Voss. 2. et Lov. 3. sine sensu.

§. 20. *Praestantiore, quam dictator, victoria triumphans, urbem est invectus*] Vet. lib. *prae stantiore etiam, quam.* †. „Ita „Badius. „ †. SIG. Particulam *etiam* non modo servant omnes scripti, sed et edd. quas videre datum est; ut nesciam, quam caussam huic scholio addendo Sigonius habuerit. *praestantiore etiam victoria, quam dictator, triumphans* Lovel. 4. *praestantiore etiam, quam dictator, triumphans victoria* Portug. et Haverk. Praeterea *in urbem est invectus* Lovel. 4. V. supra ad 4, 29, 4. Paullo ante *per se,* loco τοῦ *prae se,* Haverk. solito scribarum errore. V. ad 10, 13, 9.

§. 21. *Consulem alterum, alterum praetorem declaravit*] Vox *alterum* semel omittitur in Florent. Haverk. et Lovel. 4. de quo lapsu scribarum v. ad 33, 27, 4. *alterum consulem, alterum praetorem* praeferunt Voss. 2. Lovel. 2. et 3. Paullo ante *de victoria,* pro *devictorum,* Gaertn.

§. 1. *Fabio ob egregie perdomitam Hetruriam*] *Perdomitam* aït, quae nondum domita erat, quippe in quam nunc mittitur exercitus consularis. Caeterum Decio hic addendum *iterum,* Fabio *III.* Valerio praetori hic additur *quartum*, quod de praetoribus rarum est. GLAR. Praepositio *ob* deficit in Leid. 1. ejus loco *ab* dedit librarius Haverk. sollemni lapsu. *perdomitam* dicit, quia vincendo ad pacem petendam Etruscos adegerat, quamvis tamen data ea uti noluerint. Licet autem hic Fabii tertius, Decii alter consulatus fuerit, non tamen alterutri numerus addendus est. V. ad 2, 16, 7.

Decio collega datur] Chifl. *Decio collegae.* Voss. [ambo,] et Helm. *Decio collega.* Forte mutata distinctione: *Fabius ob egregie perdomitam Etruriam, continuato consulatu, Decio collega datur.* J.

2 Valerius praetor quartum creatus. Consules partiti provincias. Etruria Decio, Samnium Fabio evenit.

FR. GRON. *Decio collegae datur* Leid. 1. *Decio collega datur*, praeter utrumque Voss. a Gronovio laudatum, etiam Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. Harlej. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. Frobeniana anni 1531. priores. Ea vero prima dedit, ut nunc circumfertur: quod in reliquis scriptis superfuit. Posses, si vulgatum displiceat, omniaque uno ambitu orationis complecti velis, aut Gronovii conjecturam probare, aut minori mutatione legere *Decio collega dato.* Mox etiam *creatur*, pro *creatus*, praeferunt Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2.

§. 2. *Consules partiti provincias. Etruria Decio, Samnium Fabio evenit*] Lege *Consulibus partitis provincias, Etruria Decio, Samnium Fabio evenit.* J. FR. GRON. Omnes codd. in receptam scripturam conspirant. Quid igitur de hac similibusque Gronovii conjecturis censeam, sententiam dixi supra ad 3, 22, 3.

§. 3. *Profectus ad Nuceriam Allifates*] Vide, num legendum *ad Luceriam*, quae Romanorum colonia jam erat. Nam Nuceria longius abest in Picentibus: etiamsi tres Nuceriae a Ptolemaeo [3, 1.] referantur. Sed, quam ipse Appulorum facit, eam puto *Luceriam* dici, cujus et Horatius in Odis [3. od. 15, 14.] Hoc autem de Allifa ac Allifatibus mirum. Capitur Allifa anno ab urbe condita CDXXVIII. [8, 25, 4.] et CDXLV. [9, 42, 7.] Hic Allifates subiguntur, cum de eorum defectione vix ullum habeamus verbum. GLAR. Vet. lib. *Is profectus ad Nuceriam Alphaternam, jam tum pacem petentes, quod uti ea, cum daretur, noluissent, aspernatus, eam oppugnando subegit.* Ita autem legendum esse, aperte etiam docet Diodorus [l. 19. p. 707.] qui scribit, Sp. Nautio et M. Popillio consulibus, ita: *Οἱ καὶ Νουκερίαν τὴν Ἀλφατέρνην καλουμένην οἰκοῦντες, πεισθέντες ὑπό τινῶν τῆς Ρωμαίων φιλίας ἀπέστησαν.* Id est, *Qui Nuceriam Alphaternam incolunt, a Romanis defecerunt.* Itaque paullo ante Livius dixit [c. 38, 2.] *Classis Romana, a P. Cornelio in Campaniam acta, cum appulsa Pompejos esset, socii inde navales ad depopulandum agrum Nucerinum profecti.* Est autem *Nuceria* in Campania, IX millia passuum distans a mari, auctore Plinio [3, 5.] qui idem de Alphaternis populis mentionem facit. Neque vero hic *Alifae* locum habent, quas supra captas tradidit, neque postea defecisse adscripsit. Glareanus tamen *Luceriam* sine causa emendat. SIG. Membranae Fuldenses melius et auctius: *Nuceriam Alfaternamque jam tum pacem petentes, quod uti ea cum daretur noluissent, adspernatus, oppugnando ad deditionem subegit.* Ita enim Diodorus *Οἱ καὶ Νουκερίαν τὴν Ἀλφατέρνην οἰκοῦντες.* etc. MOD. Recte Sigonius sic pro eo, quod edebatur jam ab Andrea, *Alifates.* Confirmant nostri: sed praeterea Thuan. duo Voss. Helm. ignorant *τὸ jam.* Igitur sequens particula mutanda, ut sit: *Alfaternam, jam pacem petentes.* Ut Naso [3. Met. 717.]

Jam trepidum, jam verba minus violenta loquentem.

Quod vero *aspernatus, eam oppugnando* vult Sigonius, nec meliores codices habet subscriptores, et perinde peccat, ut Clu-

Is profectus ad Nuceriam Alfaternam, tum pacem 3
petentes, quod uti ea, quum daretur, noluissent,

verius, cum legit *Alfaternos*, quo scilicet oratio et sensus constet, 4. Italiae ant. 5. [p. 1186.] Is vero et sic constat. Intelligimus enim ejus urbis incolas. Sic 10, [2, 9.] *Haec ubi Patavium sunt nuntiata, (semper autem eos in armis accolae Galli habebant) in duas partes juventutem dirigunt.* 24, [35, 1.] *Helorum atque Erbessum, dedentibus ipsis, recipit.* Et eodem [c. 36, 10.] *Murgantiam primum, prodito ab ipsis praesidio Romano, recipit.* 26, [19, 11.] *Emporiis, urbe Graeca, (oriundi et ipsi a Phocaea sunt) copias exponit.* 31, [16, 5.] *Elaeunta et Alopeconesum, tradentibus ipsis, recipit.* 44, [7, 5.] *Postero die progressus, Agassam urbem, tradentibus sese ipsis, recepit.* V. supra ad 8, 11, 12. J. FR. GRON. Vocula *is*, quam ab initio addidit Sigonius, et sensus requirere videtur, omiserunt concordi consensu omnes mei, et cum illis Hearnii Oxon. B. et C. in cujus L. 2. [et Veith.] pro eo *Fabius profectus* exstabat. Tum *ad Nuceriam Alfates* Harlej. *in Luceriam Falaternam* Klock. *Nuceria* et *Luceria* etiam alibi confundi, docet Cel. Burm. ad Suet. Vitell. 1. *ad Miceriam Alifates* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *ad Maceriam Alfaternam* Voss. 2. et Lovel. 3. reliqui omnes *ad Nuceriam Alfaternam*, ut Sigonius, probante Gronovio, scribendum docuit. Male de hujus lectionis veritate dubitabat Schottus ad Aurel. Vict. de Vir. inlustr. 32. Sed v. quae ibi notat Doct. Arntzen. Hinc voculae *jam tum* desunt in contextu Port. in Hav. et in Hearnii Oxon. B. Pro utraque illa unam *tum* servant Lovel. 3. 4. et Harlej. cui iterum *quam* substituit Gaertn. *cum* Voss. duo, Leid. duo, Florent. Lovel. 1. 2. Portug. in margine, Klock. et Fragm. Hav. Ex quibus Klock. insuper habet *Falaternam cum pace petentis*, Lovel. 2. *Alfaternam cum pacem petentem.* Sed librarius ejus non intellexit locutionem *Nuceriam petentes*, pro incolas ejus petentes, quam recte Gronov. hoc loco inlustravit. De eadem etiam infra v. ad 38, 29, 9. Vocem *petentes*, in eodem luto haerens, omisit scriba Haverk. Deinde voces *quod uti ea, quum daretur, noluissent*, desunt in Hearnii Oxon. B. etiam in contextu Portug. sed ibi ad marginem adscribuntur. *uti eam* legunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *noluisset* Lovel. 2. ex eodem, qui modo notatus est, erroris fonte. *voluissent* Leid. 2. Hinc *aspernatus est, oppugnando* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Klock. et Haverk. *aspernatus, eam oppugnando* Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Denique *ad deditionem*, quas voces Modius in membranis Fuld. invenit, et Gruterus in contextum recepit, supersunt etiam in omnibus meis, solo excepto Harlej. qui, antiquioribus edd. adsensus, omittit. Sed *subigere ad deditionem*, est *cogere in deditionem*, ut Livius loquitur 43, 1, 1. *Duo oppida vi atque armis coëgit in deditionem.* *Subigere* autem passim pro cogere poni, olim docui ad Silii Ital. 1, 635. Eodem sensu etiam Livius ea voce utitur mox hoc cap. *Tarquiniensem metu subegerat, frumentum exercitui praebere.* Supra 1, 5, 6. *Metu subactus Romulo rem aperit.* c. 22, 6. *Se invitos quidquam, quod minus placeat Tullo, dicturos, sed imperio subigi.* 7, 5, 6. *Prae se deinde tulit, ea vi subactum se incepto destitisse.* 45, 8, 1.

adspernatus, obpugnando ad deditionem subegit.
4 Cum Samnitibus acie dimicatum. haud magno certamine hostes victi: neque ejus pugnae memoria tradita foret, ni Marsi eo primum proelio cum Romanis bellassent. Secuti Marsorum defectionem
5 Peligni, eamdem fortunam habuerunt. Decio quoque alteri consuli secunda belli fortuna erat. Tarquiniensem metu subegerat frumentum exercitui praebere, atque inducias in quadraginta annos pe-
6 tere. Volsiniensium castella aliquot vi cepit: quae-

Qua subactus injuria contra populum Romanum bellum tam infesto animo suscepisset.

§. 4. *Neque ejus pugnae memoria tradita foret*] An non *prodita?* Istud enim *tradita* sine ullo adjuncto, puta *veterum monumentis*, *annalibus*, etc. non placet. T. FABER. Satis commode. Sed optimus Flor. *ei pugnae*. Ut liceat suspicari: *neque ea pugna memoriae tradita foret*. Cicero Parad. 3. *Non istum doctum et sapientem virum fuisse memoriae traditum est*. J. FR. GRON. *tradere posteris*, *memoriae* apud Livium aliosque saepe obcurrit. V. ad 5, 21, 16. et 8, 10, 8. Quin et *prodere* ac *tradere* saepe in Mstis commutantur. V. ad 8, 26, 6. Ut tamen *tradere* sine ullo adjuncto, quod Fabio displicebat, Livio non insolens esse evinceret, Perizonius ad marginem ejus adscripsit locum supra hoc lib. c. 28, 5. *Sive a Poetelio dictatore, sive ab C. Junio consule (nam utrumque traditur) Nola est capta*. c. 36, 2. *Consulis fratrem M. Fabium, Kaesonem alii, C. Claudium quidam, matre eadem, qua consulem, genitum, tradunt*. Adde 1, 31, 8. *Ipsum regem tradunt operatum his sacris se abdidisse*. et 2, 8, 8. *Non crediderit factum, an tantum animo roboris fuerit, nec traditur certum, nec interpretatio est facilis*. 8, 10, 8. *Qui ejus pugnae memoriam tradiderunt*. Etiam Cl. Dukerus Fabrum argutari adnotavit; eadem enim supplenda esse, si dicas *prodita*. Quum itaque omnes mei constanter vulgatum servent, nihil mutandum arbitror. Paullo ante *dimicatum, et haud magno certamine*, addita copula, Leid. 2. et Lovel. 1. [*dimicatur* Veith.] In verbis sequentibus *eamdem defensionem habuerunt*, pro *eamdem fortunam*, Gaertn.

§. 5. *Tarquiniensem metu subegerat*] *Tarquinienses* Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxonienses. [Veith.] Male. V. ad 3, 2, 11. Paullo post *frumentum exercitu praebere*, pro *exercitui*, Florent. V. infra ad 24, 19, 6. et mox §. 7. hujus cap. Praeterea *in XL. annos*, pro *LX*, ed. Rom. anni 1472.

§. 6. *Volsinensium castella aliquot vi cepit*] *Vulsiniensium* ex Capitolinis triumphis. SIG. *Vulnesinensium* Portug. *Volsinensium* Haverk. *Vulsinensium* Leid. ambo, et Lovel. 1. ac 4. *Vulsiniensium* Florent. Voss. uterque, Lo-

dam ex iis diruit, ne receptaculo hostibus essent: circumferendoque passim bello, tantum terrorem sui fecit, ut nomen omne Etruscum foedus ab consule peteret. Ac de eo quidem nihil inpetratum. 7
induciae annuae datae. stipendium exercitui Romano ab hoste in eum annum pensum, et binae tunicae in militem exactae. ea merces induciarum fuit. Tranquillas res jam Etruscis turbavit repen- 8
tina defectio Umbrorum, gentis integrae a cladibus belli, nisi quod transitum exercitus ager sense-

vel. 2. 3. Klock. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. C. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. supra ad 5, 31, 5. Praeterea *castella via cepit aliquot* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk.

Quaedam ex iis diruit, ne receptaculo hostibus essent] *ex his*, vel *hiis*, Florent. Lov. 3. 4. Voss. duo, Leid. duo, Gaertn. et Fragm. Hav. *ex ipsis* Portug. Tum *ne certaculo hostibus essent* Lovel. 4. *ne receptaculo hostibus esset* Gaertn. *ne receptacula hostibus essent* Leid. 1. Utraque lectio commodo sensu ferri potest. V. ad 5, 54, 5. Reliquis igitur vulgatum defendentibus adsentiri praestat, quam unum testem audire.

Circumferendoque passim bello, tantum terrorem sui fecit] *circumferundoque passim bello* Portug. *circumferendoque passim bellum* Haverk. V. ad 40, 49, 1. Deinde vox *tantum* deficit in Florent.

Ut nomen omne Etruscum foedus ab consule peteret] *ut omne nomen Etruscum* Lovel. 2. *ut omne fecit nomen Etruscum* Haverk. Tum *cum foedus ab consuli peteret* Leid. 1. Sed illud *cum* repetitum est ex vocis praecedentis literis ultimis. V. supra hoc lib. ad c. 17, 9. *foedus ab consulibus peteret* Portug. V. ad 10, 10, 2. *foedus ab consulibus peterent* Hearnii Oxon. B. *foedus a consule peterent* Gaertn. a m. 1. et Haverk. Supra 7, 17, 6. *Concitatur deinde omne nomen Etruscum, et Tarquiniensibus Faliscisque ducibus ad Salinas perveniunt.* Verum optimi adhaerent vulgato.

§. 7. *Ac de eo quidem nihil inpetratum*] *Ac de eo nihil quidem* Voss. 1. et Haverk. *At de eo nihil quidem* Portug. V. ad 3, 61, 4. Mox voces *annuae datae* exsulant a Florent.

Stipendium exercitui Romano ab hoste in eum annum pensum] *exercitu Romano* Florent. V. modo ad §. 5. Tum *in eum annum provisum* Lovel. 4. Male. Supra 2, 9, 6. *Pauperes satis stipendii pendere, si liberos educarent.*

§. 8. *Tranquillas res jam Etruscis turbavit repentina defectio*] *Tranquillas jam res Etruscis* Voss. 2. et Lovel. 4. *Tranquillis jam res Etruscis* Lovel. 3. Utrumque commodo sensu dici potest. *Tranquilli Etrusci*, ut 2, 63, 3. *Educta ex urbe juventute, tranquillio-*

9 rat. Ii, concitata omni juventute sua, et magna parte Etruscorum ad rebellionem compulsa, tantum exercitum fecerant, ut, relicto post se in Etruria Decio, ad obpugnandam inde Romam ituros, magnifice de se, ac contemtim de Romanis loquentes,
10 jactarent. Quod inceptum eorum ubi ad Decium consulem perlatum est, ad urbem ex Etruria magnis itineribus pergit, et in agro Pupiniensi ad fa-
11 mam intentus hostium consedit. Nec Romae spernebatur Umbrorum bellum: et ipsae minae metum

rem ceteram plebem fecerunt. Tranquillae res, ut 38, 28, 1. *In ceteris provinciis tranquillae res fuerunt.* Plurium itaque et meliorum, receptam lectionem servantium, auctoritati cedere convenit. [*jam* omittit Veith.] Deinde *repentina refectio* Leid. 1. Ita et infra peccatur 10, 20, 11. V. supra hoc lib. ad c. 10, 6. *repentina defectione* Gaertn.

Integrae a cladibus belli, nisi quod transitum exercitus ager senserat] *integrae ac laudibus* Leid. 1. *integrae ab cladibus* Voss. 2. Lovel. 3. Portug. et Haverk. Tum *nisiq; transitum* Lovel. 3. V. ad 2, 41, 8. Hinc *ager censerat* Haverk.

§. 9. *Contemtim de Romanis loquentes jactarent*] *contemtum* Leid. 1. Gaertn. Haverk. et paucae edd. antt. Tum *jactitarent* Portug. et Hearnii Oxon. B. Solent haec verba inter se commutari. V. ad 7, 2, 11. [*loquentes* omittit Veith.] Paullo ante *ad oppugnandum inde Romam*, pro *oppugnandam*, Lovel. 3. et quaedam ex edd. vett. V. ad 40, 49, 1.

§. 10. *Quod inceptum eorum ubi ad Decium consulem perlatum est*] *Quod in contemptum eorum* Lovel. 4. *Quod inceptum ad Decium* Voss. 2. Mox *ab Etruria*, pro *ex Etruria*, Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Haverk. [Veith.] *ad Etruriam* Lovel. 4.

Et in agro Pipiniensi ad famam intentus hostium consedit] Quidam *Pupiniensi* restituerunt; sed nihil certi adferre possum. GLAR. Scribe *Pupiniensi*, id est, qui erat in Pupinia; de qua dicam post, quod, quid ea sit, se dicat Glareanus ignorare. SIG. *Pupiniensi* Aldus cumque secuti pauci ediderunt: quod mox iterum ejectum Sigonio revocandi occasionem dedit. Et recte. Sigonio enim favent omnes mei, et Neap. Latinii. Ita autem legendum, Sigonio consentit Turneb. ad Cic. orat. 2. Agrar. 35. ubi etiam quaedam de hoc agro vide. Sed plura dabunt Sigonius infra ad Livii 26, 9, 12. et praesertim Cluverius 3. Ital. Ant. 4. p. 966. Vocula *et* deerat in Harlej. et edd. Aldina prioribus. At eam hausisse videntur ultimae literae vocis praecedentis *pergit*; quod et alibi evenisse observatur. V. supra 6, 38, 6. 7, 11, 4. 10, 3, 5. et alibi. (*35, 34, 8. 38, 38, 12.) Tum *sedit* Lovel. 2.

fecerant expertis a Gallica clade, quam intutam urbem incolerent. Itaque legati ad Fabium consu- 12
lem missi sunt, ut, si quid laxamenti a bello Samnitium esset, in Umbriam propere exercitum duceret. Dicto paruit consul, magnisque itineribus 13
ad Mevaniam, ubi tum copiae Umbrorum erant, perrexit. Repens adventus consulis, quem procul 14
Umbria in Samnio bello alio occupatum crediderant, ita exterruit Umbros, ut alii recedendum ad urbes munitas, quidam omittendum bellum cense-

Utrumque verbum in hac re Livio frequens est. Nihil itaque mutandum sana ratio jubet.

§. 11. *Nec Romae spernebatur Umbrorum bellum: et ipsae minae metum fecerant*] *Nec umbre spernebatur* Leid. 2. *Nec Romae spernubatur* Voss. 2. Tum *bellum Umbrorum* Leid. 1. Vox *bellum* deficit in Portug. Deinde *metu fecere* Haverk. *metum fecere* Portug.

Expertis a Gallica clade, quam intutam urbem incolerent] Praepositionem abjiciunt Flor. Thuan. Helm. Voss. Mureti codices. Et quid ea opus. J. FR. GRON. *ex parte Gallica clade* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *expertae Gallicam cladem* Portug. *expertis Gallicam cladem* Florent. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Neap. Latinii. Omnia autem haec verba desunt in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. Ex his patet, quamvis praepositio in nullo exstet scripto, attamen nullum ex meis codicem esse, qui, quemadmodum Gronovius legendum censet, *expertis Gallica clade* praeferat: hinc, licet lectionem eam veriorem esse putem, illam tamen in contextum admittere nondum sustinui. Sane non experti sunt *a clade Gallica*, sed per ipsam illam cladem. Ita infra 21, 1, 2. *Haud ignotas belli artes inter se, sed expertas primo Punico conserebant bello.* Insuper *quamvis tutam urbem* Neap. Latinii.

§. 12. *Ut, si quid laxamenti a bello Samnitium esset*] *uti* Gaertn. V. ad 37, 46, 10. Tum *quod laxamenti* Gaertn. idem. *ut quicquid laxamenti* Lovel. 4. Mox *prope exercitum duceret*, pro *propere*, Leid. 2. et Lovel. 3. V. ad 39, 31, 4.

§. 13. *Magnisque itineribus ad Mevaniam*] Nomen hoc, quod editi ita recte exhibent, in plerisque scriptis corruptum exstat. *Mavaniam* habet Florent. *Menaniam* Voss. 1. et Portug. *Meliam* Lov. 3. *Meneniam* Lov. 4. Gaertn. Haverk. et Oxon. L. 1. apud Hearnium, qui se *Memmiam* in L. 1. *Meveniam* in B. invenisse refert. Praeterea *magnis itineribus*, sine conjunctione *que*, Voss. 2.

§. 14. *Quem procul Umbria in Samnio bello alio occupatum crediderant*] Tò *quem* exsulat a Portug. quod etiam abesse posset, si

15 rent. Plaga una (Materinam ipsi adpellant) non continuit modo ceteros in armis, sed confestim ad certamen egit. castra vallantem Fabium adorti
16 sunt. Quos ubi effusos ruere in munimenta consul

vidit,

aliorum, et quidem melioris notae, codd. auctoritas firmaret: ita enim verba haec per parenthesin interjecta videri possent. V. ad 40, 57, 3. Tum *procul Umbriam in Samnio* Portug. et Haverk. V. ad 21, 61, 8. *procul Umbri Samnio* Voss. 2. et Lovel. 3. *procul Umbria in Samnitio* Lovel. 2. Mox vocula *ita* deficit in Lovel. 3.

Recedendum ad urbes munitas, quidam omittendum bellum censerent] *decedendum ad urbes* Gaertn. Ita solitos esse peccare librarios, infra videbimus ad 35, 10, 2. *ad umbras munitas* Lovel. 4. Et ita etiam interdum variant scribae. V. Bentlej. ad Horat. 3. od. 4, 46. Deinde *omittendum bellum* primus vulgavit Cel. Jac. Gronovius, quum antea ederetur *bellum omittendum*. Quamvis autem caussam non exposuerit, videtur tamen librorum auctoritatem secutus esse. Certe ita plerique meorum codd. Priorum autem edd. scripturam tantum inveni in Harlej. et forte in Florent. et Klock. ex quibus nihil notari video. *committendum bellum* praeferunt Voss. 2. et Lovel. 2. 3. ac 4. a m. 1.

§. 15. *Plaga una* (*Materinam ipsi adpellant*) *non continuit modo ceteros*] *Plaga* hic haud dubie militiae nomen, et fortassis quod πλαγίαν vocant Graeci, aciem quadratam, altera parte longiorem. Certe vox haec a Livio ita ponitur quasi omnibus nota, cum ipse nusquam antea, quod sciam, ea usus sit. GLAR. Longe petitum est, quod hic scribit Glareanus, nec credo umquam ita Latinis dici *plagam*. Nihil melius scio; sed suspicor, *plagam* hic esse eos, qui e plaga, id est, tractu sive parte Umbriae, quam ipsi Materinam appellabant, venerant. Nec tamen quemquam alium hujus mentionem fecisse, ex Cluverii et Interpretum Livii silentio colligo, qui itidem de *Circo Maritimo*, quem in Hernicis fuisse ostendit Livius cap. seq. tacent. DUK. Expositio Glareani merito displicuit Doujatio, qui *plagam* interpretatur pagum, regiunculam, oppidi territorium. Similiter etiam Cl. Jac. Gronovius, quum Livium discipulis in scholis domesticis exponeret, *plaga* accipiebat pro regione, et insuper suspicabatur, usum istius vocis hoc sensu ad Romanos ex Umbria venisse; et, sicut Etruria in duodecim populos, ita Umbriam in suas plagas divisam fuisse: monet etiam, *plagam* hic sumi pro corpore militum ex ista plaga conscripto, quemadmodum *civitates* dicuntur milites navesque, qui ab certis civitatibus in classem Themistoclis erant contributi, apud Justin. 2, 12. *Quod si civitates, quae jam abire vellent, dissipentur, majore labore ei singulas consectandas.* Sane eodem modo nomina regionum et urbium saepe pro earum incolis ponuntur. Ita infra 39, 48, 5. *Messene desciverat a concilio Achaico.* ubi v. Gronov. Et supra 8, 11, 12. *Latium Capuaque agro*

vidit, revocatos milites ab opere, prout loci natura tempusque patiebatur, ita instruxit: cohortatusque praedicatione vera qua in Tuscis, qua in Samnio partorum decorum, exiguam adpendicem Etrusci belli conficere jubet: et vocis inpiae poenas

multati. ubi iterum vide. et ita passim alibi. Praeterea *Matinam* est in Portug. et Haverk. *Macerinam* in Lovel. 2. *Maternam* in Lov. 4. Doujatius legendum conjicit *Matilicam*, vel *Matelicinam*, quod Umbriae oppidum ad radices Apennini supra Aesim fluvium in finibus Piceni fuisse docet. De eo v. Cluverii Ital. ant. 2, 6. p. 613. et Harduin. ad Plinii 3, 14. p. 171. ed. poster. Alioqui etiam *Maritimam* vel *Tudertinam* scribi posse existimat. Verum si omnia locorum, quorum tantum semel mentio fit, nomina in notiora mutanda forent, quanta audacissimis conjecturis fenestra aperta foret? Praeterea *non obtinuit modo* Harlej. vox autem *modo* deficit in Leid. 2.

§. 16. *Quos ubi effusos ruere in munimenta consul vidit*] *Quo ubi effusos* Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *ruere in monumenta* Voss. 2. et Lovel. 3. frequenti lapsu. V. supra ad 4, 10, 6.

Prout loci natura tempusque patiebatur, ita instruit: cohortatus praedicatione vera] Pal. pr. *instruxit: cohortusque*. Ceteri libri omnes *instruxit; cohortatusque*. GEBH. Nostri *instruit, cohortatusque praedicatione*. J. FR. GRON. Principes edd. *instruxit, cohortatusque*. Primus deinde Curio dedit *instruxit, cohortatus*. Basileenses autem anno 1555. *instruit, cohortatus*. Eo respiciens, nulla tamen τοῦ *instruit* ratione habita, Gronovius monet, omnes suos praeferre *instruit, cohortatusque*, eamque lectionem in contextum recepit. Secutus deinde Jac. Gronovius edidit *instruxit, cohortatusque*, sed inter errata *instruit* emendandum monuit. At omnes mei calamo exarati non tantum firmant *cohortatusque*, nisi quod *cohortus quod* sit in Voss. 2. *cohortatus quod* in Lovel. 3. de quo errore v. ad 2, 41, 8. verum etiam *instruxit* vindicant, quod eorum auctoritate revocavi. Neque scrupulum injicere debet, quod sequatur *jubet:* Eadem enim tempora etiam junguntur supra 3, 46, 9. *Domum se recepit, collegisque in castris scribit.* c. 51, 10. *Porta Collina urbem intravere sub signis, mediaque urbe agmine in Aventinum pergunt.* Hoc lib. c. 40, 7. *Dextro ipse cornu consistit: sinistro praefecit magistrum equitum.* V. Cortium ad Plinii 5. ep. 5, 1. et quae ad primum Livii locum notavi. Ceterum *prout natura loci* Haverk. Tum *praedatione vera* Gaertn.

Qua in Tuscis, qua in Samnio partorum decorum exiguam adpendicem Etrusci belli] *quam in Tuscis* Leid. 2. Sed ultima litera τοῦ *quam* adsumta est ex similitudine vocis sequentis. V. ad 3, 48, 5. *qua in Truscis* Haverk. ut forte librarius dare voluerit *in Etruscis*. Hinc *in Samnio parcorum Deorum* idem Haverk. Vocem autem *exiguam* ignorant Lovel. 1. 4. et Leid. 2. quam omnes reliqui recte agnoscunt: convenit enim consilio consulis, hostium vires ex-

expetere, qua se urbem Romanam obpugnaturos
17 minati sunt. Haec tanta sunt alacritate militum audita, ut clamor, sua sponte ortus, loquentem interpellaverit ducem. ante imperium deinde concentu tuba-
18 rum ac cornuum cursu effuso in hostem feruntur. Non tamquam in viros aut armatos incurrunt: (mirabilia dictu!) signa primo eripi coepta signiferis; dein-

tenuantis, ut militum animos augeret. [*conficere bellum jubet* Veith.]

Qua se urbem Romanam obpugnaturos minati sint] Vet. lib. *expugnaturos*. SIG. Ita et Harlej. Portug. Haverk. Hearnii Oxon. L. 2. B. atque edd. Rom. anni 1472. et Parm. Similiter se in Pal. 2. invenisse, Gebhard. infra testatur hoc lib. ad c. 45, 17. ubi recte vulgatum tuetur. Praecessit enim supra hoc cap. *Ad obpugnandam inde Romam ituros jactarent*. Saepe autem ita turbant scripti. V. ad 21, 57, 6. Tum *minati sunt* Florent. Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Hlock. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. atque edd. principes usque ad Modium, quod loco restitui.

§. 17. *Ante imperium deinde concentu tubarum ac cornuum*] Plenius aptiusque Flor. et Mureti, *ante imperium*, *ante concentum tubarum ac cornuum*. Neque enim signa canebant ante imperium. J. FR. GRON. Interdum tamen in magno ardore militum aliter factum legimus. V. Flor. 4, 2, 66. et, quem ibi citat Freinshemius, Hirtium de bello Afric. 82. Nec dissimile est, quod paullo post c. 43. scribit Livius. DUK. Gronovio credo, adfirmanti eam cod. Flor. lectionem fuisse. In excerptis tamen ejusdem codicis, quae ante oculos habeo, nihil inde notatri video. Contra vero Latinius ex Neap. profert *ante imperium deinde*, *ante concentum tubarum et cornuum*. qua forma multa alia, passim apud Livium obvia, v. ad 38, 18, 12. Nullus tamen meorum adsentitur. *in concentu turbarum* est in Haverk. *turbarum* praefert etiam Portug. *conventu tubarum* Voss. 1. a m. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Paullo ante *interpolaverit*, pro *interpellaverit*, Lov. 2. Ejusdem erroris exemplum supra erat 6, 27, 4. etiam infra cap. seq. §. 3.

§. 18. *Non tamquam in viros aut armatos incurrunt*] *Nec tamquam in viros* Lovel. 4. Tum *percurrunt* Hearnii Oxon. C.

(*Mirabilia dictu!*) *signa primo eripi coepta signiferis*] Vet. lib. *mirabile dictu*. SIG. Quae hic de Umbrorum ignavia leguntur, Paulo Benio Iguvino ex Umbria caussam odii et conviciorum in Livium fuisse, quidam tradiderunt apud Pignorium Symbol. Epist. 44. DUK. Ita et Lov. 4. Port. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. eamque scripturam et ipse in textum recepit Sigonius, et plerisque editoribus veram esse persuasit; donec Cel. Jac. Gronovius priorem revocaret, quam codd. reliqui cum prioribus omnibus editis tuentur, nisi quod *mirabilia duetu*

de ipsi signiferi trahi ad consulem, armatique mi-
lites ex acie in aciem transferri. et, sicubi est cer-
tamen, scutis magis, quam gladiis, geritur res.
Umbonibus incuſſaque ala sternuntur hoſtes. plus 19
capitur hominum, quam caeditur: atque una vox
ponere arma jubentium per totam fertur aciem.
Itaque inter ipsum certamen facta deditio est a pri- 20

sit in Lovel. 1. V. ad 38, 43, 1. *mirabilia dictus* in Leid. 1. ubi ultima litera vocis *dictus* adcrevit ex prima vocis sequentis. V. ad 28, 25, 2. *mirabilia dicta* in Lovel. 3. Praeterea *signa primo inpetu eripi coepta signiferis* Portug. Gaertn. et Haverk. *signo primo eripi coepta signiferis* Lovel. 3.

Deinde ipsi signiferi trahi ad consulem] *signiferi ipsi* Lovel. 4. Tum *trahi ad consules* Voſſ. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. et Hearnii Oxon. C. Sed unus tantum Fabius cum Umbris bellum geſſit. Compendium itaque scribendi iterum librariis fraudi fuit, ut innumeris aliis locis. V. ad 10, 10, 2. Mox *ex acie transferri in aciem* alio ordine Lovel. 4. Deinde *res geritur*, iterum trajectis vocabulis, Leid. 1. *geruntur res*, pro *geritur*, edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad 3, 70, 10. quia autem omnes scripti hic praeferunt *geritur*, eam lectionem probandam arbitror.

§. 19. *Umbonibus incussaque ala sternuntur hoſtes*] Vet. lib. *Umbonibus incussa ala*. SIG. Sigonius auctoritate suorum delet copulativam, immemor, sic loquutum eſſe noſtrum 30, [34, 3.] *Movere loco hoſtium aciem Romani, ala deinde et umbonibus pulsantes, in summotos gradu illato, aliquantum spatii velut nullo reſiſtente incessere.* Nec deerat in illis, quos vidimus. 4, [19, 5.] *Adsurgentem ibi regem umbone resupinat.* J. FR. GRON. Voculam *que*, quam Sigonius delevit, et Gronovius in contextum revocavit, meorum unus ignorat Gaertn. Ea transposita, *Umbonibusque incussa ala* praefert Haverk. *Umbonibusque incussaque ala* Voſſ. 2. Reliqui omnes editionum Sigonio priorum scripturam tuentur. Per *alam* autem Lipsius 3. de Milit. Rom. dial. 2. intelligit partem illam humeri brachiique, qua adjutrice in conflictu et pugna cominus clipeus in hoſtem inpellitur. Ceterum *sternunt hoſtes* est in Harlej. et edd. Aldina prioribus. V. ad 10, 10, 1.

Una vox ponere arma jubentium] Vox *arma* deficit in Haverk. Tum *viventium* Klock. Similitudo partim literarum *iu* et *ni*, partim *b* et *v* errori ansam dedit.

§. 20. *Itaque inter ipsum certamen facta deditio est a primis auctoribus belli. poſtero*] Pall. pr. tertiusque *inter ipsum certamen facta deditione a primis auctoribus belli.* GEBH. Duo Pall. et alter Voſſ. *inter ipsum certamen facta deditione a primis auctoribus belli, poſtero insequentibusque.* J. FR. GRON. *facta deditione* praeferunt etiam ex meis Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Puto

mis auctoribus belli. postero insequentibusque diebus et ceteri Umbrorum populi deduntur. Ocriculani sponsione in amicitiam accepti.

1 XLII. Fabius, alienae sortis victor belli, in
2 suam provinciam exercitum reduxit. itaque ei, ob res tam feliciter gestas, sicut priore anno populus

tamen hanc scripturam ortam esse ex incuria scribarum, qui per compendium notatum *deditioē* acceperunt pro *deditioē*. Qui error facillimus fuit, quo tempore, nulla vocum distinctione facta, literae perpetua serie scribi solebant. Similem errorem jam supra habuimus hoc lib. c. 8, 13. Hic erat eventus clamoris, arma ponenda esse, ut inter ipsum certamen deditio fieret; quod docet vox *Itaque*. Si vero *facta deditione* legamus, ea potius referenda esset ad sequens *ceteri Umbrorum populi deduntur* contra mentem Livii. Insuper *actoribus belli* est in Fragm. Hav. a m. 1. vel centies obvio errore. V. supra ad 1, 26, 5.

Postero insequentibusque diebus et ceteri Umbrorum populi deduntur] *postero insequentibus diebus* Portug. Gaertn. et Haverk. Tum *populi ceduntur* Lovel. 3. Hinc *Otriculani*, pro *Ocriculani*, Voss. 2. Lovel. 3. 4. et Portug. *Otriculam sponsione in amicitiam accepit* Gaertn. et Haverk.

§. 2. *Populus continuaverat consulatum*] Ita praeferunt priores edd. usque ad Froben. qui anno 1535. reposuit *continuarat*, reliquis ejus lectionem adoptantibus usque ad Cel. Jac. Gronovium, qui priorem revocavit; eam autem firmant omnes, nisi quod *continuerat* sit in Leid. 2. et Gaertn. Paullo ante vocula *tam* deficit in Lovel. 2. Etiam §. praec. *Fabius alienae victor sortis belli*, transpositis vocibus, praeferunt Lovel. 2. et 4.

Ita senatus in insequentem annum etc.] Pal. sec. *senatus insequenti anno*. tert. *in insequente anno*. GEBH. Id est, populus interveniente decreto senatus. Populus ei priore anno comitiis centuriatis continuaverat consulatum sine senatusconsulto: hoc anno ei prorogavit imperium comitiis tributis decreto senatus. Nam imperium a populo prorogabatur comitiis tributis; sed saepe ex SCto. V. 8, 23, 12. 10, 22, 9. 27, 22, 6. DUK. Gronov. in priori ed. notarum testatus, duos Pall. praeferre *insequenti anno*, in contextum admisit *insequente anno*. quam scripturam posteriorem ex meis probasse videntur Lovel. 1. 3. 4. Voss. duo, et Leid. 2. [Veith.] At *insequenti anno* inveni in Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. *in insequente anno* in Leid. 1 *in sequentem annum* in Fragm. Hav. a m. 2. Harlej. Gaertn. et ed. Parm. *in insequentem annum* in reliquis ante Gronovium excusis. Et ita fuisse videtur in optimis Florent. et Klock. ex quibus nihil adfertur in excerptis, licet conlati sint cum edd. ita legentibus. Et nescio caussam, cur haec lectio displicere debeat. Primo excidisse videtur partim praepositio *in*, partim vocis sequentis syllaba initialis, indeque factum esse vel *in se-*

continuaverat consulatum, ita senatus in insequentem annum, quo Ap. Claudius, L. Volumnius consules fuerunt, prorogavit, maxime Appio adversante, imperium. Appium censorem petisse consu- 3
latum, comitiaque ejus ab L. Furio tribuno plebis interpellata, donec se censura abdicavit, in quibus-

quentem annum, vel *insequentem annum*; pro quo iterum substitutum *in sequente anno*, *insequente anno* et *insequenti anno*. V. ad 4, 30, 12. Neque proprie imperium Fabio prorogatum est *anno insequente* post gestum consulatum, sed ipso illo anno, quo consul fuerat, idque *in insequentem annum*. Locutio autem *prorogare in sex menses*, *in annum* Livio est frequentissima. Infra 22, 34, 1. *Consulibus prorogatum in annum imperium*. 26, 28, 6. *In Etruriam C. Calpurnius post praeturam, prorogato in annum imperio, missus.* et ita passim in gestis cujuslibet anni. Quum autem ubique operam det Livius, ut orationem variet, id etiam hoc loco captasse, ideoque potius dedisse videtur, *priore anno populus continuaverat consulatum, senatus in insequentem annum prorogavit imperium*, quam *insequente anno*. Ceterum singularis est lectio, quam unus obfert Lovel. 2. *ita senatus insequente, quo Ap. Claudius*, omissa voce *anno*; quae forte placere posset, nisi quis mallet *ita senatus in insequentem, quo Ap. Claudius*; ne vox *anno*, quae modo praecessit, repetatur. Quomodo fere Gronov. infra emendat 31, 34, 7. *Cum viginti millibus peditum, quatuor equitum*, pro *quatuor millibus equitum*. ubi plura vide. Verum partim alii codd. vocem hanc tuentur, partim, in similibus locutionibus Livium non abhorruisse ab ejusdem vocis repetitione, patet ex illis, quae notantur ad 6, 1, 1. Lectionem itaque, quae ante Gronovium recepta erat, revocavi.

Quo Ap. Claudius, L. Volumnius consules fuerunt, prorogavit etc. imperium] Copulativam *et* inter utriusque consulis nomina interponunt Portug. et Haverk. V. ad 2, 17, 1. Tum *Volumilius* Voss. 2. *Voluminius* Leid. 2. *Volumirius* Lovel. 3. *Voluminus* Fragm. Hav. Similes varietates etiam mox hoc cap. §. 5. obcurrunt, ut et 10, 16, 2. V. ad 3, 10, 5. Tum *fuere* Lovel. 4. *fuerant* Voss. 2. et Lovel. 3. *fuerunt designati* Fragm. Hav. [Veith.]

§. 3. *Comitiaque ejus ab L. Furio tribuno plebis interpellata*] Tribunus intercessit, ne quid comitiis consularibus a populo peragi posset: nam tribuni plebis non poterant intercedendo efficere, ut consules comitia centuriata convocare non possent. Ita Gruchius 1. de Comit. 4. p. 102. ed. Ven. p. 597. tom. 1. Thes. Graev. qui hoc putat ostendi ex Liv. l. 7, 17. Dionys. Halic. 8, 90. et Epit. Liv. 105. Et duobus quidem prioribus locis agitur de comitiis jam convocatis; tertius ex Epit. 105. *Quum C. Catonis tribuni plebis intercessionibus comitia tollerentur*, anceps est. Est tamen ratio nonnulla dubitandi de eo,

4 dam annalibus invenio. Creatus consul, quum collegae novum bellum, Sallentini hoſtes decernerentur, Romae mansit, ut urbanis artibus opes auge-
5 ret, quando belli decus penes alios eſſet. Volumnium provinciae haud poenituit. multa secunda proelia fecit: aliquot urbes hoſtium vi cepit. prae-

quod adfirmat Gruchius, interceſſiones tribunorum plebis non valuiſſe ad id, ne consules comitia centuriata convocare possent, ex iis, quae leguntur in Livio l. 6, 35. *Comitia praeter aedilium tribunorumque plebis nulla sunt habita. Licinius Sextiusque tribuni plebis refecti nullos curules magiſtratus creari passi sunt, eaque solitudo magiſtratuum, et plebe reficiente duos tribunos, et his comitia tribunorum militum tollentibus, per quinquennium urbem tenuit.* Nam quum dicit, eo anno, quo Licinius Sextiusque primum tribuni plebis refecti sunt, *comitia nulla fuisse habita*, quid hoc, si quis propriam significationem verborum urgere velit, aliud est, quam tribunos militum, qui tum magiſtratus curules erant, intercessione tribunorum plebis prohibitos fuisse comitia centuriata creandis succeſſoribus convocare? Si vera est Gruchii sententia, hoc ita accipiendum est, convocata quidem fuiſſe comitia centuriata, verum sine effectu propter interceſſionem tribunorum plebis: quod in re idem erat, ac si plane nulla habita fuiſſent. Idque ex eo probabilius fit, quod in comitiis, quae legum ferendarum cauſſa habebantur, tribuni plebis non intercedebant, nisi quo die populus legis jubendae caussa convocabatur, ut docet idem Gruchius, et e Livio l. 6, 35. intelligi potest. Et, eamdem rationem in mulctarum certationibus ad populum obtinuiſſe, e l. 25, 5. colligitur. DUK. Cl. Jac. Perizon. ad Livii marginem legendum conjecit *ab L. Furnio.* Gentem Furniam plebejam fuisse, indicat C. Furnius, quem tribunum plebis memorat Dion. Halic. 11. Ant. p. 730. Quod autem ita conjecerit, ea fuiſſe cauſſa videtur, quod gentem Furiam patriciam exiſtimaret; at quasdam ejus familias plebejas fuiſſe, hinc conligi poteſt, quod *M. Furius Luscus aedilis plebejus* infra memoretur 39, 7, 10. Praeterea L. Furium, qui, teſte Cic. 3. de Offic. 30. legem ex senatusconsulto tulit, Mancinum Numantinis dedendum eſſe, tribunum plebis fuiſſe, exiſtimat Pighius in Annal. ad ann. DCXVII. p. 500. Quum itaque in omnibus scriptis conſtanter *L. Furio* supersit, iis invitis, nihil tentandum censeo. Praeterea *interpolata* Lovel. 2. et quaedam ex vett. edd. V. ad cap. praec. §. 17. Paullo ante *petiisse*, pro *petisse*, Lovel. 4. V. ad 37, 45, 2.

§. 4. *Quum collegae novum bellum, Salentini hoſtes decernerentur*] *cui collegae* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Insuper *Sallentini* Lovel. 1. Et, ita scribendum eſſe, monuit Sigonius infra ad 10, 2, 1. et ad 25, 1, 1. sed in primis ad Epit. Liv. 15. cujus auctoritatem propter Faſtos Capitol. Triumph. et Graecos scriptores, quos ibi laudat, sequor. V. tamen, quae ibi notantur. Miror autem in-

dae erat largitor, et benignitatem per se gratam comitate adjuvabat; militemque iis artibus fecerat et periculi et laboris avidum. Q. Fabius procon- 6 sul ad urbem Allifas cum Samnitium exercitu signis conlatis confligit. minime ambigua res fuit. Fusi hostes, atque in castra compulsi. nec castra

constantiam virorum doctorum, qui, alibi orthographia Sigonii recepta, hic tamen et 10, 2, 1. (*27, 22, 2.) eam vocem unica *l* scripserunt. Eamdem scribendi rationem ubique recipi curavi.

Ut urbanis artibus opes augeret] *Urbanae artes* opponuntur *militaribus*. sequitur enim statim: *quando belli decus penes alios esset*. l. 10, 15. *Fugisse eum Ap. Claudium collegam, eloquentia civilibusque artibus haud dubie praestantem*. Quare dubito de lectione Pal. tert. *urbanis actibus*. GEBH. Lectio Pal. tert. referenda est inter errata scribarum. Per *artes* autem *urbanas* intelligit Livius juris et eloquentiae peritiam, quam Ap. Claudio tribuit, et peritiae militari opponit 10, 22, 6. *Esse praeterea viros natos militiae, factis magnos, ad verborum linguaeque certamina rudes. Ea ingenia consularia esse. callidos solertesque, juris atque eloquentiae consultos, qualis Ap. Claudius esset, urbi ac foro praesides habendos*. Alibi saepe eo sensu inter *belli pacisque artes* distinguitur. Per *opes* autem hic intelligitur auctoritas, potentia, amplitudo. Supra 4, 8, 5. *Ut mox opes eorum, qui praeessent, ipsi honori jus majestatemque adjicerent*. ubi plura notavi. 5, 36, 10. *Ubi tanto plus gratia atque opes valuere*. 1, 50, 7. *Hisque artibus opes domi nactus*. 22, 34, 2. *Ab Q. Fabii opibus et dictatorio imperio concussis aliena invidia splendentem vulgus etiam extrahere ad consulatum nitebatur*. Cic. de Amic. 6. *Ceterae res opportunae sunt singulae rebus fere singulis: divitiae, ut utare; opes, ut colare; honores, ut laudere*.

§. 5. *Benignitatem per se gratam comitate adjuvabat*] *per se grata comitate adjuvabat* Flor. Male. Paullo ante *aliquot hostium urbes*, transpositis vocibus, Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Port. Gaertn. et Haverk.

§. 6. *Q. Fabius proconsul ad urbem Allifas cum Samnitium exercitu*] Praenomen deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. Tum *Fabiusque consul* Lovel. 2. *Fabius consul* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B [Veith.] *Fabius per consul* Lovel. 3. Deinde *Alifas* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. Gaertn. Haverk. ejusdem Hearnii N. B. C. atque edd. antt. V. ad 8, 25, 4. Vox *Samnitium* deficit in Portug. Mox *conflixit*, pro *confligit*, se in Oxon. C. reperisse, Hearnius testatur.

Nec castra forent retenta, ni exiguum superfuisset diei] *ne castra forent retenta* Leid. 2. ubi ultimam literam voculae *nec* intercepit initialis vocis sequentis. V. ad 23, 8, 9. *nec castra fuissent retenta* Leid. 1. et Neap. La-

forent retenta, ni exiguum superfuisset diei: ante noctem tamen sunt circumsessa, et nocte custodita,
7 ne quis elabi posset. Postero die, vixdum luce certa, deditio fieri coepta: et pacti, qui Samnitium forent, ut cum singulis vestimentis emitterentur.
8 tur. Hi omnes sub jugum missi. sociis Samnitium nihil cautum. ad septem millia sub corona veniere. qui se civem Hernicum dixerat, seorsum in custodia
9 habitus. Eos omnes Fabius Romam ad senatum misit: et, quum quaesitum esset, delectu, an voluntarii pro Samnitibus adversus Romanos bellas-

tinii. Sed sequens *superfuisset* lectionem hanc repudiandam docet, quam etiam reliqui codd. refellunt. Vox *retenta* deficit in Lovel. 4. at voces *compulsi. nec castra* in Lovel. 3. ob repetitionem vocis *castra*. Tum *nisi exiguum* legunt Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 23, 1, 8.

Ne quis elabi posset] Ita Aldus edidit, consentientibus omnibus scriptis, quum antea vulgatum foret *labi*. Supra 1, 53, 7. *Se quidem inter tela ac gladios patris elapsum*. 44, 40, 7. *Jumentum, e manibus curantium elapsum, in ulteriorem ripam effugit*. 45, 2, 5. *Neque terra, neque mari elabi posse*. Eodem modo peccatur apud Oros. 5, 19 *Deinde, lapsus e vinculis, in Africam transfugit*. ubi legendum videtur *elapsus*. Primam autem literam intercepерat ultima vocis praecedentis. Praeterea *posset* perperam exsulat a Portug.

§. 7. *Postero die, vixdum luce certa, deditio fieri coepta*] *Postero* (omissa voce *die*, quasi ea ex praecedenti *diei* commode repeti posset) *necdum certa luce* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B.

§. 8. *Hi omnes sub jugum missi. sociis Samnitium nihil cautum*] Vocula prima deficit in Lovel. 4. Dein *nihil tantum* Lovel. 3. V. supra ad 2, 37, 3. Mox *septem millia* constanter scripti. Et ita primus Aldus edidit, quum priores dedissent *quatuor millia*. Hinc *venere*, pro *veniere*, Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 3. 4. et Haverk. *venire* Leid. 1. et Gaertn. *venierunt* Lovel. 2.

Qui se civem Hernicum dixerat, seorsum in custodia habitus] *qui secutus Hernicum* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Tum *seorsus* Florent. Leid. 1. et Fragm. Hav.

§. 9. *Et, quum quaesitum esset, delectu, an voluntarii*] *et quod quum* Harlej. Tum *dilectu, an voluntarii* Florent. Leid. duo, et Lovel. 1. V. ad 37, 51, 7. *delectu, aut voluntarii* Harlej. Male. V. ad 5, 3, 7.

§. 10. *Q. Marcius Tremulus*] Praenomen exsulat a Voss. 2. Leid. ambobus, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. ac C. Deinde *M.* pro *Marcius*, Voss. 2. Lovel. 4. Gaertn.

sent, per Latinos populos custodiendi dantur. jussique eam integram rem novi consules, P. Cornelius Arvina, Q. Marcius Tremulus, (ii enim jam creati erant) ad senatum referre. id aegre passi 10
Hernici, concilium populorum omnium habentibus Anagninis in circo, quem Maritimum vocant, praeter Alatrinatem, Ferentinatemque, et Verulanum, omnes Hernici nominis populo Romano bellum indixerunt. 11

XLIII. In Samnio quoque, quia decesserat inde Fabius, novi motus exorti. Calatia et Sora, prae- 1

Haverk Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. Tum *Tremulius* Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *Aemilius* Hearnii idem L. 1. *Remulus* Florent. *Tremurus* Klock. Sed *Tremuli* cognomen in Fragm. Fastor. Capitolin. hoc anno superest. Mox *hieme jam creati erant*, pro *hi enim*, Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 11. *Concilium populorum omnium habentibus Anagninis*] *consilium populorum omnium* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. et Gaertn. Malc. V. Gronov. ad Livii 44, 2, 5. Tum *Agnenunis* Voss. 1. *Anagminis* Leid. 1. *Anaminis* Lovel. 1. *Agnaminis* Leid. 2. a m. 1. *Agnominis* a m. 2.

In circo, quem Maritimum vocant] *in circo, qui est ita Maritimum vocant* Haverk. *quem ita Maritimum vocant* Voss. 1. et Leid. 2. *quem ita Maritinum vocant* Lovel. 1. *quem ita Matentinum vocant* Gaertn. *quem ita Viurentinum vocant* Portug. *quem Marentinum vocant* Fragm. Hav. a m. 2.

Praeter Alatrinatem, Ferentinatemque, et Verulanum] *Aletrinatem* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Oppidum Latinis *Alatrium* et *Aletrium*, Graecis Ἀλάτριον et Ἀλέτριον dici, testatur Cluver. 3. Ital. Ant. 6. p. 983. *Alerinatem* Florent. et Portug. *Allatrinatem* Lovel. 4. *Aderinatem* Leid. 2. et Lovel. 1. *Aderinatae* Voss. 1. *Aberitatem* Leid. 1. Tum *Ferrentinatemque* Florent. Sed vox illa deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. sola tantum copulativa *que* in Harlej. Malc. V. ad 2, 31, 1.

Omnes Hernici nominis populo Romano bellum indixerunt] Cluverius 3. Ital. Ant. 6. p. 981. conjicit, Livium omnino scripsisse, *Omnes Hernici nominis populi Romanis bellum indixerunt.* Nisi enim ita legamus, superius dicendum fuisse opinatur *praeter Alatrinates, Ferentinatesque, et Verulanos.* Cujus tamen rei caussam nondum video. Cuique enim patet, *omnes Hernici nominis* poni pro omnes populi Hernici nominis. Ceterum *induxerunt* Leid. 2. Lovel. 1. et Portug. V. infra ad 10, 38, 4. *indixere* Lovel. 4.

§. 1. *Quia decesserat inde Fa-*

sidiaque, quae in iis Romana erant, expugnata: et in captivorum corpora militum foede saevitum.
2 itaque eo P. Cornelius cum exercitu missus. Marcio novi hostes (jam enim Anagninis Hernicisque aliis
3 bellum jussum erat) decernuntur. Primo ita omnia opportuna loca hostes inter consulum castra interceperunt, ut pervadere expeditus nuncius non posset, et
4 per aliquot dies incerti rerum omnium, suspensique

bius] *qui decesserat* Gaertn. *quia dicesserat* Lovel. 3. *quia discesserat* Voss. 2. Lovel. 4 et Fragm. Hav. a m. 1. [Veith.] At veteres *decedere praesidio*, *provincia*, vel *de praesidio*, *de provincia*, non *discedere*, dixisse, et passim *decedere* ac *discedere* a librariis confundi, supra vidimus ad 4, 29, 5. Tum *M. Fabius*, pro *inde Fabius*, Harlej. [Veith.] *inde M. Fabius* Portug. Gaertn. et Haverk. Posset videri lectio illa vera esse, et praenomen *M.* excidisse ob similitudinem praecedentis *iñ*, sive *inde*; potius tamen arbitror, vocem illam *iñ* neglegentia scribarum in *M.* abiisse; saepe enim commutari in vicem, supra vidimus ad 4, 52, 4. alios deinde, quum alterum in contextu, alterum margini adscriptum invenissent, utrumque junxisse; quod innumeris locis accidisse, dictum est ad 3, 44, 4. Praenomen hic non requirimus ob morem Livii jam supra memoratum; ejus enim, ubi alicujus mentionem facere incipit, meminisse contentus, postea id subinde omittere solitus est.

Calatia et Sora, praesidiaque, quae in iis Romana erant, expugnata] *Colatia* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *Collatia* Lovel. 4. et Gaertn. Deinde *praesidiaque in iis*, vel *his*, Voss. 2. Lovel. 3. et Haverk. Unde legendum esse existimari posset *praesidiaque in iis Romana expugnata*. At verius est, pronomen *quae* a praecedenti conjunctione *que* interceptum esse. Vide ad 29, 6, 8. Deinde *fere saevitum*, pro *foede*, Leid. 2. Mox etiam τὸ *et* desit in Portug. a m. 1.

§. 2. *Jam enim Anagninis Hernicisque aliis bellum jussum erat*] *jamjam enim Agnaninis* Leid. 2. Tum *missum erat* Haverk. errore saepius in Mstis obvio. V. supra ad 3, 4, 11. 8, 9, 10. c. 11, 15. c. 14, 5. 10; 29, 9. c. 33, 8. 21, 52, 5. et alibi. (*35, 34, 5.) De locutione *jubere alicui bellum* v. ad 27, 24, 3. Vox *aliis* deerat in Harlej.

§. 3. *Primo ita omnia opportuna loca*] *Primo itaque* Leid. 2. Harl. Gaertn. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. C. et, teste eodem Hearnio, ed. Aleriensis Rom. quum tamen Rom. anni 1472. et omnes, quas vidi, *ita* servent. V. ad 21, 53, 7.

§. 4. *Et per aliquot dies etc.*] Non celari meretur scriptura codicis Rottend. quae haec est: *ut pervadere expeditus nuncius non posset. Per aliquot dies incerti rerum omnium suspensique de statu alterius utrque con ul agere: Romamque is metus manarat.* J. FB.

de statu alterius, uterque consul ageret, Romamque
is metus manaret; adeo ut omnes juniores sacramento
adigerentur, atque ad subita rerum duo justi scriberen- 5
tur exercitus. Ceterum Hernicum bellum nequaquam
pro praesenti terrore ac vetuſtate gentis gloriae fuit. ni- 6
hil usquam dictu dignum ausi, trinis caſtris intra paucos
dies exuti, triginta dierum inducias, ita ut ad senatum Romam legatos mitterent, pacti sunt bimeſtri sti-

GRON. *perque aliquot dies* edd. vett. usque ad Aldum. *i per aliquot dies* Lovel. 3. Mox *suspensique cum de statu alterius* Voſſ. 2. et Lovel. 3. ac 4.

Romamque is metus manaret: adeo ut omnes juniores sacramento adigerentur] *is metus maneret* Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. [*Romam qui his metus* Veith.] Tum *sacramento adigerent* Oxon. C. apud Hearnium, eoque teſte ed. Aleriens. Romana. Vide ad 10, 10, 1.

§. 5. *Hernicum bellum nequaquam pro praesenti terrore ac vetuſtate gentis gloriae fuit*] Pall. pr. et tert. *Hernicum bellum nequaquam properassent: id terrore ac vetuſtate gloriae fuit nihil usquam dictu dignum. ausi trinis caſtris.* sec. *Hernici cum bellum nequicquam properassent. id terrore ac vetuſtate gloriae fecit.* GEBH. Lego *vetuſtae gentis gloria.* KLOCK. Flor. *gloria.* Forte *ac vetuſta gentis gloria fuit.* J. FR. GRON. *Hernici cum bellum nequicquam properassent, id terrore ac vetuſtate gloriae fecit* Portug. et Haverk. *Hernici cum bellum nequicquam properassent, id terrore ac vetuſtate gentis gloriae fuit* Fragm. Hav. a m. 2. et Gaertner. Neque aliter Harlej. nisi quod servet *nequaquam*, omittat autem *gentis*. *Hernicum bellum nequaquam properassent. id terrore ac vetuſtate gloriae fuit* Voſſ. 2. et Lovel. 3. ac 4. *Hernicum bellum nequaquam properassent. id terrore ac vetuſtate gentis gloriae fuit* Voſſ. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *Hernicum bellum nequaquam properassent. terrore ac vetuſtate gentis gloriae fuit* Leid. 2. *Hernicum bellum nequaquam properasse ad id. terrore ac vetuſtate gloriae fuit* Lovel. 2. [*Hernici cum bellum nequaquam properassent ad id terrore ac vetuſtate gloriae fuit* Veith.] Mihi quoque Gronovii conjectura non displicet. Infra 31, 1, 7. *Pacem Punicam bellum Macedonicum excepit, claritate regum antiquorum, vetuſtaque fama gentis prope nobilius.* ubi plura vide. Indicat Livius, bellum Hernicum vetuſtae gloriae gentis non respondiſſe, non tantum fuiſſe, quanta fuit gloria vetuſta gentis.

§. 6. *Trinis caſtris intra paucos dies exuti*] Ita l. 5, [2, 10.] *Antea* (inquit) *trina loca cum contentione summa patricios explere solitos.* Laurentius Valla, de lingua latina meritiſſimus, de hoc nomine dubitare visus est 3. Elegantiarum [5.] quasi non ex eorum numero, quae nominibus tantum pluralis numeri addantur. At hic locus de *trinis castris* satis convincit, eſſe de

pendio frumentoque, et singulis in militem tunicis.
7 Ab senatu ad Marcium rejecti, cui senatusconsulto permissum de Hernicis erat: isque eam gentem in deditionem accepit. Et in Samnio alter con-
8 sul superior viribus, locis inpeditior erat. Omnia itinera obsepserant hostes, saltusque pervios ceperant, ne qua subvehi commeatus possent: neque eos, quum quotidie signa in aciem consul profer-

eorum classe. Addam exemplum aliud ex Caesare 5. de bello Gall. [51.] *Ipse cum tribus* (inquit) *legionibus circum Samarobrinam trinis hibernis hiemare constituit.* GLAR. *ternis castris* unus Leid. 2. Sed v. quae, infra notantur ad 23, 49, 6. ubi etiam alia ejusdem erroris exempla videbimus. Vox *castris* deficit in Voss. 2.

Ita ut ad senatum Romam legatos mitterent] Pall. pr. et tert. *ita ut senatum Romam legatos mitterent.* GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. Tum *ad senatum Romani* Haverk. [*Romam* omittit Veith.] Hinc *legatum mitterent* Leid. 2. et Lovel. 1. Mox copulativa *que* deficit in Haverk. at sequens *et* in Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1.

§. 7. *Cui senatusconsulto permissum de Hernicis erat*] Edidit Andreas, *cui S. C. praemissum de Hernicis erat.* GEBH. *cui senatusconsultum de Hernicis erat* Lovel. 2. et Gaertn. Error ortus est ex nota. V. ad 38, 60, 1. Ita simpliciter *permittere alicui de aliquo* infra 33, 13, 4. *Quae priore colloquio aut imperata a Romanis, aut postulata ab sociis essent, omnia se concedere, de ceteris senatui permissurum dixit.* 36, 35, 5. *Ut mittere legatos Romam possitis, per quos senatui de vobis permittatis.* Insuper *cui senatusconsultum premissum de Hernicis erat* edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad 8, 20, 6. *cui se permissum de Hernicis erat* Lovel. 3. *cui sicut permissum de Hernicis erat* Lovel. 4. V. ad 22, 10, 1. Paullo ante voces *Ab senatu* deficiunt in Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Hearnii Oxon. L. 1. ac C.

Isque eam gentem in deditionem accepit] Vox *eam* deficit in prioribus edd. quam primus addidit Gronovius, sine dubio auctoritate Mstorum, licet ejus in notis nullam mentionem fecerit. Certe superest in omnibus meis. Hearnius, monens se eam in edd. Aler. ac Sigon. non reperisse, neque tamen aliquid de Oxoniensibus addens, eam in omnibus similiter superfuisse tacitus indicat. Mox alio ordine *consul alter* Portug. Gaertn. et Haverk. *alter consulum* Leid. 2. V. ad 9, 32, 2. At reliqui non accedunt.

§. 8. *Omnia itinera obsepserant hostes*] Pall. pr. et tert. *obsederant.* sec. alludit ad vulgatam lectionem *obsesserant* GEBH. *obsesserant* etiam Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. 4. Haverk. et Fragm. Hav. *obsiderant* Voss. 2. *obsederant* Lovel. 3. quod ex alterius lectionis glossa ortum videtur. V. ad Epit. Liv. 17. De locutione *obsepire iter* v. ad 39, 1, 5. Ceterum *obsaepserant*

ret, elicere ad certamen poterat: satisque adpare- 9
bat, neque Samnitem certamen praesens, nec Ro-
manum dilationem belli laturum. Adventus Marcii, 10
qui, Hernicis subactis, maturavit collegae venire
auxilio, moram certaminis hosti exemit. nam, ut 11
qui ne alteri quidem exercitui se ad certamen cre-
didissent pares, conjungi utique passi duos consula-
res exercitus nihil crederent superesse spei, adve-

Florent. V. supra ad 8, 8, 10. Mox *ne subvehi*, pro *ne qua subvehi*, Lovel. 2. Sed vocula illa in omnibus scriptis reliquis superest. V. ad 9, 36, 5.

Quum quotidie signa in aciem consul proferret, elicere ad certamen poterat] *signum in aciem consul proferret* Gaertn. Tum *edicere ad certamen* Voss. 1. a m. 1. *dicere ad certamen* Voss. 2. a m. 2. sed literae *el* perperam in *d* coaluerunt. V. ad 40, 28, 2. *ducere ad certamen* Fragm. Hav. a m. 1.

§. 9. *Nec Romanum dilationem belli laturum*] Vox *belli*, quam omnes, qua scripti, qua editi, agnoscunt, a solo exsulat Portug.

§. 11. *Nam, ut qui ne alteri quidem exercitui se ad certamen credidissent pares*] Gronovio in prima ed. notarum displicuit constructio *nam crederent*. nulla enim cum alia particula posse hoc verbum conjungi, quum τὰ *ut qui* habeant suum proprium *credidissent*. Omnino itaque scribi jubebat: *quum, ut qui ne alteri quidem exercitui se ad certamen credidissent pares, conjungi utique passi duos consulares exercitus nihil crederent superesse spei; advenientem incomposito agmine Marcium adgrederentur*. Alio modo quidam librarii loco subvenire conati sunt. *nam, ut qui, quum ne alteri quidem exercitui se credidissent pares* praeferunt Portug. Gaertn. et Haverk. ita *quum* pertinet ad *credidissent*, *ut qui* ad *crederent*, *nam* ad *adgrediuntur*. Verum Gronovius repetitis curis rectius conjecturam omisit, aliique omnes codd. insertam particulam ignorant. Nam τὰ *ut qui* referenda ad utrumque verbum *credidissent* et *crederent*. Samnites Marcium adgrediuntur; ut qui credidissent, se uni exercitui inpares esse; utique crederent, adversus duos nihil spei superesse. Id ut tanto manifestius fiat, Harlej. interposita alia particula, legit *credidissent pares, at conjungi utique*. Verum, aliis omnibus dissentientibus, neque hoc tibicine opus esse puto. Ceterum *ut qui alteri quidem exercitui*, omissa negandi particula, ed. Mediol. anni 1480 et quaedam aliae eam secutae contra mentem Livii, qui consulem Cornelium viribus superiorem dixerat, et Samnitem jam ante Marcii adventum certamen praesens non laturum. *ne altero quidem exercitu* Gaertn. V. ad 24, 19, 6. Praeterea *se* deficit in Fragm. Hav. a m. 1.

Conjungi utique passi duo consulares exercitus nihil crederent

nientem incomposito agmine Marcium adgrediun-
12 tur. Raptim conlatae sarcinae in medium; et, pro-
ut tempus patiebatur, instructa acies. Clamor
primum in stativa perlatus, dein conspectus procul
pulvis, tumultum apud alterum consulem in castris
13 fecit. isque, confestim arma capere jussis, raptim-
que eductis in aciem militibus, transversam hostium
aciem, atque alio certamine occupatam, invadit;
14 clamitans, *summum flagitium fore, si alterum exerci-*
tum utriusque victoriae compotem sinerent fieri, nec ad
15 *se sui belli vindicarent decus.* Qua inpetum dederat,

superesse spei] *conjungi itaque* Voss. 2. sollemni aberratione scribarum. V. supra ad 7, 28, 3. Deinde *duo consulares exercitus* edidit Cl. Jac. Gronovius, sed facti rationem addere neglexit. Eum tamen ita in codd. invenisse, non dubito, si quidem ex meis ita praeferant Voss. 1. et Lovel. 1. [Veith.] Plura infra v. ad 35, 21, 5. Quum tamen reliqui, et cum illis praestantissimi, *duos* servent, Hearnius etiam, memorata Gronovii lectione, nullius suorum Oxoniensium consensum testetur, vulgatum revocavi. Insuper *nil crederent* Voss. 1. et Lovel. 1. V. ad 6, 40, 3. Iidem etiam codd. cum Leid. 2. *esse*, pro *superesse*, praeferunt. Mox *aggrediuntur Marcium* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 12. *Dein conspectus procul pulvis*] Ita primus edidit Jac. Gronovius, et adsentientes habet Florent. Voss. duos, Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harlej. Portug. et Fragm. Hav. Priores edd. cum reliquis codd. praeferunt *dein*, vel *deinde*. V. supra ad 3, 3, 6. Paullo ante *Sed raptim collatae*, adscita prima voce, quae in aliis omnibus deest, Voss. 2.

§. 13. *Confestim arma capere jussis*] *capessere arma jussis* Lovel. 4. Sed locutionem *capere arma* supra inlustravimus ad 6, 12, 7. *capere* autem et *capessere* commutantur supra hoc lib. c. 40, 12.

Transversam hostium aciem, atque alio certamine occupatam, invadit] Vox *aciem* deficit in edd. vett. quasi ea ex praecedenti commode repeti posset. Eam postea primus addidit Aldus. Et recte. Omnes enim agnoscunt eamdem codd. scripti.

§. 15. *Qua inpetum dederat, perrumpit; aciemque per mediam*] *Qua inpetus dederat* Lovel. 2. *Qua inpetum declarat* Voss. 2. et Lovel. 3. qui error inde commissus est, quod litera *d* dissolveretur in *cl*, quibus in scriptura Longobardica simillima est. V. ad 10, 24, 2. Tum *prorumpit* Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. Portug. et Haverk. [Veith.] perpetua scribarum aberratione. Exempla habemus supra 8, 10, 6. c. 30, 6.

perrumpit; aciemque per mediam in caſtra hoſtium tendit, et vacua defensoribus capit atque incendit. Quae ubi flagrantia Marcianus miles conspexit, et 16
hoſtes respexere, tum passim fuga coepta Samnitium fieri. sed omnia obtinet caedes, nec in ullam partem tutum perfugium est. Jam, triginta milli- 17
bus hoſtium caesis, signum receptui consules dederant, conligebantque in unum copias, in vicem inter se gratantes: quum repente visae procul hoſtium novae cohortes, quae in supplementum scriptae fuerant, integravere caedem. in quas, nec 18

hoc lib. c. 39, 9. 10, 14, 16. c. 41, 9. 21, 28, 2. c. 56, 2. aliisque locis. Sed plura supra v. ad 4, 39, 4. *perrupit* Fragm. Hav. V. supra hoc lib. c. 37, 9. *prorupit* Gaertn. Deinde *aciem per mediam* Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N *aciemque in medium* Gaertn. Mox *in hoſtium caſtra*, transpositis vocibus, Harlej. Insuper *cepit atque incendit* Portug. Haverk. et Gaertn.

§. 16. *Et hoſtes respexere, tum passim fuga coepta Samnitium fieri*] *conspexere* Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. *conspexerunt* Lovel. 4. Sed verbum illud modo praeceſſit. Deinde *fuga cupta* Voſſ. 2. et Lovel. 3. V. ad 6, 27, 4.

Nec in ullam partem tutum perfugium] *nec in nullam partem* Voſſ. 2. Leid. ambo, et Lovel. 1. ac 2. ubi prima litera vocis *nullam* adscita est ex ultima vocis praecedentis. Eo modo *en numquam*, pro *en umquam*, datum eſſe, supra vidimus hoc lib. c. 10, 5. Plura v. ad 37, 29, 8. Tum *profugium* Lovel. 2. Male. V. infra ad 37, 57, 2.

§. 17. *In vicem inter se gratantes*] *gratulantes* Harlej. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. N. ac B. quod ex alterius expositione natum existimo. Supra 7, 13, 10. *Tuum sequentes currum Jovis Optimi Maximi templum gratantes ovantesque adire.* ubi similiter codd. quidam turbant. Ovid. Epist. 6. Her. 119.

Nunc etiam peperi: gratare ambobus, Iäson.

Epist. 11. Her. 65.

Quid tibi grataris? media sedet Aeolus aula.

Paullo ante *dederunt*, pro *dederant*, Harlej. Tum *collegebantque*, pro *colligebantque*, Lovel. 1. et Portug.

Cohortes, quae in supplementum scriptae fuerant, integravere caedem] *in supplemento* Harlej. Infra 37, 2, 8. *Placuit, in supplementum scribere ex ipsa provincia, si vellet, peditum duo millia et centum equites.* 38, 36, 5. *Ut terna millia peditum, ducenos equites ambo praetores in supplementum sociis imperarent.* et ita

juſſu consulum, nec signo accepto, victores vadunt; *malo tirocinio inbuendum Samnitem*, clamitan-
19 tes. Indulgent consules legionum ardori, ut qui probe scirent, novum militem hoſtium inter perculsos fuga veteranos ne tentando quidem satis
20 certamini fore. Nec eos opinio feſellit. omnes Samnitium copiae, veteres novaeque, montes pro-
ximos

saepe alibi. Deinde *inter gravare caedem* Lovel. 4. *interrogaverunt caedem* Haverk. *integraverunt caedem* Portug. Sed *integrare* supra inluſtravi ad 3, 70, 6. V. etiam infra ad 28, 15, 10. Paullo ante *tum repente visae*, pro *cum*, Voſſ. 2. V. ad Ep. Liv. 48. circa finem. *cum repente in se* Leid. 2. Portug. et Haverk. Error ortus ex similitudine literarum *ui* et *in* in scriptura Longobardica. Alia exempla v. ad 3, 49, 6.

§. 18. *In quas, nec jussu consulum, nec signo accepto, victores vadunt*] *in quos* Leid. 2. et Lovel. 1. quae lectio defendi posset ex illis, quae infra notantur ad 37, 39, 12. nisi consensus reliquorum codd. doceret, eam ex aberratione scribarum potius originem habuiſſe. *nec signum acceptum victores* Port. *nec signum acceptum scriptores* Haverk. Deinde *invadunt* Lovel. 1. a m. 1. quam locutionem inluſtravi supra ad 2, 47, 6. Sed et hic omnium aliorum Mſtorum in vulgatam scripturam consensus eam veriorem eſſe evincit. Et ita supra Livius 7, 24, 6. *Inferenda sunt signa et vadendum in hoſtem.* Eodem sensu *ire* Livius dixit 2, 6, 8. *Sensit in se iri Brutus.* Ovid. Epist. 1. Her. 13.

In te fingebam violentos Troas ituros.

Malo tirocinio inbuendum Samnitem, clamitantes] *malo tirãnico imbuendum* Klockian. *malo tirocinio intuendum Samnitem* Voſſ. 2. Leid. 1. et Lovel. 4. *malo tirocinio inſtruendum Samnitem* Lovel. 2. quod ex gloſſa interpretis natum exiſtimo. *malo tirocinio imbuendum Samnites* Haverk. Sed quatuor hae voces deficiunt in Lovel. 3.

§. 19. *Indulgent consules legionum ardori, ut qui probe scirent*] *Indulgent consul legiones adoriri* Lovel. 3. a m. 2. in quo *ardori* m. 2. reposuit. *Indulgent consules legionum adoriri* Harlej. Dein *ut qui proſternerent novum militem hoſtium* Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *ut qui probe scirent proſternerentur novum militem hoſtium* Harlej.

Inter perculsos fuga veteranos ne tentando quidem satis certamini fore] *inter periculosos fuga veteranos* Lov. 1. a m. 1. Tum *nec tentando* Voſſ. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad Livii 3, 47, 7. et mox §. seq. hoc cap. Hinc *certaminis* Portug. a m. 2. ubi ultima litera repetita est ex similitudine initialis in voce sequenti. V. ad 4, 33, 10. *certamine* quaedam ex antiquioribus edd. Vulgatum probum eſt.

§. 20. *Nec eos opinio feſellit*]

ximos fuga capiunt. eo et Romana erigitur acies; nec quidquam satis tuti loci victis est. et de jugis, quae ceperant, funduntur; jamque una voce omnes pacem petebant. Tum, trium mensium fru- 21
mento imperato, et annuo stipendio, ac singulis in militem tunicis, ad senatum pacis oratores missi. Cornelius in Samnio relictus. Marcius de Hernicis 22
triumphans in urbem rediit; statuaque equeſtris in

Ne Fragm. Hav. a m. 1. V. ad §. praec. Tum *eos opinio refellit* Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Infra 28, 27, 9. *Quantum me opinio fefellit!* Ita et *spes aliquem fallere* dicitur, de quo v. ad 2, 39, 2. Mox *omnes Samnitium copiae, veteres, novae*, pro *novaeque*, Portug. quod Livio frequens eſſe, monet Cel. Jac. Gronov. ad Livii 24, 16, 9. *omnes Samnitium copiae veteres atque novae* Gaertn. et Haverk. Sed vulgatum satis defendit consensus reliquorum codd.

Eo et Romana erigitur acies] Prima vocula exsulat ab Gaertner. secunda ab Lovel. 2. Sed altera alteram intercepit. Tum *dirigitur acies* idem Lovel. 2. Male. Locutionem inluſtrant exempla infra laudata ad 10, 26, 8.

Nec quidquam satis tuti loci victis est] *nequidquam* Leid. 1. et Fragm. Hav. Saepius has voces perperam a scribis commutari, supra vidimus hoc libro ad c. 18, 5. *satis tuti locis victis est* Gaertn. *satis tuti loci visum est* Hearnii Oxon. L. 2. *satis tuti loci victis visum est*, juncta duplici lectione, Harlej. Sed vulgatum verius est. Nam non tantum victi exiſtimarunt, nihil satis tuti loci sibi eſſe; sed insuper, id verum eſſe, re experti sunt. Mox vocem *omnes* ignorat Lovel. 2. sed, ea transposita, *pacem omnes petebant* praeferunt Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 21. *Tum, trium mensium frumento imperato*] *Dum, trium* Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. sollemni scribarum permutatione. V. ad 40, 42, 7. Deinde *trium mensum frumento* Florent. et Leid. 1. V. infra ad 29, 3, 5. Insuper *frumento inposito* Portug. Harlej. et Hearnii Oxon. B. quod ex gloſſa interpretis natum videtur. *Imperare* in hac re frequens ac sollemne est, et paſſim obcurrit *imperare milites, pecunias, frumentum*. Supra 4, 26, 12. *Hernicis Latinisque milites imperati*. 23, 5, 5. *Pedites vobis imperemus, tamquam equites habeamus*. 29, 15, 9. *Stipendium praeterea iis coloniis in millia aeris asses singulos imperari*. Et mox, *Consules quum militem stipendiumque imperassent*. (* 32, 38, 7.) 38, 13, 13. *Quinque et viginti talenta argenti, et decem millia medimnûm tritici imperata*. c. 35, 9. *Ut sociis Latini nominis quina dena millia peditum imperarent*. 42, 31, 8. *Mandari placuit, ut alteras decumas Siculis Sardisque imperarent*. 43, 4, 9. *Quum centum millia denariûm et tritici*

foro decreta est, quae ante templum Caſtoris po-
23 sita est. Hernicorum tribus populis, Alatrinati,

quinquaginta millia modiûm imperaret. et alibi saepe.

§. 22. *Statuaque equeſtris in foro decreta est, quae ante templum Caſtoris posita est*] Livio adſtipulatur alia occasione Cic. Philipp. 6, [5.] non eodem merito L. Antonii equeſtrem similem in foro positam afferens, quo *Q. Tremuli, qui Hernicos devicit, ante Caſtoris.* Sed mendose in vulgatis exemplaribus appellatur *Q. Trebellius*, vel *Tremellius*, pro *Q. Tremulus*. Item Plinius 34. 6. *Et ante aedem* (inquit) *Caſtorum fuit Q. Marcii Tremuli equeſtris togata, qui Samnites bis devicerat, captaque Anagnia populum stipendio liberaverat.* Haec approbare videtur Livius, scribens, Hernicos devictos stipendio frumentoque et singulis in militem tunicis pepigiſſe inducias, ut legatos pacis exorandae cauſſa Romam mittere poſſent. Qua ratione populus Romanus, stipendio hostibus, ubi potuit, imperato, exercitum alere et hoſtium sumtibus coepit. Quod et poſtea saepius contigit. Ex iisdem Plinii verbis colligere est, statuam dictam Q. Tremuli in foro ante Caſtorum non exſtitiſſe suo tempore: *fuisse* enim dicit. quae tamen Ciceronis tempore videtur adhuc exſtitiſſe. PIGH. in Annal. ad ann. CDXLVII. p. 375. Forte *decreta ei.* J. FR. GRON. *statua equestris*, sine copulativa *que*, Harlej. *staturaque equeſtris* inepte Haverk.

§. 23. *Hernicorum tribus populis*] Hernicis jam olim in ipsis initiis nascentis reipublicae Romanae a Sp. Caſſio tertium consule, cui senatus arbitrium de legibus foederis cum iis ineundi permiserat, civitatem datam, e Dionys Halic. 8, 69. observarunt Sigonius 1. de Ant. jur. Ital. 6. et Spanhem. Orb. Rom. 1, 7. Sed ex eodem liquet, Caſsium mandatum senatus latius, quam is voluerat, interpretatum fuiſſe, senatumque ac populum Romanum graviter tuliſſe hunc honorem Hernicis ab eo habitum; praesertim quod suspicio erat, id a Caſſio per ambitionem et dominationis parandae cauſſa factum Nec ullum satis certum argumentum est, Hernicos deinde jure illo usos fuiſſe. Dionyſius quidem 11, 2. scribens Romanos, qui impatientes tyrannidis decemvirorum relicta Roma ad Hernicos se contulerant, ab his ob jus civitatis sibi nuper, id est, ante XL. circiter annos, a Romanis datum receptos, id ratum fuisse significat: sed tamen eos post civitatem a Caſſio acceptam συμμάχους vocat, et inter socios militasse oſtendit l. 9, 5. 35. et 67. Idem conſtat ex Livio l. 2, 64. l. 3, 4. et 22. ubi Hernicos et Latinos *militem ex foedere dare* juſſos scribit. Adde, quod nusquam ante hoc tempus ullum oppidum Hernicorum jure municipii donatum legitur. Unde suspicari licet, Hernicis jus civitatis, invito senatu populoque Romano a Cassio datum, deinde ademtum fuisse; vel eos, quum auctor illius non ita multo post supplicio adfectus fuiſſet, et res in magna invidia esset, sua voluntate eo abſtinuisse. Atque ea caussa esse potest, cur Livius, quum l. 2, 41. Sp. Cassio et Proculo Virginio consulibus foedus cum Hernicis ictum scribat, tamen nullam civitatis tum iis datae mentionem faciat. DUKER.

Verulano, Ferentinati, quia maluerunt, quam civitatem, suae leges redditae: connubiumque inter

Alatrinati, Verulano, Ferentinati, quia maluerunt, quam civitatem, suae leges redditae] Hunc locum tractarunt viri antiquitatis Romanae peritissimi, Sigonius 2. de Ant. Jur. Ital. 7. et Spanhemius Orb. Rom. exercit. 1, 12. Ille scribit, municipiis, quibus suffragium non dabatur, suas leges permissas; quae suffragio ornabantur, suis legibus spoliata, et Romanis obstricta fuisse: idque ex hoc loco Livii, et eo qui infra c. 45. legitur, intelligi. Et hoc probat Cl. Auctor libri de Aedilibus Coloniar. et Municipior. c. 1, 4. Spanhemius, auctoribus Cicerone et Gellio, qui municipia non aliis legibus Romanorum obstricta fuisse tradunt, quam in quas populi illi fundi facti fuerant, negat, municipia cum jure suffragii continuo suis legibus spoliata fuisse; et deinde post quaedam de populis fundis disputata, addit, negari non posse, eam fuisse municipiorum aliquot conditionem, ut cum Romana civitate Romanorum legibus, amisso legum suarum arbitrio, deinceps obstricta forent. Id enim haud obscure innuere adducta a Sigonio ejus rei e Livio de Hernicis testimonia. Ex his disputationibus summorum virorum nondum hactenus proficere potui, ut plane intelligerem, quodnam fuerit vetus jus municipiorum illius temporis, de quo hic agit Livius: quem locum lubricum esse, vere dicunt viri docti. Nam mihi de jure municipiorum sine suffragio omnia alia, atque illi voluerunt, ex Livio colligi videntur. Quum dicunt, municipia, quibus civitas Romana cum suffragio dabatur, simul cum illa leges Romanas accepisse, eo ipso pro certo ponunt, Alatrinatibus, Verulanis, et Ferentinatibus civitatem cum suffragio oblatam fuisse. Hoc non diserte quidem tradit Livius; sed tamen plane probabile est. Nam ratio suadet, ut credamus, Romanos, quum Anagninis ceterisque Hernicorum populis, qui ab iis defecerant, victis civitatem sine suffragio dederint, eorum, qui se a contagione defectionis ac belli adversus Romanos removerant, fidem praemio aliquo remunerandam, iisque plus, quam rebellibus, tribuendum existimasse. Hoc autem quid aliud esse potuit, quam datio civitatis Romanae cum suffragio? (nam Cellario 2. Geogr. 9. quasi auctore Livio scribenti, Alatrinates civitatem sine suffragio tulisse, haud dubie error obrepsit). Sed hi, ne leges suas amitterent, munere illo uti non voluerunt. Unde consequens est, eos, qui civitatem Romanam cum suffragio accipiebant, etiam leges Romanas una cum civitate accepisse. Sed qua ratione putaverint ex hoc loco Livii intelligi, eos, quibus civitas sine suffragio dabatur, leges suas retinuisse, non adsequor, et contrarium potius ex eo confici existimo, quod Livius Anagninis ceterisque Hernicorum populis, qui defecerant, cum civitate sine suffragio data *magistratibus interdictum* scribit. Cur enim, si leges suae illis relictae erant, magistratus adimebantur? An enim, ubi leges sunt, magistratus non debent esse, qui ex iis jus dicant? Et Sigonius ipse sibi in hac re non satis constat. Nam quum 2. de Ant. Jur. Ital. 7. tradat, Anagninos, quibus civitas Romana

ipsos, quod aliquamdiu soli Hernicorum habuerunt,
24 permiſſum. Anagninis, quique arma Romanis in-

sine suffragio conceſſa erat, leges suas retinuiſſe, ejusdem libri c. 13. et ad hunc locum Livii ex verbis Livii *magiſtratibus interdictum*, et ex Feſto docet, Anagniam in praefecturae formam redactam; in praefecturas autem quotannis Roma praefectos, qui ibi ex legibus Romanis jus dicerent, miſſos fuiſſe, ex eodem Feſto oſtendit. Hoc si verum est, cur credemus, ceteros Hernicorum populos, qui in eadem cauſſa erant, quibus itidem, ut Anagninis, *magiſtratibus interdictum* dicit Livius, leges suas retinuisse? aut quomodo hinc quasi regulam conficiemus, omnibus municipiis, quae civitate Romana sine suffragio donabantur, leges suas relictas fuiſſe? Nec confirmatur, quod viri docti putant, haec sententia ex iis, quae c. 45, 7. leguntur. Dicunt ibi Aequi, quum feciales Romani ad eos res repetitum veniſſent: *Tentationem esse, ut, terrore incusso belli, Romanos se fieri paterentur; quod quantopere optandum foret, Hernicos docuisse: quum, quibus licuerit, suas leges Romanae civitati praeoptaverint: quibus legendi, quid mallent, copia non fuerit, pro poena necessariam civitatem fore.* Hic Aequi civitatem sine suffragio Hernicis datam poenam interpretantur. Jam vero quum in ea re per se nihil poenae sit, quippe quum interdum bene meritis honoris causa civitatem sine suffragio datam legamus, poena illa in hoc solo sita eſſe potuit, quod civitatem ita datam legum suarum amissio sequebatur: quas multos civitati Romanae etiam cum suffragio datae praeposuiſſe, ex his locis cognosci potest. Nam, quod alibi Livius aliique Latinos et Italicos jus civitatis Romanae cupidiſſime adpetiiſſe tradunt, id ad posteriora tempora pertinet. Et ad eadem referenda sunt, quae Spanhemius adversus Sigonium de populis fundis disputat; quorum quum in vetere hiſtoria Romana nulla mentio fiat, ex iis, quae de his prodita sunt, non poſſunt definiri jura municipiorum antiqui temporis. Verum quemadmodum non puto ex his duobus locis Livii oſtendi poſſe, olim municipia omnia, quibus civitas Romana sine jure suffragii data erat, leges suas retinuiſſe, ita neque adfirmare velim, ea omnia leges suas cum civitate Romana amisiſſe. Nam fortaſſis aliquid discriminis fuit inter populos, quibus Romani hoc honoris causa tribuebant, ut Caeritibus apud Strabonem l. 5. p. 220. et Gellium 16, 13. et Fundanis Formianisque apud Livium 8, 41, 10. et eos, qui, quum a ab societate eorum desciviſſent, deinde ab illis victi subactique fuerant, ut hic Hernici. Quando autem primum inductum sit, ut municipia non aliis legibus Romanis tenerentur, quam in quas populi illi fundi facti fuerant, nusquam, quod sciam, traditum est; sed verum eſſe potest, quod Cl. Otto putat, id coepiſſe obtinere poſt bellum sociale. Ceterum *redditas* interpretor *relictas*. 8, 14, 2. *Lanuvinis civitas data, sacraque sua reddita.* Caesar 7. B. G. 76. *Pro quibus meritis civitatem ejus immunem esse jusserat; jura legesque reddiderat.* Curtius 6, 6, 34. *Rex data venia non obsidionem modo solvit, sed omnia sua incolis reddidit.* DUK. *Aletrinati* Florent. Voſſ. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Gaertn. Fragm. Hav. et Hear-

tulerant, civitas sine suffragii latione data: concilia connubiaque ademta: et magiſtratibus, prae-

nii Oxon. N. *Alerinato* Portug. et Haverk. *Alerinano* Harlej. *Allatrinati* Lovel. 4. V. ad cap. praec. §. 11. Tum *Veruliano* Haverk. *Vetulano* Fragm. Hav. a m. 1. *Verilano* Harlej. *Vesulano* Gaertn. *Veniliano* Voſſ. 1. Leidens. 2. et Lovel. 3. Deinde *Ferentinatique* Fragment. Hav. Hinc τὸ *quia* deest in Portug. et Fragm. Hav. sed in priori ad marginem adscriptum legitur. Insuper *nihil maluerunt*, *quam civitatem*, addita priori voce, contra mentem Livii Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertner. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. C. et Neap. Latinii. Infra c 45, 7. *Quod quantopere optandum foret Hernicos docuisse; quum, quibus licuerit, suas leges Romanae civitati praeoptaverint: quibus legendi, quid mallent, copia non fuerit, pro poena necessariam civitatem fore. id maluerunt, quam civitatem* Hearnii Oxon. N. Mox *conubiumque*, et §. seq. *conubiaque* Florent. vetuſtiſſimus. V. Dausquej. Orthogr. parte 2. v. *Conubium*. Sed, duplici *n* scribendum eſſe, docet vocis origo. Tum vox *soli* deficit in Portug. sed *soli Hernicorum*, transpositis vocibus, praeferunt Florent. Voſſ. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et edd. antiquae usque ad Basil. anni 1539. quae, nescio qua auctoritate, ordinem mutavit. Eum itaque, quem codd. veriorem eſſe clamant, revocavi.

§. 24. *Anagninis, quique arma Romanis intulerant*] *Anagninis, qui quoque* Harlej. Portug. Gaertner. et Haverk. solito errore. V. ad 5, 27, 1. *Anagninis, quia arma* Lovel. 2. Sed Livius supra cap. praec. narravit, *praeter Alatrinatem, Ferentinatemque, et Verulanum omnes Hernici nominis populo Romano bellum indixisse, concilium populorum omnium habentibus Anagninis*. etiam hoc cap. *Anagninis Hernicisque aliis bellum jussum esse* dixit. Nunc itaque indicat, non solis Anagninis civitatem sine suffragii latione datam, sed etiam reliquis Hernicis, qui eorum exemplo Romanis arma intulerant. Patet itaque, nihil mutandum esse. Mox *consilia*, pro *concilia*, Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. Indicat enim Livius interdictum fuiſſe, ne variis Hernici nominis populis convenire et in commune consulere liceret: cui rei vocem *concilium*, non *consilium*, convenire, docuit Gronovius infra ad 44, 2, 5.

Magiſtratibus, praeterquam sacrorum curatione, interdictum] Videri poſſet, pugnare inter se, *civitate donari*, et *magiſtratibus interdici*: verum haec neutiquam inter se pugnant, cum alterum ad municipii, alterum ad praefecturae jus pertineat: quorum hoc inter conditiones Italicarum civitatum duriſſimum fuit, cum formula praefecturae non longe a provinciae formula videatur abfuiſſe. Ut enim quotannis in provincias praetores Roma mitti soliti; sic in praefecturas praefecti, qui eas adminiſtrarent, ac jus dicerent, cum municipia suos magiſtratus, decuriones, duumviros, aediles, etc. haberent. SIG. Hoc ideo videtur dicere, quod non Romae tantum; verum etiam in aliis urbibus, multi, qui magiſtratus gerebant, sacerdotiis quoque fungebantur. Hos igitur sacerdotia, non magiſtratus, retinere voluerunt. nam

25 terquam sacrorum curatione, interdictum. Eodem anno aedes Salutis a C. Junio Bubulco censore locata est, quam consul bello Samnitium voverat. ab eodem collegaque ejus M. Valerio Maximo viae
26 per agros publica inpensa factae. Et cum Karthaginiensibus eodem anno foedus tertio renovatum: legatisque eorum, qui ad id venerant, comiter munera miſſa.

alioqui sacerdotia proprie non sunt magiſtratus. DUK. In nulla ed. notarum Sigonii hoc scholion adparet, nisi apud Gronov. in edd. quae cum notis variorum prodierunt annis 1665. et 1679. qui, unde hauſiſſet, quum inquirerem, tandem inveni, totidem verbis exſtare inter notas Godelevaei, eum vero excerpſiſſe ex Sigon. 2. de ant. Jur. Ital. 10. et 12. Ceterum non quidem Hernicis eripiuntur magiſtratus antiqui, sed illis interdicitur aliud curare, quam sacra: quibus rite peragendis nulli praeeſſe poſſe existimabantur, quam qui titulo illo magiſtratuum veterum gaudebant: ex qua eadem superstitione Romanos regem sacrificulum creaſſe post reges ejectos, ut publica sacra, olim per ipsos reges factitata, curaret, auctor est Livius 2, 2, 1. Ceterum *magiſtratibus, praeterquam sacrorum curatione, jus interdictum creandis* interpolate praeferunt Portug. Gaertn. et Haverk. Sed, in hac lectione quid velit librarius, probe video; at structura verborum vitiosa est. Nihil muto.

§. 25. *Aedes Salutis a C. Junio Bubulco censore locata est*] Vox *aedes* non adparet in Voſſ. 1. Leid. 2. et Lov. 1. cujus loco *ea res* praefert Leid. 1. *aedes Salutis ac Junio* habet Florent. censoris praenomine *C.* priori voci adcrescente. V. ad 39, 3, 1. in eodem poſtea cod. litera *c* a m. 2. expuncta est, quia illud *ac* sensum commodum non efficere animadvertit, qui recognovit. *a Cons. Junio* erat in Lovel. 4. Sed et ibi, additis notis τὸ *Cons.* delendum eſſe, librarius indicavit. *ab C. Junio* Portug. Gaertner. et Haverk. Tum *censere lata est* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Paullo post *bello Samnitio*, pro *Samnitium*, Portug. et Gaertn. et *noverat*, pro *voverat*, idem Gaertn. atque Haverk. V. ad 10, 37, 15.

Viae per agros publica inpensa factae] *vige per agros* Leid. 1. *rugae per agros* Voſſ. 2. pro varia lectione in margine, et Lovel. 3. *virgae per agros* Lovel. 4. Tum *impensa publica factae* Harlej. Paullo ante copula *que* deficit in Haverk. [*aegros maxima impensa* Veith.]

§. 26. *Et cum Karthaginiensibus eodem anno foedus tertio renovatum: legatisque eorum*] Polyb. 3, [22.] aït, primum foedus cum Carthaginensibus ictum sub primis consulibus, quod Livius omisit. Tertium autem ictum eo tempore, quo Pyrrhus rex in Italiam trajecerit. Livius hoc anno tertio ictum. Antea etiam

XLIV. Dictatorem idem annus habuit P. Corne- 1
lium Scipionem, cum magiſtro equitum P. Decio
Mure. ab iis, propter quae creati erant, comitia 2
consularia habita, quia neuter consulum potuerat
bello abeſſe. Creati consules L. Poſtumius, Ti. Mi-
nucius. Hos consules Piso Q. Fabio et P. Decio 3
subgerit, biennio exemto, quo Claudium Volum-
niumque, et Cornelium cum Marcio consules factos

anno CDVII. [7, 27, 2.] Sed, primumne ac secundum, incertum. GLAR. *tertium renovatum* edd. principes; pro quo Aldus quidem *tertio* subſtituit, sed inter errata *tertium* revocavit; donec Froben. anno 1531. iterum *tertio* reciperet, quod post eum reliqui servarunt, et tantum non omnes scripti retinent. V. ad 5, 16, 1. *tertio novatum* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Mox *legationique eorum* Hearnii Oxon. B. *legatisque eo* Lovel. 4.

§. 1. *Cum magiſtro equitum P. Decio Mure*] Pall. sec. *Dictatorem idem annus habuit P. Cornelium Scipionem, magistrum equitum P. Decium Murenam.* GEBHARD. *cum magiſtro equitum P. Decio Murena* Flor. a m. 2. Harlej. Gaertn. Portug. Haverk. a m. 1. (qui habet *P. Decisio Murena* a m. 2.) et Hearnii Oxon. B. *P. Decio Mitre* Leid. 2. *P. Decio inire* Lovel. 3.

§. 2. *Quia neuter consulum potuerat bello abesse*] Ita primus edidit Curio, quum priores edd. praeferant *potuerant;* quod firmant Flor. Leid. 1. et Lovel. 1. ac 2. An id eodem modo dici potuit, quo *nemo crederent?* de quo supra dictum est ad 5, 39, 4. Praeterea *neuter consul* Portug. a m. 1. et Gaertn. Paullo ante *quae propter creati erant* alio ordine Fragm. Hav. *propter quē creati erant* Harlej. Tum *habitaq; uentur consulum* Lovel. 3. Voces *creati erant, comitia consularia habita, quia* desunt in Haverk.

L. Poſtumius, T. Minutius] *Ti. Minucius* tum ex fragmento consulatus Capitolini, tum etiam apertius ex Diodoro [l. 20. p. 774.] qui *Τιβέριον Μινούκιον* edit. SIG. Pall. pr. et tert. *Cajum* vocant, ut et Camp. Sigonius vero pertendit legendum *Tiberius Minucius.* GEBH. V. etiam Pighium in Annal. ad ann. CDXLVIII. p. 375. Poſteriori consuli perperam *T.* praenomen additur in Leid. 2. Lovel. 1. Gaertner. Haverk. et Fragm. Hav. *C.* praenomen in Voſſ. 2. Lovel. 3. et Portug. Deest vero in Leid. 1. Lovel. 2. 4. et Hearnii Oxon. L. 1. ac 2. Olim in Florent. scriptum fuerat *T. Minucius*, sed poſtea, praenomine eraso, altera manu scriptum est *et Minucius.* Etiam Lovel. 2. qui pronomen similiter omiserat, legit *Minuciusque;* quod et praefert Harlej. licet de praenomine nihil moneatur. *Munitius*, pro *Minucius*, est in Lovel. 1. literis perperam transpositis.

§. 3. *Hos consules Piso Q. Fabio et P. Decio subgerit*] Si quis dubitet, curaene fuerit Livio,

4 tradidimus. memoriane fugerit in annalibus digerendis, an consulto binos consules, falsos ratus,
5 transcenderit, incertum est. Eodem anno in campum Stellatem agri Campani Samnitium incursiones

ut consulum nomina diligenter describeret, habet hic, opinor, satis luculentum exemplum. Quare trium annorum consules omissos l. 2. ab urbe condita, puto injuria temporum, non Livii negligentia, accidisse. GLAREAN. De his consulibus a Livio omissis v. ad l. 2. in initio, et ad loca ibi laudata. Ceterum *Piso Fabio et P. Decio* praeferunt Lovel. 2. Port. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *Pisoq; Fabio et P. Decio* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3. *Piso a Fabio et P. Decio* Gaertn. *Piso et Fabio et P. Decio* Harlej.

Claudium Volumniumque, et Cornelium cum Marcio consules] *Claudium Voluminiumque* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *Claudium Voluminumque* Fragm. Hav. V. supra hoc lib. c. 42, 2. *Claudium Volumnium et Cornelium* Portug. et Haverk. *Claudium Volumnium et Q Cornelium* Lov. 4. Verum haud magis Cornelio praenomen addendum est, quam Claudio, Volumnioque et Marcio; et insuper non *Q.* sed *P.* dictus est. Mox *tradimus*, pro *tradidimus*, Portug. a m. 1. V. infra ad 34, 29, 13.

§. 4. *Memoriane fugerit in annalibus digerendis*] Libri omnes cusi et calamo picti *memoriaene fugerit*. GEBH. *memoriaen* etiam apud me Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Block. tum Neap. Latinii, et Hearnii Oxon. B. praeterea omnes edd. usque ad Frobenianam anni 1531. quae dedit *memoriane*, quomodo a m. 1. legebatur in Fragm. Hav. in quo deinceps alius substituit *memoriaene*, tertius *memoriamne*, quae postrema lectio etiam visitur in Gaertn. Quomodo fere Cic. loquitur 7. ad Att. ep. 18. *De Dionysio fugit me ad te antea scribere.* Sed nec vulgatum displicet. *fugerit memoria*, pro e memoria: quomodo *fugere sinu alicujus* in Propert. 1. eleg. 8, 38. ex conjectura emendat, et inlustrat Broekhus. notis ad illum locum. Tum *fugerat* Gaertner. *fuerit* Lovel. 2. V. ad 27, 32, 6. Voces *tradidimus. memoriane* etc. *binos consules* desunt in Haverk. Mox *certum est*, pro *incertum est*, legit Lovel. 3. Tò *est* exsulat ab Haverk.

§. 5. *In campum Stellatem agri Campani*] *in campum Stellätem* Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. et ita peccant pauci codd. infra 10, 31, 5. et 22, 13, 6. Campum Stellatem, partem agri Campani, inlustrat Camill. Peregrinus in Campan. Fel. Diss. 2, 33. [*Eo anno* Veith.]

§. 6. *Tifernum Postumius, Bovianum Minucius, petissent*] Cum ambo consules in Samnium missi sint, necesse est, Tifernum in Samnio oppidum esse; cum omnes authores Umbrorum esse oppidum, diverso coeli tractu, fateantur. Fieri tamen potest, ut duorum oppidorum hoc sit nomen. Libro etiam sequente [c. 30, 7.] Livius montem in Samnio Tifernum perhibet. Est et apud Plinium 3, 11. Tiferni amnis mentio, cujus meminit et Ptolemaeus apud Garganum [3, 1.] si codices non errant.

factae. Itaque ambo consules, in Samnium miſſi, 6
quum diversas regiones, Tifernum Poſtumius, Bovianum Minucius petiſſent; Poſtumii prius ductu
ad Tifernum pugnatum. Alii haud dubie Samnites 7

GLAR. *Tifernum* cum ſit in Umbria oppidum, miratur Glareanus, hoc loco in Samnio poni, quod idem ſit etiam sequenti libro [c. 14, 6.] Ego vero utroque in libro *Trifernum* in omnibus veteribus libris legi reperio. SIG. Pall. pr. et tert. *Tifernium*, sec. binaeque edd. *Triferanm*. GEBH. *Trifernum* etiam Portug. Gaertner. Haverk. Hearnii Oxon. B. N. et ed. Rom. anni 1472. *Tifernium* Voſſ. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. et Fragm. Hav. *Tiſinum*, vel *Tiſinium*, Hearnii Oxon. C. Et quidem Ortel. in Thes. Geogr. v. *Trifernum* hoc loco *Trifernum* legiſſe videtur, atque oppidum in Pelignis fuiſſe dicit. Cluver. autem in Ital. Ant. 4, 7. p. 1194. *Tifernum* vulgatum probat, docens hujus nominis oppidum situm fuiſſe circa Tifernum flumen; quod exiguum, supra Bovianum exortum, per Samnites primum, mox Frentanos in superum mare evolvitur, vulgari nunc vocabulo *Biferno* dictum, atque illud oppidum eſſe, quod nunc *Molise* vocatur. Adde Cellar. Geogr. ant. 2, 9. p. 550. V. etiam infra ad 10, 14, 6. Hinc *Bovinam* quaedam ex antt. edd. Tum *Munitius* Lovel. 1. V. ad §. 2. Tandem *petisset* Voſſ. duo, Leid. duo, Lovel. 2. 3. 4. Harlej. et Fragm. Hav. *petivisset* Gaertn.

Poſtumii prius ductu ad Tifernum pugnatum] *cum Poſtumii prius ductu* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *ad Trifernum* Portug. Gaertn. et Haverk. *ad Tifannum* Leid. 2. *ad Tiferinum* Harlej. *ad Tifernium* Lovel. 2. 4. ac Fragm. Hav. Insuper *pugnant* Leid. 2. et Lovel. 1. *pugnatur* Harlej.

§. 7. *Alii haud dubie Samnites victos, ac triginta millia inde hominum capta tradunt*] Malim in dubia inter auctores victoria *duo millia*, quam *triginta*, ut Diodorus [l. 20. p. 779.] scribit: Στρατιώτας δὲ ἐζώγρησαν ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους. SIG. Sigonius reponit ex Diodoro *ac duo millia inde hominum capta tradunt*. Sed noſtrae membranae etiam disertim habent: *Alii haud dubie Samnites victos, ad triginta millia hominum capta tradunt*. MOD. Locus controversus inter criticos et Livii emendatores: e quibus Sigonius mavult *duo millia*, quam *triginta*, e Diodoro. Palat. pr. *alii haud dubie Samnites victos a consulibus, XX. millia hominum capta tradunt*. sec. *alii haud dubie Samnites victos, ad triginta millia hominum capta tradunt*. tert. *alii haud dubie Samnites victos a consulibus, XX. milia hominum capta Samnites capta tradunt*. Mihi Pal. sec. scriptura, quam et Modius e membranis Fuldensibus tradidit, non displicet. GEBH. Duo Pall. Thuan. duo Voſſ. Helm. *ac viginti millia, hominum* sine τῷ *inde*. Sigonius ex Diodoro *duo millia*. J. FR. GRON. *Samnites victos a consule, ac viginti millia hominum* Voſſ. 2. *Samnites victos a consul, viginti millia hominum* Lovel. 3. *victos Samnites, ad CXX. millia hominum* Lovel. 4. *Samnites victos, ad viginti millia hominum* Fragm. Hav. a m. 2. in quo *ac viginti* fuerat a m. 1. *Samnites*

victos, ac viginti millia hominum capta tradunt:
8 alii Marte aequo disceffum, et Poftumium, metum simulantem nocturno itinere, clam in montes copias abduxiffe: hoftes secutos duo millia inde lo-
9 cis munitis et ipsos consediffe. Consul, ut stativa tuta copiosaque (et ita erant) petisse videretur, poftquam et munimentis caftra firmavit, et omni

victos, ac triginta millia hominum Portug. et Hearnii Oxon. B. ac C. [Veith.] *Samnites victos, ad triginta millia hominum* Gaertner. et Haverk. Reliqui codices mei *Samnites victos, ac viginti millia hominum* praeferunt, nisi quod sollemni errore *omnium* sit in Leid. 1. V. ad 3, 54, 6. Ex solo Florent. nihil variantis lectionis notari video, ut verisimile sit, eum ita exhibere, quemadmodum notae Sigonii praescriptum est. *ad viginti* non displiceret, si meliorum codd. auctoritate firmaretur. *ad* enim pro circiter Livio familiare est. V. infra ad 10, 46, 5. Solent autem *ad* et *ac* a librariis permutari. V. ad 21, 32, 2. *ac viginti* tamen, quod Gronov. reftituit, servavi, atque insuper *inde* ex contextu ejeci, quia id in nullo, nisi forte in Flor. supererat, et facile *iñ*, sive *inde*, ex numeri millenarii nota *M* repeti potuit.

§. 8. *Metum simulantem nocturno itinere, clam in montes copias abduxisse*] Pallat. sec. *deduxisse*. Andreae ed. *adduxisse*. GEBH. *victum simulantem* Hearnii Oxon. C. *incertum simulantem* Lovel. 4. Tum *clam* non adparet in Lovel. 4. Deinde *copias deduxit* Haverk. *copias adduxisse* Gaertn. omnesque typis exarati usque ad Froben. qui anno 1535. *copias abduxiffe* recte edidit. V. ad 27, 29, 1. Paullo ante copula *et* deerat in Haverk.

Hoftes secutos duo millia inde locis munitis et ipsos consedisse] *hoftes insecutos duobus millibus passuum inde locis munitis et ipsis consedisse* praefert Lovel. 4. reliquis invitis.

§. 9. *Ut stativa tuta copiosaque (et ita erant) petisse videretur*] *ut statim tuta* Leid. 2. *ut statuta tuta* Lovel. 3. Hinc *et ita erat* Portug. quae lectio indicat, ideo praecipue Poftumium copias in montem abduxiffe, ut ibi stativa tuta et copiosa haberet. Sed praeftat vulgatum. Primaria enim ratio, cur castra huc contulerit, erat, ut hoftem strategemate fallendi occasio daretur; et hinc Poftumius nocturno itinere metum simulavit, cum copias clam in montes abduceret, ne se id consilium animo agitare hoftis suspicaretur, aut adtentius ad ea, quae acturus effet, animadverteret. Tum *videtur* Portug. V. ad 40, 14, 3. *videntur* Voff. 2. Lovel. 3. et Haverk. *viderentur* Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1.

Et omni adparatu rerum utilium inftruit] Pall. pr. et tert. *et omnia properatu rerum utilium instruxit*. Reliqui quoque *instruxit*. GEBH. Id est, ut puto, neceffariarum victui, quae 3,

adparatu rerum utilium instruxit; relicto firmo 10
praesidio, de vigilia tertia, qua duci proxime potest, expeditas legiones ad collegam, et ipsum adversus alios sedentem, ducit. ibi, auctore Postu- 11
mio, Minucius cum hostibus signa confert; et, quum anceps proelium in multum diei processisset, tum Postumius integris legionibus defessam jam a-

42, 5. *utensilia* vocat. nam stativa copiosa fuisse dicit. Hac significatione *utilia* apud Aurelium Vict. et Ammianum legi, docent Pricaeus ad Apul. l. 2. p. 108. et Gronov. 2. de Pec. Vet. 7. et ad Taciti 1. Ann. 70. DUKER. *omnia pro paratu rerum utilium* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. *omnia properatu utilium rerum* Fragm. Hav. a m. 1. *omnia apperatu* a m. 2. *omnia praeparatu utilium rerum* Lovel. 4. Sed error ortus est ex literis olim continua serie scriptis, et postea inperite in voces distributis. Prima enim litera τοῦ *apparatu* voci praecedenti *omni* juncta pro litera secunda *p* scriptum crediderunt *ₚp*, vel *p̄*, et ita *pro paratu* ac *praeparatu* dederunt. *instruit* autem errore operarum receptum est in ed. Modianae contextum; quod, a Grutero, Dan. Heinsio, et J. Fr. Gronovio servatum, Cl. Jac. Gronovius emendavit, substituens *instruxit*; quomodo non modo edd. priores, sed et omnes codd. constanter legunt. Cl. etiam Ant. Perizonius, *instruxit* omnino legendum videri, ad marginem ed. Gronovianae anni 1665. monuit.

§. 10. *Relicto firmo praesidio, vigilia tertia*] MS. Fuld. *de tertia vigilia*. MOD. Pall. tres *de vigilia tertia*. Campan. *relicto firmo praesidio inde vigilia tertia* etc. GEBH. Fuldenses et omnes scripti nostri *de vigilia tertia*, aut, quod malo, *de tertia vigilia*. Ante tertiam vigiliam exactam. 34, [61, 14.] *Ipse de tertia vigilia navem conscendit, et profugit*. 40, [4, 10.] *Sopitis omnibus de tertia vigilia conscendunt*. Caesar 1. Gall. [12.] *De tertia vigilia cum legionibus tribus e castris proficiscitur*. Iterum [c. 21.] *De tertia vigilia T. Labienum legatum propere cum duabus legionibus summum jugum montis ascendere jubet*. J. FR. GRON. *de vigilia tertia* etiam omnes mei et Hearnii Oxonienses. Similiter etiam Aldus edidit, sed inter errata praepositionem iterum ejecit. Non recte. Liv. 28, 7, 3. *Quum ab Demetriade Scotussam, inde de tertia vigilia profectus trepidos hostes Heracleam compulisset*. Caesar 1. B. Gall. 21. *De quarta vigilia eodem itinere, quo hostes ierant, ad eos contendit*. c. 40. *Proxima nocte de quarta vigilia castra moturum*. c. 41. *De quarta vigilia, uti dixerat, profectus est*. 5, 9. *De tertia vigilia ad hostes contendit*. 1. B. Civ. 63. *Quum de tertia vigilia Petrejus atque Afranius castra movissent*. c. 64. *Eos, qui de tertia vigilia exissent, consequerentur*. 3, 75. *Reliquas de quarta vigilia eodem itinere praemisit*. c. 77. *De quarta vigilia ipse egreditur*. Hoc autem *de*

12 ciem hostium inproviso invadit. Itaque, quum lassitudo ac vulnera fugam quoque praepedissent, occidione occisi hostes, signa unum et viginti capta:
13 atque inde ad castra Postumii perrectum. Ibi duo victores exercitus perculsum jam fama hostem ad-

tertia vigilia notat post tertiam vigiliam inceptam, sive, ut Gronovius recte exponit, ante tertiam vigiliam exactam. Ita tempus, quod mediae nocti proximum est, *de media nocte*, quod meridiei, *de meridie* vocari, auctor est Censorin. de Die natali c. 24. Ceterum *de tertia tessera* Leid. 2. Vox autem *firmo* in eodem cod. et in Lovel. 1. non adparet. Mox *ducit* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 11. *Defessam jam aciem hostium inproviso invadit*] Pal. sec. *defessum jam acie hostem inproviso invadit.* GEBH. Ita etiam Portug. Gaertn. et Haverk. *defensam jam aciem* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 2. Paullo ante *ubi auctore Postumio*, pro *ibi*, Voss. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 27, 5, 2. Praeterea *tum* exsulat a Gaertn.

§. 12. *Occidione occisi hostes, signa unum et viginti capta*] *occidione occidi hostes* Lovel. 4. *occidiose occidi hostes* Haverk. Vox *occidione* omittitur in edd. vett. usque ad Aldum, qui primus contextui addidit. Consentiunt reliqui scripti. De locutione *occidione occidere* v. ad 2, 51, 9. Tum *signa militaria duo et viginti capta* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. *signa unum et triginta capta* edd. vett. pro quo Aldus primus *viginti* reposuit, idque codd. omnium auctoritate firmatur. Paullo ante *laxitudo ac vulnera*, pro *lassitudo*, Lovel. 3. Sed, interdum *lassus* ac *laxus* culpa scribarum commutari, olim monui ad Silii 8, 322. V. etiam viros doctos ad Rutilii Itiner. 1, 371. *lassitudo et vulnera* Lovel. 2. Tum *fuga quoque praepedissent* Port. Gaertner. et Haverk. *fuga perpendissent* Harlej. De verbo *praepedire* v. infra ad 28, 1, 6. Paullo post *porrectus*, pro *perrectum*, Gaertner.

§. 13. *Perculsum jam fama hostem adorti fundunt fugantque*] *percussum jam fama* Portug. Saepius hae voces commutantur. V. ad 34, 15, 2. *perculsum jam fame* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harl. et Fragm. Hav. a m. 1. Neque aliter etiam Florent. a m. 1. in quo manus altera vocem *fame* deinde erasit. Tum *hostem* deest in Leid. 2. Deinde *fuderunt fugantque* Lovel. 1. a m. 1.

Signa militaria sex et viginti capta] Deleo τὸ *capta*. Sufficit enim mox poni *et castra utraque capta*. J. FR. GRON. Si codd. Gronovio delenti adstipularentur, vocem illam non requirerem: nunc quum in ea servanda omnes consentiant, libris invitis non mutandum arbitror. Similiter infra 10, 14, 21. *Tria millia et quadringenti caesi, capti ad trecentos ferme et triginta, signa militaria capta tria et viginti.* c. 17, 4. *Ibi duo millia Samnitium et centum pugnantes circumventi captique: et alia praeda ingens capta est.* ubi iterum *capta est* Gronov.

orti fundunt fugantque: signa militaria sex et viginti capta, et imperator Samnitium Statius Gellius, multique alii mortales, et castra utraque capta: et Bovia- 14
num, ubi postero die coeptum obpugnari, brevi capitur. magnaque gloria rerum gestarum consules

displicet. 24, 16, 4. *Alii omnes caesi aut capti: capta et signa duodequadraginta.* 41, 12, 8. *Plus septingenti aut in proelio, aut in castris capti: et signa militaria unum et quinquaginta capta.* Neque Livium a vocis, quae praecessit modo, repetitione abhorrere, supra dictum est ad 1, 3, 9. Ceterum *militaria signa* alio ordine Leid. 2. et Lovel. 1. etiam *sex enim et viginti* Harl. [*duo et viginti* Veith.]

Statius Gellius, multique alii mortales, et castra utraque capta] Diodorus [l. 20. p. 779.] vocat Γέλλιον Γάϊον. SIG. Pall. pr. et tert. *Scatrus Cellius.* reliqui *Statius Cellius.* GEBH. *Scatrus Tellius* Lovel. 3. *Scatius Tellius* Voss. 2. *Statius Celius* Leid. 2. et Harlej. *Statius Coelius* Hearnii Oxon. B. et C. *Statius Cellius* Florent. Voss. 1. Lovel. 1. 2. 4. Leid. 1. Portug. Gaertner. Haverk. Fragm. Hav. Klock. Oxon. N. et edd. antt. usque ad Sigonium, qui *Statius Gellius* substituit, quem Gruter. et deinde recentiores reliqui secuti sunt. Et *Gellius* etiam praeferendum videtur tum ob auctoritatem Diodori a Sigonio laudati, tum etiam quod nomen sit, alibi inter Samnites notum. Certe *Gellius Egnatius ex Samnitibus* auctor belli Etrusci memoratur infra 10, 18, 1. Pro *Statius* autem legendum videri posset *Status*; quod antiquorum praenomen esse, auctor est Valer. Max. Epit. 10. *Status a stabilitate, Faustus a favore praenomina sumta erant.* Eadem ergo forma conceptum foret, qua *Mettus, Attus* et similia, de quibus v. ad 1, 23, 4. Praesertim quum *Statius* potius nomen servile fuerit. Gellius l. 4. cap. ult. *Statius autem servile nomen fuit. Plerique apud veteres servi eo nomine fuerunt. Caecilius quoque ille comoediarum poëta inclitus servus fuit, et propterea nomen habuit Statius, quod postea versum est quasi in cognomen; adpellatusque Caecilius Statius.* Infra *Statium Minacium* ducem Samnitium Livius memorat 10, 20, 13. ubi Gronov. *Stajum* malebat; cod. Flor. *Statum* praefert, ut *Statum* forte et ibi reponendum sit, quod in Port. exstat. Verum ἐπέχω. Nam *Statius Metius* Campanus obcurrit infra 24, 19, 2. *Statius Statilius* Bruttiorum et Lucanorum dux apud Valer. Max. 1, 8, 6. Aliam autem nominum apud Romanos, aliam apud reliquos Italiae populos rationem esse, saepius dictum est. Praeterea *et multi alii mortales* Harlej. Portug. Gaertn. et Haverk. *multique mortales* Lovel. 2. Tum vocula *et* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 14. *Et Bovianum, ubi postero die coeptum obpugnari, brevi capitur*] Hoc oppidum anno CDXLIV. [c. 31.] rursus postea anno CDLV. capitur [10, 12, 9.] Ita Livius ter captum memorat, cum ne semel quidem defecisse uspiam scribat. GLAR. Miratur hoc etiam loco Glareanus, Bovianum, quod anno CDXLIII.

15 triumpharunt. Minucium consulem, cum vulnere gravi relatum in castra, mortuum, quidam auctores sunt, et M. Fulvium in locum ejus consulem subfectum: et ab eo, quum ad exercitum Minucii mis-

[c. 31.] supra expugnatum traditur, idem hoc anno iterum, sine ulla defectionis mentione, captum a Livio scribi. ne miretur, Diodorus admonet, qui *Bolam*, non *Bovianum*, captum aït l. 20. [p. 779.] ubi res gestas his consulibus edit. *Τῶν δ'ὑπάτων εὐθὺς ἑλόντων πόλιν Βῶλαν Γέλλιος Γάϊος ὁ τῶν Σαμνίτων ἡγεμὼν ἐφάνη; μετὰ ϛρατιωτῶν ἑξακισχιλίων.* †. „Glareanus hic tibi „occasionem praebuit inspicien„di locum apud alios auctores. „Quare pro gratia non erat red„dendum convitium." †. SIG. Cl. Jac. Perizonius in Animadv. Hist. cap. 4. p. 164. *Bovianum* contra Sigonium defendit, quia ei, *Bolam* legendum ex Diod. Sic. conjicienti, refragantur omnes Msti; quod vix verisimile esse putat, ter (toties enim id oppidum hoc capite nominatur) eumdem plane in modum et tam graviter fuisse corruptos. Praeterea addit, l. 10, 12, 9. idem oppidum denuo aliquot annis post a Cn. Fulvio vi captum narrari: et tamen postea iterum ita de eo loqui Livium c. 41, 11. quasi semper Samnitium fuerit; quandoquidem, iis proelio victis a L. Papirio consule, nobilitatem eorum et equites Bovianum perfugisse tradit. Quod itaque Livius narret, Bovianum, de cujus expugnatione supra egit, hic iterum obsideri, ac capi, vel errori ejus adscribendum existimat, dum inprudens alios aliis locis sequitur auctores, inter se in annis capti a Romanis oppidi variantes; vel, si vere toties in Romanorum potestatem redactum fuit, id certe in diligentia ejus summo jure desiderari, quod nusquam, ad effugiendam incogitantiae speciem, ne verbo quidem monuerit, idemtidem ab hostibus fuisse recuperatum. Ceterum *Bovianum* etiam tribus locis hoc capite servant Msti mei, nisi quod *Bebianum* sit hoc loco in Leid. 1. *Bodianum* in Harlej. *Bobianum* in Florent. Voss. duobus, Leid. 2. et Lovel. 1. ac 3. quod etiam Florent. loco tertio praefert. V. de commutatione perpetua literarum *b* et *u* supra ad 5, 24, 5. Praeterea rationibus Perizonii conjecturam Sigonii rejicientis addi potest, ideo etiam eam minus placere posse, quod supra hoc cap. ambo consules *in Samnium* missi dicantur, quia Samnites in campum Stellatem agri Campani impetum fecerant, scilicet ut eos inde ad sua defendenda revocarent. Urbs autem *Bola* vel *Bolae* non in Samnio, sed in Aequis fuit, adeoque Minucius Bolam petendo in patriam redeundi necessitatem Samnitibus non inposuisset. Insuper Livius hoc oppidum semper numero plurali *Bolas* vocat, ut 4, 49, 6. et 6, 2, 14. quamvis tamen ab aliis etiam *Bola* dicatur. Tandem intervallum locorum, quo Bolae in Aequis a Tiferno in Samnitibus distant, vix convenire posse videtur strategemati, quo Postumius hostes hic decepit, quamvis meminerim alterius strategematis, quo Claudius Nero Hannibalem decepisse narratur infra l. 27, 43. et seqq. et apud alios. Deinde *coepta obpugnari* Florent. Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. et Hear-

sus esset, Bovianum captum. Eodem anno Sora, 16
Arpinum, Censennia, recepta ab Samnitibus. Herculis magnum simulacrum in Capitolio positum dedicatumque.

nii Oxon. N. quibus et Thuan. consentire, Gronov. ad §. seq. observat. Quod autem is inde patere putet, pro *Bovianum* olim *Bola* scriptum fuisse, mihi longe secus videtur. Quia enim rationes modo datae efficiunt, quo minus *Bola* probare possim, si tamen Livius, tot codd. optimis consentientibus, *coepta* scripsisse existimari debeat, inde factum erit, quod quaevis urbium nomina saepissime genere feminino efferantur. V. (* ad 37, 9, 8.) Inl. Heinsium ad Ovid. Ep. 1. Her. 48. Hinc optime defendi potest vulgata lectio apud Statium 1. silv. 3, 86.

— — *cedant vitreae juga perfida Circes*
Dulichiis ululata lupis, arcesque superbae
Anxuris.

ubi Cluver. in Ital. Ant. 3, 7. p. 1010. et nuper Markland. in notis, nullis addicentibus libris, legendum censuerunt *superbi Anxuris:* licet tamen etiam cum Holsten. ad d. l. Cluver. jungi possit *arces superbae.* Quin etiam hinc patrocinium parari potest vulgatae scripturae apud Spart. in Pescenn. Nigr. 1. *Pescennius ergo Niger, ut alii tradunt, modicis parentibus, ut alii, nobilibus fuisse dicitur, patre Annio Fusco, matre Lampridia, avo curatore Aquini, ex qua familia originem ducebat.* Ex qua, nempe Aquino, familia originem ducebat. Hic enim, invitis Mstis, Casaub. et Salmas. *ex equestri familia* legendum opinantur. Ut tamen dicam, quod sentiam, *coeptum* hoc loco praeferendum puto. *coeptum oppugnari est* legunt Portug. Gaertn. et Haverk. Verum τὸ *est* librariorum esse puto; qui de suo addiderunt, quod Livius subintelligendum reliquerat.

§. 15. *Cum gravi vulnere relatum in castra, mortuum, quidam auctores sunt*] *tum gravi vulnere* Lovel. 2. Malc. Livius 33, 25, 9. *Tuditanum, latum cum gravi vulnere ex proelio, haud ita multo post exspirasse. Tum* et *Cum* in Mstis commutari, infra videbimus ad Epit. Liv. 48. in fine. Hinc *in castra relatum* Gaertn. Deinde vox *mortuum* deficit in Lovel. 4. Tum *quidem auctores sunt* Lovel. 1. V. ad 39, 17, 5.

M. Fulvium in locum ejus consulem suffectum] Edd. principes *L. Fulvium.* pro quo Aldus recte *M. Fulvium* reposuit. In fastis enim Capitolinis, qui hoc anno laceri sunt, superest tamen Fulvii praenomen, et prima litera nominis *M. F.:::::.* in fastis vero triumphalibus integra nomina *M. FVLVIVS. L. F. L. N. PAETIN.* Harlej. etiam male praefert *M. Fabium.* Nomina haec pariter infra confunduntur hoc lib. c. 46, 1. (* 27, 25, 6.) Similiter Cl. Cockman in duobus codd. Oxoniensibus *Cn. Fabius*, pro *Cn. Flavius*, invenit apud Cic. 1. de Orat. 41. [*consulem* omittit Veith.]

Bolam captam] Omnes libri *Bovianum captum.* Miratur Glareanus, oppidum, quod supra

1 XLV. P. Sulpicio Saverrione, P. Sempronio Sopho

expugnatum traditur, idem hoc anno iterum, sine ulla defectionis mentione, captum a Livio dici. Sigonius, ut caussa mirandi cesset, auctore Siculo scribit *Bolam captam*, non hic modo, sed praeterea bis eodem capite, ubi *Boviani* mentio est. Modius ubique reddidit *Bovianum*, quod prioribus duobus locis reliquit Gruterus, hoc ultimo fecit *Bolam captam.* Florent. Thuan. Voss. medio loco, *et Bovianum, ubi postero die coepta oppugnari*, non *coeptum.* Scio defendi posse, ut *Eunuchum suam.* Non hoc tamen spectasse Livium puto: sed librarii, qui hoc retinuere, fatentur, fuisse aliquando: *et Bola, ubi postero die coepta oppugnari.* J. FR. GRON. Sententiam supra dixi ad §. praec.

§. 16. *Eodem anno Sora, Arpinum, Cessentia, recepta ab Samnitibus*] Quidam *Censennia* restituerant, quod nescio quam bene. quidam *Consentia*, quod minime quadrat. Est enim Consentia Brutiorum oppidum, longe a Samnitibus. Vide, num *Esernia* legendum, cujus in Samnitibus meminit cum Ptolemaeus [3, 1.] tum Plinius [3, 12.] GLAR. Vet. lib. *Censennia.* Diodorus *Serenniam* edit, l. 20. [p. 779.] *Οἱ δὲ ὕπατοι τῶν συμμαχίδων πόλεων τὰς ἀλούσας ἀνεκτήσαντο Σώραν, Ἀρπίνας, καὶ Σερεννίαν.* *Consentia* certe locum non habet. Qua de re laborat Glareanus. SIG. *Censennia* Sigonius, cum fecissent *Consentia.* Apud Diodorum est *Serennia.* Glareanus et Cluverius [3. Ital. Ant. 8. p. 1044.] *Aesernia.* Andreas *Cessenia.* Flor. *Cesennia.* Rott. et Helm. *Cersennia.* ut credibile sit, *Cerfenniam*, vel *Cirfenniam* esse, inter Corfinium et Albam Fucentiam in itinerario Antonini et tabula Peutingeri conspicuam. quae conjectura est Alberti Rubenii. J. FR. GRON. *Eo anno* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. [Veith.] Saepissime ita codd. variant. V. ad 10, 10, 6. Deinde *Cōsela* Haverk. *Cossentia* Hearnii Oxon. C. *Censenna* ejusdem B. *Cesenia* Harlej. *Censenia* Lovel. 4. *Cesennia* Florent. *Cessenia* edd. Rom. anni 1472. et Parm *Cessentia* Mediol. anni 1480. et proximae. *Cosentia* Mogunt. *Consentia* Cervicorn. *Censennia* Aldus cum plerisque recentioribus et codd. reliquis. *Serennia*, ut Sigon. edidit, probasse videtur Ortel. in Thes. Geogr. ea voce. De *Cerfennia*, quod nomen restituendum Gronov existimavit, vide viros doctos ad Antonin. Itiner. p. 309. Memoratur in lapide apud Reines. Class. 3. inscr. 80.

NIAM. CLAVDIAM. VALER.
A. CERFENNIA. OSTIA. ATE :.:.:.
MVNIT. etc.

Praeterea *a Samnitibus* Leid. 2. Lovel. 1. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav.

Herculis magnum simulacrum in Capitolio positum dedicatumque] Sic sane plerique codd. In nonnullis vero *magni.* recte, ut opinatur doctiss. Montacutius in Diatr. ad P. 1. Seldeni Hist. Decimarum p. 440. nam hoc cognomen Herculis, ut satis liquet ex Arnobio, aliisque. HEARNE. Omnes mei, non tantum scripti, sed et excusi, *Herculis magnum simulacrum* constanter

Sopho consulibus, Samnites seu finem, seu dilationem belli quaerentes, legatos de pace Romam

praeferunt; neque ullum suorum codd. nominatim Cl. Hearne indicavit, qui aliter legerit. Mirari igitur subit, quinam codd. fuerint, in quibus *magni* invenerit. Per *magnum simulacrum* intelligi potest statua colossea. Talis colossus Herculis in Capitolio Romano exstitit, sed eo demum translatus ex urbe Tarento a Fabio Cunctatore, quum eam tempore belli Hannibalici vi expugnasset. V. Strab. l. 6. p. 278. Plutarch. in vita Fabii p. 187. et Plinium 34, 7. ad quem posteriorem locum duo priora laudans J. Harduin. subjungere potuit, dedicatum hoc *deinde* simulacrum esse, positumque in Capitolio, anno urbis CCCCL. P. Sempronio Sopho, P. Sulpicio Saverrione consulibus, ut Livius refert l. 9. Verum, si ad temporum rationem adtendisset, nullo negotio videre potuisset, Herculem, quem Fabius Verrucosus Tarento Romam transtulit, *deinde* in Capitolio dedicatum non fuisse anno CCCCL. siquidem Fabius, qui transtulit, demum Tarentum expugnarit circa annum DXLIV. integro ferme seculo post, quam Herculis magnum simulacrum hoc anno in Capitolio positum dedicatumque fuisse referatur. Rectius itaque Just. Rycquius de Capit. Rom. c. 25. putat, vel Livium de alio Herculis simulacro, quod a Fabiano illo diversum erat, loqui, vel in dedicatione ejus adnotanda μνημονικὸν ἁμάρτημα commisisse: certe Livium de Hercule Romam translato nihil narrasse l. 27, 16. ubi urbis expugnatae historiam refert. Ceterum *positum, dedicatum*, omisso τῷ *que*, Lovel. 4.

§. 1. *P. Sulpicio Averrione*] *Saverrione* ex tabulis Capitolinis. SIG. *L. Sulpicius* vocatur Plinio 33, 1. Eam autem lectionem probat Harduin. ad d. loc. quia ita habent libri Msti probatissimi et vetustissimae editiones: quibus merito obponimus primo omnes omnino codices et edd. Livii, qui *Publii* praenomen ei tribuunt, nisi quod Oxon. C. apud Hearnium id omittat; deinde consensum Diodori l. 20. p. 779. et fastorum Capitolinorum tum consularium, tum triumphalium. Praeterea *Supplicio* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 3, 10, 5. *Scipio* Harlej. Tandem *Averrione* Voss. 1. Leid. 1. Florent. Lov. 2. Klock. Gaertner. et Hearnii Oxonienses. *Avernone* Voss. 2. Haverk. et Fragm. Hav. literis *ri* in *n* male coalescentibus. V. ad 3, 30, 3. *Averione* Lovel. 4. et Portug. *A. Verione* Harlej. *Aveniorie* Lovel. 3. ubi partim literae *rr* in *n* coaluerunt: v. ad 4, 10, 9. partim litera *n* in *ri* dissoluta est. *Avenone* Lovel. 1. *Avenoöc* Leid. 2. Sed recte Sigonius substituit *Saverrione*. V. eumdem ad 10, 9, 14. De caussa hujus erroris dixi ad 6, 30, 9.

P. Sempronio Sopho] *P. Sempronius Longus* vocatur Plinio dicto l. 33, 1. eamque scripturam fide Mstorum probatissimorum et vetustissimarum editionum Plinii defendit ibid. Harduinus. Verum et hic *Sophi* cognomen ei tribuunt, quoscumque vidi, Livii codd. et excusi, nisi quod *Sypho* sit in Lovel. 4. Neque aliter Fasti Capitolini consulares et triumphales. Quin et, vocem *Longo* in Plinii Msto Chiflet. omitti, notatum est; quod praeferendum censeo, eamque non consultis fastis a gramma-

misere. quibus suppliciter agentibus responsum
2 est, *nisi saepe bellum parantes pacem petissent Samnites, oratione ultro citroque habita, de pace transigi potuisse. nunc, quando verba vana ad id locorum fue-*
3 *rint, rebus standum esse. P. Sempronium consulem cum exercitu brevi in Samnio fore: eum, ad bellum pacemne inclinent animi, falli non posse: comperta om-*

tico additam esse, quoniam id cognomen circa haec tempora in gente Sempronia frequens erat. Nisi potius dicendum sit, Sempronium hunc, *quem populus Romanus Σοφὸν, id est Sapientem, adpellavit*, teste Pompon. l. 2. §. 37. ff. de Orig. Jur. ex familia Longorum fuisse, idque cognomen ex hereditate paterna atque avita accepisse, eoque a Plinio vocitatum esse, ut existimat Rupert. ad d. l. Mox *delectionem belli*, pro *dilationem*, Harlej. qui et *miserunt*, pro *misere*.

§. 2. *Oratione ultro citroque habita, de pace transigi potuisse*] MS. Fuld. *oratione ultro citro habita.* MOD. Ita et Florent. Leid. ambo, Lovel. 2. et Klock. Eo modo praeferunt optimus Memm. aliique codd. et edd. apud Suet. in Calig. 19. *Per hunc pontem ultro citro commeavit.* ubi editur vulgo *ultro citroque.* Maluit tamen alibi Livius *ultro citroque.* ut 5, 8, 6. *Per legatos ultro citroque missos jurejurando inter se obligati.* 29, 23, 5. *Data ultro citroque fide, eosdem amicos inimicosque habituros.* 44, 23, 2. *Obsides ultro citroque darentur.* Tum *pace transigi potuisse*, omissa praepositione, Fragm. Hav. a m. 1. *de pace transigi potuisset* Florent. et Lovel. 4. Paullo ante *ubi saepe bellum spernentes*, pro *nisi saepe bellum parantes*, Lovel. 2. *ubi* et *nisi* saepius in Mstis commutari, supra vidimus hoc lib. ad c. 5, 3. *parentes* Voss. 2. et Lovel. 3.

Nunc, quando verba vana ad id locorum fuerint, rebus standum esse] *nunc ipsi verba vana* Harlej. *nunc, quando verba varia* Lovel. 4. saepius obvio in Mstis errore. V. ad 22, 7, 4. *nunc, quando vana verba* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Portug. et Haverk. Vox *vana* deficit in Leid. utroque; cujus loco *varia* in margine secundi adscriptum exstat.

§. 3. *P. Sempronium consulem cum exercitu brevi in Samnio fore*] Abest praepositio *in* a Pall. duobus: exin forte legendum *brevi Samnio adfore.* GEBH. Deest etiam in Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. Sed quum praepositio per compendium *ĭ* scripta foret, a praecedentis vocis litera finali intercepta est. Alia ejusdem erroris exempla v. ad 35, 8, 9. Insuper *brevi cum exercitu*, trajectis vocibus, Portug. Gaertn. et Haverk. Sed voces *cum exercitu* exsulant a Lovel. 4. vox *brevi* a Leid. 1. Deinde *in Samnio forent* legunt Voss. 1. Leid. ambo, et Lovel. 1.

Eum, ad bellum pacemne inclinent animi, falli non posse] *ad bellum pacemve inclinetur animi* Klock. *ad bellum pacemve incli-*

nia senatui relaturum: decedentem ex Samnio consulem legati sequerentur. Eo anno quum pacatum Samni- 4
um exercitus Romanus, benigne praebito commeatu, peragrasset, foedus antiquum Samnitibus redditum. Ad Aequos inde veteres hostes, ceterum 5
per multos annos sub specie insidae pacis quietos, versa arma Romana: quod, incolumi Hernico no-

net animi Gaertn. *ad bellum pacemve inclinent animi* Leid. 2. Portug. Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. C. et edd. vett. Primus Aldus, cumque secutus Froben. anno 1531. *pacemne* ediderunt, quomodo etiam praeferunt reliqui scripti. Alibi saepe ita aberrasse scribas, dictum est ad 5, 28, 5.

Comperta omnia senatui relaturum: decedentem ex Samnio consulem legati sequerentur] *comperata omnia senatui relaturum* Haverk. V. ad 39, 29, 5. *comperta omini senatui relaturum* Lovel. 3. *comperta omni senatu relaturum* Leid. ambo. Tum *decedente ex Samnio consulem* Voss. 2. et Lovel. 3. *decedente ex Samnio cons.* Fragm. Hav. et Lovel. 4. quorum posterior etiam *sequuntur.*

§. 4. *Quum pacatum Samnium exercitus Romanus, benigne praebito commeatu, peragrasset*] Pal. sec. *pacatum Samnitium agrum.* Mox reliqui duo *benigno praebito commeatu.* GEBH. *pacatum Samnitum agrum exercitus Romanus, praebito benigne commeatu, cum peragrasset* Portug. *pacatum Samnitum agrum* etiam Haverk. *pacatum Samnitium agrum* Gaertner. Tum *praebito benigne commeatu* Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. *benigno praebito commeatu* Voss. 2. et Lovel. 3. *benigne praeberetur commeatus* Lovel. 4. [*benigne* omittit Veith.] Deinde *peragrassent* Gaertn. quod placere posset, si alii codd. adsentirentur. V. ad 3, 28, 2. Nunc, iis omnibus invitis, non probandum puto.

§. 5. *Sub specie insidae pacis quietos*] *sub spem insidae pacis* Leid. 2. et Portug. Sed patet, scriptum fuisse per compendium *spē*, quod male redditum est *spem*, quum deberet *specie.* Vox *pacis* exsulat a Voss. 2. *pax infida*, ut contra *pax fida*, de quo v. ad 5, 4, 13. Paullo ante *deinde*, pro *inde*, Lovel. 4. quae voces et alibi commutantur. V. ad 36, 24, 10. Hic vero forte ex glossemate nata est lectionis varietas. nam *inde* nunc ponitur pro deinde. V. ad 42, 55, 6. Vox etiam *veteres* non adparet in plerisque edd. antt. Primi addiderunt Parm. et mox Aldus, consentientibus omnibus scriptis.

Missitaverant simul cum iis Samniti auxilia] *statuerant* Leid. 2. et Lovel. 1. *mitti statuerant* Leid. 1. Lovel. 2. Harlej. et Haverk. *missi statuerant* Voss. 1. in margine, Voss. 2. Lovel. 3. 4. Portug. a m. 1. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. *musitaverunt* Gaertn. *misitaverant* pleraeque edd. antt. unde aliae fecerunt *militaverant.* quod recte Mediol. anno 1505. in *missitaverant* mutarunt. Adparet,

mine, miſſitaverant simul cum iis Samniti auxilia;
6 et, post Hernicos subactos, universa prope gens, sine diſſimulatione consilii publici, ad hoſtes desciverat: et postquam, icto Romae cum Samnitibus
7 foedere, feciales venerant res repetitum, *tentationem* ajebant *eſſe, ut, terrore incuſſo belli, Romanos se fieri paterentur: quod quantopere optandum foret, Hernicos docuiſſe: quum, quibus licuerit, suas leges*
8 *Romanae civitati praeoptaverint: quibus legendi, quid mallent, copia non fuerit, pro poena neceſſariam civi-*

librarios verbum minus frequens ferre non potuiſſe, et pro eo quaevis alia notiora, etiam sine sensu, subſtituiſſe. Unum Plinium 31, 1. hoc verbo usum eſſe, lexicographi observarunt, neque aliud me exemplum observare memini, nisi apud Salluſt. in Jug. 38. *Jugurtha, cognita vanitate atque inperitia legati, subdolus augere amentiam, missitare supplicantis legatos.* ubi etiam Cortius in Mſtis *musitare* et *mussitare* invenit.

§. 6. *Sine dissimulatione consilii publici ad hoſtes desciverat*] *publici consilii* Portug. et Haverk. Tum *hoſtes deciverat*, omiſſa praepositione *ad*, Leid. 1. *ad hoſtes desciverant* Gaertn. Sed v. quae dicta sunt ad 1, 3, 2. In verbis sequentibus *repetitum res*, transpositis dictionibus, Harlej. *tres repetitum* Leid. 2. Sed prima litera τῷ *tres* adcrevit ex ultima vocis praecedentis. V. ad 37, 29, 8.

§. 7. *Romanos se fieri paterentur*] *se Romanos fieri* Lovel. 4. *Romanos se ferri* Harlej. V. ad 5, 54, 6.

Quod quantopere optandum foret, Hernicos docuisse] Pall. duo meliores *quanto opere*, ut docui l. 4, 3. Dein cod. sec. *peroptandum*. GEBH. *quanto opere* etiam Voſſ. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. et Fragm. Hav. V. Cortium ad Plinii 5. ep. 17, 1. Plura infra dicentur ad Livii 28, 18, 4. Deinde *peroptandum* Portug. et Gaertn. *peroptatum* Haverk. Tum *Hernicos decuisse* Voſſ. 2. manifeſta scribarum aberratione; quos ita etiam alibi lapsos eſſe, supra vidimus hoc libro c. 15, 4.

Quum, quibus licuerit, suas leges Romanae civitati praeoptaverint] *quibus licuerat* Gaertner. Deinde *praeoptaverunt* Harlej. *praeoptaverit* Leid. 2. *peroptaverint* Portug. a m. 1. V. supra ad hujus lib. c. 9, 7.

§. 8. *Quibus legendi, quid mallent, copia non fuerit, pro poena necessariam civitatem fore*] *quibus cum legendi, quid mallent* Lovel. 2. et Harlej. *quibus legnti, quid mallent* Leid. 1. *quibus legendi, qui mallent* Leid. 2. Hinc *prope nā necessariam civitatem fore* Florent. male disjunctis conjunctisque literis. *pro poena necessaria civitatem fore* Lov. 4.

tatem fore. Ob haec vulgo in conciliis jactata, po-
pulus Romanus bellum fieri Aequis jussit: con- 9
sulesque ambo, ad novum profecti bellum, qua-
tuor millibus a castris hostium consederunt. Ae- 10
quorum exercitus, (ut qui suo nomine permultos
annos inbelles egissent) tumultuario similis, sine
ducibus certis, sine imperio, trepidare. alii ex- 11
eundum in aciem, alii castra tuenda censent: mo-
vet plerosque vastatio futura agrorum, ac dein-
ceps cum levibus praesidiis urbium relictarum ex-

Ob haec vulgo in conciliis jactata, populus Romanus bellum fieri] *vulgo jactata*, omissis duabus vocibus mediis, Leid. 1. *vulgo consiliis jactata* Florent. *vulgo in consiliis jactata* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et edd. quaedam antiquiores. Sed indicari puto comitia vel conventum populi Aequorum; quem *concilium*, non *consilium*, vocari, docuit Gronovius ad Livii 44, 2, 5. *vulgo in conciliis jacitata* Klock. cujus librarius forte *jactitata* dare voluit. Sed *jactata* probum est. V. ad 30, 31, 10. Deinde *populo Romano* Voss. 2. et Lovel. 3. *populi Romani* Fragm. Hav. a m. 1. Error ortus est ex compendiaria scriptura. V. ad 39, 47, 10. Tandem *bellum Aequis fieri* Harlej.

§. 9. *Consulesque ambo, ad novum profecti bellum*] Vox *consulesque* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. ex quibus prior etiam *ambo novum profecti bellum*. Sed *ambo profecti ad bellum* Lovel. 4.

Quatuor millibus a castris hostium consederunt] *quatuor millia*, vel ambigue *quatuor mil.* tantum non omnes codd. mei, Hearnii Oxon. L. 1. B. C. [Veith.] et edd. vett. usque dum Sigonius *millibus* ederet. Utraque lectio ferri potest. V. ad 4, 9, 13. Et quidem *millia*, praeter loca ibi laudata, firmant insuper sequentia. 2, 39, 5. *Ad fossas Cluilias quinque ab urbe millia castris positis.* 37, 38, 2. *Quatuor millia ab*] *hoste posuit castra.* 45, 12, 3. *Qui locus quatuor millia ab Alexandria abest.* Et haec etiam lectio verior videtur.

§. 10. *Permultos annos inbelles egissent*] *gessissent* Leid. 2. quae verba infinitis locis commutarunt librarii. V. ad 22, 28, 1. Mox *tumultuario simul*, pro *similis*, idem Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 11. *Alii exeundum in aciem*] *alius exeundum in aciem* Voss. 2. Leid. uterque, Lovel. 1. 3. 4. et Fragm. Hav. *alius alii exeundum*, utraque lectione juncta, Florent. Mox *monet plerosque vastatio futura agrorum*, pro *movet*, Harlej. V. ad 35, 35, 5. *movetque* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *movet plerosque futura vastatio agrorum suorum* Lovel. 2.

Urbium relictarum exscidia] Ita hic etiam contra omnium codi-

12 cidia. Itaque, postquam inter multas sententias una, quae, omissa cura communium, ad respectum
13 suarum quemque rerum vertisset, audita; ut prima vigilia diversi e castris ad deportanda omnia tuendaque moenibus in urbes abirent; cuncti eam
14 sententiam ingenti adsensu accepere. Palatis hostibus per agros, prima luce Romani, signis prolatis, in acie consistunt; et, ubi nemo obvius ibat,
15 pleno gradu ad castra hostium tendunt. Ceterum, postquam ibi neque stationes pro portis, nec quem-

cum fidem edidit J. Clericus, pro *excidia*. V. supra ad 5, 15, 9.

§. 12. *Quae omissa cura communium ad respectum suarum quemque rerum avertisset*] Pall. pr. ac tert. *quae omnis se cura communium ad respectum suarum quemque rerum vertisset*. Sec. cum Campano quoque *vertisset*. GEBHARD. Prima vocula *quae* non adparet in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. cujus loco *quaeque* praefert Gaertn. *quae omnis se cura communium* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 4. *quae obnixe cura communium* Lovel. 2. *quae omissa cura communium conjugum* Lovel. 1. a m. 1. *vertisset* autem praeferunt omnes, quibus usus sum, codd. quare recte ita edidit J. Fr. Gronovius; qui tamen mutationis hujus caussam reddere omisit.

§. 13. *Diversi e castris ad deportanda omnia tuendasque moenibus in urbes abirent*] Pal. sec. habet *tuendasque moenibus urbes*. GEBH. *tuendasque moenibus urbes* etiam Harlej. et Haverk. Gronovius, non admonito iterum lectore, vulgari curavit *tuendaque moenibus in urbes*; cui consentit Voss. 1. *ad deportanda tuendaque moenibus* praefert Klock. omissa voce media. Tum *abirentur* Lovel. 1. V. ad 39, 22, 8. *adiret* Harlej. [*moenibus urbes adirent* Veith.] Praeterea voces *e castris* exsulant a Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. Mox verbis sequentibus *eam cuncti sententiam* alio ordine obferunt Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 14. *In acie consistunt; et, ubi nemo obvius ibat, pleno gradu*] *signis prolatis in aciem consistunt* Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *obvius it* Lovel. 4. Hinc *plano gradu* Voss. 2. et Lovel. 3. Male. V. supra ad 4, 32, 10. Paullo ante *Palatis hostibus Romani per agros prima luce signis prolatis* Lovel. 4.

§. 15. *Animadverterunt; insolito silentio moti, metu insidiarum subsistunt*] *animadvertunt* Portug. Gaertn. Haverk. Harlej. et Hearnii Oxon. B. V. ad 10, 12, 4. Tum vocabulum *moti* abest a Voss. 2. Lovel. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. quod ob similitudinem sequentis *metu* intercidisse videtur. *insolito silentio victi* habet Lovel. 2. Tum *metu insidiarum subsidunt* Fragm.

quam in vallo, nec fremitum consuetum castrorum animadverterunt; insolito silentio moti, metu insidiarum subsistunt. transgressi deinde vallum, quum 16
deserta omnia invenissent, pergunt hostem vestigiis sequi: sed vestigia, in omnes aeque ferentia partes, ut in dilapsis passim, primo errorem faciebant; post, per exploratores compertis hostium consiliis, 17
ad singulas urbes circumferendo bello, unum et quadraginta oppida intra dies quinquaginta omnia obpugnando ceperunt; quorum pleraque diruta at-

Hav. Interdum hae voces inter se confunduntur, quod fraudi fuisse videtur loco Rhemnii Fannii de Ponder. v. 150.

— — — *propensior auri*
Materies subsidet enim, furtumque docebit.

ubi vulgo editur *subsistet*. Paullo ante *τὸ ibi* in multis deerat edd. antt. quod in omnibus scriptis constanter superest, quamvis alio ordine *ibi postquam* sit in Lovel. 2. Tum *nemo stationes in portis, nec quemquam in vallo* Portug. et Gaertn. *nec stationes* editi Aldo priores; quomodo librarii dedisse videntur, quia mox *nec* bis sequitur. Sed v. quae supra dicta sunt ad 9, 9, 14.

§. 16. *Sed vestigia, in omnes aeque ferentia partes, ut in dilapsis passim*] Vocula *sed* defuit in Lovel. 3. Deinde *in omnes aeque frequentia partes* legit Haverk. Perperam. Supra 1, 7, 6. *Pergit ad proximam speluncam, si forte eo vestigia ferrent. quae ubi omnia forus versa vidit, nec in partem aliam ferre.* Ita et *via aliquo ferre* dicitur; de qua locutione v. ad 39, 27, 10. Tum *ut inde lapsis passim* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *ut inde dilapsis passim* Portug. Gaertn. et Haverk. *ut in dilapsis passis* Florent.

§. 17. *Ad singulas urbes circumferendo bello*] *circumferendo bella* Lovel. 3. *circumferendo bellum* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. ac C. Sed optimi in vulgatum conspirant. V. ad 40, 49, 1. Paullo ante *post exploratores*, pro *post per exploratores*, Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 2. 4. Harlej. et Gaertn. *postquam per exploratores* ed. Rom. anni 1472. *postq; per exploratores* Parm.

Unum et quadraginta oppida intra dies sexaginta omnia obpugnando ceperunt] Vet. lib. *dies quinquaginta.* atque ita etiam Diodorus l. 20. [p. 785.] Ἐχειρώσατο μα πόλεις ἐν ἡμέραις πάσαις ν. SIG. Sigonius inseruit *dies quinquaginta.* Verum numerus dierum horum plane abest a Pall. pr. et tert. qui *intra paucos dies* habent. sec. consentit Sigonio. Ceterum vetustissimae edd. *unum et triginta oppida intra dies quinquaginta*

que incensa, nomenque Aequorum prope ad in-
18 ternecionem deletum. De Aequis triumphatum: exemploque eorum clades fuit, ut Marrucini, Marsi, Peligni, Frentani mitterent Romam oratores

omnia oppugnando ceperunt. Porro hic locus stabilit lectionem supra c. 41. *Vocis impiae poenas expetere, qua se urbem Romam oppugnaturos minati sunt.* ubi venit substitutum Sigonius *expugnaturos*, exhibetque Pal. sec. GEBH. *unum et triginta oppida* Florent. Harlej. et edd. Aldina priores. Deinde *intra LX dies* Lovel. 2. *intra dies sexaginta* Leid. 1. *intra dies XL* Lovel. 4. [*intra dies quadraginta* Veith.] *intra dies*, omisso numero, Voss. 2. et Lovel. 3. Reliqui codd. non tantum *intra dies quinquaginta*, sed et edd. principes; pro quo Aldus demum *intra dies sexaginta* substituit.

Quorum pleraque diruta atque incensa] *dirupta* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxen. L. 2. C. atque in margine N. Saepissime ita variant scribae in codd. vetustis. V. supra ad 1, 23, 2. 2, 41, 11. 5, 21, 6. 6, 4, 9. 7, 27, 8. 8, 19, 4. c. 20, 7. c. 23, 6. 21, 13, 6. 27, 16, 9. 34, 17, 11. c. 22, 3. 38, 7, 5. 39, 33, 6. c. 37, 1. ad Epit. Liv. 5. 102. et Gebhard. ad Cic. 4. ad fam. ep. 5. Similiter commutantur *obrutus* et *obruptus*. V. ad 10, 29, 19. *prorutus* et *proruptus*. V. hoc lib. ad c. 37, 9. *semirutus* et *semiruptus*. V. ad 10, 4, 7. *subrutus* et *subruptus*. V. ad 38, 7, 7.

Nomenque Aequorum prope ad internecionem deletum] *nomenque et quorum* Leid. 1. Deinde *internetionem* Florent. *internectionem* Portug. et Haverk. *internicionem* Lovel. 2. 4. *internitionem* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. 3. et Fragm. Hav. *interemptionem* Gaertn. V. infra ad 36, 34, 2.

§. 18. *De Aequis triumphatum: exemploque eorum clades fuit*] *De Aequis triumphatur* Gaertn. Tum *exemplo eorum clades fuit* Haverk. *exemploque coram clades fuit* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *exemploque omnium clades fuit* Hearnii Oxon. L. 1. *exemploque clades fuit* Lovel. 4.

Marrucini, Marsi, Peligni, Ferentini] Supra [hoc lib. c. 16, 1.] ostendi, legendum esse *Frentani*. Eadem menda est apud Caesarem l. 1. de Bello civili [23.] *Per fines Marrucinorum, Ferentinorum, Larinatium in Apuliam pervenit.* Diodorus item l. 20. [p. 785.] cum Marrucinis, Marsis, Pelignis amicitiam et societatem initam pariter scribit. SIG. *Frentani* est emendatio Sigonii. Pall. pr. tert. et Campan. *Ferctrani*. sec. *Ferentani*. Andreas *Ferentini*. GEBH. *Marucini* Leid. 2. Harlej. et Fragm. Hav. *Maruncini* Gaertn. *Marnucini* Lovel. 2. *Mannucini* Lovel. 3. *Matrucini* Lovel. 4. *Maurucini* Portug. *Mauricini* Haverk. Similibus aliisque modis in hoc nomine aberrarunt scribae supra 8, 29, 4. Tum *Mansi* Lovel. 3. Hinc *Pelligni* Lovel. 4. *Pelignini* Lovel. 1. quod nomen deest in Lovel. 2. Deinde *Feretrani* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 4. et Fragm. Hav. *Ferentani* Gaertn. Portug. et Haverk. *Feretani* Florent. et Lovel. 3. Sigonius *Frentani* scribendum conjicit. Eamdem vocem Floro restituendam

pacis petendae amicitiaeque. iis populis foedus petentibus datum.

XLVI. Eodem anno Cn. Flavius Cn. filius scriba, 1 patre libertino, humili fortuna ortus, ceterum cal-

conjecit Cl. Duker. ad ejus 1, 18, 7. V. etiam Cluver. 4. Ital. ant. 9. p. 1205.

Iis populis foedus petentibus datum] *his foedus populis petentibus* Leid. 2. Gaertn. Haverk. et Lovel. 1. *hic foedus populis petentibus* Portug. *iis populis petentibus foedus* Lovel. 2. Deinde *datur* Lovel. 3.

§. 1. *Eodem anno C. Flavius Cn. filius scriba*] Quidam etiam *filium Cn.* vocant. Gellius 6, 9. non *Cnei*, sed *Annii filium* aït. Et ita Cic. ad Atticum l. 6. [ep. 1.] Caeterum quod hic rursus de aureis annulis nobilium Livius tradit, supra contra Plinium esse ostendimus. GLAR. Pall. duo *Cn. Flavius. signum. scriba.* In MSS. pervetustis vacuum erat relictum spatium, signo notatum, cujus hic meminit exscriptor. GEBH. *Eo anno* Leid. 1. et edd. ante Aldum. V. ad 10, 10, 6. Vox *anno* deest in Haverk. et in contextu Portug. cujus margini deinceps adscripta exstat. Tum *M. Flavius Cn. filius* Lovel. 1. *M. Flavius qrisil* Leid. 2. *C. Fabius Cn. filius* Gaertn. V. ad bujus lib. c. 44, 15. *cum Fabius Cn. filius* Voss. 1. additis notis, quibus librarius indicavit, voculam *cum*, quae praenomini substituta est, delendam esse. *cum Silvius scriba* Klock. *C. Flavius scriba* Hearnii Oxon. L. 1. *C. Flavius Signii filius* ejusdem L. 2. et Harlej. *C. Flavius signum filius scriba* Voss. 2. *Cn. Flavius signum filius scriba* Leid. 1. *Cn. Flavius signum scriba* Lovel. 3. *Cn. Flavius S. filius scriba* Lovel. 4. *Cn. Flavius Segimiti filius scriba* Lovel. 2. *Gn. Flavius Gn. filius scriba* Fragm. Hav. a m. 1. *Cn. Flavius Gn. filius scriba* Florent. *Cn. Flavius Cn. filius scriba* Hearnii Oxon. C. et in margine N. Quam scripturam in contextum recepi. Eo enim praenomine Flavium adpellatum fuisse, plerique codd. partim aperte testantur, partim illorum vestigia, in quibus vel *M.* vel *cum* scriptum est, eodem ferunt. Saepe enim hoc modo praenomen *Cn.* librarii corruperunt. V. ad 7, 12, 1. et ad 8, 18, 13. Insuper praeter Diodor. Cicer. et Pison. quorum auctoritate Sigon. ad §. seq. hic *Cn. Flavius* legendum censet, ita eumdem Flavium vocant etiam Cic. 1. de Orat. cap. 41. Orat. pro Mur. 11. Valer. Max. 2, 5, 2. 9, 3, 3. Plin. 33, 1. et JCtus Pompon. l. 2. §. 7. ff. de Orig. Jur. Ceterum, pro *Cn. filius*, Piso a Sigonio laud. et Plinius d. l. Flavium *Annii filium* fuisse tradunt. Et quidem Pighius in Annal. ad ann. CDXLIX. p. 377. ac Gronov. ad d. l. Gellii *Cn. filium* dicendum contendunt; quibus, monente Hearnio, in priori editione Plinii adsentitur Harduinus; idem tamen in curis repetitis eum mendose a Livio *Cn. filium*, recte a Plinio *Annii filium* adpellatum contendit; natum enim fuisse patre Annio libertino, matre Fulvia libertina; de more autem ex matris nomine vocitatum esse, quia Flavii nomen nobilius erat. Quae omnia, quasi ex tripode dicta, nullo testimonio probavit; neque etiam le-

2 lidus vir et facundus, aedilis curulis fuit. Invenio in quibusdam annalibus, quum adpareret aedili-

gitime probare potuit: quare iis refellendis nos inmorari neceſſe non est. Quod autem Corrad. ad Cic. 6. ad Att. ep. 1. pro *Annii filium*, in Mſto inveniens *anci filium*, id *ancillae filium* interpretandum censet, firmari videtur teſtimonio Diod. Sic. qui l. 20. p. 751. υἱὸν ἀπελευθέρου γυναίου Φλαύιον vocat, cumque filium fuiſſe dicit πατρὸς δεδουλευκότος. Verum partim Mſti ibi Γναῖον pro γυναίου legunt, partim Diodor. linguae Romanorum inperitia lapsus videtur. Potius enim credo Suetonio, qui auctor est in Claud. 24. *temporibus Appii*, qui ante quinque vel sex annos censuram geſſit, *et deinceps aliquamdiu libertinos dictos, non ipsos, qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos.* Non itaque ipse Flavius, *patre libertino, humili fortuna ortus*, sed potius ejus pater, *filius ancillae*, id est servae, sed poſtea manumiſſae, dici potest. Forte conjici poſſet, recte in Mſto Corradi Gelliano scriptum fuisse *Anci filium*, et ita apud Plinium emendandum eſſe; modo aliunde probari poſſet, Flavios ex Sabinis Romam migraſſe. Nam, ut tradit Valer. Max. in Epit. l. 10. *Ancum pronomen Varro a Sabinis translatum putat. Valerius autem scribit, quod cubitum vitiosum habuerit, qui Graece vocatur* ἀγκών.

Callidus vir et facundus, aedilis curulis fuit] *calidus vir* Lovel. 2. Portug. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad Livii 35, 32, 13. Deinde *aedilis urbanus fuit* Lovel. 2. *aedilis curulis urbanus fuit*, utraque lectione simul juncta, Hearnii Oxon. C. *C. aedilis curulis academiae urbis fuit* Voſſ. 2. *C. edil curul sedan cum. R. fuit* Lovel. 3. Voces *aedilis curulis* omittuntur in Lovel. 4. relicta tamen lacuna, quae aliquid deeſſe indicio sit. Paullo ante *cetera callidus vir*, pro *ceterum*, Klock. quod videri poſſet eodem modo dictum eſſe, quo *cetera egregius* 37, 7, 15. ubi vide. Quum tamen reliqui libri in *ceterum* conspirent, id praeferendum censeo. Est autem hoc loco positum pro *sed*, ut supra hoc libro c. 21, 1. *Non consulibus ab se creatis, ceterum dictatori L. Aemilio legiones tradiderunt.*

§. 2. *Invenio in quibusdam annalibus*] Piso in tertio Annali apud Gellium 6, 9. scribit, haec comitia *ab Aedili* habita fuisse. Sed Gruchius 2. de Comit. 3. oſtendit, comitia aedilium curulium a consulibus fuiſſe habita, ob eamque cauſſam in Pisone legit *at ille*, non, ut vulgo, *at aedilis, qui comitia habebat.* Hanc observationem, etsi non indignam, quae consideraretur, praeterierunt editores Gellii. Sed perplexum est, quod ibidem scribit Gruchius, *a Livio Pisonem falsum dicere coargui.* Apertum est, Livium magnam partem hujus cap. e Pisone descripſiſſe, nec tamen quidquam in Livio est, unde intelligi possit id, quod Gruchius putat; nisi quod non expressit, a quo comitia haec habita fuerint. Verum ex eo non satis firma ratione concludi potest, Pisonem in hoc a Livio falsi argui. Et si hoc voluit facere Livius, non erat, cur verba Pisonis emendarentur. DUKER.

Quum adpareret aedilibus, fierique se pro tribu aedilem videret] *pro tribu aedilem fieri*, est *a pri-*

bus, fierique se pro tribu aedilem videret, neque accipi nomen, quia scriptum faceret; tabulam po-

ma tribu aedilem renunciari, ut aït Piso [apud Gellium [6, 9.] SIG. Piso, quem laudat quoque Briſſonius, *eumque primae tribus aedilem curulem renunciaverunt*. Pal. sec. *fieri quoque se pro tribu aedilem videret*. GEBH. Muretus tentabat: *fierique se a prima tribu*. Amico, homini docto, non satisfaciebant, quae dixi 4. Observ. 1. neque enim simile illi videbatur: *Tribus Sergia principium fuit: pro tribu Sex. L. F. Varro primus scivit.* malebat denique *per tribus*, ut Cicero contra Rullum [orat. 2, 7.] *Ecquando nisi per XXXV. tribus creati sint?* Mihi vero hoc multum abeſſe a sensu hujus loci, illa autem simillima videntur. Quid enim, *pro tribu primus scivit*, aliud est, quam in praerogativa tribu, vel in ea tribu, quae principium erat, primus suffragium tulit? At ita prorsus hoc loco *quum fieri se pro tribu aedilem videret*, est, quum in praerogativa, seu ea, quae principium eſſet, tribu se fieri cerneret. Qui *pro tribu primus sciscit* de magiſtratu, is *pro tribu* et primus *facit* eum magiſtratum. De quo *pro tribu* suffragium optatum tulit, qui *primus scivit*, is *pro tribu factus* est ab eo, qui primus scivit. Ergo qui haec diſſimilia putat, neutrum intelligit. J. FR. GRON. Dacierius ad Fest. v. *Praerogativae* Scaligerum describere, quam a Gronovio discere, maluit, qui haec pulchre exposuit. Sed quis primus in tribu praerogativa suffragium ferebat? In comitiis legum ex arbitrio illius, qui legem ferebat, lectum fuiſſe, qui primus scisceret, docent Gruchius 2. de Comit. 4. p. 232. ed. Ven. et Manut. ad Cic. pro Planc. 14. Non improbabile eſt, hoc quoque locum habuiſſe in comitiis magiſtratuum. DUK. Ὁ πάνυ Gronov. in prima ed. notarum neque explicationem Scalig. ad Feſt. in v. *Praerogativa τῶν pro tribu*, id est, a praerogativa tribu, neque Sigonii hoc loco propositam probabat, quia hoc genus loquendi, nisi exemplum videret, capere non poterat: sed legendum conjiciebat *a primis tribubus*. Hanc conjecturam postea revocavit 4. Obs. 1. proponens explicationem Scaligeri, quam hoc loco in iterata ed. iterum firmavit. Illud *pro tribu* conſtanter in omnibus scriptis superest: neque aliter legunt edd. nisi quod in paucissimis sit *pro tribuno*. At insuper *fieri quoque pro tribu aedilem* est in Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. V. ad 5, 27, 1. *fieri queso pro tribu aedilem* in Voſſ. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *fieri quae sors pro tribu aedilem* in Lovel. 4. *fierique aedilem pro tribu* in Lovel. 2. Praeterea *quum appeteret aedilibus* Portug. in contextu, pro quo recte *adpareret* emendatur in margine. Sollemne enim verbum est de miniſtris magiſtratuum, inter quos quin etiam scribae referendi sint, nullus dubitat. V. Manut. ad Cic. 13. ad fam. ep. 54. Alibi etiam hae voces commutari solent. V. ad 37, 32, 14. *quum appareret aedilis* est in Lovel. 4. de quo errore dicam ad 21, 60, 7.

Neque ejus accipi nomen] Vox *ejus* non est in vett. libris. Sic Piso apud Gellium [6, 9.] de eodem: *Cn. Flavius, patre libertino natus, scriptum faciebat, isque in eo tempore aedili curuli apparebat, quo tempore aediles subrogantur. Eumque primae tri-*

3 suisse, et jurasse, se scriptum non facturum. quem aliquanto ante desisse scriptum facere, arguit Macer Licinius, tribunatu ante gesto triumviratibusque, nocturno altero, altero coloniae deducendae.

bus aedilem curulem renunciaverunt: at aedilis, qui comitia habebat, negat accipere, neque sibi placere, qui scriptum faceret, curulem aedilem fieri. Cn. Flavius dicitur tabulas posuisse, scripto sese abdicasse. Isque aedilis curulis factus est. Factum porro esse cum Q. Anicio Praenestino, scribit Plinius 33, 1. Hic autem non *C. Flavius*, ut vulgo, sed *Cn.* dicitur in veteribus libris, apud Diodorum [l. 20. p. 751.] apud Ciceronem in epistolis ad Atticum [6. ep. 1.] et apud Pisonem; ex quo perspici potest, etiam hoc loco *Cn. Flavium* esse scribendum. SIG. Pal. sec. *nec nomen ejus accipi*. GEBH. *nec accipi nomen ejus* Portug. Gaertn. et Haverk. *neque ejus recipi nomen* Hearnii Oxon. C. Ceterum, quae Modius ad hunc locum notavit de ejus, qui comitiis praeerat, jure circa accipienda vel non accipienda candidatorum nomina, expunxi, quod satis fore existimarem, si legerentur apud Brisson. de Formul. l. 2. p. 135.

Quia scriptum faceret] Ita primus edidit Cl. Jac. Gronovius, eique consentiunt omnes, quibus utor, codd. nisi quod Harlej. praeferat *q; scriptum faceret*. Sed *q;*, sive *que*, et *quia* ob similitudinem compendii, quo utrumque vocabulum notari solet, saepe confunduntur in MStis. V. ad 5, 29, 3. Priores edd. praeferunt *quod scriptum faceret;* quomodo datum a primis editoribus videtur, quoniam τὸ *quia* cum subjunctivo junctum displiceret. ex quo etiam fonte profluxit, quod in Lovel. 4. obvium fuit, *quia scriptum fecerat*. Sed male. V. ad 2, 8, 5. Cl. Hearne, qui, ipse priores edd. secutus, Gronovium *quia faceret* vulgasse monuit, de scriptura Oxoniensium suorum silet, ut hi *quod* legisse debeant. Vix tamen verisimile sit, eos omnes tam constanter a reliquis codd. dissentire. Ceterum *scriptum facere* Cl. Hearne exponit *scribendo victum lucrari*; admodum obscure: malim *munus scribae gerere* cum Brisson. de verbor. signific. hac voce. In verbis sequentibus *tabulam petiisse*, pro *posuisse*, perperam legit Florent.

§. 3. *Quem aliquanto antea desiisse scriptum facere, arguit Macer Licinius*] *alia quanto* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragment. Hav. a m. 1. *aliquando* Lovel. 4. V. ad 5, 29, 5. Tum *ante*, vel, quod tantumdem valet, *añ*, Florent. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 40, 12, 3. *haud*, pro *ante*, est in Lovel. 4. Deinde *dedisset scriptum facere* Voss. 2. *desisse scriptum facere* Florent. Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 2. 3. Portug. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et omnes edd. usque ad Gruter. qui, incertum quam ob caussam, *desiisse* priori subposuit. Sed vetustam scripturam reduxi, partim ob codicum memoratorum auctoritatem, partim ob Livii consuetudinem, qui hac contractione uti gavisus est. Ita 4, 35, 10. *Desisse postremo praebere ad contumeliam os.* 5, 3, 2. *Id ego hoc anno desisse dubitari, certum habeo.* 23, 12, 10. *Respondeam i-*

Ceterum (id quod haud discrepat) contumacia ad- 4
versus contemnentes humilitatem suam nobiles certavit: civile jus, repositum in penetralibus ponti- 5
ficum, evulgavit, fastosque circa forum in albo

gitur Himilconi, non desisse poenitere me belli. 26, 30, 5. *Numquam deinde principes Syracusanorum desisse ad Marcellum transire.* Insuper *Macer Lacinius* Lovel. 2.

Tribunatu ante gesto triumviratibusque] Plinius 33, 1. auctor est, propter publicatos fastos aedilem curulem creatum, et ei *additum* fuisse, *ut simul et tribunus plebis esset.* De duobus magistratibus eodem anno non gerendis est aliquid apud Livium 7, 42, 2. quod utrum de duobus ordinariis magistratibus, an ordinario et extraordinario, accipiendum sit, mihi non satis liquet. Illud quidem constat, deinde multos eodem anno et ordinarium et extraordinarium gessisse. Sed duorum ordinariorum magistratuum simul gestorum vix ullum, vel Flavii aetate, vel sequentibus temporibus in historia Romana exemplum exstare credo. Nec testis debet addi Plinio Pomponius JCtus. Nam quod hic l. 2. §. 7. D. de Orig. Jur. scribit, quum Flavius populo legis actiones tradidisset, *adeo gratum fuisse id munus populo, ut tribunus plebis fieret, et senator, et aedilis curulis,* id, auctore Licinio Macro, ad diversos annos referri potest. DUK. *tribunato ante gesto* Florent. V. ad 1, 15, 7. Tum *aut*, pro *ante*, Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 27, 35, 7. Hinc Florent. omittit copulativam *que.* quemadmodum etiam mox *altero* semel deficit in Voss. 2. Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 33, 27, 4.

§. 4. *Adversus contemnentes humilitatem suam nobiles certavit*] *nobiles etiam certavit* Pal. sec. GEBH. Ita et Harlej. Gaertn. et Haverk. *nobiles etiam calumniavit* Portug. in contextu, et Hearnii Oxon. N. quae lectio ex barbari interpretis expositione marginali in contextum irrepsisse videtur. Medio enim aevo *calumniare* et *calumniari* notabat actionem adversus aliquem intendere, ut docet Du Cange in Gloss. med. Latin. ea voce. Paullo ante voces *id quod* deficiunt in Fragm. Hav.

§. 5. *Civile jus, repositum in penetralibus pontificum, evulgavit, fastosque*] Colerus ad Valer. Max. 2, 5, 2. *Fastos* ex Pomponio l. 2. §. 6. 7. D. de Orig. Jur. interpretatur *librum, qui jus civile Flavianum postea dictus est.* Hoc non dicit Pomponius. Flavius duo fecit: evulgavit jus civile, et proposuit fastos. Ita hic Livius, Valer. Max. l. d. et Cic. 6. ad Att. ep. 1. Quod Livius et Valer. *jus civile,* id Cic. ad Att. et de Orat. 1, 41. et Pomponius *Actiones* vocant, et hic etiam *legis actiones*, et *librum*, qui has actiones continebat, a Flavio publicatum, *jus civile Flavianum* appellatum scribit. Has autem actiones, quibus homines inter se disceptarent, *certas sollemnesque* formulas fuisse, idem docet. Ab his diversi erant *fasti*, quibus continebantur *dies, quibus lege agi posset*, ut hic Livius et Cic. pro Murena 11. dicunt, quos *dies agendi* vocat Cic. ad Att. l. d. et *dies fastos* Plinius 33, 1. Itaque inter *jus civile Flavianum* et *Fastos* tantum intere-

proposuit; ut, quando lege agi posset, sciretur:
6 aedem Concordiae in area Vulcani summa invidia nobilium dedicavit; coactusque consensu populi Cornelius Barbatus pontifex maximus verba praeire, quum more majorum negaret, nisi consulem aut
7 imperatorem, posse templum dedicare. Itaque ex auctoritate senatus latum ad populum est, ne quis

rat, quantum inter rationem agendi et tempus agendi. Utrumque horum publicavit Flavius, quum antea eorum scientia penes collegium pontificum fuisset, ad quorum commentarios et ad fastos plebem non admissam fuisse dicit Canulejus apud Livium 4, 3, 9. Sed scriptores veteres tantum alterum eorum memorant. DUK. Glareanus ad l. l. Valerii Max. miratur, Valerium dicere, *Cn. Flavium jus civile vulgasse*, quod ante centum annos vulgatum fuit XII. tabulis: ac subdit, se credere, *fastos* eum vulgasse. Quum vero eadem, quae Valerius, hic etiam Livius dicat, ego vicissim miror, id mirari potuisse virum doctum Glareanum, qui ipse, integris decem annis ante Valerium, edidit Livium, ut vel admodum fuerit obliviosus, vel in Livio recensendo, ubi ad haec verba silet, neglegenter versatus sit. Quid inter *jus civile* et *fastos* a Flavio evulgatos intersit, et utrumque Flavium publicasse, satis ad h. l. Cl. Dukerus docuit. Ex hoc autem Livii loco colligi nequit, utrum Flavius jus civile et fastos evulgarit, antequam aedilis curulis creatus esset, an postquam ad id honoris evectus fuerit. Posterius statuere videtur Valer. Max. l. l. prius Pompon. d. l. Pomponio autem favet Plinius 33, 1. Cicero etiam *Cn. Flavium*, qui fastos protulit, *scribam* vocat; id tamen ambiguum est, utrum quia eo tempore adhuc scriba erat, an quia olim fuerat. V. Ampl. Bynkershoek. ad d. l. Pomponii. Ceterum *emulgavit* Lovel. 2. Contrario errore *provulgare* loco τοῦ *promulgare* saepe obcurrit. V. ad 3, 9, 5. Simplex *vulgare* in hac re usus est Valer. Max. loco supra laud. Deinde verbis sequentibus *in albo posuit* Leid. 2. et Lovel. 4. Scriptum fuerat *ƥposuit*, unde prius *p* cum addita nota facile excidit, vel a sequenti litera elidi potuit. *ƥposuit* Lovel. 1. Haec verba etiam supra commutantur 4, 29, 4. Plura v. supra hoc lib. ad c. 10, 7.

Ut, quando lege agi posset, sciretur] *agi lege posset* Harlej. *lege agri poscet* Leid. 1. *lege agri posceret* Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *scirent* Haverk. V. ad 2, 26, 4.

§. 6. *In area Vulcani summa invidia nobilium dedicavit*] *in ara Vulcani* Lovel. 2. 4. Aream Vulcani Livius etiam infra memorat 39, 46, 5. et 40, 19, 1. *in area Vulcanis* Leid. 1. ultima litera *s* ex initio vocis sequentis adhaerente. V. ad 28, 25, 2. Tum *in summa invidia nobilium* Leid. 2. sed praepositio *in*, sive ejus compendium *ı*, natum est ex praecedentis vocis litera finali. V. ad 35, 8, 9.

templum aramve injuſſu senatus aut tribunorum plebei partis majoris dedicaret. Haud memorabilem 8 rem per se, nisi documentum sit adversus superbiam nobilium plebejae libertatis, referam. Ad 9 collegam aegrum visendi cauſſa Flavius quum veniſſet, consensuque nobilium adolescentium, qui ibi adsidebant, adsurrectum ei non eſſet, curulem

Coactusque consensu populi] *coactus quoque consensu* Lovel. 2. V. ad 5, 27, 1. *coactusque assensu populi*, teſte Hearnio, Oxon. L. 1. Mox *pontus*, pro *pontifex*, est in Lovel. 3.

Quum more majorum negaret] Vox *more* deest in Lovel. 3. *more malorum* praefert Leid. 1. De hoc errore v. ad 2, 23, 3. *morem majorum* Leid. 2. ultima litera *m* in voce priori ex sequentis initio adhaerente. V. ad 40, 7, 8. *morem aliorum* Voſſ. 1. in contextu, veriore lectione margini adscripta, quae contra exstat in contextu Oxon. N. apud Hearnium, quum pro varia lectione in margine habeat *more aliorum*. At, duabus literis in medio vocis abundantibus, *majore majorum* est in Lovel. 1. a m. 1. Mox verbum *dedicare* exsulat a Florent.

Nisi consulem aut imperatorem] De regibus exempla sunt 5, 19, 6. et 10, 46, 14. de dictatoribus 5, 23, 7. de consulibus 2, 8, 6. et 27, 5. 4, 29, 7. Sed non puto verum eſſe, quod praetexebat pontifex Max. Nam Livius 2, 27, 6. dedicationem aedis Mercurii primipili centurioni a populo datam, 2, 42, 5. aedem Caſtoris a duumviro ad id creato, et 6, 5, 8. a duumviro sacris faciendis dedicatam scribit. DUKER.

§. 7. *Tribunorum plebei partis majoris*] Ita Cel. Jac. Gronovius primus edidit. Consentiunt Florent. Leid. 1. et Fragm. Hav. Antea edebatur *tribunorum plebis*, vel *pl. partis majoris*: quomodo est in reliquis scriptis, nisi quod *tribunorum partis plebei majoris* sit in Voſſ. 1. *tribunorum partis plebejae majoris* in Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 2, 33, 2. Paullo ante *ea auctoritate*, pro *ex auctoritate*, Florent. Ejus aberrationis fontem infra v. ad 40, 59, 8. Insuper *templum areamve*, pro *aramve*, Lovel. 2. quem contra perperam *ara*, pro *area*, dediſſe modo vidimus ad §. praec.

§. 8. *Haud memorabilem rem per se, nisi documentum sit*] Voces *per se* non adparent in Lovel. 2. 4. et Harlej. At *per se*, ut infra 22, 8, 3. *Pars non id, quod acciderat, per se aeſtimare.* 38, 47, 10. *Gallos, remota universae gentis infamia atque invidia, per se ipsos aeſtimate.* 40, 5, 3. *Quum se ne ad id quidem satis per se validum crederet.* Sed *rem pernisi* Leid 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *rem pernixi* Voſſ. 2. *rem per se, ut documentum sit* Hearnii Oxon. C.

Documentum sit adversus superbiam nobilium plebejae libertatis] *adversus superbiam nobilium plebisque libertatem* Lov. 2. [Veith.] *adversus superbiam nobilium ple-*

adferri sellam eo jussit, ac sede honoris sui anxios invidia inimicos spectavit. Ceterum Flavium dixerat aedilem forensis factio, Ap. Claudii censura vires nacta, qui senatum primus libertino-

rum

beium libertatis Voss. 2. et ita etiam Lovel. 3. nisi quod insuper praeferat *superbam. plebei*, pro *plebejae*, est in Portug. *plebe re* in Leid. 1.

§. 9. *Consensuque nobilium adolescentium*] *consessuque* Lovel. 2. quomodo etiam alibi peccarunt scribae. Vide viros doctos ad Plinii 2. epist. 19, 2. *concessuque* Hearnii Oxon. N. Et ita librarios errare solitos fuisse, supra vidimus hoc lib. c. 7, 7. Tum *adulescentium* Florent. V. ad 6, 34, 11. Verba autem *consensuque nobilium* etc. *ei non esset* desunt in Lovel. 4. Paullo ante *Ad consulem*, pro *Ad collegam*, est in Haverk.

Sede honoris sui anxios invidia inimicos spectavit] *sedem honoris sui* Harlej. Male. *sede honoris sui* est de sede honoris sui, in sede illa considens. Tum *anxios in invidia* Portug. Haverk. et Oxon. N. ac B. apud Hearnium, qui in C. *inimicos suos* se invenisse testatur. Tandem *speravit* Klock. V. infra ad 34, 27, 3.

§. 10. *Ap. Claudii censura vires nacta, qui senatum primus*] *Ap. Claudii censurae vires nacta* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, et Lovel. 1. 3. ac 4. sine commodo sensu. Tum *primis libertinorum filiis* Leid. 2. *primus libertinorum filius* Lovel. 4. et Gaertn. Latinius legendum conjicit *senatum primum libertinorum filiis lectis inquinaverat*. Sed vulgatum mutandi caussam non video. Paullo ante *duxerat aedilem*, pro *dixerat*, Florent. Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. V. ad 38, 43, 1. Praeterea *forensis actio*, pro *factio*, Gaertn. Sed litera initialis *f* intercepta est a finali *f* vocis praecedentis ob ductuum similitudinem. V. infra ad 27, 50, 7.

Libertinorum filiis lectis] Id est, quorum avi servitutem servierant: nam his temporibus et deinceps aliquamdiu *libertinos dictos*, *non ipsos*, *qui manumitterentur*, *sed ingenuos*, *ex his procreatos*, auctor est Sueton. Claud. 24. qua significatione *libertinos* apud Livium 10, 21, 4. accipit Lipsius 1. de Mil. Rom. dial. 2. Auctoritatem Suetonii elevare conati sunt Sigonius 1. de Ant. jur. civ. Rom. 6. et Castalio Var. lect. c. 13. Sed non recte adversus eum utuntur testimoniis Cic. Liv. et recentiorum scriptorum, qui *libertinos* vocant ipsos, qui manumissi sunt. Nam Ciceronis et Livii aetate, id est, plus ducentis annis post Appium, jam dudum ab usu recessisse hanc significationem vocis *libertinus*, indicio sunt verba Suetonii *temporibus Ap. Claudii et deinceps aliquamdiu*. V. Ald. Manut. 1. de Quaesit. per Epist. 7. Torrent. ad Suet. l. d. Mercer. 1. Opin. et Obs. 10. et Masson. in vita Horat. p. 4. et in Add. quamquam ibi frustra adhibentur verba Livii 10, 8, 10. *qui patrem ciere avumque possent*: eo quod *avumque* neque in Sigonii, neque, ut videtur, in Gronovii

rum filiis lectis inquinaverat. et postquam eam le- 11
ctionem nemo ratam habuit, nec in curia adeptus
erat, quas petierat, opes urbanas; humilibus per
omnes tribus divisis, forum et campum conrupit.
tantumque Flavii comitia indignitatis habuerunt, 12

libris scriptis repertum est. Sed eos, qui parentibus e servitute manumissis nati erant, minus honestos habitos fuisse, quam ex ingenuis ortos, ostendit oratio Ap. Claudii apud Liv. 6, 40, 6. *An hoc, si Claudiae familiae non sim, nec ex patricio sanguine ortus, sed unus Quiritium quilibet, qui modo me duobus ingenuis ortum, et vivere in libera civitate sciam, reticere possim?* Ad alterum argumentum Sigonii, quaerentis, quo ergo nomine tum appellati fuerint, qui ex servitute manumittebantur? nam *libertos* non potuisse dici, quia libertus respectum habeat ad patronum, non ad statum et conditionem hominis, aliquanto difficilior est responsio, eo quod de hoc nihil ab antiquis proditum est. Manutius tamen et Massonus tum *libertos* dictos scribunt. DUKER.

§. 11. *Nec in curia adeptus erat, quas petierat, opes urbanas; humilibus* etc.] Quid sit in curia nancisci opes, scio. 6, [11, 6.] de Manlio, *Postquam inter Patres non, quantum aequum censebat, excellere suas opes animadvertit.* Apud Sallustium [in Jug. 16.] *Homo clarus et tum in senatu potens Opimius.* Sed quo respectu hae opes appellentur *urbanae*, parum intelligo. Urbanas habeat forsan opes, qui domi multum possit, si contra ponantur opes apud exercitum: quarum hic nulla mentio; nec igitur debet fieri opum urbanarum. Scribe: *nec in curia adeptus erat, quas petierat, opes; urbanis humilibus* etc. De quo uberius in nostro de Sestertiis repetitae editionis [de Pecun. vet. 4, 9. p. 317.] J. FR. GRON. Cl. Ant. Perizonius in margine Livii sui vulgatum commode ferri posse existimabat, subintellecta illa obpositione, qua Livius supra usus est, de Ap. Claudio locutus, c. 42, 4. *Romae mansit, ut urbanis artibus opes augeret, quando belli decus penes alios esset.* Eo itaque respicientem Livium per *opes urbanas* intellexisse putabat opes urbanis artibus partas, et obposuisse opibus belli decore acquisitis. Praeterea *et in curia* Voss. 1. in contextu, Portug. et Haverk. Tum *quam petierat* Leid. 2. et Lovel. 1. *quia spreta erat* Lovel. 2. *qua spatia erat* Lovel. 3. et Voss. 2. *quae sperarat* Lovel. 4. Sed ambae hae voces exsulant ab Haverk. Hinc *militibus per omnes tribus divisis* Lovel. 3. Paullo ante *eam electionem*, pro *lectionem*, Portug. Gaertn. et Haverk. Deinde *memoratam habuit*, pro *nemo ratam*, Leid. 1. Portug. et Gaertn. *ratam nemo habuit* Lovel. 2.

§ 12. *Plerique nobilium annulos aureos et phaleras deponerent*] *plerique nobilissimi* Leid. 2. Tum *aureos annulos* editi ante Aldum. Glareanus supra ad §. 1. hujus cap. monet, se supra ostendisse, quae Livius de annulis aureis nobilium tradit, contra Plinium esse. Innuere videtur illa, quae notavit supra hoc lib. c. 7, 8.

ut plerique nobilium annulos aureos et phaleras
13 deponerent. Ex eo tempore in duas partes discessit civitas. aliud integer populus, fautor et cultor
14 bonorum, aliud forensis factio tenebat; donec Q. Fabius et P. Decius censores facti: et Fabius, si-

ubi ex Plinio docet, longo tempore ne senatum quidem Romanum habuisse annulos aureos: nam his tantum, qui legati ad exteras gentes ituri erant, annulos publice datos fuisse; neque aliis uti morem fuisse, quam qui ex ea caussa publice accepissent, et annulum in digito triumphantis ferreum fuisse. Verum Livii verba Plinio non adversantur: nam id quidem *longo tempore* obtinuisse Plinius dicit, ita tamen ut jam tempore Cn. Flavii mos abolitus, et jus annuli aurei etiam aliis ex senatu concessus esse potuerit. Quin et vox *nobilium*, quam Livius adhibet, Glareanum falli ostendit. Plinius enim eodem l. 33, 1. hanc Flavii historiam referens, addit: *Annulos quoque depositos a nobilitate in Annales relatum est, non a senatu universo.* Plerique igitur nobilium insignia sui ordinis deposuerunt; et quidem annulos aureos, quibus eos gestandi jus competebat; reliqui, et praesertim equites, phaleras, ut Plinius d. l. narrat. Ceterum post haec verba in Voss. 2. Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. ac C. additur, *Appium Claudium censorem libertinorum filiis senatorum ordinem polluisse, nec tamen ratam ejus electionem fuisse.* Sed ex lemmate marginali nata sunt, et quidem ad §. 10. et 11. pertinent. Certe in Voss. 1. tantum ad marginem adscripta comparent. Alia exempla hujus erroris v. supra ad 7, 40, 4.

§. 13. *In duas partes discessit civitas*] *discissit civitas* Flor. et Leid. 1. *disciscit civitas* ed. Rom. anni 1472. [Veith. *discedit civitas* Harlej. *discessit sitas* Klock. Paullo post *forensis factio tendebat*, pro *tenebat*, Klock. idem. Verba haec saepius in Mstis commutari, infra videbimus ad 24, 28, 1.

§. 14. *Et Fabius, simul concordiae caussa*] Voculam *et*, qua omnes priores edd. carebant, primus addidit Cl. Jac. Gronovius. Eam autem servant omnes, quibus utor, Msti, nisi quod in Portug. a m. 2. ei additae sint notae, quibus, aliquid delendum esse, librarii innuere solent. Contra Hearne, qui copulam illam omisit, memorata Gronovii lectione nihil tamen de Oxoniensium scriptura addit.

Ne humillimorum in manu] Non fuit ergo diuturnum horum regnum in foro et campo: nam Fabii et Decii censura in eumdem annum, quo Flavius aedilis fuit, confertur. Sigonius tamen 2. de Ant. jur. civ. Rom. 13. non sine ratione suspicatur, humiles deinde a seditiosis ac turbulentis magistratibus rursus per omnes tribus diffusos fuisse, et c. 21. post Appii censuram dissensiones optimatum et popularium maxime emersisse. DUKER.

mul concordiae caussa, simul ne humillimorum in manu comitia essent, omnem forensem turbam excretam in quatuor tribus conjecit, urbanasque eas adpellavit. adeoque eam rem acceptam gratis animis 15
ferunt, ut Maximi cognomen, quod tot victoriis

Omnem forensem turbam excretam] Pall. duo *excreatam*. sec. *excitatam*. Legitima lectio est *excretam*. *Excretum* Onomasticum reddit ἀπόκριτον. GEBH. *excreatam* Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. et Fragm. Hav. *execratam* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Portug. a m. 1. *excerptam* Lovel. 2. et Oxon. C. apud Hearnium, qui se invenisse testatur *exceptam* in L. 2. *excitatam* in B. quod ultimum etiam praeferunt Harlej. et Haverk. Sed recte vulgatum probat Gebhardus. V. Gronov. ad Livii 28, 39, 10.

In quatuor tribus conjecit, urbanasque eas appellavit] Sic etiam Valer. Max. 2, 2, 9. de Fabio, *Omnem forensem turbam in quatuor tantummodo tribus descripsit, easque urbanas appellavit.* Hoc ita accipit Gruchius 2. de Comitiis 1. non longe ab initio, quasi dicat Livius, turba forensi in quatuor tribus urbanas conjecta, ea re simul tribus illas numero civium auxit. Et Perionius 2. de Magistratib. Graec. et Rom. non novum numerum tribuum effectum, sed quatuor, quae prius erant, auctas fuisse. Sigonius 1. de Ant. jur. civ. Rom. 3. et 2, 14. nihil aliud scribit, quam humillimos et libertinos, qui ex instituto Serv. Tullii in quatuor tribubus urbanis erant, ab Ap. Claudio per omnes tribus dispersos, sed a Fabio iterum in quatuor urbanas redactos fuisse: sed quae sit sententia verborum, *urbanasque eas appellavit*, non dicit. Si quem haec juvant ad illa intelligenda, non invideo: me nihil juvant. Omnes veteres scriptores tradunt, jam dudum ante hoc tempus a Serv. Tullio institutas fuisse *quatuor tribus*, quae *urbanae* dicerentur, in iisque humillimos fuisse. Has autem qua ratione Fabius dicatur *urbanas appellasse*, quae jam olim id nomen habuerant, aut quomodo *appellare tribus* exponi possit *numero civium augere*, non adsequor. DUKER.

§. 15. *Quod tot victoriis non pepererat, hac ordinum temperatione pareret*] *non portat* Voss. 2. et Lovel. 3. *non peperat* Gaertn. cujus librarius, quum *peper'at*, vel *peperat*, scriptum invenisset, additam compendiariae scripturae notam neglexit. *non poterat* Leid. 1. Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *non potuerat* Lovel. 4. Tum *hac ordinum temptatione* Harl. Ita et *tentare*, sive, ut barbare scribitur, *temptare* et *temperare* commutantur supra 5, 24, 2. et infra 10, 43, 7. *hac ordinum reparatione* Hearnii Oxon. N. in margine. Deinde *parent* Gaertn. *pateret* Lovel. 2. *pararit* Lovel. 4. *pararet* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Sed nihil mutandum. Verbum *parere* hoc sensu inlustrat Cortius ad Sallustii Jug. 10, 4. Id autem cum *parare* innumeris locis commutatur. V. ad 5, 6, 1.

Ut equites Idibus Quinctilibus transveherentur] Satis concise hoc tradit, quod Dionys. l. 6. [p.

non pepererat, hac ordinum temperatione pareret. Ab eodem inſtitutum dicitur, ut equites Idibus Quinctilibus transveherentur.

351.] post pugnam ad Regillum lacum copiose narrat. Meminit et Valerius Max. 2, 1. *Trabeatos*, inquiens, *equites Idibus Julii Q. Fabius transvehi inſtituit.* Quo in loco etiam tribus IV. a Q. Fabio descriptas memorat, cum paulo ante de equeſtris ordinis spectaculo diſſeruiſſet, sed alio apparatu quam Idibus Quintilibus GLAR. Idem iisdem verbis tradidit Valerius. Ceterum id significare videtur, de quo Plutarchus in Pompejo [p. 630. c. 22.] ad sedentes in foro censores unumquemque equitem equum suum adduxisse, et de ſtipendiis legitimis interrogatos rationem iis reddidiſſe, ita: *Τότε προεκάθηντο μὲν ὁι τιμηταὶ Γέλλιος καὶ Λέντουλος ἐν κόσμῳ, καὶ πάροδος ἦν τῶν ἱππέων ἐξεταζομένων. ὤφθη δὲ Πομπήϊος ἄνωθεν ἐπ' ἀγορὰν κατερχόμενος, τὰ μὲν ἄλλα παράσημα τῆς ἄρχῆς ἔχων, ἀυτὸς δὲ διὰ χειρὸς ἄγων τὸν ἵππον. εἶτα ὁ πρεσβύτερος ἠρώτησε, πυνθάνομαί σου, ὦ Πομπήϊε, ἐι πάσας ἐστράτευσας τὰς κατὰ νόμον στρατείας.* Ceterum de censura Ap. Claudii hujus copiose Diodorus l. 20. [p. 750.] SIG. De hac re v. Torrent. ad Suet. Aug. 38. et Inl. Spanhem. de Praest. et usu numism. Differt. 10. p. 99.